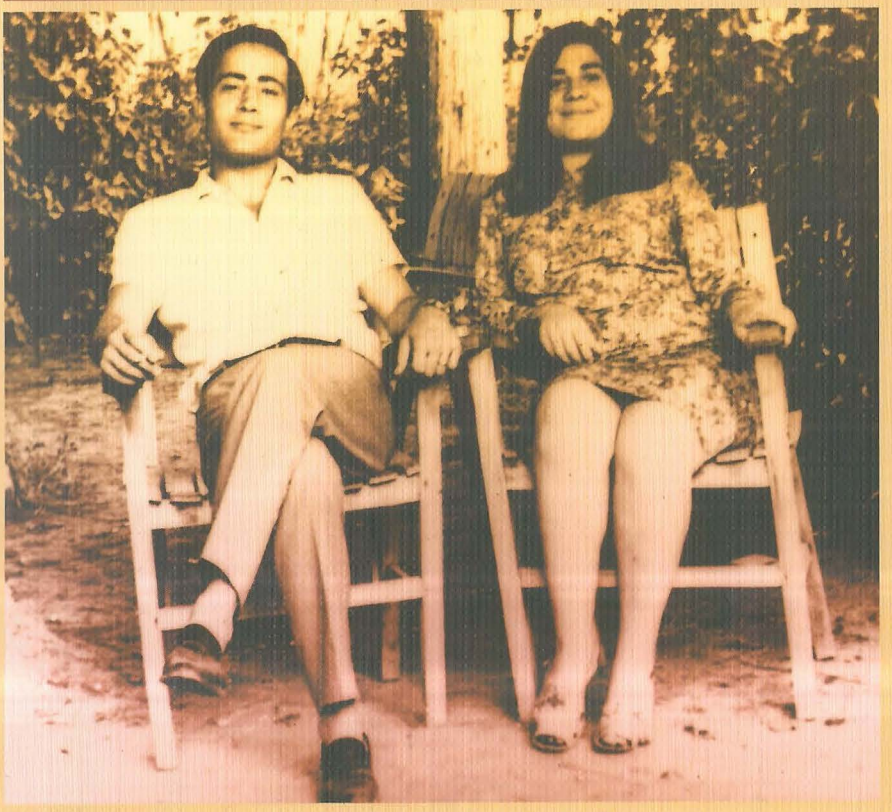
SİNANÇA

Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor

Şirin Cemgil

Derleyen: Taylan Cemgil

AYRINTI
Yakın Tarih

2. BASIM

SİNANÇA • Şirin Cemgil

ŞİRİN CEMGİL

Şirin Cemgil (Yazıcıoğlu) 11 Mayıs 1945'te Denizli, Buldan'da dokumacılıkla uğraşan üç çocuklu bir ailenin en küçük çocuğu olarak doğdu. Annesi Suat (Göbelez) Yazıcıoğlu, ağabeyi Akif ve ablası Gönül'ün aslında öz teyzesidir. Ablasının erken ölümünün ardından Suat, ailesinin ısrarı sonucunda İstanbul Çamlıca Lisesi'nden ayrılarak aralarında yirmi yaştan fazla fark olan Asım Yazıcıoğlu ile evlendi. Asım Yazıcıoğlu Buldan'da belediye başkanlığı yapmış ve özellikle daha ileri dokuma teknolojilerini Buldan'a getirmekte öncü rol üslendi.

Şirin, ilkokulu ve ortaokulu Buldan'da bitirdikten sonra, İzmir Kız Lisesi'nde yatılı olarak okudu. 1963 yılında, Ankara Hukuk Fakültesi'ne öğrenci olarak girdi. Sosyalizmle burada tanıştı ve "profesyonel devrimci" olmaya karar verdi. TİP (Türkiye İşçi Partisi) üyesi oldu, FKF'nin (Fikir Kulüpleri Konfederasyonu) kurucuları arasında yer aldı. Sinan Cemgil ile 1967'de tanıştı, çift 1969 yılında evlendi ve 1970'te, 1969'un Eylül ayında öldürülen arkadaşları Taylan Özgür'ün ismini verdikleri oğulları doğdu. Aralarındaki büyük aşka rağmen, Sinan Cemgil ve THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) hareketinden ayrı olarak, Dr. Hikmet Kıvılcımlı çizgisinde bulundu. 31 Mayıs 1971'de Nurhak'ta Sinan'ın Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan ile öldürülmesinden sonra İstanbul'da gözaltına alındı.

70'li yılların başında önce Vatan, daha sonra Sosyalist Vatan Partisi üyesi olarak aktif siyasi mücadelede yer aldı. Ankara Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu ve bağımsız avukat olarak çalıştı. 1978'de Mehmet Özler ile evlendi. 12 Eylül döneminde gözaltına alındı, bu süreçte Mehmet Özler'den ayrıldı ve Nisan 1981'de yurtdışına çıktı. Önce İsviçre Zürih, daha sonrasında Almanya'da Duisburg'a yerleşti ve siyasi sığınmacı oldu. Türkiye'ye ilk kez ancak 2000 yılında gelebildi.

Anılarını ve diğer siyasi yazılarını bu süreçte kaleme aldı. 2009, 17 Nisan'da müdahalesine geç kalınmış bir bağırsak komplikasyonu yüzünden Duisburg'da öldü. Yazılarının bir kısmı, ölümünden sonra oğlu tarafından derlendi ve basıldı.

Ayrıntı: *920*
Yakın Tarih Dizisi: *16*

Sinançа
Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor
Şirin Cemgil

Derleyen
Taylan Cemgil

Yayıma Hazırlayan
Enis Rıza, İlbay Kahraman

Son Okuma
Müslüm Yücel

Düzelti
Yiğit Can Canbatar

© Şirin Cemgil, 2015

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Fotoğrafları Derleyen
Kübra Ilgın

Kapak Fotoğrafı
Taylan Cemgil'in arşivinden

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Yazın Basın Yayın Mat. Tur. Tic. Ltd. Şti.
Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No: 38-40-42-44
Başakşehir / İstanbul / Tel No: (0212) 565 02 55
Sertifika No: 12028

Birinci Basım: *İstanbul, Ekim 2015*
İkinci Basım: *İstanbul, Haziran 2016*

Baskı Adedi: *1000*

ISBN 978-605-314-032-0
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Sinança

(Bitmemiş Yazılar)
Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor

Şirin Cemgil

YAKIN TARİH DİZİSİ

Keşke Bir Öpüp Koklasaydım
Geride Kalan Aileler 12 Eylül'ü Anlatıyor
Eylem Delikanlı-Özlem Delikanlı

Fırtınalı Denizin Yolcuları
Sedat Göçmen Kitabı
Söyleşi: İlbay Kahraman

Bitmeyen Yolculuk
Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı
Söyleşi: Adnan Bostancıoğlu

Gezi, İsyan, Özgürlük
Sokağın Şenlikli Muhalefeti
Derleyen: Kemal İnal

Fişlemenin Kısa Tarihi
Hüseyin Aygün

Fırtınalı Denizin Kıyısında
Şansal Dikmen Kitabı
Söyleşi: Derviş Aydın Akkoç

Arap İsyanları Güncesi
Can Ertuna

Domatesi Çiçek Sananlar
Ağrı İsyanı ve Dersim Katliamı Örneğinde
İç-Sarkiyatçılık, Erken Cumhuriyet Basını
ve Kürtler
Gökçen Başaran İnce

Devrimcilik Güzel Şey Be Kardeşim
Melih Pekdemir

Erikler Çiçek Açınca
Nurhak'ı Hatırlamak
A. Tuncer Sümer Kitabı
Enis Rıza & Ebru Şeremetli

İlle de Mavi
Anı-Roman
Adnan Keskin

Devrimciler Ölmez
10'lardan Biri:
Sinan Kâzım Özüdoğru Kitabı
Derleyen: Füsun Özbilgen

Bizi Güneşe Çıkardılar
Aysel Sağır

Direniş, Sürgün ve Ölüm Günleri
Ersin Ergün K. & Harun Korkmaz
Osman Zeybek & Tarık Uygun

Bir Zamanlar Mülkiye 1964-1970
Anılar
Savaş Dizdar

Sinança
Şirin Cemgil Sinan Cemgil'i Anlatıyor
Şirin Cemgil

Cepheden Anılar
Orhan Savaşçı'nın THKP-C Anıları
Söyleşi: İlbay Kahraman

Devrimcilerin Filistin Günlüğü
1968-1975
Yaşayanlar Anlatıyor
Oktay Duman

Keşiş'in Torunları
Dersimli Ermeniler
Kâzım Gündoğan

Görülememiştir
Bir TKP/ML Sanığının Günlükleri
Ali Türker Ertuncay

Tek Yola Sığmayan Devrim
İbrahim Çelik

Üç Devrimci Tiyatro Bir Meddah
Anılar
Erdoğan Akduman

Teşekkür

İlk baskı o kadar hızlı gerçekleşti ki bir teşekkür notu bile yetiştiremedim, halbuki her üretim gibi bu kitap da aslında kolektif bir çalışma ürünü. Sevgili Aysel (Karayakas) ve Enis (Rıza) olmasaydı bu kitap herhalde halen basılamamıştı. Aysel mektupların ve yazıların bir kısmını bilgisayara geçirdi, Enis genel kurgu hakkında hep fikirler verdi. Atilla (Keskin) ve Tuncer (Sümer) her aşamada destek oldular ve yıllar içinde bana kitabı bitirmem gerektiğini "tatlı dille" hep hatırlattılar. Enis, İlbay (Kahraman) ve diğer Ayrıntı Yayınları çalışanları kitabın yayınlanabilmesini sağladılar. Son basım aşamasında Kübra (Ilgın) gece gündüz yüzlerce fotoğrafı sayısallaştırdı. Bütün emeği geçenler ve ilk baskı yayınlandıktan sonra telefonla, mesajla veya yolda görüp güzel sözler söyleyen bütün dostlara teker teker teşekkür ederim.

Taylan Cemgil

Önsöz

Taylan'a "*Sinançа*'nın önsözünü ben yazmak istiyorum," dediğimde bu işin bu kadar zor olacağını hiç düşünmemiştim.

Kimi bölümler birkaç kez okudum. Bazı bölümleri sonuna kadar okumakta zorlandım. Zorlandım, çünkü kimi satırlarda beni acıtan, yüreğimi delik deşik eden ortak anılar vardı.

Okuyunca göreceksiniz; aslında kitabın önsözünü de Şirin kendisi yazmış, ismini de kendisi koymuş. Sık sık telefon edip, "Bitir şu kitabı artık" dediğimde, "Bitmiyor Ato daha fazla yazamıyorum," demişti. Biliyorum, ölüme ilişkin, tanıdıklarının ölümüne ilişken yazmak zordur. Hele de bu sevgili ise, kavga arkadaşı ise daha da güçtür.

Şirin notlarının bir yerinde "Bitmemiş Senfoni oluyor da, Bitmemiş Yazılar niye olmasın," diyor. Bu yazıların bitmeyeceğini çok iyi bildiği için yazmıştı sanırım bunları.

Bu kitapta okuyacaklarınız her şeyden önce bitmeyen bir aşka, iki sosyalistin aşkına, Ferhat'a dağları deldiren bir sevdaya ilişkindir. Öyle bir sevdadır ki bu, derin bir hümanizmayla yoğrulmuş, insana ilişkin ne varsa içine yerleştirilmiştir. Aradan otuz kırk sene geçtikten sonra bile küllenmeyen bir aşka dairdir.

Acılarını, özlemlerini, hüznünü, kızgınlıklarını, yalnızlığını küçücük sevinçlere ortak etme becerisini göstermiştir Şirin. Yakından tanığı olduğum yaşantısında da öyle değil miydi?

Açık ve yalındır Şirin'in yazdıkları, yüreğinden, sansürsüz duygularından kopup gelmiştir tümü. Bir yanıyla da yaşantısının sonuna kadar hiç şüphe duymadığı sosyalizme olan inancının süslenmemiş, kirlenmemiş yansımalarıdır bu satırlar. Riya, ikiyüzlülük, birilerine yaranma, hele de kendini aklama gibi bir duyguyla yazılmamıştır yazılanlar.

Bu kitabı "68'liler" denilen bizim kuşağımızın bir tarihi olarak da okuyabilirsiniz. İçinde yaşanmış ama dışına çıkarak yazma becerisi gösterilmiş bir tarihtir bir bakıma. Farklı bir tarih kitabıdır.

Kuru bir bilgi aktarımı değil; yaşanmış bir tarihin sevgiyle, inceliklerle, kızgınlıklarla, öfkeyle oya gibi işlenmiş bir kesitidir.

Tam bir edebiyat hastasıydı Şirin. Yazdıklarını bu nedenle edebi bir zevk alarak okuyacaksınız.

Yüreğiniz kaldırır, gözyaşlarınızı tutabilirseniz sosyalist bir duruşun insan verdiği direnci okuyacaksınız bu kitapta.

Atilla Keskin

İkinci Basıma Önsöz

Sevgili Ablam,

Sensizlik zor iş, alışamadım. 15 yıl boyunca sevginle, bilincinle, bilgeliğinle öyle sarıp sarmaladın ki beni nasıl alışabilirdim gidişine. Sevdiklerinin, arkadaşlarının öldürülmesi hayatının sonsuz trajedisiydi ve özlemekten hiç vazgeçmediğin, hiç yorulmadığın için sana bazen kızardım. Kendime öğütler veriyorum şimdi: 'Ablanın yaptığını yapma' ama işte sonra sen o tadına doyulmaz "Ablalığınla" çıkıyorsun yine karşıma. "En güzel etki iki benzer ruhun birbirine yaptığı etkidir" demiş Goethe. Sanırım aramızdaki en güçlü bağ buydu. Sonra yoldaşlığının, dostluğunun, arkadaşlığının, ablalığının anlatılmaz tadı...

"Sen benim hayatım için bir armağansın" derdin, sevginin cömertliğiyle beni derinden etkilerdin, o kadar içtendi ki sözlerin, bana yazdıkların, ne desem, ne yazsam sana yetişemezdim, eksik kalırdı hep. Açık yürekliliğin, sadeliğin, şefkatin, öğrenme merakın çok etkileyiciydi. Hayatı içinde duymak en çok anlaştığımız duygulardan biriydi galiba. Duyarlılığı öldüren her şeye kızardın, hem o kadar canlı, tutkulu oluşuna hem de sakinliğine şaşardım.

Sesimde en ufak bir hüzün olsa anlardın, enerji üretirdin hep, yorgunluk dindirirdin.

Başkasının acısını, kederini anlamak ne kadar mümkündür? Anlamak eğer kendimizi başkasının yerine koyabilmekse ve onun için çözüm yolları bulabilmekse, bunu senden daha iyi yapabileni tanımadım. Neşeli, esprili, iyi niyetli yaklaşımların yaşama sevincimi çoğaltırdı. Her zaman güven duygusu yaratırdın bende ve de iç rahatlığı. Sorunlar karşısında gerilemez, yolunda yürümeyi sürdürürdün, fiziksel ve ruhsal dayanıklılığın üst seviyedeydi hep.

Bireysel yaratıcı yönlerin çok güçlüydü ama kollektif üretime ve örgütlü mücadeleye olan bağlılığına da hayranlık duyardım.

Bu dünyayı değiştirmeye çalışan tutkunla ve bilincinle işçilerin, yoksul köylülerin safındaydın. Bazı insanlara karşı güvenin

sarsılsa da, hiçbir şey sosyalizme, gelecek güzel günlere inancını sarsamazdı.

Yazı yazmak kendinle konuşmalarındı. "Şiir"ler yaşadın, yaşadıklarına uyan şiirler aradın ve yaşadıklarını şiirlerle anlattın.

Şimdi sensiz olmak demek, özlemle yaşamanın ne kadar yıkıcı olduğunu anlamak demek. "Özlemek olur da bu kadar olur" derdin ya Ablacığım, özlemek olur da bu kadar mı olur...

Aysel

Mateme Övgü

Ömrümün yirmi beş yılı matem içinde geçti (artık 38 yılı demeliyim). Kelimenin çağrıştırdığı matem nasıl bir matem bilmiyorum. Ama melankoli olmayan ve hâlâ içinde bulunduğum bu matemi, matemimi savunuyorum.

Sevinci ihmal etmedim matemimde, el ayak çekmedim hayır dünyadan; coşkularıma ket vurmadım. Bir gerçekliği yaşamaktı benim matemim.

Matemimi ben üretmedim. Sevgilimin ve arkadaşlarımın hemen hepsinin ölümüyle oluştu ve bu gerçekliği alışılmış bir matemle değil, buna uygun bir matemle yaşamak gerekiyordu. Ben de öyle yaptım. Ne kaçtım ondan, ne kovaladım. Etkisi ne ise bu gerçekliğin onu duyarak, keşfederek yaşadım. Yok farz etmedim, geçiştirmedim, üstünden atlamadım ve ona gömülüp kalmadım.

Çürümeden korur, vurdum duymazlıktan korur insanı gerçeklik. Bence yeni insanın habercisidir bu tutum. Yani aldırmazlık ve iki yüzlülük karşısındaki bu direniş. Acıya karşı aldırmazlık ve sevince karşı aldırmazlık bir bütünün iki yüzü bence. Yani acıya aldırmayan, sevince de aldırmaz. Ki bu kişilik bozulmasıdır. Düzen sağlar bunu ve üretir; sınıf savaşı tarihi hazırlar, sınıfsal konumlarımız da pekiştirir maalesef. Sahicilik uzaklaşır insandan. –yaklaşsa da tarihsel koşulları sahici insan olma olasılığının- Ya da azıtır bu iki uçtan biri: Acı acı olmaktan çıkar, yakınma olur; sevinç, sevinç olmaktan çıkar yetinme olur, "vur patlasın çal oynasın"a "dünya var imiş yaki taki yok imiş ne umurun" haline dönüşür.

Bu nedenle seviyorum matemimi. Canlılığın göstergesi olduğundan. Saldırır elbet kişiye, acısı olan kişiye şimdiki dünya; dibe çekmek ister düzen. Buna karşı duruştur matem, gamlı baykuş olmadan. Yani direnişle özdeş olan bir matem.

Kafka, Proust ya da Baudelaire gibi birçok yazarın matemi ürüne çevrildi. Ya da başka bir deyişle dünyanın mateme saldırısı edebiyat ürünlerine çevrilir bazen. Bu ürünlerde dünyanın saldırısının nerelere kadar varabileceği, nelere yol açabileceği dile gelmiş oldu.

Ama onların matemlerinden de farklı benimkisi. O yazarlar, kendi kişisel dramları ne olursa olsun insanlığın geldiği noktalara matem tuttular denilebilir biraz da. Ben bu durumu değiştirme savaşına katılıyorum oysa. İnsanlığın geldiği noktanın yarattığı matemi kaldırmak için dövüşenlerin matemleri başka bu nedenle. Matemimin bir boyutu da katledilenlerin artık mücadeleye katılamayacaklarından oluşmakta. Ve dünyada olup bitenlerle bu matem büyümekte. Matemimin böyle çekilmesi devrim güzel sanatının bir neferi kılar beni ama edebiyatın, güzel sanatların bir neferi kılamaz.

Bir militanı dünyada neler bekler? Matemini yüklenmeyen militan devam edemez yarı yolda kalır. Matem onlara ve olanlara oturup ağlayıp durmak değildir. Onları ve geçmişi göklere çıkarıp, putlaştırmak, hamaset nutukları atmak da değildir. Duyumsamak, bu duygudan kaçınmamaktır ve buna rağmen yürümektir yolunda.

Anneme Mektup

Anneciğim,

Bu sana yazacağım son mektup. Bundan bir önceki mektubumu hatırlayamıyorum, sanırım en son bir kart atmıştım Duisburg'a 2005 Mayısı'nda, Fransa'dan veya Amsterdam'dan. Mektubu bırak, uzun zamandır kart bile yazmıyorum zaten, biz de telefonla yürütüyorduk haberleşmelerimizi son zamanlara kadar. Artık telefon bile azaldı, email, "Twit", "SMS" falan atıyoruz. Email'i bilirsin de...

Kitabını tamamlamanın, daha doğrusu yayınlanabilir bir hale getirmenin benim için de ne kadar ağır bir yük olduğunu tahmin edebilirsin sanırım. 2009 Nisan'ında ansızın öldüğünden beri kafamda dönüp duran, bazen unutup uzaklaştığım, bazen içimi kemiren, zaman zaman gece suçluluk içinde uyandıran, bir türlü neresinden başlayacağımı, nasıl başa çıkacağımı, yutacağımı bilemediğim bir lokma, uzayıp giden bir hikâye oldu bu. Yazılarını defalarca okudum, düzeltmeler yaptım. Belki arka arkaya koyarak bastırabilirdik bir kısmını. Ama senin bunu istemeyeceğini, en azından bağlantısız şekilde bir yazılar silsilesini beğenmeyeceğini düşündüm. Kitabının diğer bazı yazılarını da içermesini istiyorsak, en azından bütünlüğü korumak açısından yer yer eklemeler, çıkartmalar ve açıklamalar yapmak şarttı.

Yapmak istediğim eklemeler için denediğim bir yol sana mektup yazmak oldu. Mektup yazmak bir anlamda daha kolay galiba – ne bir roman, ne bir hikâye, ne de bir biyografi olduğundan özgürce, sanki sadece karşındakinle konuşuyormuşsuncasına, zamandan bağımsız olarak istediğin gibi yazabiliyorsun. Ama gene de ister istemez hüzünlü bir tarafı var hiç gönderilmeyecek bir mektubun. Zaten senin kitabın da bitmemiş yazılar, hiç gönderilmeyecek mektuplar.

Bu şekilde kitap iç içe mektuplardan oluşacak artık. Bu hayatın karşıma çıkardığı, senin deyiminle, "diyalektiğin bir cilvesi" olsa gerek. Anı yazmakla, hele hele mektup yazmakla aramın çok

da iyi olmadığını bilirsin. Mektuplaşmalarımız, yer yer yazdığın gibi hiçbir zaman senin istediğin kadar yoğun yürümedi. Bunun nedeni sadece hayatın bize dayattığı şartlar değildi belki. Bir şeyleri yazıya dökmek benim için hiçbir zaman kolay olmadı, kimin için kolaydır onu da bilmiyorum ya, kendimi bildim bileli nedense mektup yazmak istemediğimi, en azından "Şimdi bu da yazılır mı?" diyerek kaytardığımı hatırlıyorum. Hiç yazı yazmamış değilim, evet, bir kaç tane bilimsel makale yazdım ve bunları da elimden geldiği kadar içtenlikle ve dikkatle kurgulamaya çalıştığımı söyleyebilirim. Ama bizim bilgisayar bilimleri gibi "pozitif" alanlarda ister istemez teknik ve biraz ağdalı bir dil ağır basar, isimleri "editöre mektup" falan gibi şeyler olsalar da pek mektupluk tarafları yoktur bu yazıların.

Bilimsel yazım tekniğine biraz bulaşmış olsam da bunun insanı bir yazar yapmayacağının farkındayım. Kitap yazmıyorum, tamam, ama en azından kitabı derlemeye kalkışan birinin de belirli bir seviyeyi tutturması gerekir diye düşünüyorum. Bazen becerebilirim gibi geliyor, bazen de zaten büyük kısmı bitmiş bir bütünlüğe yama olmak da istemiyorum. Biraz restorasyon gibi bir şey belki de bu, asıl parçaları bozmadan bütünlüğü vermek için araya dolgu yapmak. Neyse, belki de aslında senin anlayacağın "düzgün yazamayacağım, üslubum sırıtacak, eklemeler basit kaçacak" diye korktuğumdan mızmızlık ediyorum ve mazeret arıyorum. Öte yandan hikâyenin bir parçası olduğumdan da kendimde belki biraz hak buluyorum, biraz da kitabını bitirmeden, bitiremeden ölmüş olmana kızıyorum.

17 Nisan 2009, 8:15
İstanbul Atatürk Havaalanı kalkış pisti, Yeşilköy

Akşam hiç de hayra alamet olmayan bir saatte telefon çaldı. Nedense geceyi sever bizde kötü haberler. İffet'in heyecanlı sesinden durumun bu kadar kötü, bunun bu kadar da çabuk olabileceğini çıkaramamıştım. Tanık olduğum ölümler çok daha yavaş yavaş, alıştıra alıştıra oldu. Dedem, babaanem ve bir kaç sene önce en son olarak anneannem biz uzaktayken yavaş yavaş ve sırayla çekildiler hayatımızdan. Annem ise daha gençti, soranlara çok sağlıklı diyemezdim, yıllardır bildiğim bir guatr problemi, son yıllarda peydah-

lanan hafifden mide ve kalp sorunları vardı ama kendi deyişiyle mayası sağlamdı. Ne kadar gardını alsa da boş bir yerini buluyor, beklenmeyen bir yerden çakıyor. Demek ki bağırsak kanamasıymış adı bu sefer.

Şimdi bu uçakta oturuyorum, kalkmamızı bekliyorum. Biraz gecikiyoruz. İçimde hâlâ bir umut, daha olanları idrak edememiş olmanın şaşkınlığı var. Daha geçen ay bu uçaktaydım. Gene Almanya'ya uçuyordum. Duisburg'da iki üç gün kalıp Dresden'e gitmiştim, bir gece kalıp İstanbul'a dönmüştüm. İngiltere'den Türkiye'ye geri taşınmamızdan yaklaşık altı ay sonra ilk kez görüşebilmiştik. Çok fazla konuşamamıştık gene ama ikimize de iyi gelmişti bu buluşma. Son yıllarda her zaman yaptığı gibi, yani artık beni eğitmekten vazgeçtiğinden beri –eskiden olsa yan gelip yatmamdan hazzetmezdi– kendini paralayıp yemekler yaptı, gene acımasızca besledi beni.

Gözümün önüne, telefonda konuştuğum doktorun, anlayışlı ama yorgun olarak anlattıklarının görüntüleri geliyor. Konuşmaya başlamadan bir yerlere oturmamı, kendisini öyle dinlememi söyledi. Hani bayılıp düşmemem için herhalde. Ameliyat bile edememişler, açtıkları gibi kapamışlar karnını. Ağrısını kesmek için verdikleri ilaç bilincini kapatmış. Suni bir koma yaratmışlar, hatta nefes alabilmesi için bir boru takmışlar. Tıp mucizelerinden birisini istiyorum ama içimden gelen gerçekçi ses şans tanımıyor ufacık bir umut ışığına bile.

Sana uçakta yazdığım yazının ilk bölümü bu. Gerçekten çok kasvetliydi hava Düsseldorf Havaalanı'na inerken. Üç kat bulutlar arasından geçti uçak. Her seferinde grinin tonu bir derece koyulaştı. Yeri gördüğümüzde ağaçların 35-40 metre üzerindeydik sadece. Kuzey Avrupa gene kuzey Avrupa'lığını yapmıştı.

Bavulumu alıp çıkarken gümrükteki memur nereden geldiğimi sordu. "İstanbul'dan". Pasaportumu istedi. "Neden Almanya'ya geldiniz?" "Meine Mutter ist gestorben (Annem öldü)" dedim bir anda. Ben konuşmadım, dudaklarımdan çıkıverdi. Aslında daha komadaydın o sırada belki de. Memur bir şeyler geveledi ama, böyle bir cevap beklemediği için belki de halimden bavulumu açtırmadan bıraktı beni. Geçtim.

Murat amcam ve Petra yenge karşıladılar beni, duyar duymaz izin almışlar, hemen hastaneye geldik. Aysel bizi karşılaya-

caktı ama girişte yoktu. Labirent gibi koridorlarda 10-15 dakika gezindik durduk. Yattığın odayı hemen bulamadık. Geldiğimiz yere geri döndük bir kez. Sonunda 35-40 yaşlarında bir çalışan bize yolu gösterdi. Down sendromlu biriydi. Kendini geliştirmiş, iş güç sahibi olmuştu zorluklarına rağmen. Hoşuma gitti böyle birisiyle karşılaşmak.

17 Nisan 2009, Sabah saatleri,
Duisburg, Hamborn'da bir hastane

Yoğun bakıma girdiğimizde hemşire ismini sordu ziyaretine geldiğimiz hastanın. Başını salladı, odayı gösterdi. Önce Aysel'i gördüm yatağa eğilmiş olarak. Arkasında daha tanışmadığım bir arkadaşı vardı. Bir an bakmaya korktum annemin yüzüne. Annemin elleri açık sarı renkteydi. Sol elini yumruk yapmıştı. Beyaz saçlarının arasındaki siyah teller daha belirgin göründüler. Gözleri azıcık açıktı. Yatağın yanına geldim, eline dokundum. Soğuktu. "Eli amma da soğuk, komada böyle mi olu..." derken farkettim. Bütün aletler kapalıydı çevresindeki. Nefes almıyordu. Yirmi dakika önce gitmişti aslında. Söylememişler, söyleyememişlerdi odaya girdiğimizde. Bilinci geceden beri kapalıymış, acı çekmemiş.

Yetişemediğime kızdım ama, bir şey değişmeyecekti. Son kez Salı günü sabah konuşmuştuk. Okuldan telefon etmiştim. Çok özelliği olmayan, "rutin" bir konuşmaydı. Ona maaile birkaç günlüğüne Antalya'daki konferansa gideceğimizi söylememiştim. Oradan da aramadığımdan merak etmiştir nerede bunlar diye hafta sonu.

Hastalığından bahsetmedi, zaten ağrısı acısı olduğu zaman aramazdı hiç. Birkaç gün, bir hafta aramadığı zaman anlardım bir şeyler olduğunu. Sonunda telefon ettiğimde de sesini elinden geldiğince, her şey normalmiş gibi yapardı. Acı çektiğinde bağırıp çağıran, sızlanan biri değildi. "Halkımız, kan kusup, kızılcık şerbeti içtim der" lafını tekrarlardı – böyle davranmayı bir prensip haline getirmişti aslında. "Biraz dramatize ediyor" diye düşünürdüm bazen. Dayanma gücünü, konsantrasyonunu kırmamak için yapıyordu herhalde.

Başucunda 15-20 dakika durduk sanırım birbirimizle pek konuşmadan. İçimde kızgınlık, üzüntü, şaşkınlık, yorgunluk duyguları gidip geldi. Yatağın başında duramadım, odanın içinde dura-

madım, sağa sola tekme atmayı aklımdan geçirdim ama manasız, bencilce bir gösteri olacağı barizdi. Zaten garip bir tiyatro oyununda oynuyorum gibi bir his vardı içimde hep.

Kendimi sakinleştirmek için biraz dışarı çıktım. Yoğun bakımda yatan diğer hastalardan biriyle göz göze geldim. Annemden epey yaşlıydı. Sanki bir trende göz göze gelmişiz gibi gözlerini kaçırdı. Sonrasında, duvarları fayanslı, daha çok mutfağa benzeyen uzun bir koridora açılan kapıdan içeriye doktor girdi. Biraz önce sohbet ettiği hemşire ile konuşmasının ardından gülümsüyordu, fazla umurunda bile değildik muhtemelen. Sonuçta her gün bizim gibi "ölü yakınları" ile karşılaşıyordu. Ama kibarca bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını sordu. Koridorda, yeşil ameliyat önlükleriyle başka doktorlar, hemşireler girip çıkıyorlardı odalara. İlk geldiğimde bu kadar kalabalık olduğunu fark etmemiştim. Burada daha fazla durmanın da saçma olacağını anlayıp odaya geri döndüm.

Üç buçuk sene önce, ilk torunun Defne'nin doğumundan beri gelmemiştim yoğun bakıma. Neonetal Servisi'ndeki yoğun bakımda yataklar haliyle ufacıktı. Oraya girerken elimizi dezenfekte eder, başımıza ayağımıza galoş geçirirdik. Defnecik doğar doğmaz, daha doğrusu komplikasyonlar nedeniyle 3 ay erkenden sezeryanla Aslı'nın karnından alınır alınmaz telefon etmiştim sana. "Alo - merhaba babaanne" diye açmıştım. Yaşasın diye çığlık atmıştın. "Her şey olabilir, sağlığı konusunda daha bir şey bilmiyoruz, bekliyoruz" tarzındaki temkinli adam tavırlarım sesini biraz matlaştırsa da havalara uçtuğun belliydi. "Sevgili Torunum", diye mektuplar yazıyordun zaten daha bir iki ay öncesinden.

Senin odanın dışındaki odalarda birden fazla hasta vardı. Bizim odada ise öteki yatak boştu. Herhalde bunu biraz da bilerek yapıyorlar. Murat amcam "Hadi Taylan'ı annesiyle biraz yalnız bırakalım" dedi. Aslında yalnız bırakmalarını istemiyordum. Daha doğrusu böyle bir ihtiyacım yoktu o sırada ama sesimi çıkarmadım. Aşağıda, kapının girişine gitti herkes.

Garip bir şey ölüm aslında. Gerçekten dedikleri gibi uyuyor gibi görünüyor annem. Yüzünün rengi beyaz, saçlarındaki tek tük siyahlar daha da koyu gözüküyorlar. Saçından bir tel çektim. Gelmedi. Daha sert çekemedim, canını acıtır diye. Başucunda sallanan kablolara baktım, bir an hani bunları annem mi sallıyor diye düşünmek istedim. Biraz kendi kendime konuştum ama sesimden sıkıldım. Tam olarak ne olduğunu idrak ettiğimi sanmıyorum aslın-

da. Boş boş durduktan sonra yanındaki sandalyeye oturdum. İçimden son bir fotoğrafını çekmek geldi. Bunun biraz garip olduğunu düşündüm ama gene de durdurmadım kendimi.

Annem için fotoğraflar çok değerliydi. Evin duvarları resimlerle, fotoğraflarla, kartpostallarla dolu bir kolaj gibiydi. Oturduğu koltuğun yanında babamla ilk tanıştıkları dönemden ve benim bebekliğimle ilgili yıllardır beynime kazılmış fotoğraflar vardı. Bunların arasına, özenle seçip, çok güzel resimler bulup koyardı. Koltuğun üzerine doğru vurulmuş ve düşmekte olan bir adamın çizimi, Rodin'in veya Camille Claudel'in yaptığı bir kadın başı heykeli. Picasso'nun, Matisse'in kadınları. Müzik karikatürleri, Piri Reis Haritası, British Museum'dan bir aztek posteri, H. Heine'den, Nâzım'dan dizeler, Marx fotosu, İznik çinileri, el yazması Kuran'lardan sayfalar. Evine ilk gelenleri çarpıyordu herhalde bu yoğunluk. Ama evde kasvetli değildi kesinlikle hava, özellikle son yıllarda. Hollanda'da Nijmegen'de kaldığım dönemde daha sık gelebiliyordum.

Öldüğün gün yazdığım yazı burada kesiliyor. Şimdi bakınca birçok detayın aklımdan çıkmış olduğunu farkediyorum. Ama, hep hatırladığım ve içimi hâlâ acıtan şeylerden biri, 17 Nisan öğleden sonra Schinkelplatz'daki evimize geri dönmekti. Hastaneye gitmeden önce salondaki koltukta yatmışsın, vücudunun ağırlığının yaptığı iz, üzerine örttüğün pike, yastıkta başını yasladığın yerin çöküklüğü öylece duruyordu. Hani sanki kalkıp da içeriye mutfağa gitmişsin gibiydi herşey. Bu evde ilk kez sen olmadan bulunduğumu fark ettim. Duvarda asılı, sevdiğim resimlerden birine baktım, Orta veya Kuzey Amerika yerlisi sakin bir kadının taş evinin küçük penceresinden dışarı baktığı, yanında "Dünyada herşeyin bir amacı vardır. Her hastalığın şifası bir ot, her insanın bir görevi. Budur Kızılderilinin varoluş felsefesi. Mourning Dove 1886-1936"* yazan. İsmi kelime kelime çevirirsek matemli kumru demek, biliyordun belki ama hiç konuşmamıştık ne bu resim ne de bu satırları yazan Kızılderili yazar hakkında. Bu resim bütün duvarlara asmış olduğun 30-40 resimlik kolajın bir parçasıydı. Alt yazısız, küçük bir hikâyesi idi bu duvarlar hayatının bir bölümünün.

* "(Christine Quintasket)"

Duisburg, Schinkelplatz

Yazmak değil konuşmak istiyorum. Sohbet etmek. Eskiden yazıya kendimi veremeyişim, sohbet edecek birilerini bulma umudumu yitirmemekti. Şimdi bu umudum yitip gitti. Bu şehirde sohbet edeceğim birilerini bulamayacağımı biliyorum artık. Sohbet için bile yazı yazmaktan başka çaremin olmadığı açık. Kiminle kiminle olsun bugünkü "sohbet?"

"İnsan ancak evin içinde yalnız" diye başlıyor Marguerite Duras yazıya. Dışarıda yalnız olunmayacağını söylemek bu. Zaten de "İnsan parkta yalnız değil. Ama evin içinde öyle yalnız öyle yalnız ki ara sıra kayboluyor" diyor. Böyle bir yalnızlığı çok önceleri, '71'lerde geçirdim İstanbul'da. Evde dönüp durduğumda, insanların içine atardım kendimi. Ağlama krizlerini yatıştırmak için aldığım bir tedbirden çok Sinan'ın ölümüyle oluşan dayanılmaz yalnızlığın, diğer insanların varlığı ile dayanılır kılınmasıydı. Şimdiyse her yerde yalnızım. "Parkta kuşlar" olsa da. Duras kedileri de ekliyor. –Bu günkü parklarda bir kediye rastlayamazsınız. Tabii başı boş dolaşan bir kediye demek istiyorum. Yoksa arada sahibinin kucağında, bir kayışa geçirilmiş kediler görmek, olası. Ama sahiplerinin yanında köpeklere bol bol rastlarsınız. Bu da yalnızlığı büsbütün pekiştirici gelir bana. İnsanın insansızlığının yerine koyduğu hayvanlarla bu ilişkisi hayvanlara da acıyan bir hüzne sürükler beni. Kedinin kediliğini, köpeğin köpekliğini, insanın insanlığını yaşayamayışına hüzünlenirim. Kediler, köpekler yalnız başına dolaşmaya çıkamaz bu şehirlerde artık. Bir parkta ağaca çıkan bir kedi görmek sürprizdir. Görüldüğünde kaybolmuş demektir ve sahibi arıyordur. Bu yüzden karşınıza ağaçlara çıkan bir kedi çıkamaz ama, ağaca yapıştırılmış bir yitirme ilanı ve kedinin tarifi çıkabilir. Kaybolan kediyi veya köpeği bekleyen akıbet bir arabanın altında ezilmektir. Velhasıl sokak köpekleri ve kedileri çoktan zehirlenmiş bu şehirlerde. O geceleri çöp bidonlarının başında kavga eden, maceradan maceraya sürükenen sokak kedileri çizgi filmlerde koşuşturuyor ve yalnızca müzikallerde miyavlıyor artık. Köpeklerse kulübelerinde havlıyor.*

M. Duras'nın yalnızlığı edinilmiş bir yalnızlık. Kitaplarını yazmak için kendisi oluşturmuş bu yalnızlığı. Oysa kendi yalnızlığımı ben oluşturmadım. Oluşmasında benim hiç payım yok demiyorum.

* Marquerite Duras, *Yazmak*, Çev. Aykut Derman, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

Ama ben başlamadım onu oluşturmaya. İtildim. Belki şimdiki yalnızlığımda benim de payım vardır artık.

Kar yağıyor. Yerler ıslak, birikmez. Karın birikmeyecek oluşuna çocukluğumdan bildik bir üzüntü duyuyorum ama kalıcı değil bu üzüntü, öyle yoklayıp geçiyor. Kar yağmaya başladığında ne olur biriksin diye dualar okurdum çocukluğumda. Oysa şimdi yığılsa, çocukken yaptığım gibi sokağa mı fırlayacağım kar topu oynamak için? Kardan adam mı yapacağım ya da ormana gidip kara belenmiş güzelliği mi seyredeceğim? Olsun... Bunları yapmasam bile kar yığılınca gene de geçici de olsa bir yakınlık oluşturuyor şehrin insanları arasında. Her zamankinden biraz daha hoşgörülü oluyorlar, birbirlerine bazen gülümseyebiliyorlar, karın muziplikleriyle şakalaşabiliyorlar hatta. Daha çok çocuklar yapıyor bunu, tanımadıkları birine kar topu atarak. Gene de nasıl karşılanacakları sorusu ve çekingenliği ile bakarak. Bana atılan kar toplarına içimden teşekkür ettiğimi bilseler... Ama tavrımdan onlara kızmadığımı anlıyorlar en azından ve yeniden bir kar topu yiyorum omzuma. Öte kaldırımdaki adama da fırlatılıyor bir kar topu. Onun da yüzünde bir gülümseme. Karın yarattığı bu hoşgörüyü seviyorum. Araba kaymaları, yol kapanmaları, dökülen kömür kırıntılarından kirli görünümü artsa da sokakların. Karın insanlar arasındaki buzları anlık da olsa eriten bir yumuşaklığı var.

M. Duras ile sürdürdüğüm sohbeti böldü kar. O söyleyeceklerini söylemiş sayfalarla. Ne eksilir, ne fazlalaşır. Gücenmez, kırılmaz. Yazarlarla sohbetin böylesi bir kolaylığı var. Sohbetteki hüzünlü tek taraflılığı dengeliyor bu kolaylık. Söylediklerime en küçük bir tepki gelmeyeceği gerçeğinin yarattığı hüzün tabii caba. Bir okur bile olamam artık onun için. Öldü çünkü. Hiç olmazsa birazcıcık sohbete benzeyebilmesi için, sorularıma doğrudan cevap olmasalar da dediklerinden yaptığım çıkarsamalarla bunları dolaylı cevaplara dönüştürmeliyim. Yazdıklarını didiklemeliyim yani.

Yalnızlığını oluşturduğu ev Fransa'nın neresinde? Evet... Neauphle kasabanın adı. Oraya da kar yağar mıydı acaba? Radyotörden söz ettiğine göre soğuk oluyor demek ki, kar da yağıyordur mutlaka. Başka, başka? Yürümeyen sohbetten başımı kaldırıyorum. Kar hâlâ *yağıyor ve yığılmıyor.*

Hem arkadaşım hem de yoldaşım olan insanlar öldüler. Ondan sonra da arkadaşlıkla yoldaşlığı birleştirmeye çalışmakla geçti öm-

rüm. Ama birleşmediler. Birleşemezlerdi. Köprülerin altından akan sular bölmüştü bu iki alanı çoktan.

Devamlılık ve kendi kuşağı ile arkadaşlık doyurucudur ancak. Leb demeden leblebiyi anlar çoğu zaman kendi kuşağı insanın. Ortak bir dil bir atmosfer. Benimse sürekliliği bölen bir şeyler vardı ömrümde her zaman. Belki herkes için de böyledir.

Çocukluğumun arkadaşlıklarını onların İstanbul'a göçü böldü. İlk gençliğimin arkadaşlıklarını bölen ise benim İzmir'e yatılı okumaya gidişimdi. Arkadaşlarımın kasabaya mahkûm oluşu bir de. Lisedeki arkadaşlıklarımızı üniversiteye gidişler ve siyasette alınan tutumlar böldü. Yoğun üniversite arkadaşlıklarını artık solun bölünmüşlüğü ve daha sonra da faşizm böldü.

Schinkelplatz'daki evi ilk kiralamaya geldiğimiz 1986 yılının Eylül ayını düşündüm. Ancak yazları görüşebilmemize rağmen, yaz tatillerinde Duisburg'da çok sıkıldığımı bildiğinden, bir organizasyon dahilinde Alman bir gençlik grubuyla İtalya'da beş hafta kampa gitmemi sağlamıştın. Eve bakmaya gittiğimizde daha yeni İtalya'dan dönmüştüm. Ev istasyona yakın olduğu için yürüyerek gelmiştik, hâlâ hatırlıyorum, Averdunk Alışveriş Merkezi'nin üst geçidinden geçip, bir lisenin yanından "Nahestrasse" deki o yaşlı ve ulu ıhlamur ağaçlarının altından ileri geri yürüyerek adres aramıştık.

1986'daki o Eylül ayında, sen Zürih'den Duisburg'a geleli daha dört-dört buçuk sene olmuştu. Bir süre Karl-Jarres Strasse'de bir arkadaşların evinde kaldıktan sonra, Neuenkamp'daki eve taşınmıştın. Sana İstanbul'dan "An Aslı Dokumacı, c/o Eren, Karl-Jarres Strasse, Duisburg" adresli mektuplardan "Essenberger strasse 232" adresli mektuplara 1983 gibi geçmişiz. Almanya'ya ilk gelebildiğimiz 1984 yazında anneannem, sen ve ben bütün yazı o Neuenkamp'daki hiç odası olmayan, salon duvarlarında da bir önceki kiracılardan yâdigar, siyah fon üstüne büyük sarı çiçekli duvar kâğıtlarıyla tek bir salon ve mutfaktan mürekkep evde geçirmiştik. O evi hiçbirimiz sevemedik. Hatırladığım, balkonundan bakınca hemen yakında Ren kıyısına dağılmış sıra sıra, koca koca, tepelerinde kırmızı ışıkların yandığı ağır sanayi bacalarının göründüğüydü. Ekşi kokulu, hafif geniz yakan bir duman çıkardı bu bacalardan. Almanya'da asit yağmurundan ağaçların durup durup yıkıldığı günlerdi. Bir kaç sene içinde biraz daha çevreci

politikalar hayata geçirildi, belki de daha önemlisi Ren-Ruhr bölgesinde ağır sanayi çöktü, o ekşi kokulardan eser kalmadı. Benzer bir kokuyu ilk kez yıllar sonra, İstanbul'da "biber gazı" ismi altında bol bol tatma şerefine eriştik.

Yeni ev, daha önce kaldığımız Neuenkamp'daki karanlık evden sonra benim gözüme güzel görünmüştü. Evet, 59 numaralı otobanının hemen yanındaydı ve fazla gürültülüydü ama en azından fazla bir odası vardı, merkeze yürüme mesafesindeydi ve çok aydınlıktı. Ve hesapta gelecek sene, yani 1987'de ben de Duisburg Üniversitesi'ne başvuracak ve yeni evde beraber kalmaya başlayacaktık. Ama bu olmadı, Duisburg'daki adamlar başvuru kâğıtlarımı kaybetti, ben de zaten Türkiye'de kalmak istiyordum. 1987 Kasım ayı gibi telefonda sana Almanya'ya gelmek istemediğimi söylemek biraz zor gelmişti, şimdi sesindeki burukluğu hatırlıyorum ama zaten sen de Almanya'da kalmak istemiyordun. Oralara taşınmamın sana her açıdan çok iyi gelecek olmasına rağmen telefondaki kısa bir sessizlik dışında serzenişte bile bulunmadın. Ancak 1998'de, yani onbir sene sonra, neredeyse tamamen şans eseri olarak çok yakınlara, Hollanda'ya, Nijmegen'e gelecektim.

Schinkelplatz 5'deki evimiz aydınlıktı, salondaki büyük camlı kapılardan bütün gün ışık alırdı, tabii ki hava güneşliyse. Ev "lebi-otoban" manzaralıydı ama altıncı katta olduğundan şehir merkezi uzaktan görünürdü. Haliyle kapıları gürültüden pek açamazdık, büyük balkonda da hiç oturduğumuzu hatırlamıyorum. Fakat sana her geldiğimde beni geçirirken yaz kış üşenmez, gerekirse paltonu, atkını giyer bana otobandan geçerken iki üç saniye el sallamak için o balkonda beklerdin. Bazen otobanın öteki tarafındaki "Aral" benzincisinden benzin alırken "bekleme ayazda" manasında sana el sallardım ama sen görmezdin hiç. Geçerken "çocuğu kaçırmamak" için otobanın çıkışına odaklandığından bakmazdın öteki tarafa.

Sıra sıra kocaman ıhlamur ağaçları olan sokaktan gelinirdi eve istasyondan. Duisburg, Almanya'nın belki de en kasvetli mekânlarından biri olsa da, evi aydınlık ve hep balkondaki siluetinle hatırlıyorum. Bana okuduğun, daha sonra da bilgisayarında bulduğum ilk yazılardan biri de buradan başlıyor işte.

Haziran 2003, Duisburg
Havada ıhlamur kokusu

Avrupa'da her zaman denk gelmez insan bu kokuya. Yıllardır buradayım işte ve ıhlamur kokan günler ne denli az. Pencereyi açtın mı önce otobanın gürültüsü dolar, sonra "egzos gazı". -Yoksa taşıt araçlarından çıkan gaz mı demeliyim? Her neyse. Kısaca: Ihlamur kokusu bir sürpriz yıllardır benim için.

Çizmeli Kedi'nin çizmesi gibi, ıhlamur kokusu nerelere götürmüyor ki beni.

Çocukluğuma, gençliğime, sürgünlüğümün ilk günlerine. Hangisinin içinde olursam olayım ıhlamur kokusu, yaz günlerinin esrikliği demek. Sanki zaman durmuş hiç geçmemiş. Yaşamayla yüreği dolup boşalan bir çocuğum doğduğum kasabada ya da Sinan'la el ele yürümekteyim bahar sabahı Göztepe'de ya da sürgünlüğün ilk günlerindeyim, ıhlamur kokusundan medet umduğum o geçmek bilmeyen günlerde... Bu koku, mutluluğun kanıtı ve anısı. Geçmişten ve zamandan söküp çıkarıp bugüne getiriyor mutluluğu. Yaşamanın sürmekte olduğu duygusunu güçlendiriyor. Ardından hangi düşünce sökün ederse etsin acılar, hüzünler, yalnızlık -belki de kimsesizlik demeli- Ihlamur kokusu bir an için silip atıyor bütün sökün edecek olanları.

Pencereyi açar açmaz odaya süzülen bu kokuyu doyasıya kokluyorum. Günlerden Çarşamba, aylardan Haziran, yıllardansa 2003. Rakamı yazar yazmaz bilgisayar benden önce davranıp,küçük bir ışık çubuğu içinde belirtiyor tarihi: 18.06.03. İşte bu kadar, kısa ve alışılmış! "Lafı ne uzatıyorsun" der gibi. Bilgisayarımın ne mutluluk umurunda, ne mutsuzluk, ne yaşamak, ne ölmek, ne sürgünlük, ne anılar, ne de ıhlamur kokusu.

Derin bir nefes daha alıyorum. Yitip gidiverecek sanki o koku. Schinkelplatz'ın ıhlamur ağaçları kaç yaşında acaba? Apartmanın önüne bu ıhlamurları kim dikmişse ruhu şad olsun! Ölmemişse de ömrüne bereket..! -Dua etmek felsefeme uymasa da, ağacı dikene teşekkürümü, minnettarlığımı yerli yerinde anlatıyor doğrusu.-

İlk geldiğim yıllarda ıhlamur çiçeklerini toplamayıp, ağaçta böylece bırakışlarına şaşardım. Artık şaşmasam da ıhlamur çiçeklerine ilişmeyişlerinin sebebini hâlâ çözebilmiş değilim. Hayır, ıhlamur çayı içmediklerinden değil. Doğrusu her şeyin metalaştırıldığı bir dünyada -üstelik ıhlamur çiçekleri düpedüz ve alenen paketlenmiş bir meta iken- çiçekler dallarından toplanmasın da burnumuza ve

ruhumuza ziyafet çekilsin! İnanılır gibi değil. Ama vardır bir bildikleri, sonu 'jik'le biten bir sürü sebepleri: "Sosyolojik, ekolojik, ekonomik... vb."

Üstüne şehrin zehri sinmiş çiçeklerden, ticarete elverişli çay olmuyordur mutlaka ve onların toplanmasında, temizlenmesinde kullanılan iş gücüne ödenen ücret, ıhlamur çiçeklerinin satışından elde edilecek kârdan fazla tutuyordur. Kullanım ve değişim değeri meselesi vs. vs. Kâr ve zarar hesabının sızmadığı yer var mı şu dünyada ki ıhlamur ağaçlarına sızmasın? Kâr ve zarar hesabı her yere sıza dursun, ıhlamur kokuları da boş durmuyor ve sızıyor böyle işte her yere! Ama nerede bir ıhlamur ağacı var, orada kokusu olur, kanısındaysanız yanılıyorsunuz demektir. Yanıldığınızı nereden mi biliyorum? Taa Zürih'ten.

Zürih'teki dördüncü ikamet yerim Ihlamur Sokağı'ndaydı. Namı diğer: Lindenstrasse. Üç ay gibi kısa bir zamanda dört yer değiştirmek sürgünlüğün "kaderiyle" mi, yoksa zorunluluğun öbür yüzü olan tesadüflerin cilvesiyle mi ilgiliydi varın gidin siz hesap edin. Yoksa benim Lenin'in oturduğu eve yakın bir binadaki geniş odamı ve kendisiyle İran Devrimi üzerine Fransızca tartışmalar yaptığım, dört dili sular seller gibi konuşan, üniversite öğrencisi ev sahibimi bırakmak gibi bir niyetim yoktu. Ona, onun ev sahibinden gelen bir telefona, çat pat Fransızca'mla cevap verdiğim için üçüncü ikamet yerimi terk edip, bu adı güzel kendi güzel ıhlamur sokağına taşınmak zorunda kalmıştım. Telefonda adama ters davranıp hakaret ettiğim filan sanılmasın. Telefondaki ses, o zamanki "ev sahibimin" artık unuttuğum adını söylemiş, karşısındakini anlayıp, dinlemeden makinalı tüfek gibi konuşmaya başlamıştı. Nefes aldığı ilk boşlukta aradığının evde olmadığını söyleyebilmiştim. Bir an duralamış, bu kez de beni soru yağmuruna tutmuştu. Kimdim, onun neyi oluyordum ve o evde ne arıyordum? Elbette kiracı olduğumu, adımı filan söyledim. Tabii bütün bunları kelimelerin kafasını gözünü yara yara anlattığım kesin. Nerden bilirdim ki kızın kendisi de bir gariban kiracıdır ve üstelik imzaladığı kira kontratında yanına kiracı almaktan men edilmiştir. Bu masumane telefon konuşmasını izleyen üç gün içinde kendime başka bir oda aramam gerekmişti. Yani Ihlamur Sokağı'na, ıhlamurların yüzü suyu hürmetine değil, baltayı taşa vurduğum için taşınmıştım.

Lindenstrasse'deki apartman sanki daha lüks bir mahalledeydi. Dairenin bir odası bale derslerine ayrılmış olup, dört yanı tırabzan-

la çevrilmiş ve bir duvarı boydan boya aynayla kaplanmıştı. Odaların birinde ben kalıyordum. Kedi ise benim de kullandığım küçük tuvalette "ikamet" etmekteydi. Ev sahibimin yatak odasından gayrı bir de çalışma odası vardı. Mutfağı ortak kullanıyorduk. Tabii bir de içinde tuvaleti olan banyoyu.

Ev sahibim oldukça yaşlı, zayıf ama diri bir bale öğretmeniydi. Tuhaf titizlikleri vardı. Örneğin ortaklaşa kullandığımız buz dolabının kapısının iki üç saniyeden daha uzun açık kalması onu gereğinden fazla sinirlendiriyordu. Diyelim yuvarlak beyaz peynirinizi, iki üç domatesinizi ve belki bir de biberle limonunuzu almak istiyorsunuz dolaptan. Ya hepsini avcunuza sığdırıp, bir açışta halledecektiniz. Ya da birini alıp, kapağı kapatacak,elinizdekini masaya bırakıp, dönecek yeniden dolabın kapısını açıp, diğerini alacak, yeniden kapatacaktınız. Yani bir açma kapama silsilesi yerine, kapağı bir kez açıp, bir "taşıma" başlatmak, beşinci bir ikamet yerine kendinizi taşımak anlamına gelebilirdi. Bu nedenle buzdolabının kapısını mümkün olduğunca rahat bırakmak sizin menfaatiniz icabıydı. Diyeceksiniz ki böyle biri neden yanına kiracı alır?

Yeni ev sahibim yılda bir ay evini kedisi için kiralıyordu. Temmuz'da tatile gidecekti ve şimdi adını unuttuğum kedisine bakacak birini arıyordu. İlk görüşte beni gözü tutmuştu. Zaten yabancılara, özellikle de Türk'lere karşı bir sempatisi vardı. Bu sempatinin nedenini daha sonra öğrenecektim ve neredeyse küçük dilimi yutacaktım. Bana küçük dilimi yutturacak olan bu tesadüfün ne olduğunu daha sonra anlatırım. Konuyu zaten yeterince dağıttım –daha da dağıtacağımdan mada- bir de böylesi ara sokaklara saparak karıştırmayayım. Şimdilik Ihlamur Sokağı'nda durayım.

Hemen taşınmıştım bu iki yanında ıhlamur ağaçları uzanan sokağa. Ihlamurlar açmıştı. Ama kokmuyorlardı. Şehrin kokusuzluğunu oraya taşınmadan önce de fark etmiştim etmesine ama üzüntüden çok henüz şaşkınlığım baskındı bu kokusuzluktan ötürü. Ağaçlardaki baharlar, bahçelerdeki onca güzelim çiçek kokmuyordu. Gök gürlüyor, yağmur yağıyor, güneş yüzünü biraz gösterip, çekiliyordu. Burnumu çiçeklere gömüyordum. Ama nafile. Kokmuyorlardı. Çiçekten, bahardan geçtim, başka şeyler de kokmuyordu. Yağmurdan sonra toprak, çöp bidonları, ormanlar, sokaklar... Bir kokusuzluk almış başını gidiyordu o bahar günlerinde. O sıralar yazdığım bir yazıda, buna da değinmişim:

"Buralarda oluşuma inanamıyorum. Her şey masallarda olup, bitiyormuş gibi. İçime çekmeye çalışıyorum manzaranın güzelliğini. Öylesine ülkemde ve hatta ülkemin zindanlarında, işkencehanelerinde ki aklım, bu güzellik bir yer bulup, sokulamıyor yüreğime. İlgimi, sevgimi uyandırmıyor şehir. Cansız buluyorum. Oyuncak bir şehir. Bu cansızlıkla, karşılaştığım soğukluk denk düşüyor birbirine. Nerede bu şehrin ruhu, nerede? Fareli köyün kavalcısı uğramış buralara. Şehrin canını,cıvıltısını, kokusunu takıp peşine götürmüş. Nereye, bilinmez. Şehrin varoşlarından tutup sarsmak, sarsmak istiyorum. Avrupa'nın şimdilik elverişsizliğini biliyorum. Cız ediyor yüreğim. "Sürgün, göçebe! Sürgün, göçebe!" Buralarda olmak istemiyorum. Ülkemde işçilerin arasında, oğlumun yanında olmak istiyorum. Acıdan pencerenin pervazına bastırıyorum kendimi. "Kılıç Balığının Öyküsü"ndeki balık gibiyim:

"Mutlu olmasına mutluydum
Sırtımda bir zıpkın yarası"

Sabahın erken saatlerinde kalkıp, yürüyor yürüyorum Ihlamur Sokağı'nda. Sabahlardan bir sabah, bir bahçede metalden yapılmış çiçek ve bitki heykelcikleri görüyorum ve bir bahçıvan ciddi ciddi onları suluyor. Sürrealist bir filmdeyim herhalde... Gözlerimi ovuşturuyor, manzarayı felsefeyle hazmetmeye çalışıyorum. Sokağın ve şehrin kokusuzluğuna böylesine denk düşen bir bahçe ve bir an. Hafızam fotoğrafını çekiyor. (Ondan sonraki yıllarda da hep,hafızam çekecek böylesi fotoğrafları, henüz bir fotoğraf makinası edinebilmiş değilim. Şarkının "Bir kedim bile yok" dediği gibi, ben de "bir fotoğraf makinam bile yok" diye bir şarkı mırıldanabilirim.) Yürümeyi bırakıp, enikonu seyrediyorum. Belki o metalden sanat eserlerinin dibine ekilmiş ama, henüz toprak yüzüne çıkmamış bir çiçeği veya bir bitkiyi suluyor bahçıvan. Ya da o sanat eserlerine yağmurun bulaştırdığı çamurları temizliyor. Ama o gün o saat durum bana yalnızca absürd görünüyor. Yabancılaşmanın fütürist bir tablosu karşısında sanıyorum kendimi ve ağzım açık kalıyor. Ve o sırada ıhlamurlar hâlâ *kokmuyor.*

Derken güneşli bir Temmuz öğlesi, "Ich werde den Hut vom Tisch nehmen" gibi cümleleri bilmem kaç kez tekrarladığım Almanca kursundan çıkıp, mektup gelip gelmediğine bakmak üzere eve geliyorum. Bir iki lokma atıştırdıktan sonra kursa yeniden dönece-

ğim. Tramvaydan iner inmez... Ihlamurlar kokuyor! Burnuma inanamıyorum. Koşarak geliyorum sokağa, bütün sokak buram buram ıhlamur kokuyor. O zaman anlıyorum düne kadar kokmayan ıhlamur çiçeklerinin birdenbire neden kokmaya başladığını: Güneşten! Evet, evet güneşten... Ve güneşi bol ülkemde çiçeklerin kokmak için neden bu kadar beklemediklerini de anlıyorum.

Mektubunda anlattığın tesadüf, ev sahibesi kadının, Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı*'nda anlattığı, Mustafa İnan'ın eski sevgilisi olması, yanılmıyorsam. Zürih'e hiç gitmedim ama senin Lindenstrasse'yi biliyorum. Sen öldükten birkaç sene sonra, Internet'te –ki artık her şehrin sokak sokak fotoğraflı haritaları var, bilgisayarından "gezebiliyorsun" şehirleri– gezindim ben de buraları. Oradaki görüntüler herhalde bahar başlangıcında çekilmişti, senin ıhlamurlar daha yeni yapraklanmaya başlamışlar. Sana gösterebilmeyi çok isterdim, heycanlanıp teknolojinin gelişmesi ile insanın insanı sömürüsünün azaltılabilmesi arasındaki ilişkiden bahsederdin hararetli hararetli.

Duisburg'daki evin ve ıhlamurların görüntüsü hâlâ Ağustos 2008'den! Bunu ilk farkedince heyecanlandım bir an, evin önüne çıkmazın sonuna kadar geldim ve 6. kata baktım hani belki diye...

Bilgisayardaki görüntü neredeyse 25 sene önceki görüntü ile aynı aslında, güneşli bir yaz sonu. O zamanlar evden taşınacak olan yaşlı hanım, ismi Frau Gaida'ydı hâlâ unutmadım, bizimle epey sohbet etmişti. Apartman yapıldığından, yani ta 1950'lerden beri bu evde oturmuştu. Şimdi de artık yaşlılar evine, kızına yakın bir yere taşınıyordu. Sakin bir sesle, ama arada gözyaşlarını da tutmadan, İkinci Dünya Savaşı'nda Dresden bombardımanı sırasında Bunker'de kucağında küçük bebeğini nasıl kaybettiğini anlatmıştı bize. Yüksek yanma etkisi olan bombalar sığınaklardaki oksijeni çekiyormuş, insanlar yanmasalar bile havasızlıktan ölüyorlarmış. Savaşta kocasını da kaybetmiş ama, daha sonra tekrar evlenmiş. Hikâyesine sen çok üzülmüştün, ben de ama daha çok sen gene üzüldün diye...

Bir eve taşınma ve ayrılma anları bir şekilde daha çok akılda kalıyor, değil mi? İşte biz de 1986 sonbaharında taşındığımız bu evden 2009'da ayrılıyorduk. Avizeyi ve eski gardropu ben de aynen bıraktım bulduğumuz gibi. 24 Nisan'a kadar evi boşaltmakla, diğer eşyaları ve yazıları toparlamakla uğraştık. Aysel, Sabiha

teyze, Murat amca ve oğlu Sinan ve sağolsunlar komşular da çok yardım ettiler. Haberi duyar duymaz dayım ve Ursula yengem de geldiler. Neredeyse onbeş senedir bir saatlik mesafede olmanıza rağmen görüşmediğinizden bahsetmedik. İkisi de üzülmüşlerdi. İstanbul'a Nürvet'e, Enis'e ve Orhan amcaya (İyiler) haber verdim. Duisburg'daki tanıdıkların Tayfun'un girişimleri ile bir anma toplantısı düzenlediler. Atilla Keskin ve Aysel konuştular, ben de bir iki cümle söyledim ve *mateme övgü* başlıklı yazını okudum. Fotoğrafları, mektupları ve sadece üç bavula sığabilecek kadar eşyayı İstanbul'a getirebildim. Yıllar boyunca topladığın bir kısmını benim Türkiye'den getirdiğim kitapların hepsini Aysel'e, giysilerin büyük kısmını da Murat amcaya götürdüm. Duisburg Kütüphanesi'nden ödünç aldığın birkaç kitabı, ki süreleri daha dolmamıştı, geri götürüp teslim ettim.

Şirin Cemgil, Mayıs 2004, Duisburg

Sürgün ve Kütüphane

Siyasi sürgünlük yalnızca bir "gurbete düşme" değil. Herkesten, her şeyden sökülüp, alınma, zorla koparılma.

Çocuğundan... Onun koşup, oynama sevincinden, büyüyüp serpilme sürecinden, onu yetiştirme olanağından söküp çıkarılma. Dostlarından... Onlarla sohbetten, leb demeden bir birini anlama duygusundan, espri rezonansından, özgürce tartışma tadından koparılma... Ana dilinden... O dilin şiirinden, tınısından... Yasemin kokan akşamlardan, dingin yaz gecelerinden... Ruhu ölmemiş siyasi yürüyüş ve mitinglerden, elini uzatsan tutuvereceğin yıldızlardan, canın istediğinde dinlediğin plaklardan, şarkılardan, türkülerden, okuyup şerh düştüğün kitaplardan sökülüp alınma.

Belki ülkende kaldığında da gene bunlar olacaktır. Ya bir işkence tezgâhıdır seni bekleyen ya toplama kampı, ya sinsi bir kurşun, ya da darağacı. Yakalanmadığın sürece kaç göçten, her gün kalacak bir yer aramaktan bitkin, başka bir kimlikle o gizlenme yerinden diğerine koşarken ya gizli bildirileri, yayınları taşıyacak ya da takırtısı duyulmasın diye altına havlu koyduğun daktiloda yazacaksındır. Yaşananlar hayatı büsbütün parçalamış, darmadağın etmiştir. Bunları bilmek, gene de bir teselli olmaz, olamaz siyasi sürgüne.

Direnişi adım adım örme işine buradan da katılsan bile. Öngörü ve acıların nereye gitsen seninle birlikte gelir ve sahici olmayan bir ömrün ortasında kalakalırsın. Batının hafıza kaybı, uğradıkları tahribatın farkında olmayışları, içler acısı halleri insanların, daha doğrusu insanlıktan çıkışın bu boyutta oluşu, şefkatini kabartsa da, bu yetinişten, bu kımıltısızlıktan ve bu statüko düşkünlüğünden onları çekip almak istersin. Her şeye sinen borsaların gölgesi, gri günlere karışır gider. Doğa bile yaralar seni. Elinde bir kalem, yazmadan duramazsın. Adorno'nun dediği gibi: "Artık yurdu kalmamış kişi için yaşanacak yer olur yazı." Günler, yıllar geçer... Yazmak da karetmez acılara, hasretliklere, başını alıp giden olaylara, zorunluluklara. Öngörüler, gerçeğin habercisi olsalar da, onu paylaşanlar çoğalınca güçlenirler ancak. Doğrulanmış öngörü ve gerçeklerle kalakalırsın. Her doğan gün, öngörülerinin doğrulanmasının karabasanıyla başlar. Doğrulanmak kendine olan güveni beslese de, verdiği acıyı söküp alamaz senden. Ve "Sonunda... kendi yazılarında bile yaşanacak yer kalmamış"** olur siyasi sürgüne. Kalsan kalamazsın, gitsen gidemezsin. İşsizlik ise tüy diker bütün bunların üstüne.

Halböyleyken, bir de şu Şehir Kütüphanesi olmasaydı Duisburg'ta büsbütün katlanılmaz olurdu benim için siyasi sürgünlük.

Cunta günlerinde kitabın kendisi, "siyasiliğin" bir belirtisi olduğundan, yurtdışına çıkarken ancak bir iki kitap alabilmiştim yanıma. Sınırdan sağ salim geçmek isteyen, en küçük ayrıntıya bile dikkat etmeliydi. Eli kalem tutanın orta parmağındaki nasır bile tehlikeli olabilirken, kitaplar haydi haydi tehlikeliydi. Hoş, tersi bile olsa faşizmin hışmından, arkadaşların evine sakladığım kitaplarımın ne kadarını getirebilirdim ki? Saklamadıklarım ise haberim olmadan zaten kapanın elinde kalmışken... Kısaca Duisburg'a geldiğimde, bir gün kitaplarına kavuşma umudunu henüz yitirmemiş, kitaba acıkmış, bir kitap fakiriydim.

Arkadaşların kitaplıklarından devşirme kitapları okumaktan başka çare yok sanırken birden şehir kitaplığında TÜRKÇE KİTAPLAR olduğunu öğrendim. Susuza serin pınarlardan su veriliyormuş gibi geldi. Gerçi her istediğim kitabı bulamıyordum ama, gene de çok önemli bir olanaktı, adeta bir armağandı Türkçe bölümü benim için. İhtiyacım olan kitapların bazılarını bulamayışımın nedeni,

* T. Adorno, *Minima Moralia*, Çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğukan, Metis Yayınları, 2014, s. 90.
** A.g.e., s. 90.

her zaman idarenin bu kitapları satın almayışı değildi ne yazık ki kitaplar, o sıra her zamandan sık ve sorumsuzca, burnunun ucundan öteyi göremeyenlerce ya özel mülkiyet düşkünlerince ya da tahrip amacıyla yürütülüyordu. Böyle bir kurumu zenginleştirmek, kitap bağışlamak gerekirken!

Duisburg Üniversitesi'nin "Bibliyoteği"ne de kaydolmuş, bazı Türkçe gazetelere, sayısı çok sınırlı Türkçe kitaplara orada da ulaşmıştım. Ama şehir kütüphanesi başkaydı, hacmi daha geniş, halka sunduğu olanaklar çeşitliydi. Ayrıca Almanya'nın hangi şehrine gittiysem, oranın şehir kütüphanelerini ziyaret ettim. Nürnberg'in, Essen'in, Düsseldorf'un, Berlin'in vb. Hemen hemen hepsinin Türkçe bölümü vardı. Fakat en zengini Duisburg'unki idi. -Belki de yalnızca Berlin'inki burayla boy ölçüşebilirdi- Düsseldorf'unsa Türkçe müzik bölümü biraz daha zengindi. Dilekçelerle istediğim kitapların bazılarının alınmasını da sağlayabileceğimi öğrenince bazı başucu kitaplarıma da kavuştum. Shakespeare'in kimi dramları bu cümleden. Daha sonraları Almanca'yı ne kadar öğrenirsem öğreneyim, bazı kitapları ancak Türkçe'den okumak, hatta alıştığım çeviriden okumak, edebi zevk veriyordu. Almanca okuduğum Hamlet, Hamlet değilmiş gibi geliyordu örneğin. Şimdi ise bazı kitapların Türkçe çevrileri öyle kötü ki, eserin varsa, bulabilirsem Almanca'sını okumayı tercih ediyorum ve artık Almanca okumaktan da edebi tad almaya başladım. Ama bazı eserlerin ne Türkçe'sini, ne de Almanca'sını bulabiliyorum. Onların okunması yarım kalmıştı, yarım kalışları sürüyor. Sürgünlüğün kendisi, yarım kalışların sürmesi değil mi zaten bir bakıma.

Kütüphanede yalnızca Türkçe bölümü değildi imdadıma yetişen. Müzik bölümü de şaşırtmış ve çok sevindirmişti beni. Müzik düşkünlüğümden, geldiğimden beri tanıdıklara: "Ne olur söyleyin, konserler yok mudur burada, nerededir; ucuza konsere gitmek mümkün değil midir?" diye sorup duruyordum. Verilen cevap, "Vardır ama pahalıdır" oluyordu. Bazıları kiliselerde ucuz konserler verildiğini söylese de, nerededir, nasıl öğrenilir bilmiyorlardı. Radyoda klasik müzik bulmak için uğraşıp duruyordum. Derken kütüphanede keşfe çıktığım bir gün müzik bölümüne, oradaki plaklara, kasetlere rastladım. Volkshochschule'de yeni yeni öğrenmeye başladığım Almanca'mla derdimi anlatmak olanaksızmış gibi geldiğinden, sormadım, soramadım, oturup izledim. Sonra da diğerlerinin yaptığı gibi ben de bir plak seçip, cesaretle sorumluya uzattım.

"Bir numaralı kabin" dedi. Sevinçle girdim kabine ve müzik dinleme maceram böylece başlamış oldu. İşte pikabım yoktu ama, istediğim plağı seçiyor, dinleme kabinlerinden birine girip, hem okuyabiliyor, hem yazabiliyor, hem de müzik dinleyebiliyordum. Acı acı gene de bir "hücrede" olduğumu geçirirdim içimden. Neler neler yaşadım kütüphanenin, bu müzik kabinlerinde.

Ülkemde bıraktığım, burada plakçılarda arayıp da bir türlü bulamadığım, alıştığım bazı plaklara rastlamak, onları dinleyebilmek veya bir başucu kitabına kavuşmak, ne demektir, ancak yaşayan, bu özlemi çeken bilir. Goethe'nin şiirindeki gibi: "Yalnız özlemi tanıyan / Bilir nasıl acı çektiğimi / Yapayalnız ve ayrı düşmüş / Bütün sevinçlerden..." Böylesi "bütün sevinçlerden" ayrı düşmüş sürgünün, bir plağa ya da bir kitaba rastlamasının sevinci de alışılmış sevinçlerden değildir. Bu sevinçte başka bir yoğunluk vardır. Gözlerinizden yaşlar akarak, tekrar tekrar dinlersiniz plağı, "lüks hücre" adı taktığınız müzik kabininde. Her gün ölüm, zulüm haberleri gelen ülkenizden, başka günlere dair de bir ses gelmiş olur. Ya da bir arkadaşınızın kitabına, onun fotoğrafına rastlamışsınızdır. Şimdi neredesdir bilmezsiniz. O ise sizin nerede olduğunuzu zaten bilmiyordur. Bütün bağlantılar kopmuştur. Ve bir kitap, bir plak! Umutsuzluk içindeki umut gibidir. Buruk bir sevinçle okur ve dinlersiniz bu müzik hücresinde.*

Müzik kabinlerindeki maceram bir plak çalarım oluncaya kadar sürdü. Bir arkadaş Nuh-u Nebiden kalma pikabını bana verince plakları eve alıp, dinlemeye başladım. Zaten kütüphanenin en harika yanlarından biri kitapları, plakları ödünç vermesiydi. (Daha videoların farkında değildim o zamanlar. DVD'ler ise icat edilmemişti, CD çalarım olmadığından CD'lere alıcı gözüyle bakmazdım ama, bilirdim içlerinde iyi kalitede müzik, edebi ürünler sakladıklarını ve plakların hışırtısından ari olduklarını) Torbalar dolusu yüklendiğim plak ve kasetleri evde dinlemek , müzik hücrelerinde dinlemekten farklıydı elbette. Zaten tanıdığım ödünç verme imkânına, plaklardan, kasetlerden ötürü de epey sevinirdim. Böylesi bir kültür hizmetinin dünyadaki herkes için gerçekleştirildiği günlerin daha uzak oluşunu algılar, acı acı gülümserdim. Yürünecek epey yolu vardı daha insanlığın.

Kendi ülkemde plak ve kasetten geçtim, yalnızca kitapları ödünç veren kütüphane tanımıyordum. Haksızlık etmeyeyim, yalnızca

* Goethe, *Meisters Lehrjahr*, IV. Buch, s. 240-241.

Ankara'da, Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) merkezinde '65-66 yıllarında ön ayak olduğum, biz gençlerin kurduğu kütüphanede, kitaplar ödünç verilirdi. Belki başka örnekler vardır da benim haberim yoktur. Kendi adıma ülkemde hiçbir resmi kütüphaneden bir kitabı ödünç alıp da evde okumadım. Zaten sayısı az olan kütüphanelerden ders kitabı dışındaki bir kitabı çıkarttırıp, orada okumak bile epey meseleydi. Özel izinler gerektirirdi. Kitaplar kütüphanelerde okunurdu. Ortaokuldayken, doğduğum kasabada da bir kitaplık açılmıştı. Ancak eve kitap verilmediğinden, kitaplıkta okumak zorunluluğu kızlar için neredeyse imkânsız gibi bir şeydi. Bir gün biz –iki kız– şeytanın bacağını kırıp, şaşkın bakışlar arasında kitaplığa gitmiş, alelacele iki kitap seçip okumaya başlamıştık. Derken bir iki hafta sonra yavaş yavaş bize alıştılar ve masamıza erkek arkadaşlar gelmeye cesaret eder veya biz onların yanına gider olduk. Bir süre sonra sohbetlere dönüşen bu okumalar, kasabanın durgun, alışılmış havasında, Tarakçı Parkı'nda "aile yeri"ne oturup çay içmekten başka olanağı olmayan, biz kızlar için önemli ve yepyeni bir şey oldu. Okul dışında ise erkek arkadaşlarla oturup, konuşabildiğimiz tek yerdi. Ben kendi adıma bütün kitaplığı okumaya karar vermiştim. Ve "A" harfinden başladım. Derken annem nereden ve ne duyduysa, hiç açıklamadan benim şehir kitaplığına gitmemi yasakladı. Hık-mık ettiysem de, konuşturmadı ve konuyu kestirip attı. Oysa kendisi de okumayı çok severdi. Kolay kolay bazı şeylere de pabuç bırakmazdı. Bu yasak koymak da ne oluyordu şimdi? Kendi kendime sordum: "Sen kitaplıkta kötü bir şey mi yapıyorsun kızım Şirin?" "Hayır" diye cevapladı içimdeki ses. Öyleyse kitaplığa gitmeye devam, deyip izin verdim kendime. Ve anneme sezdirmeden ama korkuyla –işin ucunda dayak vardı çünkü gitmeyi, üstelik de tek kız olarak gitmeyi sürdürdüm. (Birlikte gittiğimiz arkadaş, su koyuvermiş, hemen hemen kitaplığa gelmez olmuştu.) Ve aylar sonra anneme, emin bir sesle, kitaplığa gitmeyi sürdürdüğümü söyledim. Hiç ses çıkarmadı. Ucuz atlatmıştım.

Kısaca kitaplar ve kitaplıklara ilişkin yaşadıklarım kütüphanenin değerini arttırıyordu gözümde. Tabii Duisburg Şehir Kütüphanesi'nin diğer olanaklarını bilememekten bazı hoş şeyler de geliyordu başıma: Bir keresinde Chopin'nin birkaç piyano konçertosunu seçmiştim. Görevli bana "Gerçekten bu plakları almak istiyor musunuz? Piyanonuz mu var?" diye sorunca, biraz tuhaf tuhaf baktım ona. Kendisiyle neredeyse tanış olmuştuk. Beni sık

sık orada görüyordu ve çok da nazikti. Klasik müzikten hoşlandığımın çoktan farkındaydı. Bu soru da nereden çıktı şimdi, diye geçirdim içimden. Yalnız piyanosu olanlar mı dinleyecek yani bu plakları... Belki de yanlış anladım, diye üstünde durmadım. "Ausländer" olarak çoktan alışmıştık bu tatsızlıklara. Evde plakları teker teker pikaba koyup, dinlemeye başladığımda bir tuhaf oldum. Piyano sesi duyulmayan, başka enstrümanların duyulduğu piyano konçertoları! Plaklar bozuk değildi. Neydi peki? Piyano sesini yutan bir pikabım mı vardı yoksa! Anca kavrıyordum "Piyanonuz mu var?" sorusunun nedenini. Yani her yerde, her vesileyle çok sık hedef olduğumuz tatsızlık değildi neden ve içim rahatladı. Güldüm. Şimdiye kadar görmediğim, duymadığım bir plak cinsiyle karşı karşıya idim: Çalışma Plağı! Piyanoyu kendin çalacaksın, plak sana eşlik edecek ! Bir plak çaları daha yeni edinmiştim, nerede kaldı bir piyanom olsun.. Zaten olsa bile çalmasını bilen kim? Hoş, bilseydim piyanosuzluk dert olmazdı çünkü o da vardı kütüphanede. İsteyen kütüphane üyesi, randevusunu alır, piyanonun başına geçer, çalışırdı. Bu olanakları ve diğerlerini sonra sonra öğrendim.

Halka, isteyene böylesi olanaklar "sunulması" elbette gökten zembille inmemişti. Daha dün kitapların meydanlara yığılarak yakıldığı bu ülkede, kitapların veya daha başka kültür gereçlerinin en geniş kitlelere ulaşması sağlanmaya çalışılıyordu. Teorik açıklaması ne olursa olsun, nerelerden ve hangi ülkelerden alınan payların buralara nasıl yansıdığını bilirsek bilelim, ya da "sosyal devlet" in bu gün var, yarın neden yok olabileceğini, sınıf savaşındaki güçler dengesine bağlı olarak, ibrenin bir inip bir çıkacağını, bu olanakların kimi zaman yavaş yavaş, kimi zaman birdenbire geri alınabileceğini bilelim, halk için gene de önemli olanaktı bunlar. Dolaylı bile olsa, emekçilerin yıllar süren mücadeleleri de vardı bu olanakların içinde.. Yani madalyonun öbür yüzünde yer alan yalnızca sus payları değildi olanakları sağlayan. Fakat muhafaza edilebilmelerinin bile ancak onları dünyadaki herkes için istemekten geçtiğinin farkında bile değildi buradaki emekçiler. İnmelenmişlikleri, hafıza kayıpları ve ayrıcalıkları içindeydiler. Kısacası bütün bunlar ve buna benzer olanaklar buraların çekiciliğini arttırmıyordu hiç mi hiç gözümde. Tam tersine isteksizliğim, eleştirilerim büyüyordu. Yani benim için "Kırk katır mı istersin, kırk satır mı?" durumu sürüyordu bir siyasi sürgün olarak. Yalnızca sürgünlüğümü biraz daha çekilir kılmaya

yarayan zerreciklerdi bunlar ve özellikle kitaplık. Kızgın taşa düşen damlacıklar işte.

Ne olursa olsun yeni gelenlere kütüphanenin bu olanaklarını göstermek, yüzlerindeki hayreti izlemek oldukça eğlendiriciydi gene de benim için. Oğlumun arkadaşı Selim, işi nedeniyle iki üç aylığına Duisburg'a gelmişti. Kimi bilgisayar, kimi ekonomist, kimi de kimya mühendisi olan bu gençler mesleklerinin yanında müzikle de çok yakından ilgileniyorlar, müzik yapıyorlardı ve epeydir Türkiye'de bir müzik grupları vardı. O grubun piyanistiydi. Burada en çok eksikliğini çektiği şey de piyanosuydu. "Parmaklarım durdu neredeyse" diyordu. "Hiç mesele değil, kütüphanede piyano var; randevu alırız orda çalarsın" deyince kulaklarına inanamadı. Ben de hem yüzündeki hayretin tadını çıkardım, hem de bir süre sonra kütüphanenin piyanosunda bana verdiği konserin tadını.

Ve ben hâlâ Duisburg Kütüphanesi'nin tadını çıkarmayı sürdürüyorum. CD'ler aldı şimdi plakların yerini. Sayısı çok azalan ve ancak yalnızca kütüphanede dinlenebilen plaklara arada bir bakıp, bir ikisini kabinde dinleyerek, o çok acı günleri anımsıyorum. Geldiğimde taş plaklar anıydı, '45'likler... Şimdi "Longplay"ler de anı. Kütüphaneden ödünç aldıklarıma, her türden CD yi ekleyeli epey oluyor. Bir şiiri, bir tiyatro eserini, ya da romanı etkileyici bir sesten dinlemek... Bu beni çocukluğuma ve gençliğime, o yılların radyo programlarına, "mikrofonda tiyatro"ya, "devamı yarın"a götürüyor. Tabii bu yolculuk daha çok Almanca dilinde oluyor. Türkçe edebiyat CD'leri az.

Geçen yıldan beri de DVD eklendi ödünç aldıklarıma. Neredeyse çocukluğumda gördüğüm, bir türlü unutmadığım eski siyah beyaz filmlerden tutun da, pahalılıktan sinemada göremediğim filmlere kadar, çoğunu görme olanağım oluyor. Videolarda çeşit daha fazla ama benim seyretme olanağım yok. Kütüphanede seyretmek mümkün mü değil mi onu da bilmiyorum. Sanırım eskiden bu olanak vardı. Acaba yanılıyor muyum? Ya da yalnızca çocuklar için miydi? İşte kütüphanenin keşfetmem gereken bir "imkânı" daha! Her neyse... Ama bilgisayar-İnternet olanağının olduğu kesin ve ben şimdilik onları pek denemiyorum. Bakarsın sıra ona da gelir. Yalnız ilk geldiğim yıllarda hizmete sunulan ve pabucu çoktan dama atılmış, daktiloların da beni şaşırttığını belirtmeden geçemeyeceğim. "F" klavye olmadıklarından gerçi ben kullanamamıştım ve de başkalarınca kullanıldıkları her seferinde, epey rahatsız olurdum ama,

gene de düşünülmüş olması, halka bu olanağın sunulması kutlanılası gelirdi. Neyse ki bilgisayarların tıkırtısı o denli rahatsız edici değil. Bütün bunlara rağmen kütüphanenin istenen sessizliğe kavuştuğu söylenebilir mi hiç? "Königstrasse"nin gürültüsünden kaçmak ne mümkün! Rheinhausen Şubesi sanırım daha sessiz. Arada bir oraya da uğradığım oluyor. Marxloch Şubesi'ne gitmeyeli ise yıllar oldu... Hoş şubelerden istediğini getirtmek mümkün ama... Ismarla, bekle, sana yazılsın... Sonra git al... Nedense bana uzun geliyor. Kestirmeden kendim gidiveriyorum. Bir iki kez kütüphanenin Otobüs-Kitaplığı'na da rastladım ama, içine girip de bakmaya cesaret edemedim.

Ama semtlere otobüsle kitap götürülmesi dünyada kaç ülkede var merak ediyorum. "Otobüste Kütüphane" tam da Almanca'da söylendiği gibi: "Eine geniale Idee!"

İlk geldiğim yıllarda, uzun uzun kitaplıkta kalıp da arada çay, kahve içememek canımı sıkardı. Girişte, o zamanlar gazetelerin okunduğu bölümdeki kahve "otamatı"nın "ömrü" ise geldiğim yıllarda son bulmuştu. Benim için geç kalmış da olsa şimdi güzel bir bistro açıldı. Bazen bir tanışla oturup, çay içiyoruz orda. Sanırım yemek de yapılıyor, kokular bazen üst katlara kadar ulaşıyor. Dergiler eve verilmezdi eskiden, şimdi pek çoğunu ödünç almak mümkün. Eskiden daha sık getirilirdi Türkiye'li yazarlar ya da sanatçılar. Sergiler, konserler, okuma günleri daha sık düzenlenirdi. Birçok arkadaşımı görme olanağı idi bunlar benim için, yalnızca "okuma", "sergi" veya "konser" değildi. Bazılarını Türkiye'deyken bile artık görmez, göremez olduğum yazar, çizer, sanatçı arkadaşlarıma burada, Duisburg'ta kavuşmak... Anlatılır gibi değildi. Kimler kimler gelmedi ki.. Okumayı izleyen günde onlarla olmak, dertleşmek gökte ararken yerde bulduğum bir sevinçti. Şimdilerde hemen hemen kimse getirilmiyor... Öyle ya "finanzielle Probleme"!

Bir de kütüphanenin "Trödel"leri var. Benim bunu öğrenmem epey sonraları hoş bir raslantıyla oldu. Bir tanıdığın kitaplığına göz gezdirirken şehir kütüphanesinin kitaplarına rastlayınca, kan beynime çıktı. Ve hemen kendisine kinayeli bir sesle hesap sordum. Tanış olduğum kişi: "Yok ablacığım, kütüphanenin kendisi satıyor onları, bak hepsinin üstünde, "gelöscht!" damgası var, hiç öyle şey yapar mıyım?" deyince yüreğim ferahladı. Böylece bir şey daha öğrenmiştim kütüphaneye dair. Ama sevindiğimi söyleyemem, kendim için de bazı kitapları, plakları çok ucuza satın alma ola-

nağı çıkmış olsa da... Öyle ya kitaplar, depo edilecek yer ve bütçesel darlıktan, haraç mezat satılığa çıkarılıyordu. O yıl yeterince ödünç alınmamış "Artikel" bıçağın altına gidiyor, raflar "temizleniyor"du. Neylersin, benim de epey "gelöscht!" damgalı kitabım ve plağım var. O zamanlar bazı plakların tanesini deli 1 "Grosch"a almıştım!

Velhasıl epey şey değişti kütüphanede ama maalesef değişmeyen şeylerden biri benim sürgünlüğümse diğeri de kitapların veya başka gereçlerin hor kullanımı ve tahribatı. İçim acıyor, yırtılmış, koparılmış bir sayfayı veya çizilmiş bir CD'yi görünce. Kütüphaneye düşen gölgelerden bir tanesi işte! Diğeri ise kültür alanındaki kısıtlamalardan kütüphanenin payına düşecek olan gölge. Ya da gölgeler mi demeli? Sanırım önce çalışanlara düştü kısıtlama gölgesi... Geride kalanların da çalışma saatlerinin arttırılmasına tırmanacak. Bununsa didişmelerin artmasına, hizmetlerdeki kimi nezaket azalmalarına yansıması da caba. (Ah... Brecht emekçiler senin dediğini tutabilselerdi ve aralarındaki çekişmeleri senin şiirinde dediğin gibi "göm"ebilselerdi! Birbirlerine yönelteceklerine, asıl yöneltmeleri gereken yere yöneltebilselerdi öfkelerini!) Derken, zaten çoktan azaltılmaya başlamış "alımlar" daha da azaltılacak. Okuma günleri gibi çeşitli günlerin azalmasına yukarıda değinmiştim, bu azalmalar ne yazık ki gene sürecek... Ve başkaları ve başkaları... Nereye kadar? Hochfeld Şubesi'nin kapatılışını unutmadığımı da eklemeliyim. Kara gölgelerle baş etmeye çalışmaktan başka çare yok. Çünkü hiçbir şey ne iyimserliği ne de kötümserliği kaldırabilir artık. Yaşayıp, göreceğiz. Yoksa kaldırılmış her bölümün raflarında, kapatılmış her semt kütüphanesinin kapısında, görünmez harflerle yazılı, Anadolu'nun bağrından kopup gelmiş şu mısra, tabii ancak görmesini bilenler tarafından, buruklukla okunacaktır: "Kadrimi bilmezin eline düştüm." Umarız böylesi burukluklar yaşanmaz ve belki bizlerin kadrini bilmediler ama hiç olmazsa bizler kütüphanelerin kadrini biliriz. Ve işte günler kitaplarla akıp gidiyor ve sürgünlük sürüyor... Ne olursa olsun kütüphaneye her gelişimde içimdeki ses bana şöyle demekten de geri durmuyor: "Eğer bu kütüphane ve onun Türkçe bölümü olmasaydı, Duisburg'taki sürgün yıllarını, sen zordan da zor geçirirdin!"

Kütüphaneler, kitaplar... 1981 Nisan'ında, daha doğrusu 9 Nisan'da, seni Sirkeci'de Avrupa'ya giden trene geçirdikten sonra anneannemle çuval çuval bodrum katındaki odunluktan eve

taşımıştık *politik* kitapları. Ne de olsa *siyasi* malzemeydi bunlar, evi boşaltırken bulunursa siyasi olduğumuz anlaşılabilir, başımıza dert olabilirdi. Hatta durumlardan haliyle habersiz olan bir komşu, ağır çuvalı zar zor taşıyan bu elli yaşlarındaki kadınla 9-10 yaşındaki çocuğa yardım etmek istemiş ama, anneannem de "yazlık bir iki şey var, zahmet etmeyin" diye savuşturmayı başarmıştı adamı. Hayatının önemi bir bölümünü Buldan bezi balyalarını Buldan'daki evin alt katından üst katına taşımakla geçmiş olan anneannem fıtık olmasına rağmen çaktırmamıştı çuvalın ağırlığını.

Dergileri, kitapları "yazık valla" diyerek arka arkaya sobaya atıyordu anneannem. Ben de maşa ile karıştırıyor, kâğıdın yanmasını hızlandırmaya çalışıyordum, bir yandan da başlıklarında genelde *sosyalizm*, *sendika*, *devrim* kelimeleri geçen bu dergilerin, kitapların ateşte kararmalarını izliyordum. Artık kıyamadığın bazı kitapları sen gitmeden küçük çantalarla şimdi kim olduğunu hatırlayamadığım bir arkadaşına götürmüştük. Kadının, çantaları sandalyeye çıkıp dolabın üstündeki yüklüğe koymasının görüntüsü hâlâ aklımda. Vücut dilinden gerginliğini ve isteksizliğini farketmiştim, keşke gelmeseydik diye düşünmüştüm. Çocuklar anlarlar bir yerde istenmediklerini. Bir şey söylemese de, muhtemelen kitapların başına bir şekilde bela olacağını düşünüyordu ama bir yandan da çaktırmamaya çalışıyordu. 12 Eylül, bütün ağırlığıyla beraber aynı zamanda bir turnusol kâğıdıydı insan ilişkileri için.

Kalın ciltler zor yanıyordu, hatta sobaya bile zor sığdırıyorduk üst kapağı açmamıza rağmen. Allahtan dışarıda hava bahar için serinceydi. Her ne kadar pencereler açık olsa da gene de sıcaktan ikimiz de kazan dairesi kürek işçilerine benzemiştik. Ben sadece donla çalışıyordum, anneannem de fanila-etek kalmıştı, başına da tülbent bağlamıştı. Alnından ter damlıyordu. Bir ara "Bak, Buldan hamamı gibi oldu" dedim. 4-5 yaşlarındayken götürmüştü beni bir kez. Cevap vermedi.

Gece geç bir saatte salonda, yer yatağında yattık diğer eşyalar toparlandığı için. Ama ne beni ne anneannemi pek uyku tutmadı, sürekli masa saatine bakıp duruyorduk. Uyumadığımızı güya birbirimize çaktırmıyorduk. Hep bir haber beklenir ya, biz ise o gece haber gelmemesini, telefonun çalmamasını istiyorduk. Anlaşmamıza göre seni sınırda tutuklasalardı, bir şekilde eve telefon edecektin. Kapıkule'ye tren gece 11-12 gibi varır diye hesaplamıştık ama bilemiyorduk tam ne zaman sınırdan geçebilirsin, sonuçta

tren Sirkeci'den bile rötarlı kalkmıştı. Ancak, sabaha kadar telefon gelmeyince rahatladık . Nasıl oldu ise, resmi soyadın farklı olup seni Cemgil diye aradıklarından mı, hâlâ bilmiyorum, bir şekilde pasaport alıp sınırdan çıkabildin. Trenin İtalya'da bozulunca maceralı bir şekilde ancak beş gün sonra, ayın 14'ünde zar zor İsviçre'ye vardığını biliyorum yalnızca. Senden Avrupa'ya gidişinden sonra ilk ne zaman haber geldiğini hatırlamıyorum; bir sonraki hafta kısa bir telefon konuşması yaptık, o da belki dinlenir diye anneannemle gittiğimiz misafirlikteydi herhalde.

Oysa daha dün, 9 Nisan günü, Sirkeci İstasyonu'na, trene, hep beraber gitmiştik, sen, anneannem ve ben. Üsküdar'dan vapurla geçtik Eminönü'ne, havanın biraz serin olmasına rağmen vapurun arkasında, açıkta oturmuştuk. Hatta bir arkadaşınla bile karşılaşmıştık orada, bir süredir görmediğimiz Dehen teyze ile. Ben de hafta içi iki gün okula gitmemiştim, tatildi bir şekilde belki. Akşamdı tren, yarım saat kadar da gecikmişti, kuşetli kompartmanda sıkıntılı sıkıntılı oturduk trenin kalkmasını beklerken. Sonra sarılıp vedalaştık, istemeye istemeye indik anneannemle vagondan. Kuşetli trenleri hâlâ çok severim, ben de gelmek istemiştim aslında ama imkan yoktu, en azından şimdilik – ancak 3 sene sonra gelebilecektik Almanya'ya trenle.

Arkandan, peron boyunca koştum, biliyorsun. İyice hızlanana kadar depar atıp defalarca zıpladım pencereden eline dokunmak için. Katar sağa kavis yapıp İstanbul surlarının arkasında gözden kayboldu üzüntülü el sallayışlarınla, sesin de yavaş yavaş duyulmaz oldu. Herhalde ancak 3.5 sene sonra görüşebileceğimizi ve senin de İstanbul'a tekrar ancak 19 yıl sonra, o da turist olarak dönebileceğini hiçbirimiz tahmin etmiyorduk. Anneannemle döndük eve, "döküman imha etmeye." Sabah olunca, işleri kolaylanınca anneannem beni Göztepe'ye, bababannemle dedemin yanına gönderdi. Üsküdar'da sadece 6-7 ay oturabildiğimiz, hayal meyal hatırladığım bu sobalı evi de son kez o sabah gördüm.

Üsküdar'daki apartmanın adını ve yerini bile tam hatırlamıyorum. Feneryolu İstasyonu'nun arkasındaki zemin kattaki evden sonra daha aydınlık, ferah ve sıcaktı. Hafta içi Cağalaoğlu'nda okulda yatılı kaldığım için koşa koşa Üsküdar – Eminönü vapurlarına yetişirdik pazar akşamı; cuma da kendim dönerdim. Düşünürsen hafta sonlarımızı beraber geçirdiğimiz tek evimizdi bu

Türkiye'de. O da ancak bir kaç ay sürebildi aslında. 12 Eylül'den bir kaç ay sonra, Mehmet amca göz altında olduğumuz Feneryolu'ndaki evden kaçtıktan bir süre sonra Üsküdar'a taşınmıştık. Fakat seni Ankara'da tutuklamışlar, ancak 2-3 ay sonra Mart sonu gibi, epey işkence ettikten sonra bırakmışlardı. Bir cuma akşamı derslerimiz bittiğinde, hiç beklemediğim bir anda, sınıfın kapısından girivermiştin. İlk çarpan şey son görüşmemizden bu yana saçlarının ne kadar beyazlamış olduğuydu. Hâlâ sıraların arasından koşup bana sarılışını hatırlıyorum. Sınıftan çıkmakta olan diğer çocuklara, ki durumlardan haberleri yoktu, annem olduğunu söylemiştim.

Tutukluluğun sırasında, o da nasıl olduysa, bir kere görüşebilmiştik – anneannemle beraber, 1. Şubeden seni naklettiklerini duyduğumuz Hasdal kışlasında. 1981 Şubat tatili sırasında olmalı bu. Saatlerce, çok soğuk bir havada 2-3 minibüs değiştirip, zar zor gelebilmiştik kışlaya. Kapıda açıkta uzun süre bekledikten sonra, içeride bir odada konuşabilmiş, hatta merak ettiğim için benim kadınlar koğuşuna girmeme izin vermişlerdi bile. Yatakların ve dolapların, bizim okuldaki yatakhaneye benzediğini görmek şaşırtmıştı beni. Ortada bir masa, masanın çevresinde 7-8 kadın ve sobanın üstünde de bir tencere, çaydanlık vardı. Ancak 5-10 dakika durabilmiştik, bir er gelip bizi tekrar dışarı çıkarmıştı.

12 Eylül 1980 sabahını unutmak mümkün değil. Eylül başı Edremit'de İffet teyzenin yazlığından dönmüş, zamanımızı genelde Feneryolu İstasyonu'nun arkasındaki Gazi Muhtar Paşa Çıkmazı'nın sonundaki evimizde geçiriyorduk. Eskiye nazaran çok daha sık evde olduğuna göre sen de o sıralar çalışmıyor veya partiye gitmiyordun herhalde. Mehmet amcada evdeydi sık sık. Genelde yazları ve hafta sonlarımı Göztepe'de, babaannemlerde geçirmeye alışık olduğum için sabah akşam beraber olduğumuz bu dönem ikimiz için de bir değişiklikti. Ben de ilkokulu ve "sınav maratonunu" bitirmiş, ayın sonunda ortaokula, daha doğrusu hazırlık sınıfına başlayacaktım yatılı olarak. O sıralarda yeni okulu düşünmek ve çevre apartmanların çocukları ile sokakta oynamak, evlerde de satranç turnuvaları falan yapmakla meşguldüm. Genelde bahçede bazen de balkonda oynardık. Biz zemin kattaki, biraz daha rutubetli ve küçük olan dairedeydik ama, bahçe sanki bize aitti balkondan düzayak çıkabildiğimiz için. Apartmandaki çocuklarla da daha önce bu kadar da yakın

olmamıştım, hafta sonlarını Feneryolu'nda geçirmediğimdendi herhalde, yani bir kısmının evlerine ilk kez o dönemde girip çıkmaya başlamıştım.

12 Eylül sabahı yataktan kalktığımda odamın kapısının önünde miğferli, tüfekli bir er ve seninle nisbeten saygılı şekilde konuşan bir subay vardı. Korktuğumu hatırlamıyorum ama ne olduğunu da pek anlayamamıştım. Garip olan şey askerlerden subay olanı tam teçhizatlı, tabancalı, tüfekli, el bombalı olmasına rağmen çoraplıydı. Giderken de sanki misafirliğe gelmiş olan biri gibi eğildi, ayakkabılarını giyerken tekrar kontrole geleceğini, merak etmememizi ama evden çıkmamamızın gerektiğini söylemişti. Biz de kapıdan onu bir misafir gibi "geçirdik" sanki.

Yıllar sonra bana aslında gecenin yarısında da bir kere geldiklerini, ama subayın beni uyandırmana gerek olmadığını söylediğini anlatmıştın. Türk usulü darbe, Feneryolu'nda eve girerken başlarda postal çıkarsa da akabinde, birinci şubede, Hasdal'da, Gaziantep'te elektrik vermekten, işkenceden ve öldürmekten tabii ki çekinmeyecekti.

Kahvaltı yaptıktan sonra her günkü gibi dışarı oynamaya çıktım. Mehmet amca ile bir şeyler gizliyor gibiydiniz ama ne olduğunu bana söylememiştiniz. Evin önünde de ve arkasında da tüfekli askerler bekliyordu. O zamanlar zaten sıkıyönetimlere, sokağa çıkma yasaklarına, silahlı çatışmalara alışılmış bir dönem olduğundan mı, etraftaki askerleri çok da garipsediğimi hatırlamıyordum. Gece misafirliğe gidildiğinde, dışarılardan silah sesleri gelir "Çatışma bitsin de öyle çıkalım bari" gibi muhabbetler olurdu zaten. Bahçede, şimdi adını unuttuğum, hemen üst katımızda oturan ve benden bir yaş büyük ve anne babasının ortaokul öğretmeni olduğunu hatırladığım bir arkadaş vardı sadece. Bana sokağa çıkma yasağı konduğunu, askerlerin de apartmanda oturan bir albayı koruduklarını söylemişti. Birkaç saat sonra diğer çocuklar da ortalığa çıktığında, aslında askerlerin bizim evi beklediklerini ve sonrasında senden ben dahil gözaltı listesinde olduğumuzu öğrenecektim. Daha üst bir katta oturan, evine satranç oynamaya gittiğimiz komşu çocuk "anarşistler gözaltındaymış" demişti, bende de jeton böylece düşmüştü. Dışarıda beraber oynasak da, 12 Eylül'le satranç turnuvaları artık bitmişti, komşu çocuklara beni evlerine çağırmaları için anne babalarından artık izin çıkmıyordu.

Evi bekleyen nöbetçi askerler benim de dışarıda oynamama izin verdikleri için –sokağa çıkma yasakları çocuklara pek işlemez zaten– rahatça eve girip çıkıyordum. Evden "teknik" olarak sadece ben çıkabildiğimden de bakkala, alışverişe de tek ben gider olmuştum. Bu arada bir sürü belgeyi ve mektubu fanilamın içerisinde evden çıkardım. İçine görünmez mürekkeple yazı yazılmış mesajlar gizli kalemleri çaktırmadan çevreden geçen bir tanıdığa ilettim sanki düşürmüşler gibi. Her bir seferde, daktilo edilmiş yaklaşık 30-40 dosya kâğıdını taşıyabiliyordum Kızıltoprak'ta oturan "bağlantı noktasına". Tabii ki belgeleri zaman zaman Feneryolu İstasyonu'ndan Kızıltoprak'a kadar tren raylarının üzerinde dengede düşmeden yürüyerek götürdüğümü sana hiçbir zaman söylemedim.

Feneryolu'nda göz altında ben de sizinle yaklaşık iki hafta kalmış olmalıyım. Daha sonrasında bir şekilde benim evden ayrılabilmem için izin çıkarıldığını hatırlıyorum. Bundan önceden haberiniz olmuştu herhalde. Gideceğim gün kapıyı elinde yazılı bir emir olan asker çalmış, benim artık okullar başlayacağı için evden çıkabileceğimi söylemişti. Ben kendi başıma Göztepe'ye gideceğimi zannederken, dedem'i apartmanın kapısında gördüm. Kimsenin eve yaklaşmasına izin verilmediği için, casus filmlerindeki rehine değişimi sahnesi gibi apartman kapısına doğru yürümüş, dedem de bir takım torbaları, herhalde erzak falan vardı içlerinde, nöbetçi askere teslim etmişti.

Seninle ilk uzun ayrılığımız o sıralarda olmalı. 12 Eylül'den 2-3 hafta sonra okullar açılmış, ben de yatılı olarak İstanbul Lisesi'ne başlamıştım. Bir kaç hafta sonra Mehmet amca gözaltından kaçmış, seni sorgulamışlar ama daha sonrasında bırakmışlardı. Kaçışın, fanilamın içerisinde gidip gelen mesajların da yardımıyla organize edildiğini yıllar sonra söylemiştin.

Feneryolu'ndaki evimizden, senin gözaltından salıverilmenden hemen sonra taşındık. Bir anda, bütün hayat değişmişti 12 Eylül ile birlikte. Ben artık haftada beş gece yatılı okuldaydım zorunlu olmamasına rağmen Pazar akşamından gidiyordum; cuma akşamı da hafta sonu kalmak için babaannemle dedemin evine dönüyordum. Taşınmamız okul başladıktan bir ay sonra bir haftasonu olmalı. Eve asker nezaretinde ayrıldıktan sonra ilk ve son kez geldim. Sen evi toparlıyordun, eşyalar –zaten fazla bir şey de yoktu– gitmişti bile. Salon boştu, masa, yanındaki külüstür çek-

meceler ve üzerinde müzik çaldığımız teyp bile gitmişti. Sürekli elektirik kaçağı yaptığından, kapısını dikkatli açmayanları fena çarpıp duvara fırlatan 1950'lerden kalma buzdolabı kalmıştı sadece, o da bir önceki kiracıdan yadigar. Toparlanırken, mutfakta en son duvardaki askılığı tornavida ile sökerken hatırlıyorum seni. Hani havluların asmadığımız ama, ucunu içine tıkıştırdığımız cinsten plastik olanını. Nedense ancak askılığın duvarda kalan izini görünce tam anlamıyla idrak etmiştim artık evden kesinlikle taşınacağımızı. Benim için, kalıcı olduğunu sandığım bir mekândan ilk ayrılıştı, bütün anaokulu ve ilkokul yıllarında oturduğumuz Feneryolu'ndaki evden taşınıyor olabileceğimiz aklıma gelmemişti daha önce.

Feneryolu'ndaki eve ilk gelişimizi hayal meyal hatırlıyorum. 3-4 yaşlarında olmalıyım. Özer amcaların, daha doğrusu eşi Birsen teyzenin evinde kalıyorduk; Özer amca da 1-2 sene önce, 1972'de ölmüştü. Onun da mezarı Karacaahmet'te, babamın mezarının hemen yanında olduğu için uğrardık her gittiğimizde. Kaldığımız ev Feneryolu sokağındaydı, bana o gün yürümek uzun gelse de herhalde ancak 300-400 metre falan vardı Gazi Muhtar Paşa sokağının ucundaki apartmanla arasında.

İki odalı, zemin katında, örümcek ve karafatmaların cirit attığı pek güneş almayan ve nemli bir zemin kat dairesiydi Huzur Apartmanı'ndaki evimiz. Salon eğimliydi, hatta bir kere sular kesikken musluğu açık bıraktığım için etrafı sular basmış, parkeler de iyice şişmişti. Ama bahçeye düz ayak çıkılabiliyordu. Genelde okuldan eve geldiğimde yalnız olduğumdan kendi başıma dışarı çıkar, bahçede hava kararıp diğer çocukların hepsi evlerine gidene kadar oynardım. Babaannemlerde kaldığımdan farklı olarak, genelde beni hep kontrol etmeye gelen biri olmadığından daha başı boştum, dolayısıyla mahalledeki karizmam da Göztepe'dekinden bir seviye daha yüksekti. Huzur Apartmanı üç çıkmazın kesişimindeydi o zamanlar, şimdi çıkmazlardan biri yol olmuş. Yanında da top oynadığımız büyük bir arsa ve ağaçlarla dolu diğer apartmanların bahçeleri vardı. Hatta ilk ve son sigaramı bu ağaçlardan birinin tepesinde sekiz yaşındayken içtim. On üç yaşındaki büyük bir ağabey bana Bafra'sından bir iki nefes çekmem için vermişti. Başım dönüp ağaçtan düşünce o kadar midem bulandı ki o son oldu.

Sinancığım, işte senden sonra sensiz, ilk defa bir evim var. Gene perdeleri öyle o şarap renkli kumaştan. Divanı da öyle. Evimizden kalan bir damalı kırmızı örtü, ayakkabılık diye kullandığımız kitaplık ve kitaplarımız var. Taylancığımın mavi yatağı bir de. Onun dışında pek bir şey yok. Dayanıyorum artık yalnız oturmaya. Ama gene de içimin hiç istemeyen bir yanı var. Belki de ben bilmiyorum kim bilir böyle evde yaşamayı. Rahat okuyabileceğim. Taylan daha rahat ve güvenlikli olacak. Ben işte hep böyle seni özleyip duracağım. Bir türkü çalacak radyoda deminki gibi, ağlayacağım.

"Ölme Sinan, böyle olur mu?
Ben ölürsem dünya sana kalır mı?"

Sinancığım, belki de her gün beş altı dakikam ömrümü düşünmekle geçiyor... Düşünüyorum. Daha yararlı nasıl olabileceğimi falanca yıl, eksiğimi, hatamı bulup çıkarmaya çalışıyorum... Sonra mutluluklarımı, mutsuzluklarımı düşünüyorum... Nasıl sevildiğimi düşlüyorum... Yetmiyor hayır bunu düşünmek. Bir taraftan etrafa mutlulukla gülümsemek ferahlığı getiriyor, bir taraftan da boşluk, kuyular açıyor... İşte resimlerin duruyor karşımda... Sen yaşarken tespit edilen anlar. "Şurada bir makinanın, ofset makinasının başındasın çok iyi bildiğim gülümsemen dudağında, gözlerin görünmese de o sırada nasıl olduğunu bildiğim bakış, ellerinin biri cebinde, öbür tarafta, biliyorum. İşte forumda konuşurken. Sesin yok hayır fotoğrafta. Ama duyuyorum vurgun olduğum sesi, etkili sesi, sigaradan ve farenjitten gereği kadar kısık. Sana ilk sevdalandığımda, sana doğru arkamdan itildiğim sırada da böyle konuşuyordun bir açık oturumda. O gün ne kızmıştım kendime. Sen oturduğun yerden üç kez gülümsedin bana... Selam verdin. Canım, konferansın konusu daha dün gibi aklımda... Türkiye'nin kalkınmasında ve Devrimci Harekette Gençliğin Yeri Neresidir... Sen özetle gençliğin bir sınıf olmadığını ve yerinin işçi sınıfı partisinin yanı olduğunu savunmuştun. Oturum bittiğinde güzelim satrançlı atkını takmış, balıkçı kabanını giymiş salona koşmuştun. Bense sana sadece hafifçe gülümsemiş geçmiştim, işim vardı ve kendime kızgındım durup dururken bu sevda nereden çıkıyor diyerekten. Oysa sen çoktan yol almışsın... Sonradan uzun uzun konuştuğumuzda, beni ilk kez gördüğünde kucağımda dergiler ve gazetelerle merdivenlerden iniyormuşum. Hatırlıyorum evet...

Ama senin elini sıktım o gün, nasılsın dedim unuttum sonra seni hiç hatırlamıyorum. İşte şurada ikimiz oturmuşuz bir pencere kenarına. O gün Komer'i bekliyorduk hava alanında... Bekledik ve gelemedi alana, askeri alana inmişti. İşte kütüphanede çalışıyorsun...

Sinançа bu işi büyütmemeliyim artık. Yoksa hasta olacağım. Aklımdan geçirip de yazamadığım yazmayı beceremediğim bu duygulara son vermeliyim. Sevdiği ölen ilk kadın ben değilim, yoldaşı ölen ilk devrimci ben değilim, arkadaşı ölen ilk dost da ben değilim. Ama gel gör ki, mümkün olmuyor. Ölümün sadece ölüm değil ki Sinançа. Bağırsam, bağırsam. Bağırmak neyi halleder. Mümkünü yok, gitti gider...

Sinancığım gözlerinden öperim.

O zamanlar yazdığın bu mektupları ve çoğunu Feneryolu'ndaki evimize yazılmış olan yazıları ölümünden sonra Duisburg'da evi boşaltırken gardrobun arkasında bulduğum defterlerde okudum ilk kez. Okunmalarını ister miydin bilemiyorum ama anlattıkların ve anlatış şeklin seni yakından tanıyan birkaç kişiye çok yabancı değil, bazı olayları da zaten biliyorum sohbetlerinden. Bir kısmını defalarca yazmaya çalıştığını, ama zorladıkça perişan olduğunu, neredeyse fiziksel bir hal alan acıdan devam edemediğini de biliyorum. Yaşadıklarını ve düşündüklerini bağlamından yoksun olarak anlatılmasının doğru anlaşılmayı zor kılmasını, ama o bağlamı tekrar ortaya koymanın kendi üzerinde ameliyat yapmaya çalışmak gibi zor olduğu açık. Yaşananları, politik ayrılıkları, iç hesaplaşmaları, nedenleri, niçinleri özensizce deşmek yazdıklarını gerçekliklerinden koparmak anlamına gelebilirdi.

Ama artık başka çare yok. Zaman geçiyor ve göze alıp ortaya konulmalılar belki de.

Defter sana ne yazsam?

Dostlara duyduğum özlemi mi? Durmayan, dinmeyen dertleri mi? Sinan'ı mı anlatayım sana? O yiğit, o güzelim insanı, sevdiğimi, bir tanemi, iyi arkadaşı yani. Kavganın gidişatını mı anlatayım, zorluklarını, sinirliliklerini, anlaşmazlıkları, yanlış anlaşılmaları, oturmamışlığı mı? Halkımızı mı anlatayım? İşçi sınıfını, yoksul köylüyü, henüz örgütlü olmamanın sıkıntısını, sağlamlıklarını,

zayıf yanlarını, cesaretini, toplu davranamayışlarını, karşı propagandalarla sessiz sakin duruşlarını mı anlatayım? Taylan bebeği mi anlatayım yoksa? Tontonluğunu, esprisini...

Susmak gerekiyor oysa. Düşüncelerini yazıya dökmemek gerekiyor. Gökyüzünden, çiçeklerden, denizden dem vurmak gerekiyor... Bense bunu yapamayacak kadar yorgunum... Yorgun ve üzgünüm ölesiye. İçim gene kan ağlıyor. Bahar geldi evet. Çiçekler açtı mı bilmiyorum. Dostlardan mektuplar geliyor...

En iyisi ben gene Sinan'a yazayım. Beni anlayacağını bilerek. Bağrına basacağını, beni avutup, teselli edeceğini bilerek ona yazayım.

12 Mart 1975

Bahar geldi, resmen geldi. Hani yalanmış gibi gelmese daha doğrusu "edebiyat" paralamak olduğundan şüphelenmesem, sabahları kuş sesleriyle uyanıyorum diyeceğim. Evet sabahleyim kuş sesleriyle uyanıyorum. Bir şey eksik bu havada. Kuvvetli bir dostluk duygusu eksik, ölesiye sevmek eksik. Her şey iğreti. Sonuna kadar güven duygusu eksik. Yıllarca önce 12 Mart muhtırası apaçık görünen zılgıt. Kimi ne demeçler vermişti? Bir nebze bile tereddüt etmemiştik, gelenin zılgıt olduğundan. Nasıl da işçi sınıfının başına patladı sıkıyönetim. Ve hâlâ *daha sürüp gidiyor. Kıbrıs hareketi nedeniyle ilan edildi, demokratik herhangi bir hakkı kullanamıyorsun, engel olunuyor, tek tük oluşumuzdan.*

İçim çekilmiş, üzüntüden çok paralamışım kendimi. Demek ki teorinin inceliklerine nüfuz edilmesi olanağı elden kaçmış. Buna üzülmüşüm. Büzülmelere üzülmüşüm. Herşeyin yüreklice konuşulup, konuşulamamasına, arkadaşlarım yaptıklarını doğru bildikleri ve tartışılmazmış gibi yaptıklarından, onları değiştirme olanağının hemen hemen elimden kaçmış ve hatta yok olmuş oluşundan üzülüp dertlenmişim. Şartlanmaların gözlüğünü çıkarıp atamayan ve işin çok başında imişiz, olup bitenden hiç ders çıkaramamışız gibi aynı hataların işlenmesine içerlemişim. Ey hayat! Sezgilerimin nerelere kadar yol aldığını ve bunların gerçekleşmesi ihtimalinin yüksekliği üzmüş beni. Heba olup savrulan imkânlar! Rasyonel harcanmayan gücümüz!

10 Nisan 1975

Zaman çabuk geçiyor. Son yazdıklarımı okudum da nasıl da doğru. Ama artık iyiyim. Daha doğrusu iyileştim. Evcilleştim artık. Yalnızlığa alıştım. Evime alıştım. Devrimci eyleme harcanmayan dakikalar içime ne olursa olsun sinmezdi, ona alıştım. Ot gibi yaşamak gelmiyor artık. Çevremdeki küçükburjuva ilişkilere alıştım. Dostsuzluğa, arkadaşsızlığa, yoldaşsızlığa alıştım. Midemin, kulağımın bitmez tükenmez ağrılarına alıştım. Migrenime de. Anlaşılmamaya alıştım. Anlamamaya da. Aranmamaya, düşünülmemeye, şefkatsizliğe alıştım. (Nelere alışılmıyor ki...) Sinansızlığa alışamadım fakat. O bahsi düşünmemeye alıştım sadece. Düşünmeye başlayınca yeniden akıyor, akıyor gözlerim. Yalnız ona karşı duyduğum sevgiyi unuttum, sevmeyi mi unuttum bilmiyorum. Sevgiden nasıl içim titrerdi. Nasıl tad alırdım hayattan. O tarzı unuttum. Beni nasıl sevdiğini unuttum. Dolu dizginliğin adı var kendi yok, gözetilmeyi unuttum, adı var kendi yok, sınır tanımayan meraklı sevgi, tartışmasız saygısızlığın zerresine bulaşmamış

Su içtiğin kurnalardan
Havadaki turnalardan sakınmak,

Fedakarlığın dik alası "Sen değil ben sıkıntı çekeyim, sen değil ben yorulayım". Devrimci konularda tam bir eşitlik. Saygı, güven, inanç. Bunların hatırası aklımda, kendi yok. Sinan yok çünkü. Öldü. Kahpece vuruldu, engerekler tarafından. Onlar ölse de onlara layık olmaktı görev. Bütün diğer, devrim için ölmüş yoldaşlara layık olabilmekti. Bu yeniden unutuldu. Gereken ders çıkarılamadı sanıyorum. Ama tek başıma da kalsam, bunu unutmayacağım.

10 Mayıs 1975
Feneryolu

İyiyim. Ama nasıl bir iyilik? "Çakı gibiyim" diyemem. İyiyim işte. İçimi titreten hiçbir sevinç yok, başımı döndüren hiçbir mutluluk, derinden gülmeleri unuttum. Ama iyiyim. Üzüntüsü ve sızısı biraz kesildi ömrümün. Kimbilir kanım başka akıyor belki damarlarımda. Kimselere serzenişte bulunmayacak kadar katılaştı içim.

Beklemiyorum fazlasını kimseden. Bu kadar kotarabiliyorlar. Özü bu kadar bu işin. Kolektivitenin sağlanabilirlilik çizgisini ileriye sürükleyecek ruh eksik ve azalıyor gittikçe. Zor ve meşakkatten olsa yüreğim yanmaz. Bilmezlikten, anlayış gösterilmemesinden, önem sırasının Kolektif saptanamamasından, işin çokluğundan. Derlenememekten. Derlenememek neden? Gün geçtikçe güven çizgisi inatçı katırlıktan zedeleniyor. Hiç kimse tek başına doğru düşünemez. Birleştirmeli, geliştirilmelidir. Alınganlıklar, kızgınlıklar, terbiyesizlikler, terbiyesizliklere, kendini bilmezliklere karşı en yanlış, en hatalı yöntem olan küskünlükler, yok farzedişler, önemsemez görünmekler yani liberalizm çökertir, bir adım götürmez adamı. Liberalizmin pan zehiri disiplindir, objektifliktir, objektifliğin sağlanacağı eleştiri, öz eleştiri mekanizmasının işleyişidir. Bu işleyişin dozunun ayarlanmasının özü devrimci kardeşliktir. Şimdi bildim işçi sınıfı senin bu kardeşliği nasıl da özünde taşıdığını, ta içimden duyarak bildim daha doğrusu anladım.

3 Haziran 1975
Gece 1.30

31 Mayıs 1975 geldi, geçti. Mezarına gittim. Gene kahrolmalar vs. Bir gün önce başlayan ağlama nöbetleri. Ağlamaların hedefi değişik. Sizdeki malzemeye ihtiyaç var harekette... Ama o malzeme, o yapının henüz içi ısınmış değil parti inşasının kahırlı yolunca. Soyut bir sürü kavramla geçiyor günleri. Partinin inşası gerçeğini kavrayanlarda sizde olan şey noksan. Kimbilir Fransızca konuşmayla, almanca konuşmanın, o yapı farkı mıdır bu? Oysa işçi sınıfının her iki tarza nasıl da ihtiyacı var. Bunu arkadaşlar biliyorlar amma bilgi onlarda bilinçlerine yansımadı. Daha da yansıyacağa benzemez.

Sen yoksun. Seninle ilgili suskunluk. Vay Sinan vaylar Sinan. İşte dört yıl geçti. Tam dört yıl. Ağlamalar seni geri getiremedi. Gene ağladım. Bağırmalar seni geri getiremedi. Bağırdım... Bu bahsin çaresizliğine derman yok. Nasıl sevildiğimi mi, nasıl sevdiğimi mi unuttum? Yok hiçbir yerinde içimin 4,5 yıldır. Pek yalnız kaldım. Asla izole değil. Küçükburjuvalığın gözü kör olsun. Kimselere karşı görevimi ihmal etmedim. Senden sonra bir sevgi, bir sevgi içimde. Bir şefkat, herkeslere uzandı. Bunu yaparken onların kendini değil,

konumunu hesaba katmaktan ötürü, içtenlikle yaklaştım. Yanılmadım. Gene öyle davranırdım. Ama sonuç gene de yalnızlıktır. Örgütlemek görevim. Örgütlenmek. Seviyesi malum olduğundan bu işin, halimiz böyledir. İşin tuhafı koymaz oldu. Acı. Belki de iyidir böylesi kimbilir?

Milli Cephe Hükümeti kuruldu. Faşizm tırmanıyor. Ben seni özlemeyi unuttum. Şimdi gelsen şaşırırdım ne yapacağımı? Korkunç ve anlatılmaz sevinç bir yana beni tanır mıydın acaba Sinança? Öyle işte dümdüz bir durum. Ortamın gereği herhal. Hâlâ uyumadım, uyumalıyım oysa.

Ne kadar az yaşadık seninle Sinança!

Canım, Sinanım. Sabahleyin uyandım, gazetemi okudum. Çayı ocağı koydum. Evi temizleyeyim dedim. Kütüphane önünde duran fotoğrafların ilişti gözüme. Canım, ah canım ben kahrolmaları bırakamıyorum. İşte Taylan Özgür'ün başında saygı duruşundasın. İşte Varto'da halkın yıkılmış evleri önünde bir arkadaşla konuşuyorsun. İşte SFK'nin bir toplantısında konuşuyorsun. Ben de oralarda bir yerdeydim. O günü adım gibi hatırlıyorum. Ne güzeldi yarabbi, ne güzeldi.

Kar yağmıştı, seninle elele Meclis'ten Sıhhiye'ye koşmuştuk. Sonra da sinemaya gitmiştik. Yorgundum, ılık bir yorgunluktu, omzuna başımı koymuştum. Birbirimize sevgimizi söyleyemiyorduk, filmi sevmedik. Çıktık. Buzlu yollarda yürüdük. Sen beni eve getirdin. Yollarda bana türkü öğrettin. "Bir jandarma geliyor loy kaymakam konağından." Ben de sana Altın Hızma'yı söyledim. Çünkü seni görüp şadolmuştum. Sinancığım seni istiyorum. Beş yıl olacak neredeyse. Çok yalnızım Sinancığım, seni istiyorum ve ne zavallı bir istek bu. Gelmeyeceğini bile bile. Vazgeçmeliyim, bunu da biliyorum. Aklımla vazgeçsem, yüreğim geçmiyor. Bütün şartlar da zorluyor bunu. Ne iğreti bir bilsen insan ilişkileri geliştirici değil o yüzden. Korku kol geziyor. Dedikodu da öyle. Düzelir biraz, bazıları da hep devam eder biliyorum. Her alanda ayrılık süregittiğinden karakterlerin iyi yanları da ayrı ayrı yürüyor. Belki de görüp geçirdiklerimizi küçültmekle, büyütmek arasında işleniyor hata. Yerine oturtamama. Sebep bir değil ki... Kimi yerde entellektüelizm çekiştiriyor, kimi yanda pratiklik, kimi yanda bürokratizm. Teoride pratikte sosyalist olmak, kollektifliğin seviyesi düşük olunca adım alamıyor. Metot kavranmadığı için gelişmesi de temkinli oluyor ta-

bii. Sineye çekme eğilimini söküp atmalı hayattan *ama, alınganlık öyle yaygın ki yanlış anlama, hemen vazgeçiverme, sabır taktik olarak gerekli gibi geliyor.*

Ben kendi adıma açık yürekliliği elden bırakmadan böyle bir yol seçiyorum.

Elbette mutsuzum bu yüzden. Hayatı zindan etmekten kurtardım sayılır kendimi. Ama o coşku o yaşama gücü nereye gitti? Gereksiz alanda gereksiz tarzda çaba göstermek yanlışını işledim de ondan. Tam anlamıyla kendimi paraladım. O yanlış, acısını çıkarıyor işte benden. Bunu geç anladım. Ne var şimdi elimde? Kazanılmış bir hayat, yaşama sevinci abartılmamış, biraz iyimser, haddinden fazla iyimserlik, eşitlik duygusu. (Bu yanlış oysa "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?") Ayrıca tez canlılığın hüznü bendeki. Hüzün demek yanlış, Hüzün değil bu kızgınlık. Kendime kızıyorum aslında ben.

"Arkadaşlık ağaca benzer, kurudu mu yeniden yeşermez" Doğru mu ki!

İşte uyuyacağım. Yarın kalkıp bulaşıkları yıkayacağım. Biraz şaşkın terazi gibiyim evde. 8'de evden çıkıp trene yetişeceğim. Tren bir garip vasıta... Kalabalık, kalabalık... Sonra vapur. Kartını gösterip turnikelerden trak trak geçeceğim insanlarla. Bazen vapur yanaşmamış olur, bekleriz kuyruk olup. Sonra gemi gelir yanaşır. (içi dolu çamaşır diyelim de uysun türküye) Sonra bir yer bulur otururum, kimisi ayakta, gazetemi açar okurum.. Yeni ortam. Sen bilmezsin. Belki de sadece dergi halini bilirsin. Şimdi günlük gazete oldu... Vay kurban. İçimden vapurun arkasından itmek geçecektir. Bu isteği sustururum. Nedense öyle tık tık canlılık eder oldum. Sonra yeniden kuyruk dolmuş vs...

Sinancığım,

İçim mutlulukla kabarıyor evet. Ayaklarım üşüyor. Gözlerim dolu dolu. Ama mutluyum. Sonbahar ve okuduğum kitaplardan bu sanıyorum. Birde kendinden memnun olmaktan. Onaylamadığım, doğru olmayan bir şey yapmıyorum. Acılarımdan, hüznümden, verimsiz hale gelmiş olduğuma çok kızıyordum. O da kalmadı. Yararlıyım. Hem de daha yararlı olarak. Sonra yalnızlık duygusu da daha az uğruyor yanıma. Arkadaşlarımın benimle ilgili konuda daha titizce davranmamalarına kırılmayı ve gücenmeyi bıraktım. Gene de onlarla ve dolayısıyla başka şeylerle ilgili bu anlayışsızlık azıcık telaşımı arttırıyor. Ama azıcık... Bu gibi konulara titizlik

göstermemeleri devrimci eyleme çok büyük zararlar getirmez diyorum. İlişkilerinin bizi coşkuya ve dolayısıyla daha çok verimliliğe doğru geliştirmesi, bunun üstesinden gelinmesinde bana daha çok çaba düşmekte. Bu da hiç de İsa'ca bir davranışla değil, akıllı ve kaşarlı bir tutumla gerçekleşecek. Kendini beğenmişliklerle, kibirliliklerle, beni üzen ve hasta eden bir duyarlılıkla değil, doğru dürüst işler yaparak savaşabilirim. Yani geçici olarak önce tek başıma yararlı ve kararlı olacağım. Zaten de şimdiye kadar bundan başka bir şey yapmadım. Duygusal davranmadım. Ama her zamanki hatamı gene işledim. Daha akıllıca ve duyarlı davranmalarını bekledim tanıdıklarımdan. Bekledim, çünkü daha çok olayları içinde ve beyninde duymuş olmanın getirdiği bilinç farkını görerek davranmak sanki kendini beğenmişlik gibi geldi. Oysa bu olanı olduğu gibi görmekten başka bir şey değil ki! Baktım iki ayın sonunda yalnız olmaktan da pek sıkılmıyorum. Demek, daha iyi olacak herşey. Seni ne kadar doğru ve güzel sevmişim, sen beni ne kadar çok ve güzel sevmişin...

Sinançа ah... neler oldu bir bilsen... Bir bilsen neler oldu dünyada... Şimdi yüzlerce işçi kurşuna dizilmekte Şili'de. Allende'yi öldürdüler. Halk direniyor... Bazen içimden oralarda olmak geçiyor. Yanıyor yüreğim. Dövüşsem diyorum... Kurşuna dizilen yoldaşlarım geliyor gözümün önüne, silah atan, direnen kardeşler, Şilili kardeşlerim. İmha ediliyorlar. Sonra kalacak kahramanlıklarla kalabalıklanıyor içim, hıncım artıyor. Bakıyorum ki burdayım ve ağlıyorum.

Şilili Allende'yle, Arjantinli Guevera'nın, Kübalı Castro'nun, Neruda'nın dostluklarını düşünüyorum. Aynı düşüncedeki, bu kişilerin tutumlarındaki derin bilgililiğe dayanan ve devrimcilere has ve sadece devrimcilere has o hoşgörü ferahlık veriyor bana sonra. Ve bu insanlar gibi benim de çok aynı düşündüğüm dostlarım vardı bir zamanlar, şimdi gene var... Ürkekliğimi, o hiç anlaşılmamaktan ve de yanlış anlaşılmaktan doğan ürkekliğimi azaltıyor. Derken bir anda iyileşiyorum... Onların, o dostlarımın bana karşı işledikleri bu hataların sorumluluğunu da kendi üstümden atıyorum. Böylece bir yük gidiyor. Gerçekten senden, belki seni pasifize ediyorum diye, hem de kendim bir şey yapamaz hale geldiğimden ve galiba da daha çok bu sebepten –ve bu yüzden daha sekter olan o sırada bendim- evliliğimizin 5. ayında senden ayrılmayı teklif ettiğimde benden daha çok tanıdığından bunu, hem de çok acı bir biçimde, reddettin... Bu reddediş beni helak etti, sinirlerimi çok yıprattı fa-

kat sen ancak bu tarzda bir reddin beni etkileyebileceğini ve senin yanında tutabileceğini biliyordun. Reddetmekle doğru yaptın ama tarzı yanlıştı, sana da bana da çok üzüntü verdi. Ben ayrılma teklifinde bulunmakla doğru yapmadım ama haklıydım. Haklılık biliyorsun sadece ve sadece içinde bulunduğum koşullardan ve bilmezliğimden ötürüdür... Çok üzüntülüydüm... Senin Türkiye ile ilgili öznelde, Çin'e benzediğine, Türkiye İşçi Partisi hakkındaki değerlendirmelerine içerliyor, kızıyor, onları savunurken başka yerlerden gelen eleştiriler ve tartışmanın başka yönlere kaymasından helak oluyordum. Sonunda bir küskünlük kaplıyordu içimi. Bazı arkadaşların saygısızlığa varan tutumlarını, göğüslerken, bunu hiç de sana olan aşkımdan yapmıyordum ve onların bunu bundan sanan o küçükburjuva olan kafaları beni büsbütün deli ediyordu ve sen hiçbir şey diyemiyordun... Beni avutamıyor, yalnızca beni çok seviyor ve bazı küçükburjuva kösteklere karşı da tavır alıp onları bulaştırmamayı öneriyordun. Ve ben böylece sap gibi ortada kalıyor, hem geleceği düşünüp taktik hatalar yapmamak, hem devrimci düşüncede doğruyu yakalamak, hem çocuk doğurmak, hem de evi geçindirmek zorunda kalıyordum. Sense deli oluyordun bana en ufak bir yardımda bulunamadığın zamanlar. Derken benim arkadaşlarım da pek gelmez oldulardı bize, sen farklı düşünüyorsun diye... Ortalıkta kan akıyor, sandalyeler ve dedikodular uçuşuyordu. Ve sen devrimci olmayı, halkımızı, onların kurtuluşunu, oğlumuzu ve beni çok ama çok seviyordun. Çözüm bulmak isteyen kafanda, yüreğinde benim halim bir burgu gibi duruyordu. Onca şeyi bu denli göğüslemiş olmamdan dolayı senin sevdan artıyordu bana karşı. Benimkiyse örseleniyordu sevdiğim ve sen buna çok üzülüyordun biliyorum. Derken o güzel günler geldi....

26 Temmuz 1973
Moda, Banklar
Kardeş Hatice Alankuş

Seni hiç tanımadım... Ama sana yazmak geliyor içimden. Öldün. Mapusta ishal oldun ve öldün. İmha ettiler seni. İmha. Sevdiğinin, arkadaşlarının elleri bağırlarında kaldı.

Bilmem, evinize çok yakın olan Moda'daki bu banklara oturdunuz mu hiç? Biz otururduk Sinan'la. İlk defa bir arkadaşı göm-

dükten sonra oturmuştuk. Gömdüğümüz arkadaş da devrimciydi. Elmalı toprak işgallerine giderken kazada öldü. O günden bugüne ölüm sebepleri, imha metotları çok değişti. Alankuş. kurşun, bomba, elektrik işkencesi, falaka, asmak vb. vb. Seni de doktorsuz kodular canım kardeş. Sevdiği mapuslarda olan güzel kız.

Demin evinize gittim. Anacığını aradım. Seni almaya gitmiş Haydarpaşa Askeri (!) Hastanesi'ne. Kimseleri tanımıyorum –ama biliyorum o insanları– çıktım yürüdüm, oturdum bu güzelim yerlere. Yüreğim dağlanarak...

Denize bakıyorum. Güneş yok bugün ortalarda. Canım sen de yoksun, Sinanım da yok, öbür arkadaşlar da. Mutlaka oturmuşsunuzdur Ahmet'le bu banklara. Mutlaka, biliyorum.

Kocana verilen izin geri alınmış. Seni gömmek hakkını geri aldılar ondan. Senden yaşama hakkını. Biz de onlardan bütün olanların ve de olacakların öcünü alacağız. Bir gün mutlaka...

Jülide'nin de bir böbreği çürümüş.

Bu bir ölüm kalım savaşı. Hodri Meydan! Onlar engerekler, çıyanlar, kan emiciler, katiller ve uşaklardır. Bizse halkız, işçiyiz, yoksul köylüyüz, aydınız. Yani hayat bizden yanadır, yarın bizlerden yanadır. Biz onlara galebe çalacağız. Biz onları silahsızlandıracağız. Biz görmesek de hesap sorulacak.

Gözlerinden öperim Alankuş

Sana iki papatya, birini ben getirdim benim adıma, diğerini sevdiğinin adına getirdim. Gözlerinden öperim.

Kardeşin Şirin

26 Ekim 1973

Sevgilim, Sinancığım.

"Hep tetikte bekleyen bir çığlık var boğazımda!"

İşte bu yüzden oturdum eni konu demin, ağladım yeniden. Yeniden ağladım. Zaman zaman yoklayan bir mutluluk duygusu sarıyor beni. Birden seninle beraber olduğumuzda yaşadığım tadı, sanki sen sağmışsın gibi duyuyorum. İşte anlatılmıyor... Seni sevmek tek başına her şeyi geçiyor Sinançа...

Geçen gün vapurun yanaşmasını bekliyorum ayakta... Dışarıyı seyrediyorum bir yandan. Bir sürü şeye uğrayan düşüncelerim baktım bir dalgada durdular. Sonra "Sinan'la nasıl da mutlu oldum

yarabbi, ne güzeldi yarabbi" dedim. Sonra o gece seni rüyamda gördüm. Yürüdük, uzun uzun şundan bundan konuştuk. Şakalaştık. Uyandım. Sersemlemiştim...

Yoktun...

"Ne mutlu toprağa ki seni kucaklamakta!"

Demin de seni düşündüm, Lorca'nın bir piyesini dinledim. Baktım yumruklarımı sıkmışım. Dişlerimi geçiriyorum, ağlıyorum... Seni seyrediyorum.

"Sana baktıkça güzelliğin dağlıyor beni!"

Mutluluğuna bakıyorum. Benim mutluluğuma... Bağrına sokuluyorum. Yüreğin. Yüreğin. Sadece bu söz yetip artıyor. Şimdi hüngür hüngür ağlamama. Ben de hayal kuruyorum. Gidip oğluma anlatıyorum, ıhlamurunu kaynatmadan önce, öksürüyor. Bir meydanda diyorum kocaman bir ateş yanmıştır. Sen kocaman bir delikanlı olmuşsun. Arkadaşların var dolu, kızlı erkekli. Kimi işçi, kimi köylü, kimi öğrenci. Sizler lorkeyi oynuyorsunuz, ben seyrediyorum. İhtiyarlamışım. Saçlarım beyaz. Sonra ben de katılıyorum aranıza, birlikte lorke oynuyoruz. Taylancık o zaman da ben seyrediyorum diyor. Gülüyorum. Yok sen de oynuyorsun diyorum. Peki kim seyrediyor diyor. Daha bir sürü kalabalık var, onlar... Zıplıyor "kalabalık" lafı bile sevindiriyor oğlumuzu.

Geçen gün "fotoğraflarını değil de kendisini görmek istiyorum babamın" dedi...

28 Ekim 1973

Sinancığım,

Dışarıda güneş ve serinlik. Çıkıp dolaşmak istiyorum. Oysa mümkün değil. Taylan uyuyor içerde. Uyanır da anne derse... Oysa ben yürümek yürümek istiyorum. Ta ki ayaklarım zonlasın, dizlerimin dermanı kesilsin... Denize bakmak, bakmak istiyorum. Ta ki gözlerim kamaşsın, bir şey seçip göremesin... Mümkün değil şimdi... Sinancığım aşık olmak istiyorum. Sana duyduğum sevda kadar güçlü, beni saran, güzel yerlere götüren bir sevda istiyorum. Mümkünü yok... Çünkü sen yoksun Sinança... Sen yoksun... İnan idealleştirmiyorum hiçbir şeyi. Öylece bir gerçek bu. Kasım gelecek yakında. Ben 7 Kasım'da sana geleceğim. İlk büyük ihtilalin yıldönümünde... Ah... Ne ihtilalcilerdiniz... Sinança...

Sinancım,

19 Aralık 1973. Gazetelerden öğrendim bu tarihi.

Omzumda istediğim el, senin elin... Bakmak istediğim göz, senin gözlerin. Çarpıntısını duymak istediğim yürek, senin yüreğin. İşte korkunç olan gerçek. Sen yoksun. Senin güçlü kolların toprak, yandığım gözlerin toprak. Herkesleri seven has yüreğin de. Ben hâlâ zırıl zırıl ağlıyorum. İyileştim, kavileştim ama zaman zaman bilincine varıyorum ölümünün. Kolum kanadım kırılıyor... Ağlıyorum. Değiştiremiyorum gerçeği... Ocak yaklaşıyor. Bir ay sonra, diyorum. Çaresiz değilim hayır. Hiç uğramayan coşkum, zaman zaman uğruyor. Belki aşık bile olabilirim. Ama sensizlik, sensizliği istemiyorum. Düpedüz, bir istek bu. Bunu düşünmemeliyim. Bunu düşünmemeliyim. Ülkem zorlu günler geçiriyor. Cunta kokuları geziniyor ortada. Kendini bırakmışlık geziniyor. Biz de öğrenmeye çalışıyoruz. Yapabilinecek olan bu. Öğrenmek, sınıf kavgasını, tanımak her sınıfın tavrını, ilişkilerini, politikayı kavramak, yapılan hataları saptamak, şu ya da bu alanda demokrasi mücadelesinde tutarlılığı sağlayacak çabalar harcamak. En önemli sorun bağımsız örgüt. Örgütlenmek. Telaşım yok hayır artık. Fakat çabalarımı daha hızlandıramıyorum. Fena halde yaralar almışım Sinançа. Onları sarmaya çalışıyorum. Galiba da bir parça becerdim. Terk edilmiş gibi hissediyordum bir zamanlar kendimi. Kimselerin yanıma uğramadığı, acıdan delik deşik olduğum zamanlar. Şimdi öyle değil. Anladım, hayatın benden üstün, bana arkadaş olduğunu...

İşte mutfaktaki açılır kapanır masa. Kaç kez karşılıklı oturup dertleştik, yemek yedik bu masada... Şimdi sen yoksun... Acımı nerelere sığdırayım... Sen yoksun.... Vurdular alnından, karnından seni... Yarim, bitanem, kavga arkadaşım, Sinanım. Evde kimseler yok. Balkondayım... Siyasi parti liderleri(!) herzeler yumurtluyorlar Anayasa değişikliği üstüne... Komşu bahçenin ineği böğürüyor... Taylanımıza süt veren inek.

Yıllarca evvelki gibi, sanki sen okuyacakmışsın gibi yazıyorum... Ben seni ne kadar çok seviyorum Sinancım... Ama ne kadar çok. Nişan yüzüğünü (alyansın) getirmediler bana. Kim aldı kimbilir? Ben seni ne kadar çok seviyorum. 26 yaşında vurdular seni. Ölmeden mezara koydular seni. Sinanım eyvah. Hayatın anlamsız olduğunu söylemek istemiyorum, yakıştıramıyorum bunu kendime... Ama öyle hissediyorum... Sinancığım, öyle hissediyorum.

16 Aralık 1973
Pazar. Feneryolu

Sinancığım,

Kaç gündür gene seninle haşır neşirim. Zihnimin neresine saklanmışsa bir sürü ayrıntı saklanmış. Çıkıp geliyor, sana dair bu ayrıntılar. Küçük hareketler bunlar. Bardağı tutuş, dönüp arkaya bakış, el çırpış, sigara ve sen. Spor ve sen, yumruk. Yumrukla bağrına vuruş, yumruklarını sıkmak, uyurkenki elin, gözlerinin kapalı hali. Kirpiklerin, dizindeki menisküs ameliyatının dikişleri. Orta parmağı elinin, saçını düzeltişin, bıyıklarını yiyişin vb. vb.

Rüzgâr esiyor. Sabahın körü. Uyandım, uyayamadım. Kahrolmaktan kendimi alıkoyup, düşünüyorum. Hayatı, insanları, arkadaşları, Türkiye'yi... Herşeyin ve herkesin yerini kestirmeye çalışıyorum bilgilerim ışığında. Çözmeye çalışıyorum bazı şeyleri. Değişmeleri tespit etmeye çalışıyorum. Gerçek yanlarını, gerçek sebeplerini ayıklamaya çalışıyorum herhangi bir olayın. (Bir sivrisinek deminden beri uğraştırıyor beni. Bölüyor düşüncelerimi. Öldüremedim bir türlü. Kış girdi ama gene sivrisineklere tektük rastlanıyor.)

Sinancığım. Sinancığım. Üç yıl bitiyor neredeyse, tam bir ay sonra üç yıl olacak. Soğuk fakat pırıl pırıl güneşli günde Taylan'ı ve beni öpüp, Pazartesi idi, "sevdiğim ben gelirim eve" dedin. Kaç Pazartesi geçti o günden bugüne. Gelmedin, gelmeyeceksin. Buna alışmalıyım. Alışmak ne tuhaf bir kelime.*

Taylan'ı gidip örttüm. Gülüyor uykusunda. Yavrum. Tontonum benim. Nasıl da büyüyor, duru tenlim, babası bakışlım nasıl da bü-

---

* "Olcaylar'dayız. Akşam. Dır kapı Sinan, Deniz, Hüseyin, Yusuf... Biz olanları haberlerden öğreniyoruz... Sinan'ı tanıyor çocuklar, diğerlerini başka adlarla tanıştırdım hemen. Emrivaki oldu durum.

...Tabi hep birlikte orada kaldık. Çok da hoş bir geceydi.

Deniz teşhis edilmiş hemen. Yalnız sarışınlıklarından Alpaslan ile İrfan'ı karıştırmışlar. İrfan (Uçar) ha babam söyleniyor.

Yüzünü tek örten Sinan. Çok titizdi çünkü gizlilik kuralları konusunda. Dedim ki, 'sevdiğim emrivaki oldu, madem öyleydi, seninle ikimiz yapsaydık bari'.

'Ya' dedi, 'işte biliyorsun...'

Tabi Deniz zıpırlıklar yapıyor. Taylan'ın bezi kalmamış, Hüseyin diyor ki 'yahu içerde 124 bin liramız var' dedim, o paranın bir kuruşunu...yani olacak iş mi. Neyse çarşafları yırttık falan.

Hep birlikte o odada uyuduk.

Sabah öpüştük. Sinan Taylan'a sarıldı... Hava çok soğuktu. Çocuğun gözlerinden yaşlar aktı. Nasıl etkilediğini tahmin edersin.Kafamdan geçirdiklerim... 'Daha ne soğuklar vuracak babana' diyorum. Korkunç bir durum içindeyim. Ağlayarak yürüyorum yollarda. O işte son görüşüm. O kadar..." (Sözlü Tarih, enis rıza, 2003)

yüyor. Beni şaşırtan sorular soruyor, yorumlar yapıyor, kitap ezberliyor, şiir. Ameliyatı nasıl da yiğitçe göğüsledi. Tontonum gidip gene bakayım.

Yağmur yağıyor.

Durdum kendimi düşündüm. Ben ne olacağım? Bu soruyu sık sık sormamaya karar verdim. Bırakıyorum hayatın doğal akışına kendimi ve ayrıca bilincimin el verdiği yoldan yürüyorum. Doğru yaşıyorum hayatı. Varsın sevda olmasın hayatımda, varsın zaman zaman kardeşlerim anlayamasınlar beni, varsın devrimci mücadelede az git, uz git bir de dön bak arpa boyu yol gidilmiş olsun. Varsın yorgunluklar baş göstersin. Gençlikten orta yaşlılığa geçmiş olunsun, varsın bazı arkadaşlarımın yeteneklerinden tam manasıyla yararlanmasın Sosyalizm. Elbet değişip gelişecek bir sürü şey, gün yüzüne çıkacak gerçekler. Ak koyun, kara koyun belli olacak.

Bu suskunluk beni haylamaz...

Dün Selimiye'ye gittim mapusaneye. Bay yılgınlardan birini gördüm. İçim burkuldu, eridi içim... Bekleme salonunda oturdum bekledim. Kocaman bir oda, odaya iki kapı açılıyor. Birinin önüne bir sandalye konmuş. Beni oraya oturttular. Uzakta bir yerde bir masa duruyor. İki mazgal deliği. Öbür kapı izbe bir odaya açılıyor... Toz kokusu, bir de işkence düşüncesi havada. Çıktım yürüdüm.

Babamın 'Pazartesi ben gelirim eve' diyerek gittiğini ben bu mektuplardan öğrendim. Sokaktaki son buluşmayı daha önceleri defalarca anlatmıştın ama ben sanki o gün artık Nurhak'a yola çıkıyormuş gibi anlamıştım o güne kadar. Üçümüzün son kez beraber olduğu bu gün Şubat ayında oysa, o Ankara'da birkaç hafta daha. Senin ağzından hikâyenin sonrasını duyduğumu hatırlamıyorum. Tuncer ağabeyin (Sümer) kitabı *Erikler Çiçek Açınca*'da detaylı olarak anlatıyor bir kısmını.

Şubat ayında Ankara'da saklanıyorlar çeşitli evlerde. Hatta zaman zaman o kuşaktan 'biz o zamanlar babanı bir gün saklamıştık, görmüştük' diyen insanlarla tanışıyorum hâlâ. Ancak Mart ortası gibi, 12 Mart'ın hemen ertesi iki Jawa motosikletle yola çıkıyorlar dört kişi. Yolculuk Ankara'nın Sivas yolundan başlıyor. Deniz ve Yusuf kırmızı motorda, Babam ve Tayfur ağabey de beyazında. Ben hikâyeyi Tayfur ağabeyden daha senin ölümünden bir kaç ay sonra, Sivas yolu Sarıkaya ayrımında dinledim. Ağustos

olduğundan kar yoktu oralarda o günkü gibi. Sarıkaya yolunda Deniz'lerin motosikletleri hararet yapıyor, zaman kaybetmemek için motosikletleri değişiyorlar. Deniz ve Yusuf daha Sivas, sonrasında da Şarkışla, Gemerek yönüne gitmişler. Babam ve Tayfur ise kırmızı motoru tamir ettirip daha geç saatte yola çıkıyorlar. Kar yolları kapattığı için ancak Tecer'e geliyorlar.

Keşke Tecer'i beraber görebilseydik seninle. Küçük eski bir istasyonu olan, kavak ağaçları, küçük evleri ve tepeleriyle eminim Ege'de çocukluğunun tren istasyonlarını hatırlardın. Sadece yük vagonları ve manevra yapan kırmızı dizel bir lokomotif vardı hani ekspress trenleri çeken cinsten. Artık yolcu trenleri işlemiyormuş oralarda eskisi gibi. Sadece oralarda değil, İstanbul'da da işlemiyor artık Banliyo trenleri. Haydarpaşa Garı yakıldı, yakında otel olacak, demiryolları da söküldü. Hızlı tren yapılacak diyorlar.

Çocukluğumda makinist olmak isterdim bilirsin, Feneryolu'nda tren yoluna çok yakın otururduk. Çok merak ederdim giderken trenin önündeki manzarayı. Mola yapan makinist ve demiryolu işçileri ile sohbet ilerlettik. Bu sayede ilk kez Tecer'de bindim bir lokomatife, hatta makinist biraz sürmeme bile izin verdi.

Tecer İstasyonu 1971 Mart ayından beri hiç değişmemiş Tayfur'un dediğine göre. Platform'dan bir iki kişinin de yardımıyla, Malatya'ya giden gece trenine yüklemişler kırmızı Jawa'yı. Sabah beşte Malatya'ya varmışlar. Ortalıkta bir hareketlilik varmış, bilmiyorlarmış o zaman Deniz'in Gemerek'te Yusuf'un da Şarkışla'da yaralı olarak yakalandığını.

7 Şubat 1971
İstanbul

Oğlum,

Bu defteri sana yazmak isteyişimin birkaç sebebi var. İstiyorum ki, eğer bana bir şey olursa, sana biri iki satır kalsın benden. Bir diğer sebep seni çok özledim, sana yazarsam hasretliğim geçmese de biraz giderilirmiş gibi geldi. Bunların dışında benim için en önemli sebep de seni nasıl çok sevdiğimi anlamanı isteyişim. Bunu anlatmaya ihtiyacım var ve bir de şunun için gerekli: İstiyorum ki, bir devrimci olasın. Böyle olman bir evladın içinde bulunduğu ortama bağlı olduğu kadar, onun eğitimiyle de ilgili. Ya diyorum ben oğlumla fazla ilgilenemezsem -tabii bu diğer çocukları, dünyanın

bütün çocuklarını da çok sevdiğimden- işçiler için, diğer bütün ezilen sömürülen insanların kurtuluşu için mücadele etmeyi seçtiğimden olabilir ancak, yani seninle fazla ilgilenemezsem ancak bu sebeptendir. Oğlum benim bu ilgisizliğimden ötürü devrimci olmazsa gibi korkular kaplıyor içimi. Bu defteri yazıyorum ki sana; anlayasın anan ve baban hiç mi hiç böyle bir ilgisizliğe düşmediler. Sana engin bir sevgiyle bağlı oldukları ve sana karşı sorumluluklarını diğer çocuklara karşı zorunluluklarından ayırmadıkları için sosyalizm yolunda yürüdüler.

Benim bir tanecik oğlum, Taylancığım. 1 yaşını 10 gün geçtin. Henüz yürümüyorsun ama dehşetli güzel gülüyor, parkından firar ediyorsun. Babacığın yani sevgili Sinan uzaklarda ve ben onun nerelerde olduğunu bilmiyorum. Polis onu arıyor. Onu ve seni çok seven diğer bazı amcaları. Onların suçu bu soygun, bu talan düzenine karşı duran yiğit kişiler olmaları. Sen de öyle olmalısın oğlum. Yiğit ama temkinli.

Sen de uzaklardasın.

Anneannenin yanında, biraz öksürüğün varmış. Düşündükçe bir garip oluyor içim. Daha önce alışık olmadığım bir duygu bu. Yanında olmak istiyorum. Sen şimdi çoktan uyumuşsundur. Mesela yüzükoyun yatıp başparmağını emiyorsundur, belki de. Belki terlemişsindir. Belki rüya görüyorsundur. Yatağının başucuna enlemesine yatıp, ayacığın dışarı çıkarmışsındır belki de. Sinan ne çok öperdi ayaklarını. Öper ve bağrına bastırırdı. Yaa oğulcuğum, şimdi seni ne çok özlemiştir. Ben ikinizi ne çok özledim. Mutlu ve kurtulduğumuz , ezilenlerin kurtulduğu günleri de özledim. Kulun kula kulluk etmediği günleri. Biz görecek miyiz onu bilemem. Devrime can borcumuz var elbette ama onun için bir gün daha fazla yaşamak görev ve isteğini de hiç unutmadan yürüyeceğiz yolumuzda. Biz göremesek de sizler göreceksiniz yavrum. "Güneşli, güzel günleri" sizler göreceksiniz.

Sevdiğim, Sinancağım

6 Mart 1971.

4 Mart'taki "Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu" bildirisi ve 4 Amerikalının kaçırılması, ODTÜ baskını, vuruşmalar, bir kardeşimizin vurulması vs. (Okuyamayacağını bildiğim bu satırları niye yazarım?)

Yani arkadaşım dün (5 Mart) 21.00 ve 22.45 ajanslarını dinle-

medim. Vuruşmalar yer yer devam ediyordu 19.00 haberlerinde. Nedir, neler oldu yarım saat sonraki haberlerden dinleyeceğiz. Kahrolası yüreğim, hiç hoşlanmadığım şeyler yapıyor.

Olayların haricinde olmanın dayanılmazlığını anlatamam. Bilmiyorum oralarda mısınız? Oralardaysanız sizin neler çektiğinizi bilirken, Mete'ye yapılanları bilirken yatağımda hasta yatmak kahrediyor beni. Ama bilemiyoruz. İnan şu satırları yazarken öyle sakinim ki, içim kinle dolu. Tek düşüncem ezilen halkımızın, vurulan kardeşlerimizin hesabının sorulması, büyük uyanışın başarıya ulaştırılmasının nasıl olacağı. Genel yolu belli elbette de, detaylarının nasıl olacağı. Literatürdeki manası ile taktikleri.

Sevdiğim. Yeni bir gün doğdu. Sensiz mi, bilemiyorum. Diğer kardeşlerimizsiz mi, bilemiyorum. 10 dakika var 7.30 haberlerine. Gidip radyoyu açmaya korkuyorum.

Demin pencereleri açıp baktım. Çam ağaçları arasında, damlarında televizyon antenleri olan villaların, apartmanların.

Üzüntüsü, hıncı ve umudu büyük bir insanın psikolojisi demek böyle oluyor.

— Namussuzlardan maddi bir tiksinme

— Sakinlik

Bugünlere ait gazete haberlerini kesip, bir dosyaya koyuyor annen.

Ben ise deli güllabici gibi, denir mi bilmem ama, oradan oraya koşturuyorum. (İstanbul'daki durum, anlattıklarım) Seni bir daha göremeyeceğim düşüncesi yedeğimde, nereye gitsem bu düşünceyleyim. Devrimci eylemle ilgili olarak yapmam gerekeni uyguluyorum elbette. Ama her birinizin acısı, umudu, özlemi yüreğimi bazen dayanılmaz hallere düşürüyor. Neyse hiç kaptırmıyorum.

3 yıllık birlikteliğimizin belirli yanları geliyor gözümün önüne. Hele türküler, marşlar vb... Beni istemediğim bir duyarlılığa çekiyorlar.

Radyo haberlerinden nefret eder oldum. Spikerlerin sesinden de. Gazete okumak istemiyorum. Ama okuyorum elbette ve haberleri yüreğim küpürtüyle bekliyorum. Kaçırdığım haberler için eve telefon edip soruyorum.

İstediğimi yazamadığım muhakkak. Polisin eline geçebilir diye düşünüyorum.

6 Mart Cumartesi 1971

Sevgili Oğlum, Taylancım. İşte gene baş başayız. İçimden her geçeni buraya yazamam. Çeşitli sebepleri var bunun da.

Canım oğlum, bugün 6 Mart Cumartesi 1971. Dün ODTÜ'de çatışmalar oldu. Gene bir amcayı vurup öldürdüler. 2000 kişiyi spor salonuna kapatıp, sorgularını yapıyorlar. Yer yer çatışmalar oluyor. "Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu" isimli bir bildiri yayınlandı. 4 Amerikalı kaçırılmıştı. Gazetelerde, radyolarda parlamentoda babanın isminden de söz ediliyor. Seni çok çok seven babacığının ve gene seni kucaklarına almış, okşamış Yusuf Aslan, Hüseyin İnan amcaların da isminden söz ediliyor. "Güya Mete amca konuşmuş da bunlardı, şimdi de ODTÜ'deler" demiş.

Anacığın da bütün bu olup bitenleri radyo ve gazetelerden öğreniyor gripten hasta yatarken. Sense Buldan'dasın ve artık 3 haftadır yürüyormuşsun. Senin hiç haberin yok yani bu olup bitenlerden. Bir de şundan haberin yok, dün Adnan Cemgil'le bir tartışma oldu, evlerini terkedip geldim. Bütün bunları niye yazıyorum sana?

Annen

12-16 Mart, Ankara

Sinança,

Burada olsan, yanımda ne söylerdim sana? Herhalde sımsıkı sarılırdım. Uzun uzun bağrıma bastırırdım seni sevdiğim. Sonra da başlanan bu işin en iyi, mümkün olduğunca yararlı olabilmesi için, kendime düşeni yapmaya koyulurdum.

Başım çatlayacak gibi ağrıyor.

Olaylar gelişiyor. Demirel istifa etti.

Bana öyle geliyor ki Marksist-Leninist düşüncenin maddi bir güç olma sürecine girildi. Hızla toparlanıp işçi ve yoksul köylü kitlelerle bağların kurulması taktikleri araştırılmalı. Bence burjuvazinin sanıldığı kadar örgütlü fakat güçlü olmadığı anlaşıldı. Emperyalizmin tezgâhladığının dışında doğa kanununa, sosyal kanunlara uygun olan gelişim hızlanmakta. Yalnız burjuvazinin elinden pek bir şey gelmese de dilinden çok gelmekte. Biz anlatma yöntemlerini güçlendirmeliyiz. Gerçekleri anlatma yöntemlerini çeşitlendirmeliyiz. Bence 4 Amerikalının kaçırılmasında en büyük yarar o bildirinin, tirajı büyük gazetelerde yayınlanması oldu. Daha önce dediğim gibi

deneyimizi arttırdı. Özellikle hâkim sınıfların daha birleşmeleri gereğini ortaya koyarken, olayın kendisi hâkim çevreler arasındaki çelişkileri arttırdı. Örnekse komutanların tutumu, Demirel, İnönü, Bozbeyli'nin tutumları.

Hepsi ayrı birbirinden. Bütün bunların yanında yoğun bir şekilde gene sizleri arıyorlar. Bir bulsalar dünyalar onların olacak. Bense haberleri yürek çarpıntılarıyla bekliyorum. Yakalanmamalı. Artık adi cinayet vakalarını, adi soygunları da bağlamaya çalışıyorlar. Hüseyin'in dediği gibi mekanizmaya küçük bir el atınca gizli diktatörlük, daha belirgin bir hal alıyor.

Paşa buyuruyor ki, 12 Mart Muhtırası için demokratik mekanizma işlemekte. Yaşa paşa yaşa.

Bence paşanın bu tutumu orta sol gençlerin bilinçlenmelerine yaramakta. Aman devam etsin.

Kalemi evirip çeviriyorum elimde. Böyle yazmanın bir yandan iyi olmadığını düşünüyor, bir yandan da yalnızlığımdan yazmak zorunda olduğumu hissediyorum. Belki de bu defteri sana gönderebilme hayaliyle mi yaşıyorum ne? Biliyorum böyle bir şey olmayacak.

İstanbul Radyosu'nu açıyorsun: "Biz de cennetten geçip", uzanalım Göksu "ya ya da" İstanbul'un neşe, eğlence şehri, demiş kalmışım.

Şu geçen birkaç ay içinde neler görüp geçirmedik. Deniz, Hüseyin yakalandı. Yusuf'u vurdular. O günü anlatamam.

O gün, babam ve Tayfur, motosikletle Malatya'dan Akçadağ'a, Gölpınar köyünü istasyonuna gelmişler. Teslim Töre'nin evinde Tuncer, Kadir ve diğer arkadaşlarla buluşmuşlar. Girer girmez soruyorlar 'Deniz ve Yusuf neredeler ?' Sessizlik. Sonrasında radyo haberleri. Babam hemen evi terketmeleri gerektiğini söylüyor, kısa bir tartışmadan sonra biraz babamın üstelemesiyle yola çıkıyorlar. Onlar çıktıktan 10-15 dakika sonra jandarma evi basıyor. Ucu ucuna her şey.

Sen oraları hiç görmedin, Güvercinlik Mağarası'nı, karlar eriyip sırılsıklam olduklarında da gittikleri meşeli mağarayı da. Ben de sadece bir kere gidebildim, o da senin ölümünden bir kaç ay sonra. Tuncer, Enis ve belgesel ekibi ile gittik oralara.

Jandarmanın bastığı evden çıktıktan sonra hiç durmadan 16 saatlik bir yürüyüşle varıyorlar Güvercinlik'e. Ne doğru düzgün

çalışan bir silahları, ne de doğru düzgün erzakları var. Mustafa Dayı yakınlardaki köyden, onlara gösteriyor bu mağarayı. Kar suları yağıyor ama tepelerine mağranın içinde, bunun üzerine başka mağaralara geçiyorlar, yer değiştiriyorlar. Oranın insanları çok seviyor onları.

Çoğunu gördüm kaldıkları yerlerin. Tahmin etmezdim bu kadar güzel ve huzurlu yerler olacağını. Kevenleri ve dağ çiçekleri var oralarda, dik bir yamacın yukarısındaki Cibo'nun mağarası var. Biraz ilerisinde bütün Malatya ovasını, Kürecik radar üssünün bulunduğu tepeyi gören bir evlek yeri var. Aşağıda küçük bir dere var, 300-400 metre aşağıda ama çok dik bir bayır, keçiler ancak çıkabiliyor oraya.

Balkonlu Mağara, Başyurt Yaylası, Harunuşağı Köyü. Kaldıkları şartlara bakınca yaptıklarının zorluğunu daha iyi fark ediyor insan. İki buçuk ay boyunca, karda kıyamette orada saklanmak bile bir başarı. Ama hiçbir fotoğraf yok o günlerden. Sakladıkları tek fotoğraf makinası da olaylardan sonra bulunamamış.

Taktik hatalar yapmışlar ama bunlar kaçınılmazmış. İster istemez şöyle olsaydı da böyle olsaydı diye düşündüm içimden ama faydasız. Nedeni niçini yok, baskıya, faşizme başkaldırabilmiş olmak, özgürce nefes almış olabilmeğe değer belki de. Şairin dediği gibi "en güzel yüz metre" için

Bizim yolumuz kırk sene önceki gibi Göksu vadisinde onlarınkinden ayrıldı. Onlar Gölbaşı'na, İnekli'ye doğru gitmişler 31 Mayıs sabaha karşı. Nurhak'ın güneyine ...

3 Haziran 1971 Perşembe

Sevdiğim, bitanem seni ellerimle gömdüm. Ah... seni vurdular Vurdular

7 Haziran

SİNAN'ım

Delirmekle delirmemek arasında kıl payı var. Daha görülecek hesabımız olduğundan bu halk düşmanlarıyla, buna dikkat ediyorum, delirmemeye. Ah canım. Bitanem. İyice bir yalnız kalsam da böğüre böğüre ağlasam. Kendimi duvarlara çarpsam.

Bugün sen öleli 8 gün oluyor. İşte şu karşıda, tepesine çıktığın çam ağacı. İşte bana beraber kazdığımız bahçe toprakları. Hemen şurada odun kırmıştın. Üstümdeki gömleğin. İşte şu yazdığım kaleme kaç kez elin değdi kim bilir? Bu havada kaç kez birlikte uyandık. Yürüdük bura yollarında.

Senden ayrı olmanın dayanılmaz bir yanı varken, ölmüş olmana nasıl dayanırım. Bu yürek oyun etmese bana.

Eskiden hep şunu düşünürdüm: Taylan Özgür öldüğünde hayatın nasıl gene yürüdüğüne şaşar demek böyle olacak derdim. Senin ölümün gelirdi aklıma, yer yerinden oynar gibi gelirdi. Değil. Ah değil değil... Tam 1,5 yıl bu içinde bulunduğum durumdaydım. Yanımdayken bile, uyurken matemini tutardım. Bilirsin, kaç kereler sarılıp yalvardım sana "ölme ne olur Sinan" diye...

Hüzünlü bir öğleden sonrası

Sanki sen sağsın. Uyuyorsun. Uyanıp denize gidelim diyeceksin. Ama değil... Bunun böyle olması durgunluk veriyor aklıma.

Adıyaman'da yıldırım harekâtı devam ediyor. 12 kişiyi yakalamışlar. Sizinle birlik olan ve kaçıp kurtulanı da.

Oğlumuz mışıl mışıl uyuyor. Yakında konuşacak. Sen yürüdüğünü göremedin. Konuştuğunu da... Ben bir yağız delikanlı oluşunu, ama devrimci bir yağız delikanlı oluşunu görebilir miyim bilmem.

Bugün kaç Haziran bilmiyorum. Sen öleli, daha doğrusu kahpece vurulalı 9 gün oluyor. Annen, baban, Dumrul ve Fahri enişteler bugün Eskişehir'e gidiyorlar. Taylan'ı da götürecekler. Ama sen yoksun. Ben bu dünyada yapayalnız kaldım be Sinancım. Dünya görüşüm imdadıma yetişmese böyle sürüp gidecek. Senin gibi bir devrimci, senin gibi bir eş, senin gibi bir can yoldaşı, senin gibi bir arkadaş, senin gibi bir kardeş, senin gibi bir baba nasıl olur da ölür anlamıyorum. Seni son bir defa olsun göremedim. Ellerimi yüzüne süremedim. Üstüne kapanıp ağlayamadım. Bu acıyla yalnız kalmak istiyorum. Kimseler bana ilişmesin. Ya da anlatmak seni ve sevdamızı, güzelim kavgamızı "dipsiz kuyulara, okyanusta bir kibrit çöpüne varana."

Sinancım, canım ne olur gel bana, ne olur ölmemiş olsan ama ne olur. Birlikte düşmanı kurşunlayamadık. Ben bundan sonra demek sensiz devam ediyorum ha, hayata, kavgaya. Demek sensiz bakıyorum gökyüzüne, ağaçlara, kuşlara, çocuklara, denize. Sensiz içiyorum çok sevdiğin çayı.

Her şey seni çağrıştırıyor. Çarşafımı katlıyorum biriyle "Sinancımla katlardık", oğlan mı öksürdü "Sinancım boğazımıza bir şey kacınca deli olurdu". Bir papatya mı gördüm, "Sinan'la İstanbul'a ilk gelişimizdi..." vs diye başlıyorum.

Sinancığım. Akşam oldu... Evde yalnız sayılırım. Suat annem mutfakta bana yumurta yapıyor. Senin yemek yiyişin geliyor gözümün önüne. İştahın. Yumurtayı kaidesine göre pişirirdin. Evimiz geliyor aklıma, yalnızca anahtarı kaldı bana. Ben artık sensiz evi ne yapayım? Niye öldün be Sinancığım... Onca görülecek hesabımız varken nasıl ölürsün... Biliyorum hiçbirimiz yatağımızda ölmeyeceğiz. Sen de öyle... Ama bu kadar ucuza gitmeniz Alpaslan'ın, Kadir'in, senin... Ah... hanginize yanayım.

Dünyada ölen diğer devrimcileri düşünüyorum. Kimler kaldı arkalarında. Dayanmalıyım. (Bu laf manasız geliyor...)

Ben tam manasıyla üzgün bir insanım. O kadar yaralıyım ki anlatamam... Ama "hem sertelmekteyim yaralardan" hem de durgunlaşmakta... Yazdıklarımı okuyup okuyup ağlıyorum... Yeni stil ağıt olsa gerek. Halkımızın türkü söylerken neden sesini titrettiğini anladım. Ağlarken türkü söyledin mi sesin böyle çıkıyor. Taylan'a, yavrumuza söylüyorum da... Oradan biliyorum... Sanıyorum ki, bu aralık, bu yakılan türküler, yayılan şiirler seninle benim üstüme yazılmıştır...

Haziran 1971

Sevgilim,

Haykırmalarımı yatıştırmam için sana yazmam gerekiyor... Galiba yaşayabilmem için, yani sağlıklı yaşayabilmem için sen ölmemişsin de ayrılığını çekiyormuşum gibi yaşamam gerekiyor... Şimdilik başka çare yok... Kavganın ortasına düşmeden böyle idare ettirip gideceğiz. Bu duygusuz, devrimci olmayan ortamda, bir tek dostumun, arkadaşımın yanımda olmadığı ortamda...

Dert adamı söyletirmiş... Çok sözlü biri olup çıkmaktan korkuyorum. Hiç konuşmasam olmuyor... Çevreyi de düşünmek gerek... Konuşunca da gerçekleri, yorumlarımı anlatmadan edemiyorum.

Kafam karıncalanıyor. Uyuşuyor beynim. Evde yalnızım. Hava sıcak. Seni o kadar özlüyorum ki, tarifi olamaz. Yanımda olsan "açsam yüzün baksam dursam". Dostluğuna, sevgine, şefkatine, teselline o kadar muhtacım ki sevgilim. Beni senden başkası avutamaz,

teselli edemez. Ne yapayım Sinancığım söyle bana. Ne edip, nerelere gideyim. Derdimi kimlere dökeyim. Tanımadığım insanlar bile olsa, insanların içinde olmaya ihtiyacım var. Eskişehir'e gitmedim. Oysa ben, tabiri caizse, sosyal hayattan uzakta, evde tek başıma, derdimle, sensizlikle başbaşayım. Böyle olsun istemiyorum. Delirmeye varır mı biliyorum bu işin sonu. Ne yapmalı? Ülkemizi kurtarmak için bana düşeni nereden bulup çıkarmalı, nasıl yapmalı bu işi...

— Önce, üstüme üstüme varmaktan vazgeçmeliyim.

— Benim ve bir sürü diğer arkadaşların durumu böyle.

— Sakin ve sinir yapısı kuvvetli bir kimse olmalıyım. Daha neler görüp, neler geçireceğiz kimbilir.

— Staj mı yapmalıyım, işe mi girmeliyim? Bunu düşünüp karara varmalıyım...

Ah sevgilim ah... Bir gün içinde belli aralıklarla ölümün geliyor aklıma. O zaman beynim yüreğim çırpınıyor. Öyle dayanılmaz bir hal alıyorum ki... Kendimi yatıştırıp, devrimciliğimi hatırlatmak zorunda kalıyorum her defasında... Beynim kocaman bir kazan, kulpları olan kulaklarım zonkluyor. Yazmak, seninle konuşmak gibi, sonra öyle olmadığı bilinci baskın çıkınca tekrar cız ediyor yüreğim. Derken, bir ağlama... Bizim ikimizin hayatı o kadar güzeldi ki, sevdamız öyle anlamlıydı... Yaşadığımızı öyle hissederdik ki her an... Tevatürsüz devrimci kavga içinde yeşerip, gelişen bir sevdaydı, dostluktu, arkadaşlıktı, yoldaşlıktı sevdamız. Sevdamız, günlük hayatın boktanlıklarına gelip takıldı ama hiç ona bulaşmadı, boğulmadı onda.. Devrimciliğimiz, evliliğin normal olan, ufak tefek meselelerinden daima çekip kurtardı onu. Çevremde senin gibi sosyalistçe ve inceliğini, romansını kaybetmeden davranan çok az arkadaş var sanıyorum... Sonra biz seninle, deli doluyduk... Bir gün beylik beyliktir deyip bulaştırmadık bir sürü ıvır zıvırı sevdamıza... Biz birbirimizi çok iyi, çok güzel sevdik Sinancığım... Aramızdaki görüş ayrılıklarına rağmen bu denli sağlam ve dokunulmaz kaldı... Hem klasik bir yığın değerle besleniyordu sevdamız, hem devrimci bilinçten kaynaklanıyordu... Benim devrimci eyleme katkımın çok az olduğunu hissettiğim zamanlar hüzünlü bir hal alırdı... Ama gene de sıyrılır sarılır ağlaşırdık bu duruma... Sen beni anlar ama çare bulamazdın bazı şeylere... Yani oğlumuz Taylanımız beni daha çok bağladı eve. Sen onca yardım etmene rağmen, ev işlerinin

çoğu benim üzerimdeydi... Senin kadar bunu hafifletmek isteyen koca az bulunur. Ama işte maddi olanaksızlıklar, sosyal şartlar vs gene de bana daha çok yüklendiğinden bir hüzünlü yanı vardı. Üstelik ben senin her an öleceğinden, daha doğrusu vurulacağından korkar dururdum. Adeta bir şeyleri sezinlerdim. Hüzünlüydüm, katılamıyordum. Ama gene de bu hüzünü sıyırıp atardık sevdamızdan. Aferin bize Sinan. Biz devrimciye yakışır şekilde sevdik birbirimizi, çok hesabi olmadık duygularımızda, çocuk bile yaptık... Ama devrimciliğimize halel getirmedik... Hiç unutmadık velhasıl... Üstelik birbirimizi de çok sevdik, üzerine titredik. Güzel olan her şeyi yaşadık iki sevgili için.. (Sana ne kadar az kocacığım dedim. Saysam 5'i geçmez.) Bir motosikletle beni gezdiremedin... İşte o kadar... Yoksa her yerde beraber olduk. Mitinginden kayık binmeye, faytonla gezmeye, sokaklarda kovalamaca oynamaktan, kitap, şiir okumaya, türkü söylemekten, jimnastik yapmaya kadar... Çamaşır da asardık, yemek de yapardık, ortalık da temizlerdik... Sen bir pazara gitmeyi sevmezdin ama giderdin. Birbirimizin ayakkabılarını fırçalardık... Ben senin paltonu tutmaya, sigaranı yakmaya bayılırdım... Sen çok hoşlandığın için... Her an sevdalı sevdalı bakardık birbirimize... Yani seziyorduk sevgilim biz böyle bir şey olacağını. Hep "çok muhabbet, tez ayrılık getirir" türküsünü söyleyişimiz bundandı...

Bak işte acıktım... Saat 22... Sen 20 gün önce öldün... Ama bak ben şimdi acıktım...

9 Ağustos 1971

Sinancığım,

Günler geçiyor... Ağustos'a geldik de geçiyoruz işte... Anlamı olmayan sıkıntılı günler... Bir de sensizliğe ilave başka üzüntüler peşimi bırakmıyor... Mesela sen vurulduktan sonra da benim seni pasifize ettiğim üstüne dedikodular ediliyor...

Ben seni pasifize etmişim Sinancım... Şu işe bak sevdiğim... Benim devrimciliğime, beni tanımadan olaylara bakıp, değerlendirme yapmadan ucuzca yapılan şu hakarete bak... Bu hâlâ kadınları 2. derece vatandaş görme eğiliminden başka bir şey değil. Gel gör ki bunu anlatmaya ne vakit var, ne imkan. İnsanlar devrimcilğini, yaptığı işlerle ortaya koyar, hayatıyla bir de... Sen biliyordun elbette seninle olan ilişkilerimizi, başkaları değil... Şimdi bütün bu ucuz suçlamalarla uğraşacak değilim ama canımı sıkıyor ismimin

çevresinde süregelen bu dedikodu... Bunlara da göğüs gereceğiz... Kendi hayatımıza ve kavgamıza devrimci ilkeler hâkim olana dek, buna da göğüs gereceğiz... Kimseler bilemez neler çektiğimi... Hem önemli de değil ama, sen olsaydın... Afarozumuza sebep harfiyen senin taklidin olmamam, biliyorum... Hanım hanımcık her deneneni kabullense idim bizden militanı olmayacaktı o zaman, şimdi yaptığımdan başka bir şey yapmadığım halde... Oh... Gayet kolay atıp tutmak hakkımızda... Oh.... Sinança hareketin göbeğindeyken insan bunlara aldırış etmez vız gelir bunlar. Ama şimdi bunca darbenin arasında bir de bunu hissetmek işte şunca sayfa yazı yazdırır adama... Ama ne olur, gün olur devran döner... İnsanları ucuzca suçlamak dönemi geçer, olaylar hükmünü yürütür, küçük burjuva kahramanlıkları azalır ve gene de yok olmaz; işçi sınıfı işe ağırlığını koyar, o zaman "bu üzüntüler kalmaz... Çünkü kavganın göbeğidir benim yerim". Oysa şimdi belli bir süre bu duygusuzluk, devrimci olmayan burjuva ortamında kulaç atıp duracağız...

Türkümüz çalıyor:

Sanki benim mor sümbüllü bağım var
Zemheri ayında gül ister benden...

Nerede eski günler... Bu türküleri beraber söylediğimiz dostlar kimi yok, öldü, kimi başka yerlerde, kimi hapiste... Vay kurban.. "Hasretinden prangalar eskittim"... Ama gelmeyeceksin. Kahrolup, kahrolup oturuyorum...

Oğlumuz gün geçtikçe büyüyor... Denize girdi... Kumlarda oynuyor... Dün Büyükada'ya gittik... Bir ara "baba baba" diye tutturdu. İşte o zaman hepimiz çok kötü oluyoruz. Otu= otur Atti=Attım gibi küçük cümleler kuruyor... Baba demesi, onu hecelemek kolay olduğundan... Ama gel gör anlat bize...

26 Agustos 1971

Seni ne kadar çok seviyorum Sinança. "Enner çok ben seviyorum" derdin. Hayır Sinança ben seviyorum. Artık sen sevemezsin, konuşamaz, gülemezsin. Bedenin toprağa karıştı, gitti. Bu korkunç bir şey... Şu fotoğraflara bak bu güzellik, bu filinta endam, içinin güzelliği vurmuş yüzüne... Ve fotoğraflar da çıkamayan engin sevgin, şefkatin, güzelim bas sesin, benim sevgilim dünyanın en güzel

insanı, en şefkatlisi, en tatlısı, bir tanem, ustam, sevgilim, Sinan hocam, bedenin toprağa karıştı. 3 ay. Ve seni görmeyeli 7,5 ay oldu... Yani 7,5 aydır ağır aksak yaşıyorum... "Aç kaldım, susuz kaldım. Terk etmedi sevdan beni... Hasretinden prangalar eskittim" Oy... Ahmet Arif bizim için mi yazdıydın bu şiirleri... Yarim benim, sen de içerde olaydın keşke..

28 Ağustos 1971
İstanbul

Sinancığım, Merhaba...

Sürünerek yaşadığım günlerden birini daha geçirdik... Yaşamak zul haline geldi. Yakıştıramıyorum ama. Gerçek bu... Kaptırdım bu düşünceye... "Kavganın göbeğidir benim yerim." Kavgayı bulup çıkaramıyorum şimdi... Sabır sabır... Avukatlık stajına başladım. Yılgın bir küçük burjuva olmaktansa ölmek yeğdir diyerek ayakta duruyorum... Umutsuzluk, yılgınlık asla yanaşmıyor yanıma... Sosyalizm pırıl pırıl duruyor yüreğimde... İşçi sınıfına, halklara güvenim zerrece sarsılmadı. Kişisel kinlerim nebzece kabarmadı... Ama içimde bir şey söndü ki yakılmasına imkan yokmuş gibi gelir... Bu coşkusuzluk öldürecek gibi.. Sevgilim sağ olmanı ne kadar istiyorum, kimseler bilemez... Yıllarca görmesem de sağ olmanı ne çok ama ne kadar çok istiyorum... Ama değilsin... Annenle, baban bugün seni ziyarete gittiler. Çıldırmamak için avutuyorum kendimi. Kızım Şirin diyorum, metin ol, bir de çevrendekilere dert olma diyorum... Görülecek hesaplar var yığınla... Oğlumuz için, dünyanın diğer çocukları için...

Ey benim sevdiğim, oy benim bitanem....

Sana şiirler yazmak istiyorum, bilemiyorum, ağıtlar yaksam diyorum, bilemiyorum. Ölmeden birkaç gün önce sana şiir yazmışım. Ne gariptir, ne acıdır ki şiir İsmet Özel'in bir mısrasından alıntıyla bitiyor: "Sağlığın yerinde mi" değilmiş demek ki sevdiğim. Türlü meşakkatler içindeymişsin...

Ah... Bir, iki satır bırakmış olsaydın... Bir söz, bir deyiş, bir şey işte göndermiş olsaydın... Bilmem daha mı teselli bulurdum ne? Öyle kırgın ki içim herkeslere... Eskiden bundan dolayı hak vermezdim kendime... Ama şimdi haklıyım. Kırgınım herkeslere... Herkes dediysem bir iki dost, bir iki arkadaş... Yoksa cümle cihanla barışıktır yıldızım...

"Tozludur saçlarım
Yüreğime bir karanfil sokuludur
Partizanca darbelerin dünyaya inen şavkı
Benim kalbime kalbime vurup durur"

6 Mayıs 1972
Cumartesi

Sinancığım, bir tanem. Artık Hüseyin de yok, Yusuf da yok, Deniz de. Üç nazlı selvi, ömrüne doymamış üç dağ parçası daha bugün yok edildi. Asıldı engerekler tarafından, çiyanlar tarafından, halk düşmanları, faşist köpekler tarafından.

Ne yapsam, n'etsem, nerelere gitsem. Hışımdan, hıncımdan ne edeceğimi kestiremiyorum. Bir dönem ki sevdiğim, dik durmak, demir gibi olmak gerek. Deftere yazmaktan başka şimdilik bir şey yaptığım yok. Mayıs ayı ne aymışsın? Senden bir yıl sonra onlar öldürüldü. Mayıs ayı ne aymışsın, ne aymışsın. Of Of Of...

Sinanım
Hüseyin
Deniz
Yusuf
Vedat
Alpaslan
Kadir
İbrahim
Battal
Can
Taylan
Necmettin
Mahir
Alptekin
Ömer
Koray
Ulaş
Cevahir
Nail

3 Fen E.
3 Kanlı P.
3 Sinanlar
1 İbrahim
10 Mahirler
1 Koray
3 Denizler
1 Vedat
3 Mi. Müh.
1 Ulaş
1 Ayyıldız
1 Necmettin
1 Hıdır

32 kişi öldürüldü, benim sayabildiğim.

Mezar taşlarını koyun mu sandın
Adam öldürmeyi oyun mu sandın...

12 Mayıs 1972

Sinancığım,

Sevdiğim, canım benim, bitanem, yüzüne bakmaya kıyamadığım, öpmelere doyamadığım, can yoldaşım, kavga arkadaşım... Resimlerini koydum öyle yan yana... Senin, Hüseyin'in, Yusuf'un, Deniz'in... 4'ünüz de yoksunuz. Sizlersiz doğuyor gün, sizler olmadan soluk alıyoruz. Öylece duruyorsunuz fotoğraflarınızda. Ben buralarda kaldım. Size kızıyorum itiraf edeyim. Nasıl ölürsünüz? Bu denli yapılacak işimiz varken nasıl ölürsünüz? ÖLMEYE NE HAKKINIZ VARDI? Ah Hüseyin ah!.. Hepinizi öldürecekler dediğim zaman "öldürsünler, bu bizi alıkoymaz" dedin. Elbette ölüm döndürmez bizi yolumuzdan.

Ama hepinizin ölümü bize, daha doğrusu bana doğruluğumu bir kere daha açıklıyor. Ölüp gidecek ne yaptık. Bir yiğitlik geleneği bıraktık. İşte biz kaldık buralarda, sizsiz yola devam edecek olan. Oysa böyle olmayabilirdi. Birlikte omuz omuza bize düşeni fazlasıyla yaparak ölebilirdik... Çok görev yüklü şimdi omuzlarımızda. Acınız yüklü. Bunları yazdıracak kadar baskın acınız... Sempati ve duygularımızla karar vermemeye çalışarak. Yiğitliğinizden, dirayetinizden şevk ve destek alarak, yürümeliyiz.

Size kızıyorum. Sizi çok seviyorum. Devrimciliğinize çok güveniyorum, kişiliğinize, niteliklerinize. Ama arkadaşlarım, ancak bizi böyle yalnız bırakmak için payınıza düşeni yaptınız. Sizden, sizin niteliğinizden beklediğim kadar şeyi harekete yapamadınız. Hele sen Hüseyin! Bu hareketin lideri, gerçek lideri olan sen Hüseyin! Arkadaşım, kardeşim. Ne yapayım yoksun artık... Bir gün olanı biteni yazacağım, gerçek adına yazmalıyım. Görev bu... Anınıza saygısızlık etmeden bunu nasıl yapmalı? Özünde devrimci olan bu hareket erken çıkıştı. Örgütsüz bir hareketti. Eleştirilen örgüt anlayışının bütün eksikliklerini taşıyordu. İdeolojik bütünlüğü yoktu. Rastlantılara bırakıldı bir sürü şey, pratikte sonuç kaçınılmazdı.

Öğrendiklerimiz:

— Yılmamak

— Bütün her şeyinle kendini devrime adamak

— Savaş sanatını öğrenmek

Bunlar, küçük burjuva pasifizmini yıkmak için gerekli öğreti idi. Siz öğrettiniz somut olarak bunu. Kaybımız: O ayrı bir bahis.

23 Mayıs 1972

Sinancığım, seni çok seviyorum. Bir sürü güzel şey okudum. Sana da okuyayım istiyorum... Paylaşmak istiyorum, her zaman ki gibi güzelliği de dertleri de bu taşınmaz acıyı. Asıldılar. Vurulduunuz. Bize çok iş düşüyor yapacak.

Sen aklıma gelince gözlerim akmaya hazır. Ve günde bilmem kaç kez böyle oluyor. Bazen resimlerini parçalamak geçiyor içimden. O kadar sen değilsin ki. Suretin senin onlar... Niteliği değişen bu acı ne ola ki... Şaşkınlığım geçti. Sensizlik taş gibi oturdu yüreğime. Bir de buralarda bu şartlar altında olmak koyuyor adama...

1 yıl, 4,5 aydır seni görmüyorum. Yıllar olmuş gibi geliyor bazen, bazen de demincek, "yıllarda geçse demincek" ayrı düşmüşüz gibi geliyor. Her şeyi birden halletmek güç...

Avukatlık stajına bir başlasam. Sen yoksun... Bu beni deli edecek neredeyse... Oysa ne denli kuvvetli olmalıyım. Kendim için değil, çevrem için de. Arkadaşlar için. Bu devirde eylem: Sağlam durmak... Sağlam duran herkes yardım ediyor demektir hem kendine, hem çevresine, hem harekete.

31 Mayıs 1972
Çarşamba Saat 5.30

Sevdiğim, Can yoldaşım, kavga arkadaşım, bitanem...

Bir yıl önce, tam bir yıl önce belki bu vakitler, belki de bundan yarım saat sonra "nazlı seher yelini kanlara buladılar". Ömrüne doymamış üç dağ parçasını, üç nazlı selviyi kurşunladılar. 1 yıl 4,5 aydır görmüyorum seni. Kendime laf geçirebilmek için epey çalışıyorum. Yoksun, yoksun artık. Sensiz her şey, herkes. Ben, Taylan, annem, annen, baban ve bütün arkadaşlar. Ve kavga ve gökyüzü, dağlar, ağaçlar cümle güzel şeyler sensiz bitanem.

Şimdi sana geleceğim... Toprak yığınına yani... Her şey bir garip gelecek gene. Neden yaşıyorum diyeceğim. Sonra utanacağım dediğim laftan. İşçilerden, halkımdan utanacağım, bütün devrim şehitlerinden, ustalardan utanacağım. Biz neden öldük diyecekler çünkü... Ben de yaşayacağım.

Hepiniz öldünüz... Ah nasıl olur... Oldu... İşte... Olacağını bildiğim, beklediğim her şey oldu. Ne kadar isterdim yanılmış olmayı... Hoşçakal... Sana geliyorum... Sana olur mu hiç? Sen beni öyle kapkatı karşılar mısın? Toprağına gidiyorum... Seni oraya gömdük... Vasiyetini bile yerine getiremedim. Vurulduğun yerlere gömdüremedim. Affet beni...

Oğlumuz mışıl mışıl uyuyor.

4 Aralık 1975

Ölüm

Seni tanıyorum. Sen gülümsememeksin, öyle bakmamak bir daha yürekten, öyle sevmemeksin. Dokunamamaksın bir daha. Güzelim bir şeyi anlatamamaksın. Artık ellerinle, beyninle döğüşememeksin; onca sevip sevilememeksin, sen dostla şakalaşamamaksın, çocuğunu artık öpememek, sevgilini bir daha saramamaksın ölüm. Sen kahrolmaksın; gizli döğüşmeksin, oradan oraya atmaksın kendini. Öyle durup dinlenmemeksin bir daha. Ölmek uyumak. Hayat. Ölmek uyumak olamaz. Hele katledilmek Asla!

II

Ölüm sen Sinansızlık demeksin. Diğer arkadaşların olmaması demeksin, Kadirlerin, Hüseyinlerin, Yusufların.

Ölüm sen yalnızlık demeksin biraz da, babasızlık demeksin, göğüslemek demeksin biraz da.

Ölüm sen bizden insanların imhası demeksin –en hançerleyeni yüreğimi– fışkırmamız da demeksin bir yandan ama.

Ve sen en hüzünlendirici olan gerçekle: "kendi hatalarımız" da demeksin.

Hergün bin adam vuruluyor, asfalt adamlarını topluyor aramızdan, her gün bin adam ölüyor, bankerlere durarak, banknotlara durarak. "Ölmek, uyumak" Hamlet.

Sinan kaç yıl oldu ölüm seni benden alalı? Kaç yıl oldu? Beş yıl bitti. Seni saracağıma acılar sardım. Şefkat yerine hüzünler derdim, dostluk yerine de öyle biraz. Yoldaşlık yerine anlaşılamamak. Bölük pörçük bir hareket. En koyanı, en dayanılmazı belki de bu. Gözyaşlarım kurumadı. Ezildi yüreğim dayanıklılığını hep artırarak. Evladımın babasızlığını taşıdım, dedikoduları yüklediler sırtıma, kıskançlıklarını, kendi özlemlerini de. Bense anlamadım bazen bunları, seni anlatmakla dolup taşıyordu içim.

Hataları göstermek istiyordum, görevlerim neyse onu bulup çıkarmak, iyi ana olayım diyordum bir taraftan, dostları anlamak istiyordum, bir taraftan onları çok sevdim çünkü anlamamak elimden gelemezdi, anlayınca da seviliyorlardı, dertleri dertlerim oluyordu, sevinçleri sevincim. Bir yanda gördüğüm has bir davranış, yürekli bir tutum, gerçek bir tutum, yani heyecanla kaplar içimi. Sevinirdim uğraşımız adına. Gördüğüm bir aksama beni derhal düzeltilmesi gerekliliğine iterdi. Koşuşturdum, düşündüm, düşündüm, beynimi patlatırcasına... Gene de böyle sürüp gidecek... Seni özlemeleri göğüslemeyi öğrendim. Sen ve janrında ki insan ayrılığına alışamadım. Bu ortam yaratıyor densizlikleri. İnsanların bilinçsizlikleri de çanak tutuyor... Ey bilinç kurtar artık yakanı ilkellikten, küçük hesaplardan, kısa vadeden, kolektif tavır yoksunluğundan sıyır kendini. Seni var eden ateş proletarya. Ey bilinç sıyrıl bu kendiliğindenlikten. Birer ikişer derlen artık. Yeniden ve yeniden yetiştir kendini, besle bilimin bütün meyvalarıyla. Pratiğin okulundan ders al, piş. Acılar sana anlamayı armağan etti, daha büyük acılar mı gerek bundan yararlanman için. Olup biten hayasızlıklar sana temkinliliği öğretmedi mi? Bilinç sen de bir araya gelme gücünü körüklemedi mi? Yüreğinle birleştiremedin mi bilincini? Aydınlıkla beslenmeden mi? Ey sosyalizmin bilinci!

Aşk, sıyrıl hantallıktan! Kalabalıktan. Aldatmaktan birbirini. Açık yürekliliğini takın, senin en güzel yanın, seni sen edeni yani. Anlayışı, şefkati unutma, şiiriyeti de öyle, anlamayı ihmal etmek, kendini ihmal etmek demektir. Coşku, tabiat, kanındır senin. Çocuk da öyle! Saygı iskeletin, onu zedelemelerine izin verme. Kızlarını, oğullarını gözet. Sevinci, birlikte eğlenmeyi; acıları, sevinçleri paylaşmayı, hele hele hiç unutma. Üşengeçlik yanından geçmesin aşk! Rahat ve sakinlik serinleticini ancak o zaman bulabilirsin. Gözü kör olamazsın. Kızlarını, oğullarını bu denli hırpalayamazsın! Bilinç, aşkın güzel arkadaşı! Yol bitmez, geceler bitmez sen olmayınca. Davran bilinç, Aşka arkadaşlık etmelisin.

Ey "karılık" denilen kadınların yüzkarası hastalık, uzak dur aşktan. Ey kabalık, erkeklerin yüzkarası mikrop, uzaklaş aşktan. Ey kıskançlık mendeburu yüz kızartıcı suç, bulaşma aşka. Ey güvensizlik uzak dur aşktan.

Aşkın dostu dostluk hoşgeldin. Gel otur şuraya sevgilinin mutluluğundaki mutluluk. Dayanıklılık, güzel sanatların her dalı –müzik, şiir vb sizlersiz de olamaz aşk!

Tartışma yürekliliği aşkın ilacı, sen çekil ama alnacından laubalilik. Ey birlikte iş kotarmanın kıvancı aşkın anası olan kardeşlik, yoldaşlık, öğrenme dipsizliği, farklılık çeşnisi sen de gel. Can sıkıntısı ne demek? Hüzün aşkın meyvesi, seninle de anlamını yitirmez aşk, sen olunca zedelenmez, şefkat artar, dolu dizginlik, cesaret, uykusuzluk, uyumak, dizler, ok kirpik, "lal dil", "levendane hıram", bir bakış, acı, gözyaşı, sevinç, gözyaşları belki biraz tuzu biberi aşkın, sizler de gelin.

Kurtar kendini hantallıktan hayat! Kavga. Sevda ve yoldaşlık, silkin, dörcelen ve kedine gel. Bütün yumruklarınla karşı dur.

6 MAYIS: DAHA DÜNDÜ

6 Mayıs'ta, Hüseyin'in, Deniz'in ve Yusuf'un aramızdan ayrılışının otuzuncu yılında, devrimci mücadelede insanlığın kurtuluşu için ölenleri onların şahsında anarken, şöyle sesleniyoruz:

Onların adı baş kaldırmanın amacı olan hayattı. Ebedi döğüş demek olan hayat. Ölüme meydan okuyuşları bundandır. Ey gelecek yüzyıllara gebe verimli bahar günleri!

Ekim günlerinden beri onlar:

Kanımın yağmuru izleyecek
Bu zulüm kasırgasını
Ve ben
Vermekten gurur duyacağım
Sahip olduğum tek şeyi,
Hayatımı

diyenlerdendi. İnsanlığın gururu oluşları bundan.

Kimi zaman Paris Komünü'nde duvar dibinde katledilen Komünarlardı, kimi zaman 1 Mayısın yaratıcısı işçiler, kimi zaman 8 Mart'ın tekstil işçisi kadınlarıydı, kimi zaman Petrograd'taydılar, yürüdüler çarlığın üstüne. Kimi zaman Roza'ydılar, Liebnecht'tiler, kimi zaman on beş mürşittiler, boğulup öldürüldüler. Kimi zaman yirmi yıl zindanların uğultusunu çektiler. Toplama kamplarında, toplu mezarlarda can verdiler. Onlar, halkın ta içinde gizli olanı, devrim isteğini, kendi yordamlarınca dile getiren sözcülerdi. Her seferinde sessiz bir haykırış oluşları pankartlarının bundan.

Eleştirmenleriydi korkaklıkların, dönekliğin, kalleşliğin, mikroplu durgun kokuşmanın. Ölmek var dönmek yokun cisimleşmiş haliydiler. Ser verip sır vermemenin neferleri. İçimizdeki şenliğin akranı, bir nice sevdanın has yavukluları, kardeşliğin katmer açışıydılar. Adlarının yoldaşlıkla özdeş oluşu bundan.

Öylesine sakin ve derin sevdiler ki halkları, "kanlarımız onların gelecekteki zaferlerinin harcıdır" deyip, atılışları bundan. Onlar da severlerdi tıpkı bizler gibi güzel sanatları, İlyada'yı, Pir Sultan'ı, Şeyh Bedreddin'i, meçhul askeri, Dadaloğlu'nu, türküleri. Çocukları, fabrika bacalarından, dağın damarından süzülen üretimi. "Fitil tutmaz"dı bilirdik yaraları. "Ama umut dağlarla"ydı, "hesap dağlarla". Nazlı seher yellerinin kanlara bulanışı, uçan kuşların Nurhak'a yuva kurmayışı bundan.

Hayatı yaratan üretmenlerin, işin, düşün, bilimin, gezin, gözün arpacığın; özü sözü bir olmanın insanıydılar. Ölüme gülerek gidişleri, haykırışları cellatların suratına, urganı kendileri geçirirken boyunlarına: "Yaşasın Marksizm, Leninizm" en son sözleri bundan.

Onlar "meşhur yasakların sahiplerine" tüm dünyada karşı duran hayatı ateşten, demirden ve kırmızı bakırdan yaratanlardı. Sınıfları kaldıracak güçleri ve "tek kaybedecekleri şeyleri" olan "zincirlerini" sürüyerek giriyorlardı alana. Günün bir kez daha kana boyanışı, 1 Mayıs Meydanı'ndan yıllardır kanlarının kazınamayışı bundan.

Direnişin "kan gülleri"ydiler. "Kaç dağ parçası" "kaç nazlı selvi". "Kaç bin yıllık hasretlerin goncası" bir ülke. İsyan ateşlerini Newroz'da yakışları bundan.

Bükülmeyen bilektiler işkencede, satılmayan yürektiler. Aç kalıp, susuz kaldılar. Kalem yazamaz, dil söyleyemez çektiklerini. Genç idiler, tez idiler, sıra bilmezler idi. Katledilişlerinin "gök ekini biçmiş gibi" oluşu bundan.

"Kavga çetin ve acımasızdır" bilirlerdi.
"Kavga destan gibidir" bunu da.
"Düşerim başkası alır yerimi
Bunun adını etmeye değer mi?"
Alçakgönüllülüğün sembolü oluşları bundan.

Sırf kendilerine ait bir mutlulukla sindiremezlerdi içlerine dünyayı. Giderken insanların mutluluğundan başka bir şey istemediler. İstedikleri kendileri için yalnızca isimsiz bir sıra neferi olarak karışmaktı toprağa. Bir ölüp, bin doğuşları bundan.

II

Altmış kuşağında dünyayı değiştirme düşüncesi ve duygusu yoğun mu yoğundu. Her şey bu düşüncenin yol açtığı tutku çevresinde dönüyor, şekilleniyordu. Evrendeki bütünlük, bu bütünlükteki çelişki, hareketin sonsuzluğu... Sıçrama ve dönüşümün zorunluluğunu farketmek, gerçekliği olaylarda keşfetmeye çalışmak coşkulandırıyordu kuşağı. Hayatın bilincine vararak yaşamak, ihtiyaç alanlarını genişletiyor, yetinmeciliği söküp alırken ömürlerinden, bu uğurda bir lokma, bir hırka kanaatkarlığına erişiyorlardı. Bütün insanların mutluluğuna ve özgürlüğüne ihtiyaç duyuyorlar, yalnızca kendi mutlulukları ve kendi sınırlı özgürlükleri onlara yetmiyordu.

Hayattan doğan düşünceyi, hayata geçirmenin, bilgiye, bilime dayalı tutamaklarını bulup, çıkarma ve özümseme süreci müthişti. Sosyalist olmak, diyalektik materyalizmi öğrenmeye çalışmak müthişti. Engels'in kendileri sol Hegel'ciyken Feuerbach'ın kitaplarını okuduklarında söylediği gibi, bu kitapların "kurtarıcı etkisini bir kimsenin bizzat tatması gerek." Altmış kuşağı da onların yani, Engels, Marx ve Lenin'in kitaplarının "kurtarıcı etkisini" bizzat tadıyordu.

Bazıları yerinde duramıyor, özümsemeden, telaşla koşuşturuyor, bazıları günlerce uyku durak bilmeden okuyor, okuyor ve bu uğurda bıkmadan usanmadan seğirtiyor, üretiyor, örgütleniyordu.

Yükselen kitle hareketleri onları çekerken, onlar da olayları ileriye sürükleyebilmenin yollarını araştırıyordu. Zihnin pasları siliniyor, paslı kalan yerleri gıcırdasa da bir yol gösterici metod edinmiş oluyorlardı. Bir formül, bir reçete, bir şablon, bir sihirli değnek değildi hayır ellerindeki. Pusulayı böyle sanıp, böyle kullanmaya kalkışacaklar vardı elbet aralarında. Ama ne olursa olsun, dünyayı değiştirme isteği, sevgi derinleşiyordu içlerinde, tutku kök salıyordu. Sevgi yoğunlaşırken, anlama tutkusuna hız veriyor, anlamak sevginin yapısını sağlamlaştırıyordu. Eylemlerden, bilgide derinleşmeye vakit bulamasalar da, bilgi onların derinliklerine işliyordu, özümsüyorlardı araştırdıkları kadarını.

Tüm insanlarla ve doğayla bütünleştiklerini duyumsuyorlar; bilinçten süzülüp, yüreğin perçinlediği gerçekleri algılamak onları insan olmanın tadına bürüyor, var oluşlarını her solukta bilinçle duyumsamalarını sağlıyordu. Hayatın anlamı, ancak onu herkes için yaşanabilir kılmada gelip, düğümleniyordu. Tek yanlı oluşun bir sonucu değildi hayır. Tüm güzelliklerin ancak bu gerçekte gelip, buluşmasından ve onların böylesine derin bir isteği kucaklamasından kaynaklanıyordu. Doğanın ve toplumsal akışın nabzını yakalamaya, insan olabilme olanağını ele geçirmeğe çalışıyorlardı. İnsanın, insanlaşma mücadelesine bilinçlice katılmak ancak, insan olabilme olanağını sağlayacaktı kendilerine. İnsanlığın, henüz insan değil, vatandaş aşamasında olduğunu kavramışlardı. Hatta yeryüzünün bazı yerlerinde vatandaş bile değildi insan, köle, serf, paryaydı.

Bazı hamlıklar olsa da en küçük bir yapaylık yoktu duygularında. Somut gerçekliğin bilincine varabildikleri kadarıyla, eyleme geçirmeye kararlı oluşun tadıydı yaşadıkları. Bir kendinden geçme, bir sarhoşluk da değildi hayır. Aralarında böyle olanlar da vardı belki, hatta daha sonra iyice zafer sarhoşluğuyla harekete katılanlar çoğalacaktı yetmişlerde ama altmış kuşağına nasip olan sahici olanı keşfetmekti. Armağandı bir nevi. Kendilerinden önceki kuşaklar hazırlamıştı bunu. Bütün zamanların gençliğinden bir şeyler taşıyarak, bu delikanlı kızlar ve delikanlı oğullar, gençliğin bağımsız sesini yaratmaya çalışıyorlardı. Tarihin devindirici güçlerine bağımlılıklarıyla, bağımsızlıklarının at başı gidebilmesi bu yekinmeye, bu başkaldırıya, eyleme bağlıydı.

Onlar genç olduğu için değil, hayır. İnsanlığın tüm yaşadıklarının bileşimi gençlik çağına ulaştığından böyleydi. Bir ruhun alıp,

onları etkilediği de söylenemezdi. Çünkü her çağın ortak bir ruhu vardır. Tüm sınıfları, kesimleri etkiler. Çağın ruhu değildi onları çeken. Gençliklerinin yarattığı bir hayal da değildi. Yalnızca insanlığın eriştiği gençlik çağı, kuşağın gençliği ile rezonansa geliyor, kuşağın sahip olduğu enerjiyi ve gücü yüksek bir boyuta ulaştırıyordu. Eyleme çağrılıydılar. Gelecek çağların ruhunu oluşturmaya çağrılıydılar.

Dünya ihtiyardı belki ama insanlık yeni kurtulmuştu ergenlikten. Dünyada tamamlanmış veya tamamlanmamış tüm devrimlerin eksiklik ve yanlışlarına duyulan itirazın dile gelişi yaşanıyordu bir taraftan, diğer taraftan bu devrimlerin olumlu etkilerinin verdiği ivme, enerji ve hız katmaktaydı insanlığa. Ne bu itiraz, ne de hız aynı tarzda kendini belli etmiyordu. Ama insanlığın gençlik çağı hem böylesi bir özeleştiri, hem de devinime çağrı niteliğinde gelip çatmıştı. Ne kendi kendini kritik ne de devinimdeki hız eşit bir dağılım göstermediğinden, gençlik çağı da çeşitli şekillerde yaşanıyordu dünyada. Her toplumda kendine özgü renkler, özellikler, başkalıklar taşıyordu. Fransa'da, Almanya'da, Cezayir'de, Amerika'da, sosyalist ülkelerde başka başka kendini gösterdi.

Türkiye'de de elbette kendine özgü oldu. Zaten Türkiye'nin tarihinden gelen bir gençlik orijinalitesi vardı: Bir sınıf adına davranma geleneği tarihten gelmekteydi. Barbar ataları, diğer bütün barbarlar gibi, köle halkların tarihi sözcüsü olmuşlar, insanlığın devindirici gücünü tarihsel devrimlerce taşımanın çağrısına uymuşlardı. Yakın tarihlerinde "Genç Türkler" burjuvazi adına hareket etmişler ve Marksist literatüre bir sınıf adına hareket etme anlamına gelen, Jön Türkizmi sokmuşlardı. Proletarya aydınları ve ordu gençliği 27 Mayıs 1960 öncesi çoktan halk sınıf ve tabakaları adına öne atılmışlardı. Denebilir ki insanlığın gençlik çağına Türkiye belki de en önce girenlerdendi. Ve dünyada 1968 gençlik olayları daha başlamadan, Türkiye'de başlamıştı. Üniversite gençliği 27 Mayıs öncesi ölüler vererek geleneği sürdürdüğünü gösteriyordu.

İnsanlığın gençlik çağının öncüleri de gençler oldu, tabii. Kendilerinden yaşlıları da sürüklediler, pek çok ünlü yazarı, bilim insanını... Profesörleri katıldı onlara. İçlerinde yılların biriktirdiği isyan su yüzüne çıkıyordu. Gençler içinde şekillendikleri toplumun olumlu olumsuz tüm özelliklerini taşımaktaydılar ve karşı duruşları da ister istemez o toplumsal koşullara özgüydü. Aynılıkları ve ayrılıklarıyla bu genç topluluklar kendilerinden önceki kuşakları eylemleri

ve tutumlarıyla kritik ederken, toplumun devindirici gücü sınıflardan birine dayansalar da, dayandıkları sınıfın o zamanki yapısını da ister istemez eleştiriden geçirip, gençleştirmeye çalışıyorlardı.

Durgunluğa duydukları tepkiye en olumlu yankıyı işçi sınıfı verse de, kendini insanlığın gençleşme çağına uyarlamayı tarihsel nedenlerden ötürü dünya işçi sınıfı henüz başaramazdı. Bazı ülkelerdeki iktidarını süreklileştirme zorunluluğunun yarattığı kimi tutuculuklardan sıyrılamayışı yani o ülkelerde sosyalizmin ortaçağının yaşanıyor oluşu, yeryüzünün küçülmesine karşın uluslararası hareketin bölünmüşlüğü, sınıfın her ülkedeki yapısındaki önemli farklar... Sınıfın kendi içinde bu statüye, yani işçi olma statüsüne, boyun eğen elemanlarının artışı... Bilinçlerinde işçilikten, dolayısıyla sınıflardan kurtulmanın yoluyla, sömürüden kurtulmanın bağlantısını kuramayışları... Sınıfları kaldırma yerine, pek çok elamanında, sınıf atlama eğilimlerinin güçlenmesi... Aristokrat işçilikten, lumpenliğe varan yelpaze içinde sıkışıp kalması, bütün zamanların kalıntılarıyla ve köylülüğün etkilerinden bunalışı yolunu kesmekteydi dünya işçi sınıfının. Enternasyonal çoktan dağılmış, sınıf savaşının dalgalanmaları dalga kıranların durgunlaştırmasına bırakılmıştı. Halk iktidarları ekonomide durgunluk içine yuvarlanmış, bürokrasi ülseriyle yeterince mücadele edilememiş, halkın insiyatifi dumura uğratılmıştı. İnsanlığın gençlik çağından kendisini yenileme sinyalleri alan bir sınıf değil, küçük bir zümre oldu dünyada. *Bukelemun karakterli bu zümre, finans zümresiydi. Ne milliyeti, ne dini, ne imanı vardı bu zümrenin. Ve üretici güçleri bir taraftan çürütürken diğer taraftan karını arttıracak yenilenmeleri başaramazsa, tüm insanlığın bilgi ve kültür birikimini tümüyle kendi zümre çıkarlarının hizmetine koşacak projeleri geliştiremezse sonunun gittikçe yaklaştığını sezinliyordu. Cuntalar, faşizmler örgütlüyordu. Gençliğin tepkisini ciddiye alan bu zümre, yeryüzündeki iktidarları aracılığıyla gençlerin en gözü pek, en kararlılarını imha ederken, kendine cepheden saldırabilecek yegâne sınıfla, yani işçi sınıfıyla gençliğin arasını açabilecek veya buluşmalarını engelleyecek imkanları araştırıyordu. Yukarıda belirttiğimiz gibi sınıfın durumu böylesi imkanları bol bol vermekteydi ona.*

Özgürlüğe tutkuyu bildiğinden bu tutkunun sınırlarını kendi çıkarlarına dokunmayacak boyutlarda genişletip, daraltırken, bu sınırlar içinde onu çürütüp, kokutmaya hız verecekti. Uyuşturucu, alkol, seks, urlaştırıcı binbir fetişi daha da yaygınlaştıracaktı. Felse-

fede "ben ben" davulları kulakları sağır edercesine vurulacak, kolektivite "kaba" şekline cüceleştirilip hareket halktan koparılacaktı.

Gençler bilinçlerini körleştirebilecek bu olasılıkları teorik olarak bilseler de pratikte bilmiyorlardı. Onlar sahici olanın büyüsünü yaşıyorlar ve hücrelerine mal etmede derinleşmeye panzehir edinmeye çalışıyorlardı. Bilgide derinleşmek, güç edinmenin en önemli edimiydi, hakikat her zaman devrimciydi ama güç sınıfların elindeydi. İşçi sınıfı henüz gücünün ve misyonunun tüm boyutlarını fark edememişken, gençler kendi güçlerinin boyutunu, gençlik çağıyla rezonans içinde algılamaktaydılar. Onun içindir ki gerçek güçleri kadar taşıyabildiler insan olma olanağını.

Bazıları ölse de sonsuza kadar taşıyacaklardı insan olma, olabilme olanağını. Bir kahramanlık değildi onlara göre bu uğurda ölebilmek, bunu göze almak. İnsanlığın "Kahramanlık Çağı" gerilerde kalmıştı. Ölümü de hayatı da mistikleştirmeden, kendine düşeni sadelikle yapma zorunluluğuydu onların kahramanlıkları. Çünkü özgürlük, "zorunlulukların fark edilmesi" demekti. Onlar bu zorunluluğun gereğini yapmayı kahramanlık saymıyorlardı. Bir yaşama biçimi, hayatın gereği idi kuşağın uzun soluklularının yaptıkları, yapacakları. Devrimci olmak böylesine doğaldı onlar için...

Aradan yıllar geçtiğinde, devrimci kalabilmenin ve devrimci olabilmenin yeniden kahramanlık haline gelebileceğini hiç mi hiç akıllarına getirmiyorlardı. Yani şimdi bizlerin bulunduğu Sosyalizmin Kahramanlık Çağı'nı öngöremediler. Her kuşağın öngörü yeteneği, ancak ve ancak geçmişin ve içinde yaşanılan zamanın ufkuyla sınırlıdır çünkü. O da ufuk yeterince açıksa mümkündür.

Kuşağın kısa solukluları ise insan olabilme olanağına değil, "vatandaş olabilme imkanları"na geri dönecekti. Hele Sosyalizmin Kahramanlık Çağı'nda ancak ve ancak nostaljilerle ruhunu doyuran, duygu dilencileri kılığına düştüler. Bazıları dönekleşti ve kendilerinin haketmedikleri bir uğraşın yalancı pehlivanları ve miras yedileri olarak yüzleri bile kızarmadan, ideolojilerin öldüğünü ilan edip, düzenin savunucuları oldular. Kafka'nın çoktan haber verdiği böcekleşme –metamorfoz– ikinci altın çağını yaşayacaktı böylece.

Ama insanlık böcekleşenlerden değil, insan olma olanağını –devrimciliği– sonuna kadar savunanlardan örer geleceğini. Kendilerine düşeni sadelikle yapan devrimciler, Sinan'ın dediği gibi "cezayir karıncaları" idiler. Yolda çukurlar vardı ve yolu geçilebilir kılmak için çukurların gönüllüce doldurulması gerekti. Gençlik Çağı'nın

uzun solukluları yolu açmak ve geçilir kılmak için tüm varlıklarıyla atılıp, insan olunabileceğinin bir kere daha örneğini verdiler. Ve insanlığın yüreğine gepegenç gömüldüler. Ve hep genç kalacaklar. Çünkü sevgi her zaman gençtir ve gene Sinan'ın dediği gibi: "Ancak kavganın içinde olmakla özgür ve mutlu olunabilinir"

Bu son mektubumu bitirmeliyim artık. Belki de son mektubum olmaz, daha da yazarım arada bir ben de, ne dersin? Torunlarınız okurlar artık bunları da. Defne'ciği sen kucaklayabilmiştin ama Ali Sinan'ı hiç göremedin. Şirin babaanne ve Sinan dedelerinin hikâyesinin bir kısmını da senin yazılarından okurlar büyüyünce.

Ama neden kendin bitirmedin ki kitabını?

Taylan

Ne zamandı bilmiyorum.

"Daha iki ay geçmişti ölümünün üstünden,
Beliriverdin oracıkta: Uzansam dokunabilirdim gene"

mısralarıyla başlayan bir şiir okudum. Kimdi bu şiirin şairi, ölen sevdiği kimdi? Bilmiyordum. Ama "Teklifler" adındaki bu şiir beni alt üst etmişti. Can evimden yakalamıştı. Ayrıca benzer şeyleri yaşamış olmaktan, şiirin mektup tarzında yazılışından, yazarın bu acıyı bir edebi ürüne dönüştürebilişinden, yayınlama cesaretinden de etkilenmiştim. Şairin sevgilisi ölmüştü ve o ölümünün üstünden iki ay sonra bu şiiri yazmış ve yayınlayabilmişti. –Ya da ben öyle sanıyordum–

Benimse yazmak ve yayınlamak, yutamadığım bir lokmaydı ağzımda. Ve işte böyle yazmam gerektiğini hatırlatan her vesileyle içim alt üst oluyordu. Ve türlü mazeretler bulmaya çalışıyordum yazmayışıma. Oysa herkes benden o günlere ait bir şeyler yazmamı bekliyordu. Ben de öldürülen sevdiğime yıllardır mektuplar yazıyordum, bu mektupların kimilerini şiire çevirmeyi denemiş ama, yayına hazır bir ürüne çevirmemiştim. Elim varmıyordu nedense. Talihsiz bir iki deneme yapmıştım ama onlar da çabamı hızlandırmaktan çok, engellemeye yaramıştı. Ne o zamanlar yazdıklarımda gezinebiliyordum ne içimdeki sansürden kurtulabiliyordum, ne yazmanın hayatı erteleyeceği saplantıma son verebiliyordum, ne de başladığım yazıları bitirebiliyordum. (Belki bu yazı da bitmeyecek. Kim bilir, "Bitmemiş Yazılar" adıyla yayınlanır belki ben öldükten sonra... "Bitmemiş Senfoni" oluyor da neden "Bitmemiş Yazı" olmasın. Hem "olmaz,olmaz deme,olmaz olmaz" dememiş mi atalarımız? Ayrıca yazdıklarımı da hiç beğenmiyordum. –Bu yazıyı da beğenmiyorum. Eh acımasız bir okuyucu olunca!–) Kısacası bir vesileyle yazmaya oturuyor, sonra da bırakıyordum.

Örneğin bir keresinde Edward Said'in "Entelektüel"ini okurken, Virginia Woolf'tan yaptığı bir alıntıdan alevlenmiş, hemen yazmaya koyulmuştum. Alıntı tam da bir kadının yazmasıyla ilgiliydi ve "bir kadının edebi bir eser yazabilmesi için yarası (!) ve kendine ait bir odası olmalıdır" diyordu. Alıntı tam yerini bulmuş, beni şevklendirmişti doğrusu. Öyle ya istemediğim kadar yaram, eh kendime ait sayılabilecek bir de "odam" vardı. –Daha doğru söylersek, epey

pahalıya kiralanmış: İki oda, bir mutfak, bir de banyodan müteşekkil "sosyal konut"lardan bir konut–

Neden yazmıyordum öyleyse? Yazıyordum yazmasına da neden bunlardan bir kitap oluşturmuyordum? Yazacaklarımın "edebi" olma olasılığı şüpheliydi ama, yazabilme olasılığı bu "alıntı"yla epey yükseliyordu doğrusu.

Oysa alıntı yapılan kitabın kendisini çok önceleri okumuştum. Peki, neden fark etmemiştim o zaman? Yoksa gözümden mi kaçmıştı? Tuhaftır ama o zaman değil de şimdi mi etkiliyordu beni? Her ne kadar Woolf'un kitabından pek etkilenmemişsem de, bu cümleden etkilenmemem olanaksızdı.–Kitaptan hiç etkilenmedim demiyorum– Şüphesiz iyi bir eserdi, şiirsel yanları ve dünya edebiyatında önemli bir yeri oluşu atlanamazdı. Ama kadının kurtuluşu meselesiyle ilgili görebildikleri sınırlıydı. Bana bir odaya –kadınlar odasına– kapanıp kalmış, bir türlü de oradan çıkamıyor gibi gelmişti. Kendi dönemi ve sınıfı içinde elbette fark ettikleri önemliydi. Ama kadının kurtuluşu babında çağında açığa çıkmış daha derin gerçeklerden habersizdi. Benimse o sıralar ihtiyacım olan eserler başka boyutlara uzanabilen eserlerdi: Yaşanmış, ama henüz keşfedilmemiş gerçekleri keşfeden eserler. (Örneğin: Christa Wolf'un, "Kassandra'sı gibi eserler) Kısaca Woolf'un kitabı üstümde o zaman pek bir iz bırakmamıştı.

Feminizmin yeniden gündeme geldiği bir dönemde herkesin harıl harıl okuduğu kitaplardan biriydi. O zaman da Duisburg şehir kütüphanesinden kitabı bir kez daha kiralayıp, ikinci kez yeniden şöyle bir göz atmıştım. –Hiçbir eser beni feminist yapamıyordu, Wolf'un eseri de yapamamıştı– Neyse... Alıntı demek o zaman da dikkatimi çekmemişti. Şimdi ise Edward Said'in eserinde rastladığım alıntı, beni heyecanlandırıyor ve kaleme(!) sarılmama yol açıyordu.

"Okuduğum bir cümle bazen yazma duygumu körüklüyor" diye yazmaya koyuldum. Körükleyen cümleyi de aynen geçirmek isterken, "parası" kelimesini "yarası" diye okuduğumu fark ettim. Gördün mü şimdi, bol bol, istemediğin kadar yaram vardı ama, param yoktu. Hele Euro'dan sonra büsbütün fakirleşmiştim –herkes gibi– Ancak kıt kanaat geçinebiliyordum, "Konto"da eksilere düşerek götürebiliyordum "işi." O da şimdilik, daha sonra ne eder, nişlerim bilmiyordum –hala bilmiyorum– Alıntı birden yazmaya teşvik yerine mazerete dönüşmüştü. Acı acı gülümsedim. Körük durdu, yazma ateşim söndü.

Param olmadığına göre yazamayacak mıydım yani? Şimdiye kadar yazamayışımın nedeni op ortadaydı işte. Param olmadığı için yazamamıştım! Woolf haklı mıydı ne? Yazamayışıma esaslı bir şahit bulmuştum işte. Ve bilgisayarımın başından kalktım.

Velhasıl kendimi yazmaya ikna etmek için de, yazmaktan vazgeçmek için de kırk dereden ne sular taşıdım yıllardır! Getir getir bitmiyordu sular. Yazmamı bana somut olarak hatırlatan her durumda derelerden sularımı taşır, yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ya bir şevkle yazmaya girişir ya da yazı işini şöyle veya böyle geçiştirirdim.

Ama yazarın bir rüyasını anlatan bu "Teklifler" şiiri beni bir türlü rahat bırakmıyordu. Fotokopiden sayfalar bas bas bağırıp, "onun ölümünden otuz yıl geçti, hâlâ yazmıyorsun" diyordu. Bense sıralıyordum kırk dereden getirdiğim kovaları: Bu şiirinin şairi gibi yetenekli değildim, o profesyonel bir yazardı, sevdiğinin ölümünün üstünden iki ay geçmeden böyle bir eser yaratabiliyordu. Ayrıca benim olanaklarımla (bu olanaksızlık demekti) karşılaştırılır mıydı hiç onunkiler? Edebiyatın amatörü bile sayılmazdım, nerede kaldı profesyoneli olayım. Yıllardır devrim güzel sanatıyla uğraşmış, "profesyonel devrimci" olmaya ve kendimden karınca kaderince bir militan oluşturmaya çalışmıştım. –Hâlâ daha uğraşıyorum– profesyonel bir yazar olmayışıma aldırmıyordu şiir ve peşimi bırakmıyor, sesleniyordu

"Uzaklaşmanı izledim,alınıp götürülmeni
Kuzeye,boşluğun içine gene
Gerçek yeni yüzün değişmemiş, aydınlıkta olanlardan habersiz,
Saniyeler boyunca gözden silinmedi,yok oldu sonra,
Boşluğa terk ederek beni, başlangıçta içimde olan o boşluğa,
Senin doldurup sonra birden gene boş bıraktığın
Ama üç kez teklif edilir her şey
Ve birden oradaydın,oturuyordun kendi evinde
Eskiden olduğu gibi genç,hiç etkilenmemiş ölümden."

Çaresiz bir çareye başvurup şiiri gözümün önünden kaldırdım. Bir şiirin sessiz çığlığı kaldırılabilirmiş gibi. Derken 1998'de oğluma ısmarlayacağım kitap listesini çıkarırken gazetede rastladığım "Doğum Günü Mektupları"nı da ekledim listeye. Kitaplar geldi. Bir şu

kitabı bir bu kitabı alıyordum elime. "Doğum Günü Mektupları"na başlarken bu denli zorlanacağımı kestiremedim. Acıdan kıvranarak okumaya çalıştım desem daha doğru olur. Zaten bitiremedim kitabı ve hâlâ tümünü okumayı başarabilmiş değilim. Bu şiirleri o günlerde, 1971'lerde okusaydım, ne olurdu sorularıyla dolandım durdum odada. Bu Ted Hughes "Teklifler" şiirinin şairi olmasın! Telaşla "İçindekiler" bölümüne baktım; bu isimde bir şiir yoktu. Nereye kaldırmıştım "Teklifler" şiirini? Evet, evet oydu.İşte gözümün önünden kaldırdığım şiir, çoğalarak, bir kitap olarak duruyordu elimde. Duygularını paylaştığım bu şairden belki daha önce de şiirler okumuştum da farkında değildim. Evet evet bir Hughes hatırlıyordum "Zenciyim Ben" diye başlayan şiirin şairi sakın bu Hughes olmasın? Ya da şu "Bir Zenci Kızın Türküsü"nü yazan? Nasıldı..?

Dixie'de ta güneyde bir yol
(Kalbim yaralı,paramparça)
Sevda çırçıplak bir gölgedir
Budaklı,yapraksız bir ağaçta"

mısralarının şairiyle "Teklifler" şiirinin şairi aynı mıydı? "Budaklı,yapraksız bir ağaçta"ki sevgili bu sevgili miydi, kendisine doğum günü mektupları yazılan sevgili? Gerçekten bu Hughes o Hughes muydu? Daha önce okuyup, fotokopilerini çektiğim o Hughes'un şiirlerini bulmayı başka bir zamana erteleyip, benim için şairi meçhul, kendisine şiirler yazılan sevgilisi meçhul kitabı alt üst olarak okumayı sürdürdüm .

"Ve bir şiir açılıp ayrıldı senden"...

Duygu yoğunluğundan şiirleri artık okuyamaz olunca, arka kapağa isteksiz isteksiz bir göz attım, sonuna kadar okuyamadım ve şaştım kaldım: Şiirsel çok yönlü bir dramdan haberdar oluyordum. Artık biliyordum, Doğum Günü Şiirleri'nin kime yazıldığını,T. Hughes'in eşinin şair Sylvia Plath olduğunu... Ancak yeni farkediyordum. Hani şu "Üç Kadın" adlı kitabında:
(s.12-13)

"Ölümü gördüm, çıplak ağaçlarda yok oluşu.
İnanamadım.O kadar güç mü
Ruhun bir yüzü,bir ağzı kavraması?
Harfler ilerliyor bu kara tuşlardan ve kara tuşlar ilerliyor

Oturduğum yerde ölüyorum.Bir boyut yitiriyorum"

diyen Sylvia Plath olduğunu. T. Hughes'un şiirlerinden de önce okumuştum oysa onun şiirlerini. Hatta şiirlerinden de önce bir öyküsünü okudumdu Sylvia Plath'ın. T. Hughes'un karısı olduğunu, intihar ettiğini bilmeden. Öykünün altında küçük bir çerçeve içindeki bilginin bilincine varmadan. Duisburg Kütüphanesi'nde bir kadın şair olduğu için onu da katmıştım o gün "kiraladığım" kitaplar arasına. (Yani Duisburg Kütüphanesi'nden "mürur edip, geçer iken ...tesadüfen rast gelmiş"idim bu kitaba. Bir sürgün olarak "Bab-ı Ali yüksek kapısından" geçemediğime göre geçebildiğim kapılardan geçerek ancak, okuyabiliyordum kitapları. Sürgünün geçtiği kapılar azdır. Açtığı kapılarsa daha az. Ve kitap meselesi de bir yaradır diğer yaraların yanında sürgün için.) Yani bilinçlice yaptığım bir seçim sonucu değil öylesine almıştım kitabını. Ve okur okumaz Sylvia Plath'ın şiirlerinden etkilenmiştim o zaman. Ama bu etki öyle beni nefessiz bırakan cinsten bir etki değildi. Üç ses vardı şiirde, üç karakterli "bir şiir roman" mış gibi gelmişti bana. Bu değişiklik ilgimi çekmişti. "Kadın Trajedisini" derinden fark eden, kendisi de bu fark edişin acısını kahrını çeken bir kadın şair, diye geçirmiştim içimden. Neler yaşamıştı bilmiyordum. Kitabın bilgi veren yerlerini okumadan –hoş var mıydı bakalım bilgi veren sayfaları– şiirleri okumuş, fotokopisini çekmiş, etkilendiğim mısraların yanına işaretler koymuştum:

"kendi kendimle konuşuyorum,yalnızca kendimle,tek başıma-

Bir deniz gibi uzanıyor. Uzak, uzakta, duyumsuyorum ilk dalganın
Bana doğru çekişini acının yükünü,karşı konulmaz bir gelgit gibi"
(s.24)

Bunu söyleyen "Birici Ses"ti. Benim sesim de karışıyordu doğrusu şiirin bu kısmına. Öyle ya ben de kendi kendimle konuşmuyor muydum yıllardır. Hatta yazdığım yazılara "Kendimle Konuşmalar" adını takmadım mı? Ya da "acının yükünü" ben de yüklenmedim mi o "karşı konulmaz" "gelgit"lerle "uzak"ların uzaklığını bir türlü aşabiliyor muydum? Sürgün her yerden, her şeyden uzaktır çünkü. Koştukca uzaklaşır her şey ondan. Bir acılar sadık kalır ona bir de anıları. Tabii o da belleği dayanırsa. O nöronlardan dandiritlerden oluşan ağ dayanırsa. Bu şair, bu Sylvia Plath nerenin, neyin sürgünüydü? Kendi kendinin... Onun uzaklıkları aşma olanağı vardı şüphesiz, benimse "haramiler beklemekte"ydi yolumu. Onu bekleyense ölümmüş meğer.

Öğrenince "Doğum Günü Mektupları"nın ona yazıldığını, binlerce sayfayı alt üst edip,bulup çıkardım fotokopileri. Sylvia Plath'ın şiirlerini yeniden okudum, başka bir gözle. Ve benim tanıdığım Hughes'in o Hughes olmadığını öğrendim bu arada. (Langston Hughes'miş "Dixide..." diye başlayan şiirin şairi.) İki sevgilinin şiirlerini dayanabildiğim kadar okudum. Bir onun bir diğerinin şiirlerine bakıyordum. Artık okuyamaz olunca ikisinin şiirlerini gene baş ucuma koydum. Özel olarak ele alacak, uğraşacaktım bu konuyla. Kendiminkiyle karşılaştırmalar yaparak belki bir şeyler yazardım.

Gelip gittikçe kitap bana bakıyordu, arasındaki fotokopi edilmiş "Teklifler" şiiri ve "Üç Kadın" kitabının fotokopileriyle. Ama ne kitabı bitirebiliyordum ne de üzerine yazabiliyordum. İçimi acıtıyordu kitap. Elime alamıyordum. Vicdan gibi duruyorlardı orada. Üstlerine okuduğum başka kitaplar kondukça görünmez olmuşlardı. Unutmuştum. Ta ki Almanca'sına gene Duisburg Kütüphanesi'nde rastlayana kadar. Karşılaştırmalı okuyacaktım. Bu kez önce arka kapağı okudum ve büsbütün alt üst oldum: "35 yıl sonra Ted Hughes, Sylvia Plath'la geçirdiği zaman üstüne suskunluğunu kırdı" diyordu. Demek 35 yıldır hiçbir şey dememiş, yazmamış, yayınlamamıştı bu konuyla ilgili. Benim sandığım gibi iki ay sonra değil! T. Hughes de uzun yıllar sonra kırabiliyordu suskunluğunu... Ve ben bu suskunluğun ne olduğunu biliyor, tanıyordum.

35 yıl... Sen de her şeyi yazamadın ve bugünden bakınca sana "yazmak ve kitabı bir an önce bitirmek" ile ilgili olarak kestiğim ahkâmların nasıl da havada kaldığını anlayabiliyordum. Bu durumda yazmaya çalışmanın, zaman tarafından sadece üstü kapatılmış yaraların tekrar tekrar deşilmesi anlamına geldiği ve dolayı-

sıyla insanın elini kolunu nasıl kırdığını da daha iyi anlıyorum. Her şeye rağmen yazabildiklerini iyi ki yazabilmişsin. Elimden geldiği kadar, neredeyse hiçbir şeyi değiştirmeden tutabildim ama bazı şeyler gene de yazılmamış olarak kaldı. Kitap senin Antalya'dan dönmen ve babamın seni karşılaması, birbirinize kavuşmanız ile bitecek.

Taylan

Hele Sabahları, Hele Baharda

15 Nisan 1968

Bu sabah uyanmadım "partigiana". Uyumadım gece. Haritalar ve grafikler çizildi ince ince. Birkaç saat önce girdi odaya kuş sesleri ve gün ışığı.

Düşünmek seni hele baharda hele sabahları. Daktilo klavyesi "A" ile başlamaktadır. "B" geleceği sanılmamalıdır elifba'daki gibi... Hemencik "Z" geliyor. Hiç uymuyor elifba hesabına.

Bu gece uyunmadı hiç... Bu sabah erkenden dolaşmaya çıkılmayacak, bakılmayacak kasap vitrinlerine ve manavlara ve ıvır zıvır satan dükkânlara ve köründe sabahın gidilmeyecek salep içilmeye. "A" dan sonra hemencik "Z" geliyor. AZ... Az pilav, az sigara, az salep, az yaşamak... Vay kahpe felek vay...

İzmir metropoliteninden giden göçler yazılacaktır şimdi, hesabı elifba hesabına uymuyor daktiloda. Düşünmek seni ve sevmek güzel şey sevgilim, hele sabahları, hele baharda".

Evet, "düşünmek seni ve sevmek güzel şey sevgilim, hele sabahları hele baharda" Ya da artık ben şöyle demeliyim: Seni sevmelere üstelik sensiz sevmelere hiç ama hiç ara vermedim. Seni düşünmekse, her mevsim, günün her hangi bir saatinde, bir çağrışımla veya her hangi bir vesileyle.

"... AZ... az pilav, az sigara, az salep, az yaşamak" ! Sanki bilmişsin gibi Hangi sezgi yazdırdı bunu sana, mutluluğu nereye koyacağımızı bilemediğimiz o günlerde? Hangi öngörü bu? Ölüm uzak bir olasılıkken o tarihte, ya da henüz pek kol gezmezken üstümüzde? Hemen hemen soyut bir olasılıkken. Katliam bu denli doğrudan girmemişken ömrümüze. Yalnızca insanlığın tarihindeki katliamlar, direnişler, olağanüstü etkiliyorken bizi... Yunanistan'daki direnişi anlatan Fırtına Çocukları, Haydari Kampı, diğer toplama kampları, İkinci Dünya Savaşı üstüne okuduklarımız. Nazilere karşı direnişler, Vietnam Savaşı. Vietkong çeteleri... Ve elbette "olmak, ya da olmamak" mesele-

siyle kuşağımızın çok yakından ve kendi yordamınca ilgilenmesi. Gene de bu denli yakın değildi o zamanlar ölüm bize. Neden öyleyse bu kehanet derecesindeki "az yaşamak" tespiti? Benim de içimde, birbirini ha buldu ha yitirdi olacağımız duygusu vardı hep Sinancığım. Neden? Mutluluğun ve sevginin boyutu çelişkisini mi duyumsatıyordu bize? Ya da hayatımızın merkezine çoktan "devrim güzel sanatı" nı koyduğumuz için, başa gelebilecek olasılıklardan biri olduğundan mı? Tıpkı şarkımızdaki gibi: "Ah... partizano, ölüm yakın.."

Can Savran'ın gepegenç ölümünün hüznü, bu ölümün çağrıştırdıkları da sinmiş mektubuna... Daha on beş gün önce yaşamaktayken can arkadaşımız, mektubu yazdığında yaşamıyordu artık... Onunla daha yirmi gün önce birlikte salep içmeye gitmişken...

Velhasıl hüzün, sevda, özlem, öngörü, sevinç karması mektubunda Bella Ciao'yı dinlediğimiz o güzel güne göndermeler var. 1968 Martının o güzelim gününe... Hiç uyumayıp, sokaklarda sabaha kadar el ele dolaştığımız o ilk güne.

Nasıl başlamıştı gün? Yağmur mu yağmıştı, ya da güneşli miydi hava? Küçükesat'taki bodrum kata gelmeden önce partiye uğramıştık belki de, ya da FKF'ye. İkimiz mi gelmiştik; ODTÜ'den arkadaşlarla mı inmiştik şehre, Umur'la, Cengiz'le ya da başkalarıyla? Anımsamıyorum. Yalnız ille de benim de gelmemi istiyor; "Projelerimizin maketlerini yapacağız, ne olur sen de gel" diyordun. Bense iş kesmeyeyim diye biraz mırın kırın etmiştim sanırım. Ne yapacaktım o kadar "mimar"ın arasında." Ne iş kesmesi, tam tersi, işe yararsın. Çıtaları filan zımparalarsın. Ne kadar insan olursa o kadar iyi. Hem sonra bazı arkadaşlar seni merak ediyorlar, ayrıca sana dinletmek istediğim bir plak da var orada deyip, beni ikna etmiştin. Bodrum kata geldiğimizde güneş daha batmamıştı. Arkadaşlar işe çoktan başlamış, çaylar çoktan yapılmıştı. Bir iki kişi, içkisini yudumlarken, "aydınger" kâğıtlarının arasına çoktan gömülmüştü.

'Nasılsın, iyi misin' hoş beşinden sonra hemen, işe koyulmak istemiştim. "Hukukçulara iş yok" diye takılmıştı bazı arkadaşlar... Sonra da "hadi zımparacılar odasına madem" demişlerdi. Salona doğrudan açılan ve salonun bir köşesini sanki sonradan iki duvar, bir kapıyla çevrivermişler gibi duran bu odada yerlere oturmuş, harıl harıl çalışan biz "zımparacılar", dört beş kişiydik. İki üç dakika sonra o güzelim gülüşünle: "Bana başka iş vermediler,

işler üleşilmiş, beni de bu tarafa yolladılar" deyip, yanıma bağdaş kurmuştun. Nasıl eğlenceli yapıyorduk işimizi. İnce çıta desteleri açıyor, kırmamaya özen göstererek zımparalıyorduk. Çabuk çabuk yapan mı ararsın, "o öyle yapılmaz, bak böyle yapılır" deyip, bizleri güldürmek için özellikle yavaş yavaş zımparalayan mı. "Aheste çek kürekleri, mehtap uyanmasın" diye gazelleme sesiyle onunla dalga geçen mi? Son derece zekice espriler patlatılıyordu arka arkaya. Ne yavanlıktan eser vardı, ne kırıcılıktan. Bazen yaşanmış bir şey anlatılıyor, bu kez onun üstüne espriler yağıyordu. Odayla salon arasında laf atmaca da cabası.

Ev kalabalıktı. Müşterek pek çok tanıdığımız ve arkadaşımız vardı belki ama, gene de o güne kadarki çevrelerimiz biraz farklıydı. Yoksa tanışmak için bunca uzun yıl geçer miydi? O gün orda bulunanların bazılarını seni tanımadan önce tanıyordum, bazılarıyla o gün tanışmıştım. Kimler yoktu ki: Hülagü –zaten belki de onun eviydi– Ahmet (Altıner), Umur, "deli" İbrahim, Arif, Cengiz, Akın (Atauz), onun kız arkadaşı, Yaşar Kemal'in oğlu, aile dostunuz olan eski tüfeklerden [İsmail Hakkı] Balamirlerin ikizleri Ahmet'le Mehmet ve şimdi isimlerini hatırlayamadığım başkaları. Mimariden veya ODTÜ nin başka bölümlerinden arkadaşlar. Şamata gırla gidiyor, bir yandan da projelerinizin maketleri yapılıyordu imece usulü. Son zamanlarda öylesine yoğun siyasi olaylar yaşanıyordu ki, FKF Kongresi daha yeni bitmiş, tartışmalar hem kongre öncesi hem de kongre sırasında, hem de sonrasında bizleri çok meşgul etmiş, sen teslim etmen gereken proje maketine hiç mi hiç zaman ayıramamıştın. Seninki de dahil başka arkadaşların da projelerinin maketi yapılıyordu. Bazen de tabii projenin bazı yerleri makete uyduruluyor, yeniden çizmek gerekiyordu. Bu dayanışma, öylesine kendiliğindendi ki! Hele mimaride! Zaten o zamanlar kimse kimseye müdahale etmez, kimse kimseye minettar olmaz, arkadaşlığın gereği olarak yapılırdı yapılan... Ne bir görev, ne bir yardım ne de bir müteşekkirlik üretirdi. Sevgi üretir, güven üretir, birbiriyle hem hal oluşu, arkadaşlığı üretirdi. O gün de öyleydi. Espri, sevinç, heyecan, güven, umut, sevgi saçılıyordu ortalığa. Gençlik, güzel günlere inanç.... Arkadaşlık, yoldaşlık akıyordu.

Seninle benim aramda ise bunlara ilave sevda akıyordu. Aylardır her vesileyle kendini gösterip, gizlenemeyen.. Ama açıkça da adı konmayan sevda... Kendi başımıza kaldığımızda elle tutulan,

mektuplarımızda okunan, her gün büyüyüp serpilen, ne engellenen, ne de açık edilen, boyutlarını keşfettikçe bizi şaşırtıp sevinçlere saran sevda. Sende, çok daha önceden, beni FKF merdivenlerinden elimde koca gazete tomarlarıyla inerken, iç akmasıyla, bende, mimari amfisindeki açık oturumda seni dinlerken, karşı konulmaz bir gücün, beni sana doğru itmesiyle başlayan, daha birbirimize açıkça söylemediğimiz ama bildiğimiz sevda.

Acelesi yoktu sevdamızın ama ağırdan da almıyordu. Yalnızca kendisi için en uygun momenti gözlüyordu. Bizse sevdamızın ritmine bırakmıştık kendimizi. Bu ritmi bozacak ne fazla ne de eksik bir şey yapıyorduk. O gün yanıma bağdaş kurduğunda da olağanüstü bir belirginlik edinmişti, bu henüz aramızda açıkça konuşulmamış sevda.

Hepimiz sevinçle, heyecanla çalışıyorduk. Ben ilk kez maket yapımına katılıyordum ve ilk kez bu kadar ince çıtalar zımparalıyordum. Başka mimar arkadaşlarımın maket yapışlarını izlemişliğim vardı. Hatta bizim yurda yakın olduğu için partiden arkadaşım Yavuzların mimari bürosuna sık sık uğrar, mimari dergilerini karıştırır, onların mimarideki yeni gelişmelerle ilgili anlattıklarını dinlerdim. Hep birlikte konut meselesiyle siyasetin bağlantısı üstüne konuşurduk. Kapitalizmin Türkiye'ye özgü gelişiminin yarattığı çarpık şehirleşme, gecekondular, yeni yapılan beton yığınlarının ve muhteris müteahitlerin elindeki rezalet durumunda, binaların her an çökme olasılıklarını arttıran malzeme hırsızlıklarından, rantiyeden, geleneksel eski yapılardaki incelik ve güzelliklerden söz ederdik. Japon mimarisinin betonu bir sanat eseri gibi kullanışını gösteren mecmualar karıştırırdım orda. Maketlerin o en ince ayrıntıya bile dikkat edilerek yapılışlarına hayran olurdum. Çocukluğumdan bildiğim bir masalda arıların bir gecede koca bir sarayın aynısını balmumundan yapmış olmalarını çağrıştırırdı bana. Ama maket yapımına elimi sürmüşlüğüm yoktu işte o güne kadar.

Bütün ev harıl harıl çalışıyordu. Çizim yapanlar, maketleri yapıştıranlar. Kola hazırlayanlar... Pikaba plaklar konuyor, kaldırılıyor, çaylar, sigaralar, şaraplar içiliyor; yeni çıkmış kitaplara, şiire, iyi flimlere değiniliyor; arada "ruhu lebriz-i sefa eyleyecek" sohbetler ediliyor, siyasi tartışmalar yapılıyor, günün olayları üstüne konuşuluyordu. Özellikle daha yeni yapılmış, FKF Kongresiyle gençlik örgütlenmesi, partiyle bağlantısı ve işçi sınıfının varlığı

meselesi en baş konuydu. Ayrıca Vietnam Savaşı'ndan tutalım da, "NATO'ya Hayır" kampanyasına, Elmalı Toprak olaylarına, proletarya öncülüğüne varana kadar her şeyden söz açılıyordu.

İtalyan İşçi Korosunun plağı dinlenirken hemen herkes işi bırakıp, koltukların orada toplanmıştı. Kimi yere, kimi koltuklara veya koltukların kenarına oturmuş, kimi bir tabureye ilişmiş, kimi ayakta durmuş, sessizce dinliyordu. Bize çok uzak bir geçmişte kalmış gibi görünen o günlerin direnişçilerine büyük bir saygı ve sevgi duyuyorduk. Huşu içinde hüzünle, onlara yapılanlara duyduğumuz öfkeyle dinliyorduk. Avanti Popolo... ve diğerleri... Bella Ciao... Sigaradan ya da içkiden biraz kısık ve çatlak çıkan etkileyici, otantik bir ses başlıyor şarkıya, koro sürdürüyor. Sen tercüme ediyorsun: "Bir sabah uyanınca... gördüm ki ülkem işgal altında... Biliyorum ölüm yakın... Beni sen gömmelisin partizana... Dağda öldüğüm yerde bir çiçek bitecek... Ve ordan gelip geçen, özgürlük için öldü diyecek" "Morto per la liberta".

"Bunu bi daha dinleyebilir miyim?" diye sordumdu. Tabii dedi, Hülagü, yeniden iğneyi Bella Ciao'a getirmek için yerinden kalkarken. Herkes yavaş yavaş işinin başına dönerken biz ikimiz çakılıp kalmıştık oturduğumuz yere... Bir de Hülagü ayakta dinleyerek katılıyordu bize.. Halimizden bir olağanüstülük sezinlemişti, etkilenmiş, yerine gelip oturamamıştı. Heyecanımızdan öylece kalakaldığını sonradan parça bittiğinde algıladım. İtalyan Komünist Partisinin İşçi Korosunun o olağan üstü etkileyici yorumu. 'Yaşamışlık' sinmişti seslerine... Çok sonraları parça meşhur olduğunda başka seslerden dinledim şarkıyı... İtalyan işçi korosunun yorumu kadar güzel değildi bence hiçbiri... Ve ben yıllarca aradım bu plağı... Ve hâlâ da bulabilmiş değilim Sinancığım... Bir gece konserinden kayda geçirilmiş benim için olağanüstü değeri olan, üstünde koronun o geceki konserde çekilmiş siyah beyaz gölgemsi fotoğrafı basılı bu plağı... Evet hâlâ bulabilmiş değilim.

1968 Martının o güzel akşamında başka plaklar da dinlendi. Yeniden çaylar yapıldı, bazıları tek şarap şişesindeki son şarabı bardaklara, kimyager titizliğiyle damla sektirmeden paylaştırdı; hüznün yerini yeniden yaşama sevinci, gençliğin delişmenliği, bahar aldı. Ve iş, neşe, espri, birbirine takılmalar, kahkahalar, ciddi tartışmalar, değerlendirmeler sürdü... Sen şarkıdaki "partizano" ile "partizana"nın farkını anlattın bana. İtalyanca'da maskulen olunca partizano, feminen olunca partizana dendiğini o gün öğ-

rendim. Daha sonraları mektubundaki gibi bana arada bir partizana derdin. Sonra konu diller üstüne kaydı. Latince kökenli dillerden birini bilmenin diğerlerini öğrenmede kolaylık olduğunu söylemiştin. Okulda latince öğrenmiştin. Biz de Roma Hukuku dolayısıyla bazı Latince cümleler biliyorduk. "Periculum est emptoris" "hasar alıcıya aittir" demiştim de çok gülmüştük. Başka arkadaşlar da yanımıza gelip, katılmıştı sohbete. Sonra da herkes bildiği latince özdeyişleri söylemiş, tercümesini de güldürücü bir hale sokmuştu. Örneğin "Errara humanum est." İnsan yanılır veya yanılgı insanidir demekti. Onu "beşerdir şaşar" şekline dönüştürüyorduk. Sonra da şiire kadar geldi konu. Hatta bir ara arkadaşlardan biri –Ahmet Altıner– kendi şiirlerini gösterip eleştirilerimi istedi. "Bunlar pek şiir değil Ametciğim, bina yapar gibi şiir yazmışsın" diye açıkça düşüncemi belirtmiştim. "Mimarın şiiri olduğu belli olmalı, öyle değil mi ama" diye takılmıştı o da... Bir iki tanesini beğenmiştim ama... Derken yeniden şamata, iş... Bazıları: "yolumuz uzun hadi bize eyvallah" diye gitti. Evdekilerde yorgunluk kendini gösterince kimi kestirmeye uzandı divana, ya da deniz yatağına, kimi koltukta kıvrıldı. Bizi ise Can Savran, Kızılay'a, salepçiye kaçırdı.

Can o gece epey geç gelmişti. Zaten sen o gelene kadar "Can da gelecekti, nerede kaldı ki yahu?" deyip, duruyordun. Daha yolda söylemiştin bana Can'ın geleceğini, onun partili olma durumunu, üyeliğe müracaat edeceğini, "ciddi ciddi konuşalım bu gece onunla olur mu?" demiştin. Nereden, nasıl tanıdığımı bilmiyorum ama Can'ı ben de tanıyordum, bir keresinde yanında Gönül (Erendil) de vardı, uzaktan selamlaşıp geçmiştik ve toplantılarda bir kaç kez görüşmüş, uzun uzun olmasa bile ayak üstü öyle konuşmuştuk da. Hatta Mehmet Ali Aybar'ın Russel Mahkemesi dönüşü Ulus'ta verdiği konferansa da gelmiş, kapıda merhabalaşmıştık. Hatta o: "Hadi gelmiyor musun? Birlikte izleyelim konferansı" demişti de ben nöbetçi olduğumu, söyleyince gülmüş: "Tamam öyleyse, e ben girip, kendime bir yer bulayım bari" demişti. Sonra da Yalçın Cerit beni konferans salonuna gönderdiğinde, iç kapıda nöbetçi olduğunu anlamıştım, pazubendinden. Demek Yalçın onu buraya nöbetçi koymuş, diye geçirmiştim içimden. Dışarıdaki nöbetçilerin nöbet yerini bırakacaklarını bilseydi, ta baştan dışarı yollardı Can'ı da. Ona da "Yalçın beni azad etti nöbetimden, içeri girip biraz konferansı

izleyeceğim" demiştim. "İzleyeceğin pek bi şey kalmadı ama Şirin, nerdeyse bitiyor konferans" demişti.

O gece Küçükesat'taki eve gelir gelmez "Bana iş yok mu yahu?" filan dedi ama onun yapabileceği iş kalmamıştı artık. Önce geç kalışının sebebini çıtlattı bize. Afişleme yaptıklarından gecikmişti. Üçümüz bir kenara çekilip tadına doyulmaz bir sohbet tutturmuştuk. Neşe, espri sevinç... Siyasi değerlendirmeler yapmış, hem toprak meselesinden hem de işçi sınıfı öncülüğü, gençliğin örgütlenmesi, parti - gençlik örgütü ilişkisinden, kendisinin partiye üye olması meselesinden söz etmiştik. Elmalı toprak işgallerine gideceğini söylemişti ertesi gün, gece çıkacaklardı yola. İşgalin genel değerlendirmesini dönüşte yaparız birlikte diye de kararlaştırmıştık. Yörenin toprak dağılımını, köylülerin topraklarını yitirme sürecini ve sebeplerini öğrenmeye çalışmasını da istemiştik. Bir nevi sözlü anket yapmasını, ekilen ürünlerin, endüstriyle olan bağı, satımının ne zaman olduğu, yani daha tarladayken mi, yoksa ürün kalktıktan sonra mı satıldığını, kredileri nerelerden aldıklarını; tefecilere ödemelerin nasıl yapıldığını veya Ziraat Bankası'yla bağlantılarını da soruşturmasını istemiştik. "Tamam" demişti: "Ben de biraz toprak reformu meselesine baktım zaten programda" Can'ın militanlıkta kararlılığını algılamış, o gün onu daha yakından tanımış ve çok sevmiştim. Sen de çok seviyordun onu... Sabaha doğru yorgun olmasına rağmen "hadi sizi salep içmeye götüreyim" deyip, ikimizi Fruko gazozunun kapağından çıkan vos vosa attığı gibi, salepçiye götürdü... Sanırım bir daha o salepçideki tatta bir salep içmedim. Bizi yeniden Küçükesat'daki evin kapısına bıraktığında ortalık hâlâ karanlıktı ve "Hadi bana eyvallah" deyip, gaza bastı, "Elmalı dönüşünde görüşürüz" deyip ona el sallayınca direksiyondan bizi görmek için eğildi, başıyla selamımızı aldı ve arabayı sürüp gitti. Gidiş o gidiş...

Bizse apartmanın ışıklı upuzun koridoruna girdiğimizde sevdamızı zapt edemiyorduk artık. Sessizce yürüyorduk. İçimden, seni seviyorum, seni seviyorum, diye geçiriyordum.. Ne olacaksa olsundu artık... Biraz geri durup, sana, senin yürüyüşüne, siyah balıkçı kabanınla omuzlarının daha da geniş görünüşüne, güzelim atkının arkadan sarkan kumaş püskülüne, elinin birinin cebinde oluşuna, diğerinin salınımına ve parmaklarının içe doğru kıvrılışına baktım. Suskunluk sürüyordu. Ya da konuşmadan konuşmaktı süren... Benim, yanında yürümediğimi fark edince

durdun, geri dönüp o güzelim bakışınla baktın, sevginin böylesi bir somutluk kazanabileceği, bir bakışta böyle elle tutulacak hale gelebileceği hiç ama hiç aklıma gelmezdi. Kollarını açmıştın. Ben de kollarımı açtım. Hızla birbirimize koşup, sımsıkı sarıldık. Sevdamız, kendi yordamınca anlatmıştı kendini.

Artık biz bodrum kata dönmedik. Sokaklarda, sarıla, öpüşe, bazen omuz omuza bazen el ele dolaştık bütün gece. Önce Küçükesat'da dolaştık, ağaçları çembere aldık, kaldırımlara bitişik alçak, oturulabilir bahçe duvarlarında cambazlar ve çocuklar gibi yürüdük, yürüdük... Ortalık ağarmaya başlayınca Kızılay'a gelmiştik. Bulvarda, ara sokaklarda vitrinlere baktık... Fetişler dünyasına... Kimselerin olmadığı sokaklarda daha da belirginleşen bu eşyalar saltanatına karşı duran yüreğimiz ve bilincimizle, sevdamızın sevinci içinde dolaştık durduk. Her şeyin parçalandığı, "kargaşanın salın"dığı bu yeryüzünde içimiz içimize sığmıyordu. Ve güneşin doğuşunu seyrettik, sabah oldu... "Sabah oldu... sabah oldu / Cıgaram yanmaz oldu / Cıgaramın dumanından / Gözlerim görmez oldu"lu türküler söyledik. Türküler çoktan bir iletişimdi aramızda zaten. Ama şimdi onları birbirimize demediklerimizi demek için söylemiyorduk. Türkü söylemek için söylüyorduk. "Gün gördüm, günler gördüm seni gördüm şad oldum".. veya "iki baş bir yastıkta o göz uykuyu neyler.." ve daha başkalarını... Özellikle de "Bir jandarma geliyor loy kaymakam konağından / Fiske vursam kan damlıyor "yarimin" yanağından" ı söylemiştik hatırlıyor musun? Benim bilmediğim bir türküydü bu seni tanıyana kadar. Hatta sen bilmeyişime çok şaşmıştın, "nasıl olur da Şirin bir türküyü bilmez" kabilinden. Muş'ta, stajda öğrenmiştin bu türküyü. O güzelim davudi sesinden dinlediğimde çok etkilenmiş, türküyü de çok sevmiştim. "Bu türküyü öğret bana ne olur" demiştim de sen öğretmiştin. İşte şimdi o türküyü söylüyorduk birlikte... "O yarin" yerine "yarimin" diye söyledikti o gün. Nakaratındaki "Şinanay aslan yarim" i ben artık "Sinan ay aslan yarim" diye söylüyordum, sense "Şirin ay aslan yarim" diye... Daha sonraları hep böyle söyledik bu türküyü, hatta böyle bir de bandımız var, nişan günümüzde Cengiz'in teybe aldığı. Tek kaydedilmiş, daha doğrusu elimizde olan tek kaydedilmiş, sesin de bu türkü söyleyen sesin zaten.

O gece hiç bağırıp, çağırmadan ancak kendimizin duyacağı bir sesle söylüyorduk türküleri. Ve de yeniden salep içmeye gittik.

Hani şu mektubunda sözünü ettiğin "sabahın köründe" içtiğimiz salep... Üç dört saat önce Can'ın bizi getirdiği, "24 saat açıktır" dediği salepçideydik gene... Garson bizi yeniden görünce, bir tanıdık görmüş gibi gülümsedi. Saleplerimizi ısmarladık. Birbirimize bakıyor, ellerimizi bırakmıyor, anlatacaklarımızın neresinden başlayacağımızı bilemiyorduk. Yüzündeki kara kalem izlerine bakıp, gülmeye başlamıştım. Halimden bir şeyler olduğunu sezinlediğinden: "Hayrola" diye sordun. Epey zamandan beri pek makyaj yapmıyordum ama, gözlerimi siyah kalemle boyamayı sürdürdüğümden, öpüşürken gözlerimdeki boyalar yüzüne bulaşmıştı. Mendilimi almak için elimi çekmek istiyor, ama sen elimi bırakmıyordun bir türlü. "Sinancığım vukuat var" demek zorunda kalmıştım. "Ne vukuatı?" diye sormuştun ellerimi gene bırakmadan. Fısıltılı sesimle "öpüşme vukuatı, yüzün gözün makyaj kalemleri içinde kalmış. Sileyim, bırak da" diyorum gülerek, "Gerçekten mi?" deyip, aynalarla çevrili kahvenin karşı duvardaki aynasında yüzünü görmek için, oturduğun sandalyenden biraz yukarı doğru uzanıyorsun; ama ellerimi gene bırakmıyorsun. Durumu görünce sen de başlıyorsun gülmeye. Ondan sonraki günlerde ve yıllarda da göz boyasının bu azizliği aramızda hep "vukuat" olarak adlandırılacak. Ya ben "vukuat var" diye uyaracağım seni, ya da sen "vukuat var mı?" diye soracaksın. Ve arada da "ah.. ah.. bu kara kalemlerden çektiğim..." diye takılacaksın bana. O gün de istemeye istemeye ellerimi bırakmış, boyaları silmem için yüzünü masanın üzerinden uzatmıştın. Açık havada dolaşmaktan al al olmuş yanaklarının üstünde, daha çok da burnunun kenarındaki boyaları kâğıt mendille silerken, uzanıp seni öpmemek için kendimi zor tutuyordum. Sevgililerin her kesin içinde masada karşılıklı otururken öpüşmesi alışıldık bir durum değildi pek o yıllarda. Zaten bu arada saleplerimiz de gelmişti. Serin sabahı yalnızca yüreğimiz, neşemiz ve gülüşlerimizle değil salep sıcaklığıyla da ısıtıyorduk.

İşte birlikte yeni bir güne başlıyorduk ve bu birlikteliğin nasıl bir birliktelik olduğunu, niteliğini, soluğunu baştan algılıyor, sevdikçe çoğalan bu sevdanın boyutlarını keşfetmekten nefesimiz kesiliyordu. Seni tanıyalı şunun şurasında kaç ay olmuştu... Aralık, Ocak, Şubat, Mart... Ve bu dört aya neler neler sığmamıştı. Bu denli kısa bir süredir tanıdığım halde, seni yıllardan beri tanıyormuşum duygusu içindeydim. Ve seni tanımadan geçen yıllar içinde sana hazırlanıyordum sanki.

Gazete tomarlarıyla Selanik caddesindeki FKF binasının merdivenlerinden inerken de tanımıyordum seni. Hani beni görünce içinden bir şeylerin aktığını duyumsadığın o '67'nin sonbahar gününde. Birbirini tanıyan veya yeni tanışanlar gibi biz de o gün el sıkışmıştık. Ama gene de ilk tanıştığımız günün o gün olduğu söylenemez, olsa olsa tanışmaya hazırlık denilebilir buna. Evet... evet... dediğim gibi, ben sana hazırlanıyordum, sen de bana. O gün ilk kez rastlaşmıştık demek en doğrusu. En azından benim için ilk karşılaşma o gün sayılır.

Ekim mi Kasım mı olduğunu unuttuğum 1967 yılının o güzel sonbahar gününde de seninle karşılaşacağımı hiç bilmeksizin, Sosyal Sigortalar Kurumu'ndaki işimden çıkar çıkmaz her zaman olduğu gibi FKF'nin Selanik Caddesi'ndeki yerine, kütüphanedeki görevimin başına koşmuştum. Çok çeşitli kişi ve kuruluşlardan bağış olarak topladığım kitaplardan oluşan FKF kitaplığını kuralı epey olmuştu. Tasnif ve düzenleme işinde, kütüphanecilikte okuyan, yurtta bizim odadan arkadaşım son derece sevimli, hayat dolu, neşeli Maviş, yardımcı olmuştu. Kendisi ne FKF'li ne de siyasetle doğrudan ilgiliydi ama sırf arkadaş olduğumuz için yardım ediyordu. Günlerce uğraşmıştık. Neler neler yoktu kitaplar arasında. Marx-Engels ve Lenin'in o zamana kadar çeşitli yayın evlerinden çıkmış eserlerinden tutalım da, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Tarihsel Maddecilik Yayınları'ndan çıkmış eserleri, Nâzım'ın o zamana kadar basılmış şiirleri, dünya ve Türkiye edebiyatından romanlar, hikâyeler, piyesler özellikle de halk edebiyatından kitaplar... Ya da başka başka alanlardan felsefe, ekonomi, istatistik kitapları. Sayısı gün geçtikçe artan sol eğilimli yayınevlerinden çıkmış ve onlardan kitaplık için istediğim tüm bu eserler raflarda sıra sıra duruyordu. Büyük bir masayla, orada kitap okumak isteyenlerin oturması için dizilmiş sandelyelerin bulunduğu odanın duvarlarını ise çeşitli kitaplardan, bir Shakespeare hayranı olduğumdan, özellikle de onun eserlerinden renk renk kartonlara arkadaşlara yazdırdığım alıntılar kaplamıştı.

Shakespeare hayranlığım 12-13 yaşlarında Pamukkale'deki antik şehrin amfitiyatrosunda seyrettiğim Hamlet'le başlamıştı. Öyle bir tiyatroda, böyle bir eseri seyretmek beni olağanüstü etkilemiş, Efes ve Bergama harabelerini gezerken kapıldığım duyguya benzer bir duyguyla izlemiştim eseri. Sanki içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşamıyordum da antik çağda, ya da orta çağda

yaşıyordum. Sonraları her tarihi eser atmosferinde seyrettiğim ya da dinlediğim sanat eserleri böylesi bir tadı duyumsattı bana. Ama o ilk izlenim silinmemecisine kaldı belleğimde. Henüz daha konservatuarda öğrenci olan, Ejder Akışık Hamlet'i, Kartal Tibet de Leates'i oynuyordu. Eserden öyle bir etkileniş etkilenmiştim ki, cesaretle oyuncuların çadırına koşmuş, onları kutlamıştım. Onlar da biraz şaşırmış ve sevinerek karşılamışlardı bu kutlamayı. Beni çadırlarına buyur edip, konuştular. Tiyatroya olağanüstü bir ilgi duyduğumu onlar da algılamışlardı. Radyonun "Mikrofonda Tiyatro" programlarını hiç kaçırmaz, 'Devamı Yarın'ları dinlemeden uyumaz ve de konservatuar tiyatro bölümüne gitmek isterdim. Ama ailemin izin vermeyeceğini de bilirdim. İçimde kalacaktı bu tutku. Okul müsamerelerindeki rollerimle yetinecektim. İlkokul birinci sınıfta "Tarih Baba" daki: "O gün ben de olsaydım, katılırdım onlara, koşardım savaşlara" sözleriyle başlayan tiyatro hayatım çeşitli rollerle sürecek hatta bir ara reji asistanlığı bile yapacaktım lisede ama, işte o kadar. Pamukkale'deki Hamlet'ten sonra Shakespeare'e büsbütün ilgi duymaya başlamıştım. Elbette lisede, üniversitede bulabildiğim, o zamana kadar çevrilmiş eserlerini heyecanla okudum. Herkesi de etkileyeceğini düşündüğümden, kartonlara yazdırıp, FKF kitaplığının duvarlarını donatmıştım Macbeth'den, Julius Ceasar'dan, Hamlet'ten ya da Romeo ve Julliet'ten alıntılarla.

Ve de bu alıntılar dolayısıyla, o zamanki FKF başkanı İzzet Ararat'la aramızda ilginç bir konuşma da geçmiş ve hayretten ağzım açık kalmıştı. İzzet sakin, hepimizin sevdiği iyi bir insandı. FKF'nin kendi salonunda yapılan ve Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'le yanyana oturduğumuz, kongrede beliren iki grup arasında herkesin onayladığı bir insan olduğu için seçilmişti. Hatta kendisi de bu görevi mecburiyetten kabullenmişti. Sana rastladığım o 1967 yılında İzzet de benim gibi Sosyal Sigortalar Kurumu'nda çalışıyordu. İşe benden sonra girmişti ve onun gençlik örgütünde başkan olmasına rağmen çalışmaya başlaması beni çok şaşırtmış, kendisine işe girmesinin zorunlu olup olmadığını sormuştum. İşler aksayacaktı. Evliydi ve başka çaresinin olmadığını, mutlaka çalışması gerektiğini söylemişti. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nde, üstelik de Tiyatro bölümünde okuyordu. "Üstelik" diyorum, çünkü aramızda geçen konuşma, yukarıda da belirttiğim gibi dünyanın en şaheser tiyatro eserlerini vermiş büyük

bir ozan, yazarla ilgili ve de özellikle bir tiyatro bölümü öğrencisinden bunları duymak dramı koyulaştırıyor da ondan. Kitaplık odasına geldiği bir gün yeni getirip, astığım alıntıların daha çok Shakespeare'den olduğunu görünce, Shakespeare'in burjuva bir yazar olduğunu, konularını ise saray erkanından seçtiğini, devrimci olmadığını, hele bize hiç de gerekmediğini söyledi. Kulaklarıma inanamıyordum. "İzzet ciddi misin, yoksa beni kızdırmak için mi söylüyorsun?" Yo... o... son derece ciddiydi: "Bu gün bize gerekli ve daha yararlı olan Aşık İhsani gibi ozanlar." İhsani de o sıralar: "Adı İlyastı/ Odun kırıcısıydı /... /Arkasından baltasını biledi" filan gibi manzumeler yazıp, türküler söylüyordu. Sanırım "Eşeği saldım çayıra / Otlayıp karnın doyura / Gördüğü düşü hayıra / Yoranın da avradını" türküsü de onundu. Yele gibi saçları, up uzun sakalıyla, elinde sazı ve köylü giysileri içinde parti gecelerine çıkar, epey alkış alırdı. Bu karşılaştırma karşısında önce ne diyeceğimi bilemez bir hayrete düştüm, bizim taraflarda dendiği gibi adeta "küçük dilimi yuttum", sonra ben de sazı elime alıp artık neler demedim İzzet'e. En sonunda da söylediklerinin kendisini ele verdiğini ve asıl bu söylediklerinin devrimcilikle uzaktan yakından bir ilgisi olmadığını, hele marksizmin kültür konularına yaklaşımına iyice ters düştüğünü, hem de taban tabana zıt olduğunu ekledim. Marx'ın kendisinin nasıl bir Shakespeare hayranı olduğunu, ailecek çıktıkları gezintilerde onun oyunlarından parçalar oynadıklarını, sayıyor da sayıyorum. Marx gibi çok esaslı bir tanığımın olmasından da memnundum tabii. Bir taraftan da canım sıkılıyordu böylesi sığlıklara. İşimizin ne denli güç olduğu duygusu bir kez daha yanıp sönüyordu yüreğimde. Gençlik başkanı olan bir arkadaş, üstelik de tiyatro bölümü öğrencisi böyle düşünürse... var git ötesini hesab et... diye geçiriyorumdum içimden. O saat bu konuyu araştırmaya, ustaların kültür-sanat ve edebiyata bakışlarını daha ayrıntılı öğrenmeye, saflarımızdaki bu tutumlarla da mücadeleye, bir de gene arkadaşlarıma Shakespeare'den başka alıntılar yazdırmaya karar vermiştim.

Tartışma konusu alıntıları, o sırada Amerikan Haberler Merkezi'nde çalışan, Kor Koçalak'la, Sevim Onursal'a yazdırmıştım, yenilerini de onlara yazdıracaktım elbette.. Onların iş yerlerinde baskı takımı veya şablon takımı denilebilecek modern araçları vardı. Bu işlerde ustalaşmış olmaları bir tarafa, bunlarla sanki matbaadan çıkmış gibi çok düzgün ve kolay yazılırdı yazı.

Yalnızca kütüphane için değil, Hukuk Fakültesi'nde bizim fikir kulübü için hazırladığım duvar gazetesine de epey alıntılar, haber veya sloganlar yazdırmıştım onlara. Erses ve Yeşim'den dolayı 1965'lerden beri tanıdığım bu arkadaşlarımın evine gitmişliğim yoktu ama, arada bir iş yerlerine uğrayıp, görüşür, konuşurduk. Sevim'in okula giden iki kızına da arada bir orada rastlardım. Seni de epey sonraları onlarla tanıştırmak için oraya, iş yerlerine götürmüştüm. Seni çok sevmişlerdi. Hoş seninle tanışıp da seni sevmeyeni, hoşlanmayanı hiç hatırlamıyorum ya o da ayrı mesele. Her neyse, severdim onları... Bazen de işte böyle şeyler isterdim onlardan. Beni kırmazlar, götürdüğüm metni istediğim boyutta ve renkte kartonlara yazarlardı. İşte kütüphane için de oldukça uzun bu metinleri hiç yüksünmeden yazmışlar, pek çok arkadaşım gibi FKF kütüphanesini kitap bağışlarıyla da desteklemişlerdi. FKF salonuna da kitap bağışlanmasını teşvik eden pankartı onlar yazmışlardı. Onu salona asmıştım. Yani üyeler, lokale gelip gidenler de kitap bağışlamışlardı. Kitaplık böylesine ortak bir dayanışmanın ürünüydü.

O sıralar kitaplık üye kartları oluşturmuş ve ödünç kitap alımını düzene koymaya çalışıyordum. Belirli saatlerde, hiç aksatmadan orada bulunmak, okuma alışkanlığını ve kitap alımını arttırır diye düşünüyordum. Kitap okuyacaklar bilmeliydi ki akşam saatlerinde mutlaka orada bir sorumlu vardır ve ödünç kitap almak mümkündür. Gerçi bütün gün kitaplığın bulunduğu oda, orada kitap okuyacaklara açıktı ama ödünç alımlar ancak benim geldiğim akşam saatlerinde mümkündü. Beklemek ne kadar sıkıcı olursa olsun, en son dakikaya kadar kitaplıkta otururdum. Beklerken de kitap okur, "lokal" den gelen konuşmaların, gülüşmelerin, kâğıt oynayanların şamatasının beni çağıran, cazibesine kapılmamaya çalışırdım. Kitaplık işine kalkışmadan önce epey katıldığım bu şamata ve kâğıt oyunlarına –King'i orada öğrenmiştim– artık katılmıyordum. Bazen bir arkadaşım ziyarete gelir, can sıkıntımı giderir ya da o sırada kitaplıkla ilgili yaptığım işe yardımcı olurdu. Ama çoğu zaman yalnız başıma uğraşır, hemen hemen herkesin gittiği binada belirttiğim saate kadar ısrarla kalırdım.

O gün de öyle yapıp, kitaplıkta durmam gereken süre dolunca, bir iki saat önce bana teslim edilen Forum'un üç koca tomarını yüklenip, ODTÜ'ye götürmek üzere, salonunda hemen hemen kimselerin kalmadığı FKF nin birinci kattaki yerinden çıktım. –

O gün gazeteleri bana teslim eden, merkez komiteden Salih Erdi: "Bu gazeteleri almaya ODTÜ'den arkadaşlar gelecekti ama gelmediler. Bizim de işimiz var, çıkmamız gerek. ODTÜ sorumlusu olduğuna göre artık sen götürürsün ha Şirin? Tabii daha sonra gazete paralarını da senden isterim" demiş ve Alev'le çıkmışlardı. "Ha" ya yüklediği sorumsu tonda daha çok "ne olur götür" isteği vardı. Ben de gayet tabii karşıladım. Mademki ODTÜ sorumlusuydum, gazeteleri benim götürmem gayet doğaldı. Forum Gazetesi, Dönüşüm'ün kısa ömründen sonra, o yıllarda neredeyse parti çevresinin onayladığı onbeş günde çıkan tek gazeteydi. Benim çok da hararetle okuduğum bir gazete değildi ama, nedense onay görüyordu. Çok eskiden beri çıkan bir gazete olduğu söylenir, bazı değişiklikler geçirdiği anlatılırdı. Doğan Avcıoğlu, Muammer Aksoy, Gülten Kazgan gibi yazarların yazıları yer aldığı gibi, Kemal Sülker, hatta o zamanlar bunun farkında değildim ama baban Adnan Cemgil de yazarları arasındaydı. Velhasıl ayda bir çıkan Sosyal Adalet dergisi ve doğrudan doğruya TİP organı olarak çıkan "TİP Haberleri" yanında Forum gazetesi de TİP yanlısı olarak, bizler tarafından da dağıtılıyordu. Koca üç tomar gazete ağırdı ama, dokumacılıktan çuvalları, iplik toplarını, çağ selelerini sırtımda taşımaya alışkın olduğumdan dert etmiyordum. Kızılay'da, Güven Park yakınındaki ODTÜ otobüs durağı da zaten çok uzak değildi. Üstümdeki biraz şık giysilerle böyle üç gazete tomarını taşımak, dışardan bakanlar için tuhaf olabilirdi belki ama, oldum bittim böyle şeylere aldırmazdım. Kızılay'ın kalabalığında merdiven bile taşıyabilirdim, nerde kaldı gazete tomarlarını taşımaktan yüksüneyim. Federasyondan çıktığımda ortalık henüz aydınlıktı. Neden benim ODTÜ'nün FKF sorumlusu seçildiğim meselesine gelince...

1965'lerdeki FKF kuruluş çalışmalarına katılan ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü ve ODTÜ Öğrenci Birliği, tüm süreçte bulunmuştu. ODTÜ'lü birçok arkadaşı o süreçen tanıyorum. Maddi olanakların aktarılması konusunda güvence vermelerine rağmen, sizin okul, senin de çok iyi bildiğin gibi Sinancığım FKF'ye hâlâ resmen üye değildi. Başlarda engelin yalnızca "bürokratik" olduğu söylense de, üç yıldır pürüz bir türlü halledilemiyordu. ÖDTÜ Öğrenci Birliğinin 1965'lerdeki başkanı sanırım Bekir Harputlu'ydu ve toplantılara topluca katılırlardı. Ama kuruluş toplantıları ve tüzük görüşmelerinde sizin okul ve Sosyalist Fi-

kir Klübü (SFK) adına daha çok Orhan Silier konuşurdu. Sen bu süreçte ODTÜ'ne gireli hemen hemen bir yıl olmuştu ama FKF kuruluş sürecinde var mıydın, bilmiyorum. Bu süreci daha sonra seninle konuştuğumuzu da pek hatırlamıyorum. Her neyse, "Bürokratik" denilen engel, sizin öğrenci birliğinin üniversiteden ödenek alması nedeniyle, üniversite dışındaki her hangi bir federasyona veya kuruluşa üye olamayacağı maddesi idi. Öğrenci Birliği Üniversite bünyesindeki öğrenci kuruluşlarına, örneğin SFK'ne bu olanakları aktarabilse de, derneklerin üniversite bünyesinden başka bir kuruluşa katılmasıyla bu ödeneğin kesilmesi söz konusuydu. Oysa bu olanağın yitirilmesini hiçbirimiz istemiyorduk. Bu maddi desteğe kurulacak federasyonun çok gereksinimi vardı. FKF kuruluş sürecine katılan diğer üniversite öğrenci kuruluşları ise böylesi maddi olanaklardan yoksundu. Ve bu "hukuki pürüz" bir şekilde halledilmeye çalışılacak, kuruluş birlikte yapılacaktı. FKF kuruluşunu hızlandıran nedenlerden biri de ODTÜ'nün bu maddi katkısına kesin gözüyle bakılıyor olmasıydı. Ve pürüzün yalnızca bürokratik olduğuna güvenilmesiydi. Kısaca federasyon için, ODTÜ'nün dışında her hangi başka bir maddi olanak söz konusu değildi ve yalnızca aidatlarla örgütlenmeyi götürmenin zorluğu aşikardı. Hatta bu pürüzün giderilmesi için bir süre beklendi fakat daha da fazla sürüncemede bırakılamayacağı için kuruluş, ODTÜ'nün de onayıyla gerçekleştirildi. Sizin okul Sinancığım fiilen işin içinde, yalnız usulen katılmamış durumdaydı. Ama bu "bürokratik pürüz" aradaki zaman içinde, hele 1966 TİP Malatya Kongresi'nden sonra büsbütün ideolojik bir hal almaya başladı o da ayrı mesele. Tanışıp, sık sık görüşmeye başladıktan sonra aramızda en çok konuştuğumuz konulardan biri de artık, bu üsul meselesini bir kenera atarak, gerçekten SFK'nın FKF ye üye olması meselesiydi. 1968 yılındaki mektuplarımızda da epey yer alıyor bu konu. Zaten seni tanıdığım o sıralarda tespit ettiğim bir gerçek: O momentte gençliğin doğal liderinin sen olduğundu. Sizin SFK'nın, FKF ye üye olmayışına bundan dolayı da içten içe çok hayıflanırdım. Bunu o sırada ve ondan sonraki zamanlarda da böylesine açık açık söylememişimdir belki sana ama, tüm yeteneklerin ve özelliklerinle o momentteki doğal gençlik lideri olup da, sırf katılımın sürüncemede bırakılması nedeniyle, Türkiye'yi kapsayan gençlik örgütünün bu doğal liderine kavuşamayışı içimi epey acıtmıştır. Hele mektubunda bana o yıl da –1968 yılı– katı-

lımın reddedilişini yazdığında cız etmişti yüreğim. "Eyvah!" demiştim, "Çok kötü oldu. Şimdi ne olacak? Ve kim olacak FKF başkanı?" Sorularım havada kalakalmıştı.. Bir moment kaçırılmıştı gençlik örgütü ve devrimci mücadele için...

Velhasıl başlangıçta sizin okulun maddi desteğine epey güvenilerek hızlandırılmış FKF kuruluşu, sizlerin katılmayışıyla oldukça maddi zorluklar çekmişti. O çok eleştirilen lokalin parasıyla ancak kira ödenebiliyordu. Ama diğer üniversite ve yüksek okullardan FKF'ye katılımlar sürüyor; siyasi ve sosyal olaylar yoğunlaşıyordu. ODTÜ'nün Sosyalist Fikir Kulübü'nün de önümüzdeki 1968 yılı kongresine üye olarak katılması çok önemliydi. Bu arada ben de merkezde yukarda sözünü ettiğim kitaplığı kurmuş, ayrıca "Devrimci Koro" çalışmaları yürütüyordum ve siz "Ortadoğulu"larla böylesi pratik bazı çalışmaları birlikte yürütmek gerekiyordu. Hem de parti yanlısı tartışmaları yürütebilecek, iki tarafın da yönetimlerinde yer almamış nisbeten bağımsız bir tutum sergileyebilecek ve süreci baştan beri izleyip, yaşamış biri gerekiyordu. Bu vasıfta olan ODTÜ den "partili" pek çok arkadaşımız vardı ama, arada uğrasalar da doğrudan FKF çalışmaları içinde değillerdi. Bense hemen hemen FKF nin bütün sürecinden haberdardım ve partili ve FKF'li idim ama, eleştirici bir konumu da hiç bırakmamıştım, tam tersi sanılsa da belli bir klikten de değildim. Ayrıca gençlik örgütünün bağımsızca girişimi gerekiyordu. Ben görevlendirilmiştim. Oradaki tüm siyasi toplantılara ve tartışmalara katılacak, FKF ile bağlantıları kuracak, pratik işlerin koordinasyonunu sağlayacaktım, tabii yayınların ulaşması ve gazete paralarından, iadelerden de ben sorumlu olacaktım. 1967 yılı sonbaharının hangi ayı olduğunu unuttuğum işte o gün ODTÜ'nün payına düşen gazete tomarlarını yüklenişimin, yola koyuluşumun sebebi görevli oluşumdu. Sizler gelip gazeteleri almamıştınız, iş başa düşüyordu.

FKF merkezinin kat çıkışında küçük bir sahanlık hemen dik bir merdivene açılırdı. Merdivenleri inerken mi yoksa indikten sonra mı fark etmiştim Arif'le seni, bilmiyorum. Hatırladığım Arif Şentek ve yanında tanımadığım bir delikanlının bahçe girişinden bana doğru yürüdüğü. Üstünüzde ne vardı? Henüz havalar çok soğuk olmadığından, kalın gömleklerinizin üstüne hırkalarınızı giymiştiniz her halde. "Aslan Arif! Ben de tam sizin okula gidiyordum, ne iyi oldu rastlaşmak. Bunlar sizin." deyip gazete

tomarlarını yere bıraktım. "İşte gazeteleriniz " deyip, teslim ettim. Zaten siz de gazeteleri almak üzere geliyormuşsunuz. Elini sıkarken "ne kadar da güzel gülüşü var öyle" diye geçirdimdi içimden. Kimdin, neyin nesiydin, adın neydi? Yüzünü olağanüstü aydınlatan o anki gülüşünden başka hakkında hiç bir şey bilmiyordum. Merak da etmemiştim. Arif bizi tanıştırmadığı halde, böyle durumlarda huyum olduğu üzre "arkadaşı tanıştırsana yahu" demek bile aklıma gelmedi zaten. Çünkü seni değil gülüşünü fark etmiştim yalnızca. Ya da Arif "tanışıyorsunuzdur her halde" filan diye mırıldandı belki de, o telaşla, gazeteleri yere koyarken, algılayamadım ne dediğini.

O sıralar içinde bulunduğum ruh hali bir fark edişe pek elverişli değildi. Düşün senin ne kadar yakışıklı biri olduğunu bile fark etmemiştim o gün. Belki de bu dış görünüşü değil de yalnızca gülüşünü fark etmek seni gerçekten fark etmeye ilk adımdı, o da ayrı mesele. O gün bana yalnızca gülüşünün etki etmesi o sıralar ruhumun tek ihtiyacı olan şeydi belki de kim bilir? Sevgiye kapalıydım demiyorum, hiçbir zaman kapalı olmadım sevgiye. Ama bu rastlantıdan epey önceleri yaşamış olduğum bir sevdanın doğal ölümünü bekleme haliydi halim. Ve çoktan ölmüş olduğunun da farkında değildim. Sevgililik tekliflerini reddedip duruyordum. Oysa o kadar çok teklifler alıyordum ki o sıralar. Bir taraftan hoşlansam da bu durumdan, diğer taraftan hoşlanmıyor, kendimi korumaya çalışıyordum. Ayrı şehirlerde olduğumuz halde, mektupla sevgililik teklif eden mi? Sabahlara kadar ders çalışıp, birlikte imtihana girdiğimiz ve hemen hemen her şeyi, özellikle de devrimci mücadelenin tarihini konuştuğumuz ama, sevgili olarak aklımın köşesinden bile geçirmediğim ve Demirel'in NATO üsleri için, "üs yok tesis var" dediği bir dönemde, "tesis" değil de NATO üslerinin olduğunu bir greviyle göstermiş olan Harb-İş sendikasının çalışmalarını merak ettiğimden, onların çalışmalarını yakından görmek için İstanbul'a trenle yaptığımız bir yolculuk sırasında, kendisiyle güzel güzel konuşurken birden kucağıma yatıverip, beni hayretlere düşüren mi? Ya da damdan düşer gibi sevgisini itiraf edip, beni şaşırtanlar mı? Yeniden bir kere daha başlamak için dayanılmaz ısrarlar ve emekler veren, kendi fakültemden aynı zamanda 63'lerden beri çok iyi arkadaşım olan şövalye ruhlu eski sevgili mi? Bazı arkadaşlıklarım bu nedenlerle eski rahatlığını yitirmiş, daha da fenası bazı arkadaşlıklarım bu

nedenle bozulmuştu. Buna bir çare bulmalıydım. Ne yapmalı da tekliflerin önünü kesmeliydim? Sonunda buldum da. Hatta bu niye daha önce, aklıma gelmedi diye de hayıflandım. Olan olmuş, bazı arkadaşlarla aram şeker renk olmuştu ama hiç değilse başka arkadaşlıkları kurtarmalıydım.

Ve de anneannemin verdiği, "sözlü yüzüğü" imiş gibi görünen, bir hacı yüzüğünü parmağımda taşımaya başladım. Böylece herkes benim bir sevgilim olduğunu sanıyor, tekliflerinde daha dikkatli oldukları gibi, sevgilimin kim olduğunu da merak ediyorlar ama sormaya cesaret edemiyorlardı. Ne gariptir ki nerdeyse bir yıldan fazla bir süredir, parmağımdan çıkarmadığım ve epey zayıfladığım için de artık bol gelmeye başlayan bu yüzük, İsmet Özel'le "Yeni Mahalle ilçesi"nden çıkıp da yollarda bağıra bağıra şiirler okuduğumuz ve diğerinin bilmediği türküleri bulup çıkarma yarışı yaptığımız ve yol kenarlarındaki çiçekler arasından buruşmuş, geçkin akşam sefalarını toplayıp toplayıp, üflediğimiz, borumsu bu çiçekleri zevkle pırtlatarak, yürüdüğümüz bir akşamüstü el kol işaretleri yaparak konuştuğum bir sırada parmağımdan fırlayıp, çıkıp gitti... Alacakaranlıkta aradık, aradık bulamadık yüzüğü. Hatta ben, kaybolan bir şeyimizi bulmak için, çocukken bizim yörede söylediğimiz bir tekerlemeyi bile söyledim İsmet'i güldürmek için: "Bulunu ve... bulunu ve... üzüm hottuk verivecem." Ama nafile, bulunmadı yüzük. Laf aramızda Sinancığım, iyi ki de bulunmadı. Yoksa o ilk rastlaştığımız gün parmağımda olmuş olacaktı ve sen de benim bir sevgilim var, sanacaktın. Hoş... Aşka yüzük filan vız gelir o da ayrı mesele ya... Olsun iş biraz daha zorlaşırdı.

Ve işte seninle ilk rastlaştığımız o gün yüzük yoktu artık parmağımda. Ama bunun da farkında değildim ben o gün. Devrimci işlerime yoğunlaşmak ilgilendiriyordu beni. Üstelik bir yıl önce, 1966 sonbaharında karar vermiştim, hayatımın merkezine devrimci mücadeleyi koymaya. Hatta bu kararı vermeden önce, bu uğurda başıma gelebileceklerin bir listesini hazırlamıştım. Tek tek üstünde durup, düşündüm günlerce. Öyle üstün körü bir cevaplamak değildi bu. Bilinçli bir karar alış süreci idi. Hazırladığım listede en başta:

Ölebilirsin
şıkkı yer alıyordu ve sonra devam ediyordu:
İşkence görebilirsin

Irzına geçebilirler
Hapis yatabilirsin
Kendilerinden yana oldukların, yani halk taşlayabilir seni
Çocuk doğurmaman gerekir

Bütün bunları göze alıp almayacağımın muhasebesini yaparken dünya devrimci mücadelesinde yaşananlar, okuduğum kitaplar, ta içimden duyduğum bu atılımı güçlendirip, bana yardımcı oluyordu. Tek tek ele aldım şıkları. Evet, bu uğurda ölebilirdim. Hayatı bu denli sevmek, kendisi ve her kes için onu insanca yaşanabilir kılma duygusunun gücü söyletiyordu bu evet'i bana.

Daha dört yaşındayken, mal pazarı günleri sonrası babamın "gene satılmadı Buldanlının malı!.. Gene satılmadı Buldanlı'nın malı!.." diye sofada dizlerine vura vura çırpınışını gören ben, Salı geceleri "ne olur yarın Buldanlı'nın malı satılsın Allahım!" diye dua ederdim; üç kulvallah, bir elhamla çare arardım. Büyüyüp, bu işlere Allah'ın bakmadığını öğrenince, bunlara tamamen başını alıp dörtnala koşturan ekonomi kurallarının baktığını, ekonomi-politiğin ne olduğunu, sınıf savaşını ve bunlara karşı çarenin kapılarının önümüzde açıldığını, hayatın bütünlüğünü görünce büyük bir sevinç duymuştum. Dünyayı yalnızca yorumlamak değil, değiştirme olanağını fark etmek büyük bir enerji kaynağı idi. İşin püf noktasının bilincine varmak, kapitalizmin çıkmazını ve insanlığın bu çıkmazda debelenişini fark etmek, evrenin bir bütün oluşunu, dünya ve hayatla bütünlüğünü algılamak, bunu tarih içine oturtup, süreci irdelemek, sömürü tarzlarını ve artı-değerin bilincine varmak olağanüstü heyecan vericiydi. Kurtuluşumuz, ne denli uzak ve zor görünürse görünsün uğrunda her şeyi göze almaya değerdi. İçinde yaşadığım dünyada sömürü, savaş, baskı, vahşet, haksızlık, açlık, olanaksızlık "büyük insanlık" için almış başını gidiyordu. Bu zaten ölümlerden beterdi. Hem sonra Karayılan'ın hikâyesindeki gibi, ölüm bir taşın altında da bulabilirdi insanı... O nasıl "ibret al deli gönlüm" deyip, atıldıysa Birinci Kurtuluş Savaşı'na, bizler de atılıp, denemeliydik ve İkinci Kurtuluş Savaşı'na katılmalıydık. Ben de katılmalıydım deneyenlerin arasına. Devrimci mücadeleyi hayatın merkezine koymak demek, hayatı merkeze koymak demekti. İnmelenmişti hayat sınıflarla. Bu inmelenmeyi kaldırmak gerekiyordu ortadan, kazanmak gere-

kiyordu hayatı "kendi kollarımızla" hem kendimiz hem de herkes için. Hayattan yana olduğumu, ucunda ölüm bile olsa düşüncemle ve davranışımla göstermeliydim kendime, yaşadığımı duyumsayabilmek buna bağlıydı. İsmet'in şiirine yansıdığı gibi:

"Yokum arkadaş düşünmekle varılan tada
hayata yalnızca kafanı banmak
gövdende namusluca güdebilmek sevinci
elbet burkulup kalmaktan iyi.
Kara gözlerimde uğuldayan bu değil ancak
elde tüfenk, elde alet, yürekte kor
cebelleşmek yalanla, kirle, tahvilatlarla
damarlarına papatyalar doldurarak
bir serinlik olup dünyaya sokulmak"
(İnce Sızı. Evet İsyan'dan...)*

Şiirdeki gibiydi duygularım. Neredeyse İsmet'le buna benzeyen sohbetler ettiğimizi de söyleyebilirim. –bu şiir yazılmadan epey önceleri– *Evet İsyan* kitabını belki İsmet Özel yazdı ama kendisinin de o zamanlar içinde olduğu hepimizin şiiridir o. Onun bunlara, bu duygulara tercüman olduğunu söylemek istemiyorum. Yalnızca dönemin şiirini onun şiirlerinde yakalamak mümkün demek istiyorum. Ve o tüm bunların sentezini olağanüstü yaratıcılığı ile çok güzel yapmıştı. O zamanlar arkadaş olduğumuzdan, kimi anlattıklarıma, sözlerime, hikâyelerime olağanüstü bir değişim geçirmiş halleriyle şiirlerinde rastlamanın kaçınılmazlığını söylemek istiyorum. Ona yazdığım mektupları yırtıp atmadıysa, orada bile görmek mümkündür bunu sanıyorum –ben 12 Eylül'ün en karanlık günlerinde *Milli* gazetede yayınlanmış bir yazısı üstüne, bana yazdığı mektupları yırtıp, attım çünkü– "Kırk Yılın Şiirleri"ni okuyunca da ona gönderilmemiş yeni bir mektup yazmıştım. Belki de yazı demek daha doğru. Hatta yazının başlığı da kendisinden öğrendiğim, onun da epey iyi söylediği, daha sonra yollarda veya başka yerlerde birlikte severek söylediğimiz bir türkü idi:

"Ah.. İnsan hile yapar mı kapı bir komşusuna!"

* İsmet Özel, *Erbain*, İklim Yay., İstanbul, 1987, s. 69.

İsmet,

Şiirlerini yeniden okudum. Kırk Yılın Şiirleri, kırklanmış, kırkı çıkmış şiirler. O denli eski o denli güzel, iyi şiirler. Üstelik yeni yazdıklarının bazıları da güzel.

"Sözlerim var köprüleri geçirmez
kimseyi ateşten korumaz kelimelerim"

Evet köprüleri geçirmez bazı sözlerin. Olmayan "Sırat Köprüleri"nden geçemezsin İsmet. Ya dünya köprülerinden sağ salim geçebilmek için son yirmibeş yıldır yazdıkların, söylediklerin?

Şiirlerinin hepsini bir çırpıda okuyamadım. Boğazıma düğümlenen duygular, duyarlılıklar... "Gırtlağımda bir harf büyüyor, buna dayanacağım".* Arkadaşlığın çoktan yitip gitmesine karşın, gene de kalan tortusuna karışan artık *Milli* gazetede yazılar yazışına duyduğum içerleme, tiksinti, öfke... İşte " asfalt adamlarını topluyor aramızdan."

Neden bunlar bize reva? Neden bunca ihanet ve döneklik gördü gözlerim? Cevaplarını baştan bildiğim sorular uzamakta. Ah benim acıdan hurdahaş olmuş kuşağım.

Sen hergün ihanetini taşıyorsun İsmet sırtında, bazılarımızsa ihanet görmüş arkadaşlıkları, bir de "çekicin ve divitin ucundan parlayan şiiri" ve de gerçeği. Ah o yalın ve derin, değişken somut gerçeği.

Bir değil, binbir döneklik ve karmaşa... Ve düşündüğü gibi yaşamanın zorluğunu göğüsleyen Marx, dememiş miydi insan "yaşadığı gibi düşünür, düşündüğü gibi yaşamaz." Ve Engels eklemişti. "Düşüncenin hâkimiyeti gayet hâkim düşünen bir sıra insanda mevcuttur ancak".

Sen artık yaşadığın gibi düşünüyorsun. Yıllar önce, 1970'lerde askerden bana bir mektup yazmıştın. "Sen hep beni mazideki halimle tanırsın" diyerek. Artık seni mazideki halinle değil, şimdiki halinle tanıyorum. "Gayet hâkim düşünenler"in sayısı ise eskiden de azdı, şimdi büsbütün azaldı. Biliyorum, olup bitenlerden sonra, "gayet hâkim düşünmek" zorlaştı ve düşündüğü gibi yaşamaya dayanabilen azaldı. Dünyaya hâkim olanın ("mali sermaye üstüne düşündüklerim") düşüncesine şöyle veya böyle geri dönenler, kâinata hâkim olan bir tanrıyı her zamandan daha fazla düşünür

* A.g.e., s. 69.

oldu. İçtenlikle inanıyorsun bu yalana. Yalanı essah sanıyorsun. Bu yüzden sahte değil ruhun. Bu yüzden son yazdığın şiirler de güzel. Söz ustası. Kendinin söylediği yalana kendin inanacak kadar ustasın. Ve işte "Allah'ın ve devletin dibinde"ki insanlara karışıp gittin. Ama gene de dürüstçe yaptın bunu. Çok önceden haber verdin dönekliği tutumunla. Şairler bir toplumun kâhinleridirler. Olacakları önceden haber verirler. Dönülünce böyle dönülürdü felsefi idealizme. Açıkça. Ama diğerleri, hani şu bir zamanların "arkadaşları" döndük demeden dönenler yani. Neyse...

Biz devrimcilerin sırtındaki yükse gün geçtikçe artıyor. Rahat bir vicdanla taşıma kolaylığı olsa da. Nerede kaldı sokaklarda, bağıra bağıra okuduğumuz şiirler? Türküler nerede? Birinci Şubenin işkenceleri değil de, bunlar koyuyor insana....

Kapı komşusuna yapılan bu hile!

"Ah, insan hile yapar mı kapı bir komşusuna?"

Yıllar önce İsmet'e yazdığım yazı burada bitiyor. Yollarda yüzüğü aradığımız günden çok sonraları bir Ramazan gününde, 12 Mart çıkışındaydı sanırım, buluşmuştuk. Artık o Müslüman olmuştu. Gene yollarda yürüdük, ağladım zaman zaman, halini açıklayamıyordum. Çaresizlikten ona *Evet İsyan*'dan bazı mısralar okumuştum. "Çok komünistlik yaptım çok"... diye hayıflanmıştı. Konuşmanın ilerleyen saatlerinde de "şiirlerimde senden çok şey aldığımın, farkında mısındır şirin Şirin?" demesi boşuna değildi sanırım. Evet, kocaman saç yağ şişeleri, yağlı kasketin kenarında nar çiçekleri, gökleri göğsünden aşırtarak yürümek, telaşlar ve talaşlar, dibeklerde "hınzır inatlarını" döğen kadınlar, kuşlar kalkan hırkalar, ıslık çalındığı için şeytanların da birlikte yürümesi, Torosların mora çalan mavileri de dahil olmak üzere ona çocukluğumdan ve evimizden anlattığım ya da mektuplarda yazdığım epey tanıdık var onun şiirlerinde. Ve işte yukardaki "Yokum arkadaş"la başlayan satırlardaki gibi pek çok durumlar ve duygular da tanıdık. Onun alıntıladığım satırları bir bakıma karar veriş sürecindeki birinci şıkka evet deyişin ortamından bir kesit veriyor demek istiyorum. Sen nedense pek sevmezdin İsmet'i. Şiirlerinin bazılarını sevsen de, çoğunu pek tutmazdın. Bazı mısraları hoşuna gitse de, canını sıkan bir yanı da vardı senin için hem şiirlerinin hem de İsmet'in. Nâzım'ın, Ahmet Arif'in, ya da Dante'nin, Shakespeare'in, Brecht'in şiirlerinden sonra... Onun pervasızlık kokan bazı mısraları kekremsi gelirdi sana. Askerdeyken, ara

izinlerinden birinde, MDD tartışmalarının epey yoğunluk kazandığı bir dönemde, '70'lerin başı mıydı? Aydınlıkevler'deki evimize gelmişti İsmet. Askerlikten, oradan buradan konuşmuştuk üçümüz. Tartışmalara değinmiyorduk.

1966 yılının sonbaharında hayatımın merkezine devrimci mücadeleyi koymaya karar verişimin hikâyesini anlatırken, İsmet'in "profesyonel olmaya" karar verenlerin hemen hemen ilki olduğunu da belirtmeden geçmeyeyim. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğrenimini bu nedenle kesip, TİP genel merkezinde devamlı çalışmaya başlamıştı. Askere gitmesi ve Hacettepe'ye girmesi çok daha sonralarıdır. 1965 de FKF'nin Sıhhiye'deki –Beyaz Saray Apt.– yerinde de devamlı duran, lokali açan oydu. Duvarlarında yabalar, kıl heybeler asılı salonda birileri bulunduğunda, her zaman orada oturmaz, mutfakta kitap okurdu. Ben uğradığımda da bir iki dakika yanımızda kalır, hemen "iş yerim" dediği mutfağa giderdi. Onunla sohbet edebilmek için mutfağa giderdim. Oradan buradan konuşur, bazen de ciddi konular üstüne sohbet ederdik. Onun şiirinin bir yerinde dediği gibi velhasıl ben de cebelleşmek istiyordum "kirle, tahvilatlarla", ölüm bile olsa ucunda.

Listemdeki diğer şıklara gelirsek; işkence ve ırza geçilme şıklarını nedense birlikte düşünüp, gözden geçiriyordum. Sartre'dan okuduğum bir kitapta, sanırım *Kirli Eller*'de, bir genç kızın önünde Nazilerin yaptığı işkence ve kızın ırzına geçilmesi ve onun karşı koyma yöntemleri, olay olup bittikten sonraki psikolojisi anlatılıyordu. Hatta AST sahneye koymuştu bu eseri, Seden Kızıltuğ oynamıştı sanırım genç kızı. Orada kız nasıl işkenceye dayandıysa ve ırzına geçilmesi olayının haricine çıkmayı başarabildiyse ben de dayanmaya, kendimi hazırlamaya çalışacaktım. İnsanın kendi kendini yaratması, kişiliğini kazanması yapılanların hele neden yapıldığını biliyorsa, ona, içindeki benliğe değmemesi ya da değse bile onu ufalayıp, yok edememesi mümkündü. İnsan bunu bilinciyle, direnç gücüyle başarabilirdi. Etkilenmemenin olasılığı yoktu şüphesiz, ama bu etkinin yıkıcı olmasının önüne geçmek mümkündü. Olayın haricine çıkmak mümkündü. Yaşananların insana tebelleş olan ve insanın kişiliğini yıkmaya, onurunu un ufak etmeye yönelik yanını sınırlamak, direnç mantığını tüm varlığına hâkim kılarak göğüslemesi mümkündü. Okuduklarımdan çıkardığım buydu. Kaldı ki daha buna benzemez ne işkenceler görmüştü insanlık. Ve buna karşı ne direnişler, ne destanlar

yazmışlardı. Konuşmamak için dilini dişleriyle kesen mi, intiharı göze alıp, son anda kendini pencereden atan mı... Kimler kimler yoktu ki? Böylece ikinci ve üçüncü maddeye de "evet, göze alıyorum" diye cevap verdim. Başarıp, başaramayacağımı ise olaylar gösterecekti. Dayanmaya çalışacaktım, korkumu yenmeye uğraşacaktım. Bu işler sadelik isterdi.

Dayak zaten bütün çocukluğum boyunca izlemişti beni. Kafamda tahtalar kırıldı, bastondan kolum çıktı vs... Bunları söylüyorum diye annemle babamın dehşetengiz işkenceciler olduğu sanılmamalı. Ülkemizdeki her hangi bir anne babadan farklı değildiler. Onlar kendi anne babalarından belki de benim onlardan yediğimden de kötü dayaklar yemiş, daha beter tutumlarla karşılaşmışlardı. Çocukların eğitiminde dayak "normal"di ne yazık ki ülkemizde. Hatta orta okulda bile müdür parmaklarımızı "tuzluk" yaptırıp, elimize sopayla vururdu. Hem de ne vuruş!... Genellikle okullarda hiç dayak yemedim ama bir kere benim de başıma gelmişti bu... Üstelik dayak yiyeceğimi bile bile karşı çıkmıştım onur kırıcı bir karara.

Bir kızın cebinden oğlanlardan birinin yazdığı aşk mektubu çıkınca, müdür kızlarla oğlanların teneffüste aynı bahçede bulunmalarını yasaklamış, yukarı bahçede oğlanların, aşağı bahçede ise kızların dolaşacağını bildirmişti. Herkes kuzu kuzu karara uyuyor, haremlik, selamlık dolaşıyordu teneffüste. Bu karar onuruma çok dokunuyordu. Kasabada her yerde, -parkta "aile yeri" ile, sinemada "aileye mahsustur" tabelasıyla, camilerde "kadınlar yeri"yle, sınıfta "kızlar sırası"yla, bir şey yapmak istesen "sen kızsın" reddiyesiyle- her durumda ve her vesileyle hissettiğimiz bu ayrımcılık okul bahçesinde de bu denli belirgin hale gelince, büsbütün çekilmez oluyordu. Dinlemeyip, her iki bahçede de canımın istediği gibi dolaşıyor, erkek arkadaşlarımın yanına gidip, özellikle konuşuyordum. Onlar çekiniyorlar ama gene de konuşmak zorunluluğu duyuyorlardı. Bir taraftan da erkek düşkünü sanılmaktan çekiniyor, canım sıkılıyordu ama başka çarem de yoktu. Ne denirse densindi. Müdür bey beni oğlanlarla yukarı bahçede konuşur görünce derhal odasına çağırdı tabii.

— Karardan haberin yok mu Şirin? İşin ucunda dayak olduğunu bilmiyor musun?

— Var efendim, biliyorum, ama bu kararı uygun bulmuyorum, uymuyorum.

— Ha öylemi... Üstelik bile bile yapıyorsun. Benden kabahat gitti... Uzat öyleyse elini. Sana da dayak atacağımı hiç sanmazdım doğrusu Şirin...

Bütün bunları sesinde azarlayan bir ton olmaksızın söylüyordu. Beni çok severdi. Okulun iyi öğrencilerindendim ve kendi derslerindeki durumum da iyiydi. Duvar gazetesindeki çabalarımı takdir eder, bana güvenirdi. Okulda hangi piyesin oynanmasını istediğim konusunda, daha bir hafta önce fikrimi sormuş ve bana verdiği neredeyse yirmiden fazla piyesi okuyup, özet çıkarmamı istemişti. Ama kimseyi kayırmadığı için ve sanki bir öğrenciye dayak atmak tahtayı silmek kadar normal bir şeymiş gibi davranıyordu.

Benim de tavrımda bir olağan üstülük yoktu. Dayak yiyeceğimden ötürü en küçük bir gocunma içinde değildim. Onurum ise hiç kırılmıyordu. Dayağımı yiyip, ondan sonraki günlerde de aynı tutumda devam edeceğimi biliyordum. Dayak, atlatılması gereken bir zorunluluktu yalnızca. Ama kesinlikle caydırıcı olmadığını ben de müdür de çok iyi biliyorduk o anda. O sopasını koyduğu yerden alıp, önümde duruyor ben de dediği gibi parmaklarımı "tuzluk" yapıp elimi uzatıyorum. Vurduğunda, şimşekler çakıp, parmaklarım dökülüyor sandım. Böylesini hiç yememiştim şimdiye kadar... Çok acımıştı ve "annemin dayakları hiç kalır bunun yanında" diye geçiriyordum aklımdan.

— Diğerini de..

Vurulan elimi sallayarak arkaya götürürken, öteki elimi de "tuzluk" yapıp, hiçbir şey olmamış gibi uzattım;

— Ona da vurunca

— Hadi şimdi git.

dedi; başka da bir şey demedi. Bir daha görmeyeyim, yarın görürsem gene aynı dayağı yersin, gibi bir tehdit de savurmadı. Merdivenlerden inerken, ondan sonraki günlerde yalnızca iki vuruşla kurtulamayacağımı, sayının artacağını adım gibi biliyordum, ama ne olursa olsundu artık, bir kere ok yaydan çıkmıştı. Ama ertesi gün uygulamayı kaldırdığını, eskisi gibi herkesin istediği bahçede dolaşabileceğini bildirdi hoparlörle. Hepimiz şaşırıp kalmıştık... Nereden icap etti de kalktı şimdi bu karar, bir türlü bilemiyorduk. Tutumumun, değişime etkisi olup, olmadığı aklımın köşesinden bile geçmiyordu. O zamanlar her hangi bir karşı koymanın, sonuca etki edebileceğini daha bilmiyor, algılamıyoruz. Hatta bilincimize

hâkim olan genellikle, biz ne yaparsak yapalım, ne dersek diyelim, büyüklerin bildiklerinden şaşmayacağı idi. Çocuklar yalnızca bu yaptırımlardan sıyrılmaya, ya da buna rağmen yapmaya, göze almaya çalışır diye biliyoruz. Bu nedenle yaptığım kendi gözümde de yalnızca bir "söz dinlememek." Bile bile "söz dinlememek" ise her zaman kalkıştığım bir şey değil. İçimden gelene, ne olursa olsun uymak zorunda olduğum durumlar, bunlar. Kendi gözümde küçük düşmeye katlanamadığımdan, göze almak zorunda olduğum durumlar. "Aşağı bahçe-yukarı bahçe kararı" değişince dayaktan kurtulduğuma sevinerek, rahat bir nefes almıştım doğrusu.

Bütün bunlar listeye yazdığım işkence şıkkıyla karşılaştırılacak dozda değildi elbette. Ama o zamanlar biz işkenceyi daha kitaplardan biliyoruz. "Falaka"yı da ilkokuldaki "hayat bilgisi" dersleriyle, müsamerelerde sahnede yaptığımız "devrim tabloları"ndan tanıyoruz. Hapse girmek bile o sıralar çok rastladığımız bir şey değil. Yalnızca "nezaret" denilen gözaltından haberdarız. Ben de bir yıl önce ilk kez Dönüşüm olayları nedeniyle alınmışım nezarete, hepsi hepsi bu kadar. Gece yarısı bırakılmıştık, nezarette işkence de görmemiştik doğrusu. İşkencenin nasıl bir şey olduğunu eski devrimcilerin hikâyelerinden ve okuduklarımızdan çıkarmaya çalışıyoruz. "Pastanın tadının ancak onu yedikten sonra" anlaşılacağını, felsefi olarak bilsek de henüz bu konuda "pastanın tadını" bilmiyoruz. Pratik olarak da elbette çocukluğumuzda yediğimiz böylesi dayaklar veya dozu sarkıntılık seviyesindeki cinsel tacizler geliyor aklımıza. Bu şıklara da evet deyişimde, çocukluğumdaki bu deneylerin etkisi ne kadar, bilmiyorum. Ama işkence görme ihtimali karşısında bir dehşete kapılma duygusundan insanı alıkoyduğu kesin. Veya gözünde büyütmeyi engelliyor, demek belki daha doğru.

Hapse girmekse, öyle işkenceden ve ırza geçilmesi şıkkından daha beter bir "şık" gibi görünmüyordu gözüme. Hatta biraz romantik ve masalımsı göründüğünü de söyleyebilirim. Gramsci, yıllarca yatmıştı, İtalyan faşizminin zindanlarında, hem de hasta haliyle... Üstelik yazı yazmayı ve yazdıklarını gizlice dışarı çıkarmayı hiç ertelemeden. Dimitrov ise dillere destan savunmasıyla Nazi hapishanelerini bir direniş cephesine dönüştürmüştü... Lenin ve binlerce devrimci, çarlık zindanlarından, Sibirya sürgünlerinden geçmişti. Ya Rosa Lüksemburg, Liebnecht? Kimselerin göze alamadığı bir momentte savaşa karşı çıkmışlar, hapse atılmışlardı. Bizdeki "eski tüfekler", yıllarını vermişlerdi bu uğurda...

Neredeyse yarı ömürleri hapishanelerde geçmişti pek çoğunun... Nâzım en güzel şiirlerini orada yazmıştı. Bir diğer şair... O sıralar adını herkes bilmese de, daha şiirleri basılmamış da olsa, ama onları elden ele dolaşan, daktilo sayfalarından bildiğimiz Ahmet Arif, "prangalar eskit"mişti hasretinden. Aziz Nesin nerdeyse hapishaneyi yol geçen hanı yapmıştı. Behice Boran, Ruhi Su, Orhan Kemal, Kemal Tahir... Belki de Yaşar Kemal bile hapis yatmıştı ve başkaları... diye düşünüyordum.

— Bu başkaları arasında en uzun yatanın "Doktor" olduğunu, hapishaneyi "üniversiteye" çevirdiğini, hele tüm işkencelerden "yüzünün akıyla çıktığını", hatta bir işkence şarkısı yazıp bestelediğini o karar aldığım 1966 sonbaharında henüz bilmiyordum:

"Yoldaş vuruyorlar yoldaş
Gel yaramı onar yoldaş
Yoldaş bağrım al kan oldu
Hıncım kızıl volkan oldu"

Yıllar geçecekti bu, bestesini de kendisinin yaptığı, güzel fakat acı, içli şarkının varlığından haberdar olmam için. 12 Eylül içinde kendimin de işkence görmesinden aylar sonra, Avrupa'da, Kerim Korcan'ın banda okuduğu sesinden dinleyecektim şarkıyı. Sürgünlüğün işkencesi neredeyse birinci şubenin işkencelerini arattırıyorken... Ve binlerce insanın işkence tezgâhlarından hunharca geçirildiği, zindanlara, toplama kamplarına kapatıldığı bir dönemde... Ama listeyi hazırladığım o sıralarda "Doktor"un bazı kitaplarından haberdardım, okumuştum ama kendisiyle ilgili bilgilerim hemen hemen hiçti.

'65'lerde yolda "Tarihsel Maddecilik Yayınları" adında bir yayınevinden çıkan kitaplar görmüş, yayın evinin isminden olağanüstü etkilenmiştim. Öyle ya felsefemiz tarihsel maddecilikti. Hemen kitaplardan birer tane almıştım. Başka yayınevinden çıkmış, *Türkiyede Kapitalizmin Gelişimi*'ni çoktan yutar gibi okumuştum ama bu bir şeyi değiştirmiyordu. Okuduklarımın ne "eskiler" le bağını kurmuştum, ne de yazarıyla igili bir şey biliyordum. Zaten yazandan çok, yazılanlar ilgilendiriyordu o sıralar beni. Öğrencinin kimya dersinde suyu bilip, fizik dersinde bilmemesi gibi, daha "dün bildin kimyada" diyen öğretmenine "o kimyanın suyuydu" dediği gibi, ben de Yücel Kıvılcım'dan dinlediğim eski

devrimcilerle, hatta matbaadaki haliyle fasikül fasikül okuduğum Tarih Devrim Sosyalizmin yazarıyla, Tarihsel Maddecilik Yayınları'ndan çıkan eserlerin sahibinin, hapiste en uzun yatanın, işkencelere dayananın da ayni insan olduğunu fark etmemiştim bile. Parça parça, ayrı ayrı yerlerde duruyordu kafamda. Hapislik denince Nâzım geliyordu daha çok aklımıza ve onun şiirleri... Hapislik işinin de Nâzım Hikmet'in şiirindeki gibi "sol memenin altındaki cevahir" meselesi olduğunu, hapishaneye düşene verdiği öğütleri tutmak gerektiğini filan düşünüyordum. Velhasıl birçok tanınmış insan yatmıştı hapiste ve onlardan öte daha nice isimsiz kahramanlar... Kolayca "evet" dediğim tek şıktı mahpusluk.

Listedeki kendilerinden yana olduklarımızın, bizleri taşlama meselesi zaten her an cebelleşilmesi gereken bir şeydi. Onların kendi davalarının ayırdına varması, bilinçlenmesi, örgütlenmesiyle ve bizlerin bunu ne denli başardığımızla ilgiliydi. Ama somut olarak işçilerin, yoksul köylülerin bizleri taşladıklarını gözümün önüne getirdiğimde ise içim cız ediyor, buna dayanmayı göze alsam da böyle bir şey yaşamamayı her şeyden çok diliyordum doğrusu. Ölümden, işkenceden beterdi bu.

Listeye kendilerinden yana olduklarımızı yazmıştım ama birlikte yola çıktığımız, birlikte döğüştüğümüz "yoldaş"ların ihanetini, aldatışını, darda koyuşunu, anlayışsızlığını, kapıyı yüzüne kapayıp sokakta bırakışını listeye yazmak aklıma gelmemişti o günlerde. Pir Sultan'a düşmanın attığı taşlar değmemişti ama, dostun attığı gül? Yıllar sonra en katlanılmaz olanın, en dayanılmaz olanın ise listeye yazmayı unuttuğum bu şık olduğunu anlayacaktım. Şimdilik yalnızca işçilerin, yoksul köylülerin, kendisinden yana olduklarımızın bilinçsizce karşı çıkışı, anlamayışları şıkkıyla uğraşıyordum.

Beni uzun uzun düşündüren son maddeydi. Çocuk doğurmaktan vazgeçmeye pek razı olmuyordu içim. Beni uğraştırıyordu bu madde. "Belki de yanlış böyle bir maddeyi bu listeye almak" diye de düşündüğüm oluyordu. Neredeyse listeden çıkarıverecektim de. Ama pek çok profesyonel devrimcinin hiç çocukları yoktu. "Pek çok devrimcinin de çocukları var, ama ne haber" diye yapıştırıyordu içimdeki ses cevabı. Çocukları olan devrimcileri bir bir sıralıyordum, evet onlar da sonuna kadar mücadele içinde kalmışlardı. "Acaba silsem mi bu maddeyi?" Üstelik bu maddeyle cebelleşirken, içeride arkadaşlarımın –Yeşim'le, Günaydın'ın– gü-

Velim kızı Itır uyuyordu. Annesiyle babası gezmeye gitmişler, onu da bana bırakmışlardı. Biraz evvel mamasını yedirmiş, onunla dışarılarda gezmiş, oynamıştık. Bukleli sarı saçları, duru, güler yüzü ve yarım yarım konuşmasıyla sevinç kaynağı Itır'cığım mışıl mışıl uyuyordu. Altını bağlarken biraz mesele çıkarmış, onun dışında güzel güzel "fış fış kayıkçı / kayıkçının küreği / akşama fincan böreği / tüp tüp eder yüreği / evde benim etim var / bir yaramaz kedim var / kedi ciğerimi yerse / annem beni döver-se" yi oynamıştık. Bayılıyordu "fış fış kayıkçı" ya. Onun bu güzelim hallerini gördükçe, çocuk doğurmama kararım büsbütün örseleniyordu. Velhasıl tereddüt içindeydim. "Ama çocuk neler çeker, annesinin başına bir şey gelir, annesiz büyürse" sorusu ve kaygısı havada asılı kalakalıyordu. İç konuşmam sürüyor. Soruları, cevaplar izliyordu... Dünyada milyonlarca çocuk vardı annesi, babası olmayan, sokaklarda büyüyen, aç-bilaç... Öyle ya ne diyordu şiirinde Nâzım: "Düşmesin bizimle yola sevdiklerini boyunlarında ağır bir zincir gibi taşıyanlar." Yola düşmeye karar verdiğime göre! Mücadelede çocukları "ağır bir zincir " gibi engel görmüyordum ki! Tüm halkın, çoluğu ile çocuğu ile vereceği bir mücadeleydi mücadelemiz. Ama çocuğun kendisi içindi kaygım... Bu nedenle en uygunu çocuk doğurmamakmış gibi geliyor, kendimi ikna edecek tutamaklar bulmaya çalışıyordum. Brecht'in "Kafkas Tebeşir Dairesi"nde bir çocuğun annesi olmanın emekle olacağı, anne olabilmek için ille de onu doğurmak gerekmediği fikri işlenmişti. Böylesi bir ideal için verilen emeğin beni pek çok çocuğun annesi yapacağı düşüncesini yineliyordum kendime. Öyle ya çocuğum var demek için ille de onu doğurmak gerekmiyordu. Bu nedenle eseri baş ucumda tutuyor, arada bazı bölümleri okuyordum tekrar tekrar. Bunun dışında bir de "Telefon" adındaki bir şiirdi en çok dayanak noktam. Şiirin kimler için yazıldığını bilmeksizin; Oktay Rıfat'ın o şiirini, o sıralar hep yanımda taşıdım. Mavi pelür, arada bir çıkarılıp, okunmaktan, sonra dürülüp katlanıp cüzdandaki yerine konulmaktan neredeyse lime lime olmuştu. Şiirdeki : "... Çocuklara bakma dayanırım / Gide gide çoğaldım / Halkım ben artık / Dağ taş kalabalık, kalabalık / Satar mıyım onları / Onlar da çocuklarım / Ben kadınım, çocuklarımla varım..." mısraları karar almamı biraz kolaylaştırıyordu. "Satar mıyım onları / Onlar da çocuklarım" diye yineleyip duruyordum. İçimdeki ses çocuk doğurma isteğini fısıldayıp dursa da, doğurmama kararıma hep

"hayır!" dese de sonunda biraz zor ve buruklukla da olsa, içime sinmeye sinmeye çocuk doğurmamaya razı oldum. Dikkat edilirse karar verdim demiyorum, çünkü karar vermekten çok razı olmaktı bu.

Nereden bilirdim ki şiir Rosenberg'ler için yazılmıştır ve onlar elektrikli sandalyeye giderken arkalarında iki çocuk bırakmışlardır. Ve şiir Ethel Rosenberg'in ağzından yazılmıştır. Ve gene nereden bilecektim ki bu şiir bütün ömrümce beni izleyecektir Sinancığım, biraz o şiirdeki gibi olacaktır hayatım, hatta kimi ayrıntıların bazıları, Fransadan Bazin'lerin düğün armağanı olarak gönderdiği damalı masa örtümüz bile neredeyse sonradan uyacaktır bu şiire... "Damalı bir örtüde bir kase gibi / Buğulu bir lezzetti karı kocalık" satırları da dahil olmak üzere yani, hayatımızdan, izler taşıyacağını ne bilirdim bu şiirin... Bütün bunlardan ve de İstanbul'da o sıralar oynanan "Rosenberg'ler Ölmemeliydi" oyunundan da, bu şiirin elime geçmesinin nedeninin o oyun için yeniden basılıp dağıtılışı oluşundan da ve şairi Oktay Rifat'tan da habersiz, sıraladığım şıklarla baş etmeye çalışıyordum o sıralar ben. Geçirdiğim karar alma sürecinden sonra artık iş kendimden karınca kaderince bir militan oluşturmaya kalıyordu.

İşte seninle ilk rastlaştığımız gün Sinancığım bu kararları alalı neredeyse bir yılı geçmişti ve ben uygulamaya koymanın nasıllarıyla uğraşmaktaydım. Olağanüstü yoğunlukta kitap okuyor, okuduklarımın hayatla bağlarını kurmaya ve teoriye kafa yoruyordum. Her eyleme katılmaya özen gösteriyor, zaten çok önceleri, ta 1963'lerde J. London'nın Martin Eden'ını okuduktan sonra kendini yetiştirmek, disipline etmek için başladığım, "günde 6 saat uyuma" kararımı sürdürüyor, hiçbir kötü alışkanlık edinmemek için bırakalım içki ve sigara içmeyi, neredeyse sabah kahvaltısı dışında çay bile içmiyordum. Bu kararı almadan önce de zaten sigara da içki de pek içmezdim. Abdülhamid'in "deve güreşine gitmeyen aptal, gidip de bir daha giden, o da aptal" dediği gibi, ben de listeyi hazırladığım '66 yılının sonbaharından önceki sonbaharda Denizli-Ankara otobüs yolculuğumda bütün bir gece bir paket sigara içmiş, sonra bir daha hiç içmemiştim. O gün otobüsten indiğimde ise kısılmış sesim yanıma kâr kalmıştı. İçki ise çok arada sırada, arkadaşların hatırına bir iki yudum aldığım bir şeydi. Listeyi hazırlamazdan dört beş ay önce de ilk ve son kez esaslı bir sarhoşluk geçmişti başımdan. Yani adına sarhoşluk de-

nilen, "deve güreşine" de gitmiştim, bir kere ondan sonra da hiç gitmedim.

Aşka gelince... Kendimi aşka kapamamıştım. Öylesi bir ketleme içinde değildim ama "aman aman" denecek bir arayış içinde de değildim. Sütten ağzı yanıp da yoğurdu üfleyerek yeme durumu da değildi bu. Dedim ya senden önce yaşadığım aşkın doğal ölümünü beklemenin uygun olacağını, epey aradan sonra da olsa birinci sevgilime yeniden "peki" demek hatasına düşmekle çoktan anlamıştım.

Sana rastladığımda, Dönüşüm olayları sırasında nezarette tanıştığım diğer sevgiliden ayrılalı neredeyse iki yıl olmuştu. Bu süreçte epey acılı günler yaşamıştım. O analizler, değerlendirmelerle geçirilen süreçte ondan da önceki sevgilim fakat daha çok da iyi arkadaşım olan Erses hep yanımdaydı. Beni hiç yalnız bırakmıyor, allem edip, kallem edip beni gezdiriyor, evlerine götürüp babasının kırıkkale silahını söküp takmayı öğretip, pikabı sonuna kadar açarak, çok ama çok kalın bir kitaba nişan alıp, ateş etmekten tut, annesinin yıllar önceki şapkalarını bana giydirip, zorla gülmemi sağlamaya, Pete Seeger, Harry Belafonte ya da Miriam Makeba veya Joan Baez'dan sevdiğim plakları bulup çıkarıp, bana dinlettiği yetmiyormuş gibi her şarkıyı da tek tek tercüme etmeye; yalnız şarkılarla kalmayıp Mad dergilerinden karikatürleri, çeşitli esprileri hatta dünya edebiyatından bazı kitapları bile cümle cümle tercüme etmeye kadar uğraşıyor, benim derdimi hafifletmeye çalışıyordu. Beni sinemalara, tiyatrolara, lokantalara, konserlere götürüyor, inanılmaz orijinal armağanlara boğup hayretlere düşürerek, güldürüyor, hoş tutuyordu. Bu arada devamlı beni ne kadar sevdiğini söylemekten bıkmıyor, yeniden "peki" demem için gözümün içine bakıyor, türlü türlü ilanı aşk yöntemleri icad edip, beni şaşırtıyordu.

Örneğin okuldan geldiğim bir gün yurtta yatağımın üstünde ondan bir paket! Oysa daha bir saat önce Hukuk Fakültesi kantininde birlikte çay içmişiz. Tabii o kendi çayının içine hep yanında taşıdığı cep kanyağından biraz koyup, punç yapmış içmiş. Mezesi olan çikolatadan bir tane ille bana da yedirmiş. Ben derse girdiğim halde, onun neden "işim var" deyip, derse girmediği anlaşılıyor. Paketi o arada getirmiş yurda bırakmış. İçinde bir pusula "aşkım seni canavarlar gibi takip edecektir. 1865 Pekos Bill". Ve yanında da bir kilo havuç, birkaç elma, bir yoyo, Red Kit'ler,

Knut Hamsun'un bir kitabı... Ya da kazara o gün bardağımı kırdığımı söylemişim kendine. Ertesi gün, evdeki inanılmaz güzel ince camdan yapılmış, Avrupa'nın bilmem hangi ülkesinden gelmiş, son derece değerli takımların birinin bardağı, takımların bozuluşuna aldırılmaksızın yatağımın üstünde duruyor. Gene evdeki takımdan birer tane çatal, bıcak, kaşık. Geri vermek için ısrarlarımın hiçbiri sökmüyor.

Ya da konuşa konuşa yürüyoruz. Ben yorulduğumdan, bahçe duvarlarından birine oturmaya davranacak olurum, şövalyece hemen pardesü çıkarılır, duvara yayılır... İstediğin kadar hayır de, oturmayacağını söyle... Giymez pardesüyü. Üşüteceksin müşüteceksin, dinlemez... Pardesü duvarın üstünde, ben ayakta öylece dururuz. Sonunda o kazanır, ille de padesünün üstüne oturtur beni... Kış günleri onunla yürürken duvar üstüne oturma isteği göstermekten çekinir olmuştum. Sözünü ettiğim "esaslı" ilk ve son sarhoşluğumu da onunla yaşadımdı.

Rüyam Lokantası'nda oturuyoruz. Annemi otobüse bindirip geçireli neredeyse bir saat olmuş. Annemin öndeki, pencere kenarındaki yerine birileri oturmuş, işi düzeltene kadar o sinirden ağlamış, ben de çok üzülmüşüm bu duruma. Henüz geçmemiş efkarım. Dirseğimi masaya, elimi de başıma dayamış arpacı kumrusu gibi düşünüyorum. Ne ısmarlayacağımızı konuştuğumuzdan, Erses güzel güzel bir şeyler ısmarlıyor gelen garsona. Kendisi için votka şişesi geldiğinde, ben de içeceğim deyip, bir duble votkayı aç karnına, onun şaşkın bakışları karşısında, içkinin kokusunu duymayayım diye de burnumu iki parmağımla sıkarak lıkır, lıkır içiyorum. O, "dur ne yapıyorsun, alkol zehirlenmesi geçireceksin bu meret aç karnına içilmez, hele lokantalardaki votkalar!" demeye kalmıyor, bu kez ikinci dubleyi gene "meze"siz "fon dip" yapıyorum. Kebaplar geliyor, yemek filan yeniyor, hayal meyal oradan kalktığımızı ve sonra bir taksiye bindiğimizi hatırlıyorum. Camlar açık ve püfür püfür esiyor... Bundan çok hoşlanıyorum ve kolumu çıkarıp çocukken tren pencerelerinden yaptığım gibi, elimi havada rüzgâra karşı yüzdürüyorum. Kavaklıdere'de taksiden iniyoruz. Bir bakıyorum indiğimiz yer Amerikan Sefareti'nin önü. 1966 yılının yazında olduğumuzdan daha sefaretlerin önünü toplum polisleri beklemiyor. Ben ona dönüp, "adama bak yahu... Bula bula, koca Ankara'da indirecek yer diye Amerikan sefaretini mi buldun? Madem öyle. Ben de burada oturur, sabaha kadar

bu heriflere küfrederim!! Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi!... Kahrolasıcalaaar!.. Yankiler!.. Defolun! Adama bak yahu, bula bula nereyi buldu!.. Go home, go home!.." O ise yalvarıyor: "Ne olur Şirin, alkol zehirlenmesi geçiriyorsun, hadi canım ne olur arkadaşın evi şurada, Paris Cadesi'nde, hemen yakında... İnşaat olduğundan burada indik... Hadi üzme beni" diyor, ama, ben de: "Yoo olmaz, burda oturup, sabaha kadar küfredeceğim bu heriflere" diyor, başka bir şey demiyorum. Açılıp, açılıp, sefaretin duvarına bir tekme, arkasından bir tekme daha. Duvarın umurunda değil tabii. Ayağımın ise epey umurunda olduğunu ancak ertesi gün şişince anlayacağım. Derken inşaat halinde olan bir yolda, yerde resmen sürükleniyorum. Başka çaresi kalmadığından sürüyerek, ellerimden çekerek götürüyor beni. Ben gene bir taraftan "hayır da hayır" diyorum ama dilim gittikçe ağırlaşıyor. Sonra ikimizin de ortak arkadaşının klozetini hatırlıyorum, beni kusturuyor... Yavaş yavaş açılıyorum... Sonra divana yatırıp, serin bezler koyuyorlar anlıma. Biraz açılınca, sızıp kalmayayım diye eve gitmek istiyorum.

Bizim yurt yazları kapanıyor. Yazları açık olan yurtlarda yer bulamadığım için, ta Buldan'dan aile dostumuz "hâkimler"in evinde kalıyorum o yaz. Onlar yazlığa gittiklerinden koca evi bana bırakmışlar. Yoldan bir taksi çevirmeye gidiyor Erses, ben aşağı inene kadar epey zaman geçiyor. Zorla adım atabiliyorum. Evine geldiğimiz, gene bizim hukuktan arkadaşla koluma girip yürütüyorlar beni. Zar zor taksiye bindiriyorlar. Camlar gene açık ve püfür püfür... Kendimi rüzgâra bırakıyorum.

Bahçelievler'de kaldığım apartmanın dış kapısına geldiğimizde aynı taksiyle geri dönmesini istiyorum, taksiye bekle deyip, birinci kattaki dairenin kapısına kadar getiriyor beni... Kapıyı açmada zorlandığımı görünce, anahtarı elimden alıp kapıyı açıyor: "Ne olur geleyim, daha kendini toparlayamadın bak, bir aksilik çıkar, bir şey olur, taksiyi yollayayım, ha... Ne dersin? Valla uslu dururum. İlanı aşk etmekten sarf-ı nazar ederim, söz. Yalnız sana bakarım, iyi değilsin henüz, kustun mustun" diyor. Tecrübe konuşuyor, ama dönmesi için ısrar ediyorum. Çaresiz peki madem diyor. Kapıyı sallanarak kapatıyorum ve takatsiz kalıp koridora enlemesine, boylu boyunca yığılıp, uzanıyorum... Halimden öylesine sıkılıyor, öylesine utanıyorum ki, o dakika, oracıkta bir daha böylesi içmemeye karar veriyorum. Karar vermiş olarak,

koridorda boylu boyuna uzanmış bir halde epey kalıyorum ancak, bir süre sonra kalkmayı başarıp, yatağıma gidebiliyorum, soyunmadan sızıyorum. Bu olay olduğunda sözünü ettiğim listeyi filan hazırlamış değilim henüz. İşe gireli de neredeyse dört beş ay olmuş... Ertesi gün sürüne sürüne işe gidip, izin alıyorum ve bütün gün kafayı vurup, yatıyorum... Ancak bir gün sonra kendime gelebiliyorum.

Velhasıl Erses uzun süre öylesine yaralarımı sarıcı davranıp, benimle ilgilenmiş ve bana olan sevgisinden öylesine kendini harap eder hale gelmişti ki, –elinde kadehler kırıp, ellerini kanatmaktan, derslere girmemeye kadar, neler neler yapmadı– hem ısrarlarına dayanamadığımdan, hem de bu olmazlığı bir kere daha ve son olarak ona yaşayarak gösterebileceğimi sezdiğimden yeniden "peki" demiştim. Bu "peki"nin ikimize de iyi gelmediği hemen anlaşılmıştı ve çoktan onunla da yeniden bitirmiştik. Sevgililiğin arkadaşlığımızın boyutunda olamayışı, onun içini acıtıyordu, zaten devamlı kendisiyle kavga içinde olan, sıkıntılı dünyası böylece büsbütün altüst oluyordu. Ruhuma iyi gelen sevgisi, şövalyelikleri, ilginçlikleri ve renkli kişiliğine rağmen, kendini harabeden nihilizmi benim yanımda biraz dinlenir gibi olsa da, bana, kendisinin istediği boyutta ve dozda bir aşkı ilham etmeyişine, edemeyişine yeniden içerliyor, kendini hırpalamaya yeniden başlıyordu. "Ölürken yanımda olmasını istediğim tek insan sensin, kendi yüzümü seyrettiğim tek dürüst ayna sensin" deyip mektuplar yazdığı, başka bir dünyadan, şehrin alabora edici dünyasının dışındaki sağlam, sağlıklı bir dünyadan gelen bu kız onu büyük bir arkadaşlıkla seviyordu ama, kendisinin sevdiği gibi heyecandan, ihtirastan boğulan, telaşlı ve macera hevesiyle yüklü bir aşkla sevmiyordu. Kaldı ki batmamak için debelendiği bu dünyada bana tutunmak istediğini ne o ne de ben görüyorduk. Üstelik ikinci defa ona peki dediğimide biliyordu, diğerini hâlâ sevdiğimi de. Bununla baş edebileceğini sandı ve baş edemedi, edilemezdi de zaten. Ve belki de onun kendisinde açılacak yaralara aldırmaksızın sevebilme yeteneğinin boyutlarını fark ettirme girişimiydi göze aldığı. Arkadaşlığının o harikulade yara sarma kabiliyetini son sınırına kadar götürmeyi denemeden edemedi belki de, kim bilir?

Ona aramızdaki ilişkinin olmazlığını yeniden yaşayarak anlatmıştım ama ben de anladımdı sevgilerin doğal ölümünü bekle-

menin en doğrusu olacağını. Bir sevdanın acısının başka birisiyle, hele sevda olmadan, sarılamayacağını. Ancak insanın kendisi ve zaman başarabilirdi bunu. Ve işte seninle o ilk rastlaştığımız gün yaralarımın çoktan kapandığının, tam anlamıyla bilincinde değildim ama bir arayış telaşı içinde de hiç değildim, aşkın gelip beni yeniden bulacağı günü beklediğimi bile bilmiyordum. Halimden memnun, kendimden bir militan oluşturma işiyle uğraşıyor; dostluk, arkadaşlık ve yoldaşlıkları dolu dolu yaşamaya çalışıyordum. Hayatın her alanına ilgi duyuyor, koşturuyordum. İçimdeki acı da çoktan dinmiş, artık Ümit'i de hemen hemen hiç düşünmez olmuştum. Arada bir rastlaştığımızda, parti toplantılarında veya yollarda bir zamanlar ona sevdalı oluşumu hatırlar, artık içimde ona karşı böylesi bir duygu olmayışına şaşardım. Ve bir süre sonra içimi en çok acıtanın da asıl dostluğumuzun kesintiye uğraması olduğunu algılamıştım. Yani asıl onunla aşkın değil dostluğumuzun kayboluşu çok etkilemişti beni. Belki de o bunu baştan algılamış, daha çok buna itiraz etmişti içinden. Her şeyden ve herkesten çok daha fazla sevilmek isteyenin, kendisinin merkezde olmadığını duyumsaması, karşısındakinin ihtiyacının daha çok böylesi bir dostluk olduğunu tespit etmesi, ona iyi gelmiyordu kim bilir? Ya da benim bağımsızlığım, kendisinin takdir ettiği bir şey olsa da, sevda bahsinde istediği türde bir bağlılığı duyumsamasını engelliyordu. Başlarda "bu nasıl bir yakalamadır, inanılır gibi değil" deyip akıl erdiremediği sevginin boyutuna, gene de böylesi inanılmaz boyutlardaki bir sevginin birlikte yaşamaya elverişli olamayacağı kanısını en baştan taşıması, "yıllar sonra senin yanında kocan, benim yanımda karım olduğunda da seveceğiz biz birbirimizi" demesi bundandı belki de.

Yıllar sonra onun yanında karısı, benim yanımda sen varken Sinancığım karşılaştıktı da hatırlarsan. Sen biliyordun onun senden önceki ve ikinci sevgilim olduğunu. Yandaki, kapı bir komşularımız onların da arkadaşlarıydı. Hem komşu, hem de arkadaş olarak birbirilerimizin kapıdan dönenlerine bakar, ilgilenir, birbirimize haber verirdik. Arkadaşlarımızın zillerinin çalındığını duyunca gelenlere komşularımızın gittikleri yeri söylemek için kapıyı açmıştık ki, bir baktık onlar! "Abdullah'la, Süheyla yok ama bize buyurun" demek zorunda kalmıştık. Sevgi kalçasından yeni ameliyat olmuştu ve her zamanki gibi olağanüstü güzel mavi gözlerinin içi gülüyordu ve de hemen o sırada geri dönmeleri onun

sağlığı açısından pek uygun olmayacaktı. Yani buyurun demesek, büsbütün ayıp olacaktı. Onlar da hiç istemedikleri halde girmek zorunda hissetmişlerdi kendilerini. Uzun kalmadılar da zaten biliyorsun. Dereye açılan pencereden bakıp, "buranın manzarası yandaki evden farklı" filan dediler. Soluklanıp su içtiler. Konuşulacak söz bulmakta dördümüz de güçlük çekiyorduk doğrusu. Bir zamanlar söylediği söz, onun aklına geldi mi bilmiyorum ama, o sırada elbette benim aklıma geldi... İşte onun yanında karısı, benim yanımda kocam vardı ama onun dediği gibi değildi durum ve ben onu değil seni seviyordum Sinancığım. Hem de nasıl sevmek!

Hatta sen vurulduktan çok sonraları da bir kere onunla buluşup, Ankara sırtlarında uzun uzun dolaşmış, konuşmuştuk. Karısından ayrılmış, benim de çok yakından tanıdığım bir başkasıyla evlenmişti. 12 Mart içinde aynı siyasi çevrelerdendik ve o bir nevi gene özel sebeplerden, bazılarınca afaroza uğratılmıştı. Hem bu afarozu benimsemediğimi, hem siyasi durumlar üstüne değerlendirmelerimi anlatmak istemiştim kendine, hem de aramızda konuşulmadık şeyleri konuşmanın zamanı çoktan gelmiş de geçiyordu. Asıl konuşmak istediğim şeyse, senin ölümünden iki üç ay sonra ona İstanbul'da, Karaköy iskelesinde acılardan acı beğendiğim bir sırada, uzaktan rastlamış, selam vermiştim, selamımı almamıştı. Bunun nedenini mutlaka sormam gerekiyordu, çünkü birçok kişi korkularından böyle davranıyor, kimi de gizlilik kurallarının arkasına sığınıyordu. Ama elbette bütün olup bitenlerden ve yaşananlardan sonra ondan böyle bir tutum beklemiyordum doğrusu. Kendisine bir haksızlık etmiş olmamak için de bu durumun konuşulması gerekiyordu. Açık yürekli ve dürüst olduğundan, kasten selam vermediyse, bunu söylerdi ve gerçekten çok önemli ve haklı bir sebebi olması gerekirdi. Nitekim sorduğumda dondu kaldı. "Görmüş olsam niye selam vermiyeyim ki?" diye cevaplamıştı sorumu. İçim rahatlamıştı. Gözleri olağanüstü ilerlemiş miyoptu, hatta bu nedenle askerlikten bile muaf tutulmuştu sanırım. Karaköy'de onu gördüğümde gözlükleri yoktu gerçekten o gün ama hele o günlerde böylesi bir tutum içimi buz gibi yapmış, midemi bulandırmıştı. Bu olaydan sonra gene bir kere daha karşılaştık Beyoğlu'nda. Bu kez yanında Süheyla vardı. O zaman durup bir iki satır konuştuk ama Karaköy'deki tutumunu soracak fırsat yoktu. Üstelik aradan geçen sürede aynı siyasi eğilimden olduğumuzu duyunca, dediğim gibi onun bir nevi özel nedenler-

den afaroza uğratılması, buzları biraz eriten sebepti. Ayrıca ölüm, kolay harcamayı engelleyen bir tutum yerleştiriyor insanın içine. Zaten onu o dönem aramış oluşum da sevindirmişti onu. Yürüdük uzun uzun. Doktoru etüd ediyor, İbn-i Haldun üstüne bir tez hazırlıyordu. Ve ben ona, bir zamanlar ayrıldığımız için teşekkür etmiştim o gün. "Yoksa Sinan'ı tanıyamıyacak, boyutları inanılmaz olan böylesi bir sevdayı, mutluluğu tadamıyacaktım" dedim kendisine. Sinancığım seninle yaşadığım, mutluğun somutlanması "olmazlığın" tuz buz olup, "olurluluk" kazanmasıydı. Bütün hücrelerimde duyumsamaktı mutluluğu.

Çünkü o zamanki sevdalara ve özel hayatlarımızın bilincine Aragon'un şiirinde dediği gibi "Mutlu aşk yoktur" gerçeği sinmişti bir bakıma. Olmazlık hep yedeğindeydi sanki aşkların. Kimi Filmler: "La Notte", "Sessizlik", "Cadı Kazanı"; kimi kitaplar *Yabancı*, *Bulantı*, *Pan*, *Viktorya*, *Küçük Prens*, *Oğullar ve Sevgililer*... gibi her şey körüklemekteydi bu kanıyı, bunalımı, absürdlüğü. Hayatın paramparça oluşu ve yabancılaşmanın geldiği boyutlar, savaş sonrasının egzistansiyalist havası sinmişti bir bakıma özellikle üniversite ve entelektüel çevrelere... "Eskiler" alkole batmıştı, her şey açık açık söylenmiyor, durgunluk kapıyı yeni yeni aralıyordu. Bizler sosyalist olmaya başladığımızda bizden önceki kuşağın zaten çoktan derinlemesine girdiği bir havaydı bu. Ucundan, kıyısından bizleri de etkiliyordu elbette. Ama sınıf savaşının boyutları, TİP'in varlığı, bu ortamı 27 Mayıs'ın yarattığından öteye başka politik bir havaya doğru çekiyor, yeni bir kuşak şekilleniyordu. Sınıf savaşında taraflar zihinlerde kaba hatlarıyla ortaya çıkıyor, tarafsızlığın mümkün olmadığı, ya halktan yana, ya da "hâkim sınıflardan" yana olunacağı bilinci belirginleşse de, mevcut olandan sıyrılma belirginleşmemişti, hele özel hayatlarımızda.

Ümit'le benim aramda ise onun o sıralar neredeyse her gün yapılan gösteriler içinde olup içeriye alınışı, hem "Dönüşüm" den sorumlu hem de o sıralar TİP Gençlik Teşkilatı başkanı oluşu, benimse "elemeler"e çalışmak zorunluluğum, doğrudan her an onun yanında ve eylemlerin içinde olamayışım, üstelik de devrimci mücadelenin tarihiyle ilgili öğrendiklerimle, mevcut durumu sorguluyor oluşum bir zıtlık yaratıyordu. O zamanlar o, varolan hareketin yani TİP'in boylu boyunca içindeyken ben kıyısındaydım. Hareketin tarihi ile ilgili içinde bulunduğum sorgulama

öyle bilinçli ve araştırıcı bir tutumdan ziyade, raslantı sonucu, el yordamıyla, biraz çocukça, kulaktan dolma bilgiler ve kendince okumaktan kaynaklanıyordu. Her gün duyduklarımla sarsılıyordum. Elimdeki yapboz parçaları bütünü çıkarmama yetmiyordu ama, hazır sunulan resme de elimdeki parçaların uymadığını hayal mayal algılıyordum. Heyecanım büyüyordu.

İstanbul'dan matbaadan, "Tarih, Devrim, Sosyalizm"in dağınık fasiküllerini getiren arkadaşın, eski devrimcilere ve TKP'ye dair anlattıkları beni alt üstü ediyordu 1965'lerde. Dersleri bir tarafa bırakıp, arkadaşın getirdiği fasükülleri okumaya başladığımda ise hayretten hayrete düşüyordum. Bu kitabı okurken Marx, Engels, Lenin'in kitaplarını okurken aldığım tadı alıyordum. Bizden de böyle derin bilgili biri çıksın, hayretler içinde kalıyordum. Kimdi bu Dr. Hikmet Kıvılcımlı? Bana bu fasükülleri getiren İstanbul Hukuktan, Ankara Hukuk'a kaydını getirttiği için birlikte elemelere çalıştığımız Yücel Kıvılcım'a sorduğumda, o bir esrarlı havaya bürünüp, suskunluğa gömülüyordu, kerpetenle alınıyordu bilgiler neredeyse ağzından ya da alaylı sözler ediyordu. Biraz bu nedenle biraz da içinde bulunduğum öğrenme açlığı, bilmek isteyişimin boyutlarını yazarından çok, yazılanlara doğru kaydırıyordu. Kimin söylediğinden çok neyin söylendiği önemliydi. Beni rahatsız eden, alışmadığım bir şeyler de vardı "Doktor"un üslubunda. Okuduklarımda, içime sinmeyen ve yeni yeni ateist olmuş yarı aydınlığıma batan, onun kimi dinle ilgili deyimleriydi. O bunları hiç çekinmeden rahatlıkla kullanıyordu. Felsefeyi, tarihsel maddeciliği yeni öğrenmeye çalıştığım bir sırada adı Tarihsel Maddecilik olan bir yayınevi beni çok etkiliyordu etkilemesine ama farklılığın ne olduğu, nerede olduğu netlik kazanamıyordu. Dedim ya, yayınevinden çıkan kitaplarla, Tarihsel Maddecilik Yayınları, Dr. H. Kıvılcımlı veya aradığım eski parti, devrimci hareketin tarihi henüz birleşmemişti kafamda. Ayrıca Adı Yücel Kıvılcım olan bu arkadaş, biz Dönüşüm satan gençlerle TİP ile, bizim yoğun FKF çalışmalarımızla, Sosyal Adalet Dergisi ile devamlı alay edip duruyordu. Beni tedirgin etse de söylediklerinin bazılarına hak vermekten kendimi alamıyordum. Ama diğer parti neredeydi? Onu arayıp bulması gerekenin bizler olduğunu sanıyordum. Yerin altında, günlerce hiçbir şeyle bağlantı kurmaksızın meşakkatler çeken, zorluklar içinde çalışan parti üyelerinden söz ettikçe, saf saf fakat gayet ciddi sorardım arkadaşa: "Gerçek-

ten böyle bir komünist parti varsa o partiye hemen girelim. Ha... Aa nerede bu parti?" O bir şey söylemez, güler, hınzır alaylarını sürdürürdü. Bu alaylar Nâzım'a kadar uzandığında içim burkulur, itiraz ederdim. İtirazım bilgilere dayalı olmaktan ziyade, onun şiirlerinin uyandırdığı duygu ve bilincin savunusu niteliğindeydi. - Donanma davasından hiç haberdar değildim. Hele bu davanın açılış ve soruşturma nedeninin Nâzım'ın 1. Şube'ye açtığı telefon olduğunu, "Şimdi de peşime harp okulluları mı taktınız" dediği bu telefonla uyuyan yılanın uyanmasına istemeden de olsa onun sebep olduğunu hiç mi hiç bilmiyordum. Bu nedenle Yücel'in elinde içki kadehiyle: " 'Mutlu günler yakın / yarın.' 1925 Nâzım. Şimdi 1965 yılındayız ama" diyen alaylı sesi canımı sıkıyor, hatta içimi acıtıyordu, tavrına katılmıyordum.

Yücel Kıvılcım'ı ilk kez Yeşimlerde görmüştüm. Az konuşup, herkesi olağanüstü bir dikkatle dinleyip, öyle sorular yöneltiyordu ki karşısındakine, ona fikrini söyleyen bocalayıp, bu keskin mantıkla söylediklerinin nasıl alt üst olduğunu görüyor, öylece kalakalıyordu. Bunu ne bir enteresanlık olsun diye, ne de kendini göstermek için yapıyordu. Yalnızca başka bir mantığa ve bakışa sahip olduğu hemen anlaşılıyordu. Uzun boyu, kunduzi siyah saçları, köylü esmerliğine varan yüzüyle bu olağanüstü zeki sorulardan, inanılmayacak denli çok okuduğu anlaşılan bu adam, her zaman içmiyor ama içince de üstelik çevresindekilerden de neredeyse çok içiyor ama içki, tavırlarında veya durumunda hemen hemen hiçbir değişiklik meydana getirmiyordu. Aynı sinsi sakinliğini koruyup, hınzır gülüşüyle karşısındakilerle değil, onların söyledikleriyle alay etmeyi sürdürüyordu. Sinirime dokunan bu tutumuna rağmen, onunla aynı sınıfta olduğumuzu ve onun sırf sınavlar için İstanbul'dan geldiğini öğrendiğimde kendisinin bir tek kitabının bile olmadığını da duyunca epey şaşırmıştım. Günaydın sanırım ona kitap konularında yardımcı olmamı rica etmişti. "Arkadaş İstanbul'dan, kendisi sendikacı" demişti. Sonra da ne olduysa birlikte çalışmaya, sınavlara birlikte hazırlanmaya karar vermiştik. Benim ikinci kez okuduğum, Koca Ceza Hukuku kitabından öyle bölümleri çalışmamızı salık vermişti ve bunların özetini öyle bir çıkarmıştı ki gerçekten, o kadar kısa bir süre çalıştığımız halde geçmiştik sınavı. O ise kitabı bir gecede, bir kez okumuştu yalnızca.

Deniz Harp Okulu son sınıfına geldiğinde askerlik onu boğmuş, ne edip edip kendini okuldan attırmak için türlü yollar dü-

şünmüştü. Kendisi ayrılamıyordu, çünkü o zamana kadar devletin sarf ettiği bütün paraları geri ödemesi gerekiyordu ve tabii ki hiç mi hiç parası yoktu. Zaten ailesi yoksul olduğu için askeri okula girmiş, öyle okuyabilmişti. Bu nedenle ne yapıp edip, kendini attırmaya çalışmasından, kötü puanlarını tamamlamasından başka yolu yoktu. Çünkü kötü puanlar belli bir sınıra gelmeden bir türlü atılmak mümkün değildi. Kötü puanlarını doldurmak için herkes dahilde siyah giyerken bu nizama beyazlarla çıkmaktan tutalım, koluna bir kızı takıp, komutanın evinin önünde volta atmaya, derslerinden kötü not almayı alışkanlık yapmaya kadar ne gerekiyorsa deneyip, puanı doldurmaya çalışmıştı. Derken artık atılacağım diye sevinirken, kendisini herkesin önünde çağıran komutan: "Eskiden çok çalışkan ve örnek olan bu arkadaşınıza bir imkan daha tanımaya karar verdik" deyince kafasından vurulmuş gibi olmuştu. Bunu anlattığında Yücel, "bunu duyar duymaz, ben mahvoldum, dedim. O puanları doldurmak için neler çekmiştim, şimdi yeniden nasıl dolduracaktım puanları, kötü kötü düşünmeye başladım" demişti. Sonunda kaçıp, bir gemiye tayfa yazılmış da öyle atılmıştı okuldan yanlış hatırlamıyorsam. Velhasıl böyle enteresan bir insan olan Yücel Kıvılcım'ın biz Dönüşüm satan gençler, Sosyal Adalet Dergisi, TİP ve Nâzım'dan başka diline doladığı diğer alay konuları ise yalnızca kafamda sorular uyandırır, iki arada bir derede kalmama yol açardı. Alayları Mustafa Kemal'e kadar uzandığında, örneğin nerede basıldığını o zamanlar pek bilmediğim makaleleri derslere boş verip, okuma isteğim körüklenir, *Çaltı* gazetesinde basılmış yazıları veya daktilo edilmiş bazı sayfaları yutarcasına okurdum. Bu yazılar pek de fark etmeden Kemalizmle hesaplaşmamı ta o zamanlardan sağlamıştır diyebilirim. Hele gene "Doktorun" yazdığı *27 Mayıs-Yönün Yönsüzlüğü* kitabını okumak büsbütün sağlamıştı bunu. Yerli yerine oturmuştu 27 Mayıs İhtilali ve Kemalizm. Bu nedenle devrimci bazı çevrelerde Mustafa Kemal hayranlığı, onun kalpaklı fotoğraflarının bastırılması veya hangi bahaneyle olursa olsun Mustafa Kemal yürüyüşleri yapma, hele anti emperyalizmin seviyesini ulusal kurtuluş savaşları seviyesinde tutup, Mustafa Kemal'in anti emperyalizmini olduğundan da öteye güçlü ve geniş gösterme tutumları, onun meşruiyetinden medet umulması bana bilinç saptırıcı ve sosyalizme aykırı milliyetçi tutumlar olarak gelirdi daha o zamandan ve canımı çok sıkardı. Şimdi büsbütün canımı sıkıyor.

"İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle" olmadığımız çoktan ayan beyan ortaya çıkmışken, kendine komünist veya devrimci diyenlerin "Atatürk" rozetleri taşımaları, bunca ölüme, katliama rağmen bu rozetlerin arkasına sığınmaları, hele Kürt hareketinin bu denli belirginleşmesinden sonra, büsbütün şoven anlamlar taşıyor. Hatta diyebilirim ki 12 Eylül sonrası, ülkede kalan 68 liler arasında çok daha yaygın, özellikle Mustafa Kemal arkasına sığınmak bugün. Belki de asıllarına döndüler, ehlileştirildiler demek daha doğru. O zamanki, 12 Mart öncesi bu kopuşamayış ve buna rağmen kendilerini marksist sayışları ile bu gün o kopuşamayışı bayrak edinmeleri, 12 Eylülün adeta kendilerini hizaya getirişi, hep denk düşüyor birbirine.

Bu, Engels'in ironik bir şekilde belirttiği duruma denk düşüyor: "Diyalektiğin de bir tutucu yanı vardır. İdrakinin süreci içinde kendini haklı sanır. Ama işte o kadar."

Ayrılış

Her neyse, velhasıl daha '65'lerde Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın olduğunu bilmediğim o makaleleri okumak, beni çok ama çok etkilemiş, 27 Mayıs'ın bir kez daha pekiştirdiği Kemalizmi törpüleyip, atmıştı içimden. O 1965 yılında gerektiği gibi yerli yerine oturtamasam da böyleydi bu; sarsıntıdan pek çok putun, tabunun devrilişiyle yüz yüze kalmıştım.

Okuduklarımdan ve öğrendiklerimden alt üst olmuş bir şekilde Sosyal Adalet Dergisi'nin binasının oraya, Ümit'e uğrar, bütün bunlardan heyecanla söz ederdim. Onun *Dönüşüm* gazetesi için harıl harıl çalıştığı, neredeyse her gün içeriye alındığı bir sırada yapardım tabii bunu. Üstelik beni alt üst eden bu birlikte ders çalıştığım ve tartıştığım arkadaşı ona getirip, tanıştırmıştım da. Soğuk bir karşılaşma olmuştu. Bu soğuk karşılayışı anlayamıyor, bana anlatılanların ona da anlatılmasını, onu da etkilemesini çok istiyordum. Ümit'le yalnız kaldığım sürelerde, –derslerden ötürü epey kısacıktı bu süreler– hararetle yeni öğrendiğim şeylerden bahsedişim ona iyi mi geliyor, kötü mü geliyor fark etmezdim bile. O da benim bu heyecanımı pek anlamaz, belki de bunu başka şeylere yorardı kim bilir? Nezarette karşılaştığı, onu olağanüstü heyecanlandıran kızla, şimdi kimi sorular sorup, hareketin bu günkü durumunu sorgulamaktan alt üst olmuş kızın ayni kız olup olma-

dığını sorardı kendine belki de. Az konuşur, esrarengiz tavırlarla, işaretlerle göstermeye çalışırdı bir şeyleri. Gene bunları anlattığım bir gün "dikkat et açık veriyorsun Yazıcıoğlu" demişti bana. Neden böyle dediğini anlayamamıştım. Verdiğim açık neydi? Ben yeni şeyler yaşayıp, araştırmaya, derinleşmeye hazırlık sürecindeyken, o boylu boyuna bir şeyin içine girmiş, oradaki pratikten derinleşmenin tünellerini kazıyordu. Ben dipteki farklılıkları, hareketin köküyle yaşananların eskiye dayanan farklılıklarını el yordamıyla algılamaya çalışırken ya da bu farklılıkların ne anlama geldiğinin bilincinde değilken ve bir bütünlüğe bu farklılıkların etki etmesi olasılığını duyumsamazken, o bu farklılıkları başka bir bağlamda yaşıyordu. Velhasıl o sırada o TİP üyesiydi ama ben üye değildim. TİP'nin genel çerçevesi ve çevresi içindeydim belki ama yüksek sesle düşünüyordum onun yanında. TKP tarihinden, içinde bulunduğum momentteki sorunlarından zerrece haberdar olmaksızın, bir komünist parti arıyordum. Ve birbirine daha yakın veya uzak çevreler olduğunu bile bilmiyordum TİP içinde. Kendi başıma, bir şeyleri öğrenmeye çalışıyor, bağımsızca çabalıyor, varolan hiçbir eylemden de kopmayı düşünmüyordum. O sıralar yayınlanmış, dünyada sosyalizmin iç sorunlarını anlatan bir kitaptan –sanırım adı *Sosyalizmin Sorunları* idi– okuduklarımı da pek şekillendiremiyordum.

Düşünce ayrılıkları keskin hatlarla bizler için ufukta belirmemişti daha. Eskilerin karnında ya arada bir şundan, ya bundan duyduğumuz kulaktan dolma laflar ya da işte böyle pek şekillendiremediğimiz kitaplarda duruyordu. Hele ben keskin hatlarla belli olmayan bu siyasi ayrılıkların eşiğinde olduğumuzu hiç algılamıyordum. O ise partiyi o sıralar destekleyen eski tüfeklerden "terzi tevkifatı" çevresiyle kurduğu bağların hayatını ve kararlarını doğrudan etkileyeceğinden habersizdi, ufukta epey sonraları belirginleşecek bir ayrılığa adım atacağını bilmeksizin, canla başla gündemdekiyle uğraşıyordu. Ben kıyıdan derinliklere doğru yüzmeye kesin karar verip vermeyeceğimi bilmeksizin nasıl yüzmem gerektiği ile uğraşıyordum '65'lerde. Tanımaya, öğrenmeye çalışıyordum. Ümit ise çoktan angaje olmuş ve geldiği yerden daha derine mi yoksa kıyıya mı yüzmesi gerektiği kararını vermeden çırpınıyordu.

Hayat karşısındaki tavrı da buydu: Çırpınmak. Ayrılmaya veya ayrılmamaya çırpınır, bir şeyleri eskisi gibi sürdürmeye çırpınır,

fark ettiği bir aşkı yaşamamaya veya yaşamaya çırpınır... Çırpınır da çırpınırdı. Hayatla ilgili bunalımı peşini hiç bırakmaz, heyecanlarını derleyip, toplamaya çırpınırdı. Çırpınışını saklamaya çırpındığı gibi. Şiiriyete olan ihtiyacından kurtulmaya çırpınır, şiir ve yalnızlık ise peşini hiç bırakmazdı. Zekâsı ile duyarlılıklarının arasındaki çırpınışına aradığı geçici dinginliğe denk düşmüyordum ben. Kendisi bu çırpınış içindeyken beni sahilden belki de onu seyrediyorum diye düşünüyor, yaşadığım "anlama" girişimlerini de, hem kendinden, hem o sırada içinde bulunduğu hareketten uzaklaşma olarak algılıyordu. Kafamı alt üstü eden adama yakınlaştığımı ve kendisinden de uzaklaştığımı sanıyordu kim bilir?

Benim onunla ilişkim böyle bir alt üstlük geçirmiyordu oysa. Siyasetle ve bilinçlenmeyle ilgili yeni sorular ve başka cevaplarla karşılaşıyordum. Bu sorulara cevap arayıp, verilmiş cevapları ise gözden geçiriyordum. Asıl uzaklaşmak için çırpınan oydu. Hayat bu çırpınışı kabul etmediğinden, tekrar bana doğru kulaç atar, yaklaştığında da yeniden uzaklaşmak için çırpınırdı. Derslerden kendime ve ona ayırdığım bir akşamüstü, Kızılay'daki Sosyal Adalet dergisinden çıkmış, Cebeci'ye doğru yürüye yürüye fakültelerin karşı kaldırımına gelmiştik. Yol boyu halindeki tuhaflığa bir anlam veremiyordum. Sanki bana söyleyecek bir şeyi vardı da onu söylesin mi söylemesin mi çırpınışı içindeydi. Öylece yürüyorduk. Nereye gideceğimizi kararlaştırmamıştık. Nereye gidelim, oraya mı, buraya mı derken karşıdan karşıya geçme anında birden "şu anda beni SBF kantininde bir kız bekliyor" deyince ben, "ha öylemi, hadi öyleyse, sana güle güle, bana eyvallah" deyip, saniyesinde karşıya geçmekten vazgeçip, gelmekte olan bir dolmuşa el ettim. Dolmuş durdu ve ön tarafa bindim. Onun karşıya geçeceğini, randevusuna gideceğini sanırken, birden onun da arka koltuğa bindiğini farkediyorum. Bir tuhaf oluyorum. Neden böyle davranıyor, sorusu içindeyken o, arka sırada oturmuş, bütün yol boyu, başı saçlarımda, öpüp, kokluyor, okşuyor, başımı. Bu ne perhiz bu ne lahana turşusu. Bir kararsızlık yaşıyor da diyemiyorum. Anlamıyorum. Kızılay'da, dolmuştan inerken "siz burda inmiyor musunuz Şirin Yazıcıoğlu?" diyor. Ben Bahçelievler'e gitmek üzere binmişim dolmuşa, yol boyu tutumu ve onun böyle demesi, sanki ne olur sen de burada in, demekmiş gibi geliyor. Hadi bari ineyim, diyorum. İndiğimiz yönde yürürken "neden

indiniz, siz Bahçelievler'e gitmiyor muydunuz?" diyor, bu kez. "Ha öylemi o zaman hemen şu otobüse bineyim" diyorum durakta bekleyen Bahçelievler otobüsünü göstererek, "yalnız bilet için bozuğum yok, bana bozuk para ver." Bu kez şaşıran, alt üst olan o, bu denli ani karar verişimde kendisini sarsan bir şeyler var. Kimbilir çabuk vazgeçtiğimi mi sanıyor ya da tutumumda sanılarının doğrulanmasını mı görüyor? Her halükârda kendisini çırpınışına bıraktığım kesin. Onun özgürlüğüne ihtiyacım olduğunu ise anladığını sanmıyorum. Telaş ve heyecanla bir avuç bozuk parayı uzatıyor. Avcunun içindeki bozuk paralardan yalnız gereken kadarını alıyorum, diğerlerini de almam için israr ediyor... Israrından vazgeçmeyince avcundaki paraları kendi elimle onun dış cebine bırakıyor, otobüse atlıyorum. Pencere kenarına oturuyorum, otobüs bir türlü kalkmıyor. Oysa ne denli istiyorum hemen hareket etmesini, ondan uzaklaşmayı. O durakta durmuş, pencere kenarında oturan bana bir şeyler anlatmaya çalışıyor. Bakışlarındaki yoğunluk, yaralıymış gibi duruşu, bir taraftan da ne olur düşün, der gibi işaretler yapışı... Pandomimin bana ne söylediğini çıkarmaya uğraşıyorum ama, çıkaramıyorum. Kafamı çalıştırmamı istediği kesin. Ama nasıl çalıştırmalıyım anlamak için? Belki de içinin başkasına doğru akıp akmadığını kestirmeye çırpınıyor. Benim, hareketin tarihiyle ilgili bir aydır yüksek sesle düşünmem de epey yardım ediyor herhalde uzaklaşmasına. Hele bu çabuk vazgeçiş sandığı tutumum da, epey şey söylüyor kimbilir. Başka şeyler de caba: Yani vakitsizlik, birlikte oturacak bir yerimizin olmayışı. Ben onunla bir oda tutup, oturmaya çoktan razıyım ama evlenmek istemiyorum. O dönemde bir kız için, evli olmadan böyle bir şeyden yana olmak çok da kolay değildi ama, hemen hayata geçirmek vakit ve nakit isterdi. Ne vakit, ne de nakit vardı. Üstelik Mayıs başında, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun epey önce girdiğim, işe alınma sınavlarına cevap gelmiş, işe başlayabileceğim bildirilmişken o, işe girmemi istememişti. Ben de nedense onun bu teklifini, olayların yoğunluğu ve önümüzdeki dönemin seçim dönemi olması nedeniyle kabul etmiştim. Daha sonra, 1966 da, ikinci bir müracaatla ve SSK'nın o dönem genel müdürünün hemşehrimiz oluşunun da torpiliyle gene de girecektim bir yıl gecikmeyle bu işe. Ama işte o sıra girmemiştim ve yoğun koşturmalar ve anlama kaygıları içinde geçiyordu günlerim. "Tarihsel Maddecilik" yayınlarından çıkan kitapları gösterdiğim-

de o da şaşırmış, inanası gelmemişti bu isimde bir yayınevi olduğuna ama, her gün olayların geçtiği, seçimlerin yaklaştığı bir sırada, hele ikide bir nezarete alınıp bırakılırken, o başka, ben başka bir yoğunluk yaşıyordum. İkimizin birlikte yaşadığı yoğunluksa sarsılıyordu.

Gene onun ve başka arkadaşların nezarete alındığı bir gün, elemelerin çekilmiş oluşuna, harıl harıl çalışmak zorunluluğuma rağmen, yani derslere ve yurdun 21'de kapanmasına boşverip, diğer arkadaşlarla birlikte Siyasal Bilgiler Fakültesi kantininde, onların salıverilmelerini merakla bekliyorum. Diğer arkadaşlarla üst katta, yurt girişine yakın bir yerde oturuyoruz. Kızılay'da korsan bir gösteri yapıldığından içerdeydiler. Salıverilirler diye umut ediyoruz. Gözaltı süresi o zamanlar 24 saat. Gerçekten de Necati Bey'deki şubenin karşısındaki kahvede onları bekleyenlerle çıkageliyorlar. Alper, Atilla ve başkaları. Çok yorgunlar... Devamlı gözaltına alınıp durmaktan gına gelmiş... Ümit beni görünce hafif bir şaşırma geçiriyor, sevinsin mi, sevinmesin mi bilemiyor. Bir aydır hep isteyip de, artık istemeyi kestiği bir sırada karşılaştığı ben ve onu gece yarılarında bekleyişim, gecikmişliğin insana iyi gelmeyen kekre tadını veriyor ona. Hani şu insanın içinden, "daha önceleri neredeydiniz," detirten kekrelik. Bir ay önce onu sevinçten uçuracak bu tutum, o gece belli belirsiz canını bile sıkıyor. Vermeye çabaladığı ayrılık kararını bir bakıma hırpalayıp, bir bakıma da netleştiriyor çünkü. Nezaretten çıkanlar oturup, neler olup bittiğini bize kısaca anlatıyorlar. Hemen kahve çay getiriyor bir arkadaş onlara. Bense belli belirsiz bir burukluk içindeyim. Denk gitmeyen bir şeyler olduğunu algılıyorum, iş işten geçtikten sonra bu gün onu beklemenin ilişkimizde kurtardığı, kurtaracağı bir şey yok. Seziyorum bunu. Neler olduğunu anlatmayı sürdürüyor arkadaşlar. O susuyor. "Benim kalkmam gerek" diyorum. Yurtta kapılar 21'de kapandığından, bu gece yarısında Yeşim'lerde kalacağımı zaten herkes biliyor. Arkadaşlarımın Bahçelievler'deki evine daha da fazla geç gidemem. "Şunu içeyim kalkarız" diyor Ümit. "Sen yorgunsun, Şirin'i ben götüreyim" önerisinde bulunuyor Hüseyin Ergün. Bense kimsenin beni götürmesine gerek olmadığını, tek başıma dolmuşa binip gidebileceğimi söylüyorum. Dolmuş güzergâhı evin önünden geçtiğinden, neredeyse kapının önünde inmek mümkün ama, dinleyen kim? Yorgun argın olmasına rağmen, Hüseyin'e "ben kendim götürürüm" diyor, ona karşı

belli belirsiz bir sinirlilik var sesinde. Bunun benden dolayı mı, yoksa başka şeylerle mi ilgili olduğunu çıkaramıyorum. Belki de belli bir siyasi şekillenmede ayrı ekiplerde oluşun veya birlikte yapılan işlerde çatallaşmaların başlamasının bir ürünü. Nedenini açıkça kavrayamadığım bir sinirlilik olarak yaşıyorum tutumunu. Daha sonraları sanırım *Dönüşüm*'ü çıkarmaya devam etmek isteyenlerle, çıkmasın diyenler olarak şekillenecek ayrılık ama, bu bilgim kesin değil.

Kahveden çıkıyoruz. Suskunluk da bizimle birlikte çıkıyor. Yollarda aramızda çoktan belirmeye başlayan ayrılık koyulaşıyor. O ayrılığa karşı cebelleşiyor. Ben cebelleşmiyorum, içim titreyerek bekliyorum kaçınılmaz olanı. Bahçelievler'deki Yeşim'le, Günaydın'ın evine geldiğimizde, penceredeki ışığı görünce, "daha yatmamışlar" diye seviniyorum. Yeşim çalışma odasında delikli tabletlerle ilgili tezine çalışıyor. Onunla bir iki laf ediyoruz. Yeşim'in "Gece yatmaz"ın (Bülent Aren) arkadaşı olduğunu söylüyorum ona. "Ha öyle mi" diyor Ümit. Üçümüzün o sıradaki tek ortak konusu Bülent; adeta can kurtaran simidi. Yeşim, Ümit'le ilk kez karşılaşıyor ama onu benim anlatmalarımdan biliyor. Dönemin raconuna uygun olarak da ona hemen "sen" diye hitap ediyor. Durumdan bir şeyleri sezdiğinden midir, yoksa yürümeyen sohbetten midir, nedir, bizi yalnız bırakıp, yatak odasına gitmeden önce salona iki yatak takımı koyduğunu haber veriyor ve ona dönüp, isterse onun da "burada" kalabileceğini de söylüyor. "İster bu odada ister salonda. Şirin evi bilir, sana gösterir kalacağın yeri" diye ekliyor.

Bu arkadaş ekibini bana Erses tanıtmış... Onun ablasının arkadaşları daha çok. Yani bizden önceki kuşaktan. Kimi çoktan üniversiteyi bitirmiş, evlenmiş, iş güç sahibi olmuş, kimi doktora yapmak için dış ülkelere gitmiş, kimi de Yeşim gibi çocuk sahibi olmuş ama üniversiteyi bitirmek için tezini yazmakla meşgul. Kimi çoktan mesleğine başlamış ama, bir taraftan da araştırmalarını sürdürüyor. Kimi yüksek matematikçi evi İstanbul'da Ankara'da doktora yeri arıyor, kimi mülkiye mezunu vergi uzmanı olarak çalışıyor ve İstanbul'da oturuyor. Arada bir Ankara'ya geliyor.

Hatta İstanbul'dakilerden biriyle bu gelişlerden birinde, alışılmadık bir tarzda tanışıyorum. Salonda uyuduğum bir sabah, nefis seslerle gözümü açıyorum, içime işliyor müzik, hemen heyecanla yataktan fırlıyor sesin geldiği çalışma odasına 'Yeşim mi, Günay-

dın mı kalktı, kim bu sabah erkenden kulak ziyafetini çeken?' diye bakıyorum. Tanımadığım biri plaklar arasında yerde oturuyor.

Merhaba. Ben Ömer. Sen kimsin?
Adım Şirin. Plakta çalan ne?
Beethoven, Romance

Yeşim'in arkadaşı olduğunu, İstanbul'dan bu sabah geldiğini söylüyor. Biz uyurken gelmiş. Sessizce içeri girip, –elbette o benden de önce biliyor kapının nasıl açılacağını– biraz kestirmiş. Sonunda bizlere kalk müziği olarak bu plağı seçmiş. Plağı yanında mı getirdi, orada arayıp mı buldu, artık sormuyorum.

Başlarda daha çok Erses'le uğrarken, sonra sonra yalnız başıma da uğrar olmuştum Yeşim'le Günaydın'ın evine; nerdeyse evden biri gibi davranıyorlar bana. Arada Itır'a bakıyor, onunla oynuyor, gezdiriyorum, sevgiyle isteyerek yapıyorum bunu. Onlar da epeydir yapamadıklarını yapıp, geceleri çıkabiliyorlar. Beni kendilerine göre seviyorlar, ben de onları.

Evlerinde arada bir toplanılıp müzik dinleniyor, sohbetler edilip, epey içki içiliyor. Ben bir yudum bile içmiyor, onları inceliyor, bunalımlarını anlamaya çalışıyorum. Böyle içki içip duygulandığı bir gün boynuma sarılıp "ne olur bizim gibi olma" diyor Yeşim heyecan yüklü, acı yüklü parlayan gözlerle bakarak. Ben aralarında başka bir gezegenden gelmiş gibi duruyorum. Söylediğim türküleri ve sesimi çok beğeniyor, etkileniyorlar. Bu yeteneğimi geliştirmemi istiyorlar. Bana türküler bulup, dinletiyorlar hatta, ilk kez gene onların orada Erses ne yapıp edip, bir konserde özel çabalarla kaydedilmiş bir türkü bandı dinletiyor bana. İlk kez dinliyorum Ruhi Su'yu. Kimdir hiçbir şey bilmiyorum hakkında. Daha plakları filan da çıkmış değil. Onlar İstanbul'a gittiklerinde çalıştığı gece kulübünde dinlemişler ve sesini uzaktan teybe almışlar. Bandın kötü kaydedilmesine rağmen ses ve türkü olağan üstü etkiliyor beni. Şimdiye kadar ne bu sesi ne de türküyü duymuşum: "Uyur iken uyardılar / Diriye saydılar bizi / Koyun olduk ses anladık / Sürüye saydılar bizi". Duyar duymaz da kendimi sedirden yere atıyorum. Ses de türkü de içime işliyor. "Kim? Kim?" diye soruyorum Erses'e. "Çok beğeneceğini biliyordum zaten" diyor Erses. Sonra ekliyor: "Ruhi Su." Radyoda filan hiç duymamışım bu sesi. Belki Ankara Radyosu'nda çalıştığı dönemlerde, ben

çok küçükken evde ailecek dinlenen radyodan kulağımda kalmış da olabilir sesi, bilinçaltına işlemiş olabilir ama, o sırada hiç ama hiç duymadığımı bildiğim kesin. "Duyamazsın" diyor Erses, "hiç radyoda söylemesine izin verirler mi?" Neden izin verilmediğini otomatik olarak anlayamıyorum daha, on yedi yaşımın bilmezliği içinde. Sonra sonra öğreneceğim, 51 TKP Tevkifatında içeri alınanlardan olduğunu, operadaki işini kaybettiğini. Radyoda da söylemesine yasak konduğunu. Bandı tekrar tekrar dinliyoruz.

Velhasıl Yeşimler evlerinde bana böylesi bir özgürlük alanı sunuyor. Başka yerde bulamayacağım pek çok kitabı ama, her türden kitabı orada bulup okuyorum. Daha önce adını bile duymadığım pek çok yazarı bu evdeki kitaplarından tanıyorum ilk kez. Rilke'yi, *Malte [Lauris] Brigge'nin Notları*'yla; [Luigi] Pirandello'yu *Altı Şahıs Yazarını Arıyor*'la; Papini'yi *Gog*'la, Marcel Ayme'yi *Duvar Geçen*'le tanıyor, ilk kez burada okuyor, varlıklarından bu kitaplık sayesinde haberdar oluyorum. Yazarını bilmediğim *Örümcek Dede*'yi, *Pan*'ı, *Viktoria*'yı hep orada bulup okuyorum. Sarsılıp, etkileniyorum. Thomas Mann'ın, Knut Hamsun'un, İbsen'in, Pertev Naili Boratav'ın ve başkalarının kitaplarını. "Beyaz kitaplar" denen, Milli Eğitim Bakanlığının yayınları. Hasan Ali Yücel zamanında hasbel kader tercüme edilmiş bu eserlerden istemediğin kadar var Yeşim'lerin evinde.

Bazen de kendisinin çok sevdiği, esprisini benimle paylaşmak istediği İngilizce veya Fransızca bir kitabı bana tercüme ettiği de oluyor Yeşim'in. Daha önce hiç duymadığım pek çok plağı da orda bulup dinleyebiliyorum. Edith Piaf, Yves Montand, Jacques Brel, Miriam Makeba, Harry Belafonte, Robson, Pete Seegers var bunların arasında. Bazılarını ilk kez onların evinde dinleyip, seviyorum. Öğrenmek istediğim bazı şarkıların sözlerini yazıyorlar bana hem de okunuşlarıyla ve kimselerin olmadığı zamanlarda yirmi kere, otuz kere üstüste dinleyerek öğreniyorum şarkıları. "Plaisir d'Amour"u en az yirmi kere dinleyip, öğrenmiştim örneğin. Gruptan bazılarının tüm dönemleri içeren klasik müzik koleksiyonları var. Arada Yeşim'lere uğrayan, Çetin Yetkin bunlardan biri. Hatta Günaydın, hemen hemen tüm barok dönemin bandlarını dinleyebilmem için bir gün Çetin Yetkin'e götürüyor beni. Onlar konuşurken ben bir kenarda istediğim barok bandlarını dinliyorum.

İçlerinden bazıları filme meraklı, hatta Paris'te bu alanda eğitim almış olanlar bile var... Sema'yla eşi Necmettin mesela. Fransa'dan

geldikten sonra tanışıyorum onlarla. Sema Ankara Radyosu'na giriyor. Evleri Paris'ten getirdikleri plaklarla, resim kitaplarıyla dolu. İlk kez Mondrian'ın küçük bir tablosunu onlarda görüyor, bu geometrik şekillerin resim oluşuna şaşıyorum. Renklerin uyumunu seviyorum. Modern resimden haberdar olmasına haberdarım. Öğretildiğinden değil, sanat tarihi derslerinde bir türlü modern dönemlere gelebilmiş değiliz. Üstelik müzik öğrencisiyim. Bu alandaki haberdarlığım yalnızca lisenin kütüphanesinde saatlerce karıştırıp baktığım sanat albümlerinden geliyor. Bir de gerek tiyatroya gerek edebiyata, kısaca sanatın her dalına meraklı arkadaşım Bilge'yle yaptığımız sohbetlerden, onun bana gösterdiklerinden ediniyorum bazı bilgileri. Ama geometrik şekiller olarak gördüğüm modern resmin bu tarzından daha haberdar değilim. Büyük bir hazla Necmettin'le Sema'nın Paris'ten geltirdikleri kitapları karıştırıyorum bu kez. Paris'ten bir film makinası getirmişler. Böylece kısa metrajlı 16 mm'lik filmler seyredebiliyoruz; bazen onlarda, bazen Yeşim'lerde. Filmleri nereden, nasıl ödünç alıyorlar bilmiyorum. Şarlo'dan Sahne Işıkları'nı, Asri Zamanlar'ı ilk kez izliyorum... *Milliyet* gazetesinde çizgi roman olarak okuduğumuz, ağzında pipolu Merdefesiyle meşhur, Hoş Memo'yu da... Bir çizgi romanın film olabilmesi, hele Hoş Memo'nun filmi beni hem çok şaşırtıyor, hem de sevindiriyor doğrusu. Bu ekipten bazıları film çekmeye, kimi resme meraklı, bazıları ise bir müzik aleti öğrenmeye çalışıyor ya da çalışmayıp, müzik aleti öylece duruyor; (hatta Yeşim bu hevesinden vazgeçtikten sonra onun çellosunu satması için konservatuara gidip, liseden arkadaşım tiyatrocu olmaya tutkun Bilge Göksel'le görüşüyorum. O da beni kompozisyon bölümünden Sarper'le tanıştırıyor, çellonun satılık olduğunu müzik bölümüne o duyuracak (böyle bir vesileyle tanıştığım Sarper ise daha sonraları güzel marşlar, şarkılar besteleyecek. Ama daha bundan hiç haberdar değiliz. Besteleri arasında 1 Mayıs marşı olacağını örneğin hiç bilmeden sohbet ediyoruz Sarper'le. Çok daha sonraları, 1975'lerde Dostlar Korosu'nda söylediğimiz ve AST' ta oynanan bir piyesin müziğinden alınmış "Boşa didinmek fayda vermez / Her geçen gün daha beter dünden" in de onun bestesi olduğunu Ruhi Su'dan öğreneceğim. Zaten adını şimdi unuttuğum o oyunun tüm müziğini o yapmıştı sanırım, ama Yeşim'in çellosunu onun aracılığı ile satabilmiş miydik o sıralar acaba?) Velhasıl Erses'ten ötürü tanıştığım ve uzun

süre arkadaşlarım olan bu insanların hepsi nev-i şahsına münhasır kişiler.

Yeşim'lerin kapısı hep açık. Evde olmadıkları zaman da bizler kapıyı bize gösterilen usulle açıp girebiliyoruz. Yüzlerce kitap, plak o gün Ümit'le suskun oturduğumuz çalışma odasında. Daha çok büyük bürokratların ilerici, kültürlü, başka bir hayat peşindeki çocukları... Ekibin kafası sayılan Ömer İnanç ise namını duyduğum ama kendisini o yıllarda henüz tanımadığım önemli bir mensubu bu grubun; Fransa'da iktisat doktorası yapıyor. Erses'in ablası da onun eşi, henüz Paris'teler. İki yıl daha geçmesi gerekecek Ömer'le tanışmak için. Ama Ömer İnanç'ın kardeşi Ezel İnanç'ı tanıyorum. Hepsinden daha politik olan Ömer İnanç, Fransa'dan döndüğünde TİP'e girecek, Bilim Kurulunun oluşturulmasında önemli katkıları olacak. ODTÜ'deki ilk boykotun yapılmasında doğrudan rol oynayacak ve sonra hepimizi hayrete ve acıya boğarak 1967 yılının başlarında, evinin banyosunda intihar edecek. Onun ölümüyle ilk kez karşılaşacağım yoldaş, sevilen arkadaş ölümüyle. Adeta onu izleyecek olan ölümlerin, katliamların ilk haberini verircesine, bir karabasan olarak inecek Ömer İnanç'ın ölümü üstümüze... Ve böylece o çevreyi de pratikçe eleştirmiş olacak bu ölüm. Ve bir türlü anlayamayacağım bu ölümün sebebini. Sonradan onun Troçkist olduğunu öğreneceğim bir vesileyle. İlk kez Orhan Suda'dan duymuştum, Troçkizm diye bir hareket olduğunu. Ama dedim ya sosyalizm içi ayrılıklar kendini hayatımızda çok belirgin hissettirmemiş daha. Sizin okuldaki o ilk boykotta neler oldu, Ömer İnanç'ın oynadığı rol ve TİP ile bir çatışmaya düşüp düşmediği, bütün bunlar bir gölge olarak duruyor onun intiharı üstünde. Hayal meyal hatırladığım İdari İlimler dekanının görevden alınmasını protesto ve kararın geri alınması somut hedefine bağlı olarak boykot yapıldığı ve mütevvelli heyetin bu kararı geri aldığı. Sanırım Ömer, "isteklerimizi kabul ettirdik, boykota artık son verelim" dediğinden karşı çıkışlara hedef oldu. Ulu orta kimi tepkilerle de karşılaştı. Ve boykota devam kararı alınmıştı. Onun intiharının bu döneme düşmesi düşündürücü. Yani öğrenci boykotlarının ve olaylarının, daha dünyada ve Türkiye'de yaygınlaşmadığı bir dönemde hemen hemen ilk sayılabilecek bu boykot sonrasındaki günlere bir ölümün denk düşmesi. Bu ölüm, intihar da olsa düşündürücü. Tanıdığım bu arkadaş grubunun beyni durumundaki ve herkesin üstüne tit-

reyip, sevdiği bu insan böylesine bir trajik ölümle hayatına son veriyordu işte. Gerçi FKF'den bir arkadaşımız Atalay Savaş, '66'larda adliyeye duruşmaya giderken karşıdan karşıya geçtiği bir sırada bir arabanın çarpmasıyla ölmüştü. Yani aslında ilk ölenin o olduğunu söylemek belki daha doğru. Ama Ömer'in ölümü siyasi olarak daha farklı bir etki bırakmıştı üstümüzde.

Yeşim ise bu ekibin kalbi sayılırdı. Daha iki yıl sonra başımıza gelecek bu intihar olayından ve beş altı yıl sonra da onun çok genç yaşta İstanbul'a arabasıyla, hem de "Gece Yatmaz"ın (Bülent Aren) nikâhına giderken geçireceği trafik kazasında öleceğinden habersiz oradan buradan konuşmaya çalışıyoruz, 1965 yılının hangi ayı olduğunu unuttuğum o yaz gecesinde. Haziran sonu mu, Temmuz başı mı? Bülent'ten mektup geldiğini söylüyor Yeşim. "Ben de aldım çok hoş bir mektup" diyorum. Elektrikli havayı hemen algılamış durumda Yeşim. Esprilerle yumuşatma girişimini ise bir iki denemeden sonra hemen kesiyor. Zaten, gereğinden fazla bir çaba göstermez durumu kurtarmak için. Ümit hiç konuşmuyor. Yeşim bizi yalnız bırakmanın uygun olacağına karar verip, "hadi iyi geceler çocuklar" diyor ikimize de. Bense Yeşim'in gitmesini hiç istemiyorum. O gidince odadaki sessizlik büsbütün koyulaşıyor.

Ben masanın başında, sandalyedeyim, o yere oturmuş ve sırtını, boydan boya duvara rapdedilmiş kitaplığın, alttaki kapalı dolapların kapağına dayamış, büktüğü dizlerinden birine dayadığı kolundan eli sarkıyor. Öylece duruyoruz, içim acıyor, ilk defa içki içmek istiyorum. Canımı acıtan ve sıkan sessizliği "içki içersin herhalde" cümlesiyle bozup bozmamak arasında gidip geliyorum. Hiçbir şey söylemeden kalkıyor, mutfağa, buz dolabına bakıyorum. Votka var, iki bardakla geri dönüyorum. Gene hiç konuşmadan bardaklara votka koyup, birini ona uzatıyorum ve yeniden deminki yerime geçiyorum... içiyorum. İçkisini yudumlarken suskunluğu o bozuyor... "Beni buraya karşılıklı oturmak için mi getirdin?" diye soruyor. Bu soru ayrılığı paramparça etmiyor hayır, onun çırpınışını yansıtıyor. Onunla bir evde oturmaya çoktan razıyım ama bir türlü vakit ve nakit bulabilmiş değiliz. Sevgililik günlerimiz sokaklarda, Gençlik Parkında, Çiftlikte, çocuk bahçelerindeki büyük karşılıklı salıncaklarda geçmiş. Sonra da zaten aramıza elemeler, hareketin tarihi ile ilgili benim alt üst oluşlarım, onun sürekli içeri alınıp, bırakılışları vs. girmiş. Gecikilmiş

olduğunu duyumsuyorum ama gene de yere yanına oturuyorum. Öpüşüyoruz. İhtirasla. Acıyla... Elveda öpüşü bunlar. Birden heyecandan boğulurcasına kesiyor. Bu yoğunluğun onu çağırdığı yere gitmemeye çırpınıyor. Ben de dörceleniyor, oturuyorum. İçki mideme vuruyor, gidip kusuyorum. Telaşlanıyor. "Seni içeriye yatırayım" diyor. "Bir şey yok" deyip, salondaki divana uzanıyorum, üstümü örtüyor... "Ben gideyim." "Kal, yorgunsun öbür odada uyuyabilirsin" diyorum belli belirsiz. Kalmasının ille de benimle ilgili olmadığını belirtmek için. "Yok kalmayayım, ben gideyim..." diye yineliyor. Yeniden "kal işte" diye mırıldandığımda, "sen beni... et Şirin" diyor. Kendine kızgın, kendisiyle ilgili yaptığı bir tespitin izi var sesinde. Dediğini yapıp, "peki madem... Has siktir" diyorum ve gidiyor... Ayrılıyoruz. Kapanan kapı sesi içimdeki sızıyı arttırıyor. Sızıyorum. Sonrası sınavlar-ayrılık, daktilo kursu- ayrılık, Yeşim'le İstanbul sefası- ayrılık, *Dönüşüm* gazetesi duruşmaları-ayrılık ve geçiyor günler. Bizim yurdun sınavların sonunda kapanmasından sonra siyasal kız yurdunda kalmaya başladığımdan, bazen arada rastlaştığımızda gene tuhaflıklar yapıyor. Arkamdan, "siz, lacivert bayan, evet siz, burada kalarak bizim huzurumuzu kaçırıyorsunuz, bunu biliyor muydunuz?" diye seslenip, beni yolumdan alıkoyuyor. Koyu lacivert ketenden bir döpiyes var üstümde. Dar eteği, bütün vücuduma oturan önden şık üç düğmeli bu döpiyesin yakalarının kenarına çekilmiş beyaz şerit, ilik yerlerinden basene kadar sürüyor. Teyzeme artık çok küçük gelen bu şık giysi bana daraltılmış. Dönüp, "bir şey mi diyorsunuz muhterem beyefendi?" diyerek ona doğru yürüyorum. Bu sizli bizli konuşma aramızda eskiden beri bir oyun. Yanına gittiğimde ise, gözlerime bakmaktan başka bir şey yapmıyor. Hüzün, heyecan, sıkıntı yüklü bu bakışların yoğunluğunun neler söylediğini bulup çıkarmaya çalışıyorum. "Trajedi meraklısı" olduğumu söylediğinden beri, davranışları sanki, 'al madem sana trajedi' cinsinden. Oysa ben trajedi meraklısı filan değilim. Yaşamaktan içim içime sığmıyor. Her şey coşku, her şey merak. Yaşama sevincimi nereye sığdıracağımı bilemiyorum çoğu zaman. Herkes için böyle olmayışı içimi acıtıyor yalnızca. Ve işte o bu yanıma "trajedi meraklısı" imişim gibi bakıyor. Ben de ona bakıyorum, soran gözlerle. Soran gözler, onu anlamayan gözler oluveriyor nezdinde. İçindeki şiir büyüyor, bakmayı sürdürüp, geri geri çekiliyor. Bense "bayan lacivert", olarak duruyorum karşılaştığımız yerde, sonra

dönüp yurda, odaya gidiyorum. İçim alt üst olmuş vaziyette. Hoş onunla başlarken de böyle olmuştu, hiç laf etmemişti. Siyasala gelip, ona, 'senin bana söyleyecek bir şeylerin var, sanıyorum' dediğimde, "söylenecek her şey söylendi dün gece", demişti. Hafızın bir beyitinde dediği gibiydi halleri: " Görmesini bilene bir işaret çok bile / Bir kinaye söyledim, bir daha söyleyemem." Ama ayrılığın üstüne, söyleneceklerin böyle başlangıçtaki gibi yalnızca tavırlarla söylenmesinin yetmediğini, olsa olsa bunun sürüncemede kalan bir şeyler varmış gibi teğet geçmeler demek olduğunu da o anlamıyor. Canımı sıkıyordu bu durum, üstüne varmıyordum. Bir gece yarısı yolda karşılaşıp, merdivenlerde, kısa bir süre konuşmadan oturuyoruz. Belki de bu suskunluk ona başka bir şey söylüyor, bana başka bir şey. Önce o kalkıyor ayağa, bir şeyler mırıldanıp, okşarmış gibi saçlarımı karıştırıyor, sarhoş mu sarhoş, kendisiyle derdi, bir taraftan da bana davranışlarıyla "ah, dürüst, saf kız, hayatın saçmalığını ve hiçliğini kavramayan, erkeklerin ne menem varlıklar olduğunu bilmeyen, dolambaçsız, hilesiz kız" demekte sanki. Bense alabildiğine ayığım, merdivenden kalkmıyor, gecenin sihrini soluyor ve koyulaşan ayrılığı dinliyorum.

İşte Sinancığım böylesi bir ayrılığın, üstümdeki etkilerini irdelemeyle geçen bir buçuk yıldan sonra, bu etkileri yok saymaksızın onların verdiği acı, sıkıntı ve hayata dair deneyler çıkarmanın uğraşından geldiğimden seninle ilk karşılaştığımız o gün krizden çıktığımın bilincinde olmaksızın her zamanki gibi davranıyorum. Yani seninle ne tanışmak, ne de tanışmamak gibi bir düşüncem var. O gün Arif'e bizi tanıştırsana demedim ama sen de demedin. Daha sonra Arif'ten benim kim olduğumu öğrendin mi bilmiyorum. Ya da zaten belki de sen beni tanıyordun da ondan demedin. Kaldı ki yaşanıp, geride bırakılmış bir aşkın kalıntılarını üstünden sıyırıp, atma bakımından biraz da denk durumdayız bence tam o sıralar. Senin de İstanbul'da epey önce yaşadığın bir ayrılıktan geldiğini daha sonra öğreneceğim. Kimdir bu insan, adı nedir hiç bilmiyorum. Bildiğim yalnızca epey önce yaşanılıp, senin tarafından bitirilmiş bu ilişkinin senin için bir geçiş niteliğinde oluşu. Daha çok onun sevgisi üstüne kurulmuş oluşu. Ayrılığın seni etkileyen yanıyla, onu etkileyen yanının farklı oluşu. Senin ölümünden sonra onunla tanışmak istediğimi söylesem inanır mısın? Beni aramasını ne çok istedim, karşılıklı oturup seni konuşmayı onunla... Hatta telefon eden bir kadının onun olduğunu

düşündüm uzun süre. Bir kadın sesi olayın doğru olup olmadığını sormuştu telefonda. Üzüntüden bitkindi ses... "Siz kimsiniz?" diye de sormuştu. "Eşiyim" demiştim. "Ya siz?" "Bir arkadaşıyım, siz tanımazsınız" demiş, acıma değen acısı yoğunlaşmıştı kulaklarımda, nezaketle kapamıştı telefonu...

Seninle ben, böylesi deneylerden geliyorduk velhasıl, ilk karşılaştığımızda. Sonraki günlerde ben o güzel gülüşü ve sahibini hiç düşünmedim. Böyle şeylere ayıracak vaktimin olmayışından değil, aklıma gelse uzaklaştırmaya çalışmazdım. Yalnızca o güzel gülüşü fark etmiş, o sırada yaşamış ve geçmiştim. Ne bilirdim ki bu gülüşün hiç çıkmamak üzere belleğime kazınmış olduğunu ve zamanı geldiğinde oradan kendini belli edeceğini. Ve bir gülüşe yılların asla hükmünü geçiremeyeceğini sonradan öğreneceğimi ne bilirdim? Yalnızca o günü izleyen günlerde bu gülüşü ve sahibini düşünmediğimi biliyordum ben... Sen düşünmüşsün ve unutmamışsın ama, gazete tomarlarıyla merdivenlerden inen ve sana içinden "ah.. Böyle militan kızlarımız var, ne güzel!" dedirten kızı. Ve sendeki iç akmasının ne olduğunu sormuşsun kendi kendine. "Hayrola" demişsin, "ne oluyor bana, bir sevgi başlangıcı mı?"

Bense seni daha önce de görmüşüm. Tabii senin sen olduğunu bilmeden. Ruhi Su'nun sizin mimari amfisinde verdiği konserde çekilmiş fotoğraftan anladık bunu daha sonraları. O gün ben de ordaydım. Konserin açılışını sen yapmış, Ruhi Su'yu sahneye davet etmiştin. Bütün amfi hınca hınç doluydu. Coşkuyla ama nefesini tutarak, çıt çıkmadan dinliyordu herkes türküleri. Ruhi Su önce söyleyeceği türküleri baştan bildiriyor, bazen üç, bazen dört türküden oluşan bölümler bitince de bir alkış kopuyordu. Konser sona erdiğinde sen yeniden sahneye gelmiş, Ruhi Su'ya hem teşekkür etmiş, hem de ODTÜ emekçilerine verilmesi gereken bir belgeyi, onun vermesini rica etmiştin. Belge neydi, ODTÜ emekçilerinin sendikalarının kuruluş ve onların üyelik belgeleri miydi, ya da başka bir şey miydi? Hatırlamıyorum. Kısacası seni ilk kez ODTÜ Mimari Fakültesi'nin sahnesinde görmüş sayılırım. Sayılırım, diyorum çünkü yolumuz çok önce 1962-1963 yıllarında, İzmir'de benim okuduğum lisede kesişmiş. Belki bizim liseye, Müdüre Hanım'a konuk geldiğinde gördüm ilk kez seni... Ha ne dersin Sinancığım? Belki!

O zamanlar görüp görmediğim kesin değil ama, "Müdüre Hanım'ın çok yakışıklı yeğeni" olarak kızlar arasında konuşuldu-

gun kesin. Tabii ne ben ne de diğer kızlar senin aslında "Müdüre Hanım'ın yeğeni" olmadığını bilmiyoruz. Annenin Yozgat'a sürgüne gitmesinden dolayı ta çocukluğundan beri tanıdığın ve kendisine "Türkan Abla" dediğin bir aile dostunuzmuş meğer bizim Müdüre Hanım. Yozgat'ta neredeyse yıllarca aynı evde kalmışsınız. Bizim, özellikle de benim oldukça önemli şeyler yaşadığım bizim okulun müdüresiyle ta çocukluğuna varan bu tanışıklık, bu tesadüf, sonradan bana hayatın bir cilvesi olarak görünecek hep. Hem de Türkan Hanım'ın bize armağan ettiği, ısıya dayanıklı ve üstünde papatyalar olan beyaz porselen tencereye her bakışımda hatırlanacak olan bir hayat cilvesi ve bana içimden "kim derdi ki bizim Müdüre Hanım bana evlilik hediyesi yollayacak!" dedirtecek cinsten bir cilve. Çünkü neredeyse disipline verilip, okulla ilişkimin kesilmesine yol açacak olaylar yaşamışlığım var onunla. Okula, hele yatılı olarak kaydolmak öyle pek kolay olmamışken. Babam, kapıda yevmiyeli birini gece nöbetçi olarak tuttuğundan, ilk kayıt numarasını almış ve kaydımı öyle yaptırabilmişken. Şimdi böylesine zor girdiğim bir okuldan hem de bir disiplin olayıyla ayrılmak bana dayanılmaz geliyordu elbette. Hele ortaokulda sürekli iftiharlara geçmiş, başarılı bir öğrenci olmaya alışmışken. Sonradan tatlıya bağlanmış bu olay İzmir Kız Lisesi'ne ilk girdiğim yıl başıma gelmişti.

Okula girdiğim yıl 27 Mayıs dönemi olduğundan, öğrencileri "Yassı Ada Filmleri" ne götürürlerdi. Ben de hiç kaçırmazdım bu filmleri. O gün de gene sinemaya gideceğim için dolapların ordan pardesümü almış, çıkıyordum ki bizim "masa başımız" lise son sınıftan arkadaş, elinde kahve fincanı, ön koridor, köşedeki masadan, yanındaki başka bir arkadaşla bana sesleniyor: "ne olur şuna bir bakıver Şirin!" "Gitmem gerek, başka zaman baksam? Acelem var" "Ne olur... Valla sırf sen bakasın diye içtik bu kahveyi. Bir iki dakikadan bir şey olmaz, herkes yeni yeni toplanıyor zaten aşağıda" diye üsteleyince onu kıramıyorum, fincana şöyle bir bakıp, acele acele "işte baş harfi şu olan bir delikanlı vs." diye bir şeyler atıyorum kafadan. Birden koridordan, tak tak bir topuk sesi bize yaklaştı, baktık Müdüre Hanım. Elimde kahve fincanı öylece kalakaldım. Bize ne yaptığımızı bile sormadan elimden fincanı aldı ve üçümüze birden "siz gelin bakalım benim arkamdan odama" dedi. Suyum ocağa vurulmuştu. Genellikle böyle şeyler yaşamaya alışık olmadığımdan, bir tuhaf oldum, Yassı Ada filminin

kaçtığına mı yanarsın, müdüre hanıma yakalandığına mı? Neyse odaya tek tek alındık. Sıra bana geldiğinde, Müdüre Hanım, "kızım, niçin burda dirsek çürütüp, vakit kaybediyorsunuz. Gidin İstanbula, Sulukulede bir çadır açın, fal bakarak hem kendinizi, hem de ailenizi geçindirirsiniz. Niye buralarda boşu boşuna okuyorsunuz?" demez mi? Ben bir taraftan onun arkasındaki Atatürk fotoğrafına bakıyor, içimden "Atatürk'üm bana kuvvet ver" diyorum. Bu sözler üstüne de ne olursa olsun mutlaka söylemek zorunda hissettiğim ve kendimden hiç beklemediğim sözler dökülüyor ağzımdan, "sizin bunları bana söylemeye hakkınız yok, olsa olsa ancak disiplin kovuşturması yapabilirsiniz" diyorum. O vakte kadar, böyle bir karşı çıkışı aklından geçirmeyen müdüre hanım, kulaklarına inanamıyor. Öğretmenlik hayatında, hele müdüreliği sırasında bırakalım böyle karşı çıkışları, normal itirazlara bile alışmadığından, bu itirazı otoritesine yapılan bir saldırı, bir saygısızlık olarak alıyor ve belli belirsiz kendini kaybederek, öfkeyle, "öyle mi, öyle mi, peki madem! Peki madem!" deyip basılı bir disiplin kâğıdı çıkarıyor çekmeceden. Şimdiye kadar hiç görmediğim bu kâğıda daha sakin bir edayla bir iki satır yazıyor. Kâğıdı önüme uzatıyor. Resmi disiplin kurulu kâğıdının bölümlerinden birine yazdıklarını okuyorum: " Koridorda, sizi elinizde kahve fincanıyla, fal bakarken gördüğümde arkadaşınıza ne söylüyordunuz?" El cevap: "Sınıfını geçeceğini söylüyordum." "Sizi disiplin kurulu çağıracak; şimdi artık gidebilirsiniz. Bundan böyle de bu okulda zor okursunuz. Seneye de zor kaydınızı yaptırırsınız siz" diyor tehdit edercesine.

Onu izleyen günlerde yüreğim ağzımda, disiplin kuruluna çağrılacağım zamanı bekleyip, durmuştum. Bir türlü çağırılmıyor, gittikçe tedirgin oluyordum. Bir taraftan da savunmalar hazırlıyordum tabii... "Öğretmenler odasına girdiğimde ters kapanmış fincanlar görüyordum" gibi hamaset cümleleri vardı savunmamda. Yani öğretmenler bile fal baktırıyor, kötü bir şey olsaydı baktırırlar mıydı, yasak olduğunu bilmiyordum, gibisinden şeyler düşünüyordum. Ama hiçbir ses çıkmıyor, kurula bir türlü çağrılmıyordum. Sonunda işin tavsadığını, Müdüre Hanım'ın bizi disipline vermekten vazgeçtiğini bile düşünmeye başlamıştım. Hatta boş geçen derslerin birinde, edebiyat mümessili olduğumdan, sınıfa okuduğum kitabın artık dinlenmediğini fark edince kesip, sonra devam etmek üzere, dikkatlerini toplamaları için fal olayını

sınıfa ballandıra ballandıra anlatıyordum ki, yeni bir olayla büsbütün disiplinlik olacaktım. Neyse ki elimde *Don Kişot* kitabı vardı da o imdadıma yetişti. Kürsüden sınıfa olayı anlatırken, tam da "Müdüre Hanım'ın karşısında arzı endam eyledik" deyip eğilmiş, doğruluyordum ki, muavinlerden Ayşe Hanım sınıf kapısını birden açmaz mı!. Yan gözle onu fark edince hiç bozuntuya vermeksizin, gayet ciddi bir yüzle, konuşmamı kesmeden, "sonra Don Kişot yel değirmenlerine doğru atını sürmeye başlıyor ve mızrağını da dönmekte olan pervanelere doğru yöneltiyor" diyorum. Sınıfsa artık makaraları koyuvermiş, kimse kendini tutamıyor. Ben son derece ciddiyim. Bir sınıfa, bir bana bakan muavin, "ne oluyor Şirin?" diye sorunca, ben, "hiç efendim, dersimiz boş da, sınıfa Don Kişot'tan bir bölüm okuyordum. Ve okuduğumuz bölümün de özetini yazdırıyordum, yel değirmenleri bölümü epey güldürücü biliyorsunuz, arkadaşlar dayanamayıp, bir taraftan da gülüyorlar tabii" diyorum. "Edebiyat hocamız, boş derslerimizde okumamızı sağlık vermişti. Edebiyat mümessiliyim de" diye ekliyorum. Ayşe Hanım "ya... Öyle mi? Güzel... güzel... Sessiz olmanıza sevindim" deyip, kapıyı kapatıyor. Ama artık ben ne hikâyeye devam edebiliyorum, ne de kitaba. Kızlar 'ne olur sonunu anlat' diye yalvarıyor ama, ben 'üstüme varmayın, kitap bile okuyamam, nerde kaldı fal olayını anlatmak' diyorum. Olayı anlattığım fark edilmiş olsa, bir de bu nedenle büsbütün okuldan atılırdım, ucuz kurtuldum, deyip duruyorum kendime ama tedirginliğim de sürüyor.

Ara tatilde anneme durumu açıkça anlatıyorum. Çünkü olayı benden duymaları her durumda birdenbire duymalarından evladır diye düşünüyorum. Disiplin kurulundan bir mektup falan gelirse şaşırmamalarını söylüyorum. Daha önce, okullardan en küçük bir problem getirmeyen, iftiharlara geçen çalışkan kızları, şimdi disiplin kuruluna verilmekten söz edince, önce şaşırıyor annem. Hiç ummadığım bir anlayış gösterince bu kez şaşırma sırası bana geçiyor. "Bunu bana açık yüreklice söylemen iyi oldu" demekle yetiniyor. Okula döndüğümde, hâlâ kurula çağrılmıyorum. Acaba çağırmadan mı bir ceza verecekler diye hayıflanıyorum. Dersler bitip de kayıtların yenilenmesi için velilerin Müdüre Hanım'dan imzalı kâğıt alması gerektiğinde annemle Müdüre Hanım'ın arasındaki konuşmayla olaya son nokta konuyor. "Demek Şirin Yazıcıoğlu'nun annesi sizsiniz. Şirin yetenekli, çalışkan

bir çocuk ama koridorlarda bir takım davranışları var ki hiç tasvip etmiyorum," deyince annem, "Eğer kahve falı bakması meselesini söylemek istiyorsanız, olaydan benim haberim var Müdüre Hanım; bana anlattı" diyor. Bunun üstüne epey şaşıran Müdüre Hanım, "demek size söz etti, olup bitenden" diyor. "Evet, saklamaz öyle. Her şeyi açıkça anlattı. Çevresinde herkes fal bakar. Ben bakarım, siz hiç baktırmadınız mı Müdüre Hanım? Baktırmadığınızı sanmıyorum. Öğretmenlerin pek çoğu da baktırıyordur mutlaka. Ne yapsın bu çocuk? Çevresindeki herkes yapınca, o da kötü bir şey değil diye bakmış işte" deyince hiç ses çıkarmayıp, kayıt için imzayı veriyor. Ama dışarı çıktığında, ilk duyduğunda hiç ses çıkarmayan, anlayış gösteren annem, bu kez dayanamayıp, beni azarlıyor: "Elin tanımadığım kadınlarından bana laf işittiriyorsun! Bi daha olmasın" diyor. "Kayıt imzasını neyseki aldım" diye de ekliyor. Asıl kızgınlığı Müdüre Hanım'ın kendisine pek iyi davranmayışından. Onu ayakta bekletmiş, buyurun oturun bile dememiş.

İşte biz de seni bu Müdüre Hanım'ın "yeğeni" biliyoruz ve neredeyse, son yılda derslerin kesilmesine yakın günlerde miydi, veya başka bir dönemde miydi pek hatırlamıyorum, İzmir Kız Lisesi'nde, yatılılar arasında bir fısıltıdır gidiyor... Müdüre Hanım'ın lojmanına İstanbul'dan "yeğeni" gelmiş, delikanlı öyle yakışıklı öyle yakışıklıymış ki kattiyen anlatılamazmış, görmek lazımmış. Bazı kızlar birkaç gün müdüre hanımın lojmanının bulunduğu kulenin dibinde gezinmiş durmuşlardı... Ben de merak ediyordum bu "yakışıklı yeğeni" ama, görmek uğruna kule diplerinde dolaşma tutumunu kızlar için onur kırıcı buluyor ve gidip duranlara da çıkışıyor " aman birini gördünüz mü hemen böyle üşüşürsünüz zaten... Ne o öyle gök görmedik gibi" diyor, onlar adına da utanıyordum.

Yatılı kızlara hâkim olan bu erkek düşkünlüğü, bu açlık, üstümüzdeki baskıları daha da çekilmez kılar, içimi acıtırdı. Çevremdeki kimi durumların, olmasını düşlediğim, istediğim tarzda tutumlar olmayışı, üzerdi beni. Bazen de canımı sıkardı. Louisa Alcott'un "Jo'nun Çocukları" kitabındaki gibi, erkekli kızlı okullarda, kaç göç olmaksızın, büyük arkadaşlıklar, büyük aşklar, neşeli, canlı koşuşturmalar olsun isterdim. Oysa herşey bir yasak ve korku çemberi içinde debelenir, kız olduğumuzdan yasaklar dağ gibi önümüze yığılır, bunun karşıtında da kızlarda kimi hafif meş-

replikler tekrarlanır dururdu. Buna bütün yüreğimle karşı çıkar, başka olmasını sağlamaya çalışırdım.

Sevgiye olan derin saygım yalnızca okuduğum kitaplardan, filmlerden gelmiyordu elbette. Kendi pratiğim de yardım ediyordu buna. İlk aşık olduğumu algıladığımda ilkokul birinci sınıftaydım. Öğretmenimiz 29 Ekim'de, "merasimin" "en önde senin yanında yürümesini istediğin arkadaşı kendin seç" dediğinde hemen onu seçmiştim. Bir kızın bir oğlanı seçmesi, ilkokul birinci sınıfta da olsak, 1952 yılında, bizim kasabada elbette pek alışıldık bir tutum değildi ama, içimden öyle gelmişti. Sınıf bir tuhaf olmuştu bu alışılmadık tutuma. Öğretmenimiz "tabii", deyip bizi birlikte yürütmüştü. Bu aşk bütün ilkokul boyunca sürdü. Ortaokulda aşık olduğum çocuk artık o değildi.

Ortaokul aşkımın ailesiyle annem çok sık görüşür, ben de sık sık evlerine uğrardım. Ona doğum gününde dayanamayıp bir kart atmıştım, bu da kasabada hiç alışılmış bir şey değildi. Hem aynı kasabada olacaksın, hem de postayla kart atacaksın. Ama girişken olmaktan kendimi alıkoyamazdım. Hatta çok iyi arkadaşım olan, kitaplıkta çoğu kere birlikte oturup sohbetler ettiğimiz, okuduğumuz kitaplar üstüne tartıştığımız başka bir çocuğun, yazdığı ve arkadaşım Sevinç'e verdiği defterinde yer alan "acrostic" ler yalnızca benim adımdan oluşuyordu ve açıkça bu şiirlerden bana aşık olduğunu öğrendiğimde hemen onunla konuşmuş, bunu arkadaşıma verdiği şiirlerden öğrenme yerine ondan öğrenmemin daha uygun olacağını söylemiştim. Onun ise elleri tir tir titriyordu. "Eğer böyle yapmış olsaydın, belki kazanabilirdin bu aşkı" demiştim, "ama şimdi?" Böylesine açıkça konuşulmasından kötü olmuştu epey. "Kimi sevdiğini biliyorum" demişti. Lisede gene de arada konuşsak da artık arkadaşlığımız eski tarzda sürememişti ve o üniversiteyi başka bir şehirde okumuştu benim yüzümden. Kendine kart attığım asıl aşık olduğum çocuğun ise bana aşık olup, olmadığını bilmeksizin sürdürüyorduk arkadaşlığı. Çok sonradan öğrendim ki ailelerimiz biraz da belki biz evleniriz diye bakarlarmış. Onların evine uğradığımda gelip hep yanıma otururdu, sohbet ederdik. Açık hava sinemasının bitişiğinde olan evlerinin bahçesine yapılmış çardakta yazları sinema seyrederdik ailecek. Biz beyaz perdeyi daha iyi görelim diye çardağın kurulduğu ağacın dallarına birlikte otururduk. Gece sihrini dökerdi üstümüze. O da böyle mi algılardı, bilemezdim. Seviyor mu

sevmiyor mu, sorusunun cevabı hep açık kalırdı. O üniversiteye, İstanbul'a gittiğinde, ben hâlâ lisedeydim, yazıştığımız da olurdu, ama mektuplarda da sevgiden söz edilmezdi. Bu kadarının bana yetmediğini duyumsamaz değildim, belli bir sınır aşılmazdı işte ama tüm lise boyu sadık kalmıştım bu sevgiye. Bu tavırlarıma, tutumuma bir rahatlık verir, İzmir'de başka erkek arkadaşlarımla dostluğu, arkadaşlığı geliştirir, onlarla buluşur, gezer, sohbetler ederdim. Sevgililiğe dönüşmesini hiç mi hiç istemezdim. Okul arkadaşlarım için ise derin, uzun süren ilişkiler içinde olmalarını diler, böyle olmalarını beklerdim onlardan. Onların aşklarına ise kanat gerer, elimden geleni ardıma koymazdım. Bu kız okulunda yasak halesiyle örülmemiz büsbütün can sıkıcı idi tabii. En sıradan, kızlar için normal olan her şey yasaktı.

Müdüre Hanım veya muavinler bizim saçlarımıza, giysilerimize, çoraplarımıza "asker millet" olma geleneğine de uygun olarak vaziyet eder, göz kulak olurlardı. Müdüre Hanım okulun giriş merdivenlerinin sonunda, yukarda durup, kızların kabarık önlüklerinin altından jiponlarını kaç kez sıyırıp almıştır kim bilir! Naylon çorap giyenlerin çorapları çıkartılmış, saçları kulak memesini geçenlerin, saçlarının bir tarafı kulak memesi hizasında kaç kez kesilmiştir! Bu nedenle arkadaşım Fatoş bir gün sinirinden neredeyse baygınlıklar geçirip, ağlama krizine girmişti de onu yatıştırana kadar akla karayı seçmiştik. Üstelik "boyfriend"iyle buluşacaktı o gün ve "bu halimle gitmem" diye tutturmuştu. Saçlarının öbür tarafını da aynı boyda düzeltip, hoş olduğuna ikna ettik de biraz gecikerek, gözleri ağlamaktan kızarmış, gitti randevusuna. Ya da evci çıkılacak günün sabah "mütalalarında" bigudiyle saçını kıvırmış kaç arkadaşım, lavabonun altına yollanıp, saçı yeniden yıkattırılarak, eski haline sokturulmuştur! Ve böylece nizam berkemal olmuştur.

Bigudiyle saçını kıvırmak, ağda yapmak hep yasaktı. Hatta bir keresinde ağda yapan arkadaşlara o gün nöbetçi muavin olan ve bizlerin "Nigaraçi" dediğimiz Nigar Hanım sıra dayağı atmıştı. Bahçenin içinde ta tepedeki binada kızların ağda yaptığını öğrendiğimde onları uyarmak için yanlarına gitmiştim. Baş mümessil yardımcısı seçildiğimden, böylesi şeylerin olmamasını sağlamak da görevimdi. Nigar Hanım beni çağırıp, kulağına böyle bir şey çalındığını söylemişti. Ben de 'yok hocam öyle bir şey, olsa haberim olurdu' dedim. Tabii haberim vardı ve kızlara da hemen duru-

mu anlatmam gerekiyordu. Koşa koşa kamaryeye girdiğimde herkes şak şak bacaklarına yapıştırıp, ağda yapıyordu. Ne yaptıysam, ciddiye almadılar haberi. Bir şey olmaz, öyle olta atıyor, Nigaraçi dediler. Sonra da içlerinden biri "senin eteğin mi sarkıyor ne Şirin? Şu sıraya bir çık da etek boyuna bakalım" dedi. "Ben diyorum mangal tahtası, siz diyorsunuz bayram haftası. Yahu şimdi boş verin benim etek boyumu filan, anlamıyor musunuz Nigar Hanımın kulağına gitmiş, burda ağda yaptığınız. Beni çağırıp, sordu. Yok hocam filan deyip, yatıştırdım ama hiç belli olmaz çıkar gelir valla!" "Sen çık bi şu sıraya" "Çıktım ne olacak. Kuş bakışı mı söylemeliyim söyleyeceğimi? O zaman mı inanacaksınız?" deyip çıkıyorum sıranın üstüne. Ben "ey ahali, duyduk duymadık demeyin! Nigar Hanım ağda harekâtından haberdar olup, buraya teşrif edebilirler" diye nutka başladığımda, hemen içlerinden birinin çorabımı indirmesiyle, bir diğerinin ağdayı baldırıma yapıştırması bir oluyor. Nutkum tutuluyor. Yahu deli misiniz, ne yapıyorsunuz? Durun demeye kalmadan, dışardan Nigar Hanımın sesi: "Siz burda ne haltlar karıştırıyorsunuz bakalım". Hemen sıradan yere atlayıp, "dörcelenin kızlar!" diye bağırıyorum ve siyah kalın çorabımı baldırımdaki ağdanın üstüne çekiyorum, kızlar hemen sıralara oturup, defterleri, kitapları önlerine çekiyorlar; Nigar Hanım da tam o sırada kapıyı açıyor. Hepimiz öylece kalmış ona bakıyoruz. Ben: "arkadaşlar ağda filan yapmıyorlar gördüğünüz gibi hocam, ders çalışıyorlar" filan diyorum ama, o dinlemeyip, odayı ve kızları araştırıp, aradığı "delilleri" buluyor. Bana da dönüp, "onları koruyorsun ha" diyor. Sesinde de, tavrında da sana da göstereceğim gününü, yollu tehdit apaçık. Gözü benim bacağıma kayacak, bacağımdaki acayip şişliği, çoraptan belki de sızmaya başlamış yapışkanlığı fark edecek diye de ödüm patlıyor. Benim dışımda hepsini sıraya dizip, "görün bakın nasıl sizi disipline verip, teker teker okuldan attıracağım. Utanmıyorsunuz değil mi?" diyor öfkeyle. Bense yalvarıyorum arkadaşlarım adına: "Ne olur hocam, söz veriyor arkadaşlar, bir daha olmayacak. Eğer olursa beni sorumlu tutun, tüm sorumluluğu üstüme alıyorum hocam." Bücür boyu, cibil küçük gözleri, ondüle yapılmış artık epey beyazlaşmış saçları ve tilki mi tilki olduğunu gösteren bir yüz ifadesiyle tümümüze, "söz mü?" diye soruyor üstüne basa basa. Hepimiz: "söz!" diye bağırıyoruz heyecanla, tümüyle sevinip sevinmeyeceğimizi bilemeden. Sıradakilerin kafalarına elindeki dergiyle vurmakla

yetiniyor, "bir daha görmeyeceğim, tamam mı?" deyişinden disipline vermeyeceğini anlıyoruz, derin bir nefes alıp rahatlıyoruz ve "tamam!" diye hep bir ağızdan bağırıyoruz. Nigaraçi ise çıkıp gidiyor. Arkadaşlardan bir: "Bizim yüzümüzden senin de başın yanacaktı valla Şirin. Eğer böyle bir şey olsaydı kendimizi hiç affetmezdim, inan ki!" deyip boynuma sarılıyor. "Boş ver," diyorum... Çorabın altında gittikçe eriyip, yayılan ağdalı bacağımı varyete artistleri gibi yana kaldırarak, dans ediyorum: "Gördünüz fark etmedi bile!" Gevşemiş sinirlerimizle bir gülme krizine yakalanıyoruz. Ama gene de döner gelir filan diye, hemen kesiyoruz şamatayı, tabii yarım kalmış ağdalara da başka bir zaman devam etmek üzere, bahçeye çıkıyoruz. Ucuz kurtulduğumuza da arada bir şükrediyoruz.

Bilmiyorum bizim liseyle ilgili bu hikâyeleri sana o zamanlar anlattım mı? Ama müdüre hanımla ilgili kahve falı hikâyemi sana anlattığım gibi Nazife anneme de anlatmıştım da, "hah demişti, ne demek öyle bir öğrenciye Sulu Kule'ye git, çadır aç demek! Üstelik kendisi de baktırırdı kahve falına" demişti. Üstelik Nigar Hanım'ı da, şarapçı "Cemo"yu da tanıyordu. Annen de bizim İzmir Kız Lisesinde okumuştu çünkü. Ve bizim şimdi öğretmenlerimiz olan bu iki kadın onun okul arkadaşıydı. Hatta kimyacı Cemile Hanım'ın babasının imam olduğunu, eşek üstünde okula geldiğini söylemişti bana. Cemile Hanım'ın bir gün beni mütalaada azarlayıp, hatta tartakladığını anlattığımda. Tabii bizlerin üstündeki baskıların hikâyesi bu kadarla bitmiyor. Bütün bu baskılar karşısında öğrencilerin savuşturma, kurtulma yolları, bunların acı tatlı sonuçları uzayıp gidiyor. Okul hayatının hikâyeleri nasıl oluşurdu yoksa. Boşuna yazılmadı Türkiye'de "Hababam Sınıfı". Hem filmleri, hem piyesi boşuna kapalı gişe yapmadı. Bizim lisede de durum beş aşağı, beş yukarı böyleydi tabii. Bu nedenle sırf kız, sırf erkekten oluşan liselere ta o zamandan karşı idim. Hele oynadığımız piyeslerde, diğer liselerden erkek arkadaşların getirilmeyişine, kızların erkek rollerine çıkmalarına ise büsbütün içerlenirdim. Kömürlerle çizilen veya yapıştırılan bıyıklar, giyilen subay elbiselerinin altından uzun kuşaklarla bağlanıp bastırılan göğüsler... Müsamerelere, "Vatan Yahut Silistre" gibi oyunlara, bir karikatür havası katardı.

Çok sevdiğimiz edebiyat hocamız Münife Baran'ın da yardımıyla, baş mümessil yardımcısı olduğum son yıl, bu alanda döğüş

vermiş, oynayacağımız piyeslerde, diğer liselerden erkek arkadaşların rol almasını kabul ettirmiştik. Bu nedenle, Namık Kemal Lisesi'nden erkek arkadaşlar koroya katılmışlar, İzmir Atatürk Lisesi'nden arkadaşlar da "Annemi Hatırlıyorum" piyesinde ve Leydi Montegü'nün Mektupları'nda bizimle birlikte oynamışlardı. Hatta bunların içinde, profesyonelce genç rollerine çıkan Taşkın Poturoğlu'yla, İzmir Radyosu'nda etkileyici sesiyle daha o zamandan spikerlik yapan Alp Özkayaş da vardı. Gün geçtikçe onlarla çok iyi arkadaş olmuştuk. Hele Alp'le. Onlarla daha çok ben meşgul olur, hatta bazen provalara aç geldiklerinde, arka bahçeden onları kaçırıp, bizim yemek dolaplarının oraya getirir, bir şeyler yemelerini sağlar, kaçak çıktığımız hafta sonları onlarla buluşur, sinemalara, pastanelere filan giderdim. "İşte Sinancığım senin "Müdüre Hanım'ın yeğeni" olarak, bizim lisenin lojmanına gelişinle başlayan bu ilgi furyası, biz yatılı kızların durumunu bir kez daha vurgulayıp, göze batırdığı için de canımı sıkıyordu. Kuleye kapatılan bu delikanlıyı açık açık davet edememek, onunla açık açık tanışıp, özgürce konuşamamak, bir yasaklar perdesi arkasında bu delikanlıyı görmek için çırpınan kızları izlemek içimi acıtıyordu.

Kendim kule dibine gitmeyi reddediyordum ama, bir raslantıyı da istiyor, umuyordum doğrusu... Nereden nereye... Bunu sana anlattığımda ve "Müdüre Hanım'ın yeğeninin" kim olduğu anlaşıldığında, bana takılmıştın: "İşte Şirinciğim ben seni ilk kez orda, İzmir Kız Lisesi'nde gördüm ve seni o zamandan beri seviyorum." Ben "ne demezsin" dedikçe de artık sen senaryoyu geliştirir, takılmayı sürdürürdün. "Evet kule dibine gelmedin ama ben seni bahçede gördüm. Bankların orada diğer kızlarla dolaşıyordun, birden durdun ve heyecanla bir şeyler anlatmaya başladın. Kim bu tatlı kız dedim ve sana aşık oldum. Sonra da kulede sabırsızlanıp durdum. Pencereden ayrılmaz, şu kız bir bahçeye çıksa da görsem diye bekler oldum, aşk olsun beni çok beklettin sevdiğim..."

Evet '67 yılının sonbaharına kadar bekledin... Ve eğer Forum gazetelerinin parasını geciktirmemiş olsaydınız belki de hep bekleyecektin Sinancığım. Ha... Ne dersin? Yok ama bir dakika, sen de beni hep söylentilerle uzun yıllar beklettin, öyle değil mi? Önce "Müdüre Hanım'ın yeğeni" söylentisi, sonra da ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü Başkanı "partili Sinan" söylentisi... Son söylentiyi ulaştıransa bizim "Asker Memet" yani Mehmet Sönmez! ...

Gene 1967 Sonbaharının ortalarına doğru, TİP nin Çankaya İlçe binasından çıktık, Hukuk Fakültesi'nin karşısındaki durakta otobüs beklemekten usandığımızdan mı, dolmuşların hep dolu geçmesinden bıktığımızdan mı, yoksa yürümek istediğimiz için mi "Asker Memetle" Kızılaya doğru yürüyoruz. Yanımızda Mehmet Sönmez'in, sonradan karısı olacak ama, o sıralar daha sevgilisi, '51 Tevkifatı'nda içeri alınan TKP'li ailelerden birinin kızı Semra da vardı sanıyorum. 1965 Dönüşüm olaylarından beri tanıdığım Mehmet Sönmez, askerden yeni mi terhis olmuştu ya da izinli gelmişti de, askerliğinin bitmesine sayılı günleri mi kalmıştı, her neyse, ama askerde oluşu nedeniyle epeydir görüşemiyorduk. İşimden onunla görüşebilmek için izin almıştım. Çankaya ilçesine de toplantı filan yokken, herkesin uğradığı daha kalabalık bir saatte değil de, öğleden sonra yönetim kurulundan arkadaşları, özellikle de Yalçın Cerit'i, o görmek istediği için uğramıştık. Yürüye yürüye, oradan burdan konuşa konuşa Kurtuluş Meydanı'nı, Ankara Kolleji'ni geçmiş, 27 Mayıs Kız Yurdu'nun önüne gelmiştik ki elleri ceplerinde, saçları asker tıraşı, yüzünde sürpriz gibi duran, kocaman yeşil gözleri, gözlerinin rengine uyan haki yeşil yün hırkası, upuzun boyu ve sevimli haliyle, Asker Memet:

Neyse ki ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü Başkanı da bir partili artık... Seçimi Sinan'ın kazandığını biliyorsun di mi? Dedi.

Sinan da kim?

Sinan da kim ne demek? Yahu bizim Sinan'ı tanımıyor musun?

Yoo... Tanımıyorum.

Yahu Sinan'ı nasıl tanımazsın?

Allah Allah... Tanımıyorum kardeşim. Herkesi tanımak zorunda mıyım?

Yahu Şirin, ciddi ol... İnsanı işletme şimdi... Sinan'ı tanımıyor olamazsın. Sinan Cemgil.

Ben "Ortadoğu'dan" Sinan-Minan diye birini tanımıyorum... Zorla değil ya. Ta-nı-mı-yo-rum.

Yani şimdi Sinan'la sen tanışmıyorsunuz öyle mi? Hayatta inanmam. Mümkün değil! Tanıyorsun da şimdi bir türlü çıkaramadın bence... İyi düşün...

Öyle bir hayretle söylüyordu ki, seni mutlaka tanıyor olmam gerekti sanki. "Partiye gelip giden, program toplantılarına katı-

lan üstelik de parti üyesi olan bir arkadaşı nasıl tanımaz, nasıl hatırlamaz'dım!? "Allah Allah... İnanılır gibi değil!" Deyip duruyordu Mehmet Sönmez. Ortadoğu'dan tanıdığım arkadaşları bir bir gözümün önünden geçirdim. Bir iki ay önce adını bilmediğim, "Ortadoğu"dan bir delikanlıyla uzun uzun konuşmuştum. Partide mi karşılaşıp, konuşmuştum. Yoksa bir toplantıdan sonra mı? Ama epey iyi bir konuşma geçmişti aramızda. "Herhalde Sinan o", diye geçirdim içimden.

Hani şu orta boylu, esmer, bıyıklı bir arkadaş... Saçları simsiyah... Adını bilmiyorum.

Evet... Evet... İşte o. Geniş omuzlu, esmer... Yakışıklı.

O mu Sinan? Haa.. tanıyorum öyleyse.. Epey uzun uzun konuştumdu kendisiyle ama bana Sosyalist Fikir Kulübünün başkanı olduğunu filan söylememişti. Yalnızca "fikir kulübü" üyesi diye biliyordum ben onu.

Artık, bu kadar ısrar karşısında seni tanıdığıma ikna olmuştum. "Bunu bildiğim iyi oldu" diye geçiriyordum içimden. Sorumluluk işim kolaylaşacak... "Artık bu yıl 'Ortadoğu' FKF üyesi olur belki". Günler geçiyor, ben bir taraftan Sosyal Sigortalar Kurumundaki işime gidiyor, akşamları çıkar çıkmaz kitaplığa koşuyor veya "Devrimci Koro" çalışmalarını yürütüyor, daha sonra da TİP merkezindeki işimi sürdürüyordum. Parti Bilim Kurulu'nun "TİP üyelerinin sınıf yapısı" konulu araştırması için tüm üye fişlerinin dökümüyle uğraşıyorduk. Epey kapsamlı bir işti ve sonradan kimilerinin kendine mal ettiği bu çalışma, böylesi kolektif bir emeğin ürünüydü. Velhasıl Çankaya ilçesindeki toplantılar, başka siyasi toplantılar... Mitingler, yürüyüşler... derken günler dolu dolu geçiyordu. Bu arada sizden gazete paraları bir türlü gelmiyordu. Birkaç kez Çankaya ilçesinde gördükçe Arif'e hatırlattım. "Tamam" dedi, "bütün fakültelerinki Sinan'da toplanıyor... Sanırım daha herkes vermedi. Ama söylerim" Bir süre daha bekledim.. Ama FKF merkezi beni iyice sıkıştırmaya başladı: "Gazete paraları da... gazete paraları.. !" Baktım olacak gibi değil, paraları sizin getireceğiniz yok. Üstelik Mehmet Sönmez'le konuşmamızdan seni tanıyor oluşum da açığa çıktığına göre, doğrudan senden kendim paraları alırım diye düşündüm ve iş başa düştü deyip, iş yerimden saatli izin alarak, bir öğle vakti doğruca ODTÜ'nün kantinine gittim. İğne atsan yere düşmez, o denli kalabalık. Baktım kasada bizim Atilla Keskin.

Merhaba Atilla.

Aa sen misin? Merhaba.

Sinan yemeğe geldi mi, kantinde mi? Onu bana bulabilir misin?

Atilla bir taraftan yemek fişlerini kesiyor, bir taraftan da bana cevap vermeye çalışıyor:

Valla demin buradaydı, yemek aldı. Çıkıp çıkmadığını bilmiyorum. Maalesef ben kasayı bırakamam, kalabalığı görüyorsun, sen kendin bir bak istersen, şu köşedeki masalardan birinde arkadaşlarla oturuyordu...

Dediği köşede gerçekten de benim sen diye bellediğim, esmer orta boylu arkadaş oturuyor. İşimin rast gitmesine sevindim sevinmesine de, girişle yemek yiyenlerin arası zincirle, müzelerdeki gibi ayrılmış. Para ödemeden geçiş olmasın diye konulan bu engelden siyah dar eteğimle atlayıp, geçemeyeceğim... Zincirlerin altından meşhur bir Latin Amerika halk dansındaki gibi figürler yapa yapa geçmekse iyice mümkün değil. Normal girişin oraya ise, uzayan kuyruktaki insanlara sürtünerek bile ulaşmak mümkün görünmüyor. Ne yapsam, derken seslenmek en iyisiymiş gibi gelmişti o gün bana ve iki elimin ikisini de sela veriyormuş gibi yapıp, nerdeyse ağzına kadar dolu, uğultusuna çatal, bıçak seslerinin karıştığı salona doğru seslendim: "Siiinaaann... Siinaaan!" Koca yemekhanede sesim yankılanıyor. Çok kısa bir sessizlik oldu ve ben de bir tuhaf oldum. Oysa kimse umursamaz diye düşünmüştüm, kim kime dumdumaymış gibi gelmişti. Neyse artık olan olmuştu. Uğultu yeniden başlayınca rahat bir nefes aldım... Ama sensin diye bellediğim arkadaş da duydu ve sesin geldiği yöne dönüp, beni gördü, soran gözlerle ve biraz da hayretle bakıyordu. Bir genç kızın böyle koca salona bağırıp, çağırmasına alışık olmadığı anlaşılıyordu. Ama nedense hemen yerinden kalkıp, yanıma gelmiyordu. Bu kez "gel gel" diye işaret etmek zorunda kalıyorum. O da bana "ben mi?" anlamında bir işaret yapınca, "tabii sen, bir de başkası mı olacaktı" anlamında, gel gel işaretini yineliyorum. Öyle ya "Sinan" diye "adını" çağırdığıma göre.. Hâlâ daha "ben mi?" diye işaretler yapıyor... Baktı olacak gibi değil, masadaki arkadaşına bir şeyler söyledi ve tepsisini masada bırakıp, zincirlerden rahatça atlayarak yanıma geldi, elimi sıkarken:

"Merhaba, hoş geldin Şirin. Ben Sinan değilim biliyorsun, be-

nim adım Yavuz. Sinan demin çıktı" dedi. Baltayı taşa vurmak olur da bu kadar olur kızım diyorum içimden. Artık gene de bozuntuya vermeyip: "Ha öyle mi... Tamam tamam, demek yanılmışım. Ama... Fikir Kulübü üyesisin, değil mi?" "Evet, evet" diyor hızlı hızlı. Gazetelerle ilgili SFK ile acil bir işimin olduğunu ve beni Kulübe götürmesini istiyorum.. "Sinan'ı bulmam gerek" "Tabii...: Tabii" diyor. "Tepsimi kaldırıp, hemen geliyorum... Masadaki arkadaşla bir işimiz vardı ona da haber vermeliyim. Zaten yemeğimi bitirmiştim uzun sürmez." O gene bir çırpıda "hop, hop ne oluyor, sıraya girsene" sesleri arasında zincirlerden atlayıp deminki masasından tepsisini alırken, yemek almak için kuyrukta epeydir beklemekten bıkmışlara, onun kaçak geçmediğini anlatmaya çalışıyoruz. Bu arada Atilla'ya da hoşça kal diyorum. "Buldun mu Sinan'ı?" "Yo.. Kulübe filan bakacağız. Yavuz götürecek. Tanıyorsun di mi Yavuz'u?" Tanıdığı anlamında başını sallıyor ve "Sanmıyorum Sinan'ın orda olduğunu. Kulüp şimdi kapalıdır, siz gene her ihtimale karşı bi bakın ama, büyük bir ihtimal Mimari'de ya da İdari İlimler'dedir o, belki de yurda gitmişitir" derken bir yandan da hâlâ yemek fişi kesiyor. Atilla da benim gibi hem çalışıp, hem öğrenimini sürdürüyor.

"Barakalar"a geldiğimizde, kulübün kapalı olduğunu görüyoruz. Bazı kültür çalışmalarının bulunduğu başka odalardan bir ikisi açık... Oradakilere soruyor Yavuz. "Yok, görmedik" diyorlar. Kampus o kadar büyük ki... Yurtlar da epey uzakta... Yurda gidip, bakmak pek akıl karı gelmiyor bize. Çaresiz geri dönüyoruz. Mimari kantinine bakacağız. Kantinde bir kaç kişi var. Onlara soruyoruz... "Sabahtan buralardaydı ama... Yemeğe gitmiştir o, oraya baktınız mı?" diyor içlerinden biri. Zaten kantinden geldiğimizi, sonra da "barakalar"ın oraya baktığımızı söylüyoruz. "Öyleyse o büyük bir ihtimalle şehre indi" diyor Halis. "Bu gün öğleden sonra dersi yok çünkü." "Peki... Arif'i gördünüz mü?" "Bak onu gördük.. yukarda çalışıyor." Bunu söyleyen Deli İbrahim. Saçları 'Beatles'larınki gibi uzun... Üstelik kıvır kıvır, yuvarlak çerçeveli gözlükleri zayıf yüzüne büsbütün bir sevimlilik veriyor. Uzun saçlar daha çok yaygın olmadığından, tek tük uzun saçlılar epey dikkati çekiyor. Deli İbrahim, "gelin sizi götüreyim" diyor ve bizimle yürürken, kelimeleri eze eze konuşuyor. Gidip, Arif'i buluyoruz. Yavuz, "Devir teslim yaptığıma göre, hadi bana müsaade" diyor. Ona teşekkür ediyorum, lafı mı olur anlamında bir işaretle

"Hadi eyvallah" deyip, çıkıyor. Üçümüz bir ağızdan "Güle güle" diyoruz.

Arif çalışmaktan bunalmış, gözleri kan çanağına dönmüş, yorgun... Beni görür görmez, durumu anlıyor... Ama gene takılmadan edemiyor:

Hayrola, bu öğle vakti hangi rüzgâr attı seni buralara?

Sorma hangi rüzgârın attığını. Kuzey rüzgârları. Sebeb-i ziyaretimi biliyorsun. Yahu nerde kaldı şu gazetelerin parası. Merkez sorup, duruyor. Beni sık boğaz ettiler. Sizden hâlâ bir ses çıkmadı. Sinan'ı aradım, bulamadım.

Ha... O indi şehre. Partide bir işi vardı. Valla arkadaş, ben kendisine söyledim. Daha bütün arkadaşlar sanırım teslim etmemişler. Ama sen merak etme, en yakın bir zamanda getiririz.

Getiririz deyip deyip, getirmiyorsunuz ama n'aber... Neyse hadi o zaman, bana da eyvallah!

Hemen ne öyle kaçıyorsun, otur biraz. Ateş almaya mı geldin?

Ateş değil, malumunuz gazete paralarını almaya gelmiştik ama, nerede... "Para yerine hava alıyoruz" diye kinayeli kinayeli gülüyorum. Onlar da gülüyorlar.

"Hava almak iyidir, hele temiz havaysa, bizim kampusunki gibi" diyor Arif pişkinliğe verip, gülmesini sürdürerek.

Ne demezsin, Ankara'nın kirli havasından sonra ciğerlerimi doldurdum. Yeter bu kadar temiz hava. Bir de iş yerinde temiz hava yüzü suyu hürmetine, bizim ikinci şeften papara yemeyeyim.

"Yahu otursaydın, kantinde bir şeyler içerdik." Diye üsteliyor Arif.

Deli İbrahim ise; "Hem şimdi gitsen bile otobüs hemen kalkmaz ki... Orda beklersin, biz seni götürürüz. Gel kantinde bir şeyler içelim" diyor, ama ben istemiyorum.

Otobüs saatini beklerken oradan buradan konuşuyoruz. Rafları bol ve dosyalarla kitaplarla dolu olan bu upuzun odanın ne odası olduğunu şimdi hatırlamıyorum, belki de bir profesörün odası... Fakat raflardaki bazı şeylerle ilgili sorular sorduğumu, raflardaki hemen hemen hepsi İngilizce olan kitapları, hiç anlamadan karıştırdığımı hatırlıyorum. Bu arada Deli İbrahim delilikler yapıp, bizi güldürüyor. Odanın ortasındaki basamakta sanki ip üstünde yürüyormuş gibi, ellerini cambazlar gibi iki yana açıp, dengesini bulmaya çalışıyor. Arif o kadar yorgun ki... "Hadi oradan zıpır, sen de" diyor. Neredeyse gülecek hali bile yok. Bütün

gece uyumamış, belli.. Derken otobüsün kalkma saati yaklaşıyor, beni ille de geçirmek istiyorlar. Gerek yok, kendim giderim desem de dinletemiyorum. "Biraz hava almış oluruz, fena mı" diyorlar. Durak uzaktan görününce bu kez ben onları zorluyorum. "Yok biz ille de el sallıyacağız sen giderken" diyor Deli İbrahim. Hep birlikte gülüyoruz. Geri dönmezlerse bir adım daha atmıyacağımı söylüyorum. "Peki peki" deyip dönüyorlar. Böylece gazete paralarını alamadan, eli boş şehre iniyorum... Ve de Sinancığım seninle hâlâ tanışmış değilim. Belli belirsiz bir merak var içimde. Otobüs çok kalabalık değil. Pencereden dışarı bakıyorum. Öğle paydosuyla birlikte aldığım izinin bitmesine az kaldığından, otobüsten iner inmez, gökdelenin ordan dolmuşa atlayıp, Sıhhiye'de iniyorum. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun, İhtiyarlık Şubesi'ndeki işime koşarak gidiyorum. Biraz geciksem bir şey olmaz ama istemiyorum.

Odaya girdiğimde kızlar "Oo... Kim gelmiş, hiç zahmet etmeseydiniz hanımefendi. Paydosa şurada ne kaldı?" diye takılıyorlar. Öğleden sonra olduğu için makine gürültüsü o kadar yoğun değil. Ancak bazı arkadaşlar "Facit"lerde hesapların kontrollerini yapıyor. Ben de hemen oturuyorum "Facit"imin başına. Sabahtan fişe geçirdiğim işçilerin "prime esas kazanç tutarlarının" sağlamasını bitirmeliyim.

1966'nın Şubat'ından beri çalıştığım işyerimde arkadaşlarımla ilişkilerim çok ama çok iyi. Oysa ilk günlerde beni tiye almışlardı. İşe başladığım ilk gün fiş makinesini beş parmakla kullanmayı denediğimdendi bu tiye alış. Şefe makinaların kullanma kâğıdının olup olmadığını sormuştum." Var ama Türkçe değil" demişti. "Olsun siz gene de verin." Gerçekten şemalarla gösterilmişti beş parmakla nasıl kullanılacağı. Hemen başladım alıştırmalara. Onlarsa durmadan laf çarptırıyorlar, dalga geçiyorlardı. Öyle ya eski köye yeni adet getirmiştim, hem de ilk günden. Bazıları benden yana çıkıyor, "dokunmayın kıza, bildiği gibi yapsın" diyordu. Yumuşak başlı, orta karar zekâda bir adam olan şefimiz ise on beş kızın içinde alameti farika gibi duruyordu. Onun gevşekliğini anlamış olacaklar ki epey sonraları bir ikinci şef vermişlerdi bizim odaya. Son derece prensip sahibi, güler yüzlü, asil ve güzel bir kadındı ikinci şefimiz. Ne sert, ne gevşek davranır; ne de otoritesinin çiğnenmesine izin verirdi. Laubalilikten ise hiç hoşlanmazdı. Onu hem sayar hem severdik. Ama ilk işe girdiğimde ve bu beş par-

mak denemelerine giriştiğimde daha tek şefliydik. Bir hafta içinde neredeyse eskilerin hızına yetişmiştim. Bir de on parmak daktilo yazışım, epey yardımcı olmuştu parmakların rakamları ezberlemesine. Odadakiler bu duruma önce inanmamışlar, benimle dalga geçmeyi biraz daha sürdürmüşlerdi. Sonra baktılar ki gerçekten onların hızında ve yanlışsız geçiriyorum, bu kez de şaşırıp, "aslan be kız!" "helal olsun, bize yetiştin" demeye başladılar. Bir taraftan da nasıl biri olduğumu anlamaya çalışıyorlardı. Çok geçmeden kendilerinden farklı bu üniversite öğrencisine güvenebileceklerini anlamışlardı. Pek kafa dengi olmasam da benimle birçok şeyi konuşmaya başladılar. Ve yavaş yavaş sıkı bir iş arkadaşlığı oluşturduk. Hatta öyle ki bu süre içinde sendikaya kaydoldukları gibi, kamu sektöründe çalışanların sendikalaşmasını istediğimiz, yürüyüşe katılanlar çıktı içlerinden. FKF'nin kitaplığına bile üye olup, getirdiğim kitapları okurlardı. Akşam Gazetesi'nden Çetin Altan'ın günlük yazılarını onlara her gün yüksek sesle okur olmuştum, ilgiyle dinlerler ve üstünde konuşurduk. Ramazanda oruçlarını açmak için beklerlerken bile aksamıyordu bu. Benim oruç tutmayışım ise hiç rahatsız etmezdi onları. İnançlarına saygı duyduğumu bilirlerdi. İftar için onlara hurma, zeytin getirir, imsakiyeler tedarik ederdim.

Kimisi delişmen, anasının gözü, kimisi çekingen, sessiz ve hanım hanımcık, kimisi dobra dobra, kimisi kurumdan, yüksek mevkilerdeki evli adamların sevgilisi, kimisi burnunu havaya kaldırmak için estetik ameliyatı olmuş, kimisi evde kalmış kızlardan oluşan ve içlerinden yalnız birinin evli olduğu bu iş arkadaşlarımı sen hiç tanımadın Sinancığım. Yalnızca Antalya'ya, siyasi nedenlerden ötürü birdenbire tayin edildiğimde mektuplarımın birinde söz ediyorum onlardan sana. Hatta o sırada yeni işe başlayan aralarından biri, heyecanla militan olmak istediğini, söylemiş, çok ağlamıştı benim tayinime. Bunu mektuba yazıp, yazmadığımı bilmiyorum o sırada. Velhasıl onları tanıyamadın. SSK binasına çok yakın olan Sıhhiye'deki bodrum katındaki evimize Ayten, bir öğle paydosunda evlilik mübarekesine gelmiş, herkes adına hediye bile getirmişti ama sen evde yoktun. Ordan taşındıktan sonra da tanıştırmaya ise hiç fırsat olmadıydı... Başlarına benden dolayı iş açılmasın diye de pek uğramazdım eski iş yerime. Zaten benden sonra odayı biraz darmadağın etmişlerdi. Bazen yolda karşılaşırdık, arada da telefon ederdim onlara.

Seni ODTÜ'de bulamayıp, döndüğüm o öğle sonrası "Facit"imin başında çalışıyorum. O sırada "takipli" dediğimiz dosyalardan biri geliyor. Öğleden sonra izinli olduğum için neredeyse otomatik olarak "sıra benim" diyorum. Yan masada oturan Ayten itiraz ediyor, "nedenmiş o, hiç de sıra senin değil..." Ama ben aldırmayıp, dosyayı alıyorum. "Alemsin valla Şirin" diyor arkadan biri. "Öyleyimdir..." Asıl sırası olansa, "yaşa be Şirinciğim, beni kurtardın" diyor. "Takipli"ye dalıp, gidiyorum.

Kantine senin ismini yüksek sesle bağırdığım o günle asıl tanışacağımız gün arasındaki zaman 1967 yılının daha önceki günlerinde olduğu gibi çeşitli siyasi toplantılar, eylemler, olaylar ve bazı başlangıçlarla geçiyor. Bu eylemlerin hangisinde varsın, bilmiyorum. Örneğin "Russell Mahkemesi" nden dönen Aybar'ın bu yargılamayı ve izlenimlerini anlattığı, mahkemeye sunulan belgeleri sergilediği, dia, projeksiyon ve belki de dokümanter film gösterisiyle zenginleştirilen, daha çok parti ve çevresi için düzenlenen toplantıda var mıydın? Ulus taraflarında, kargacık burgacık sokaklardan geçilerek ulaşılan toplantı yerinde ben avluda, giriş kapısında nöbet tutanlardandım. Her toplantıda bir saldırı olasılığına karşı nöbet tutulması gelenektendi.

Senin de çok yakından bildiğin gibi geçtiğimiz yıllarda ve o yıl da TİP ve TİP'lilere çok saldırı olmuştu. Hatta bu saldırıların çokluğundan, "partiye girmemek artık ayıp", diye başvurmuştum 1967 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne. Ondan önce, yukarıda da belirttiğim gibi ta '63'lerden beri şu veya bu nitelikte bir ilişkim vardı partiyle. Aradaki mesafe zaman zaman uzayıp, zaman zaman kısalsa da üye değildim ve hep bir mesafeyi korumaya çalışırdım. Ama TİP'e yapılan ve her gün dozu artan saldırılar, bu mesafeli duruşu yavaş yavaş ortadan kaldırmış ve TİP'e o yıl üye olmuştum. Her toplantıda olduğu gibi o toplantı için de nöbetçiler belirlenmişti. O günkü toplantıda nöbete talip olunca "hayır, sen kız olduğun için yapamazsın" dememişti Yalçın Cerit.

Yalçın'ı hepimiz çok sever, çok sayardık. Bize ince yöntemlerle çok şey öğretmiş, hepimizi ayrı ayrı kaale almıştır. Bizleri iyi tanırdı ve çok severdi. "Parti üyesi olsana artık" diyen de oydu, bir toplantıdaki tartışmada söylediklerimden sonra.

O gün de son derece bilinçlice hiç itiraz etmemişti Aybar'ın partililere ve parti sempatizanlarına vereceği toplantıda kapıda nöbet tutma isteğime. Hem bu isteğin o militan için anlamını çok

iyi algıladığından, toplantıya saldırı olasılığını iyi değerlendirdiğinden, yeni üye olmuş bir parti militanının böylesi bir göreve talip oluşunu ödüllendirmişti bence. Güven kırmayıp, desteklemek en iyi yaptığı şeydi Yalçın Cerit'in. Diğer taraftan bir kızın tehlikeli olabilecek göreve talip oluşu kadınlarla ilgili olumsuz kimi ön yargıların kırılmasında az da olsa değerlendirilmesi gereken bir tutumdu ona göre.. Sapa bir yerde ve küçük çaplı yapılan o toplantıya saldırı ihtimalinin düşük oluşu, momenti elverişli kılıyordu. Militanları korumak gerektiğini, kadın erkek eşitliğinin matematiksel anlaşılmaması gerektiğini, herkese yeteneğine göre iş verilmesi gerektiğini çok iyi bilirdi. Ama madalyonun öbür yüzünde "kadın erkek yok, parti üyesi var"ın durduğunu da unutmaz, bunun kadınları kale almamak değil, tam tersine onların onurlarını koruyan bir prensip olarak hayata geçirilmesine titizlik gösterirdi. Bence bu nedenle nöbet tutmamı desteklemişti. Arkadaşlar da saldırı ihtimalinin düşük oluşundan mıdır nedir toplantı başladıktan kısa bir süre sonra yavaş yavaş kapıdaki nöbetlerini bırakıp, salona gitmeye başlamışlardı. Sonunda kapıda yalnız ben kaldım. "Bir kapalı salon toplantısı nöbetini bile doğru düzgün tuttuğumuz yok... İşimiz zor. Görevde disiplinin hayati önemini nasıl kavratmalı acaba?" diye geçiriyorum içimden.

Okuduğumuz kitaplardan devrimci mücadelede en küçük bir ihmalin nelere yol açtığını, tutuklanmalara, bazen binlerce insanın ölümüne sebep olduğunu öğrendiğimden beri, hele de profesyonel devrimci olmaya da karar vermiş olduğumdan, genel olarak disiplini ne pahasına olursa olsun aksatmamaya çoktan söz vermişim kendi kendime. Oysa toplantıyı öylesine izlemek istiyorum ki! Kendimi tutuyorum. Zaten ses, hoparlörün kelepirliğinden hışırtılı da olsa, kapıya kadar ulaşıyor... Zar zor anlamaya çalışıyorum... Ama salonda izlemek başka... O zamana kadar böyle dialı ya da projeksiyonlu toplantı görmemişiz. Olsun, bu arkadaşların nöbeti ihmal etmelerini mazur göstermiyor doğrusu gözümde. Parti toplantısında meseleyi gündeme getirip, etraflıca eleştirmeliyim diyorum kendi kendime ve her zaman yanımda taşıdığım parti defterime not düşüyorum. Neyse toplantının sonlarına doğru Yalçın Cerit gelip beni kurtarıyor. "Nöbetine sadık bir tek sen mi kaldın? Hadi git, senin nöbetini ben devralıyorum." "Olur mu hiç.. burda yalnız mı bırakırım hiç seni." O üsteliyor... "Zaten neredeyse toplantı bitecek. Saldıracak olsalardı, çoktan

saldırırlardı. Hiç olmazsa biraz da sen izle ve diğer nöbetçilere de söyleyiver buraya gelsinler..." İç kapıda nöbet tutmakta olan Can Savran'la birlikte, toplantıyı ayakta izleyen dış kapı nöbetçilerini tek tek bulup, "Yalçın sizi çağırıyor" diye dışarı yolluyoruz. Salon pür dikkat Aybar'ı dinliyor ve gösterilen savaş fotoğraflarının şokunu yaşıyor... Öylece bakıyorum son birkaç fotoğrafa... Kanayan Vietnam'a... Daha yeni okuduğum Vietnam direnişiyle ilgili kitabın etkisini bu fotoğraflar daha da pekiştiriyor.

Adı neydi kitabın? *Vietkong Çeteleri Arasında* mıydı? Yazarı kimdi? İsveçli kadın bir gazeteci miydi? Yoksa iki gazeteci tarafından mı yazılmıştı kitap? Sen de okumuşsundur mutlaka. Gerillaların hem cephe, hem cephe gerisi hayatlarını, yaratıcılıklarını, savaş yöntemlerini anlatan bu kitap üstüne konuşmuştuk hatta seninle daha sonraları. Halkın yaratıcılığına ve kahramanlığına, ayrı ayrı yerlerde savaşan sevgililerin mektuplaşmalarını mümkün kılan inceliklere, savaş koşullarına rağmen cephede tiyatro bile kurup, eserler oynayışlarına şaşmıştık birlikte. Gerillaların, gazetecilerin üstüne titreyişlerinden, bombardıman sırasında onların hayatını korumak için kendilerini tüm gövdeleriyle onlara siper edişlerinden hayranlıkla söz etmiş, başka kitaplardan ve haberlerlerden, direniş savaşları üstüne bildiklerimizi aktarmıştık birbirimize.

Yıllardır süren Vietnam Savaşı dünyayı, bizleri çok yakından ilgilendiriyordu elbette. Ve çoktan Ho Şi Min'e biz de "Ho Amca" demeye başlamıştık... Hatta İsmet "Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdler" adındaki şiirinde." "Bana çarpıp kırılıyor mahpusluk düşüncesi / ben güya şiirler yazdığım için mahpusmuşum / mahpus olduğu için şiirler yazarmış Ho Amca" diyerek ölümsüzleştirmişti bunu. Ve bizler Ho Amca'nın şiirlerini okumuş, hayatını öğrenmiştik. Önce *Cumhuriyet* gazetesinde üç gün süren bir yazıdan öğrenmiştim. Hem Komünist Partili hem de uluslar arası devrimci hareketle bağı ve kahramanca bir mücadelenin yürütülüyor oluşu saygımızı, sevgimizi büyütüyordu ona karşı. İki üç yıl önce gazeteden kestiğim bir fotoğrafını iliştirmiştim, yurdun çalışma salonundaki rafıma. Bu siyah beyaz fotoğraf, oradan taşınana kadar Vietnamlı bir küçük kız çocuğunun renkli fotoğrafıyla TİP'in '65 yılı seçiminde basıp, dağıttığı biraz büyükçe kâğıttan çark başak amblemin yanında hep durmuştu. Çeşitli kitap ciltlerinin fonunu bu fotoğraflar, resimler oluşturuyordu. Hatta kim olduğunu

bir türlü sökemediğim "kız yurdu sakinlerinden" biri, kitapların arasından Kapital'in o sıralarda basılan tek cildini seçmiş, yırtıp, çöpe atmıştı da fotoğraflara dokunmamıştı nedense. Bunun üstüne ben de yurdun mikrofonundan bunu protesto etmiş, "Kapital cildini kim yırttıysa ödleklik etmesin, açıkça ben yırttım desin. Ama böyle bir cesaret kitap yırtanda ne gezer... *Kapital* gibi başka nice kitaplar yakıldı, yırtıldı, toplatıldı dünyada. Ama kitaplar hâlâ yaşıyor, milyonlar okuyor. Onları yakanlar, yırtanlar lanetleniyor" deyip, anonsu kapamıştım. Sinirimden günlerce başım ağrımıştı, anonstan da olsa bu kadarcık bir karşılık vermek beni yatıştırmasa da, hiç olmazsa durumu birazcıcık daha katlanılır kılıyordu.

Aybar'ın Ulus'un arka sokaklarındaki düğün salonunda bu konferansı verdiği o günlerde ise çeşitli yurtlarda kalmayı denedikten sonra, çoktan Anıttepe'deki çatı katına taşınmıştım. Siyasal Bilgiler'de okuyan iki arkadaşla oturuyordum. Ve koridordaki yatağımın baş ucunda duruyordu bu kez Ho Amca'nın, o herkesin bildiğini sandığım upuzun sakalı ile ermiş bir dedeye benzeyen fotoğrafı. Hatta babam kaldığım evi görmek istediği için uğradığında resme bakıp, "arkadaşının dedesi mi?" diye sormuştu da beni hem şaşırtmış hem de acı acı güldürmüştü. Evdeki diğer iki arkadaştan tatar olduğu için çekik gözlü olan Emel'i kastediyordu. Kendisi neredeyse üç gazete okuyan babam, (*Cumhuriyet, Dünya, Vatan*) Ho Amca'yı tanımıyor, bilmiyordu. Ona anlattım kim olduğunu o "dede"nin. Bu halkın direnişi ve önderleri bizlerin hayatına böylesine yakından girmişken, babam gibi pek çok insan da bundan habersizdi işte.

O gün nöbet yerimden konferans salonuna girdiğimde uzak Asya'nın bu çekik gözlü halkına, "Ho Amca'nın" o güzelim insanlarına, neler yapıldığını, "Napalm bombaları"nın marifetlerini görmek içimdeki duyguyu güçlendirmişti: "Seni atacak ülkesinden bu acılı, kahraman halk göreceksin Amerikan emperyalizmi." diye düşündüm. İnsanlığın gözü önünde süren bu hunharlığın yargılanması ve Amerikan emperyalizminin mahkûm edilmesi tüm dünyada olduğu gibi bizde de epey yankı uyandırmıştı. İşte babam gibi haberdar olmayanlar böyle böyle haberdar olacaklardı. Ve daha yaygın, geniş katılımlı bir toplantı da Büyük Sinema'da düzenlenmişti daha sonra. Ekim'deki ve güvenlik önlemlerinin olağanüstü iyi yapıldığı bu iğne atsan yere düşmeyecek toplantı-

da mutlaka vardın bence Sinancığım. Hatta görevliydin kimbilir... Ama Ulus taraflarındaki belki de "Merkez ilçe" yakınlarındaki o günkü o küçük toplantıda Aybar son sözlerini söyleyip bitirdiğinde topluluk bir an durmuş, ne yapacağını bilememişti. Kendiliğinden bir saygı duruşuydu sanki ve sonra bir alkış kopmuştu... Herkes ancak geliyordu kendine, ağır ağır dağıldı kalabalık... Salonu eski haline getirmek için bazılarımız kalmıştı... Merih'le, Nihat (Akseymen-Yörükoğlu) da vardı kalanlar arasında. Merih sizin okuldandı biliyorsun... Aklıma gelmedi sana haber yollamak, gazete paralarını hatırlatmak. Sandalyeleri toplarken bir taraftan da benim izlemediğim kısımlardan anlatıyorlardı arkadaşlar. Amerikan saldırılarının bilançosu, dünyada Vietnam Savaşı'na karşı yaygınlaşan gösterilerden, Russel Mahkemesi'nin yankıları vb. üstüne konuşuyoruz ve toplantıyı değerlendiriyoruz. Onlar yabancı dil bildiklerinden başka yayınları da izliyorlar ve bizim basına yansımayan şeyleri de anlatıyorlardı bana... Nihat'la, Merih'i epeydir tanıyordum.

Çankaya ilçesine önce Nihat gelmeye başlamıştı, bir gün Merih'i de getirdi. Birbirlerinden hemen hemen hiç ayrılmazlar, partiye birlikte gelirler, birlikte giderlerdi... Sonra da bir gün Şeyma'yı getirdiler ikisi. İlk kez Çankaya ilçesinde haftalık yapılan mutad bir toplantıda söz alıp konuştuğunda dikkatimi çekmişti Nihat. Kendisiyle ise Kozlu yürüyüşünde garip bir biçimde tanışmışım ama unutmuşum, arada gidip, kendisiyle toplantıdaki konu üstüne konuşmuş, adını sormuştum... "Kozlu yürüyüşünde tanıştık ya Şirin", deyince güldüm." Ama adını unuttum arkadaş, sen gene söyle" dedim dobra dobra. Bu kez ikimiz de güldük. Daha sonraki bir toplantıda da beni Merih'le tanıştırmıştı. Sonra sonra Nihat'ların evine de gitmeye başlamıştım. Merih de hep orda olurdu. Sık sık Şeyma'ya da rastlardım. Üçümüz bazen de dördümüz çok çeşitli şeylerden söz eder, çaylar içer, konuşurduk. Türkiyedeki kapitalizmin seviyesi ve tarihi çok ilgilendirirdi bizi. Konuyla ilgili yeni bulduğumuz her şeyi birbirimize aktarır, tartışırdık. Türkiye'de hâkim olan üretim ilişkilerinin feodalizm olduğunu söyleyenlere karşı, kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğunu, ispat edecek her tutamağı titizlikle araştırırdık. Daha sonraları ise ilgi alanımız dünya komünist hareketinde gençlik örgütlenmelerine kaymıştı. Dimitrov'un bu konuyla ilgili yazılarının daktilo edilmiş çevrilerini Nihat'tan alıp, okuduğumu hatır-

lıyorum. Gençlere öğütlerinden biri de "gençlerin ticaretle uğraşmamaları" idi. Çünkü, diyordu "ticaret insanın ahlakını bozar." Okur okumaz da bu öğüdü tutmaya karar vermiştim.

Nihat'ların evleri Ankara'nın mütena semtlerinin birindeydi ve çok zevkle döşenmiş bir evdi. Sanırım evin neredeyse üst katı Nihat'a tahsis edilmişti. Annesi Nihat'ın üstüne titrer, bir dediğini iki etmez, bizleri de sevgiyle karşılar, hemen kendi halimize bırakırdı. Merih'e ise zaten çoktan gelini olarak bakıyor, onu evin insanı olarak görüyordu. Böyle anlayışlı bir anneyi o zamana kadar görmemiştim doğrusu. Bir de kocaman, çok sevdiğim bir kurt köpekleri vardı Nihat'ların. Hüseyin İnan'la da oldukça iyi arkadaştı Nihat. ODTÜ'ye giden son otobüsü kaçırdığı pek çok gecede Nihat'larda kalırdı Hüseyin. Araştırmaya meraklı, heyecanını yüreğine kilitlemiş, elaya çalan yeşil gözleri olağan üstü parlardı yüzünde, sakin bir insandı Nihat. Düşüncelerini oldukça iyi toparlar ve onları iyi sunardı.

O gün sandalyeleri düzeltip, toplantı yerinden üçümüz çıkmış, eski Ankara'nın kargacık burgacık, başka bir çağa ait olan dar sokaklarından geçmiş, sonra da birdenbire yüksek banka binaları ve parıltılı vitrinleriyle yaşadığımız çağın içinde buluvermiştik kendimizi. Bu kadar bankanın arasından geçtikten sonra kimse bize her halde Türkiye'de hâkim olan üretim ilişkilerinin feodalizm olduğunu kabul ettiremezdi. Hangimiz söyledi bilmiyorum, "nasıl ama feodal kurumlarımız" dedi birimiz bankaları göstererek; bir diğeri espiriyi görüp hemen karşılığını verdi: "Ne demezsin, İş Bankası ile Sümer Bank ile Eti Bank ile Şeker Bank ile epey feodal kurum arasından geçiyoruz doğrusu. Baksana geç geç bitmiyor mübarekler, daha geçeceğimizden mada!" Gerçekten de heykelin ordan merkeze doğru kıvrılmış, kale gibi duran Ziraat Bankası da uzaktan görünmüştü. Şaka bir yana daha o sıralarda finans-kapitali, azınlığın azınlığı bu sefil azınlığı, görmüş değildik. Tekelci kapitalizmi görmüştük ama, bu nitelik sıçramasını, sanayi ile mali sermayenin domuz topu olmuşluğunu görmemiştik. Daha çok sermayelerden bir sermaye diye bakıyorduk mali sermayeye.

Ulus'tan neredeyse Sıhhiye durağına kadar bu minval üzere, espiriler yaparak, yürümüştük. Ankara Radyosu'nun önünden geçerken, "bu radyoyu ele geçireceğimiz günleri görecek miyiz acaba?" dedi içimizden biri. "Biz görmesek de bizden sonrakiler mutlaka görecek ama dedi" birimiz. "Ey radyo, bir gün gelecek

ne biçim yayınlar yapacağız burdan göreceksin! Şimdiden bazı arkadaşlarımız orada çalışıyor dedim. En azından üç dört kişiyi tanıyordum. Sonra Nihat'a dönüp: "Sizin Mülkiyeden, Nuri Çolakoğlu'nun nişanlısı Ayşe mesela, kadın programları yapıyor. Hatta moda konusunda benimle de bir söyleşi yaptı, yayınlandı radyoda, dinlediniz mi" diye soruyorum. Başlarıyla dinlemediklerini belirtiyorlar. "Bir de Paris'ten gelen bir arkadaşım çalışıyor, kültür programları filan hazırlıyor. "Sahi mi?" diyor Nihat. Sorudan çok, sevinç belirtiyor bu deyiş. Derken Sıhhiye'ye geliyoruz. Sonra onlar ısrar etmişlerdi kendileriyle evlerine gelmem için, ama benim başka bir yere uğramam gerekiyordu. "Gene Nihat'lara gideceğim ama, bu Nihat başka Nihat. Asyalı bir Nihat" diye kelime oyunu yapmıştım da gülmüşlerdi. "Bizden mi ben ona bakarım arkadaş" demişti Nihat. "Yoksa adaş madaş, Asyalı masyalı, Avrupalı, mavrupalı anlamam" "Tabii bizden, pek gelip gitmez partiye ama, bizdendir. Bizim Yalçın'ın, Özkan'ın filan arkadaşıdır. Bizden öncekilerden, 27 Mayıs kuşağından yani. Belki bilirsiniz, tiyatro oyunları filan da var Nihat'ın. Hatta bir oyunu Nancy Festivali'nde, Fransa'da birinci olmuştu. Yaşar Kemal'in bir romanını oyunlaştırdı; AST'ta oynadılar, kendi de Taş Baş Efendiyi oynamıştı." Ama hatırlayamadılar. O gün onlar Sıhhiye'den dolmuşa bindiler, ben biraz daha yürüyüp, Nihat Asyalı'lara gittim.

Nihat ve Süheyla'yla Ergin aracılığı ile tanışmıştım. Ergin, Ömer İnanç'ın karısı ve yakın arkadaşım, Erses'in ablasıydı. Ergin Ömer'den önce gelmişti Fransa'dan. Tek tek arkadaşlarını geziyordu. Birlikte Yeşim'e gideceğimiz bir gün "Gel önce bir Nihat'lara uğrayalım" demişti de o gün öyle tanışmıştım onlarla. Balkonda oturmuş, onların sohbetini izlemiştim. Sigaranın birini söndürüp, birini yakarak heyecanla Ergin bazen ortak bir arkadaşlarıyla ilgili sorular soruyor, bazen ortak anılarından söz açıyordu. Nasıl Yeşim'le sürdürdükleri sohbetleri ilgiyle izliyorsam, şimdi Nihat'la sohbetlerini zevkle izliyordum. Onu yeni yeni tanımaya başlıyordum. Son derece akıllı ve mütavazi, sevgi dolu enteresan bir insandı Ergin. Ergin'le, Yeşim'in dostluğu etkilerdi beni. Sigara üstüne sigara yakıp, konuşmaları, birbirlerini can evinden anlamaları ve derin insanlar oluşları, zekice yaptıkları espiriler izlenmeye değerdi. Aynı zamanda da çok farklıydılar birbirlerinden.

Yeşim'i ne iyi ne de kötü olmak ilgilendirirdi. Tutkular ilgilendirirdi onu. Daha doğrusu tutkunun yoğunluğu. Hayatın

onun istediği yoğunlukta tutkuya elverişli olmayışı, içini paralardı Yeşim'in. Gözlerinden zekâ fışkıran, uzun boyu, kısa saçları ve biraz kavisli burnununun epey anlamlı kıldığı yüzüyle, hafif tıslayan konuşmasıyla oldukça ilginç bir insandı. Tutkusu yeterli olmayan iyi yürekliliğe kendisi bilincinde olmadan içerler, hem kendini hem de karşısındakini hırpalardı. Kocası Günaydın'ı bu nedenle çok hırpalamıştır, tabii kendisini de. İroni, dünyaya tahammülünü arttıran hemen hemen tek beslendiği kaynaktı. Trajedisi olmadan, trajik, sıkıntısı olmadan sıkıntılıydı. İnsanlığın trajedisini kendi trajedisi gibi üstlenip, acı çekişi, zekâsına aradığı rezonansı seyrek buluşu, felsefeye düşkünlüğü ve içtenlik hastalığına duçar oluşu, yakasını hiç ama hiç bırakmaz; kendi kuşağının zayıf yanlarını sonuna kadar algılar, umutsuzluk içinde umut arardı Yeşim. Beni sevse de, benim onları sevdiğim kadar sevmez ama nedense takdir ederdi. Espirideki rezonansımız beni çekilir kılsa da, her şeyden sıkıldığı zamanlar bazen benden de sıkılır, arada beni sarsmayı denese de, gene de acılarıma akran olmaya çalışırdı. Onunla TİP'in mitinglerine de gittiğimi hatırlıyorum, başka yerlere de. Neden böyle bir emek vermeye razı olmuştu benimle ilgili, anlamazdım. Bu günse kendilerinden biraz daha başka bir hamurdan yapıldığımı ilk görenlerden biri olduğundan belki, diyorum. Bunun bozulmaması için çabaladığını çıkarsıyorum. Taylan doğduğunda evimize de gelmişti bir kere. Hatta ona heyecanla mama da vermiş bir türlü kucağından bırakamamıştı. Hayata bir sanat eseri imiş gibi ilgi duyardı. Taylan'a da sanki böyle bir ilgi duyuyordu. Benim bir çocuğum oluşuna da neredeyse inanamıyordu. Bu karşılaşmada onunla aramızda çoktan oluşmaya başlayan Ömer İnanç'ın ölümüyle de daha belirginleşen mesafenin boyutunu algılamış, biraz içim burkulmuştu. Onların içinde bulundukları kabuktan çıkmayışları, çıkamayacak oluşlarını kavramaktı bu. Kendi kendilerini yiyip, bitireceklerdi işte böyle. Ve bu onu son görüşüm oldu. Bense o sırada ön görülerimin, Türkiye'deki siyasi olayların nerelere kadar uzanabileceğini kestirişimin acısını nereye koyacağımı bilemiyordum. Bu nedenle Yeşim ve onun çevresiyle aradaki mesafeyi belki de olduğundan da derin gördüm. Kopmuştu çoktan içim ondan ve onlardan. Bir zamanların çok sevdiğim arkadaşları olarak bakıyordum onlara, bunalımlı bir dünyaya ait olan bir eski arkadaştı işte Yeşim.

Öyle bir arkadaş ki, kimi acılarımla baş etmemi sağlamak için,

elinden geleni ardına bırakmamış, beni İstanbul'a bile götürmüştü 1965 yazında. Kendisinin de içinin içine sığmayışıyla baş etmeye çalışmasının anılarına, bir kez daha oluştukları ortamlarda bakmak istemesinin de payı vardı elbette bu İstanbul seyahatine kalkışmasında. Bir hafta boyunca İstanbul'un altını üstüne getirmiştik. Anadolu ve Rumeli yakası dolaşmıştık. Rumeli Hisarı'nda arkadaşı Metin Deniz'i görmeye gitmiştik. Bu arada hazırlanan oyunun provasını da izledik tabii. Metin daha o zamanlar Paris'e yerleşmemişti. Daha sonraları oraya yerleşip, çok iyi bir sahne düzenleyicisi olmuş, yaratıcı kostümleri ödüller almıştı. "Syrano de Berjeraque" gibiydi burnu. Provayı biraz izlemiş, sonra da Yeşim'le çıkmış, Hisar'dan Emirgan'a, Emirgan'dan Büyükdere'ye kadar yürümüş yürümüş, çantalarımızın üstüne çengelli iğneyle iliştirdiğimiz hasır şapkalarımızla garip bir manzara arz etmemize aldırmadan, Büyükdere'deki Ömer'e gitmiştik. Dünyada bu kadar güzel yerler olabileceğini hiç düşünmemiştim o zamana dek. Ömer'lerin köşkleri gerek mekân gerek köşkün içi bakımından güzelden de öte bir şeydi. Zaman zaman Yeşilçam filmlerinde boy göstermesi boşuna değildi.

Ömer epey önceden anlatmıştı evlerinin Yeşilçam maceralarını. Hatta bir filmde birden kendi evlerindeki vazoyu tanımış da "a aa, bizim vazo ayol bu" demiş. Birlikte filme gittikleri arkadaşlar saatlerce gülmüşler. Hoş zaten o zamanlar gülmek için giderdik Yeşilçam filmlerinin çoğuna. Arada istisnalar olsa da... Espiri jargonumuza o filmlerden çok şey girmiştir. Örneğin "an... ann anan..." "N'ayır n'olamaz" deyişi o dönemde yerleşmişti dilimize. Hatırlıyor musun Sinancığım sen de çok güzel taklitler yapardın Türk filmlerinden: "He de gız, 32 dişige altın döktüttürecam" ya da "avuçlarından semaya yükselen leylak kokuları, hummalı bir gecenin masum itiraflarını dile getirebilir" gibi cümleleri öylesine güzel jestler ve mimiklerle söylerdin ki gülmekten kırar geçirirdin beni. Karaoğlan filmlerine yeni başlandığında sana baş rol teklif edilmiş, sen elinin tersiyle itmişsin. Arada bir sana bu yüzden takılırdım. "Ah... Ah... Artistlik hayatın başlamadan bitti desene" diye.

Ömer'lerin köşkü de işte bu filmlerde arada bir görünen evlerdendi ve çok güzeldi. Ömer gene bir birinden güzel plaklar dinletti bize, sonra da balık yemeğe Bebek'e götürdü. Ömrümde ilk kez kalkan balığını o gece gördüm. Onlar rakı da söylediler. Ben on-

ları lokantada bırakıp, dışarı çıkıp sahilde dolaştım. Geceye, yıldızlara baktım. Sahildeki sandallarda demlenen balıkçıların bana laf atmalarına, sohbetlerine gülüp geçtim. Yürüdüm, yürüdüm 1965'in o yaz gecesinde. Yıldızlara, karşı sahilin ışıklarına baktım, denizin hafif hışırtısı kulağımda. Arada bir geçen dolmuşların sesi. Ümit'in semtiydi Bebek. Çocukluğu da buralarda mı geçmişti acaba? Ne kadar az şey biliyordum hakkında. İçimdeki acıyı denize atabileceğime inanarak yürüdüm.

Ertesi gün Savaş Toprak'ın Saint Antoine Kilisesi'nin hemen arkasındaki evine uğramıştık. Bizi gördüğüne çok sevinmişti Savaş. Her zaman o Ankara'ya gelirken şimdi bizim İstanbul'a gelmemiz, gerçekten sürpriz olmuştu ona. Dünya vatandaşı gibi duyumsardı kendini Savaş, uzun boyu, yüz hatları, hatta gülümsemesiyle bile Yves Montand'a benzerdi. Sovyetler Birliği'nin umacı olarak görüldüğü, binbir milliyetçi havaların estiği yıllarda, o açıkça dünya sosyalist sisteminden yana tutumlar benimser, beni hayrete düşürürdü. Örneğin Berlin duvarının yapılmasıyla ilgili ekonomik zorunluluğu o anlatmıştı ilk kez bana. Batıda gidip çalışıp, yani artı değerin birikiminin oraya akıtılıp, sonunda temel ihtiyaçların daha ucuz olan doğudan tüketildiğini anlatmıştı. Vergi uzmanıydı Savaş. Ödemiş'liydi. Arada onunla bizim taraflılar gibi konuşurduk. Çevremiz gülmekten kırılırdı. Ondan öğrenmiştim Ödemiş'li bir karı kocanın kavgasında adamın karısına söylediklerini: "Şakır şakır elengtrinkle depegi depegi delip duru. Harıl harıl tanzingli sula ayagı ayagı akıp duru. Beni çifti çifti olan mı doğuruveding de gahbenig gızı, ekibe köpeklenip durung kaşımda." Yıllarca herkese anlattım bu Ödemiş'li karı kocayı. Her halde şimdi çoktan toprak olmuş sevgili Savaş Toprak'ın hep kulakları çınlamıştır.

O gün öğle yemeğinde bizi Hacı Muhittin'e götürmüştü. İlk kez o zaman öğrendiğim bu lokantaya daha sonraları, artık İstanbul'da oturduğum dönemlerde sık sık geleceğimi bilmeksizin güzel yemeklerinden yedik üçümüz. Savaş, her öğünü hep orda yediğini anlatıyordu bize. Yeşim'le onlar Galatasaray'da gezerken beni Saint Antoine Kilisesi'ne bıraktılar. Kilisenin serinliğinde sıraya oturup kitap okudum. Ordan gelip aldıktan sonra da vapur sefası yapıp, karşıya geçmiştik. Fenerbahçe'ye geldiğimizde beni tramvaya bindirmek istemişti Yeşim. İstanbul'un her tarafından çoktan kaldırılan tramvay o yıllarda yalnızca Fenerbahçe semtinde işliyordu.

Savaş'a "şu kıza mutlaka bir tramvay sefası yaptırmalıyız" diyordu. O zamana kadar ne tramvay görmüş, ne de binmiştim. Tramvay kültürümü yalnızca filmlerden, bir de çizgi roman "Fatoş"tan edinmiştim. Yaşamadığım hoşlukları ille de yaşayayım isterdi Yeşim. Eğer bu yıl tramvay hoşluğunu yaşayamazsam, artık hiç yaşama şansım olmayacağı için, acele ediyordu. Ne yazık ki koştuğumuz halde yetişememiştik ve ben yalnızca arkasından görmüştüm tramvayı. Beklemek de işimize gelmediğinden Todori'nin oraya gitmiştik. Yeşim'le Gece Yatmaz'ın (Bülent Aren) ve Savaş'ın geçmiş anıları vardı Todori'de. Piyanosunun başında "Siyah Gözleri" çalan Todori'ye merhaba demeye giden Yeşim, gülerek yanımıza dönmüştü. Ne var ne yok diye sorduğunda Todori: "Ne olsun, komiler garson oldu, biz hâlâ sanatkarız" demiş. Bu lafı biz de çok tutmuştuk doğrusu. Mezeler gelmiş, onlar gene içmişler ben gene içmemiş, ama mezelerden yemiştim. Ve o gece trene bindirip uğurlamıştı bizi Savaş Ankara'ya. Yeşim'in bir arkadaşı olan Sibel'le uzatmalı, acılı bir sevda yaşamıştı Savaş. Ama anlaşılan çoktan sona ermişti ama gene de ona selam söylememizi istedi bizden. Gerçekten Yeşim'in bana tercüme ettiği Aragonun şiirindeki gibiydi durum: "Il n'y pas d'amour heureus", "Mutlu aşk yoktur".

Yeşim böyleydi işte. Ergin ise iyi yürekliydi. Dünyadaki herkesi kendisinin bir parçası imiş gibi algılasa da baş edemediği bir yalnızlığı vardı. Sevme kabiliyetindeki bu genişlik, kendisinin bir yeteneği iken, bu sevgi, içinden çıktığı sınıfın günahlarını ödeme zorunluluğu ile at başı gittiğinden, onu alt üst eder, sınıfından dolayı edindiği suçluluk duygusu içini kemirirdi. Ömer İnanç, Paris'ten daha gelmeden Ergin'in Kavaklıdere'deki evinde epey kaldığımı hatırlıyorum. Viyana'da okuyan, sanırım Yeşim'in de akrabası olan Çınar da vardı bir gece. Uzun uzun sohbet etmiştik. Bana Paris'ten getirdiği şık mı şık iki çanta armağan etmişti o gün Ergin. Biri siyah süet deriden, torba gibi büzülen diğeri bordo süet deriden miğde formunda nefis iki çanta... Hayır dediysem de bir türlü geri aldıramıyordum. "Bunlar senin. İtiraz yok, o kadar" deyip kestirip atmıştı. Kardeşiyle ikinci kez sevgili oluşumuzun etkisi var mıydı bu ısrarda bilmiyorum. İçki ve sigara çok içer, dünyanın içinde bulunduğu durumla, o zamanlar anlayamadığım bir şeyler kemirdikçe kemirirdi onu. Ömer İnanç'tan farklı olarak bu kemirme, onu kahreder, çareye değil, bir döngünün içine düşürürdü. Çok ama çok okurdu.

Ömer İnanç ise daha politik olduğundan, gelir gelmez TİP'e girmişti. Onun partiye girmesi beni nedense olağanüstü sevindirdi. Yavaş yavaş umut kesmeğe başladığım bu çevreyi etkileyeceğini, onların da birer birer TİP'e gireceğini mi sanmıştım ne? Oysa pek öyle olmadı. Ergin bundan, yani onun TİP'e girişinden hem büsbütün ezikliğe düşmüş, hem de buna karşı çıkmıştı sanırım. Angaje olunmasından çok, bağımsız durmaya, kederleriyle kıvranıp, içkiye ve kahrolmalara batmaya eğilimliydi. Ve kestiremiyordu Ömer'in kendisini ne kadar sevdiğini. Bizlerse Ömer İnanç'ın intiharını hiç ama hiç açıklayamadık. Ergin'se büsbütün açıklayamıyordu bunu kendisine. Ve onun intihar etmesini de taşıyamadı uzun süre. Sen sizin okuldan tanırdın büyük bir olasılıkla Ömer İnanç'ı. Hatta sanki onun intiharına ve boykot meselesine deyin uzun uzadıya olmasa bile konuştuktu da sanki seninle. Hayal meyal hatırladığım, başlangıçta boykota onun ön ayak olduğu idi. Sonra da bütün İdari İlimler öğrencilerinin katıldığı bir toplantıda taleplerin kabul edilmesinden ötürü boykotun sona erdirilmesinin uygun olacağını söylemişti. İdari İlimlerdeki boykotçu öğrencilerse istekleri kabul edilmiş bile olsa, boykotu sürdürmekten yanaydılar. O dönem yavaş yavaş oluşmakta olan bir havanın ilk habercisiydi bu tutum: Bir eylemi gerektiği halde, bilinçlice sona erdirememek. Adeta teslim olmuş gibi duyumsamasına yol açıyordu eylemcilerin ve bitirilmesini veya bir eylemin o momentte yapılmamasını isteyene sanki ihanet etmiş gibi bakılışının ilk temelleri atılıyordu yavaş yavaş. Belki de bu ikilemde kalış, böyle bir havayı algılayış ona kötü geldi o dönem, diye geçirmiştim aklımdan. Hâlâ intiharı benim için bilmece. Ama bugünden bakınca, sosyalizmin kendi iç meselelerinin Türkiye'ye yansıyış biçiminin ve ölümlerle zulümlerle geçecek bir dönemin de adeta ilk habercisi, diyorum. Ömer'in Troçkist olduğunu duymuştum daha o zamanlardan. Henüz böylesi ayrılıklar umacı gibi görünmüyordu bizlere. Böylesi eğilim ayrılıklarının seviyelerini de, nelere yol açtığını da etraflıca incelemiş filan değildim. Troçki'den o dönem çıkan sanat ve edebiyat üstüne okuduklarım son derece hoşuma gitmişti. Ama dünya çapındaki bu ayrılığın gerçek sebeplerini pek bilmiyordum, süreci de incelememiştim. İşler alevlenince, ancak '69'larda İsaac Deutscher'in yazdığı biyografilerden sonra kendi kendime "ne Stalinist olunur, ne de Troçkist olunur" diye karar vermiştim.

Velhasıl Nihat Asyalı'yı da onlar aracılığı ile tanımıştım belki ama Nihat daha başka birisiydi onlardan. Bir kere hem üretken hem de halkı çok daha yakından tanıyan ve onun içinden çıkıp gelmiş, yetenekli bir insandı. Seninle onlara çok gittik, onların evinde çok kaldık biliyorsun. Bizi bağırlarına basarlardı. Seni çok ama çok sevmişlerdi. Ama o gün Merih'le, Nihat Akseymen'den Sıhhiye'de ayrıldıktan sonra onlara gittiğimde ben daha seni tanımıyordum ki onlar tanısın. Güzelim bir kızları vardı, çocuk yuvasına gidiyordu. Her akşam içerdi Nihat. Ah ne olur içmese diye geçirirdim içimden. İçmezse acaba o denli hoş birisi olur muydu, o da ayrı mesele. İçmesinin en sevmediğim yanı ise, bazen gece yarısına doğru kızını uyandırıp, onunla konuşup, oynamaya kalkmasıydı. Umudun ve güzel geleceğin somutlanmış haliydi kızı onun için. Süheyla karşı koyar, ne olur Nihat derdi, rahat bırak kızı. Uyuyan bir çocuğun uyandırılmasını cinayet olarak algıladığımdan, ben de karşı çıkar, Nihat'la tartışır, vazgeçirmeye uğraşırdım. Sonra sonra bu huyundan vazgeçtiydi.

O sıralar bir oyunu bitirmeye çalışıyordu Nihat. Tarihteki çeşitli önemli yargılanmalardan, günümüze bir iz düşümü bulup çıkarmaya yönelik bir oyundu bu. Socrates'in, Nâzım'ın ve Dimitrov'un yargılanmasını içeren. Yeşimlerden tanıdığım pek çok arkadaş, Nihat'ların evine de gelirdi, ya da başkaları. Kardeşi Rüştü konservatuarın tiyatro bölümüne giden bir öğrenciydi daha o sıralar. Çok sonra Türkiye onu "Keloğlan" filmlerinden tanıyacaktı. Ama ne o ne de bizler biliyorduk bunu henüz. Hacettepe Üniversitesi'nde baş hemşire olan Ayten ile, Ankara Radyosu'nda çalışan eşini de Nihat'lardan tanıyordum. Hemen hemen her gün görüşürlerdi. Biz de onları orda göre göre arkadaş olmuştuk ve onlara da sık sık uğrardık hatırlıyorsan seninle. Seni çok ama çok severler, senden çok etkilenirlerdi. O gün gittiğimde de ordaydılar. Espirili, ince uzun boyu ve daima gülen yüzüyle "Kıl Yılmaz" ve Devlet Planlama'da çalışan Özkan da ordaydı. Özkan TİP toplantılarına da gelirdi ve Yalçın Cerit'in iyi arkadaşıydı. Çocukları olduğu için Özkan'ın karısı gelmemişti. Hatta sonradan çocuklarının mavi güzelim yatağını Taylan'ımıza vermişlerdi senin de hatırlayacağın gibi. Yıllarca o yatakta yattı oğlumuz. Nerelerden nerelere taşındı o yatak. Sevimli ve espirili bir insandı Özkan. Antalya'ya tayin olup da artık gideceğim hafta, hoşça kal demek, Antalya'daki partiye bir haber ney yollayıp yollamayacaklarını sormak için ilçeye, Yalçına uğradığım-

da Özkan da oradaydı. Antalya'ya tayin edildiğimi öğrendiğinde gülmüş, "Seni oraya tayin edenler sosyalist galiba. Yahu deli mi bunlar, hiç böyle bilinçli bir insan oralara, bile bile gönderilir, tayin edilir mi?" demişti de beni acı acı güldürmüştü. Özkan hatırlarsan senin, Hüseyin'in ve Yusuf'un Devlet Planlama'da bir dönem işe alınmanızı da sağlamıştı. Hangi yıl çalışmıştınız? 1969 Yazı mıydı? Velhasıl Aybar'ın konferansından sonraki '67'nin o güzel sonbahar gününü, Nihatları ziyaretle kapamıştım. Ve ondan sonraki günlerde de eylemler sürüyordu ve seni hâlâ tanımıyordum.

Özel okullara karşı İstanbul'dan Ankara'ya yürüyen arkadaşlarımızı Kızılcahamam'ın orada "Ankaralılar olarak" karşıladığımızda da var mıydın Sinancığım? Orada mola verdiklerinde konuşmalar yapılmış, türküler söylenmişti. Hatta ben de Karayılan türküsünü söylemiştim. "İderim iderim gitmez gadana / Düşmanın kurşunu değmez adama / Benden selam edin nazlı anama / Analar da böyle yavru doğurmuş." Asıl türküde "Fransız kurşunu değmez adama" olarak söylenen mısradaki Fransız kurşunu yerine, "düşmanın kurşunu" diye söylemeyi yeğleyişim, düşmanın sınıfsal oluşundan ötürüydü. Diğeri kurtuluş savaşı günleri için doğru idi belki ama bu günler için? Bütün halklar dostumuzdu. Fransız halkı da elbette. O denli "anti Amerikan" rüzgârlara rağmen, Amerikan halkının da dostumuz olduğunu unutmazdık hiç. Nâzım'ın şu mısraları düşmezdi dilimden: "Her mili bahride, her kilometre taşında dostum ve düşmanım var / Dostlar ki bir kere bile selamlaşmadık / Aynı ekmek, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz/ Düşmanlar ki kanıma susamışlar kanlarına susamışım" Belki de bazı sözleri değişerek gelmişti şiir bizlere kadar. Elden ele dolaşan el yazı kopyalarından ezberlediğimiz Nâzım'ın, ya da Ahmed Arif'in şiirleri. Yüreğimize işleyen mısralar. Uzun yıllar basılmamıştı. Yurtdışında basılan şiir kitaplarını ise duyardık ama okumuşluğumuz yoktu. Bu gün basımı 1967 Sofya yazan elimdeki iki cilde bakıyorum da, o zamanlar bu kitaplara sahip olan vardıysa, kimbilir nerelerde sakladı diyorum. Ben görmedimdi o zamanlar. Ve Nâzım'dan ilk kez okuduğum kitap ise "Kurtuluş Savaşı Destanı"ydı. Bu kitapla kırılmıştı tabu. Ondan sonra hızlanarak basıldı şiirleri Nâzım'ın. Hatta sizin Evren Kitabevi'nden de çıkmıştı Nâzım'ın bir kitabı. Tabii o zamanlar o kitabevinin sizin olduğunu ve babanın onu çoktan kapamak zorunda kaldığını bilmiyordum. Ama Ahmed Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim*

kitabını bir türlü bastırmıyordu. Daktilo edilmiş sayfaları okuduğumda altüst olmuştum. Çevresi yalvarırdı ne olur bastır şu şiirleri diye. Bir süre daha bastırmadan, elden ele dolaştı şiirleri. Ve bizler bu iki şairin daha önce gizli gizli okuyup, ezberlediğimiz mısralarını kazımaya çalıştık belleğimize. Bu nedenle yerleştikleri gibi kaldı dizeler...

O gün o, özel okullara karşı yürüyüşte Nâzım'dan Şiirler okundu mu hatırlamıyorum. Ama marşlar söylediğimizi hatırlıyorum. 27 Mayıs'tan beri bilinen marşlara yeni sözler yazıp, söylemek gelenek olmuştu. "Ankaranın taştır yolu /Nato üssü sağı solu / Türkiye Natodan çıksın / Yoktur bunun başka yolu" Hatta bu marşa bir dörtlük de ben yazmıştım: "Zulüm bir gün duracaktır / Halk zinciri kıracaktır / Yiğit işçi yoksul köylü / Sosyalizmi kuracaktır." Çok daha sonraları dönüp dolaşıp, değişerek sosyalizm kaldırılmıştı mısradan. Hatta öyle ki Doğu Perinçek'in FKF başkanı seçilmesinden sonraki 29 Nisan geniş cephe mitinginde kürsüden marşlar söyletirken bu kıtayı söylediğimde, CHP gençlik sözcüsü "Doğu baksana sosyalist deniyor" diye itiraz etmişti de, bana da öyle söyleme istersen diye, biraz utanılarak uyarıda bulunulmuştu. Buna tepki duyup, kürsüyü ve mitingi terketmiştim. Sosyalistliğimizi belirtmeyecektik, istenen buydu. CHP'ye verilen bu bedel kabul edilir gibi değildi.

Ama özel okullara karşı yürüyüşte henüz böyle bir itiraz yoktu. Ve zaten sosyalist marşlar filan söylemek yavaş yavaş yerleşmekteydi daha. İsmet Özel bu işlerde çok yetenekliydi. Örneğin TİP'in 1965 de meclise girmesinden sonra söylenmeye başlanan "Kerpiç kerpiç üstüne"ye uyarlanan türküyü ondan duymuş, öğrenmiştim. "Meclis meclis üstüne / Bu meclisin aslı ne aman / Beyler saray yaptırmış aman / Alın teri üstüne- Biz de girdik meclise / Meclis içi bit pazar aman / Bir oturur bir kalkar beyler aman/ Biz çıkınca kürsüye" sözlerini o yazmıştı sanırım, belki de yanılıyorum. Ama FKF marşının sözlerini İsmet Özel'in yazdığını kesin olarak biliyorum. "Ha deyip sırtımızı / Halklara dayamışız / Halklar en önde diye/ Girmişiz bu hâlâya- Bu günü kuran bilek/ Yarına atan nabız/ Kavga özgürlük için / Yığınlar için kavga- Önümüzden kaçışan/ Köleliktir zulümdür/ Gürleyip kan katarız/ Tarihin akışına/ Dostlarım omuz verin/ Nerdeyse sabah olur / Kavga özgürlük için / Çocuklar için kavga." Velhasıl uyarlamalar yerine yavaş yavaş müzikleri de sözleri de yeni olan, özgün

marşlar yazılmaya veya bestelenmeye başlanmıştı. Ahmet Yürür, Nâzım Hikmet'in "Akın var güneşe akın / Güneşi zapt edeciğiz güneşin zaptı yakın" şiirini bestelemişti örneğin. Ama söylemek oldukça zordu bu şarkıyı. Ya da bizler, dar çevrelerde söylenen dünya devrimci mücadelesinin marşlarını ve eski devrimcilerin söylediği bazı marşları toplu olarak öğrenmeye ve söylemeye yeni yeni başlamıştık. Avusturya İşçi Marşı: "Dil farkı bilmeyiz din farkı bilmeyiz"; ya da "Jandarma biz sosyalistiz, biziz yalnız dost sana" veya "Onbeşler" için söylenen : "Hayali gönlümde yadigâr kalan", veya hem sözü hem de müziği çok hoşuma giden "Ege denizi kararınca dağlar uykuya dalar. /Yine siyah ovalarda isyan ateşi yanar" gibi marşları yeni yeni öğrenip söylüyorduk. "Enternasyonali" ise Sinancığım, ilk kez senden duyup, dinlemiştim. Fransızca'sını biliyordun ve bana da öğretmiştin. Hatta kendi yazınla tüm kıtalarını yazmıştın Enternasyonal'in. Bizlerin onu Türkçe öğrenip, söylemesi ise epey sonraları olmuştur. Ant dergisinde bir çevrisi basılmıştı. Kim yapmıştı acaba o çevriyi? Nâzım Hikmet'in olmasın? Bilemiyorum. Belki de yıllar önce yapılmıştı da biz bilmiyorduk Enternasyonal'in çevrisini, eskiler söylüyorlardı belki de. Ant Dergisi'nde basılan bu çeviriden, 12 Mart'ta içerdeyken ben öğretmiştim Enternasyonal'i arkadaşlara, başka marşları ve şarkılarları da hep birlikte söylerdik. Neyse... Yürüyüşlerde yüksek sesle slogan atmak bile, yeni yeni yerleşen bir şeydi daha.

Koroda türkülerin yanında bu marşları da öğretiyordum, arkadaşlara. Özel okullara karşı uzun yürüyüşte o gün hangilerini söyledik veya onlara hangilerini öğretmeye çalıştık hatırlamıyorum. Ama belleğimden silinmeyen yürüyüşün onlara ve bize verdiği enerji, ürettiği dostluk, kararlılık, birlik ruhu... Canlılığı bir de. Onca yorgunluğa rağmen canlılığı hiç bozulmamıştı yürüyüşün. Ve oldukça iyi örgütlenişi ve her gittikleri yerde olağanüstü bir ilgiyle karşılanmış oluşları bizleri çok sevindirmişti. Basın susuşa getirse de. O zamanlar genç olduğumuzdan böyle gelmiyor, hayır. Her yürüyüşün, her mitingin bir de havası, insanın üstündeki etkisi var. Örneğin '65 seçimleri sırasında Yenimahalle'de gittiğim TİP'in bir mitingi bana hiç ama hiç coşku vermemişti, tersine hüzünlenmiştim. Derme çatmalık ve yapılmış olmak için yapılmışlık çarpıyordu yüzüme. Biz katılanlar, yüzük taşı gibi duruyorduk alanda. Elbettte TİP'in o seçim yılındaki bütün mitingleri böyle değildi. Olağanüstü kalabalık ve coşkulu olanları da vardı. Çetin

Altan'ın konuştuğu Tandoğan Mitingi bunlardan biriydi örneğin. Çok kalabalık ve coşkuluydu. Ve işte '67 yılındaki bu özel okullara karşı yürüyüşte de böylesi olağanüstü bir coşku vardı.

İstanbul'dan birçok arkadaşla o yürüyüşte tanışmıştım. Bazılarını İstanbul İl Kongresi'nden, ya da FKF dolayısıyla tanıyordum zaten. Yeniden karşılaşmak coşkulandırmıştı bizi... Hatta Deniz Gezmiş de varmış yürüyüşte. Sonraları bizim eve bir gelişinde söylemişti: "Seni ben o yürüyüşten tanıyorum, hatta türkü de söylemiştin" demişti. Ama ben o gün onunla tanışmamıştım. Ama Harun Karadeniz'le tanıştığımı hatırlıyorum. Ankara'da bir mitingle noktalanmıştı toplantı. O mitingte hem Sosyalist Türkiye, hem de Bağımsız Türkiye sloganları birlikte atılmış, birlikte aynı sloganlar söylenmişti. Henüz sloganların strateji farkı arzettiği şeklinde bir tutumumuz yoktu. İkinci Kurtuluş Savaşı dediğimize ve Türkiye'nin emperyalizme bağımlı olduğunu söylediğimize göre Bağımsız Türkiye diye bağırıyor, sosyalist olduğumuz ve sosyalizmden yana olduğumuz için de Sosyalist Türkiye diye bağırıyorduk. Üstelik içinde "sosyalist" geçen bir sloganı o zamanlar söylemek, söyleyebilmek bayağı cesaret isteyen bir şeydi. Ve suyun altında belirmeye başlayan çatlağı da o kadar ciddiye aldığımız yoktu. Ama Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın neden o günlerde *Sosyalist* isminde bir gazete çıkardığını ve slogan olarak da neden "Yaşasın Sosyalizm!" diye önerdiğini hiç mi hiç farketmemiştik. Üstelik "Sosyalist Türkiye!" sloganı bize hiç de stratejik bir slogan olarak gelmiyordu ve Türkiye'nin bir gün sosyalist olacağını vurguladığımızı sanıyorduk. Bir nevi bizim diğer düzen partilerinden farklı olan yanımızı, yani sosyalist olduğumuzu gösteren bir slogan diye düşünüyorduk.

Bazı arkadaşlar İstanbul'a hemen dönmemişti. Çeşitli yerlerde, çeşitli etkinliklere, toplantılara katılmıştık. Kimisini evlerimize götürmüş misafir etmiştik. Ankara'da gezdirmiştik. Nihat Behramoğlu da o yürüyüş dolayısıyla mı gelmişti ve bizim arkadaşlarımızdan biriyle (Fen Fakültesi'nden Zuhal miydi arkadaş?) Anıttepe'deki bizim evde, o zaman mı sohbet etmiştik? İzmir Kız Lisesi'nden arkadaşım "Elif" Gönül Tolon da o yürüyüşe gelmiş miydi ve daha sonra Ankara'da bizimle kalanlardan biri de o muydu? Onu Ezel İnanç'la o sıralarda mı tanıştırmıştım? Bilemiyorum. Ama Elif liseden arkadaşım olduğundan her zaman bağlantı içindeydik. Mektuplaşır, bir birimizi her vesileyle görmeye gelir-

dik. Hatta o bir yaz, belki de 1966 yazı, Buldan'a bile gelmişti. Bir hafta, on gün kalmıştı. Ben nasıl İstanbul'a arada bir gidersem, o da Ankara'ya gelirdi.

Onunla hem eski arkadaş olup hem de ikimizin de devrimci mücadele içinde oluşumuz beni çok sevindirirdi. Liseden olup da sonradan mücadele içinde birlikte olduğum arkadaş sayısı çok kabarık değildi çünkü. Sonradan tek tük sürprizler yaşasam da... Elif'ile lisede uzun felsefi konuşmalar yapıp, yoğunlaşan, geliştirilen arkadaşlık, böylece yoldaşlığı da içermiş oluyordu. Ve bugün bu arkadaşlığın sürecini incelemek bile bazı dramların anlaşılmasına yarayabilir diyorum. Derin güven, sevgi, yaşama sevinçleriyle örülüp de, daha başka derinlikleri de içine katmaya çalışan arkadaşlığın, sosyalizmin kendi iç meselelerinin etkisiyle, daha doğrusu kimi sekterliklerden ötürü ve ayrı ayrı fraksiyonlarda oluşun sınıf temellerine rağmen böylesi tutumların etkisiyle, 12 Eylül öncesi, neredeyse selamlaşmamaya varması; sonra yeniden yaşanılan kimi alaboralarla o derinliğin kendini ona duyurması ve sonra da hayatlarımızla ilgili yapılan başka seçimlerle neredeyse aramızda sınıf farklarının oluşmasına varan bir süreç. Belki de yeri burası değil daha Elif'ten söz etmenin. Ama Sinancığım daha seni tanımadan önce onunla dostluğumuzun sosyalizmden dolayı da yeni bir derinleşme yaşadığını veya başka bir boyut kazandığını belirtmek istemiştim. Bazen böylesi derinliklerin uçurumlara dönüşüşü yaşansa da. Ve onun Ankara'ya gelişlerinden biri de acaba bu yürüyüş dolayısı ile miydi, diye bir soru uyanıyor işte zihnimde. Sanırım bir hafta kadar kalmıştı Elif. Bu takma ad, ince uzun oluşuna çok yakıştığı için ben de artık ona Gönül demiyor, Elif diyordum. Dediğim gibi devamlı mektuplaşırdık onunla. Mektuplarımızın biri bile yok. Onun yazdıklarından bir iki kart hariç, diğer mektupları bende olmadığına göre, benimkileri de o saklamamıştır büyük olasılıkla. Ama benim elimde olmayışı, saklamayışımdan değil, Ankara'daki evi, arkadaşların boşaltmasından. Neler neler yitip gitmedi ki? Sana yazdığım koca bir defterden tutalım da, çeşitli defterler, bu arada mektuplarımın birinde belirttiğim o zamanki parti defterim, birçok eski mektup. Bu arada Elif'inkiler de gitti elbette. Ama benim ona yazdıklarım? Onun da hayatı ev değiştirmek, ele geçebilecek en küçük kâğıt parçasının insanların hayatına mal olabilecek durumları hesap etmek zorunlulukları içinde geçti. Yalnızca gizlilik kuralla-

rından ötürü mü diye de bir soru gene de geliyor insanın aklına. Arkadaşlığın yaşanıp, artık ona çoktan bir nokta konuluşunun hiç mi etkisi yok? Belki de yanılıyorum, belki de o hiçbir zaman saklamadı mektupları. Ama ona yazdığım mektuplarımın ne denli uzun ve her şeyden söz ettiğini biliyorum. Resimler çizerdim mektuplarıma hatta mantarlarımdan bahseden mektubumda omzunda çeşitli şapkalı mantarlar olan bir kız çizmiş, altına da "vücudumda mantarlar bittiğinin resmidir" diye yazmıştım. Velhasıl mektuplarımız epey eğlendirici idi. Onun hem dostum hem de o zamanlarki yoldaşım oluşundan o yürüyüş dolayısıyla gelip gelmediğini bilmesem de İstanbul'dan birçok arkadaşla yalnızca o yürüyüşte değil, bazılarıyla Elif aracılığı ile daha önceden tanıştığımı belirtmek istiyorum. Osman Saffet Arolat, Işıtan Gündüz, Fahri Aral ve başkaları... Demin telefonda konuştuğumuzda Atilla Keskin yürüyüşü karşılayanlar arasında kendisinin de olduğunu ve ODTÜ'den on-on beş kişilik bir grupla katıldıklarını ve birerle kol yürüdüğümüzü söyledi. Belki sen de geldin "Özel Okullar" yürüyüşünü karşılamaya Kızılcahamam'a ama daha seninle tanışmıyoruz ki hatırlayayım.

Ya da Mihri Belli'nin SBF de verdiği konferansta da var mıydın Sinancığım? SBF Kantininin üstündeki kaşta bazı arkadaşlarla bir fotoğrafın var... Acaba o toplantıya erkenden geldin de o gün mü çekildi o fotoğraf? Fotoğraflara o ilk baktığım zamanlar ayrıntıları sormamış oluşuma nasıl yanıyor şimdi içim bilemezsin. Ya da sordum, belki de sormadan sen anlattın da, ama bu ayrıntıları, daha sen sağken bile zaman alıp götürdü kimbilir aklımdan? O toplantı akşamüstü idi, sonradan basılan kitapların birinde, Cüneyt'in (Akalın) kitabında Aralık 1967 olarak verilmiş toplantı tarihi... Cengiz Çandar sunuculuk yapmıştı. Oldukça kalabalıktı toplantı ve partili bir grup, konferans bitip, tartışmalara geçildiğinde salonu terk etmişti. Çıkılmasına ön ayak olan, "hadi kalkıyoruz arkadaşlar" diyen Yalçın Cerit'ti. Bu toplu halde terketmeler daha sonra başka vesilelerle tekrarlanacaktı. Mihri Belli'nin düşüncesine katılmıyordum ama toplantının terk edilmesini de uygun bulmuyordum. Kalınıp sonuna kadar fikir mücadelesi edilmesi gerekiyordu bence. Toplu olarak kalkılıp, gidilmeden önce ben bir soru sormuştum. Başka da soru soran olmamıştı sanırım. Soru bu gün de aklımda. Hatta Mihri Abi ile yıllar sonra Avrupa'da karşılaştığımızda "SBF deki toplantıda sen bana bir soru sormuştun,

hatırlıyor musun?" demişti. Evet, sadece soru sorduğumu değil, hangi soruyu sorduğumu da hatırlıyordum. Devrimden önce geri üretim ilişkileri içinde bulunmasına rağmen Moğolistan'ın, Ekim Devrimi'nden sonra sosyalist üretim ilişkilerine sıçrayabildiği belirlemesi yapılmıştı. Benim sorum da böyle bir atlamanın mümkün olup olmadığı noktasındaydı. Her ne kadar sosyalist üretim ilişkilerinin kurulabilmesi için iktidarın ele geçirilmesi, sosyalist bir iktidarın kurulması gerekiyorsa da ben hemen bir geçişin olabileceği kanaatında değildim. Yoksa NEP programını açıklamak nasıl mümkün olurdu. Türkiyede Milli Demokratik Devrim tezini savunanlar, Moğolistan söz konusu olduğunda nasıl böyle birden sosyalist üretim ilişkilerine geçişi, böylesi bir sıçramanın mümkün olduğunu savunuyorlardı, anlamıyordum ve gözüme bir paradoks olarak da görünüyordu. Ne de olsa Türkiye'de kapitalizmin gelişimi, devrim öncesi Moğalistan'la karşılaştırılmayacak kadar ileriydi üstelik de hâkim üretim ilişkisiydi. Moğolistan'da ise neredeyse çoban ekonomisi hâkimdi devrimden önce.

Velhasıl bu ve buna benzer toplantılar yapılıyor, etkinlikler içinde geçiyordu günler ve sizlerden de bir türlü gazete paraları gelmiyordu. Ama artık ben fazla üstünde durmuyordum bu gecikişin. Yeterince üstelemiş, bir sonuç alamamıştım. FKF merkezine de söylemiştim açık açık,"para para diye beni sıkıştırıp durmayın, topladıklarında getirecekler işte" demiştim. Elbette uygun bir durumda ben de üsteleyip, çabuklaştırmaya çalışırım diye de eklemiştim. Bu arada görevim gereği ODTÜ'deki hemen her toplantıya katılmaya devam ediyordum tabii ki... Tarihini gene bir kitaptan çıkardığım –21 Aralık 1967 Perşembe günü– üçlü amfide Behice Boran'ın verdiği "Türkiyede Sosyalist Hareket" konulu konferansa da katıldım elbette. Toplantıya giderken kafamın bir köşesinde de toplantıdan önce veya sonra sana gazete paralarını hatırlatarak, toplandığı kadarını hiç olmazsa senden teslim alma fikri duruyordu. Nasıl olsa hepinizin, tabii bu arada tanışmadığım senin de toplantıda olacağınız yüzde bin beş yüz olduğundan "bu kez konuşurum her halde şu gazete paraları meselesini Sinan'la" diyordum.

O gün de gene Sosyal Sigortalar Kurumu'ndaki işimden çıkıp, Sıhhiye'de dolmuş bekledim, iş çıkışı olduğundan hep dolu geliyordu. Bir taraftan da saat izni alıp, erkenden gitmediğime hayıflanıyordum içimden. Rahat rahat yetişirim sanmışken, iş tehlikeye biniyordu. Baktım olacak gibi değil tabana kuvvet, nefes nefese

Güven Park'ın oradaki ODTÜ otobüs durağına geldim ama, yetişmem gereken otobüs kaçmış, sonraki otobüs de bir türlü kalkmak bilmiyordu. Elbette saatini bekliyordu ama benim acelem vardı. Bir taraftan da, "keşke iş çıkışını beklemeyip, izin alıp, önceden gitseydim" demeyi sürdürüyordum içimden sanki bir yararı varmış gibi. Olan olmuştu artık. Hem sonra daha gecikmiş sayılmazdım. Olsa olsa ucu ucuna yetişirdim.

Kampüste inince de koşarak üçlü amfiyi bulmaya çalıştım. Tek tük kar atıştırmaya başlamıştı. Ortalarda bizden kimseler görünmüyordu. Yalnız bizden değil hemen hemen tüm kampuste in cin top oynuyordu. Uzaktan beliren bir öğrenciye seslenmek zorunda kaldım üçlü amfiyi sormak için. Tarifine göre bulmam zor olmadı. Havanın soğuk olmasına rağmen koşmaktan ter içinde kalmıştım. Binaya girer girmez siyah beyaz- kırçıllı balık sırtı kumaştan dikilmiş, daha sonra da bir gün FKF askılığından çalınacak olan, "tüvit" paltomu hemen çıkardım. Amfi kapısına geldiğimde Behice Hanım'ın sesi toplantının başladığını anlatıyordu. Amfi kapısı açıktı, salon ağzına kadar dolmuş, herkes pür dikkat dinliyordu. Normal sıralarda oturacak boş yer hiç görünmüyordu, yalnız en öndeki, sırasız açılır kapanır yerler boştu. Kapıya yakın yerde boş yer olmasına sevindim. Hiç olmazsa amfiyi boydan boya yürüyüp, tıkırtıdan ve gereksiz hareketten herkesi rahatsız etmeyecektim. Toplantı belki yeni başlamıştı ama gecikmiş oluşuma çok canım sıkılıyordu. Üstelik de giriş kapısı kürsünün hemen yanında olduğundan, koca amfi gireni görüyordu. Üstümde teyzemin döpiyesinden annemin bana daralttığı tüvit kumlu bej yünden oldukça şık bir giysi vardı. Dar eteğin üstüne, tüm vücuduma yapışmış, hatlarımı belli eden aynı kumaştan bir üst. Yakasız ama yaka yerine kumaşın kendisinden çevrilmiş, öne de kahverengi tavşan tüyünden küçük bir parça gene kumaşın kendisinden bastırılmış düğmelerle iki yandan tutturulmuş. Gözlerin üstüme çevrilmesi için her şey tamamdı yani. Bu da işimi büsbütün zorlaştırıyordu. Ses çıkarmamak için çizmemin ucuna basarak yürüyorum. Geç kalmaktan sıkılmış, üç dört adımlık mesafeyi alı al moru mor geçip, hemen amfinin sırasız, en önündeki açılır kapanır oturma yerlerinden birini indirip, ilişiyorum, mantomu cumurlayıp kucağıma yerleştiriyor ve derin bir nefes alıyorum. Behice Hanım kürsüde, daha doğrusu kürsünün yanına ve aşağıya konmuş bir masanın başında, ayakta konuşmasını sürdürürken, tıkırtıların

olduğu yöne dönüp, yeni gelene de bir bakış "atfediyor". Genel Merkez binasından, ya da başka toplantı ve kongrelerden tanıştığımız için belli belirsiz başımla onu selamlıyorum, biraz da özür diler mahiyette bu selam. Kendime geç kaldığım için büsbütün içerliyorum. O gözleriyle selamımı alıyor. Büyük bir ilgiyle dinliyor herkes. Hemen arkamdaki sıralarda partiden ve FKF'den arkadaşlar var, Salih Er sessizce omuzumu dürtüp, merhaba diyor. Ben de sesizce başımla merhaba diyorum. Sloganlarla bazen kesilerek sürdürüyor Behice Hanım konuşmasını. Derken toplantının sonuna doğru birden ışıklar kesiliyor. Birkaç saniye süren bir sessizlik ve sonra bunu protesto ederce bir slogan kopuyor... Arızadan dolayı normal bir kesilme mi, yoksa kasıtlı bir engelleme, hatta bir provakasyonla mı karşı karşıyayız? Bir saldırı olabilir mi? Bütün bu sorular havada, Behice Hanım hiç ara vermeden konuşmasını sürdürüyor. Sesindeki enerji düşmeksizin ve duyulması için daha yüksek sesle konuşarak. Hatta bir de espiri yapıyor: "Ses karanlıkta da duyulur nasıl olsa."

Elektriklerle ilgilenmek üzere birkaç kişi üst tarafta bir yerlere bakıyor. Fakat ışıklar yanmıyor bir türlü. Çakmaklar çakılıyor, hemen gazetelerden meşaleler yapılıyor, salona olağanüstü etkileyici bir hava veriyor bu. O loş ışıkta, arkadan bir ayak sesi, telaş etmeksizin, ağır ağır yanımdan geçiyor, bir eli cebinde, duruma vaziyet etmek için kürsüye doğru, yaklaşıyor, fısıltıyla ordaki görevlilere bir şeyler söylüyor. Orta boylu, geniş omuzlu, bir eli pantolonunun cebinde olan bu delikanlının sorumlu olduğu anlaşılıyor. Halinde hiçbir telaş, yok. İçimden "Sinan bu olmalı" diye geçiriyorum. Meşale ışıkları altında platin saçlı Behice Boran'ın sesi daha kararlı, salondaki kalabalık heyecanlı, bu engele öfkeli fakat paniğe kapılmadan dinliyor arada sloganlar atılıyor. Sinan bu olmalı, dediğim delikanlı, yani sen sevdiğim, kürsünün yanından hiç ayrılmıyorsun. Bir süre sonra sözü bağlayıp, toplantıyı bitiriyor Behice Hanım. Sorular sorulup, cevaplar verildikten sonra mı bitirildi toplantı, ışıklar nedeniyle ertelendi mi sorular, ya da kısa mı kesildi anımsamıyorum ama bitirildiğinde bir alkış kopuyor ve kalabalık marş söylemeye başlıyor. Işıkların söndürülmüş oluşuna duyulan öfkeden, başka bir heyecan, başka bir vurgu var seslerde; adeta bir cevap veriliyor: "Tanklarıyla toplarıyla gelseler dahi / Sosyalist olacak türkün ülkesi / Yıldırım bora sükun bulacak / Amerika bize, Amerika bize

selam duracak." Salon çınlıyor. Ben en önde oturduğumdan, hemen masanın başından ayrılıp, yanındakilerle kapıya yönelen Behice Hanıma "merhaba" deyip, elini sıkıyorum. Birlikte kapıya doğru yürüyoruz. Göz gözü görmüyor. Herkes bir anda kapıya yöneldiğinden izdaham var. Görevli olduğu anlaşılan birkaç kişi Behice Hanımı bir çembere alarak, kapıdan çıkarmaya çalıştığından ben bir adım geride kalıyorum. "Gazete meşale"ler havaya kaldırılmış, parlıyor. Bakıyorum önümde demin "Sinan bu olmalı dediğim" delikanlı. Öyle izdaham var ki kapıdan hemen çıkılmıyor. Ağır ağır ilerliyoruz. Öyle görünüyor ki toplantı sonrasında ferah ferah dergi paraları meselesini konuşma beklentim suya düşüyor. Bir an aklıma geleni yapıp yapmamakta tereddüt ediyorum, ama gene de senin omzuna hafifçe vurup: "Sen Sinan mısın?" diye soruyorum. Başını çevirip, öyle sevinerek ama biraz da hayretle ve şaşırmış bakıyorsun ki bana... Yüzyüzeyiz. "Evet Sinan benim.." diyorsun. "Yeri değil ama şu gazete paralarını artık bir getirsen" diyorum.. Hafifce gülerek evet anlamında başını sallıyorsun ve "epey gecikti biliyorum ... Tabii tabii... Ama teslim etmeyen birkaç fakülte var. Pek yakında getireceğim" deyip, bir taraftan da hem önümüzdeki Behice Hanımı hem de beni yanına alıp, kollamaya çalışıyorsun. Bunun üstüne ben "sen işine bak" anlamında bir hareket yapıyorum. Derken kapıdan, marş sesleri arasında çıkıyoruz. Ben de katılıyorum marşa. Bakıyorum sen de söylüyorsun. Yumruklar havada. Sahanlık çok kalabalık. Bazıları bekleşiyor, marş devam ediyor... Biz de sahanlığa çıkınca duralıyoruz. Behice Hanım benimle konuşup, hatırımı soruyor. Bazıları Behice Hanım'a sorular sormak için çevremizi sarıyorlar. Çevremizdeki halka gittikçe kalabalıklaşıyor. O sorulanları cevaplıyor.

Biri gelip senin kulağına bir şeyler söyleyince hemen Behice Hanım'ın koluna girip, benim de gelmemi sağlayan bir hareket yaparak, halkadakilere "bizim gitmemiz gerek arkadaşlar" diyorsun. Oradaki en yakın bir odaya doğru bizi yönlendiriyorsun. Behice Hanım da; "başka bir toplantıda sorularınızı tek tek cevaplarım, bu sefer böyle oldu, kusura bakmayın, müsadenizle" deyip bizimle yürüyor. Senin yanında başkaları da var. Ben biraz gerilememin uygun olacağını düşündüğümden, yavaşlıyorum. Öyle ya belki de Behice Hanımla başka bir işiniz var. Başınıza maydanoz olmak istemiyorum. Arkaya dönüp, benim gelmekte olduğumu görüyor-

sun. Benim gelmemi bekleyen bir duraklama sezince, sen devam et, ben geliyorum anlamında bir işaret yapıyorum. Yöneldiğimiz yer daha da karanlık, kâğıttan meşaleleri taşıyanlar da çıkış kapısına doğru uzaklaşıyorlar, bu tarafta meşale taşıyan yok. Amfiden dağılan kalabalık da çıkışa doğru akıyor... Bir kapı açılıyor, çok geçmeden kapanıyor. Kapının önüne geldiğimde, el yordamıyla açmak için kolu yokluyorum kilitli. Açılmadığını görünce, meşalelerin o yana, çıkışa doğru yöneliyorum ve kalabalıkla birlikte marş söyleye söyleye dışarı çıkıyorum.

Ortalık bembeyaz.. Konferans boyunca lapa lapa kar yağmış ve birikmiş, ayaklarımızın altında gıcır gıcır ötüyor, bata çıka yürüyoruz. Kar durmuş ve pırıl pırıl ay çıkmış... Kampusun güzelliği anlatılamaz. O karda, soğukta sloganlar atarak, marşlar söyleyerek yürüyoruz. Kimse ayrılmıyor birbirinden. Herkes şehre mi inecek ne? İnmeseler bile pek çoğu otobüslerin oraya kadar geliyorlar. Otobüslere doluşuyoruz. Kalkmasına daha vakit var. Belki bir bölüm bizden önceki otobüslerle indi bile şehre. Kalanların bazıları dışarda kar topuna başlamışlar. İçerdekilerden bazıları da birden "hücum" deyip, dışarıya fırlıyor. Kar topları uçuşuyor havada. "Otobüsler kalkıyor!" diye bağırıyor biri... Tekrar otobüslere doluşuluyor. Dışarıdakiler galip edasıyla, n'aber, sizi kaçırttık gibilerden işaretler yapıyorlar... Birkaç kar topu da otobüsün camlarında dağılıyor. Sanki herkes herkesi tanıyor ve sanki herkes herkesle arkadaş. Oysa tanımadığım pek çok kişi var. O günkü yürüyüşten ve otobüs yolculuğundan hatırladıklarımdan biri Gün Zileli. Daha önce görmediğim bir kız arkadaşla elele otobüse bindiğinde fark ediyorum onu. Halinde bir olağanüstülük var. "Anlaşılan fena halde aşık Gün," diye geçiriyorum aklımdan. Onu Kozlu yürüyüşlerinden beri tanıyorum. O yürüyüşte yanyana yürüdüğümüz için tanışmıştık. Hatta benim taşıdığım bir pankartı bazen ona veriyordum, sırayla taşıyorduk. O zamana kadar da pek görmediğim bir arkadaştı. Sonra sık sık gelmeye başlamıştı FKF'ye. Kitaplığa da uğrar sohbet ederdik Gün'le. Bu genç yaşında partiye bu denli bağlı oluşu, hem şaşırtır, hem sevindirirdi beni. Sakin, heyacanını içinde zaptetmeye çalışan bir hali vardı hep. Dünyaya, her şeye derin bir ilgiyle bakardı. Sanki bir iç konuşmayı sürdürür dururdu içinden. Tabii daha o zamanlar İstanbul TİP'de babanın yönetimindeki gazetede birlikte çalıştıklarından, hiç haberdar değildim Gün'ün. Ama Kozlu Yürüyüşü'nde partiye

bağlılığı hemen algılanıyordu. Otobüse bindiğinde merhabalaşıyoruz, onlar aceleyle arka tarafa doğru geçiyorlar. Ben de otobüsün ön sıralarındaki karşılıklı koltuklardan birinde oturuyorum. Ahmet Kardam ve onun kız arkadaşı da karşımda... Şehre kadar sohbet ediyoruz. Kitaplardan konuşuyoruz, daha çok onun çevirmekte olduğu bir kitap üstüne yürüyor sohbet... Kitaplara ilgimiz önemli bir baz oluşturuyor hemen aramızda. Yoksa daha önceden aman aman bir tanışıklığımız yok. Ama hangi kitaptan konuşuyoruz hatırlamıyorum. "Felsefenin Sefaleti" üstüne olamaz, kitap '66'da basılmıştı, ilk baskı gene onun çevrisi miydi? Yok yok... O gün üzerinde konuştuğumuz kitap başkasıydı. Hatta daha sonra Ahmet Kardam bu çevrisinden dolayı yargılanıp, hapsedilecek. Sana, sen hapisteyken yazdığım bir mektuptan çıkardım bunu da.

Şehirde kar, kampustaki gibi değildi tabii. Gelip, gidenlerden bozulmuş, biraz da sıkışmaya başlamıştı. Düşüp, kaymamak için dikkatli yürüyoruz... Ama damlar, ağaçlar karla örtülü, ay ışığında büsbütün esrarlı görünüyor herşey. Güven Park'taki heykelin orasında burasında birikmiş karlarsa, gece lambaları altında heykele, heybetiyle çelişen komik bir görünüm vermiş... Özellikle başlarındaki karlar takke gibi duruyor. Sloganın hecelerinin ve harflerinin karla örtülmesi ise ister istemez bazılarımızın dikkatini çekiyor ve kahkahayla gülüyoruz. İroni olursa bu kadar olur yazı: "Tü-öğ-güve-çal" haline dönüşmüş. Neşemize diyecek yok.. Bazılarımız birbirine hoşça kal deyip, ayrılıyor, bazıları birlikte gidiyor, bazıları önce birlikte yürüyüp sonra bir yerlere dağılıyor... O gün Ahmet'lerle bir yerlere gidip oturduk muydu, çok iyi hatırlamıyorum. Belki de ben Anıttepe'deki evime yürüyerek gidemeyeceğimi anlayınca, dolmuşa binmek üzere yolun karşısına geçmişimdir.

Seninle sonra, gene aynı hafta, belki de ertesi gün, program açıklamalarının yapıldığı Cumartesi günü, Çankaya İlçesi'nde karşılaşıyoruz. O gün ben biraz erkenden gelmiştim ilçeye. Toplantı için tahta sıraların dizilmesine yardım ediyorum ve en arka sıraya geçip, oturuyorum. Kapı çalınıyor, koridordan gelenlerin sesi, merhabalaşmalar, duyuluyor. Kimisi yönetim kurulu odasına doğru geçiyor. Kimisi salona şöyle bir göz atıp, koridorda sigara içiyor. Salona girip oturanlarsa herkese merhaba deyip, yakındakilerle el sıkışıyor. Kimisi de sarılıp yanaklarından öpüyor birbirini. "Nerdesin, epeydir görünmüyordun yahu?" soruları

"Nasılsın?"lara, "N'aber kız?"lar "N'olsun, uğraşıyoruz işte abi"lere karışıyor. Yeniden kapı zilli... Yeniden gelenler... Sen yanında bazı arkadaşlarla salon kapısının orda birini arar gibi duruyorsun bir an. Beni hemen görüp aydınlanmış yüzünde gülümse beliriyor; selam veriyorsun. Yanındaki arkadaşlar koridorun ilersine yöneliyorlar, sen kalıyorsun ve bana "Yanındaki yer boş dimi" deyip, daha ben cevap vermeye fırsat bulamadan gelip yanıma oturuyorsun. Oturmadan önce de siyah balıkçı kabanının düğmelerini açıp, kırmızı, lacivert, yeşil, türkuvaz renklerin karışımından oluşan güzel çatkılı atkının arkaya attığın ucunu çekiyor, hemen benimle konuşmaya başlıyorsun:

— Yahu Şirin, toplantıdan öyle birden bire nereye kayboldun? Sen de bizimle anfi odasına geliyorsun biliyordum ben. Hatta bi ara dönüp baktım da. Siz gidin ben geliyorum gibisinden bir baş hareketi yapınca, tamam geliyor dedim. Sonra ne oldu da geri dönüp, gittin? O karanlıkta dönüp gittiğini görmedim bile.

— Yoo... Dönmedim. Kapıya kadar geldim ben. Hatta açmak için yokladım da kapıyı, ama kilitliydi. Kapıyı yoklayışımdan açın dediğim anlaşılır, açılır belki diye de biraz bekledim hatta. "Beni içeri almadınız arkadaş..." diye takılıyorum.

— Almaz olur muyuz, hatta gidelim deyip durdular da ben Şirin de gelecek diye bir süre beklettim onları. Sen, Behice Hanım filan hep birlikte şehre ineceğimizi sanıyordum. Ben, kapının biz girer girmez kitlendiğini fark etmedim. Arkadaşlardan biri hemen kapamış, o karanlıkta, göz gözü görmüyordu biliyorsun, ne olur ne olmaz, saldırı maldırı olur diye... Açmak üzere yoklandığını da fark etmedim. Arkadaşlardan biri kapı yoklanıp, duruyor gidelim dediğinde jeton düştü. Niye vurmadın kapıya, açın demedin? Behice Hanımı garantiye aldıktan sonra hatta dışarı çıkıp, bakındım, seni bulamadım. Tühh... Kapıyı yokladın demek.

— Hıı... Açılmayınca, bunların işi var dedim. Ben de kalabalığa karıştım. Görsen dışarda ne biçim yürüyüş yaptık, hoş söylemiştir ya arkadaşlar... Marşlı sloganlı. Ta otobüslere kadar o karda, bata çıka ay ışığında yürüdük. Tabii yürüyüşün sonunda otobüsler kalkana kadar bir de güzel kar topu oynadık ki deme gitsin. Epeydir böylesini oynamamıştım, çok severim kar topunu biliyor musun? Nasıl da birikmişti kar öyle..."

— Yaa... Epeydir böyle birikmemişti. Neyse ki toplantı ön-

cesi yağmadı da... Yoksa toplantıya katılımı belki etkilerdi bu... Kar muhalefetine uğrardık, başka muhaliflerimiz yetmiyormuş gibi.

— Ha... Sahi... Elektriğin neden söndüğü anlaşıldı mı?

Tam bu soruyu sorduğumda, grup halinde arkadaşlar giriyorlar salona ve bizi görür görmez, hararetle merhaba deyip, kimisi de kollarını açarak, bize doğru geliyorlar, ayağa kalkıp, sırayla sarılıp öpüşüyoruz. Kurthan Fişek, Cem Eroğlu, Çağatay, Ayşen, Atilla, Nevzat, Murat Kovacıoğlu, Şanar Yurdatapan ve başkaları geliyor sonra. Oturur oturmaz herkes birbiriyle oradan buradan konuşmaya başlıyor... Seninle konuşmamız böylece bölünmüş oluyor. Neden olduğunu bilemediğim bir sevinç var içimde. Nedense böylesine içten bir şekilde yanıma gelip oturman, sanki daha iki gün önce omzuna vurup da kim olduğunu öğrenmemişim de, epeydir tanışan arkadaşlarmışız gibi doğrudan konuya girmen hoşuma gidiyor. Hele anfi odasında beklediğini, dışarı çıkıp da bana bakındığını öğrenmek, bu incelik, bu dikkat içime ferahlık veriyor. Yanımıza, yöremize oturmuş arkadaşlarla esprili konuşmana, kesik kahkahana bakıyorum. Cana yakınlığın, gülüşündeki o seni ilk gördüğüm günkü olağanüstülük, gene beliriyor.

Derken Dumrul geliyor. O da bizim tarafa yöneliyor. Dumrul'u önceden tanırdım, ta "Ankara ili"nin Kızılay Bulvarı'ndaki yerinden. Tüylü bir şapkası vardı. "Elinde bir transistörlü radyon eksik" diye takılırdım ona. Tüylü şapkasını başından hiç çıkarmaz, bazen de cebinde taşıdığı bir sincapla gezer, insanı görür görmez nefes almadan, bağlantılara dikkat etmeden, karşı tarafın tepkilerini kaale almadan konuşmaya başlardı. İyi bir insandı ama biraz garibime giderdi, ondan mümkün olduğu kadar uzak dururdum. Onca insandan yalnız sana sarılıp, öpmesine bir anlam veremiyorum. Sen "N'aber Dumrul?" diyorsun. Herhalde epey iyi tanışıyorlar diye geçiriyorum içimden. Ben her zamanki uzak halimle başımla selam veriyorum ama bana da elini uzatınca biraz duraksıyorum. Aman aman bir arkadaşlığımız yok, arkadaş olduklarımızla da oturulan yerden el sıkışmak pek adet değil. O dar yerde, ayağa kalkmadan, el sıkışmanın kolay olmadığı bir sırada bunu yapması pek gerekmiyor... Gene de elbette elini zar zor sıkmaya çalışıyorum. Ama ortalıkta hafif bir tuhaflık esip geçiyor. Dumrul bizim önümüzdeki sıraya oturuyor. Arada bir arkasını dönüp, seninle konuşuyor. "Evden mektup aldın mı?" gibi anlamadığım

sorular yöneltiyor sana... Sen ise başınla cevap veriyorsun. Ben ise hiçbir anlam veremeden, izliyorum.

Biri "bu toplantı daha başlamayacak mı?" diye soruyor. Kürsünün orada yönetim kurulundan Metin Gür: "Birkaç dakika sonra başlıyoruz arkadaşlar... İçerde halledilmesi gereken bi iş vardı da" diyor. Toplantı başlayacak diye herkes yerleşmeye çalışıyor. Önümüzdeki sıradan demin yanımıza gelenlerden bazıları kalkıp, öndeki sıralara oturuyorlar.

Sen ise koridora doğru bakınırken "toplantı başlıyor bizimkiler nerede, onları unuttum," diye mırıldanıyorsun. Onlar koridorda başka arkadaşlarla sohbet edip, sigara içiyorlar. İçlerinden biri senin elini kaldırıp, işaret ettiğini görünce diğerlerine haydi anlamında işaret ediyor. Onlara öndeki boş yerleri gösterip "böyle gelin isterseniz" diyorsun. Yan yan yürüyüp, kalabalığın arasından onlara değmemeye çalışarak, önümüzdeki sıraya geçiyorlar; otururken selamlaşıyoruz. Yalnız bir arkadaş ayakta kalıyor. Biraz sıkışarak ona da yer açıyoruz bizim sırada. Gelenlerin arasında yalnız ikisini tanıyorum. Hüseyin'i (İnan) ve İbrahim'i (Seven). Bizim sıraya oturanları ise ilk kez görüyorum. Sonradan öğreneceğim, Halil Çelimli'yle Fehmi Sönmez olduklarını ve Sosyalist Fikir Kulübü'nün yönetim kurulunda seninle birlikte çalıştıklarını.

İbrahim'i haftalık parti toplantılarından birinde yaptığı konuşmadan tanıyordum.

Hüseyin'i ise partide nöbetçi olduğum bir gün tanışmıştık. Uzun uzun konuşmuşluğum var, sonra da zaten toplantılarda görmeye başlamıştım. Ama ODTÜ'den olduğunu bilmiyorum nedense...

Sivas'ın Zara'sından Kâzım tanıştırmıştı onu bana. Nöbetimde kimseler olmadığı için kitap okuyordum. Zil çaldı, açtığımda, kasketli, esmer, biraz kısa boylu halktan tanımadığım bir delikanlı. Merhabalaştık. Salona geçip duvara sırtını vererek otururken, soruma karşılık bir arkadaşı beklediğini söyledi. Ceketinin cebinden, adı görünmeyen bir gazete çıkarıp, okumaya başladı. Ben nöbetçiyim ya, gelenle ilgilenmek görevim. "Kimi bekliyorsunuz?" sorusunu sormak istemiyorum. Başka bir şey bulmalıyım. "Siz Ankara'dan değilsiniz herhalde?" diye bir soru atıyorum ortaya. "Değilim" diyor. Okumasını sürdürüyor. İçimden onu rahat bırakmamı istiyor anlaşılan diye geçiriyorum, çok istediğim

halde, "nerelisiniz peki, oralarda parti çalışmaları nasıl?" diye soramıyorum. Konuşmak istese nereli olduğunu söylerdi, diyorum. Ben de dönüyorum kitabıma. Bu kez o bozuyor sessizliği, gazeteden okuduğu bir şeyi yüksek sesle yorumlayıp söyleyerek... Ben de cevap veriyorum, böylece tütün ekimi mi, fındık fiyatları mı ne olduğunu şimdi unuttuğum konuyla ilgili bilgilerimizi aktarmaya dayalı bir konuşma başlıyor aramızda.

Irgatların durumundan konuşuyoruz. Adana'dan toprak işçilerinin kendilerinin ortaklaşa yazıp, oynadıkları, bizim fakültenin mi yoksa SBF'nin amfisinde mi ne gördüğüm "Irgat" ismindeki oyundan söz ediyorum ona. Orada, oyununu beğendiğim için tanıştığım Haşmet Zeybek'le konuştuğumu, hatta ona tiyatro işini ve yeteneğini ciddiye almasını söylediğimi ve onun Adana'daki pamuk işçileriyle ilgili akla durgunluk veren şeyler anlattığını aktarıyorum. Mevsimlik çalıştıklarını, daha çok Kürt ailelerinin çoluk çocuk geldiklerini, ailecek pamukları topladıklarını, asıl ücretleri taşaronların alıp, onlara yalnızca boğaz tokluğuna bir şeyler verdiklerini filan söylüyorum. "Daha da beterdir..." diye söze başlıyor ama kapı zili sözünü bölüyor. Nöbetçiyim ya, açmak için dörcelenirken, o "ben açarım" deyip hemen kapıya yöneliyor. Gelenin Kâzım olduğunu koridordaki konuşmalardan anlıyorum. "Ooo... Burada mıydın, demek çoktan geldin?" deyişinden tanıştıklarını çıkarıyorum. İçeri girdiğinde Kâzım'a; "memleketten nihayet dönebildin ha Kâzım?" diyorum. Elimi sıkarken: "Evet neyseki dönebildim. Arkadaşla tanıştınız mı, bizim memleketten olur kendisi." "Yeni yeni alışıyor Ankara'ya" deyince o, "ne yenisi, çoktan eskidik" diyor. "Biz de yeni yeni tanışmaya başlamıştık ki sen geldin, ırgatlardan konuşuyorduk" diyorum. Ve başındaki kasketiyle Anadolu'dan yeni gelmiş, ırgatlardan biri sanmaya devam ediyorum gene Kâzım'ın hemşehrisini. Herhalde ailesiyle iş bulmak için geldiler, diye geçiriyorum içimden.

Bu kez Kâzım'la başlıyoruz konuşmaya. Memleketeki durumları anlatıyor. Sakin sakin dinliyor bizi ilk gelen arkadaş. Ben bazı yorumlar yapıyorum. Kâzım bir şeyler söylüyor. Sonra o da konuşmaya katılıyor. Söyledikleriyle şaşırtıyor beni. Kâzım'ın "memleketten" dediği, benim de yeni yeni bilinçlenen bir ırgat diye düşündüğüm insanın meselelere epey vakıf olduğu anlaşılıyor ve onların yöredeki sosyal problemlerden, oradaki partinin durumundan, ülkenin çeşitli yörelerine göçten söz etmeye başlı-

yor.. Sıra Ankarada'ki hemşehrilerine gelince, Kâzım'la konuştuğumuz, benimle tanıştıracağı arkadaşın, bu arkadaş olduğunu çıkarıyorum. Hatta Kâzım'a "neden söylemiyorsun arkadaşın gecekondu işiyle ilgili konuştuğumuz o arkadaş olduğunu, parti üyesi olduğunu? İşlettiniz beni. Ben de saf saf arkadaşın bilincini ölçmeye, bazı konularda da bilinçlendirmeye çalışıyorum onu" diye de çıkışmıştım. İkisi de halime gülüyorlardı. Ama bir içtenlik ve sıcaklık da oluşmaya başlamıştı böylece. Sonunda aynı gecekondu ekibinde çalışıp, hemşerilerini ziyaret etme kararıyla noktalamıştık konuşmayı. Bu arada adının Hüseyin olduğunu öğrenmiştim tabii, ama ODTÜ'de öğrenci olduğunu gene söylememişti. Ben de okuyup, okumadığını sormamıştım, önemli de değildi zaten. Parti üyesi olması yetmiş de artmıştı bile, hele ilk gün için.

O sıralarda gecekondu çalışmalarına başlama arifesindeydik. Adresler çıkarılıyor, herkes tanıdığı ailelerin listesini hazırlıyordu. Kâzım'la daha önce de konuşmuştuk hemşehrilerine gitme meselesini, teklifi ben getirmiştim. Bana, "Hüseyin de gelsin, tanıyorsundur partiden" demişti. Ben çıkaramayınca da arkadaşı benim nöbetlerimden birinde getirebileceğini çıtlatmıştı. "Onunla bizim hemşehrilere gitmek daha etkili olur, dededir" demişti. Nasıl yani "dededir", çok mu ihtiyar?" Gülmüştü Kâzım, sonra da, "yo... Alevi dedesi. Kaç yaşında olursa olsun, dedeliği devralınca öyle denir." Aradan zaman geçmiş, iki üç haftadır Kâzım uğramamıştı partiye. Nöbetimde birlikte değil, ayrı ayrı ayrı gelmişlerdi üstelik. E bu durumda "memleketten" deyince, sözünü ettiği arkadaş olduğunu nereden bileyim... Ama sonradan Kâzım'la konuşunca Hüseyin öyle olmasını istemiş. Beni tartıp, denemek için değil, ilk tanıştığı insanın karşısına referanslarla değil, yalnızca bir insan olarak çıkmak istediğinden, diye düşünmüş çok hoşlanmıştım bu tutumundan. Hiçbir statü ve ayrıcalık taşımadan, kendisi olarak çıkmak o insanın karşısına ve onu da yalnızca böyle bir insan olarak görmek. Elbette karşısındakinin tutumu da onun nasıl bir insan olduğunu daha dolaysız bir tarzda ortaya çıkarıyordu böylece. Ya da kim bilir, gecekondudaki hemşehrilerine birlikte gidecekleri partili kız arkadaşı tanımadan, "peki çalışmayı birlikte yürütelim" demek istememişti belki. Hiç üstünde durmamıştım bu konunun. Şimdi yazarken hatta biraz daha fazla düşündüm üstünde.

Hüseyin önce tanıdıklarını bir bir ziyaret edip, ekip olarak gelmek istediğimizi söyleyecekti; bir sıraya koyup, düzenli ziyaret-

lere başlayacaktık. Daha sonra parti toplantılarında hep gördüm Hüseyin'i ve çok iyi arkadaş olduk. Hatta bir gün TİP'in merkez binasına gelmiş bir iş için. Bizim yurt çok yakın olduğundan 'dur bir de Şirin'e uğrayayım, nasıl olsa Çankaya ilçesine gidecektir bugün, beraber gideriz' demiş. Daha çıkmama epey vakit olduğu için dışarısı için giyinmiş değilim; "yurt hali" ileyim. Başımda aliminyumdan en büyük boy bigudiler, annemin diktiği pazen bir sabahlık. Adımın anonstan çağrıldığını duyunca, kimseyi beklemediğim için şaşırmıştım ama, bizim diğer yurtlardan kızlardan biridir her halde diye rahat rahat o halimle aşağıya inmiştim. Bir baktım bizim Hüseyin. Beni o halde görünce o da şaşkın şaşkın halime endişeyle bakıp, "Hayrola Şirin başına bir hal mi geldi?" diyor. Hoş geldin dedikten sonar, "Ne hali Hüseyin, bigodi bunlar. Saçlara bir form vermek için. Anlaşılan hiç bigudili biri görmedin." "Görmedim tabii... Nerden göreyim? Bizim orlarda hiç böyle şeyler taşınmaz kafada. Hani hasta olunca sırta kupa vurulur ya, onun gibi bir şey sandım. Neyse sağlığınla ilgili bir şey değilmiş ya biz ona bakalım." İkimiz de gülüyoruz. O sözüne devam ediyor: "Merkeze gelmiştim, nasılsa bugün Çankaya ilçesine gidersin diye uğrayayım dedim. Seninle yürüye yürüye gideriz değil mi?.." "Tabi... ne hoş olur... Ben hemen giyinip gelirim sen otur biraz burda" deyip, yukarı çıkıyor, hemen hazırlanıp aşağı iniyorum. Konuşa konuşa partiye gidiyoruz. Sonra da onu partide sık sık görüyorum. Nasıl olduysa seni hiç görmedimdi o güne kadar partide. Buna bir türlü akıl erdiremiyorum. Hüseyin'in ilk tanıştığımız gün Çankaya ilçesinin toplantı salonunda oturduğu yer bu gün bile gözümün önünde. Kapı tarafındaki duvara sırtını dayayarak oturmuştu.

Toplantı arasında sen Hüseyin ve diğer arkadaşlarla beni tanıştırmak istediğinde: " Ooo... Biz çoktan tanışıyoruz Şirin'le" demişti Hüseyin gülerek. "Beni bilinçlendirmeye bile çalıştı" diye takılıyor o zeki gülüşüyle. Ben de dahil hepimiz gülüyoruz. Hüseyin sözüne devam ediyor: "Hatta birlikte gecekondu çalışmaları yapmaya hazırlanıyoruz. İstersen sen de katıl bizim ekibe Sinan... Kâzım da var... Yakında başlıyoruz." "Sahi mi ?" diye şaşırmıştın. Sonra da "Elbette ben de varım bu işte" demiştin.

Ve bunu da gerçekleştirmiştik daha sonraları biliyorsun... Kar, yağmur demez, çamurlara bata çıka gecekondulara, ora insanlarına sen ben, Hüseyin, bazen de Kâzım, ziyaretlere giderdik... Bu

gün bile tanıyorum o ziyarete gittiğimiz evlerdeki kişilerin bazılarını... 12 Mart sonrasında Vatan Partisi'nden tanıdığım, bir işçi kadın, daha önce söylemediği bir gerçeği Almanya'da karşılaştığımızda söylemişti: "Ankara'da bizim eve geldiğinizi biliyor musun? Ama nereden hatırlayacaksın, o günden beri epey değiştim. Siz üçünüz, Hüseyin, Sinan sen, bize geldiğinizde ben on beş yaşında bir genç kızdım. Sizleri öyle can kulağı ile dinlerdim ki... Hep gelesiniz isterdim." Nereden nereye... Aradan onca yıl geçmişti. Ve bu hatırlayış beni o günlere götürmüştü; o, yolları, kanalizasyonları yapılmamış, rutubetli gecekondu evlerine. Bazen komşular da çağırılır, daha kalabalık sohbet toplantıları yapardık. Arada söylediklerimizin onlara ulaşmadığını, havada asılı kaldığını algılardım. Her seferinde dersler çıkarır, bir sonraki sohbette nelere dikkat etmemiz gerektiğini kararlaştırırdık. Bizlerin konuşmasından çok, onları dinlemenin daha doğru olduğunu başında kavramıştık. Anlattıklarının arkasında yatan gerçeklikleri birlikte bulup çıkarmak ve bizim anlatmak istediklerimizle bağını kurmak daha uygun bir yöntemdi. Nasıl olsa her yol Roma'ya çıkmıyor muydu? Halktan yeni yeni insanlarla tanışmak heyecanlandırıyordu bizi... Köyde verimsiz toprağı, şehirde işçi ve bir gecekondusu olan, bu insanlar kitapta okuduğumuz köylülere, işçilere pek benzemiyordu. Belki de bu durum işçi köylü ittifakı için önemli bir baz, diye düşünürdüm. Toprak Reformu'nun gerçekleştirilmemiş oluşu, köylülüklerini yitirmemiş bu insanları şehre sürmüş, toprakları çekiciliğini yitirmiş, şehirde iş olasılıklarının sınırlılığı, ya da her an yitirilebilmesi, onları yeniden başka yerlere, Almanya umuduna yöneltmişti! Önyargıların, geleneklerin, alışılmış düşünce tarzının parçalanmazlığı ile karşılaştığımızda ise umudumuz kırılmaz, sorular yöneltir, aldığımız cevaplara hep birlikte yeni cevaplar vermeye çalışırdık. Ama gene de işimizin zor olduğu ve halkın bilinçlenmesinin epey uzun süreceği bir kez daha belirirdi içimde. Bazen de epey eğlenceli durumlarla karşı karşıya kalırdık.

Bir keresinde gecekondunun balçık gibi killi çamurlarına çizmem batmıştı. Adımımı atmak için ayağımı kaldırdım, bir türlü gelmiyor, biraz güçlü çekeyim derken, ayağım çıkmaz mı çizmeden. Çizme çamurda gömülü. Leylek gibi tek ayak kalakaldım çamurda. Ne yapacağımı bilemiyorum, bir taraftan da bir, gülmedir tutu, neredeyse düşüp, çamurlara beleneceğim. Gülmekten biraz ötedeki sizlere seslenemiyorum bile.. Sonra sen durumu fark edip,

koşarak yanıma gelmiştin, önce omzumdaki çantayı uzanıp almış, omzuna takmıştın, sonra da iki elimden beni sımsıkı tutmuş, dengemi bulmamı sağlamıştın. Her şeyden önce çakılı kalmış çizmeye ayağımı geçirmenin, sonra da içinde ayağım olan çizmeyi tek elle çamurdan çekmenin en uygun olacağına karar vermiştik hatırlıyor musun? Diğer elimle paltomun eteklerini topluyordum. Hüseyin'de biraz öteden, yokuşun başından sesleniyordu, "Ben de geleyim mi? Hallettiniz mi?" "Yok, yok... Tamam" demiştik ikimiz de. Böyle yol almak biraz vakit alıyordu tabii... Asıl zorluk yokuş yukarı çıkmakta idi. Kayıp, gerisin geri aşağıya düşme olasılığı yüksek olduğundan, Hüseyin yarı yolda durduğu yerden kolunu kaldırıp bir yarım daire yaptıktan sonra: "Sen şu taraftan gel Şirin" diye seslenmişti. Sense yanımdan ayrılmamış, "ben de geliyorum senle, ne olur ne olmaz, bakarsın gene çizmen çamura falan batar, çıkmaz" demiştin. Böylece epey sapa ve taşlı yerlerden geçip ulaşmıştık evin bulunduğu yamaca. Yamaçta üçümüz durup, balçık içindeki evlere, dört bir yandan oralara ulaşmaya çalışan, kimi işten çıkıp yorgun yorgun yürüyen, kimi filesinde ekmek taşıyan, kimi de acele acele akşam vardiyasına yetişmek için yokuş aşağı inen, tek tük insanlara bakmıştık. Çamura batıp, çıkmanın eğlenceli yanı silinmişti yüzümüzden, üçümüz de susuyorduk ama o an aynı şeyleri düşündüğümüzü algılıyorduk. Bu insanları seviyorduk, ta yüreklerimizde duyuyor istiyorduk insanca yaşayabilmelerini. Onların bu zor hayat koşullarının değişmesi yalnız ve yalnız devrime bağlıydı. Devrim gerekliliği bazı yerlerde daha yoğun gösterirdi kendini işte böyle... Değişmeliydi bu çamurlara batmış hayat; bu yol olmayan yollar, bu ev olmayan evler, bu sarı çamur... Şehrin varoşlarına sinen bu sessiz çığlık, yankılanmaktaydı içimizde. Akşamın solgun ışığı çamurlara çarpıp dağılıyordu. Sessizliği gene bozmadan düşüncemiz ve yoğun isteğimizle yavaş yavaş yürümeye başladık. Üçümüzün heyecanı, sevgisi, büyüyordu algılıyorduk bunu. Birbirimize güvenden nefesimiz kesiliyordu. İnsan olmanın tadı ve acısı karışmıştı birbirine. Dönüp sana baktım; elle tutuluyordu öfken! Sömürü, yamaçtan gördüklerimizle, soyutluktan çıkmış, gözle görülür elle tutulur olmuştu bir kez daha. Öfken de somutluk kazanmış, adeta elle tutuluverecekti sanki senin uzaklara bakışında. Bir elinin yumruğu sıkılı, diğerinin ise beş parmağı da gergin açılmış yürüyordun. Hüseyin de dişlerini sıkmış, öfkesini yere bakarak toprak yola akıtıyordu

sanki. Üçümüzün öfkesi kararlı adımlara dönüşmüş yürüyorduk. Derken bir kapının önünde durduk. Çekilip, girilsin diye kapıda bir ip sarkıyordu. Bizim yörelerde de çocukluğumda hep kapılarda böyle ipler olurdu. İpin ucuna bir de makara bağlanırdı ki ip iki de bir içeri kaçmasın. Kapının önünde bir an duraladık. İpi çekip, girmeyi uygun bulmadığımız kapı önünde durmamızın uzamasından belliydi. Aramızdaki sessizliği üçümüz de bozmak istemiyorduk. Bir kaç saniye daha durduk ve kapıya vurması gerekenin kendisi olduğunu anladı Hüseyin. Ziyaretine geldiğimiz aile ne de olsa onun hemşehrileriydi. Kapı tokmağı olmadığından, dar, mavi badanaya boyanmış tek kanada vurdu Hüseyin. Aramızdaki sessizliğin tılsımından sıyırmıştı bu bizi. İçerden "geldi..." diyen ses, "ipi çekerseniz, kapı açılır, ama iyice çekin" diye de eklemişti...

İşte bu "gecekondu çalışmalarının" daha başlamadığı, ama senin de bizimle gelmeye talip olduğun o gün, toplantıda sen, tam önünde oturan Dumrul'un paltosunun omuzunu çekiştirip duruyordun. Ben yanında, çocuğa ayıp olduğu, yolunda bir işaret yapınca, gülmüş, bırakmıştın... Biraz sonra, anlatılanlara dalınca unutup, yeniden başlamıştın çekiştirmeye. İkinci yarıda da bu tiftmeler sürmüştü. Hatta toplantı bittiğinde: "çocuğun paltosunu toplantı boyunca epey tifttin doğrusu, ayıp oldu çocuğa" diye açık açık söylemiştim de." Ayıp mı oldu? Kardeşim o benim, o kadar ayıp olmamıştır" demiştin. "Nasıl yani?" "Basbaya..." "Nasıl basbaya?" "Dumrul abim benim" deyince inanamamıştım, Dumrul'la kardeş olduğunuza... Ama üstünde fazla durmaya vakit bulamadan, bir taraftan paltonu giyiyor, atkını sarmaya çalışıyordun boynuna bir taraftan da "arkadaşlarla cümbür cemaat işkembeciye gidiyoruz, sen de geliyorsun değil mi Şirin?" dedin. Sonra da cevabımı beklemeden, "hayır mayır, dinlemeyiz valla...!" diye de ekledin. Çok hoşuma gitti bu davet tarzı. Hüseyin de eğilip, "Hayır demez canım... Kıracak değil ya bizleri" deyince. "Hayır filan dediğim yok, elbette gelirim. Akşam yemeği yemedim, karnım aç" dedimdi... Herkes yavaş yavaş yerinden kalkıp, giyinmeye, birbiriyle ya toplantı üstüne ya da çeşitli konularla ilgili konuşmaya başlamıştı bile. Kimisinin acelesi vardı, herkese eyvallah deyip, çıktı; kimisiyle yönetim kurulunun işi olduğu için, kendisine kal, dendiğinden kaldı. Biz oldukça kalabalık bir grup, çıkarken "işkembeciye gidecekler hadi" diye seslendik. Başkaları da katıldı bize... Bir iki arkadaşa biz üsteledik, kimisi yorgunlu-

ğundan dem vurdu, kimisi işinin olduğundan, kimisinin de ara sınavları vardı, gelmedi. Bazıları da hangi işkembeciye gittiğimizi öğrenip, "siz gidin biz arkadan geliriz" dedi.

O gün cümbür cemaat Kızılay'daki işkembecide neredeyse üç masayı kaplamıştık. Masaları birbirine yanaştırmış, kimimiz tuzlama, kimimiz şırdan ısmarlamıştık... Kimler vardı o gün ve daha sonraları? Adeta toplantılardan sonra gelenek haline getirmiştik işkembeciye gelmeyi. Toplu halde, ya da sonra sonra yalnızca ikimiz bu geleneği sürdürür olmuştuk. İşkembesi çok iyiydi gittiğimiz yerin. Kokoreç ve kellesi de... Orada çalışanlar da severdi bu neşeli ve saygılı gençleri. Hatta mutfakta çalışanlardan biri de bizim partiden bir arkadaştı. Bazen dayanamaz yanımıza kaçamak yapıp, gelir, bir iki dakika sohbet eder dinlenirdi. Epey geç vakitlere kadar açıktı ve hep kalabalık olurdu. Hatta bazen yer bulamadığımız için başkasına gitmek zorunda kalırdık da canımız sıkılırdı. Adı neydi işkembe salonunun, hangi sokaktaydı, yeri tam olarak nerdeydi? Bulvarda olmadığını kesin biliyorum. Ama o zamanki Bilgi Kitabevi'nin karşı taraflarında bir yerlerde olduğu da kesin. Ama o sokağın adı neydi? Sakarya mıydı? "Piknik" lokantası da tam girişte köşede miydi? Bir de kitapevinin hizasında bir yerlerde baklavacımız vardı.. Olağanüstü iyiydi tatlıları. Sık sık oraya da giderdik.

Velhasıl Çankaya ilçesinde cumartesi akşamları toplantılar sürüyordu, biz de toplantılardan çıkınca işkembeciye veya başka yerlere gidiyorduk. Bazen Kızılay'a kadar yürürdük.

TİP'deki o toplantılara kimler kimler gelmezdi ki? Sonradan çeşitli siyasetlere dağılacak olan ve ismi akıllarda kalacak pek çok insan, o toplantılara katılırdı. Bunların bir çoğu da Çankaya ilçesi üyesiydi. Bazıları diğer ilçe üyeleri olsa da en işlek parti binası Ankara ilinin de bulunduğu Çankaya ilçesi olduğundan ve program açıklama toplantıları orada yapıldığından elbetteki oraya gelirlerdi. Ahmet Kaçmaz ve eşi Gülten örneğin, merkez ilçe üyesiydiler ama oraya gelirlerdi. Hatta o sıralar, bazı görüş ayrılıklarına rağmen pek çok arkadaş yeniden Çankaya ilçesine gelmeye başlamıştı.

Bunlardan biri de Mahir Çayan'dı. Mahir son derece sakin, içe kapanık, derin bir insandı. Zaman zaman uzun uzun konuşurduk onunla. Ailelerimizden, çocukluğumuzdan tutalım da siyasi olaylara, teorik meselelere kadar pek çok şeyden söz ederdik. Bana

kendisiyle ilgili anlattıklarının içinde en çarpıcı olanı ve aklımda kalanı çocukken dedesinin mi yoksa babasının mı onu ağaca bağlayıp, kırbaçladığı idi... Ben de çocukluğumda epey dayak yemiştim ama ağaca bağlanmak! Kırbaçlanmak! Böylesini duymak çok etkilemişti beni... Ne hafife alarak, ne de abartarak anlatmıştı bunu... Kendi halinde bir gerçek olarak söz etmişti yalnızca. Gorki'nin kendi çocukluğu ile ilgili anlattığı bazı satırlar, Mahir'in çocukluğuna nerdeyse denk düşüyordu: "Büyükbabam beni bayıltıncaya kadar kamçılamış, günlerce hasta yatmıştım... Bu süre içinde bir hayli olgunlaşmıştım. İçimde yepyeni duygular doğmuştu. O andan sonra, başkalarına karşı duyduğum olağanüstü ilgi bir an bile yakamı bırakmadı. Sanki yüreğim çırılçıplak ortada kalmış gibi, bana ya da başkalarına yapılan hakaret ve kötülüklere karşı dayanılmaz ölçüde duyarlı olmuştum." Sanki Gorki'nin bu satırları Mahir için de geçerliydi. Duyarlılığını göstermemeye çalışan, hüzünlü bir yanı vardı hep. Gülüşünün altında bile belli olurdu bu hüzün. Yanlış hatırlamıyorsam, Çerkezdiler... Daha sonraları hep rastlaştıkça sohbet eder, hatta bazen bir yerlere oturup, çay filan içerdik Mahir'le.

'67 yılının kış günlerinden birinde, bir pastanede buluşmak üzere randevulaşmıştık. O birlikte oturduğum arkadaşlardan Sema ile bir konuyu konuşmak için benden bir ricada bulunmuş, isteğini Sema Erder'e ulaştırmamı istemişti. Ben de ricasını yerine getirdim, fakat Sema onunla yüzleşmeyi istemedi ve benimle o randevuya gelmedi. Bulvardaki küçük pasteneye gittiğimde henüz daha Mahir gelmemişti. Ben önce bir sütlü kahve ısmarladım. Fakat sütlü kahve yerine kahve geldi. Garsonu çağırıp bunu belirttiğimde sütlerinin kalmadığını söyledi. "E peki niye söylemiyorsunuz bunu bana? Ben kahve içmek istemiyorum ki, başka bir şey ısmarlardım. Götürün bunu, bir soda getirin" dedim. İçmediğim kahveyi götürüp, açılmış bir şişe ve bardakla döndü garson. Bardağa koyduğumda baktım gelen soda değil, maden suyu. Gene çağırdım garsonu: "Ben soda istemiştim." "Soda kalmamıştı, maden suyu getirdim" E pesti doğrusu! Bu kadar da olmazdı! Sakin sakin ısmarladığın şeyden başka bir şey getirmenin son derece normal olduğu kanısı içindeydi garson. Hiç de maden suyu içmek niyetinde değildim. Onu da geri yollayıp, çay istedim. Mahir hâlâ görünürlerde yoktu. Çayım geldi, onu içtim. Gene gelmemişti. Hem onun işiyle ilgili burada bulunayım, hem de vaktinde

gelmesin! Artık sinirlenmeye başlamıştım. Sonunda hesabı ödeyip tam çıkıyordum ki, Mahir alı al, moru mor, nefes nefese özür dileyerek geldi. Konuyla ilgili olan arkadaşı Aslan'ı da getirmek istediğinden, onu beklemekten ötürü gecikmişti. Zaten Aslan da gelmemişti. Velhasıl her şey ters gidiyordu. Bir iki satır bir şey konuştuk. Sema'nın gerek görmediğini söyledim. Canı sıkılmıştı tabii. Benimse zaten canım sıkkındı. Kalkmak, gitmek için dörcelendim. "Ne olur Şirin kal, bir hatadır oldu işte" dedi ama artık ben kalmak istemiyordum. Ondan sonra bu tatsızlık çok sürmese de aramızda, gene rastlaştıkça görüşüp, konuşmamıza rağmen, eskisi gibi değildi durum. Bu olaydan çok önceleri belli dönemlerde yollarımız hep kesişip, durmuştur oysa. Gerek FKF kuruluşu sırasında gerekse kuruluşun başlarında Siyasal Bilgiler'de, FKF'de veya partide sık sık görürdüm Mahir'i.

Ama bir dönem geldi ki Mahir'i, Yusuf Küpeli'yi ve bazı diğer arkadaşları daha seyrek görür olmuştum partide. 1967 yılı ortalarına doğru iyice fark ettiğim bu durum canımı sıkmaya başlamış, gelmeyenlerle tek tek konuşmaya karar vermiştim. Her gün birilerinin artık "Mihrici" olduğunu duymaya başlamıştık yavaş yavaş. Ama gene de partiye gelmemek için bir neden sayılamazdı bu. Onlarla oturup ne olursa olsun konuşmalıydım. SBF kantinine bu nedenle uğrayıp, bir süredir toplantılara gelmeyen ve listesini çıkardığım partili arkadaşları bir bir aradım. Bazılarıyla çay içip konuştuk. Başka konuşmadığım kaldı mı diye dışardaki daha büyük salona göz gezdirmekteydim ki, baktım Mahir; sakal uzatmış, biraz bunalıyor gibiydi, yanında Yusuf Küpeli de vardı. İkisine de "neden partiye gelip gitmiyorsunuz artık? Burada böyle pinekliyorsunuz, kantin köşelerinde bunalıp duruyorsunuz. Böylesi daha mı iyi?" Mahir, "biliyorsun bazı konularda ayrı düşünüyoruz" demişti. Elden ele dolaşan daktilo sayfalarına yazılmış bir yazısını okuduğumu, (sanıyorum henüz geliştirilme safhasında olan "kesintisiz devrim"di) katıldığım, katılmadığım, tartışmak istediğim yerlerinin olduğunu söyledim kendisine ve "belki de siz haklısınız. Gelmezseniz nasıl anlatacaksınız haklılığınızı, düşüncelerinizin farklılığını, benim gibi tartışmak isteyenlerle nerede tartışacaksınız? Başka bir örgüt çatısı da olmadığına göre" demiştim. Mahir, "haklısın" dedi. "Geliriz bundan böyle, söz" ve yeniden partiye gelmeye başlamıştı. Partide ilk karşılaşmamızda da "bak sözümde durdum" demişti gülümseyerek.

Velhasıl öyle çok yaygın olan söylentilerdeki gibi, bıçakla kesilmiş değildi durum daha 1967'nin sonunda ve 1968'lerin başlarında. *Türk Solu* gazetesine, başka dergi ve gazetelere rağmen böyleydi durum. Bazı çevreler vardı ve henüz TİP çatısı altında toplanılmaktaydı. Hatta bir toplantının konusu da Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın *TİP'e Teklifler - Uyarmak İçin Uyanmalı* kitabı idi... Kitap, ciddiye alınıp, üstünde konuşulmuş, tartışılmıştı. Kitabın bazı yerlerine katılanlar katıldıklarını, eleştirenler eleştirilerini söylemişlerdi. Elbette kitap oraya gelenlerce yaygın bir şekilde okunmuş değildi. Ve verilen cevapların bazıları belki de sade suya tirit niteliğindeydi, ortamın genel olarak susuşa getirme eğilimine rağmen, hiç olmazsa bu kitap tümüyle susuşa getirilmemiş ve oldukça da demokratik bir ortamda konuşulmuştu. Başka yerler daha farklı olabilir ama hiç değilse Çankaya ilçesi ve Ankara ilinde durum böyleydi daha. Elbette ön ve bön yargıların, sekterliklerin, korkular ve dedikoduların etkisi küçümsenecek boyutlarda değildi, ama TİP'in -hele saldırılara hedef olması dolayısıyla- etkisi, hâkimiyeti ve büyümesi o momentte sürmekteydi. Bu etki 1969'ların başlarına kadar azalarak da olsa sürdü...

Benim TİP'le ilintim ise 1963'ten başlayıp, 1967 yılına kadar hep bir mesafeyle gitti. Önceleri gerek Kızılay'ın işlek caddesi üstündeki TİP Ankara ili binasına, daha önceleri Kızılırmak Caddesi'nin girişindeki Çankaya binasına, arada başka bir yere taşınıp, sonunda Hukuk Fakültesi karşısındaki binada karar kılan Çankaya ilçesine, ya da Sağlık Sokak'la, Kızılırmak Caddesi'nin oralara yakın bir köşede, '65'ten sonra genel merkezin Ankara'ya taşınması üzerine TİP milletvekillerince satın alınan merkez binasına sık sık uğrar, çeşitli görevler alır, pul yapıştırmaktan, teksir makinasında bildiri basmaya kadar çeşitli işlerle uğraşırdım.

'65 seçimlerinde bir sandık başında parti pazubentiyle TİP sorumlusu olarak bulunsam da, TİP'in her mitingine, yürüyüşüne katılsam da, gene de hep bir mesafe vardı TİP'le aramda. '63'lerde birçok parti üyesi arkadaşla TİP'in propaganda konuşmaları üstüne tartışırdım. Ama bu tartışmalar öyle siyasi bilgi ve teoriye dayalı tartışmalardan çok, 27 Mayıs "ihtilalinin" üstümdeki etkilerini taşıyan tartışmalardı. Hele 1965'lerde hareketin tarihiyle ilgili, yeni yeni duyduklarım ve bir parti arayışı içinde olduğum dönemde, başka bir partiye rastlayamayınca veya tek tek o dönem tanıdığım eski "tüfeklerin" bazı tutumlarını yakından gördükçe,

TİP'e daha da yaklaşıyordum. Hele çoğu eskilerin alkole batmış olması güvenimi sarsıyor, gizli bir komünist partisinin varlığından şüpheye düşüyordum. Orhan Suda'yı, Mehmet Kemal'i –ki bir dönem, Kalem diye bir lokanta açmıştı, partide ve FKF'de çalıştığımız günler, hep birlikte öğle yemeklerimizi tabldot olarak orada yerdik –FKF'de verilen seminerler nedeniyle– Ankara'ya geldiği bir sıra bazı arkadaşlar aracılığı ile Kemal Tahir ile de tanışmıştım. O ara bir de işe girince, daha çok FKF'ye uğramaya vakit bulurdum. Ama orada da olup bitenlerden pek memnun olduğum söylenemezdi. FKF'nin 17 kurucusundan biri olsam da kendime göre bağımsız bir tutum izlemeye çalışır, bazı şeyleri anlamaya uğraşırdım. Hüseyin Ergün askere gidince onunla mektuplaşmaya başlamıştık. Onun birdenbire FKF başkanlığını bırakıp da askere gitmesini de anlayamamıştım doğrusu. Kuruluş sürecinde böylesi bir boş bırakma, işleri büsbütün zorlaştırıyordu. Ama okulu bittiği ve burslu okuduğu için, gitmek zorunda oluşu apaçık da olsa, olumsuz etkilerini gösteriyordu örgüt üstünde. Zaten FKF'nin kuruluşu, momentinde olsa bile, üniversite öğrencilerinin tüm fakültelerdeki örgütlülük seviyesi nedeniyle, bir aceleye getirilişi ister istemez içinde taşıyordu. Bu duruma yansıyor, hükmünü büsbütün yürütüyordu örgütün hayatında. Hele toparlanmada en önemli etkenden, yani gazeteden yoksun olunca! Başlangıçta toparlanmayı ve gençlik örgütünün kuruluşunu hızlandıran *Dönüşüm Gazetesi*'nin çıkması ve satışıydı. Ve artık *Dönüşüm* gazetesinin çıkmayışı, örgütlenmeyi elbette ki olumsuz yönde etkiliyordu.

Hüseyin Ergün'ün askere gittiği ve İzzet Ararat'ın FKF başkanı seçildiği 1966 yılındaki kongrede, kendim Hukuk Fakultesi Fikir Kulübü'nden olduğum halde, seçimlerde bizim hukukluları desteklememiştim. Hatta FKF'nin yeni taşındığı Selanik Caddesi'ndeki yerinde yapılan kongrede Hüseyin Cevahir ve Mahir Çayan'la yan yana oturmuş, aynı tutumu sergilemiştik. Hüseyin Cevahir, up uzun boyu, kara saçları kemikli fakat hemen hemen her zaman güleç yüzüyle çok sevdiğim bir insandı. Onunla FKF'de kimselerin olmadığı zamanlarda hemen her konuda sohbetler ederdik. Sık sık kitaplığa uğrar, bana yardımcı olurdu. Hemen hemen Kürt arkadaşlarımda olan o anlayış, kardeşlik onda da çok güçlüydü. Hatta o sıralar bu konu üstüne kafa da yormuştum. Kürtlerin ezilişiyle kadınların ikinci cins oluşlarından dolayı ezilişleri, rezo-

nansa geliyor da ortaya daha belirgin bir anlayışlılık mı çıkıyor, diye de sormuştum kendime. Gene Kürt arkadaşlarımdan biri olan Mehmet Demir'le de konuşmuştuk bu meseleyi. O da tıpkı Cevahir gibi özen gösterip, dikkat ederdi ve yaptığım kitaplık işinde kendiliğinden çok yardımcı olurdu. Neyse, işte o kongrede de Cevahir, Mahir ve ben birlikte hareket ettiğimizi orada fark etmiştik, yani daha önce görüşüp kararlaştırılmış bir tutum değildi bu. Daha sonra aramızdaki konuşmada seçimi alanları kast ederek, Mahir, "bunlar da pek bir şey değiller ama, diğerlerindense bunlar evla" demişti. "Haklısın bizim hukuklular 'hukukluluk ruhu'" diye bir şey tutturdular... "Çok sübjektifler. Şahsiyata döktüler işi" demiştim. Bizim fakültenin fikir kulübü başkanı o sıralar Zülküf Şahin'di. Ve Hüseyin Ergün'ün gitmesiyle genel yönetim kurulundaki görevi nedeniyle geçici olarak o başkanlık görevini devralmıştı. Kongrede Mümtaz Kotan da konuşmuştu. Bazı anlatımlarda sanki bu kongrede arkadaşların Kürt oluşundan dolayı bir karşı çıkma sözkonusu imiş gibi aktarılıyor olay. Böyle bir durum yoktu. Sözü bile edilmemişti Kürt meselesinin ve onların Kürt oluşunun. Yalnızca bir anıştırma ve alınganlıkla Zülküf seçimler yapılıp, sonuçlar belli olunca değinir gibi olmuştu sanki seçilmeyişlerinin nedenini buna bağlayarak. Bu değinme mırıltıdan öteye geçmiş değildi üstelik. Seçimleri kaybetmelerinin bu olguyla doğrudan hiçbir ilgisi yoktu. Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü olarak üstelik yeniydik ve yaptıklarımız ve etkinliğimiz, kazandığımız üye sayısı sınırlıydı. Geçici görev süresince de FKF için aman aman bir emek de sarfetmemişlerdi.

Diğer bir konu, Hacettepe Fikir Kulübü'nün kongrede federasyon üyeliğine kabulü ve delegelerinin hemen o kongrede seçime katılması meselesiydi. Yönetim o sıradaki bir katılıma karşıydı. Bu karşı çıkışı bir türlü aklım almıyordu. Hem genişlemek, güçlenmek isteyip de böylesi bir momentin kaçmasına yol açılmasını anlamıyordum. Demokratik de bulmuyordum. Hatta Ergün Aydınoğlu o toplantıda, Hacettepe Fikir Kulübü'nden birkaç arkadaşla orada bulunduklarını, kongredeki tutumumun böyle oluşunun dikkatini çektiğini daha sonraları, bir konuşmamızda söylemişti. O sıralarda onu değil, TİP'in bulvardaki yerine gelip, giden abisi Cumhur Aydınoğlu'nu tanırdım. Tabii bazıları beni merkez yanlısı olarak gördüklerinden, böylesi bir tutum alabileceğime ihtimal vermiyorlardı anlaşılan. Oysa dediğim gibi her hangi bir klikten

değildim. Oylamada ben ve Mahir hem Hacettepe Fikir kulübünün üye olarak alınmalarından hem de kongre delegesi olmalarından yana tavır takınmıştık. Ve o kongrede Hacettepe üye olarak alınmıştı. Ama delegelikleri sanırım birkaç oy farkıyla kabul edilmemişti. Hatta ben örgütlerdeki düşünce ayrılıkları üstüne konuşmak için söz almıştım. Şu veya bu eğilimi benimseyebilirdik, bunlar bir örgütün hayatiyetinin göstergesiydi. Önemli olan özgürce tartışmak ve eylemde birlik ilkesini hayata geçirmekti. Alınan kararlar doğrultusunda davranarak, görüşlerimiz için de mücadele edersek güçlenebilirdik. Demokratik merkeziyetçilik dediğimiz ilke böyle anlaşılmalıydı.

Daha Dönüşüm olayları olmadan ve FKF kuruluş çalışmaları başlamadan önce. Hatta belki de 1964 sonu mu '65'in başı mı o yıllarda Kozlu'da üç maden işçisinin ölümü üstüne SBF öğrenci birliğinin ve SBF Fikir Kulübü'nün düzenlediği yürüyüşte görmüştüm sanırım ilk kez Mahir'i ve Cüneyt'le ikisini. Sanırım onlarla beni Fikret (Başkaya) tanıştırmıştı.

O gün Borçlar Hukuku'ndan ara sınava girmek üzere Hukuk Fakültesine geldiğimde kapıda bizim öğrenci birliğinin yapıştırdığı bir notu okudumdu. Notta "Kozlu İşçileri için SBF nin düzenlediği sessiz yürüyüşe Hukuk Fakültesi Öğrenci birliğinin katılmama kararı aldığı" belirtiliyor, bu nedenle biz hukukluların yürüyüşe katılmaması isteniyordu. Bu tutuma çok sinirlenmiş, "Ya öyle mi, ben katılacağım ama beyler" demiştim yüksek sesle; çevrede duyanlarca deli zannedilmeye aldırmayarak. Ecevit'in Çalışma Bakanı olduğu ve Toplum Polisi tesisinin gündemde olduğu o yıl, İlk iş olarak Kozlu'daki grevci işçilere saldırılsın da, üç işçinin ölümüne yol açmış bu saldırı protesto edilsin de hukuk öğrencileri bu protestoya katılmasın! İyi ki notu koymuşlar buraya, yoksa yürüyüşten de haberim olmayacaktı, diyorum kendi kendime. Ara sınav filan da vız gelmişti doğrusu. Zaten öyle sonuçlara etki eden bir sınav değildi ve derslere devam edip, etmediğimizi anlamak için yapılıyordu. Ceza Hukuku ve Borçlar Hukuku profesörlerimizden başka da pek ara sınav yapan hocamız yoktu diyebilirim.

SBF'nin önüne geldiğimde herkes yavaş yavaş, toplanıyordu ve oradakileri tanımıyordum. Hatta biri gelip, kim olduğumu sorunca, hukuktan olduğumu, kapıda bizim katılmadığımız haberini okuyunca ancak yürüyüşten haberdar olduğumu, "hukuğun" katılmayışına çok canımın sıkıldığını söylemiştim. Tuhaf tuhaf

yüzüme bakmıştı soruyu soran. –sonradan onun Nihat Akseymen olduğunu öğrenecektim– Bekleyenler arasında kimseleri tanımıyor oluşum tedirgin etmişti biraz beni. Bu sorular da ne oluyordu. İsteyen katılamaz mıydı yani bir yürüyüşe. Bir tanıdık olsa diye bakınıyordum. Daha sonra bana soruyu soranın benimle ilgili başka arkadaşlara kim olduğumu sormayı sürdürdüğünü izliyordum uzaktan. Bir ara, işi ve telaşı o sıra başından aşkın Fikret Başkaya'ya da sorunca "yok canım o bizden" anlamına gelen baş hareketinden içi rahatladı soruşturanın. Bütün bunları uzaktan izliyordum. Sonra da yanıma gelip, özür diledi. "Her halde anlayış gösterirsin tutumuma. Seni tanımıyordum. Ve ilk defa gördüm" dedi. "Ben de seni tanımıyorum" dedim. Gülüştük. Elini uzatıp, adını söyledi. Tabii o saat unuttum kim olduğunu, ama sonradan partide gördüğümde artık iyice belleyecektim adını. Nihat Akseymen'di. Belki de Ankara'da katıldığım ilk yürüyüş, buydu diyebilirim. Toplanmak için SBF yurdunun önünde beklerken, tanıdık arkadaşlar sökün edince biraz rahat nefes almıştım. Bunlardan biri Ataol Behramoğlu'ydu. Hatta o yürüyüşte öndeki siyah pankartı Ataol'la birlikte bir kız arkadaş taşımışlardı. Yürüyüş başlamadan önce Ataol tanıştırınca adının Necmiye Alpay olduğunu öğrenmiştim. Abdullah Nefes, İsmet Özel filan hep gelmişlerdi. Merhabalaştık, "yahu nerede kaldınız burda ağaç olduk" filan gibi espiriler yapıldı. Bizim hukuktan bir ben bir de gene daha sonra FKF kurucuları listesinde yer alacak olan Taylan Türker vardı. Hatta yürüyüş sırasında bir ara karşılaştığım Taylan'la bizim okulun yürüyüşe katılmayışı rezaleti üstüne konuşmuş, böyle hukukluluk olmaz olsun deyip, yürümüştük. Oysa o olayla ilgili bazı bildirilere Hukuk Fakultesi Öğrenci Derneği de imzasını koymuş olduğu halde, yürüyüşe katılmama kararı alınmasını açıklamak mümkün değildi.

Mülkiye ile Hukuk'un arası hep çekişmeliydi. Gene böylesi bir durum mu vardı da yürüyüşe bizim okul katılmamıştı? Yoksa daha derin sebepler miydi? Konu üstüne düşünüp durdum yürüyüş boyunca. Bizden önce daha betermiş. Bize anlatılırdı, hatta bazen iki fakülte arasında çatışmalar olur, namını duyduğumuz "Marlon Kemal" "harekâtı" çatıdan yönetirmiş. Başka hoş hikâyeler de anlatılırdı "Marlon Kemal" hakkında. Epey sürmüş Hukuk Fakültesi'ni bitirmesi. Neyse bitirir bitirmez de askere gitmiş. Tabii yedek subay olarak yapıyor askerliğini. Ama yaka bağır

açık, kollar sıvalı dolaşıyor, dahilde. Albay mı yarbay mı kimse, bunu görünce:

Gel lan buraya, bu ne hal? diye fırçalayıp, soruyor. Marlon Kemal istifini hiç bozmadan cevabı yapıştırıyor:

Beğenmediysen, almasaydın askere...

Bu cevap üstüne suratına okkalı bir tokat yedi mi bilmiyorum. Ama adet olduğu üzere erlere çok dayak atıldığı halde, yedek subayları pek dövmezlerdi artık o sıralarda. Dayak yiyip, yemediği bir tarafa, bir başka yere sürülmüş olduğu kesin biliniyor. Bu kez orda gene bir gün, Kara Kuvvetleri Komutanı tüm bölüğü teftiş ediyor. Memetçikler "hazır ol"da. Subaylar da birer birer kumandanın elini sıkıyor, kendilerini tanıtıyorlar. Bu da gidip "Ben Marlon Kemal" deyip, kumandanın elini sıktıkça sıkıyor. Eli fena halde acıyan kumandan "bıraksana lan!" diyor ama dinleyen kim. Memetçikler kıs kıs gülüyor. Kumandan gene daha sert "bıraksana!" deyince, Marlon Kemal: "Biz buraya kumandan eli sıkmaya geldik, karı eli sıkmağa gelmedik" demez mi? Bu kez Sarıkamış'a mı ne sürülüyor. Tabii hapse de atılıyor. Bu hikâyeler efsane gibi anlatırdı o zamanlar. Yaşadıklarının kabadayılık ve daha çok da anti-militarist havası duyanın hoşuna gider, kimisine de inanılmaz, uydurmaymış gibi bakılırdı. Yıllar sonra Eyüp Savcısı olduğunu duymuştum Marlon Kemal'in. Son derece dürüst, halktan yana bir tutum sergilediğinden, faşistlerin, mafyanın gazabına uğramıştı. 12 Eylül öncesi vurulanlar kervanına o da katıldı.

O 1964 ün son günlerinde Hukukla Siyasal'ın arası Marlon Kemal'in zamanındaki kadar açık olmasa da müzmin çekişme, bu yürüyüş meselesinde de bir nebze de olsa kendini göstermiş, etkili olmuştu anlaşılan. Bu kez çatışmaya daha siyasi boyutlar da katılmıştı elbette. Tabii asıl meselenin bizim okuldakilerin 27 Mayısçılıklarında, sosyalistlere ve TİP'e bakışlarında yattığı açıktı. TİP'i tecrit etme, orduyu güçendirmeme eğilimleri, Halk Partisinden bir türlü kopamama tutumları ve "Komünizm öcüsü"nden korkuları sürmekteydi. Ama gene de hem imza atıp, hem de böyle yürüyüşe katılmama kararı almak, inanılacak gibi gelmiyordu insana. Ecevit'in Çalışma Bakanı oluşu, işçilerle asıl çatışanın jandarmalar oluşu, bildirinin hazırlandığı sırada eylem tipinde anlaşamamak gibi nedenler etkindi anlaşılan "katılmama" kararında. Bu sınırlı katılıma rağmen yürüyüşün canlılığı ve etkisi, Ankara'lıların pasif de olsa desteği bu gün de gözümün önünde.

İsmet Özel o yürüyüşte sloganlar attırmış ve yürüyüşü sesli yürüyüşe dönüştürmüştü. O zamana kadarki yürüyüşlere 27 Mayıs'ta takılan isimleriyle "sessiz yürüyüş" denirdi. Her ne kadar 27 Mayıs öncesi, "Olur mu böyle olur mu?/ Kardeş kardeşi vurur mu?" gibi marşlarla, "Menderes İstifa!" gibi sloganlarla çoktan sesli hale gelmiş olsalar da gene de, bu yürüyüşlere "Sessiz Yürüyüş" denirdi. Kozlu İşçilerinin ölümüne neden olan saldırıyı protesto yürüyüşünde "İşçiler hey! Köylüler Hey! Emekçiler Hey!" "Selam size!" diye çok bağırıldı. Yürüyüş çok ilgi çekti. Bazı arkadaşları ilk kez o yürüyüşte gördüm, tanıştım. Örneğin Gün Zileli ile yan yana mı, arka arkaya sıralarda mı ne yürümüştük ve onunla orda tanışmıştık. Sakinliğinin altında saklayamadığı heyecanı ve parti bilinciyle dikkatimi çekmişti o gün. Siyasal'daki arkadaşların bazılarıyla da o yürüyüşte tanışmıştım. Fikret Başkaya'yı daha önceden tanıyordum. Belki de Bülent Aren tanıştırmıştı bizi. Ama Mahir'in yakın arkadaşlarından uzun boylu Aslan'ı o yürüyüşte görmüştüm. Bir ara İsmet, Emel'i, Sema Erder'i ve diğerlerini tanıştırmıştı... Sanırım Mahir'i Mülkiye'nin önünde beklerken görmüştüm. Ama asıl uzun uzun konuşmuşluğumuz, daha sonra 1965 yazında idi.

1965 yazında, Dönüşüm olaylarının mahkemesinden ötürü, on parmak daktilo öğreniyorum diye bir mazeret bulmuş, ikinci celsenin görüleceği aya kadar memlekete gitmemiştim. Eve mahkeme celbinin gelmesi hiç de lehime olmazdı doğrusu. Bakarsın üniversiteden bile alırlardı beni. Oysa bir kız evlat ve öğrenci olarak kurbağayı ürkütmemek lazımdı. Daktilo kursu gerçekten de işime çok yaramıştı. Üstelik kursu verenleri de tanıyorlardı annemle babam. Teyzemin öğretmen arkadaşlarındandı. Tam da bir yıl önce bizim eve bir daktilo almıştı babam. Tuşlara tek tek basıp da bir mektup yazmak ölüm olduğundan, kullanılmıyordu. Daktilo kursuna gitmem her bakımdan momentindeydi, böylesi bir denk gelişten, dersler kesilip de elemelere girer girmez, hemen memlekete gitmeyişimden evdekiler hiç tedirgin olmamışlardı. İki aylık kurs bitsin, hemen geleceğim, diye yazmıştım mektupta. Kaldığım öğrenci yurdu, yazları kapalı olduğundan ve yalnızca Siyasal Bilgiler Kız Öğrenci Yurdu'nda yer bulabildiğimden, mahkemeler ve daktilo kursu boyunca orda kalmaya başlamıştım.

Siyasal Kız Yurdu bizim yurttan, Devrim Kız Yurdu'ndan ve 27 Mayıs Kız Yurdu'ndan farklı olarak "yemeksiz"di, ama daha

özgürdü. Genellikle gece on ikiyi geçirmemek gerekse de istediğin saatte gelip, istediğin saatte çıkabilirdin. Oysa saydığım bu üç yurtta biz kızları tavuklar gibi akşam saat dokuzda kapatırlar, saat on da da odaların ışıklarını söndürürlerdi. Bu kız yurtları, lise - yatılı okullardan, biraz daha insaflı olsalar da, "nizam"ları çok da farklı değildi. Ranzalarda kalırdık. Odalar kalabalıktı. Örneğin bizim yardımsevenlerdeki oda 16 kişilikti. Oysa SBF Yurdu'nda ranzalarda değil, otel odalarındaki gibi sabit güzel yataklarda yatardık ve odalar genellikle üç kişilikti ve gömme dolaplar vardı. Bazı odaların balkonu bile vardı. Ama her kadı kızında olduğu gibi SBF Kız Yurdu'nun ders çalışacak bir "mütalaa"sı yoktu. Herkes odasında çalışmak zorundaydı. Üç kişinin ortaklaşa ders çalışması durumunda mesele yoktu ama, ayrı ayrı zamanlarda çalışıldığında ciddi sorunlar çıkabiliyordu. Uyumak isteyen elektiriği kapatmak, çalışmak isteyen de açık kalmasını istiyordu. Kısaca odalarda ders çalışmak pek elverişli değildi.

Bu nedenle biz solcu öğrenciler, yazın tatile gitmeyip, yurtta kalanların hepsi, "Kremlin" dediğimiz, fakültenin büyük bir sınıfında ders çalışırdık. Bu adı kim verdi, ne zaman verdi bilmiyorum. Ben hazır buldumdu dersaneyi de ismini de. Yurt odalarında veya kütüphanelerde çalışmaktan daha rahat ve verimliydi "Kremlin'de" çalışmak. Kimisi gece-gündüz başını kaldırmaz, kimisi ise arada bir uğrar, kimisi de yalnızca belli zamanlarda gelirdi. Kantinin üstündeki kattaki, girişe bakan bu odada kimler yoktu ki? Mahir Çayan'la, "Mülkiyeli"lerin Öğrenci Birliği Başkanı olmasından dolayı herkesin "başkan" dediği Fikret Başkaya'yı kesinlikle hatırlıyorum... Ömer Madra, Murat Kovacıoğlu... Cüneyt'i (Akalın) de o günlerden tanıyorum. Ders çalışanlardan birini mi görmeye gelirdi, yoksa ders çalışmaya mı? Onu o günlerden tanıdığımı ve olağan üstü içtenliğini hatırlıyorum. Onu arada bizim Hukuk Fakültesi'nde de görürdüm nedense. "Mülkiyeliler" bazı fark derslerin sınavlarını vererek, hukuktan da mezun olabilirlerdi, belki de Cüneyt de bu derslere giriyordu. Herkesin edindiği bir yeri vardı "Kremlin" adı takılan bu odada. Kimse kimsenin yerini kapmaz, kitaplar orada bırakılırdı. Bazen çalışmaktan sıkılır, herkesin katıldığı, fakat uzun ömürlü olmayan sohbetler de yapardık, birisi "kesin şamatayı" dediğinde susulur, derslere dönülürdü... Kimisi son hakkına hazırlandığından, işi gevşetmez, ciddiye alırdık... Konuşacaklar, dışarı çıkardı kendiliğinden. Biri

meyva ya da çerez getirsin, diğerlerine dağıtır, almayanın hakkı ille de sıraya bırakılırdı. Arada epey muziplikler yapılır, mektup bekleyenlere mektuplar yazılır, oturduğu yere bırakılıp, tepkisi gözlenir veya notları saklanır arattırılırdı. Arayan bilirdi notlarının kaybolmadığını, saklandığını, "Uzattınız ama, hadi artık getirin şunları ya da nerde olduğunu söyleyin" der bir taraftan da arar dururdu. Saklanılan yere yaklaşınca, hep bir ağızdan "sıcak, sıcak" diye bağırır, uzaklaşınca da "soğuk, soğuk.. artık ortalık buz kesti" gibi laflar edilirdi. Daldırıp konuşmalar sıklaşmaya başladığında biri "tıp!" der, susmak gereğini münasip lisanla anlatırdı. İlle de biri "devirli tıp" dese de sulandırılmaz, susulurdu.

Bazen hoş olaylar da yaşardık... Bunlardan birisi de Fikret'le ilgilidir... Sigarasından bir çıtlak kaydığından olacak, herkesin önündeki kitaba veya notlarına daldığı bir sırada Fikret'in pantolonu tütmeye başlamış. Fakat ne Fikret farkında bunun, ne bizler, "ne de ceviz ağacı" farkında... Herkes "s... nıf... s... nıf..." havayı koklayıp, "bir yanık kokusu var" diyor. Yan sıradaki bir arkadaş "Yahu başkan, yanıyorsun!" diye telaşla ayağa fırlayıp, bağırdı... Hepimiz birden o tarafa döndük. Fikret okuduğu kitaptan başını tüten pantalonuna doğru eğip, sonra da hiç istifini bozmadan arkadaşa dönerek, tirat söyler gibi elini de kaldırıp, gayet tiyatral bir sesle, sakin sakin: "Ben yanmasam, /sen yanmasan, /biz yanmasak, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa?" diye bir jestle Nâzım'dan şiir okuyor. Bu arada pantolon tütmeye devam ediyor tabii... Hepimiz kahkahayla gülüyoruz. "Bir espiri uğruna yarap, ne pantalonlar batıyor" diyorum. "Yazık oldu Süleyman efendiye ve de fitilli kadifeye" diyor bir başkası. Gülme krizimizi yatıştırmak biraz vakit almıştı o gün. Ancak akşam yemeğine gitmek, bizi ve ciddi ciddi ders çalışanları kurtarmıştı. Sabah kahvaltılarını kantinde yapsak da öğle ve akşam yemeklerini yakında hemen hemen hepimizin gittiği bir lokantada yerdik. Genellikle "teşkilat" denilen, pilav üstüne yalnızca kuru fasulye değil, başka şeylerin de konulduğu bir porsiyonu tercih ederdik. Bu ismi kimin taktığını bilmiyorum ama daha çok öğrencilerin buluşuydu sanırım. Garsonlar da alışmıştı bu isme: "3 Teşkilat 5 oldu! Yanına da bir üstü kuru!" diye bağırırlardı.

İşte o yaz günlerinin birinde "Kremlin" in kapısında rastladığım Mahir'le ordan burdan konuşmaya daldığımızı hatırlıyorum. Hatta baktık ki sohbetimiz uzuyor, kapının önünden ders çalı-

şanları rahatsız etmeyelim diye biraz daha ötelere, karşı koridora doğru çekildik. Seçimler yaklaşıyordu, sonuçların ne olabileceğini kestirmeye çalışıyorduk. TİP'in epey oy alacağında hemfikirdik ama kaç milletvekili çıkarır, kestiremiyorduk. İstanbul ve Ankara bir de Malatya'ya garanti gözüyle bakıyorduk. Olayların tırmandırılması da seçim öncesi bir ürküntü yaymak istemelerindendi elbette. Dönüşüm olaylarının üstünden ancak iki -üç ay geçtiğinden ve hâlâ daha Dönüşüm satışı sırasında saldırılar sürdüğünden, daha çok bu olaylar ve bundan sonra ne yapılabileceği üstüne konuştuk. Hatta ilk gün bizim gazete sattığımız yerde ne olduğunu, nasıl olduğunu bir kere de benden dinlemek istemişti. Ben de kısaca anlatmıştım. Sonra SBF Fikir Kulübü ve başka okullarda yavaş yavaş kurulmaya başlayan kulüpler üstüne konuştuk. Yaz geçsin, okullar bir açılsın Hukuk'ta da bir fikir kulübü kuracağımızı söyledim kendisine... "Bizim okulda sosyalistler bir avucuz, 'Siyasal' gibi değil biliyorsun" demiştim. Başıyla onaylamış, "Mülkiye ile Hukuk arasında daima bir çekişme vardır, biliyorsun" demişti... "Evet. Bizler gelmeden önce daha betermiş sanırım, hatta ciddi ciddi çatışmaları, çatıdan yönetenler olurmuş. Sen "Marlon Kemal'i" duydun mu, bizim okuldan?" diye sormuştum...

— Duymaz olur muyum, onu kim duymamıştır ki...

— Peki hikâyelerini biliyor musun?

— Bazılarını biliyorum, duydum.

— Hangilerini?

— Mülkiyeyle çatışmayı çatıdan yönettiğini, bir de şu meşhur askerlik hikâyelerini.

Ne adam ama diye ikimiz de gülerek kulağını çınlatmıştık bu tanımadığımız ama namını ve hikâyelerini duyduğumuz insanın.

Gerçekten de bizim Hukuk, Siyasal gibi değildi. Siyasalda kendisine "toplumcu" diyen pek çok öğrenci, asistan hatta profesör varken, bizde durum farklıydı. Hukuk Fakültesi daha kalabalık bir fakülte olmasına rağmen böyle olması belki de varolan sosyalistlerin bir biriyle bağlantılarının olmamasından kaynaklanıyor da olabilirdi. Elbette bu durum siyasi ortamın, olayların ve eylemlerin gelişmesiyle daha sonraları çok değişti. '63-'67 yılları yavaş gelişen birikim yıllarıydı. Belki her yer için böyleydi ama Siyasal Bilgiler'den ne olursa olsun daha farklıydı Hukuk Fakültesi'ndeki durum. Neredeyse iki buçuk yıldır orda okuyordum, politikayla uğraşan, kalburüstü öğrencilerle tanışmıştım. En radikali, gene

de "ben komünistim, biliyor musun Şirin" diyen yakın arkadaşım Erses'ti. O da alkolle zehirleyip duruyordu kendisini. TİP'in mitinglerine, yürüyüşlere filan katıldığı olurdu ama bir örgütlenme veya örgütleme çabası içinde değildi.

Fakülteye yeni başladığım ilk yılda, bizim yurda giden yolda yürürken Erses'in "ben komünisttim" itirafı o zaman beni epey şaşırtmıştı. Herkes gibi ben de önyargılar içindeydim elbette. Bu önyargıları zaman hemen çok kısa bir sürede sarsıp, yok etse de, 1963 yılının o son günlerinde ben kendimi hiç de komünist olarak görmüyordum. Zaten ne olduğunu da bilmiyordum komünistliğin. Sosyalist sözünü bile sıkça duyduğumuz söylenemezdi. 27 Mayıs yanlısıydık ve "ihtilalci" idik. Bu nedenle Erses'in sanki bir sır verir gibi bana "komünistim" demesine şaşırdığımı belli etmeksizin:

Ha... Öyle mi, ben değilim ama.

Demiştim. Kendimin "ihtilalci" olduğunu biliyordum ama bir ön yargı halesi içindeki komünizmin ne olduğunu bilmediğim için de, onun dediği gibi "ben komünistim" filan demiyordum tabii. Lisede çok sevdiğim, çok etkilendiğim felsefe hocamız Hayri Çakaloz, sınırsız düşünme eğilimini geliştirici, bilimsel düşüncenin, doğruya ulaşmada en esaslı yöntem olduğunun ayırdına varmamıza yardımcı olmuş, sınıf için *Einstein ve Evren* kitabını getirtmiş, anlamadığımız bu kitabı bize okutmuş, sosyoloji derslerinde "ekonomi" bölümünü neredeyse bütün derslere yayacak kadar etraflıca işlemişti; ama tarihsel materyalizmin de bir bilim oluşundan haberdar olmadığından herhalde, gene de komünistler değil, demokratlar olmamızı sağlamaya çalışmıştı. Üstümdeki etkisi öyleydi ki hatta daha lisedeyken Edremit'e görmeye gittiğim arkadaşım Ümit'le aramızda "komünist" olma üstüne uzun konuşmalar geçmiş, onu komünist olmaktan caydırmaya çalışmıştım.

Ailesinin biricik kızı olan Ümit, bizimle yalnız lise birinci sınıfı yatılı okumuş, edebiyat öğretmenimizin oğlu sarışın ama kara gözlü Tuna'yla bir aşk hikâyesi yaşamasından mı ya da başka nedenlerden mi, ailesi tarafından yatılılıktan alınmıştı. Sonra da memleketindeki liseye devam etmişti. Ama arkadaşlığımız sona ermemiş, mektuplaşmayı sürdürmüştük. Fatoş'la ikimiz onun en iyi arkadaşıydık. Tatillerin birinde beni ille de Edremit'e çağırmıştı. Hatta Edremit'in güllerle dolu güzelim parkında fotoğrafımız bile var. İki kız sabahlara kadar uyumadan sohbet etmiştik. Bana

"bir çocuk"tan – biz kızlar oğlanlara, delikanlılara böyle derdik. "Hoş çocuk" "yakışıklı çocuk" "kızım, o çocuktan sana hayır yok" "bir çocukla tanıştım, onunla buluşsam mı" gibi cümleler düşmezdi biz kızların ağzından. - işte Burhaniye'de geceyarısı konuşmamızda Ümit de bana "bir çocuktan" çok etkilendiğini, onunsa komünist olduğunu, galiba kendisinin de onun gibi komünist olacağını anlatmıştı. Onun "çocuk" dediği, genç bir adamdı aslında, yanılmıyorsam öğretmendi de. Ona aşıktı. Bense Hayri Çakaloz'un bize anlattıklarını ona aktararak, komünist olmamasını sağlamaya çalışmıştım. Geçmiş gün ne dediğimi hatırlamıyorum ama daha çok neden demokrat olmak gerektiğini anlatmaya çalışmıştım.

Yıllar sonra 12 Mart'ın o karanlık günlerinde, Kadıköy dolmuş duraklarının orada, Ümit'le karşılaştığımızda, sevinçle birbirimize sarılmış, ne var ne yok konuşmalarından sonra bana elbetteki "komünist olmaktan caydırma" çabamı hatırlatmıştı... "Gördün mü nasıl şimdi sen de komünist oldun ama Şirin. N'aber, kim haklı çıktı? Sonunda dediğime geldin..." diye de takılmıştı. Gülüşmüştük, "Ah... Ah... sorma, bilinçsizlik işte. Umarım sen de o sırada dediklerime kulak asmayıp komünist olmaya karar vermişsindir. Ve hâlâ da ısrar ediyorsundur olmakta" demiştim. Evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı... Beni gazetelerden izlediğini, yüreğinin hep benimle olduğunu söylemişti. Ama "eylemci" değildi. Tekrar sarılıp, ayrılmıştık. Bir daha da rastlaşmadık. Nerededir şimdi acaba sevgili arkadaşım? Komünizm üstüne onunla yaptığım "caydırıcı" konuşmayı Erses'le bu kez yapmamıştım artık. Yalnızca kendimin öyle olmadığını söylemekle yetinmiş, ona da neden komünist olduğunu sormamıştım. Öyle demesinin bende bir merak uyandırdığını da söyleyemem. Yalnız belli belirsiz, Erses'in bu açık yürekliliği hoşuma gitmiş, böyle hiç çekinmeden "ben komünistim" deyişinde bir cesaret görmüştüm. Şimdiye kadar hiç böyle diyen birine rastlamamıştım doğrusu, helal olsun diyordum içimden. Tabu idi bu kelime. Onunsa bu tabulara aldırdığı yoktu. Belki benim için de böyle bir tabu kırıcı sonuç doğurmuştur onun bu cesur tutumu, hiç farketmeden. Erses böyleydi işte. Alışılmadık şeyler yapmakta, söylemekte üstüne yoktu. Tanışmamız bile alışılmadık bir şekilde oldu.

Bir gün ekonomi dersindeyiz, hocamız Avni Zarakoğlu o günkü konumuzun "Üretim Araçları" olduğunu söyledi. Lisede

sosyoloji dersinde dediğim gibi hocamız Hayri Çakaloz özellikle ekonomi bahsini bize çok iyi öğrettiğinden, bildiğim bir konuydu. "Nedir, bilen var mı?" diye sordu Zarakoğlu. "Varsa el kaldırsın" diye de ekledi. Ben konuyu biliyorum ya, lisedeki alışkanlığımla elimi kaldırdım. Kaldırdım ama bir süre sonra da tek elin benim elim olduğunu görünce, dehşete kapıldım. Yanımda oturan "kıdemli öğrenci" arkadaşımız Gürer de "ne yaptın, eyvah" anlamında mimikler yapıyordu. Hoş zaten tikleri olan bir arkadaştı ama bu kez tikleri değil, anlamlı yüz hareketleriydi yüzünde beliren. Durumu kavramış, fakültede öyle lisedeki gibi el kaldırılmayacağını biraz geç de olsa anlamıştım ama, elimi de kaldırmış bulunuyordum. Profesör de "buyrun, kürsüye bize anlatın" demez mi! Çaresiz kürsüye geçip, bildiğim kadarıyla anlatmaya başladım. Bitince de hoca teşekkür etti. Yerime oturdum ama, artık onun anlattıklarını dinleyemez bir haldeydim. Çevredeki bakışlardan da iyice rahatsız olmuştum. Sanki uygunsuz bir davranışta bulunmuştum da utancımdan yerin dibine geçiyordum. Öyle ya elimi ders anlatmak için kaldırmamıştım ki. Sınıfta konuyu bilenlerin ne kadar olduğunu anlamak için, sorduğunu sanmıştım. Teneffüste kendi kendime koridorda dolaşıyor, tatsızlığı üstümden atmaya çalışıyordum ki gözlüklü, biraz uçuk benizli, yandan ayırdığı saçlarından bir perçem alnına düştüğünde onu sıvazlayarak iten, uzun boylu bir delikanlı bana doğru yürürken "merhaba" dedi. Kendisini tanımadığım halde selam vermesi hoşuma gitmişti doğrusu. Halinde hiçbir yılışıklık olmadığı gibi, durup benimle de bir şeyler konuşmak istemedi. Bunu çok alışılmış ve doğal bir şeymiş gibi yapmıştı.

Onu izleyen günlerde selam vermeleri sürdürdü ve bir sabah, hemen kapıdan girişte, yanında ayırdığı yeri gösterip, "gelsene, senin için ayırdım" dedi ve Erses'le böylece tanışıp, arkadaş olduk. Ondan öğrendim, kürsüdeki konuşmamdan sonra sınıfta adımın "popüler"e çıktığını. Utanıp, üzülmüştüm. Kim bi daha el kaldırır, tövbe... demiştim. "Niye?" demişti Erses, "ne kadar güzel böyle bir medeni cesaretinin oluşu. Keşke herkes senin gibi olabilse" Neresi medeni cesaretti bunun? Anlamıyordum, doğrusu. Uygunsuz bir tutum olduğu duygum kaybolmamıştı. Çoğunluğa uymak eğiliminden öte başka bir duyguydu bu. Bilincinde olmadığım zamanlar bile sürü psikolojisinden hoşlanmamışımdır, oldum bittim, ama göze batmaktan da çok rahatsız olurdum. Ortaokulda

"iftihara geçenler"i merasimde ön tarafa çağırdıklarında da kötü olur, yerin dibine geçerdim. Böyle ilan edilmesin isterdim.

Doğduğum ve daha okula başlamadan beş altı aylık Ankara "sakin"lerinden olma, maceramı saymazsak, orta okulu bitirene kadar sürekli bulunduğum kasabada, annemin farklı oluşu, onun beni farklı giydirmesine duyduğum tepki, kasabadakiler gibi olmadığımızı algılama daha da güçlendirmişti bu duygumu. Onlar gibi giyinmek, onlar gibi konuşmak onlar gibi oturup kalkmak isterdim. Bu nedenle evde epey olaylar yaşanmıştır. Annem, hele o zamanlar, Türkçe'yi iyice düzgün konuşurdu ve bizlerin de düzgün konuşmasını sağlamaya çalışırdı. İstanbul Kandilli Lisesi'nden ayrılıp, kasabaya geleli neredeyse beş yıl olsa da orada pekiştirdiği düzgün Türkçe'sini, bozmamakta direniyordu. Oysa ben mahallede annemin istediği gibi konuştuğumda "ağızlık dakınıvemiş" diye alay edileceğimi bildiğimden, onun istediği gibi değil, bizim tarafların ağzıyla konuşurdum. Evde şiveme her zaman dikkat edemediğim için de annemden paparayı yerdim.

Örneğin bir akşam yemeğinde nara "inar" demenin bedelini fena ödemiştim. Beş yaşlarına hatta altı yaşlarına kadar biz de yemeklerimizi, yer sofrasında yerdik. Buldan malı sofralık yere yayılır; ortasına kasnak konulur, büyük sini kasnağın üstüne yerleştirilir ve bizler de sofralığı dizlerimizin üstüne alarak, sininin çevresine otururduk. Yemek de ortadan, ya kaşıklarla ya "banıç" denilen, ekmeğin yemeğe daldırılıp, alınması demek olan tarzda, yani elle yenilirdi. Bir akşam yemeğinde geçmiş gün hangi yemekler var idiyse onlar yenilmiş, üstüne de meyva olarak, nar getirilmiş ve bölünmüş, siniye bırakılmıştı. Sofrada annem babam ve Dımbazlar köyünden "Ümmuhan bacı"mız var. Kendisine evde "Ümmuhan bacı" demekten çok yalnızca "bacı" derdik ve adeta evin bir insanı gibi görürdük. Kendisini çok severdim o da beni çok severdi. Onun şefkati halktan insanların, halk insanlarının şefkatiyle ilk tanışmam değildi belki ama, çok önemli bir kaynağım idi. Bir duygunun hakiki olup olmadığını çoçuklar kadar anlayan yoktur. Bu sevginin sahici olup olmadığını hemen anlar çoçuk. Anne babaya bir gösteriş için mi yapılıyor, yoksa gerçekten bir hoş görü ve sevgi mi karşılaştığı hemen anlar. Bacımın sevgisi hakikiydi. Neyse lafı uzatmayalım, narlar bölünmüş ama sininin karşı yakasında, benim oturduğum yere uzak. Nedense hiç kimse de bana bir parça uzatmıyor. Zaten biz çocuklar alışkındık öyle

düşünülmemeye. Baktım kimsenin bana nar uzatacağı yok. "Enkinden bene de vering" dedim. Annem bir kere; "enkinden" değil, "ondan bana verir misiniz?" denir. "Peki ne o?" dedi. Beni bekleyenin pek de hoş bir şey olmadığını anlamış olacağım ki, hiçbir şey söylemeden omzumu kaldırdım. Neyse ne, verin işte gibilerden. Ama annem bu, hiç vazgeçer mi? Üsteledi: "Adını söyle vereyim." Ben de "inar" dedim. Annem hiçbir sinirlilik göstermeden: "İnar değil nar" dedi. Ben gene neyse ne, anlamında omzumu kaldırdım. Annem üsteledi: "Hadisene... Ne onun adı?" Ben gene "inar" dedim. Bu kez sinirli bir sesle "İnar değil, nar!" diye bağırdı. Hadi, söyleyeceksin: "Nar!" Bunun üstüne ben de: "Hayır inar" dedim. Babam, "bırak yahu çocuğu" filan dese de, "Sen karışma Asım. Bu nar bu gün söylenecek..." Fakat ısrarlar, tehditler bana "nar"ı söyletemiyordu. Babam "sofra zehir oldu" diyerek, bastonunu alıp kahveye gitti. Ben, nar diyene kadar, çıkarılmamak üzere üstüpü balyalarının üstüne oturtulup, hanay altına kapatıldım. Ama bacım karanlık hanay altına gizlice gelip, fısıltıyla "nar deyiveyorum, nar deyive" diye yalvardı. Bense "hayır nar değil, inar" demeyi sürdürdüm. Bütün ömrü boyunca "inar" demiş bacım bile "nar deyive" derken "inara" nar diyordu ama bana söyletemediler o gün. Sonra bütün gece orada tutulamayacağımdan inara, nar dememiş olarak, uyku zamanı hanay altından çıkarıldım. "Hortla şimdi" diyerek kızgınlıkla yatırdı annem beni, sonra kendisi de uyumaya yukarıya gitti. Aşağı odada Ummahan bacıyla kaldığımızda, ağlamaktan içimi geçirdiğimi duyan bacım beni yanına yatırıp, teselli etti.

Erses de koca amfide el kaldırdığım ve ders anlattığım için adımın "popüler"e çıkmasına canımın sıkılmasını hafifletmeye, beni teselli etmeye çalışıyordu işte. Erses'le daha sonra çok iyi arkadaş olduk, elemelere birlikte hazırlanır, birlikte ders çalışırdık. Elemelere çalışmak için beni evlerine çağırdığı zaman da çok şaşırmıştım. Annesiyle babasının buna izin vermesini, hele hele evlerinde kalmamı normal karşılamalarını havsalam bir türlü almıyordu. Nasıl anne babalardı bunlar? Hayran olunası doğrusu, diye geçiriyordum içimden. Önce gene o meşhur tuhaflıklardan birini yapıyor diye düşünmüş, kabul etmek istememiştim. Ama allem etmiş kallem etmiş, beni ikna etmiş ve götürmüş ve onlarla tanıştırmıştı. Birlikte neredeyse on beş güne yakın ders çalışmıştık. Üstelik bir de onların evinde yatıya kalıyordum. Ailesi hiç ses

çıkarmıyor, üstelik bizi rahat bırakıyorlardı. Erses'le o zamanlar sevgili ney değildik belki ama, gene de bir kontrol altında olmamak insanın hoşuna gidiyordu.

Erses'e "ben de artık sosyalistim" dediğimde, aradan çok uzun bir süre geçmemişti. Yeni yıla girmeden okuduğum ve şimdi yazarını unuttuğum –sanırım bir fransız yazardı– *Kapitalist İktisat Düzeninin Tenkidi* adındaki kitap, hayatımı değiştirmiş, bir okuma furyası içine girmiştim. Okuduklarım çocukluğumdaki kasabada yaşadıklarımın nedenlerini öylesine gözümün önüne seriyordu ki, içim içime sığmıyordu. Jack London'dan *Martin Eden*'i okuduktan sonra da artık, Martin Eden'in kendini yetiştirmesi ve disipline etmesini örnek aldığımdan, günde altı saat uyuyor, okuyor ve okuyordum. Okuduklarımdan sarsılıyor, içim içime sığmıyordu. Bazen okuduklarımdan gözlerim yaşarır, durduğum yerde duramaz, kendimi bir yerlere atar, sokaklarda dolaşırdım. Her şey, herkes yeni anlamlar yükleniyordu; eskiden içimi acıtan, beni yaralayan pek çok şey artık yaralayıcı olmaktan sıyrılıp, içimin anlayışla dolmasına yol açıyordu. Özellikle ailemle ilgili, içimi acıtıp beni yaralamış pek çok şey, onları anlamaya başlamakla sanki ağırlıklarını yitirip, etkilerini azaltıyorlardı üstümde. Dünya olağanüstü bir genişlik kazanmaktaydı, kalabalıklanıyordum. Her şeyi, üretken çalışkan insanlarını çok sevdiğim kasabamı, çocukluğumu düşünüyor, ailemle, arkadaşlarımla, çevremle ilişkilerimi, hayatla bağımı hep gözden geçiriyor, sabahları erkenden yürüyor yürüyordum. Arayıp da bulamadığım bir olanak geçmişti elime: diyalektik materyalizm, tarihsel maddecilik, sosyalizm.

Sen ise Sinancığım, hiç de böyle komünizm tabuları içinde büyümedin. Ama size çok şey anlatılmadığını söylemiştin bir gün bana. Hatta lisedeyken onların ağzından bir şeyler alabilmek için bazen karşı imiş gibi davranarak onları konuşturduğunu anlatmıştın. Okuldaki tartışmalarda, önyargılarla örülü çevrenin görünen görünmeyen saldırılarını savuşturmak için gerekliydi bu sana. Ailense bu durumdan kaygılanırmış o sıralar. Bu çocuk başka türlü mü düşünecek yoksa gibilerden. Oysa bu karşı çıkışlarının okuldaki siyasi saldırıları savuşturmada çok yararını görmüştün. Ama çocukluğun birçok sosyalistin arasında geçti. Ve zaten sonra da evde hazır bulduğun pek çok kitabı sen de kimi zaman yutarak okudun. Hiç eleştiriyi elden bırakmadan.

Erses'le 1964 yılında, bizim yurda giden hafif yokuş asfalt yolda, ben buna benzer pek çok sohbetleri yaparken sen de Ankara'da o sırada CHP milletvekili olan dayın Nedim Müren'in evinde kalıyor, ODTÜ'ye gidiyordun. Ne ben senden haberdardım, ne de sen benden. O günlere ait mektupları okuyorum şimdi yani kırk yıl sonra:

"Sevgili Anneciğim, Babacığım, Kardeşlerim 24/10/1964

Mektubunuzu geçen gün aldım çok sevindim. Bu gün cumartesi olması hasebiyle mektup yazıyorum. Daha okula gitmedim. Bu gün bir saat matematiğimiz var. Öğleden sonra elektrik şirketine gidip para yatıracağım. İki üç gün evvel kapının altından kâğıt atmışlar. Ben gündüzleri evde olmadığımdan tahsildarı göremiyorum. Ancak bu gün boş olacağım. Daha sonra Fevziye teyzelere gidip yıkanacağım. Çamaşır için pek bir şey düşünmedim. Erdem bende kalırken bir defa çamaşır yıkadı. Gıcır gıcır oldu. Bir boş vaktimde ben de yıkayacağım. Kahvaltılarımı evde iyi ediyorum. Öğle yemeği yok gibi akşamları okulda kalırsam ki pek sık kalmıyorum akşam yemeği de hafif oluyor. Evde yemek yapmaya vakit bulamıyorum. Akşam yemeklerimi Akay yokuşu altında, iyi bir lokantada yiyorum. Yemekler bol ve güzel, sonra ucuz. Dün akşam kendime bir ziyafet çektim. Beş kâğıt ödedim. Menü: çorba, balık, pilav, baklava, iki su, iki ekmek. Garson ücreti müşteriye aittir.

*Mektep iyi gidiyor; geçen cumartesi size yapacağımdan bahsettiğim ödevden A aldım. Şöyle böyle b*ütün *pazar, sabah 10'dan akşam 10'a ve pazartesi biraz uğraştım. Yaptığımız şey sekizli bir çizgi kompozisyonuydu. Yani kâğıdı 8 parçaya bölüp, dik, ufki, yatay, çapraz çizgileri kullanarak iyi bir kompozisyon yapmaktı. A aldığım gibi resmim en iyi 4 resmin asıldığı tahtaya asıldı. Beni sevindiren A'dan ziyade o oldu. Her gün değişik bir şey yapıyoruz. Şimdilik resim ortalamam B; herhalde A yaparım. Geçen gün başka bir ödev için stüdyoda kalmam gerekti. Geceyi okulda geçirdik. Benim gibi daha 4-5 arkadaş vardı. Tabii paltomu da götürdüm.*

Benim mantarlar ufaktan ufağa çıkmağa başladılar. Bir ara hiçbir şey yoktu. Reçete göndermenize lüzum yok çünkü ilaçların ismini biliyorum: (Pomat Vilkinson, Bradex-Vioform, Jadit.)

Amigodan gelen mektupta o da mantarını kökünden kuruttuğunu söylüyor. Reçeteyi ona ben vermiştim. Sümer'e Dumrul'a çok selamı var. Demek ki bizim kuzular çaktılar. Canları sağ olsun. Bizde ölmek var dönmek yok!

Bana gönderdiğiniz paketi Fevziye teyzelere göndermeniz çok iyi olmuş. Eve paket gönderirseniz alamam, çünkü gündüzleri hiç evde olmuyorum. Paket kabilinden göndereceğiniz şeyleri Cemal'lere gönderin.

Alime teyzeme teşekkür ederim. Geçenlerde Neşet Ankara'ya geldi gitti. (Geçen cumartesi). Onu da ancak bir gün görebildim.

29 Ekim'de Eskişehir'e gitmek gibi bir tasavvur var. Cemal bana da bilet almış. Eğer dersim yani ödev falan olursa gitmeyeceğim. Aşağı yukarı dört günlük bir tatil var. Bizim sınıftan İstanbullu çocukların bir kısmı otobüsle gidecekler. Bana da gel dediler. Gelemem dedim!

Birazdan evden çıkacağım. Onun için mektubu bitiriyorum. Sevgi ve hasretle ellerinizden, gözlerinizden öperim. Teyzemlere akrabalara çok selamlar. Bütün arkadaşlara sevgi ve selamlar. Arkadaşlara selamları Sümer ve Dumrul iletir.

Sinan"

Dedim ya nasıl karmaşık duygularla okuyorum bilsen daha önce hiç haberim olmayan bu mektupları. Bazen kahkahalarla gülüyorum. O hayat doluluk, o espri gücü yeniden ete kemiğe bürünüyor sanki. Ve küçücük bir ayrıntı, bir haber seninle sohbete itiyor beni. Bu tek taraflı sohbet içimi acıtıyor, gözyaşları içinde dört dönüyorum odada. Sonra yavaş yavaş yatıştırıyorum kendimi ve yeniden dönüyorum bu tek taraflı sohbete. Mantarlarınla ilgili yazdıkların üstüne bugün sana anlatacaklarımın bir kısmına ne çok güler, bazı yerlerde de nasıl elle tutulur bir hınç, öfke duyardın kimbilir. Hoş belki de anlattım bu hikâyeyi sana daha o zamanlar...

Benim de vardı kız yurdu banyolarının armağanı "dekolte"mde, göğse doğru beliren bir mantarım ve bir mantar hikâyem. Sevdiğim, sen çok çektiğin mantarlarınla ilgili ailene yazarken, bir vesileyle değindiğim gibi, ben de liseden arkadaşım Elif Gönül Tolon'a yazmıştım mantarlarımı. Hatta bir de resim yapmıştım. Bir kız, omzunda çeşitli şapkalı mantarlar. Altına da "vücudumda

mantarlar bittiğinin resmidir" diye yazmıştım. Tıp Fakültesi'nde, bu nedenle başıma gelenler ise işin iyice cabasıydı. Biz öğrenciler "mediko-sosyal"den yararlandığımız için, parasız bakılmak istiyorsak, başka bir hastanede değil, ancak üniversite polikliniğinde muayene olabilirdik biliyorsun. Sizin okulda belki biraz farklıydı durum. Sanırım sizin okulun kendi doktoru mu ne vardı, neyse... Ben de gittikçe büyüyen bu lekeye baktırmak gerektiğine kanaat getirmiştim. Sonunda biz öğrencilerin "fukara kâğıdı" dediğimiz Mediko sosyal kâğıdımla Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne gittim. Dermatoloji Polikliniği'nde adımı, mediko sosyal numaramı deftere kaydettiler ve hiçbir şey söylemeden, beni iki kapılı bir hücreye kapattılar. "Profesör gelip kapıyı açana ve sizi buyur edene kadar, diğer kapıyı sakın açmayın" diye de tembihlediler. "Tabii diğer hasta çıkmadan, kapıyı açacak değilim ya" diye geçiriyorum içimden. Garipsediğim, şimdiye kadar da hiç görmediğim iki kapılı bu dar hücrede sıramın gelmesini bekliyorum. Sıram gelip de diğer kapı açıldığında birden kendimi bir amfide ve sahne gibi bir kürsüde ve çeşitli tıbbi şekillerin yer aldığı bir ışıklı sınıf tahtasının önünde, elinde orkestra şefi gibi bir çıta tutan ve bununla ışıklı tahtada bir şeyler gösteren profesürün önünde buldum. Neye uğradığımı bilemediğimden, şaşırmış bir halde durakSayıp bir amfideki kalabalığa, bir profesöre bakıyorum. Profesör, "buyurun" deyip, beni, tam ortadaki sandalyeye oturmaya davet edince, bir ders objesi olarak burada bulunduğumu yavaş yavaş kavrıyorum. Dönüp, gidemiyorum, çünkü serde bilimsel çalışmalara saygı var; ister istemez sandalyeye oturuyorum. Üstü önden açık lacivert keten döpiyesimi lekeyi gösterme kolaylığı olsun diye bilhassa giymiştim o gün. Profesör, "Evet gösterin lekeyi" deyince, utana utana ilk düğmeyi açıp, dekoltedeki lekeyi sıkılarak gösteriyorum. Profesör elindeki çıtayla lekeyi gösterip, anlamadığım Latince kelimeleri kullanarak sınıfa bir şeyler anlatmaya başlıyor. Bu arada ben renkten renge giriyor, yerin dibine geçiyorum. Bağırmak, bırakıp gitmek istiyorum ama, rüyada kaçmak isteyip de kaçamayış duygusuyla sandalyeye mıhlanmış oturuyorum. Öfkemse mideme vuruyor. Hiç olmazsa beni ne beklediğini söylemeleri gerekmez miydi, diyorum. "Fukara kâğıdı" ile doktora gelmenin yan tesirleri işte diye de geçiriyorum içimden. Bir de tabii Nasrettin Hoca'nın kafasına yediği incirlere dua edişi gibi, lekenin daha da münasebetsiz bir yerde olmayışına şükrediyorum. Profe-

sör, "gidebilirsiniz, reçetenizi içeri yollarım" dediğinde yerimden fırlayıp, öyle bir gidişim var ki...

Reçeteyi alıp, bahçeye fırladığımda hâlâ öfkem geçmiş değil, arkamdan koşarak gelen bir delikanlı ise bana bir şeyler söylemeye çalışıyor. Dönüp bakıyorum, benimle tanışmak istediğinden, vs. den dem vuruyor. Demin amfideki öğrencilerden biri olduğunu da söylemez mi? Bütün öfkemi çocuğun üstüne boşaltmak geçiyor içimden ama yalnızca "öfkeyle burnumdan soluyorum, şimdi acısını senden çıkarmamı istemiyorsan derhal yanımdan uzaklaş, yoksa fena olacak!" diyorum. Duraklayıp, hemen durumu kavrıyor ve üstelemiyor. Neyse ki yapışkan biri çıkmadı diye geçiriyorum içimden ve hızlı hızlı asfalt yokuşu iniyorum. Bir daha fukara kâğıdı ile doktora gitmek mi? Tövbe diyorum. Cebeci'de bulduğum ilk dolmuşa atlayıp, Hukuk Fakültesi'nin önünde iniyorum.

Üniversiteye başladığım yıl bizim fakültede "Sosyal Adalet" grubu diye bir grup vardı, öğrenci birliği seçimlerinde bu grubu desteklemiştim... Hatta mensuplarıyla da tanışmış, ortak bazı arkadaşlarımız olduğundan birlikte bir iki kere Çankaya'ya çay bahçelerine filan da gittiğimiz olmuştu toplu olarak. Uğur Mumcu, Buket, Doğu Perinçek bunlar arasındaydı. Ama onlar sosyalist, hele TİP taraflısı filan değillerdi o zaman... Kantinde tesadüfen aynı masaya oturup, sohbet ettiğimiz bir gün benim bazı konulardaki, özellikle kadın erkek arasındaki ilişkilerle ilgili söylediklerimi, ilginç bulmuşlar, "bu kız neler söylüyor böyle, helal olsun" filan gibilerden dinlemişlerdi. Çekinmeden her kesin tabu olarak baktığı konulardan söz edebilmem, değişik gelmişti. Bunlar da aman aman öyle çok radikal düşünceler de değildi. Bir kızla bir erkeğin arasındaki ilişkiyi o iki insanın belirlemesi gerektiği, başkalarının, ana baba da olsa, burunlarını bu ilişkiye sokmalarının yanlış olduğu veya namusun bir zar meselesi olmadığı, elinde evlilik cüzdanı olup da, sevmeden her gün kendini kocasına satanların "vesikalı" satanlardan çok az farkı olduğunu ve maalesef sayısının da epey kabarık bulunduğu gibi düşüncelerdi. Bütün bunları dinleyen de beni kimbilir feleğin çemberinden geçmiş bir kız sanırdı. Hiç de feleğin çemberinden geçmiş değildim, bırakalım feleğin çemberini, ilk öpücük macerası bile geçmemişti daha başımdan, ama böyle düşünüyordum.

Bunun dışında yurttan, bizim odadan Ahter'in epey önceden tanıdığı ve bizden büyük sınıflardaki Hüseyin Günday, bu "Sosyal

Adalet" ekibiyle iyi arkadaştı... Ahter'den dolayı biz de Hüseyin Günday'la arkadaş olmuş, bazı yerlere birlikte gidip, onun arkadaşlarının evinde azeri türküler dinler olmuştuk. Gene adı Hüseyin olan, Alevileri ilk kez ondan dinleyip öğrendiğim bir arkadaşı da o zaman tanımıştım. Daha doğrusu Alevi diye birilerinin olduğunu ilk kez o zaman fark etmiştim. "Tahtacılar"ı çocukluğumda duymuştum ama onların alevi olduklarını bilmiyordum. Nüfus cüzdanında okuduğum "Dini: Hanefi" sözünden sonra babama sormuştum nedir Hanefi, diye. Babam da "bizim mezhebimiz", demişti kısaca. Ve eklemişti: "İmam Hanefi kurmuş bizim mezhebimizi. Müslümanların da Hıristiyanlar gibi meshepleri var işte." Daha sonra din derslerinde de öyle etraflıca öğrendiğimiz söylenemezdi bunları. Üniversitede tanıdığım bu arkadaşın Alevilerden söz etmesi üzerine konu üstüne kitap aramış, bir türlü bulamamıştım. İki yıl sonra ancak bir kitap geçti elime.

Hüseyin Günday'ın çeşitli kademelerde tanıdıkları vardı ve hatta Dil Tarih'ten Ataol Behramoğlu ve yurttan arkadaşım Birsin Arsan'ın Dil Tarih'te bildiri dağıtmalarından ötürü içeri alınıp, bir başka yere gönderilmeleri söz konusu olmuştu da tanıdıkları devreye sokmuştuk uygulamayı durdurmak için. Biz "sürüldüler" diyorduk... ve ben çok üzülüyordum. Ne yapalım diye düşünüp dururken, birden, TMGT çevrelerinden olan Hüseyin Günday geldi aklımıza. Erses'le birlikte Hüseyin Günday'ın Bahçelievler'deki evine gece yarısı gidip, arkadaşların durumuyla ilgilenmesini istemiştik. Oldukça yakından ilgilenip, beni teskin etmişti ve onların yeniden getirilecekleri haberini verip, bizi rahatlatmıştı. Daha çok 27 Mayıs etkisindeydiler.

Bu yüzden Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü'nü kurduğumuz sıralar "Sosyal Adalet" grubundan olanları aklımızdan bile geçirmemiştik. Zülküf Şahin, Mümtaz Kotan, Taylan Türker ve adını unuttuğum bir iki arkadaş daha. Belki Atıl Ant da bunlar arasındaydı, yanlış olmasın... Onlarla kurmuştuk Hukuk Fakultesi Fikir Kulübü'nü. Hüseyin Onur ve diğer arkadaşlar epey sonraları katılmışlardı sanırım. Daha sonra ben Sosyal Sigortalar'da işe girince, fakülteye ancak öğle tatilinde uğrayabilir, Fikir Kulübü'nün duvar gazetesine panoları asar ve işime dönerdim. Ancak yurtlardaki hukuklu kız arkadaşlarımı etkilemeye, onları kulübe katmaya, eylemlere gelmelerini sağlamaya çalışırdım... 27 Mayıs Kız Yurdu'ndan tanıdığım Günel, Gül, Gölge gibi arkadaşlar bu

babtandı... Onlarla ve başkalarıyla arkadaşlık gelişse de, hatta Günel'lerin yazlığına gidecek kadar gelişmişti arkadaşlığımız örneğin. Kendisiyle tanıştırdığım Hüseyin Deniz'le nişanlanmışlardı da. Yurttan tanıdığım bu arkadaşlar o zamanlar düşüncede yanımda olduklarını söyleseler de, sohbetlerimiz bazen sabahlara kadar sürse de, eylemlere, mitinglere katılmazlar, TİP'e gelmezlerdi. Onların katılımı '68 olaylarına kadar mümkün olmamıştı... '67 yılı içinde ise bir grup asistan, TİP'e girmeye karar verince Hukuk Fakültesi'nin Fikir Kulübü de epey genişlemişti. Onların TİP'e girmeye karar vermelerine çok sevinmiştim. Ama içlerinde yalnızca Adil (Özkol) çok önceleri TİP'liydi. Velhasıl o sıralarda Hukuk Fakültesi'nde durum böyleydi.

Mahir'le SBF koridorunda sürdürdüğümüz o 1965 yılının yaz günündeki sohbetimizde, önümüzdeki dönemde, "komandolar" ın saldırılarını arttıracağı üstüne de konuşmuştuk. Dönüşüm satarken bizlere saldıranlara "komandolar" derdik o zamanlar. Bunlar daha ziyade Türkeş'in liderliğini yaptığı partinin vurucu gücü gençlerden oluşuyordu. Bir taraftan da tüm üniversiteleri kapsayan, Türkiye çapında sosyalist bir örgütlenmeye gitmenin gerektiği üstüne düşüncelerimizi söyledik birbirimize. Bazı çağrılar hazırlanıyordu; dönem başında tüm fakültelerin katılacağı bir toplantı gerçekleştirileceğinden haberi olup olmadığını sormuştum. Öyle ya çağrıyı yapan fikir kulüplerinden biri de SBF Fikir Kulübü idi. O gün bendeki izlenim, onun konudan o sırada haberdar edilmediğiydi. Bana da belli etmek istememiş, ama yüzünden bir gölge gelip, geçmişti. Biraz buruklukla, daha tartışılıyor gibi bir şeyler söyledi. Bir de biraz soruşturdu, böyle bir çağrı yapılacağını kim söyledi, ne zaman söyledi gibilerden. Türkiye çapında üniversitelerde toplumcu öğrencilerin örgütlenip, bir çatı altında toplanmalarının elzem olduğu, bunu geciktirmemek gerektiği görüşündeydim. Bakalım toplantılar ne gösterecekti?

Sonradan öğrendiğime göre o sırada TİP'de de böyle bir gençlik teşkilatının kurulup, kurulmaması konusunda tartışmalar varmış. Benim bunlardan pek haberim yoktu o sıralar. Bir kaç kez belirttiğim gibi TİP üyesi değildim. Ve genel olarak ustaların türkçeye çevrilmiş kitaplarından öğrenmeye çalışıyordum bir şeyleri. Ama *Dönüşüm* gazetesinin satışıyla üniversite gençliği içinde hatta yoldan geçen gençler üstünde bile bu olayın etkisinin nasıl olduğunu çok yakından yaşamıştım. Hatta bazı arkadaşlar hiç tanımadan

bizden yana davranmışlardı bulvardaki gazete satışı sırasında ve saldırılara karşı durmuşlardı. Olayın kendisi, yani gazete satışının militanca yapılması ve saldırılar hemen bir örgütlenme oluşturmuştu zaten. Bunun dağılıp, sönümlenmesi de iyi olmazdı. Beni de iki yılda TİP'den ve TİP'li pek çok arkadaşla konuşmalarımızdan daha da fazla etkilememiş miydi *Dönüşüm* olayları? "Düşün böyle bir gazete çıkacağından haberdar bile değildim" demiştim Mahir'e. "Gerçekten mi?" diye şaşırmıştı.

Gerçekten de böyle bir gazete çıkacağından haberdar bile değildim ve *Dönüşüm* gazetesi satışına da katılmam bir rastlantıydı denilebilir. Elbette madalyonun öbür yüzünde zorunluluğun durduğu unutulmaksızın. Üç dört gün sonra doktora için Paris'e gidecek olan "Gece yatmaz"la (Bülent Aren) Balaban'ın sergisine gitmek üzere Kızılay Bulvarı'nda yürüyorduk. Bulvarın Büyük Sinema yakasında ama daha oraya varmadan çok önce, neredeyse dört yola yakın, çorapçı vitrinin önünde bazı arkadaşlar dört beş kişilik kümeler halinde, ellerinde gazeteler: "Yazıyor... Yazıyor! Aziz Nesin, Sadun Aren *Dönüşüm*'de!" diye bağırıyorlardı. Ekipten iki kişi gazetenin birinci sayfasını yukarı kaldırmış, heykel gibi sessiz duruyordu. Bunlardan biri İzmir'den beri tanıdığım şair Haluk Aker. Takım bir elbise giymiş, ceketini iliklememiş, kravatsız, beyaz gömleği kar gibi. Sarışın, hafif dalgalı saçları ve zayıf uzun boyuyla Rönesas resimlerindeki İsa'ya benziyor. Tüm sayfayı boydan boya açmış, gelen geçene gösteriyor. Onun yanında orta boylu, gözlüklü tanımadığım oldukça esmer bir delikanlı ise gazeteleri bağırarak satıyor: "Amerikan oyunlarını yazıyor!" İstanbul şivesiyle "yor" ların üstüne basıyor. Numarasının epey ileri olduğu camlarından belli olan gözlüğünün bir sapı kırık. Tek sapla duran gözlüğünü, bol geliyormuş gibi arada bir burnuna doğru itiyor. Gazete demetçiğini köşelemesine tuttuğu diğer elini de tehdit ederce, bağırdığı sözlerin ritmine uygun kesik kesik hareket ettiriyor. O sıralarda herkeste pek sık görülmeyen, fermuarlı kahverengi ceketinin önünü kapatmamış. Bu nedenle kollarını daha serbest hareket ettirebiliyor.

Kızılay'ın en kalabalık saati. Üstelik o gün 23 Nisan. Resmi yerler de kapalı olduğundan büsbütün kalabalık. Herkes "piyasa yapıyor." Selamlaşanlar, gülümseyenler, acele acele yürümeye çalışanlar. Beklenmedik karşılaşmalar... "Vay vay kimleri görüyorum" nidaları arasında sarılıp, kucaklaşmalar. Yol ortasında

durup sohbet edenler, şakalaşanlar. Geçemeyenlerin onlara ters ters bakışı. Güzel kızlara laf atanlar... Bazılarının kikirdemesi, bazılarının laf atanları azarlaması, bazılarının da alı al moru mor yoluna devam etmesi. Paltolar değil ceketler giyilmiş. Ankara buzunu eritip, kıştan çıktığını gösteriyor. Bahar hükmünü yürütüyor herkeste.

Kümedeki arkadaşlardan biri kız. Kozlu işçilerinin öldürülmesini protesto yürüyüşünde ilk kez görüp, tanıştığım, en öndeki pankartı Ataol'la birlikte taşıyan arkadaş: Necmiye (Alpay). Bülent ekipteki başka arkadaşları da tanıyor ama orada müşterek tanıdığımız tek kişi Ataol Behramoğlu.

Ataol'u üniversiteye girdiğim 1963 yılından beri tanıyordum. Onu bana Birsin Arsan tanıştırmıştı. Birsin'i ise bizim yurttan tanıyordum. Hukuk'a kaydımı yaptırdığımda, Ankara'da İzmir Kız Lisesi'nden benim dönemimden hemen hemen hiç arkadaşım yoktu. Arkadaşlarımın neredeyse tümü İstanbul ya da İzmir Üniversitelerine girmişlerdi. Yardımsevenler Yurdu'na kaydımı yaptırdığımda beni verdikleri yurdun en kalabalık odasındaki 16 kızın arasında da benden başka bizim sınıfa giden yoktu. Böylece "tığ-ı teber şah-ı merdan" arkadaşsız kalakalmıştım. Yeni arkadaşlar edinmem gerekiyordu. Ama nasıl? Ve yurdun oturma odasında, düşünceli düşünceli oturduğum bir gün, ütü sırasını bekleyen ordaki kızlardan biriyle konuşmaya başladık. Oturma odasında hem ütü yapılır, hem radyo dinlenir, öğrenciler girişe gelip çağrı yaptıran "ziyaretçi"lerinin bazılarını ancak bu salona çıkarabilirler, orada görüşebilirlerdi. Odalara ziyaretçi çıkarmak yasaktı.

Sohbet gittikçe ikimizin de hoşuna gidiyordu, o bu nedenle ütü sırasını kendisinden sonrakine vermişti, fakat ikinci kez sıra ona gelince hemen ütü yapıp çıkması gerektiğinden sohbetimiz süremedi. Zaten benim de çamaşır yıkama sıram gelmişti, birbirimize adımızı söyleyip, ayrıldık. Daha sonra da koridorda, yemekhanede rastlaşınca candan selamlaşır olduk. Karşılaşmalarımızın birinde ise o, "Merhaba, seninle arkadaş olalım mı? İlk konuşmamız doğrusu benim çok hoşuma gitti" diye konuya doğrudan girdi. Körün aradığı bir göz, kalkmış ona birisi iki göz veriyor. Merhaba diyen ve sorusuyla beni şaşırtıp, düşüncesini açıkça söylediğinden sempatimi kazanan bu kızla ikinci konuşmamız gittikçe ikimizi de sarmaya başlayıp derinleşti, edebiyattan sinemaya,

ülkenin durumuna kadar gitti ve arkadaş olabileceğimiz ortaya çıktı. O başka bir odada kalıyordu ve "Dil Tarih Fakültesi İtalyan Dili ve Edebiyatı" bölümüne gidiyordu ama, her geçen gün birlikte geçirdiğimiz zaman artıyordu. Birsin aracılığı ile hem doğrudan TİP'li, hem de TİP'i destekleyen veya uzak duran başka çevrelerden arkadaşlar tanımıştım.

Başlarda yani '63'lerde, Kızılırmak Caddesi'nin hemen bulvar girişindeki Ankara ili mi, yoksa Çankaya ilçesi mi neydi, işte o binaya Birsin'le, Abdullah Nefes'le ve Ataol Behramoğlu'yla sık sık uğrardık. Hemen her uğradığımızda da Erdal Gökgücü hep orada olurdu. Tabii o zamanlar onun polis olduğunu hiç bilmiyorduk. Partili bir arkadaş sanıyorduk. Ancak epey sonraları, 12 Mart'a yaklaşırken, hakkında polis olduğuna dair bir şayibe çıkmıştı gerçi ama, inansak mı inanmasak mı bir türlü kestiremiyorduk. Polis olduğunu ortaya çıkaran olayı da herkes yakından bilmiyordu. Üstelik bazılarımız duymamıştı bile. Seninle nişanlıyken ona bulvarda her rastladığımızda, senin benim omzumdaki koluna bakarak sana "n'aber mahallemizin eniştesi" derdi. Ben de hemen "n'aber mehlenin kabadayısı" cümlesini yapıştırırdım. Nerden çıktı bu enişte lafı şimdi, diye de söylenirdim içimden. Bir iki cümle konuşup, ayrılırdık. '63-'65 arası epey sık rastladığım ve adını bile bilmediğim, bu "partili" tanıdığa gene birdenbire rastlar oluşum da çok dikkatimi çekmedi. Çünkü gene bir gün "epeydir görünmüyordun?" soruma, askere gittiğini yeni döndüğünü söylemişti. Benim onun polis olduğunu öğrenmem, seninle ona rastlaştığımız sıralar değil, epey sonraları olmuştu. Sen de galiba ulu orta söylentilerden duymuştun. Söyleyen nedenini anlatmayınca, millet beğenmediğine polis mi diyor ne, düşüncesi de ister istemez uyanıyordu insanda. Bir inanıp, bir inanamıyorduk. Hatta ODTÜ işgallerinden dolayı içerde olan arkadaşların davasıyla ilgili kapalı cezaevinin orada yapılan korsan gösteri sırasında seninle onu izleme fırsatı geçmişti elimize Sinancığım. O bizi görmüyordu, bir yerden bir yere atlayıp, gösteriye ulaşmak durumu içindeydi ve yüzündeki kaygı ifadesi, halindeki telaş öylesine samimi gelmişti ki ikimize, bir kez daha polis olup olmadığından şüpheye düşmüştük seninle. Sonradan Süleyman Demirel'in koruması olunca artık şüpheye yer kalmamıştı tabii.

İşte yanımızda o zamanlar polis olduğunu ve adını bilmediğim bu Erdal Gökgücü'nün de bulunduğu, bulvar girişindeki TİP'in

'63'lerdeki bu ilçe binasında bir gün Ataol'la ve Abdullah Nefes'le tartıştığımızı hatırlıyorum. Hatta konu, TİP'in idia ettiği gibi oy ile iktidara gelmenin mümkün olup, olmadığı idi. Ben oylarını ne kadar arttırırsa arttırsın TİP'in iktidara gelemiyeceğini savunuyordum. Onlar da bana, Demokrat Parti'den örnek verip, '50'lerde kimsenin oyla onların iktidara geleceğini inanmadığı halde, seçimleri kazandıklarını, halkın oyla gücü algılayıp, yaşadığını söylüyorlardı. Bu nedenle içinde yaşadığımız dönemde seçme olgusunun önem kazandığını vurguluyorlardı. Kaldı ki halkın yalnızca sandıklara pusula atarak değil, başka şekillerde de oy kullanması mümkündü. Benim kastettiğim oylama seçimlerdeki oylama idi. Bu nedenle, bu işin oyla olmayacağı kanaatındaydım, bunu da açıkça söylüyordum. Oyla iktidara gelmesi mümkün değildi bence ilerici, toplumcu bir partinin. Olsa olsa ihtilalle mümkün olur, diyordum. Bu o zamanlar derin bilgilere dayanan bir kanı değil, yalnızca bir seziydi. Yoksa bir halk ihtilalinin nasıl olduğu, dünyadaki örneklerini filan araştırmış değildim. Soyut bir ihtilal vardı kafamda. Daha çok da 27 Mayıs'ın etkisi altındaydım. Yeni yeni bazı kitapları okumaya başlıyordum. Ne güzel bir rastlantı ki belirttiğim gibi sosyalizmle ilgili ilk okuduğum kitap, sonradan *Kapital*'in oldukça yavan bir özeti olduğunu fark ettiğim, *Kapitalist İktisat Düzeninin Tenkidi* idi. Ama ihtilallerle ilgili bir şey okumuş değildim daha. O günkü tartışmanın onlar bakımından asıl amacı TİP'e sempati duymamı sağlamaktı. Benim bakımımdan ise uzak durmayı sağlamaktı belki de.

Birsin'in abisi o sırada TİP'in Ankara il mi yoksa, ilçe teşkilatlarından birinin mi ne yönetim kurulundaydı. Ve bizi de tanıştırdığı Alper isminde bir de mimar arkadaşı vardı. Birsin'le artık TİP'in Kızılay Bulvarı'ndaki binasına uğruyorduk. Çok sık olmasa bile, ayda beş altı defa uğrardık. Merdivenden çıkar çıkmaz koridorda büyük bir tablo karşılardı gelenleri...Tabloda emekçi ve yoksul olduğu anlaşılan bir adam çöl ortasında kalmış gibi, su içmekteydi. Sanırım tablo Balaban'ın tablosuydu.

Tebessüm Sarp'ı, Yalçın Cerit'i ve karısını, Ahmet Yürür'ü, Nurtüre Cerit'i, Münir Cerit'i, Atilla Sarp'ı, Aslan Başer Kafaoğlu'nu ve onun sarışın karısını, sonradan senin kardeşin olduğunu öğreneceğim Dumrul'u, Uğur Cankoçak'ı, "Liseli Fehmi" dediğimiz Fehmi Erbaş'ı ve TİP'in Anadolu teşkilatından oralara gelen Atilla Aşut gibi başkalarını hep o sıralarda tanımıştım. Tebessüm olağa-

nüstü çalışkan, ne zaman oraya gitsem orada bulunan bir arkadaştı. İnce bedeni, terzi elinden çıkmış, sık sık üstünde gördüğüm kahverengi elbisesi, iki parmağı arasından eksik etmediği sigarası ve içten gülüşüyle her gelenle ilgilenir, onları dinler, meseleleri çözmeye çabalar, olağanüstü bir özveriyle çalışırdı. Bazen de odada, daktilo ile bir şeyler yazarken bulurdum onu. Yazış hızıyla beni şaşırtır, daktilo klavyesinde uçuşan parmaklarını izleyemez olurdum. Sonradan birisinden duymuştum, Türkiye hızlı daktilo birincilerinden olduğunu. Ve epey sonraları, Sol Yayınları'ndan çıkan kitapların pek çoğunun daktilosunun da onun çalışkan parmaklarından geçtiğini öğrenecektim. Devrimci mücadelede işlerin pek çoğunu üstlenen isimsiz kahramanlardandı Tebessüm. Devrimci mücadele içinde olup da, hele Ankara'da, uğramayanın pek olmadığı, Küçükesat'taki gece kondularına ise senin ölümünden sonra ancak gidebilmiştim sevdiğim. Kötü gün dostu olduklarından, kimselerin korkudan uğramadığı günlerde Tebessüm uğramış, aramıştı beni ta İstanbul'da.

Hatırlarsan '68'lerde, rastlantıyla onların sokağından geçerken sen göstermiştin onların gecekondularını. Apartmanların arasında, geniş bahçesi ve yerden odalarıyla, kurtarılmış bir bölge gibi duruyordu. "Gel, uğrayalım bir istersen" demiştin. "Canlarını sıkmayalım?" "Yok, sıkmayız herkese açıktır kapıları." "Biliyorum, tanırım Tebessüm'ü. Kendisini de çok severim" deyince, sen şevkle: "Hadi gel uğrayalım öyleyse, bir tatsızlık çıkacağını sanmam" demiştin. Tatsızlık çıkma meselesine değinişimin sebebi ise onların epey zamandan beri "parti çizgisi"nde olmayışlarındandı. Epeydir artık partiye gelip gitmiyorlardı. Sen ısrar edince benim de çekingenliğim geçmiş, uğrayalım demiştim ama maalesef evde kimseler yoktu ve kapı kilitliydi. Hatta anahtarları belki bir taşın altına koymuşlardır diye de bakınmış, bulamayınca, gelirler diye de bahçede oyalanmıştık; ama gelen giden olmamıştı. Biz de canımız sıkıla sıkıla çıkmıştık bahçeden. Epeydir görmediğim Tebessüm'ü ben de o gün çok görmek istemiştim.

İşte senden çok daha önce tanıdığım Tebessüm'le bazen bulvardaki parti terasına çıkar, yola, kalabalığa bakardık. O bir taraftan sigarasını tüttürmeyi ihmal etmezdi tabii. "Gelin Canlar Bir Olalım" türküsüyle "Zahit Bizi Tan Eyleme" türkülerini ondan öğrenmiştim. O zamanlar "Gelin Canlar Bir Olalım" türküsü adeta TİP'in marşı gibi bir şeydi. Ziyaretçiler çoğalıp da konu-

şacak şey biraz tükenince, türkü söylemeye başlardık. Tebessüm bu türkünün yaygınlaşmasını istediğinden, hep onu söylerdi. Biz oradakiler de katılırdık. Sözlerini bilmeyenler ona sorup, yazardı.

Ataol Behramoğlu'nu ise TİP'den çok, Birsin'in arkadaşı olduğu için tanımıştım. Ataol, Birsin'le bu arkadaşlığın sevgililiğe dönüşmesine uğraşır, Birsin kararsızlık içinde peki mi diyecek, hayır mı diyecek bir türlü kestiremezdi. Ataol ona sevgiliymişler gibi davranır, buna pek ses çıkarmazdı Birsin. Birlikte pastanelerde oturur, bazen de onların evine giderdik. Ataol, Abdullah Nefes ve Haluk Aker'le birlikte Kavaklıdere'de bir evde kalırdı. Haluk'u İzmir'den, edebiyat çevrelerinden tanıyordum. İnce, uzun sarışın sakin bir insandı. İzmir'deyken sanırım adı Devinim olan bir edebiyat dergisi çıkarırdı ve şiir günleri yapılır, biz liseli kızlar da katılırdık. Bazen de şiir okuma yarışmaları olurdu, hatta bir keresinde Cahit Sıtkı'nın *35 Yaş* şiirini okuyuşumdan birincilik bile almıştım. Haluk gibi şair olan Özkan Mert'i de o şiir günlerinden, bir de bizim sınıftaki Özel adındaki sevgilisinden dolayı tanırdım. Özel bir gün felsefe dersinde Allah'a inanmadığını söylemişti de sınıf ayağa kalkmış, hocamız da sınıfın bu tutumunu eleştirmişti. Konuyu tartışmaya açmıştı. Son sınıftaki bu tartışmalardan önce, daha lise birdeyken, lise sondan arkadaşım olan Olca Dizdaroğlu da bir gün bana Allah'ın olmadığını söylemişti. Böylesi bir iddia benim için ilkti ama onun kanıtlarını da dinlememezlik etmemiştim. Ama gene de içim onun adına rahat değildi. Hatta ona da, "Böyle diyorsun ama ya varsa?" diye sormuştum. Öyle ya, eğer varsa Olca'nın tutumunu görüyordu, arkadaşımı onun gazabından koruyacak hiçbir olanağa da sahip olmadığıma göre, ona "dikkat etmesini" söylemekten başka çarem kalmıyordu. Özel'in iddiasıyla ise sınıfça karşılaşmıştık. Ben de felsefe öğretmenim gibi konunun tartışılabilir olduğu kanısındaydım. Ama Özel'e ne olmuştu da böyle birdenbire değişmiş, Allah'ın olmadığından söz etmeye başlamıştı onu merak ediyordum. Dersten sonra onunla yalnız konuştum. Bana bir erkek arkadaşı olduğunu, onun Allah'ın varlığına inanmadığını, kendisinin de onun gibi düşündüğünü söylemişti. "Kendin mi böyle düşünüyorsun, yoksa onun etkisiyle mi böyle düşünmeye başladın" diye sormuştum. "Kanaatlarına duyguların etki ediyor olmasın?" diye de ekledim. "Başlangıçta belki ama, şimdi kendim de gerçekten öyle düşünüyorum" demişti. Bu olaydan önce mi yoksa sonra mı tanımıştım Özkan'ı şimdi hatır-

lamıyorum ama sanırım gene bir edebiyat gününde birlikte görmüştüm onları. Özkan'la, Özel'in aşkı, biraz uzatmalı bir aşktı ve kesintiler, engellerle cebelleştiler yıllarca.. Sonra da yorgun düştü aşkları. İşte İzmir'deki bu edebiyat çevresinden tanıdığım Haluk'a Ankara'da rastlamak sevindirmişti beni. Dedim ya İzmir'den hemen hemen tüm tanıdıklarım Ankara Üniversitesi'ne girmemiş, ya İzmir'de kalmışlar, ya da İstanbul Üniversitesi'ne gitmişlerdi. Böyle İzmir'den tek tük rastladıklarım beni büsbütün sevindiriyordu. Hatta kız kardeşi de bizim yurttaymış Haluk'un, hoş bir rastlantıyla üstelik bizim odada kaldığını öğrenmiştim.

Bu bekâr evine dik bir yokuşla çıkılırdı. Ataol'un odasının duvarları hasırla kaplanmıştı. Ya da bir duvarı mı hasırlıydı? Her neyse... Orijinal olan, küçük kâğıtlara yazılmış Rusça kelimelerin, deyimlerin, cümlelerin, toplu iğnelerle hasıra tutturulmasıydı. Tutturulan kâğıtların arasında Rusça şiirler de vardı tabii. Böylece ezberlemesi gereken kelimeleri, cümleleri hep gözünün önünde tutuyor, onları devamlı tekrar ediyordu. Siyah çerçeveli, numarası ilerlemiş bağa gözlükleri, kartal burnu ve upuzun boyu, kelimelerin hakkını vere vere konuşması ve işte böyle hasır kaplı duvarıyla ilginç bir insandı Ataol. İki elini cebine sokarak, heyecanla dolaşır bazen kendisinin bazen de başka şairlerin şiirlerini pencereden dışarılara bakarak, ayakta ezbere okurdu.

Bazen edebiyat üstüne hep birlikte tartışır ya da ordan burdan konuşur, yemekler yer, kimi zamanlar da yurda dönemiyeceğimizden orada kalırdık. Hatta bir keresinde hava gazından zehirlenme geçirmiştim evlerinde. Bekâr evlerinin nasıl olduğu bilinir. Onlarınki de bu bilinen bekar evlerinden biriydi işte. Tek tek odaları derli toplu olsa da mutfakları öyle değildi; bulaşıkları çok birikmiş ve kurumuştu. İlle de yıkamak istemiştim. Yıkamayayım diye çok ısrar ettiler, hatta Abdullah Nefes resmen engel de olmuştu ilk girişimimde ama onları dinlemeden, ertesi gün görmediklerinden emin olduğum bir sıra başlamıştım bulaşığa. Yavaş yavaş fenalaştığımı, yere doğru çekildiğimi hissettim. Diğer odaya gidip, Abdullah'a bir tuhaf olmaya başladığımı, neredeyse bayılacağımı haber vermek zorunda kaldım. Meğer şofben gaz kaçırıyormuş. O durumu hemen anlayıp, önce hava gazını kapadı. Sonra da, dışarda, çimento dökülmüş, hiçbir çiçek bulunmayan küçük bahçemsi avlularında beni bir aşağı bir yukarı devamlı yürütmeye başladı. Oysa ben oturmak, hatta biraz uyu-

mak istiyorum. Bu durumda en tehlikeli şeyin uyumak olduğunu bildiğinden, odanın pencerelerinden birini ardına kadar açıp, beni odada bile oturtmuyor, devamlı yürütüyordu. Sonra yeniden avluya çıkıyorduk. Dondurucu soğukta bir aşağı bir yukarı volta atıp duruyorduk. Bir taraftan da "derin nefes al" diyor, aklına ne gelirse anlatıyor ve beni de konuşmaya zorluyordu.

Abdullah gözlüklerinin arkasından güldüğünde, ciddi ve tedirgin havasından sıyrılır, tüm davranışları ve tutumlarıyla saklamak istediği yüreğinin iyiliğini göstermek zorunda kalırdı. Hayat onun için bitmez tükenmez bir didinme, çabalama ve çalışmaydı. Kendisini ve her şeyi, herkesi didiklerdi. Her hangi bir rahata ulaşması mümkün olmayan bu insan, kendi yarattığı dramın içinde koşturup, yazılar yazmaya çalışır, kendi istediği boyutlara uzanamayışının içerleyişini tepkilerine paylaştırırdı. Ankara'ya geldiğimde ilk tanıştığım arkadaşlardan biriydi. Kavaklıdere'deki bu müşterek evden ayrılıp da Büyük Sinema'nın üzerindeki odasına taşındığında da sık sık görüşürdük onunla. Çok güvenirdim. Bıkmadan, usanmadan beni dinler, söylediklerimle ilgili düşüncelerini açık yüreklilikle belirtir, tartışırdı. Sıhhiye'deki ilk evimizi de o bulmuştu bize biliyorsun Sinancığım. Süheyla ile evlendikten sonra taşındıkları bodrum katının, yanındaki daire boşalır boşalmaz hemen bizim adımıza ev sahibiyle konuşmuş, cevap alana kadar "başkasına kiralamayın" demişti. Biz de hemen tutmuştuk.

Başka bir gün de Mahmut Makal'ı tanımıştım onlar aracılığı ile. Dördümüz Ulus'ta bir pastanede oturmuş, sonra da eve gelmiştik. Yalnız Mahmut Makal bana rahat vermiyor, resmen asılıyordu. Kendisine bu tuhaf hareketlerden ve kendisinden hoşlanmadığımı dobra dobra söylememe rağmen, tutumunu değiştirmiyor, bir tuhaf davranıyordu. Tanıdık birinden, böyle bir yapışkanlığı o zamana kadar hiç yaşamış ve görmüş değildim. Canım çok sıkılıyor, bırakıp gitmek istiyordum evi. Fakat Birsin'in de benimle gelmesi gerektiğinden, iki arada bir derede adamın tutumlarını savuşturmaya çalışıyor, o yanıma geldikçe ben yer değiştiriyor, odanın içinde durmadan bir oraya bir buraya oturuyordum. Yurdun kapıları saat dokuzda çoktan kapanmıştı ve gidebilecek tek yerim Birsin'in götüreceği Alper'in Bahçelievler'deki eviydi. Daha sonraları Alper'le iyice arkadaş olunca o evde birçok kereler kalacaktım. Hatta Alper'in olmadığı zamanlarda pencereden girme

iznimiz bile vardı Birsin'le ikimizin. Ama o sırada kendisini daha yeni yeni tanıyordum.

Alper mimardı ve sanırım o sıralar TİP'in il yönetim kurulunda mı neydi? Ara sıra balerin kız kardeşi de uğrardı bekar evine. Başka aydınlar da uğrardı ona. Hatta tıp fakültesinden feministliği ile meşhur Yasemen'i de onun evinde tanımıştım. Sarışın, çok sigara ve içki içen Yasemen'le ilgili "ayakta işediği" dedikoduları yapılırdı. Ama buna bir türlü inanamazdım. Erkeklerle böylesi bir tarzda aşık atmayı anlamıyordum doğrusu. Ama bir akşam konuşup, tartışmıştık kendisiyle. Ben de erkek arkadaşlarla ilgili bazı şeylere itiraz eder, kadınların korunması gerektiğini çağrıştıran, kimi şeyleri yaptırtmaz, hatta böylesi tutumlarla bazen dalga geçerdim. Paltomu tutmaya kalkışanların ellerinden paltomu çekiştirerek alır, ya da onların paltosunu tutmaya kalkışır, daha ortalık kararmadığı halde, seni eve götüreyim diyenlere, seni istersen ben götüreyim, böylece artık sabaha kadar evimize götürüp getirmece oynarız seninle filan gibi laflar ederdim. Otobüste biri biletimi almaya kalkışsa, alıp alacağına pişman olurdu falan filan ama Yasemen'in işi bu noktalara kadar götürmesini anlamıyor, hastalıklı buluyordum. Hatta cinsiyetinden gizli bir tiksinmeymiş gibi geliyordu. Erkeklere tabii olma, özenme olarak görüyordum. Ve kızlarda en çok içerlediğim şeylerden biri de erkeklere, erkeksiliklere özenme idi.

Orta okuldayken seyrettiğimiz Neriman Köksal'ın oynadığı Fosforlu Cevriye filmi diğer kızları etkilediği gibi benim de üstümde epey etkili olmuştu elbette. Fosforlu Cevriye burnundan hiç kıl aldırmıyordu erkeklere, hiç müdanası yoktu ve hemen hadlerini bildiriyordu yılışıklıkların, çıt kırıldımlıkların. Hele argoyu "o biçim" iyi konuşması, arada bir yumruklarını hiç sakınmaması biz kızları büsbütün mest ederdi. Kendimizi korumada, kız olduğumuz için hele kasaba gibi devamlı "sen kızsın, yapamazsın, kızlar hiç öyle yapar mı ne ayıp" gibi sözlerin sıkca duyulduğu bir ortamda Fosforlu Cevriye, başımızı dik tutmamıza epey yardımcı olmuştu diyebilirim. Yıllar sonra öğrenecektim senoryonun yazarının eski tüfeklerden Suat Derviş'in olduğunu. Beni onunla tanıştıran annendi Sinancığım ve annenin bizde kaldığı ve İstanbul'a gideceği bir sabah hoş bir raslantı sonucu tanışmıştık onunla. Senin o sabah okula erkenden gitmek zorunluluğundan anneni İstanbul'a uğurlamak için onunla ben gelmiştim gara. Pe-

ronda "tren hazır bekliyor" filan gibi konuşup yürürken birden annen ilerde, o sırada birisiyle vedalaşan, saçları epey beyazlaşmış bir kadına doğru hızla yürüyüp, seslendi. Kadın da anneni görünce gülümseyip, "Nazife hanım!" diyerek sevinçle annene doğru yürüdü. Sarılıp öpüştüler. "Geliyor musunuz yoksa gidiyor musunuz" diye sorduktan sonra, ikisinin de gidiyor olduğu anlaşıldı. Epeydir görüşemediklerine dair konuşup, birbirlerine hatırlarını sordular. Sonra da annen ikimizi tanıştırdı. Gülümseyerek "Gelinim, Şirin. Sinan'ın karısı. O da bizim gibi fosforlulardandır." Annenin neden böyle dediğini anlamadığımdan, biraz hayretle ve tuhaf tuhaf baktım. Benim anlamadan hayretle baktığımı görünce: "Fosforlu Cevriye'nin senaryosunu Suat Derviş hanım yazmıştır Şirin, onun için öyle dedim" diye de açıkladı. Suat Derviş ise "Demek o da bizden ha. Dur öyleyse yanaklarından bir öpeyim" deyip, yalnızca elimi sıkmakla yetinmeyip bana sarıldı. Bu içtenlikten çok hoşlanmış, çok sevinmiştim. Bir taraftan da Fosforlu Cevriye'yi eski tüfeklerden biri yazmış olsun, doğrusu inanamıyordum; çok şaşırmıştım. "Şimdi anlaşılıyor, o filmin biz kızları neden o kadar etkileyip, güçlendirdiği; bir de Şoför Nebahat vardı, hani Sezer Sezin'in oynadığı, onu da mı siz yazdınız?" filan dedim. Ama Şoför Nebahat'ı o yazmamıştı. Kadınların alışılmış meslekler dışında meslek edinebileceklerini belki de o film soktu kafamıza diye gülüştük. Onunla tanıştığıma çok ama çok sevinmiştim. Sonra da ikisini de tirene bindirip, hoşçakalın deyip, ayrılmıştım gardan. Sen tabii çoktan tanıyordun Suat Derviş'i. Hatta yeni tanıştığımız sıralarda, annemin adının Suat olduğunu öğrendiğinde söz etmiştin ondan. "Böylece Suat adında iki kadın bilmiş oluyorum. Biri Suat Derviş, diğeri annen. Ama annenle daha tanışmadık" deyince ben: "Onu da askere çağırmışlar mı?" diye sormuştum da sen gülmüştün. "Ne gülüyorsun, şaka etmiyorum, gerçekten annemi, adından dolayı askere çağırmışlar, biliyor musun?" demiştim. "Deme yahu, sahiden mi?" diye hayretle sormuş ve büsbütün makaraları koyvermiştin. "Gülme ...valla sahi. İkinci adının Sabriye oluşu kurtarmış onu. Birinci muayeneye çağrılmış. İtiraz için şubeye gittiğinde oradakine anlatıncaya kadar akla karayı seçmiş. Nuh diyor peygamber demiyormuş Jandarma Kumandanlığındaki er mi, subay mı, her kimse. Yoksa valla asker kaçağı olarak aranırdı da ha" " Aranırdı valla. Suat Derviş'in askere çağrılıp, çağrılmadığını bilmiyorum bak. Belki onun da başına

gelmiştir, kim bilir. Belli mi olur askeriyenin işleri. Bir gördüğümde sorayım kendisine. Eskilerdendir biliyor musun? Çok esaslı devrimci kadınlarımızdan. Kitapları filan var" demiştin. Ve onun gene eski tüfeklerden Reşat Fuat'ın karısı olduğunu söylemiştin. Tabii ben o sıralar Reşat Fuat'ı filan da pek bilmiyorum. Eskiler bizden çok önceki bir zamana ait ve bir bilinmezlik perdesinin arkasında sanki. Tek tek ordan burdan duyduğumuz isimler, bazen bu, bazen şu vesileyle anılıyor. Şefik Hüsnü'den sonra ikinci adam olduğunu duymuştum bir yerlerden Reşat Fuat'ın. Ama Suat Derviş'i hiç duymamıştım. Meğer eseriyle çoktan tanışmışız da haberim yokmuş.

Alper'in evinde tıbbiyeli Yasemen'le konuşurken, konu Fosforlu Cevriye'ye kadar gelmedi ama, onda izlediğim başka bir şeydi. Eşitler arası ilişkiler yerine, onlar gibiliği, savunuyordu ve o erkeklerle matematiksel bir eşitlik peşindeydi. Bense herkese ihtiyacı kadar, herkesten yeteneğine göre, ilkesinden ötürü böylesi bir matematiksel eşitlikten yana değildim. Kendi tarzımız ve tutumlarımızı yetkinleştirip, güçlendirmemiz gerektiği inancındaydım. Ne biz erkekler gibi olmalıydık, ne de erkekler bizler gibi. Kendi gibilik önemliydi, bu konuda da. Alper, Yasemen'le tartıştığımız gün, hiç karışmayıp yalnızca bizi izlemişti.

Arkadaşlığımız süresince, Alper'den sadeliği öğrendiğimi söyleyebilirim. Tabii fakülteye kaydolduğum ilk yılda uzun tırnaklara ojeler, gözlere sürmeler, dudaklara rujlar sürerdim. Hatta o yıl turuncu ruj moda olduğundan arada bir de turuncu. Arkadaş olduğumuz, artık ona Birsin'siz de uğrayabildiğim sıralarda Alper, doğallığın güzelliği üstüne konuşmuştu bir gün benimle ve haklı bulmuştum onu ve yavaş yavaş vaz geçmiştim makyajdan. Yalnızca gözlerimi siyah kalemle hafif boyamayı sürdürüyordum.

Velhasıl 1963 yılının o kış gününde, Ataol'ların Kavaklıdere'deki evinden, Alper'e o saat kendim kalkıp, gidemeyecek oluşuma çok içerliyordum. Karanlıktan korktuğumdan filan değil, Alper'i, 'çat kapı ben geldim' diyecek kadar yakından tanımıyordum henüz. Üstelik evin yerini de bilmiyordum. Ve koca şehirde gidecek başka bir yerim de yoktu, çünkü ne daha Yeşimlerle tanışmıştım ne de liseden arkadaşım Olca'ya rastlamıştım, onu geldiğimden beri bulmaya çalışıyordum, bir türlü de bulamıyordum. Daha sonraları kalabilecek yerlerim çoğalacaktı ama, sırnaşmanın olduğu o gün böyle olanaklarım yoktu ve yalnızca Birsin'in

götüreceği Alper'in evine gidebilirdim. Kalkıp, gidemeyince de bu askıntı oluşa büsbütün içerliyor, bir taraftan da nasıl bu denli kaba olunabileceğine aklım ermiyordu. "Bizim Köy" gibi bir kitabın yazarı üstelik! Böylesi tacizlerin tanımadığım kimselerden gelmesi halinde onları münasip yöntemlerle savuşturmayı gayet iyi bilirdim, –az adam dövmedim– ama bu adama arkadaşların önünde dayak atmak, pek yakışık almayacakmış gibi geliyordu. Tek başımıza olsak ona gününü gösterebilecekken, arkadaşların varlığı kolumu kanadımı kırıyordu. Önce Birsin algıladı durumu, adamdan ötelere kaçıyordum, adam gene yanı başıma sokulup, garip garip davranıyordu. Sonunda "bir şey söyle şu arkadaşına, yoksa karışmam, elimden bir kaza çıkacak " demek zorunda kalmıştım Ataol'a. Birsin de sinirlenmişti duruma. Bunun üzerine o da "Rahat bırak kızı" dedi de kurtuldum. Biz de Birsin'le o gün orda kalmayıp, Alper'in evine gitmiştik. Ve ondan sonra da bir daha Kavaklıdere'deki eve uğramamıştım. Ama Kavaklıdere'deki o evde bu olay olmadan epey önce bazı ilginç şeyler de yaşamışlığım vardı.

Örneğin, Nâzım Hikmet'in o yıl ölmüş olduğunu da onların evinde öğrenmiştim. 1963 yıllarının o soğuk kış günlerinin birinde, Ataol ondan belki de şiirler okumuştu bize. Nâzım'ın o yıl ölmüş olduğu hangi bağlamda söylenmişti? Abdullah bir vesileyle değininçe, Ataol'un yüzünde nasıl bir kederin belirdiğini bu gün de hatırlıyorum. Sanki ateşe değmişti eli. Artık engel olamayacağı bu ölümün çevresinde örülen sususun o anlık kırılması, Nâzım'ın çevresinde örülen genel susuş kumkumalığının ağırlığını anımsatmıştı ona. Ve bu kederi oradakilerle o sırada ve o tarzda paylaşmak istemeyişle, ya da istediği gibi konuşamayacağı bilincinin kahrıyla, Nâzım'ın hayatına duyduğu derin sevgi ve saygı vardı yüzündeki bu kederde. Adeta ağzından lafları kerpetenle almaya çalışıyorduk. Onun Moskova'da öldüğünü duyduğumda Nâzım'dan hemen hemen hiçbir şiiri okumamıştım diyebilirim daha. Okumuş bile olsam, onun şiiri olduğunu bilerek okumamışımdır. Çünkü bizim evde yıllar öncesinin "7 Gün" mecmuaları vardı. Onları, kaldırıldıkları dolaptan indirir, bizimkilerin görmez yanından çocukken hep karıştırır, okurdum. Orada şiirleri olduğunu daha sonraları bir gözden geçirişimde fark etmiştim. Okuduğum sırada ise kimin yazısı, kimin şiiri diye bakmazdım elbette. Ama tabii namını eskiden beri duymuştum Nâzım'ın.

Belki de Ataol ondan okuduğu şiirlerin ondan olduğunu da söylememişti o sıralar bize. Ve henüz kimi ön yargılardan kurtulmadığımız da açıktı. Dedim ya sosyalizm kelimesi bile sıklıkla konuşulmaz, "toplumculuk" tan söz edilirdi. Komünist lafı ise ağza alınmaya cesaret edilen bir kelime değildi daha... Erses gibi hiç çekinmeden tek tük söyleyenler olsa da... Ve tabii Nâzım'ın adı çevresinde de bir susuş çemberi oluşmuştu. Velhasıl Kavaklıdere'deki eve Birsin'le artık pek gitmiyorduk.

Sonra Birsin'le Ataol, bildiri dağıtmaktan bir yerlere sürüldüklerinde onlar için koşuşturmuştuk... Bir süre sonra da ayrılmıştı ikisi... Arada gene Ataol'la buluşup, konuşsak da eskisi gibi değildi artık. Bir Perşembe günü birlikte AST'ın bir oyununa Birsin olmadan gittiğimizi hatırlıyorum. Neden Perşembe diyorum, çünkü haftada yalnız o gün saat 24'e kadar kapılar açıktı bizim yurtta. Oyundan sonra da tiyatroda oyuncularla biraz kalıp, ne dediğimi sormuş, kendisinin bunu çok istediğini de eklemişti. Kapıların kapanmasına bir buçuk saat olduğundan, biraz kalabileceğimi söyledim. Zaten tiyatrodan yurt beş dakikalık yoldu. Oyuncularla tanıştım, oyun üstüne ve AST'ta daha önce seyrettiğim diğer oyunlar üstüne konuştuk. Uzun süre oynanılan "Ayak Bacak Fabrikası" yazarı Sermet Çağan'ı o gün tanımıştım. Ali Özoğuz da AST'ta oynamadığı halde, Sermet Çağan'ın ve karısı Seçkin'in çok iyi arkadaşıydı ve oradaydı. Sonradan onları daha iyi tanıyacaktım. Her ikisinin de evlerinde çeşitli sanatçıların veya şairlerin de katıldığı sofralarda, hoş sohbetlerinde bulunacaktım. Ahmet Arif'i onlar aracılığı ile tanıdım. Hayatımda içtiğim tek yudum rakıyı da Sermet Çağan'ın karısı Seçkin'in hatırına içmişimdir. İkinci yudumu içememiştim tabii. Sermet Çağan'la, Ali Özoğuz son derece neşeli insanlardı ve esprileriyle ortalığı kırıp, geçirirlerdi. O gün de tam kıvamındaydılar, biri bitirip biri başlıyordu espiriye. Sermet Çağan bir ara Ulus gazetesinde çalışmış ve yazdığı bir yazıdan dolayı İran Şahı Rıza Pehlevi'ye hakaretten hakkında dava açılmış. Duruşma günü geldiğinde, mübaşirin mahkeme koridorlarında seslenişini, çağrının yankılanışını öyle bir güzel hem oynayıp, hem anlatıyor ki, mübaşirin dünya yansa hasırı yanmayan halini, oradaymışız gibi algılıyoruz: "Davalıı... Serimet Çagannn... Davacıı Rızaaaa Şahhh Pehlevii..." Bunu başka hikâyeler izlemişti.

AST oyuncuları da makyajlarını silip, sohbete çoktan katılmışlar, içmeye de başlamışlardı.... Benim de elime tutuşturdukları

şarap kadehinden iki yudum anca alabilmiştim. Aralarında bazılarının oyunu olağanüstü iyiydi. Ayberk'le, Tuncer'le ve Tuncay'la konuşup, oyunlarıyla ilgili düşüncelerimi söyledim. AST'da ilk gördüğüm oyun "Godot'yu Beklerken" hepimizi adeta çarpmıştı. Yerlerimize mıhlanıp, kalmıştık. Ondan sonra başka oyunlar sökün etmişti. Hem kendimin hem de çevremin tüm etkilenimlerini onlara aktarmamdan çok hoşlanmışlardı. Daha sonra bir yerlere gidip, eğlenme fikri ortaya atılınca Ataol: "Ne dersin Şirin sen de gelir misin, ben onlarla gitmeyi çok istiyorum, bunu bilesin" demişti. Tarzına biraz canım sıkılmıştı Ataol'un. O da biliyor, birlikte geldiğimiz için, birlikte çıkmak gerektiğini. Elbette onlarla bir yerlere gidilince, yurda dönemeyeceğim aşikardı. Ben pek istemesem de onun bu denli istemesi karşısında bir taraftan ona takaza olmak istemiyorum, diğer taraftan da merak ediyorum. Kaldı ki gidecek yerim de vardı artık. Perşembeleri kapılar gece 12 de kapanıyordu ama, bizim İzmir Kız Lisesi'nden arkadaşım Olca Daroğlu'na (evlenmiş şimdi Altunay olmuştu) artık rastlamış, çoktan bana evlerinin balkon anahtarını vermiş, canımın istediği her zaman, ister gece, ister gündüz ihtiyaç duyduğum her durumda eve gelebileceğimi söylemişti. Başka anahtar olmadığı için balkon anahtarını verebilmişti. Onlara hiç değilse haftada bir uğruyordum. Hatta Birsin'i de götürdüm bir keresinde onlara. Ve Kuseyri'yi de onların evinde tanımıştım, Olca'nın kocasının memleketlisi oluyordu. Uzun ince boylu, sarışın güler yüzlü, tertemiz bir gençti Mustafa Kuseyri. Olduğundan daha da genç görünüyordu. Bu nedenle onu lise öğrencisi filan sanmıştım ilk gördüğümde, meğer aynı fakültede imişiz de, haberim yokmuş. Haberimizin olmadığı başka bir konu da onun, bir arkadaşı tarafından tabancayı kurcalarken serseri kurşunla kazayla ölecek olmasıydı. Ondan sonraki günlerde de hem okulda, hem de Olca'larda hep görecektim Kuseyri'yi. Bahçelievler'deki bu zemin kata, onların çevresinden daha çok insan gelirdi. İçlerinden hiçbirini hatırlamıyorum, Mustafa Kuseyri'den başka. İşte bu zemin katın balkonuna zıplayıvermek çok kolaydı. Salonda bir battaniyeyi de belki gelirim diye, her zaman hazır bulundururlardı. Onları uyandırmadan, oradaki kanepede uyurdum. Yani Ataol'ların Kavaklıdere'deki evlerine gitmek zorunda değildim. Mahmut Makal'ın askıntı olduğu günkü gibi de gidecek yer bakımından çaresiz bir durumda hiç değilim AST'a geldiğimiz o

gün. Ataol'a, "kimler gelecek" diyorum..." Ayberk, Tuncay, Tuncer... Seden, Meral... başkaları, hem onlarla daha yakından tanışmış olursun" deyip beni ikna etmeye çalıştı. "Tamam, gidelim... madem. Kalacak yerim de var zaten" demiştim isteksiz isteksiz. Taksilere atlayıp, hep birlikte bilmediğim bir bara geldik. Daha doğrusu zaten bilmeme olanak yok, ömrümde o zamana kadar her hangi bir bara gitmiş değilim. Ataol'la, fakülte dönüşü, yurda uğramadan buluştuğumuzdan ötürü de benim elimde, koca *Ceza Hukuku* cildi var ve çantama da sığmıyor; her halimden öğrencilik akıyor.

Masaya oturuldu, içkiler, mezeler söylendi; localarda birileri öpüşüyor, göbek dansı yapan bir kadın çıktı şıkıdım şıkıdım oynuyor... Ben hiç ama hiç eğlenmiyorum. Onlar kadının oynamasına el çırparak tempo tutuyorlar, içkiler içiliyor. Bense kadınların cins olarak sömürülmelerinin çıplak görüntüsüyle karşı olduğumu duyumsadığımdan, bundan da aynı masada oturduklarımın eğleniyor olmasından, büsbütün acı duyuyorum. Tepside kadın oynatılmasıyla, burada, bu et satışının yapıldığı yerde oynatılması arasında bir fark görmüyorum... Dansın her türlüsünü seven, hoşlanan ben, kadının meta haline dönüştürülmesini sembolize eden böyle yerlerdeki bu danstan, bu ortamdan tiksinti duyuyorum.(Yıllar sonra bir folklorik gösteride Mısır folkloru olarak izlediğim, başlarında ağırlıklar taşıyarak yapılan aynı dans hoşuma gitmişti örneğin. Yüklendiği anlam, yapıldığı yer, maksat çok önemli yani. Ve gene aynı dansı Avrupa'da kadının bedeninin özgürleşmesi olarak yapan bir Alman kız, giyinik oynadığında da hoşlanmıştım, "helal olsun kıza, nasıl da öğrenmiş, hakkını vere vere oynuyor" demiştim) Saat iki... Ataol'a bakıyorum, diğerleri gibi tezahürat yapmıyor, ama halinden memnun. Biraz daha sabredip, ona gitmek istediğimi söylüyorum. Kendimin yalnız başına gidemeyeceğinden değil, tiyatroya birlikte gelince, gidişin de birlikte olması olağan geliyor bana. Üstelik tiyatro da değil orası. Bar gibi böylesi bir yerden yalnız çıkmanın, başka rizikoları da var, diye düşünüyorum elbette. Onunsa tüm halinden kalkmak istemediği anlaşılıyor ve "Saat 24'ten sonra kadın erkek eşitliği işlemiyor değil mi" deyince, sanki başımdan bir kova soğuk su dökülüyor: "Öyle mi, peki madem! Ben kendim gitmesini bilirim" deyip birden ayağa kalkıyorum. Zaten işkence içinde hissediyorken kendimi, et satışının yapıldığı bu yerlerden kendimi dışarı at-

maktan başka bir şey düşünmüyorum o saniye. Çantamı omzuma astığım gibi, masadan ceza hukuku kitabımı da alarak, onların ne dediğine kulak asmadan, hoşçakalın deyip, demediğimi de bilmeden, alelacele barın kapısından çıkıyorum... Bir taksiye atıyorum o hışımla kendimi. Tek başına o saatte bir genç kızın öyle bar gibi yerlerden çıkıp, taksiye binmesine alışık olmayan şöför hayretle yüzüme bakıyor. Kendinden emin ve karşısındakine de "ona göre ha" diyen bir sesle, "Bahçelievler... oraya geldiğimizde yolu size tarif ederim" Sesimde en küçük bir çatallaşma, bir içkili tını yok. Halimde ise en küçük bir davetkâr belirti yok, giysilerim ise olağanüstü mazbut. Siyah dar etek ve ceket. İçine pembe poplin bluz, kırmalı volonları bir santim siyah ceketin kollarından çıkmış. Elimde *Ceza Hukuku* cildi de cabası. Şöför hiç sesini çıkarmadan, sohbet etmeye de cesaret edemeden sürüyor. Onunla benim aramda, taksiye girdiğim anda örülmüş bir duvar var. Semte girdiğimizde, yolları tarif ediyorum. Durduğunda da parasını dediğinden de fazla ödüyorum. Saygıyla teşekkür edip, gidiyor. Ben de dar eteklerimi gecenin karanlığında, kimsenin görmeyeceğinden emin olarak, yukarı kadar sıyırıp, zar zor balkona atlıyorum. El yordamıyla çantamdan anahtarı bulup karanlık eve giriyorum. Gene el yordamıyla ışığı açıyor, hep koltuğun kenarında duran battaniyeyi üstüme çekiyor, divana kıvrılıp, uyumaya çalışıyorum.

Bu olaydan sonra Ataol'la epey bir görüşmemiştik. Hatta diyebilirim ki yalnızca müşterek arkadaşlarımızın yanında, ya da Erdal'ın kitap dükkânında filan karşılaşır olmuştuk. En son Kozlu işçilerinin öldürülmesini protesto yürüyüşünde rastlaşmış, orada ayak üstü konuşmuştuk. Beni Necmiye'yle o gün tanıştırmıştı. Yürüyüş günü Birsin'den şöyle bir konuşup onu görüp, görmediğimi sormuştu, o kadar.

Bülent'le Balaban'ın sergisine giderken Ataol'a rastlayınca, üstelik *Dönüşüm* gazetesi satarken, şaşırıyorum tabii ve "Merhaba yahu. hayrola Ataol, işi seyyar satıcılığa mı döktün" diyorum. "Siyasi gazete satıyoruz, bizim partinin" diyor. Gazetenin adını görmeye çalışıyorum, başımı okumak için yana eğip: "Dö-nüşüm" diye heceliyorum. Bülent de o sırada, "demek çıktı ha" diyor. "Böyle bir gazete çıkacağından senin haberin vardı öylemi?" diye sorunca, evet anlamında başını sallıyor Bülent, "yalnız ben mayısta çıkacak diye biliyordum" diyor. Ve de böyle yollarda satılacağını ise hiç bilmiyormuş. Bu nedenle yolda satılmasına o da

benim kadar sevinçle bakıyor. İkimiz de hemen birer tane satın alıyor, durup durup "ne güzel böyle gazete satıyorsunuz ha yollarda?" diyoruz. Ataol "gelin siz de satın bizimle" diyor. Bir taraftan da isteyenlere gazete verip, paranın üstünü denkleştirmeye çalışıyor. "Biz Balaban'ın sergisine gidiyorduk. Bilmem biliyor musun, Bülent bu hafta içinde Paris'e gidiyor!" Öyle mi anlamında bir işaret yapıyor başıyla Ataol sonra da "bilmiyordum" diyor. "Bir daha Balaban'ın sergisini nerede görecek. Sergi dönüşü, gelir satarız ama" diyorum... Bülent iktisat doktorası yapmaya gidiyor Paris'e ve en azından iki üç yıl gelmeyecek memlekete. Yolculuğa çıkmadan önce, Türkiyeden birlikte götüreceği "anları" çoğaltmaya bakıyor. Günleri sayılı, sergiyi ikimiz de merak ediyoruz. "Hadi şimdilik eyvallah" deyip ayrılıyoruz ama aklımız da onlarda kalıyor. Böyle bağıra çağıra, militanca satış çok hoşumuza gidiyor ve bizi kıvandırıyor.

Biraz aşağıda başka bir grup daha var gazete satan. Bülent içlerinden pek çoğunu tanıyor. Ne de olsa hem mülkiyeli, hem de Sadun Aren'in kardeşi. –Hatta Paris'e gitmeden epey önce beni Sadun Aren'lere de götürmüştü. Hem Sadun hocayla, hem de eşiyle bu vesileyle tanışmıştım. Hatta Bülent'le, biz gençlere haber de yollamıştı Sadun Hoca, "üniversitede mi kalmamı isterler, yoksa seçimlere girmemi mi? Milletvekilliği adaylığım konusunda düşüncelerini öğrenmek isterim gençlerin" diye... Pek çok genç, Sadun Hoca'dan partinin millet vekili adayı olmasını istemişti... Ben üniversitede hoca olarak kalmasını yeğlediğimi söylemiştim – Diğer gazete satan grup biraz daha kalabalık. Hatta aralarından bazıları, gezerek satıyor. Burada da gazeteye olağanüstü bir ilgi var. Ellerimizdeki *Dönüşüm*'leri görünce içlerinden biri "Bizim gruptan değil de, yukardan alırsınız ha, sizi gidi siziler" diye takılıyor. Bülent "Dur, bi tane de sizin gruptan alayım" deyince, "Hadi ordan" deyip, gülüyorlar. "Valla çok ciddiyim" diyor Bülent ama, dinletemiyor. Satış nasıl gidiyor, diye soruyoruz. "Çok iyi, çok iyi" diye sevinçle cevaplıyorlar. Onlara da "Hadi, size pazar ola, birazdan gelip, biz de satacağız ama şimdi gitmemiz gerek, hoşça kalın" diyoruz. Yakındaki Sanat Sevenler Derneği'ne doğru yöneliyoruz ve serginin bulunduğu bodrum kata iniyoruz.

Ve iner inmez de renklerin içinde buluyoruz kendimizi. Koyu tonlara sürülmüş, ışıltılı ya da acı renkler. Sarı sıcak, mavi parıldayan ay... Köy düğünü, mezarlık, sokakta oynayan çocuklar... Üre-

ten köylüler. Bazı tablolarda sadece erkekler, bazılarında sadece kadınlar. Toprakla, öküzleriyle bütünleşmiş, zayıflıktan kemikleri çıkmış üretmenler. Toprağı sürerken, başakları biçerken, ölülerini gömerken, yağmur yağsın diye dua ederken... Oraklar, tırpanlar, döğenler, yakıcı güneş. Kanter... Koyu renkler, ışıltılı renkler. Balaban kıvırcık saçları, çıkık elmacık kemikleri ve sevimli köylü şivesiyle soruları cevaplıyor. Yanında bir tiyatro sanatçısı. Elinde Plehanov'un *Sanat ve Sosyalizm* kitabı.

İlk kez İzmir'de görmüştüm Balaban'ın resimlerini. O sergiden renkler değil aklımda kalan, siyah beyaz tonlar... "Şair Baba"... Kafesli pencereler, hapishanenin demir parmaklıkları...Bir kapatılmışlık ve sıkıntı...Özgürlüğe vurulan kilit. O zamana kadar hiç böyle resimler görmemiştim ve ressamıyla tanışmak heyecanlandırmıştı beni. Balaban'ın kim olduğunu pek bilmeden, cana yakınlığı ve resimleri çok etkilemişti biz lise öğrencilerini... Bu kez, Ankarada'ki bu sergide ise biraz bilgim var Balaban hakkında... Nâzım'la aynı hapishanede kaldıklarını ve Nâzım'ın ona resim dersi verdiğini biliyorum en azından. Sergide Işık Yenersu'yla ve başkalarıyla karşılaşıp, tablolar üstüne konuşuyoruz.

Bülent'e, "artık gidelim, arkadaşlara söz verdik " diyorum. Kekre bir tadla çıkıyorum sergiden. Ataol'ların yanına varana kadar epey yürüyoruz. Onlar işlerine, sloganlarına devam ediyorlar. Biz de katılıyoruz aralarına. Üstümdeki giysiler gazete satmaya pek elverişli değil. Gene teyzemin bir giysisi bana uydurulmuş. Tabaya bakan kirli sarı ile siyah kalın çizgili yün kumaştan dar bir etek, aynı çizgili kumaştan dar yelek, içine, tonu giydiklerimi tutan bir buluz en üstüne de siyah lastikotin kumaştan bir ceket. Ceketin alttan iki düğmesini tutturmuştum, gazete satarken hiç olmazsa biraz rahat hareket edebileyim diye onları da açıyorum. Sokakta bir gazete satışı için uygun olmayan asıl taba renk ayakkabılarım. Sivri yüksek çelik topuklu, modaya uygun sivri burunlu ve arkadan açık. Ama olsun o saat bunları düşündüğüm yok, elimdeki bir tomar gazeteyi tek tek satmakla meşgulüm.

Satış iyi gidiyor. Bozuk paralar elime sığmıyor. Arkadaşlardan birinin ceket cebine ya Haluk'un, ya Ataol'un cebine koyuyoruz paraları, üstünü de ordan alıp, denkleştiriyoruz. Başkasının cebine elini sokmak tuhaf bir duygu ama zorunlu, benim cebim yok. Kalabalıktan merak edenler bir küme oluşturmuş önümüzde. Bir iki kişi lafla sataşıyor. "Bu da gazete mi?" gibi kışkırtıcı bir edayla

gazete satın alıyorlar. Onlara aldırdığımız yok, işimize bakıyoruz biz.

Başkentliler ilgiyle izliyorlar. O zamana kadar denenmemiş bir yöntem böylesine kalabalık bir grupla ve adeta bir protesto gösterisi imiş gibi bağıra bağıra gazete satmak. Kimi ürküyor, bir yay çizip uzağımızdan geçmeye çalışıyor. Bülent'e "artık sen gazete satma, ne olur ne olmaz, yolundan kalırsın, doktorandan olursun" diyoruz. O önce dinlemiyor ama arkadaşlardan biri "ver bakayım şu gazeteleri arkadaş, paydos senin için" diyor. Mecburen bırakıyor bizim "gece yatmaz" gazete satışını... Bir süre öyle arkamızda, dükkânın merdivenine oturmuş, duruyor, "sen git Bülentciğim hadi artık, arkadaşlarla vedalaş bence... bakarsın gider ayak bir terslik olur" diyorum. O sırada bir arkadaşla geze geze gazete satan ve kendisinden Yurdakul (Alpay) olduğunu öğrendiğim arkadaş, gazeteleri bittiğinden, yeniden gazete almak için bizim yanımıza geliyor. "Seninle birlikte geze geze satalım mı?" diyorum ona, "tabii" diyor, burada ihtiyaç yoksa, arkadaşlar uygun görürlerse..." Ataol'a bakıyor bir taraftan da. Ataol, "dikkat edin ama, komandolar filan da geziniyormuş oralarda" diyor ve ben de onunla geze geze gazete satmaya katılıyorum. Bülent'e de, "hadi bizle gel, yukarı doğru; ordan seni uğurlarız" diyorum. Çaresiz razı oluyor, herkese hoşça kal deyip, yanaklarından öpüyor ve bizimle yürüyor. Dört yol ağzına gelince, "Yarından sonra görüşürüz Yeşim'lerde" diyorum. Onun şerefine gitmeden önce bir veda düzenlenecek. Onların çevresinden tüm arkadaşlar gelecek. Savaş (İncer), Erses, Nazlı, Çetin (Yetkin), Sibel (Ay), daha başkaları hatta İstanbul'dan Ömer'in bile gelme olasılığı var. Savaş Toprak'sa haydi haydi gelecek." Kitapları oraya mı getireyim, yoksa ordan çıktığımızda mı gidip alırız?" diye soruyor Bülent. Fransaya gitmeden önce tüm sol literatürle ilgili Türkçe kitaplarını bana bırakacak, daha doğrusu armağan edecek. "Sana nasıl uygunsa" diyorum. Ayrıldığında dönüp yeniden bize bakıyor ve rulo yaptığı gazeteyi başına götürerek selam veriyor ve bir kez daha gülümseyerek hoşça kalın diyor ikimize.

Bu olağanüstü zeki ama mütevazı gülüşünden akan, herkesi yerli yerine oturtmayı bilen, olağanüstü dengeli ama özgür ve karşısındakine de bu güveni ve özgürlüğü anında aşılayan, sevgi, espri yüklü, duyarlılığın satışını yapmadan duyarlı, yiğitliğin gösterişini yapmadan yiğit, bilginin işportasına kalkışmadan bilgili,

insanların yalnızlığına akran derin insana, içli ve neşeli Bülent'e bakıyorum bir an. Onun gidecek oluşuna çok üzülüyorum. Her şeyi ama her şeyi konuşabileceğim, güvendiğim bir insan gidecek işte buradan uzaklara, hoşça kal Bülentciğim, diye mırıldanıyorum. Sonra gezerek gazete satışına dalıyorum. Heyecanlıyım. Yurdakul'la tanıştığıma seviniyorum. Olağanüstü sade ve ince ruhlu bir insan algılıyorum onda. İçi içine sığmıyor belki ama, heyecanını gemlemeden, delişmen de olmadan ağır başlılığını koruyor. Ama asla "ağır ol da molla desinler" cinsinden değil bu ağır başlılık. Ölçülülük tabiatının gereği onun. Hiçbir fazlalık bulaşamıyor sanki ona.

Yüreğindeki enginlik, hemen her kesin algılayabildiği bir niteliği onun. "Bu delikanlıyı sevebilirim belki" diye geçiriyorum aklımdan. Aklım söylüyor bunu ama yüreğim henüz suskun.

Gezerek gazete satışı da fena değil. Elimizdeki gazeteler hemen azalıyor. "Bakıyorum da Yurdakul, ceplerini epey doldurdun" diye takılıyorum Yurdakul'a. "Kelimenin tam anlamıyla öyle valla" diye gülüyor. Bir ara elinde ümmetçilerin gazetesi olan bir genç, (daha sonra adının Yılmaz Yalçıner olduğunu öğreneceğim ve ileride bozkurtların başkanı olacak komando) önüme geçip küstah bir şekilde kendi gazeteleri *Kuvay-i Milliye*'yi tam sayfa açarak neredeyse burnuma sokuyor: "Asıl gazete diye, buna denir, neden bunu satmıyorsun?" İçimden "herifin" suratına bir yumruk indirmek geçiyor ama kendimi tutuyorum, gayet soğukkanlı, "iyi, sen de karşı kaldırıma bir tezgâh aç, git sat pek beğendiğin kendi gazeteni. Mani olan mı var?" diyorum. Ne cevap vereceğini bilemiyor. Yurdakul da zaten, "hadi arkadaşların yanına doğru gidelim biz Şirin" diyor. Aşağıya doğru yürüyoruz. Fakat arkadaşlar çorapçının önündeki eski yerlerinde değiller... Onları bulana kadar, hem gazete satıyor, hem de Büyük Sinema yönüne doğru yürüyoruz. Hollanda Seyahat Acentesi'nin önündeler... Bir kalabalık birikmiş çevrelerinde. Biz de hemen yanlarında durup, elimizdeki gazeteleri satmaya koyuluyoruz; artık geze geze satmayı bırakıyoruz. Çember gittikçe daralıyor.

Birden benim hiç beklemediğim bir hareket başlıyor ötemizde. Demin söz atıp, dalaşmak isteyenler, kalabalığın ortasında bu kez gazeteleri yakıyorlar. İki üç gazeteden yükselen alevlerin yanındaki, demin önüme geçip, kendi gazetelerini gösteren komando, bas bas bağırıyor : "Allahsız komünistler!" Gazeteyi yakanların üstle-

rine gidip, derslerini vermemiz gerektiği geçiyor aklımdan. Arkadaşlara bakıyorum, işe devam ediyorlar, kimsede ses yok. Niye ses çıkarmadığımızı anlamıyorum. Gerekeni yapmazsak azıtacaklar. Bu arada, olaya rağmen gazeteye ilgi artıyor. Bozukluk yetişmiyor. Ötemizdeki karışıklık bakıyorum büsbütün azıtıyor. İçlerinden biri yakılmamış bir *Dönüşüm*'ü göstererek: "Burda yazılanların hepsi yalan, bunlar memleketimize komünizmi getirmek istiyorlar! Gazetede kimlerin yazı yazdığına bir bakın: Aziz Nesin, Sadun Aren... Hepsi sicilli komünist bunların. Allahsız, kitapsızdır bunlar! Komünistler her görüldüğü yerde ezilmelidir! Sesleri de kesilmelidir" diyor ve çaktığı çakmağıyla gazeteyi tutuşturup yere atıyor ve zıpkın gibi birden fırlayıp, üstümüze saldırıyor. Haluk'a vurmaya başlıyor. Birden gazetelerin Haluk'un boynuna doğru cumurlandığını görüyorum. Daha ne olduğunu kavrayamadan üstümüze başkaları çullanıyor. İtiş kakış, biri arkadan bana sarkıntılık etmeye kalkışıyor. Dirseğimle böğrüne kuvvetlice indiriyorum, uzaklaşıyor. Bunu yapan saldıranlardan değil, fırsat bu fırsat diye, o curcunada sebeplenenlerden. Ben soğukkanlılığımı muhafaza edip, gazeteleri satmayı sürdürüyorum. Biraz önce bağırmazken, üstelik bu kez bağırıyorum: "*Dönüşüm*, gerçekleri yazıyor. Aziz Nesin! Sadun Aren *Dönüşüm*'de!" İçimden sde bana daha dokunmuyorlar, gazetelerimi satabileceğim demek ki derken, iki kolluma birden enlemesine hızla vuruyor yandan sokulduğunu görmediğim bir adam. Gazeteler, paralar yerlere saçılıyor. Vurana bakmadan, bir şey olmamış gibi toplamaya uğraşıyorum. Onlara verilecek en iyi cevabın, gazete satışının sürdürülmesi olduğunu düşünüyorum. Ne yaparlarsa yapsınlar onların bunu engelleyemeyeceğini bildirmek gerek. Ne olursa olsun işime devam etmeliyim. Gayet sakin ve serinkanlı bir şekilde gazeteleri ve toplayabildiğim kadar paraları yerden alır almaz yeniden satışa başlıyorum, gene bağırarak: "Gerçekleri yazıyor!! *Dönüşüm*! Amerikan emperyalizminin oyunlarını yazıyor! Onların uşaklarının yalanlarını yazıyor!" Yeniden itiş kakış.

Otuz, kırk yaşlarında, orta boylu,biraz tıknazca, köşeli sarı metal çerçeveli gözlüklerinin arkasından cibil cibil bakan ve ince bıyıklı bir adam çileden çıkmış üstüme yürüyor: "Şuna bak hâlâ gazete satacağım diye uğraşıyor. Anasına, dinine yaptığımın kızı görmüyor musun sizi parçalayacaklar, defol burdan!" Kolumdan tuttuğu gibi beni kalabalığa doğru fırlatıyor. Gazeteler, paralar

saçılıyor. Sendeliyorum, arkası açık, sivri topuklu ayakkabımdan ötürü ayağım burkuluyor, ayakkabımın biri neredeyse ayağımdan çıkar gibi oluyor ama yere düşmüyorum. Hemen toparlanıyorum. Çemberin ve olayın dışına fırlatılmış oluyorum ve birdenbire kalabalıktan biri gibiyim. Yere düşen gazetelerimi bile göremiyorum. Kalabalık olay yeriyle hemen aramı doldurmuş. Demin kollarıma vuran herif de buydu herhalde, diye geçiriyorum içimden.

Yakındaki açık hava çay bahçesine yöneliyorum. Bu günkü Zafer Çarşısı'nın yerinde o zamanlar ağaçlıklı güzel bir çay bahçesi var. Aklım sıra, çay bahçesinde olayların yatışmasını bekliyeceğim, sonra da gazete satışını sürdürmek için yerime döneceğim. Saflık işte. O zamanki bilinç düzeyim. Gidip, bir masaya oturuyorum da. Masalar, yuvarlak çelik masalar. İçim hiç rahat değil ve çok öfkeliyim. Öyle olmadığı halde, korkmuşum da olay yerini bırakmışım gibi canım sıkkın. Beni kolumdan fırlatıp, savuranın dediğini tutuyormuşum gibi içime sinmeyen bir duygu var yüreğimde. "Ben burda ne oturuyorum yahu, herifin biri beni olay yerinden fırlatıp attı diye işimi mi yapmayacağım yani!" deyip, kalkıyorum ve hışımla dönüyorum olay yerine. "Herifin" kim olduğunun da hâlâ bilincinde değilim. Komandolardan biri sanmaktayım. Sözüm ona gazete satmayı sürdüreceğim diye dönüyorum olay yerine.

Bakıyorum gazete filan satan yok ortalarda, deminki saldırganlar kışkırtmalarını sürdürüp, çevrelerine insanları toplamaya devam edip, bizlere, dünyadaki diğer komünistlere veryansın ediyorlar, bağırıyorlar. Bazıları onlardan uzak ikinci bir geniş halka oluşturmuş, seyrediyor. Elimde kurtarılmış gazete bulunsa, tek başına da olsa gazete satışını sürdüreceğim. Ama bir tane bile yok. Bulvarda trafik akıyor, kaldırımın yanında bir taksi durmuş. Arkadaşlardan Haluk ön koltukta. Ataol'la başka bir arkadaş, demin küfrederek beni kolumdan fırlatan altın çerçeveli gözlüklü adamla bir şeyler konuşuyor. Ne olduğunu anlamak için oraya doğru yöneliyorum. Niyetim "Hani artık gazete satmıyacak mıyız?" diye sormak. Biraz yaklaşınca adamın: "Sizin iyiliğiniz için, görmüyor musunuz sizi linç edecekler." dediğini duyuyorum. Yanlarına iyice yaklaştığımda lafın arkasını tamamlıyor: "Sonra hemen salıvereceğim, buradan uzaklaşalım. İyiliğiniz için." Hıh...iyiliğimiz içinmiş. Bir taraftan da "kim bu adam yahu?" diyorum içimden. Onları taksiye bindirmeye çalışıyor. Bu arada Ataol zorluk çıka-

rıyor... "Necmiye, nişanlım nerde? Onu almadan gitmem. Diğer arkadaşlar nerde? Onlara ne yaptınız?" diyor. Gözlüğünün bir sapı kırık tanımadığım esmer arkadaş: "Bizi nasıl götürürsünüz, bize saldıranları götürmüyorsunuz da!?" diye çıkışıyor kararlı bir sesle. Adam yineliyor, "Görmüyor musunuz millet galeyanda, linç edilmek mi istiyorsunuz?" diye kızgın kızgın söyleniyor . Sonra da "Hadi binin, uzun etmeyin yoksa zorla bindirmesini de biliriz" diyor.

Adamın sivil polis olduğunu farkettiğimde iş işten geçmiş durumda, çünkü benim geri döndüğümü ve hem bakınıp, hem de onlara doğru yürüdüğümü, onları kararlıca taksiye bindirdiği sırada fark ettiği için, bir başka sivile, "sen meşgul ol" deyip zorla arkadaşları taksiye bindirme işini devredip "gel bakalım sen de buraya" diyerek kolumdan hoyratça çekiyor; defolup gitmediğine göre, sen bunu hakettin gibilerden. Kolumu kurtarmak istiyorum ama başaramıyorum. "Ne yapıyorsunuz? Nereye götürüyorsunuz bizi?" diye sormama aldırmadan, çekiyor kolumdan. Sonra da kapıyı açıp tanımadığım ve gözlüğünün bir sapı kırık deminki esmer arkadaşın yanına zorla itekliyor beni. Sivil öne, "git öte" dediği Haluk'un yanına oturuyor. En çok hırpalanan arkadaş da o. Burnu hafif kanamış, ama o farkında değil galiba. Ataol şöförün arkasındaki yerde oturduğundan, kendi tarafındaki kapıyı açıp, trafiğin aktığı yola yeniden inmeye davranınca, sivil "otur oturduğun yerde" derken önden hızla inip, dolanıyor ve yeniden bindiriyor onu taksiye... Ataol tutturuyor: "Diğer gruptaki arkadaşların ne olduğunu, bilmeden gitmem." "Ne laf anlamaz adam mışsın be adam, onları sizden önce yolladık diyorum! Emniyetteler! Nezarete gittiğinde görürsün."

"Nezaret!" İlk kez duyuyorum bu sözcüğü. Sonuncu kez duymayacağımı da henüz bilmiyorum. Hukuk öğrencisi olduğum için elbet Ceza Hukuku'nda da öğreneceğim ama, gene de bu sözcüğün hayatımızda nasıl bir yeri olacağını henüz bilmiyorum. Taksi Necati Bey Caddesi'ne dönüyor ve köprünün altından geçer geçmez bir binanın önünde duruyor. Siyasi şubeye getirildiğimizi de henüz bilmiyorum, sonradan öğreneceğim. Polis inerken, daha önce arka tarafa koyduğu bir tomar "*Dönüşüm*"ü, "şunları da verin bakalım" deyip istiyor. İndiği yerden arka kapıya dolanıp, içeri uzanıyor ve esmer arkadaşın elinden gazeteleri alıyor. Ne de olsa suç delili. Üstelik taksi parasını da bize ödetiyor. İtiraz edecek

oluyoruz, eğer ödemezsek işimizin çabuk bitmeyeceğini, sabaha kadar uzayacağını söylüyor. Kahretsin, lanet olsun gibilerden bir hareket yapıp birimiz ödüyor parayı. Binaya girdiğimizde, karşıdaki merdivenlere yöneliyoruz, "ordan değil, sola..." diye ikaz ediyor "sivil". Oldukça büyük, toz kokan bir odaya alınıyoruz.

Tahta, külüstür bir yazıhanenin başında gür bıyıklı bir polis oturmuş, telefonlara cevap veriyor. Tam ortada biraz genişçe bir masa, çevresinde tahta sandalyeler. Hemen oturuyoruz. Bizi getiren polis, içerdekinin kulağına bir şeyler söyleyip, ayrılıyor. Arkasından "hani bizi hemen salıverecektiniz" diye sesleniyor esmer arkadaş. İyi valla diyorum içimden, onlar bize saldırsın, bizi alıp buraya getirsinler... Okuduğum hukuk kitaplarında böyle yazmıyor. Anayasa dersinde başka öğretmişlerdi. 27 Mayıs Anayasası filan hikâye, diye geçiriyorum içimden. Ama gene de bizim keyfimiz yerinde. Pos bıyıklı memurla konuşup, adının Zahit olduğunu öğreniyoruz. Nerelisin merelisin gibi sorular soruluyor. Ordan burdan konuşuluyor. Bu arada gözlüğünün bir sapı kırık arkadaş kim olduğumu soruyor. Ben de ona soruyorum kim olduğunu, birbirimize adımızı söyleyip, tanışıyoruz. Adı "Ümit Hassan"mış." Hasan değil ama, Hassan" diyor. Anlaşılan soy adından epey çekmiş, herkes yanlış teleffuz ediyor demekki, üstüne basa basa belirttiğine göre. Derken telefon zili... Memur birden "Buyrun beyim!" deyip, ayağa fırlıyor. Düğmelerini ilikliyor. Gördüğümüz sahne karşısında gözlerimize inanamıyoruz. Sanki tiyatrodayız. O ayakta telefonla konuşmasını neredeyse hazır ol vaziyette sürdürüyor: "Evet başkomiserim, diğerleri başka odada, buraya dört suçlu getirildi beyim. Kızılay'da gazete satıp, olay çıkarmışlar!" Hadi... bunu duyunca bu kez biz fırlıyoruz hep birlikte ayağa: "Biz suçlu filan değiliz! Olayı da biz çıkartmadık! Onlar saldırdılar bize! Güya hemen salıverecekleri bizi. Linçten kurtarıyoruz" diye getirdiler! Hani nerde saldırganlar? Nasıl bize suçlu dersiniz!"

Adam telefonu kapadıktan sonra bizi yatıştırmaya çalışıyor... Ama artık nafile. Biz hemen epeydir bildiğimiz bir türküye başlıyoruz:

"Zahit bizi tan eyleme...hay hay...
Hak ismin okur dilimiz hey vallah.
Sakın efsane söyleme

Hazrete varır yolumuz
Gören bizi sanır deli
Cümlemizin birdir yolu
Sayılmayız parmak ile
Tükenmeyiz kırmak ile hey vallah."

Adam ne yapacağını iyice bilemez oluyor. "Sen bize öyle dersin ha. Zahit" deyip, yeniden başlıyoruz Zahit, türküsüne... Neşemiz iyice yerinde. Artık türküyü yeteri kadar yineleyip, söylediğimize kanaat getirince susuyoruz. Akşam yemeği verilmiyor mu burda?" diyor Ataol. "Karnımız acıktı" Şurda bir ekmek olacaktı, diyor Zahit. Bir parça koparıp veriyor Ataol'a. "Saat kaç?" diye soruyor biri, diğeri dokuzu çoktan geçti, bizi gece yarısından önce bırakmazlar, boşuna saati sorup durma diyor bir başkası. Başka biri, "bu gün ayın kaçı?" diye soruyor... "23 Nisan!" Hadi arkasından Ümit'le başlıyoruz alay ederek şarkıya:

"Bu gün yirmi üç nisan
Neşe doluyor insan
Kamutay bu gün doğdu
Karanlığı boğdu"

Öyle bir edayla söylüyoruz ki bu okul şarkısını, sündüre sündüre söylediğimizden, durumun öyle değil tam tersi olduğu anlaşılıyor ve arada en son satırı "hapisler doldu" şeklinde söylüyorum ben.

Vakit bir türlü geçmez oluyor yine... Neredeyse üç saattir burdayız. Ama Ümit'le ikimiz epey eğleniyoruz, espirinin bini bir para. Bu arada diğer arkadaşların da getirildiğini, öğreniyoruz, onları başka bir odaya almışlar. Aralarında tanımadığımız arkadaşlar da var. Sonradan öğreneceğiz bunlardan birinin Mehmet Sönmez olduğunu, diğeri de Sungur ya da Umur. Kızılay'da dolaşırken bizim gazete sattığımızı görünce sempatiyle gazete almışlar, sonra da bize saldırıldığını görünce, "vay siz nasıl saldırırsınız güzel güzel gazete satan bu gençlere" diye saldıranlara tekme tokat girişmişler. Tabii hemen onları da buraya getirmiş polis.

Derken birer birer çağrılıyoruz... Adım çağrılıp da götürülürken, merdivenlerde savcıya çıkarılacağımı anlatıyor polis. Beni kolumdan tutan memura, bırak, anlamında bir hareket yapıp,

kolumu çekiyorum. Yeniden tutmuyor artık ve beni bir odaya getiriyor. Ceketini çıkarmış, beyaz gömlekli kravatlı bir adam masanın önündeki sandalyeyi gösterip: "Oturun" diyor. Sonra da tabakasından bana sigara "ikram ediyor." İstemediğim anlamında başımı yukarı kaldırıyorum.. Üsteliyor... İçmediğimi söylüyorum. "İçseydim bile almazdım sigarınızdan" diye de ekliyorum. "Öyle mi?" diyor gülerek ama üstelemeyi de bırakıyor. "Hukuk Fakültesi'nde okuyormuşsunuz ha?" "Evet" diyorum kısaca. Bir an evvel bitse şu iş diye de sabırsızlanıyorum. Başka bir masada daktilonun başında gençten biri oturmuş, savcının "yaz!" emrini bekliyor. "Güzel güzel" olayı anlatmamı istiyor savcı... Ben de anlatıyorum. Daktilo tıkırtısı, anlattıklarımı kendi dilince yineleyen ve yazdıran savcının dediklerine eşlik ediyor. "Zabıt tutuluyor" Gazete satarken, bir grubun önce gazetelerimizi yakmaya başladıklarını, sonra da bize saldırdıklarını, hatta kollarıma vurulduğu için gazetelerle paraların yere saçıldığını, sonra da bizi "linç edilmekten kurtarma" bahanesiyle buraya getirdiklerini, üstelik hemen salıverileceğimize dair de söz verdiklerini söylüyorum. Niye gazete sattığımı soruyor. Ben de gazete satmanın yasak olmadığını herkesin istediği gazeteyi satabileceğini, bu gazeteyi satmak istediğim için sattığımı söylüyorum. "Amacınız ne?" diyor gene... "Gazeteyi satmak" diyorum. "Asıl amacınızı soruyorum." diyor. Ben de söylediğimi yineliyorum. Bakıyor ki bir şey çıkaramayacak, daktilo edene, dolaşık, benim olmayan cümlelerle ifadenin son şeklini yazdırıyor. Sonra da adamın çıkarıp, kopya kâğıdıyla birlikte önüme koyduğu, tutanağı imzalamamı söylüyor. Okumalıyım deyip, savcılık ifademi okuyorum, benim ağzımdan çıktığı gibi değil, komik bulduğum bir dille yazılmış ama anlam olarak aynı kapıya çıkıyor; uzatmayıp, imzalıyorum. "Serbestsiniz, evinize gidebilirsiniz. Ama yarın saat onda Asliye Ceza Mahkemesi'nde hazır" olmam gerektiğini, gelirken de nüfus cüzdanımı mutlaka birlikte getirmem gerektiğini belirtiyor savcı. "Aksi halde tutuklanırsınız." Ne tutuklanması, aklın sıra beni korkuttuğunu mu sanıyorsun savcı bey hazretleri, diye geçiriyorum içimden.

Merdivenlerden inerken çelik sivri topuklarımın çıkardığı ses çınlıyor koridorda. Arkadaşların yanına uğramama izin vermeden beni salıveriyorlar. Şubenin kapısından çıktığımda zifiri karanlığın içinde buluveriyorum kendimi. Şimdi ne yapacağım, nereye gideyim bu gece yarısı diye şaşkın şaşkın çevreyi gözden ge-

çirirken, bakıyorum elleri pardesüsünün cebinde sarışın iri yapılı bir genç - sonradan adının Atilla Arsoy olduğunu öğreneceğim- arkadaş bana sesleniyor. Kendisini tanımıyorum ama, adımla seslendiğine göre o beni tanıyor olmalı. Bizden olduğunu belirtip, diğer salıverilen arkadaşların da karşıdaki kahvede oturduklarını, herkesin bizi orda beklediğini söylüyor. "Ben de burda salıverilen arkadaşları bekliyorum" diyor. Kahveye girdiğimde kalabalık bir grubun içinde buluyorum kendimi. Bakıyorum Yurdakul'la, Necmiye de aralarında. Necmiye'yle sarılıyoruz. "Yahu nerelerdesin, seni çok merak ettik, daha çok da Ataol. Necmiye'yi almadan kattiyen gitmem, diye tutturdu, taksiden indi, epey zorluk çıkardı heriflere." diyorum. Hararetli hareretli konuşmaya başlıyoruz. Herkes yaşadıklarını anlatıyor. İçeri alınmayıp, bizi bekleyenler de epeydir buradaymışlar ve dışarıdan bizim salıverilmemizle ilgili Sadun Aren'i, Muammer Aksoy'u devreye sokmuşlar. Daha salıverilmeyenler var. Onları bekleyeceğiz... Tek tek damlıyor diğer arkadaşlar da...

Burada yeri gelmişken bir şeye değinmek istiyorum. FKF Dev-Genç tarihi adındaki Ali Yıldırım'ın kitabında, bu tarihteki *Dönüşüm* olayları sırasında Uğur Mumcu'nun da içeri alındığını yazıyor. Benim bundan hiç haberim yok. O sıralarda Uğur sosyalist değildi benim bildiğim. Ve ilk *Dönüşüm* davasında da olduğunu sanmıyorum. Onlar daha sonra, *Dönüşüm*'ün ikinci kez çıkarılmasında yer aldılar. Ama benim bilmediğim, bu ilk satışı izleyen günlerde Dönüşüm satışlarındaki olaylarda var idiyse, ona bir şey diyemem. Çünkü bazıları, hatta bunlardan biri de yukarda belirttiğim gibi Mehmet Sönmez'dir, bizi hiç tanımadan "çocuklar ne güzel gazete satıyor, tereslere bak onlara saldırıyorlar" deyip bizleri savundukları, "komandolar" ın saldırılarını savuşturmaya uğraştıkları için alınmışlardı "nezaret"e. Onları o zamandan tanıyorum. Ama 23-24 Nisan'dakilerde yoktu Uğur Mumcu onu kesinlikle biliyorum. Uğur'u fakülteye girdiğimden beri tanıyordum. Yalnızca kişisel olarak ya da Sosyal Adalet grubundan seçimlere girdiği için değil, okuldaki bazı münazaralardan da. Hatta bir keresinde büyük salonda yapılan bir toplantının sunucusuydu ve şiir okumuştu. Şiir kısa ve espirili: "Uludağ'a çıktım üşüdüm / Oysa güneşe daha yakın / Demek güneşe yakın olmak / Üşümeye engel değil / Nasıl bildim ama?" Şiir kimin bilmiyorum. Özdemir Asaf'ın, o zamanlar "Dünya Kaçtı Gözüme" diye bir şiir

kitabı çıkmıştı. Bizlerin çok hoşuna giden eğlenceli şiirler vardı içinde: "Sinemada bir pire kaşınır hart hart/ Hart harta kafiye Hapiri Bogart" gibi. Oradaki tarza biraz yakın Uğur'un okuduğu şiir. Daha sonraları, '67'lerin başında, onların da sosyalist olduğunu öğrendiğimde çok sevinmiştim. Ama aralarında bir tek Adil hepsinden önce sosyalistti onu biliyorum ve TİP'e gelir giderdi. Yoksa uzun yıllar biz hukukta bir avuç sosyalisttik. Onlar da ortanın solu, Atatürkçü 27 Mayıs yanlısı ilerici, demokratlardı. Ama bulvarda gezinirken, gazete satanlara saldırılmasına tepki duyup karışmış da olabilir. Ya da daha sonraki günlerde, satışlar sırasındaki olaylardan dolayı açılmış davalarda belki de yer almıştır. Çünkü *Dönüşüm*'ün birinci sayısının ikinci baskısı yapılmıştı. Onların daha sonraki satışları gerçekten iyice olaylı olmuştu. Çeşitli üniversitelerden birçok genç gazete satanların çevresinde onları korumak için örgütlendi, hazır bulundu. Belki o zamanki olaylarda ve gözaltına alınmalarda vardı Uğur Mumcu. Ama o günkü ilk gözaltında Uğur yoktu.

Biz o gece, herkesin bırakılmasını epey bekledik. Herkesin tek tek ifadesi alınmış, gözaltında kimse kalmamıştı. Bu kez de nerelerde geceleyeceğimiz konusu geldi gündeme. Benim Necmiye'lerin evinde kalmamın en uygun olacağına karar verildi ama gene de tedirginim, Necmiye'lerin ailesiyle ilişkilerine olumsuz etki ederse diye çekiniyordum. Abisi Yurdakul'dan dolayı kendisinin başka kızlara göre daha özgür olduğunu, eve geç vakit birlikte gitmenin hiçbir sakıncası olmadığını söyleyip, beni ikna etti. "Biz abimle oldukça geç gidebiliriz eve, başka zamanlarda arkadaşlarımızı götürmüşüzdür, kahvaltıda karşılaşmışlardır onlarla da, üstelik onlar uyanmayacaklar ki." Bizim yurtta yoklama yapıldığını Ataol çok yakından bildiğinden, "asıl sen yurttaki yoklamada yok yazıldın şimdi, ondan kork" dedi. Onda korkulacak bir şey olmadığını, epeydir önceden ayarlandığını söyledim. Gerçekten de kızlar baktılar ki saat 21'den sonra gelmedim, benim adıma listeye imza atarlar, yatağıma da her ihtimale karşı, sanki uyuyormuşum gibi yastığımı koyarlar, yorganı da üstüne çekerlerdi. Çünkü bazen yurt müdiresi odaları dolaşır, kontrol yapardı. Tavuk gibi böyle 21'de kapıların kapatılmasına çok içerler, bazen protesto olsun diye, hiçbir işim olmadan da çıkar, Olca'ların oraya giderdim.

Ertesi sabah erkenden koşa koşa, nüfus kâğıdımı almaya yurda gittiğimde kızlar: "O... hanfendi gene nerelerdeydiniz, artık ba-

kıyoruz geceleri gelmiyeceğinizi haber bile vermiyorsunuz" diye sitem ettiler..."Ben biliyor muydum ki, gelmeyeceğimi dün gece, size haber vereyim" diye yatıştırdım onları... "Nasıl yani, kız anlatsana ne oldu, başına bir iş mi geldi?" Bir taraftan da acele acele üstümü değiştiriyorum. Nüfus cüzdanımı odaya girmeden, dolabımdan aldım zaten." Kızlar, kusura bakmayın çok acelem var, bir yere yetişmem lazım... Şimdi bana bir şey sormayın. Sonra uzun uzun konuşuruz" "Yahu ne oldu?" diye üsteliyor biri. "Kızım bu aşık bana sorarsanız, boy friend'i bekliyor bunu" diyor odadaki kızların makyajından "sorumlu" Billur... Ona laf yetiştiriyorum bir taraftan "Ne boy friend'i kız...Söz valla sonra anlatırım. Ama aşk kadar önemli bir şey. Bu akşam gene gelmezsem hiç şaşmayın.. Biliyorsun Maviş'ciğim ne yapacağını. Hadi hepinize hoşça kalın. Siz olmasaydınız ne yapardım" deyip, onlara elimle öpücükler yolluyor, çıkıyorum. Maviş arkamdan bağırıyor: "Sen hiç merak etme, işine bak şekerim!" Ne can kızdır şu Maviş!

Mahkemede hüvviyet tespiti yapılıyor, "delillerin toplanmasına, iddianamenin hazırlanmasına" gibilerden bir şeyler yazdırıyor hâkim ve celse başka bir güne, tam da yaz tatilinin ortasındaki bir tarihe erteleniyor. Celsede hazır bulunmak zorunluluğundan ne edip edip, memlekete gitmemek gerek diye geçiriyorum içimden. Hakiki ikametgah adreslerimizi aldıklarından, celsede hazır bulunmazsan eve davetiye yollarlar, bakarsın tutuklama kararı bile verilebilir, iş büyür. Asıl önemlisi bizimkiler mahkemeye çıkarıldığımı öğrenip, duyarlarsa hiç iyi olmaz. Bir yolunu bulmalıyım, ama ne? Neyse sonra düşünürüm bunu deyip, arkadaşlarla mahkeme salonundan çıkıyorum. Hemen hemen her şey "ilk" benim için. Türk filmlerinin dışında o zamana kadar ne mahkeme görmüşlüğüm var, ne de bir adliye binasına girmişliğim. Yavaş yavaş öğreniyoruz işte.

Mahkemeden sonra herkes dağılmadan, öğleden sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir edebiyat toplantısı olduğunu haber veriyor Hüseyin Ergün. "Hepiniz davetlisiniz, geliyorsunuz değil mi arkadaşlar?" diye de ekliyor. "Akşama da bizim nişanımıza davetlisiniz ha...unutmayın" diyor Abdullah Nefes. Geliriz deyip, yavaş yavaş duraklara doğru yürüyoruz. Kimi birlikte biniyor dolmuşlara, kimi otobüs bekliyor arkadaşların. Yurdakul yanımdan ayrılmıyor, dünya iyisi bir insan. Onu dünden beri tanıyorum

ama hemen arkadaş oluyoruz. Nereye gidiyorsun diye soruyor. Bu saatten sonra artık okula gidemem diyorum. Zaten bahar günü dersler hiç çekilmiyor. Ama yurda bir uğramam gerek. Sabahleyin alel acele şöyle bir gördüm. Sağ olsunlar yerime yoklama kâğıdına imza atmışlar. Sonra da siyasala gelirim diyorum... "Seni yurttan alayım" diyor...Bu teklifin anlamının, seninle "çıkalım" demek olduğunu kavrıyorum. Belli belirsiz hoşuma gidiyor. Ama gene de, "gerek yok ben kendim gelirim" diyorum.

Yurda vardığımda öğle yemeği vakti. Yemeğe iniyorum. Bizim yurt yemekli. Ama seçme olanağın yok, ne pişirilirse onu yemek zorundasın. Yani "tabldot" usulü. Yemeklerimi alıp, bizim kızların yanına oturuyorum. Kimisi hâlâ bigodili. "Anlatsana kız..." diyorlar. Onlar romantik aşk hikâyesi bekliyor. Bense gazete satışını, komandoların saldırısını, gazetelerimizi yaktıklarını, onları değil de bizi göz altına alıp götürdüklerini, anlatıyorum. "Hay allah müstehakını versin" diyor kızlardan biri. "Kız ne işin vardı onların arasında?" "Ne işin vardı olur mu, basbayağı arkadaşlarla gazete sattık... Bize saldıranların yaptığı kötü değil de, benim gazete satmış olmam mı yanlış yani de onu yargılıyorsun şimdi!" diyorum... "Haklısın" deyip, düşünceli düşünceli önüne bakıyor, "ne işin vardı" diyen. Söylediklerimi can kulağı ile dinleyen Gülay, aramızda adet olduğu üzre sözüne Kızılderili selamıyla başlıyor, "Ugh. İyi ki bi yerine bi şey olmamış Düşünceli Güvercin. O gericiler, bildiğin gibi değildir valla" diyor. Eczacılıkta okuyor ve onunla en önemli espri konumuz, Red Kid. Birbirimizi koridorda, yolda, başka bir yerde her görüşümüzde hep kızılderili selamıyla selamlaşıyoruz. Bazen o bazen ben "Ugh.. soluk beniz" der, diğeri de "ugh. ayağına çabuk tay" ya da "durgun akan çay" gibi bir şeyler bulur... Ya da şimdiki gibi en ciddi konuların arasına, sohbetin mana ve önemine denk bir kızılderili ismi sıkıştırır. Gülüyorum... "İş olacağına varır soluk benizli" diyorum. Yukarı çıkıp, biraz daha ordan burdan konuşuyoruz. Sonra duş alıp, azıcık uzanıyorum. Uykusuzluk ve gerilimden bitkinlikle, içimin içime sığmaması, sevinç, enerji hep bir birine karışıyor. Siyasal'daki edebiyat gününe gitmeden önce dinlenmeliyim.

Siyasal'a geldiğimde Yurdakul beni kapıda karşılıyor... İçeri girdiğimde en önde Ümit oturmuş, iki eliyle önce yüreğine, sonra ağzına sonra da başına götürerek eskilerin selamından bir selam veriyor. Hiçbir şey demeden yanındaki yeri gösterip, oturmamı

istiyor. Belli belirsiz etkileniyorum. Yanına oturmak istiyorum ama Yurdakul hemen ikimize yer ayırdığını söyleyip, arka taraftaki yerlere doğru sürüklüyor beni. Salon epey kalabalık. Toplantı tam vaktinde başlıyor. İsmet kürsüde mikrofon başında. Konuşma yapacak diye beklerken, o etkili sesiyle:

"Güneşli güzel günler göreceğiz çocuklar
Aydınlıkları karanlıklara süreceğiz..."

diye başlıyor Nâzım'ın şiirine... Ses tüm salonun ilgisini ele geçirmiş durumda. Olağanüstü etkileniyoruz. Hepimiz sus pus olup, pür dikkat dinliyoruz. Şiir bittiğinde hemen konuşma sesiyle sözüne devam ediyor ki alkışla bir kesinti olmasın... Çıt çıkmadan dinleniyor. Geçmiş gün konu neydi, Türk şiirinde dönemler miydi ya da başka bir şey? Bilmiyorum. Ama hiçbir anons yapmadan doğrudan şiirle başlaması, gelenlerin dikkatini çekmesi ve bizi konuya sürüklemesi çok ilginç. Gerçekten çok beğenmiştim... Sözü bittiğinde bir alkış kopmuştu. "Bravo İsmet" demiştim içimden. Abdullah Nefes'in Büyük Sinema'nın oradaki odasından tanıyorum İsmet'i. İlk tanıştığımda Özkan (Mert), Ataol (Behramoğlu), Haluk (Aker) da oradaydı. Bendeki ilk izlenimi Nemrut, ters biri olduğu. Tanıştıkça çıkmıştı ortaya sevimli yanları. Karşılaştıkça konuşurduk oradan buradan. Ama o sıralar daha o kadar arkadaş değiliz. Sonra sonra iyi arkadaş olacağız İsmet'le, FKF'nin ilk yerinde ve TİP'in merkezinde çalışmaya başladığında da ne güzel sohbetler edeceğiz! Toplantının ortasında ara verilince, kümeler oluşturup herkes ayakta, oturarak birbiriyle konuşmaya başladı. Başımı kaldırdığımda Ümit'in bakışlarıyla karşılaşıyorum, gülümsüyorum. İşaretle nasılsın diyor, iyiyim gibilerden bir hareket yapıyorum. Bir ara Yurdakul'u biri kenara çekip bir şey sormak istediğini söyleyince, ben de Ümit'in yanına gidiyorum. "Merhaba mirim nasılsınız?" diyorum, "Ne hallerde olduğumu sormayın mirim, üstadım. Maksat hasıl olur mu olmaz mı pek bilmemekteyiz. Ya zat-ı alileri nasıllar acaba?" Neşeli bir konuşmayı bu minval üzere sürdürmüş, toplantının başlayacağı haber verilince de yerime dönmüştüm. İçimde neye olduğunu bilmediğim bir sevinç.

Sonra da toplantı bitince, Yurdakul'la çıkmıştık. Çıkarken gene Ümit aynı selamla uğurlamıştı beni gözlerimin içine baka-

rak ve de tabii belli belirsiz bir hoş duygu da içimde yaratarak. Yurdakul'la bir yerlere uğrayıp, bir yerlerde gezmiş, çay falan içmiştik. Açıkça konuşulmasa da bunun ne anlama geldiği algılanır olmaya başlamıştı aramızda. Onun yazı kurulu toplantısı vardı. Toplantı yerine doğru yürüyoruz. Nişana başkalarıyla gideceğim, çünkü belki toplantı uzayabilir. "Nişanda görüşürüz" deyip ayrılıyoruz. Ben yurda doğru yöneliyorum. Nişana uygun bir şeyler giymeliyim.

Nişan evine nasıl, kimlerle gitmiştim? Gittiğimiz ev kimin evi? Hiç bilmiyorum. Giriş hemen kocaman bir salona açılıyor. Nişan için bütün oturulacak yerler duvar diplerine çekilmiş. Arkadaki odaların biri dereye bakıyor ve derenin dibinde, terasımsı bir yeri var evin. Teras dedimse öyle bir villanın terası düşünülmesin. Tam tersi. Arka odaların önüne çimento dökülerek yapılmış, trabzanı bile olmayan üstü açık geniş bir yer. Belki de inşaat tamamlanmadığı için, oda yapılacakken öylece bırakılmış bir alan. Çardak da diyemiyorum çünkü ne sarmaşığı var, ne gülleri, ne de yediveren üzümleriyle üstü örtülmeye çalışılmış. Anlaşılan çamaşırların asıldığı, sıcak yaz günlerinde serinlemek için minderlerin serilip, oturulduğu bir yer.

Biz vardığımızda herkes daha gelmemişti. Evdekiler hazırlık içindeydiler. Abdullah'sa nişan takımlarını giymiş bir halde karşıladı bizi. Hey... damat bey! Takılmaları içinde sarılıp, öpüşüldü. Onu neredeyse üç yıldır tanıyordum ama nişanlısı Süheyla'yı bir iki kez görmüştüm, hele nişanlısının ailesini hiç tanımıyordum. Babasının eski TKP'li olduğunu filan duymuştum. Annesi mutfaktan çıkıp bize hoşgeldiniz diyor. Mutfakta bir şeyler hazırlıyorlar. Buyurun, geçin içeriye diyorlar, yardıma ihtiyaçları olup olmadığını soruyoruz. Her şey hazır, sağ olun yok ihtiyaç, diyorlar. Süheyla nişan için giyinmiş, makyaj yapmış. İnce bedeni ve kumrallığı daha da belirginleşmiş. Biraz şehla ela gözleri ona çok hoş bir hava veriyor. Ama her zamanki gibi içli bir hali var. Hemen fark edilmeyen bir derinlik kazandırıyor bu içlilik ona. Sanki nişanlanacak o değil de başkası. Olağanüstü sevinçler ve coşkular onun için değil. Ağır başlılık, sakinlik, az konuşma tabiatı onun. Sanki hayatının bir döneminde, belki de çocukluğunda onu bir şeyler kavurmuş ve anlayışlılığı büyümüş, büyümüş kişiliğini ele geçirmiş. Adeta çevresindeki herkese yetecek kadar anlayışı var dağarcığında. Bu anlayış ne sabırla bezeli, ne de şevkatle. Bu ne-

denle sıcak bir insan, denemez ona. Soğuk bir insan da değil hayır. Dinlemeyi bilişinden ister istemez edinmiş anlayışlılığı. Duyguları içinde akıyor, hiç vurmuyor dışarı. Süheyla kuzeni Sevgi'yle tanıştırıyor beni. Olağanüstü güzel gözleri var Sevgi'nin. Saçları kıvır kıvır. Olağanüstü güler yüzlü bir insan. Bizi içeri götürüyor, salondakilerle tanıştırıyor.

Bir heyecan, canlılık taşıyor halinden. İçmiş olduğu da anlaşılıyor ama sarhoş değil. Bir ayağı belli belirsiz aksıyor.

Bir süre sonra arka arkaya kapı zilleri çalmaya başlıyor. Gelenler, gelenler. Gene zil sesleri ve kapıyı açan bu kez "Diğerleri nerde?" diye soruyor yeni gelene. "İlk sayı elimizde kalmadığından, ikinci baskıya karar verildi, bazı arkadaşlar bu işle uğraşıyorlar, merak etme gelirler. Olsa olsa açılışı biraz geciktiririz, o kadar" diyor, sesinden gelenin Ataol olduğunu anlıyorum. Gerçekten de bir süre sonra hemen hemen herkes sökün ediyor. Ama Yurdakul aralarında yok. "Hani Yurdakul, gelmeyecek mi?" diye soruyorum Ümit'e. "Yurdakul, Yurdakul" diye tekrarlıyor, bir cevap arıyor hafif öfkeyle. Sorumu ise Ataol cevaplıyor: "Teknik işlerden o sorumlu olduğundan biraz daha geç gelecek" diyor. Ben kendimi bir garip, hissediyorum. Ve nişan başlıyor. Kutlamalar, sarılmalar, espiriler... Yemişler, içkiler... Tam "yahu dans edilmeyecek mi?", filan diye sorulurken, bakıyorum Yurdakul da geliyor. "Artık gelmeyeceğini düşünmeye başlamıştım bile" diyorum ona. "Merhaba, dost. Nasılsın?" diye gülümsüyor. "Gözümüz yollarda kaldı" diyorum. "Sorma sayfa düzeniyle ilgili bir ayarlama gerekiyordu. Bitmedi hatta. Baktım büsbütün gecikeceğim, oradakilerden birine devrettim, gerisini onlar yapacak" Gidip, nişanlıları kutluyor. Derken dans edilmeye başlanıyor ve bakıyorum Yurdakul ceketinin düğmesini ilikleyerek, espriyle önümde eğiliyor. Bu sevimliliği öylesine hoşuma gidiyor ki gülerek kabul ediyorum ve dans etmeye çalışıyoruz.

Gene birileri geliyor. Hadi dansa ara verildi denilip, bu kez de saz eşliğinde türküler söylenmeye başlanıyor. Necmiye hem saz çalıyor hem de tınısı güzel sesiyle söylüyor: "Bu gün ayın ışığı / Elinde bal kaşığı / Yine nirden geliyon da / Mehlenin yakışığı". Bu türküyü söylediğini onca yıl geçmesine rağmen hatırlayışım bir raslantı değil. Duyduğum, fakat sözlerinin tümünü bir türlü bulamadığım, bir türkü idi de ondan. Hatta daha sonra sözlerini ondan alıp, yazmıştım, belki de o gün. Necmiye türküyü bitirince

gene oldukça güzel saz çalan bir başkası başlamıştı bir türküye. Onun söylediğine biz de katılmış, hep birlikte söylemiştik: "Gelin canlar bir olalım / Münkire kılıç çalalım / Hüseynin hakkın alalım / Tevekkel tü taalallah". Sonradan öğrendim bu güzel divan sazını çalanın ama biraz detone söyleyenin Zülfü Livaneli olduğunu. O zamanlar bunu bir meslek olarak yapmıyordu daha. Karısı Ülker'le karşılaştığımızda çok şaşırmıştık ikimiz de. Çocukken bizim kasabaya babasının tayiniyle gelmişlerdi, ta orta okuldan beri tanışıyorduk. Hatta arkadaş toplantılarında çekilmiş fotoğraflarımız bile var. Onlar yeniden tayin olup, gidince bir daha hiç görüşememiştik tabii. Yıllar sonra karşılaşmak ikimizin de çok hoşuna gitmişti. Hele devrimci çevrelerden oluşumuz büsbütün sevindirmişti bizi. Ama o gün müydü bu karşılaşma, yoksa daha sonraki bir zamanda mı idi? Türküler türküleri kovalıyor ama ben hiç sazla türkü söylemeye alışkın değilim, birden haricinde duyumsamaya başlıyorum kendimi. Ve bir an önce salondan gitmek istiyorum ve teras dediğim yere atıyorum kendimi.

Bir bakıyorum Ümit yalnız başına, ayaklarını sarkıtmış, çimentoya yere oturmuş, içiyor ve yıldızlara bakıyor. Birinin geldiğini farkedince dönüyor ve birden sevinçten yüzü ışıyor beni görünce. Toplantıda yaptığı gibi gene yanındaki yeri gösteriyor bana gel yanıma otur anlamında, işaretle. Ben de seviniyorum onu gördüğüme, yanına gidip oturuyorum ve aramızda nezaretten beri süren oyunu yineliyorum. Gözlüğünün bir sapı epey dibinden kırık ve geriye kalan bir santimlik parçasını o dışa doğru çekiyor, ben içe doğru büküyorum. Bu kez de dışa çekilmiş kırık sap, ben yeniden içe getiriyorum. "Millet türkü söylüyor, sesim saza gitmedi. o bakıyorum demleniyorsunuz mirim" filan gibi bir iki cümle bir şeyler söylemeye kalkışıyorum. Bardağını, içer misin, anlamında uzatıyor, başımla hayır diyorum. Gene konuşmayı, yıldızlara dair espiri yapmayı deniyorum ama onun konuşmaktan yana olmadığını algılayınca, ben de susuyorum. Konuşmadan yıldızlara bakıyoruz. Belki ay da var. Gecenin kendine göre bir ışıltısı var, birbirimizi görebiliyoruz. Yıldızlar, yıldızlar ... Böylece yalnızca gece değil, evren de alıyor bizi içine. Aramızdaki sessizlik koyulaşınca, bir tuhaf oluyorum ve yeniden bir şey söylemek için başımı ona doğru döndürdüğümde, onun yıldızlara değil bana baktığını fark ediyorum. Göz gözeyiz. Israrla bakıyor gözlerime.

Heyecanlı, telaşlı, yaralı bir bakışla... En çok istediği de bu bakışların: Anlaşılmak.

Ben de bakıyorum ona; bakışlarımı kaçırmadan. Benim için başlangıçta biraz da kim önce gözünü kaçıracak cinsinden muzip bir oyun bu. Ama bir süre sonra öyle olmamaya başlıyor benim için de. Onun için zaten bir gözünü kırpmama oyunu hiç değil. Bu kez soru yüklü benim bakışlarım ve de anlamaya çalışmak yüklü. O yeniden bakışlarıyla cevap veriyor bu sorulara. Benimkilerse bu kez etkilenmişlik yüklü, bize ne oluyor böyle soruları da caba.. Gittikçe uzuyor bakışlarla konuşmak ya da konuşamamak. İçim bir garip. Yoğunlaşıyor ikimizde de durum. Ne bu duygu yoğunluğu, bana ne oluyor? İçimden sürdürüyorum gözlerinin içine bakmayı. Hiç kırpmadan bakıyorum bu elektrik yüklü gözlere. İkimiz de bu an hiç bitmesin, öylece sürsün istiyoruz, inanamıyoruz bir şeylere. Derken Yurdakul "neredesin dost" diye beni arıyor. Tılsım bozuluyor sanki birden. Bunu hiç mi hiç istemiyorum; o dünden istemiyor zaten ama belli belirsiz "burdayız" demek zorunda kalıyorum. Yurdakul da oturuyor yanımıza. Ben ortalarındayım. Ne diyeceğimi, bilemez, alt üst bir durumdayım. Saçmasapan bir şeyler gevelemeye çalışıyorum. Üçümüz de ayaklarımızı sarkıtmışız. Yerden çok fazla yükseklikte değil bu teras, bir adam boyu kadar. Çok kolay olmasa da atlayabiliriz aşağıya. Bu fikre can kurtaran gibi sarılıyorum. "Var mısınız hadi burdan kaçalım" diyorum ve anında atlıyorum yere. Onlar da hiç tereddüt etmeden atlıyorlar. Karanlıktan seçilmeyen ve akıp, akmadığını bilemediğimiz dere kıyısından, toprak tümseklerin üstünden, birerle kol yürüyoruz. Normal bir sokağa doğru eğinleşiyor patika. Bu kez sokaktaki bahçe duvarlarından birine ilişip, karşıdaki ağaçlara bakıyoruz. Yerden taş alıp, ağaca ildirmeye çalışıyorum. Bir yoğunluk asılı havada, ne edeceğimi bilemiyorum. Yurdakul yerinden kalkıp ağacın yanına giderken "Bu ağaca tırmanırım ben" diyor ve babacan bir edayla ağacın gövdesine vuruyor. Ümit'se eser halde kızgınlık sezilen bir sesle: " Hiçbir şey bile yapamazsın, sen de o ağaca tırmanamazsın" deyince canım sıkılıyor. Yurdakul'a bu tarzda davranmasına belli belirsiz içerliyorum, hatta kızıyorum, ayıplıyorum içimden. Yakıştıramıyorum ona. "Niye çıkamasın ki!" diyorum yalnızca ve tatsızlığı dağıtmak için de çaresiz "hadi yürüyelim" cinsinden, şaştım düştüm işi, bir öneride bulunuyorum. "Tabii" diyor hemen Yurdakul, yanıma seğirterek.

İkisi de içkili, ben değilim. "Siz yürüyün, ben burda kalacağım ve bu ağaca bakacağım, sonra da nişan yerine döneceğim" diyor Ümit. "Niye bizle gelmiyorsun ki?" diyorum. "Niye?" diye tekrarlıyor soruyu. Bu tekrarda çok şeyler yüklü. Sanki bilmiyormuşsun gibi bir de soruyorsun, sitemi yüklü. Bana bakıyor yeniden uzun uzun, ta gözlerimin içine. Gene alt üst oluyorum, onun yanında kalıp onu sarsmak sarsmak istiyorum, neden böyle davrandığını sormak. Ama ister istemez "yürüyelim" teklifimin arkasında durmam gerekli. Bu zorunluluğa içerleye içerleye, köprünün başında beni bekleyen Yurdakul'un yanına gidiyorum. Köprüden geçip biz derenin öbür tarafında yürürken Ümit geldiğimiz yoldan eve dönüyor. İçim cız ediyor. Yurdakul, elini omzuma atıyor, artık sevgili olduğumuzun altını çizmek isterce. Bunun hiç sırası değil ve hiç istemiyorum. Aklımın alt üst olduğunu, henüz bir karar vermediğimi dilimin döndüğünce anlatmaya çalışıyorum. "Biz de dönelim" diyorum, o dönmek istemiyor, ikimiz üstüne, duyguları üstüne konuşmak istiyor. İki arada bir derede kalmış halimle, onu kırmadan içinde bulunduğum durumu nasıl anlatsam diye düşünüyorum, bu sakin, içi dışı bir, dürüst, iyi insana. Sonunda nişan yerine dönmeye ikna ediyorum onu.

Terasa döndüğümüzde terasta İsmet bir de Ümit var. Bizi görünce hiçbir şey demeden, terasa açılan odaya giriyor Ümit, karşılıklı duran divanlardan birine oturuyor. Ben herkesin bulunduğu salona gidiyorum önce. Yurdakul da geliyor. Biri ona bir şeyler söyleyince onunla konuşmaya dalıyor. Benimse içim içime sığmıyor, şaşkınım. Dayanamayıp, terasa açılan odaya dönüyor, onun karşısına oturuyorum, biraz da hınçla. Odada ikimiziz. Gözleri ve başını yukarı doğru kaldırarak iyi yapmadığım anlamında işaretler yapıyor. Ama konuşmuyor. Alt üst olduğum, etkilendiğim açık. "Neyi iyi yapmadım?" diyorum. Cevap vermiyor. Lafa getirmek adeti değil bir şeyleri. Her şey onun duyduğu yoğunluktan anlaşılsın istiyor. Oysa bizimle gelmeyerek iyi yapmayanın o olduğu kanısındayım ben. Konuşmadan bakmayı sürdürüyor, gözlerime . Her şey var bu bakışlarda. Alt üst olmuşluk, duyduğu yoğunluğun, sevginin boyutlarına inanamama, ihtiras, kırılmışlık, acı, "seni sevdiğimi, nasıl anlamazsın?" sorusu, "kendinin duygularını nasıl atlarsın da onunla gidersin?" sitemi... vs. Anladığımın, anladığım olduğundan emin değilim, ne yapmak istiyor, neden böyle davranıyor. Hâlâ konuşmuyor... Sinirlenip kalkıyorum; te-

rasa çıkıyorum. Yıldızlar parlamaya devam ediyor. İsmet'le sohbet etmeye başlıyoruz.

— "Allahümme salli ala"yı bilir misin Şirin?

— Dam üstünde saksağan, nereden çıktı şimdi bu İsmet allasen ?

— Biliyor musun, bilmiyor musun?

— Biliyorum tabii, makamını da çok severim doğrusu. Itri'nin bestesi sanırım,

diyorum. İsmet söylemeye başlıyor, bana da "Ne olur sen de söyle" deyip, baştan alıyor:

— Allahümme Salli Ala Seyyidine / Muhammedin Nebiyyi Ümmiyi ve Ala Alihi ve Sahbihi ve Sellim... kırmayıp ben de katılıyorum ona. Birden bakıyorum bossanova yapmaya başlıyor... Gerçekten ritmi uygun buna ama ben hemen kesip:

— Ne yapıyorsun İsmet? Çevrede bizim karanlıkta farketmediğimiz pek çok insan, görse duysa ne der? Rencide olmaz mı o insanlar... Kes lütfen, halkın dini duygularını zedeler, diyorum ama o içkili, dinlemiyor... Kötü bir şey yapmadığını söylüyor... Müziğini çok sevdiğini, ritmin de uygun olmasından ötürü bossanova yaptığını söylüyor.

— Ne var bunda? Kimseyi rencide etmek niyetim de yok, hem de hiç mi hiç yok.

— Niyetin yok ama kısmetin var İsmet. Hani şu neye niyet neye kısmet denilen cinsinden.

Artık terastan da sıkılıp, "sen istediğin gibi, istediğin parçayla bossanovanı yap" diyerek içeri giriyorum... Türküler, şarkılar söylemek en iyisi. Gidene kadar da salondan ayrılmamaya karar veriyorum. Cümbür cemeat geç vakit ayrılıyoruz nişan evinden.

Yeşim'lerde kalıyorum o gece. Bahçelievler'e giden arkadaşlarla biniyoruz Kızılay'da dolmuşa. Yurdakul "bizde kalabilirsin gene" diye israr ediyor ama ben istemiyorum onlarda kalmayı. Dolmuştan ışığın yandığını görünce, yatmamışlar diye seviniyorum ve uygun bir yerde inip, Yeşim'lere geliyorum.. Yeşim yazılı tabletlerle ilgili tezine çalışıyor ama, Günaydın yatmış. Itır'cığım ise zaten çoktan mışıl mışıl uyumaktadır. Yeşim kendini bir türlü teze veremiyor. Bülent'in gidecek oluşuna sandığından da fazla üzülüyor. Çok önemli bir insan Bülent, onun hayatında. Biraz içmiş...

"Kaç gündür hiç uğramıyorsun nerelerdesin? Telefon da etmedin" diyor. Olup bitenleri anlatıyorum olayları gazetelerden okumuş, ama benden dinlemek onu alt üst ediyor. Bu göz göre göre yapılan pervasızlık, kanunsuzluk öfkelendiriyor onu. Ne de olsa hukukçu kızı. Annesi de babası da yargıç Danıştay'da. Hatta çok sonraları babası Danıştay başkanı bile olacak. Olaylardan Bülent'in kıl payı yırttığını duyunca gülmesi tutuyor. "Bu nedenle gidemeseydi, daha çok gülerdim doğrusu. Ne yazardı çekeceği telgrafta Paris'tekilere: "Burada gazete sattım, stop. Gericiler saldırdı. Stop. Gazeteleri yaktı, stop. Polisler de bizi götürdü. Stop. Hakkımızda dava açıldı. Stop. Mahkeme boyunca ülkeden çıkamam stop. Bu nedenle şimdilik gelemiyorum, stop. Selamlar, stop" Ne matrak olurdu ama, herifler bir türlü inanmazlardı, saldıranları değil de gazete satanların götürülmüş oluşuna." Ben de başlıyorum kahkahayla gülmeye espirisine. "Çok stop'lu bir telgraf oldu ama, olsun. Bakarsın otostopla gider Paris'e" diyorum. Bu sefer de o gülüyor. Kelime oyunlarına dayalı absürd espiri yapma alışkanlığımız var ikimizin de. "Bakarsın biz seninle otostop yapıp Bülent'i Paris'te görmeye gideriz seneye ha ne dersin?" diyor. "Ne şaşırır ama bizi görünce!"

"Asıl şimdi sen şaşıracaksın. Galiba aşığım" diyorum, damdan düşer gibi. Sevinip yüzüme bakıyor Yeşim. Kime ? diye sormuyor hiç. Erses'ten ayrıldığımdan beri ilk kez duyuyor benden böyle bir açıklamayı. Kim olursa olsun kendisinin tanımadığı biri olduğundan oldukça emin. "Ben tanımıyorum değil mi?" "Tanımıyorsun" Ama iki arada bir derede kaldığımı, ne yapacağımı bilmez bir durumda olduğumu söylüyorum. " Çok yorgunum en iyisi uyumak. " Tamam diyor, zaten ben de doğru dürüst çalışamıyorum. İçerde salonda mı yatarsın, yoksa burda mı yatmak istersin? Fark etmez, diyorum. O takımları getiriyor. Ama uyuyamıyorum. Ne yapacağımı bilemiyor, kukumav kuşu gibi düşünüyorum. Duygularım Ümit'e doğru seğirtiyor. Aklım Yurdakul diyor. Bölünüyorum.

Erkenden kalkıp, Aren'lere Bülent'e telefon ediyorum. Randevu saatinden önce buluşup, buluşamayacağımızı soruyorum kendisine. Tabii buluşuruz diyor. Buluşma saatini söyleyip, "Hachette'in orada bekliyorum seni" diyorum. Biraz daha oyalanıp, Yeşimler'den çıkıyor, evin önünden atladığım dolmuştan, Hachette'in orada iniyorum. Bülent durakta. Üşüdüğümü o fark ediyor. Elim ayağım buz gibi. "Hadi yurda uğrayalım da üstüne

bir şey al" diyor. Tam Selanik Caddesi'ne döndüğümüzde Ümit'le burun buruna geliyoruz. Çok seviniyor, bense öyle şaşkın terazi, sevinsem mi üzülsem mi bilemiyorum... "Hayrola, nereye böyle?" diye aynı anda karşılıklı soruyor ikisi de. Ben susuyorum. Hiç beklemediğim bir anda orada bitivermesi beni alt üst ediyor. O da heyecanlanıyor hiç hesap etmediği bu rastlantıdan. Mülkiyeliler Birliği'nden mi çıktım, diyor, ya da dergiden mi geliyorum diyor... Partiye gidiyormuş, Bülent, "Şirin üşüyor, biz de yurda uğrayıp üstüne bir şey alacağız. Sonra da bakalım artık, nereye gideriz. Belki kitapları almaya gideriz ha Şirin?" diyor bana dönüp. Belli belirsiz geveliyorum "belki". Ümit'se hemen alel acele ceketini çıkarıyor, "hayır mayır, yurt yakın" demeye kalmadan, tavrıyla ısrar edip, ille de bana ceketi giydiriyor. Büsbütün alt üst oluyorum. Biraz bol ama, olsun sıcacık. "Ceketi, partiye uğrar bırakırız" diyor Bülent. "Ceket için uğramanıza gerek yok, ama uğrarsanız sevinirim" diyor kinayeli. Bir iki adım yürüyor, yürümüyoruz ki Ümit arkamızdan sesleniyor: "Yazıcıoğlu!" İçim gidiyor. Onun böyle soy ismimi söylemesi, nezaretten beri sürdürdüğü bir espiri. Şimdiye kadar hiç böyle hitap edene rastlamamışım. Merakla dönüyorum, gözlerime sürekli bakmayı bırakmaksızın, kesik kesik konuşuyor "Şey, cebimde... orada iç cebinde... almam gereken bir şey vardı da..." diyor. Ben de ona bakıyorum. "İyi, al madem" diyerek, dış ceplerinden ellerimi çıkarmadan, iki elimle ceketi iki yana açıyorum. Çok yakınıma geldiği halde gözlerimin ta içine bakmaya ara vermeksizin, el yordamıyla ceketin iç cebinden alacağını alıyor, cebinden aldığının ne olduğunu görmüyorum bile, bir an duruyor, dönüp gitmiyor. Gene yüzü bana dönük bakmayı sürdürerek geri geri yürüyor. Ben öyle durmuş, bu geri geri gidişi izliyorum. Aramızdaki büyülü havaya kaptırmışım kendimi soru üstüne soru yağdırıyorum içimden." Niçin böyle şeyler yapıyor? Neden açıkça konuşmuyor benimle?" Kazara arkasından biri geçse tehlikeli olabilecek bu duruma onun aldırdığı yok, bir türlü dönmüyor arkasını, yüzü bana dönük gerisin geri gözlerime bakarak yürümeyi sürdürüyor. Sonunda Bülent "Haydi" diyor da ben dönüyor ve gidiyorum. Biliyorum o daha orda durmuş, gidişimize bakıyor.

Bülent'e anlatıyorum yolda derdimi. "Vah vah benim Şirincik ğim, iki adama birden mi aşık olmuş" deyip şevkatle bağrına basıyor beni. "Üzülme, iş olacağına varır". Yurda geldiğimizde o aşağı-

da bekliyor. Ben bir koşu lacivert ceketimi alıp, geliyorum. Ceket için Partiye geldiğimizde, Ümit elinde çay bardağı, salonda birisiyle konuşuyor. Bizi görünce, gözlerinde bir sevinç parlayıp sönüyor. Konuştuğu kimseye "bir dakika" deyip, ilgiyle ayağa kalkıyor. Hiç telaşsız, sakin fakat sevinçli bir ilgi bu. "Siz terasa çıkın, ben geliyorum" diyor. Ceketi uzatıp teşekkür edince, 'neler söylüyorsun öyle, lafı mı olur' der gibi yüzüme bakıyor. Teşekkür etmemi abes bulduğu anlaşılıyor. Bunları değil, başka şeyleri konuşmamız gerekmiyor mu, anlamında sorular da yüklü tavrında. Biz terasa geçiyoruz. Kısa bir süre sonra o da geliyor, elinde bize getirdiği iki bardak çay. Bülent çayını alıp, lavaboya gidiyor. Ben konuşmuş olmak için "Ceketin fena değilmiş" diyorum. "Polonya'dan" mı ne diyor, geçmiş gün, arkadaşın biri mi getirdi diyor, kendisi gittiğinde mi almış, hatırlamıyorum. Sohbet, espriler alıp başını gidiyor. Sohbetlerde cinimi delen bir kimyası var. Nezarette belirmişti bu ve bundan ikimiz de çok ama çok hoşlanmıştık. Terasta da aynı durum oluştu birdenbire. İkimiz de öylesine neşeliyiz ki, düğüm olmuş bir yumak yok sanki aramızda. Aşk neşelidir çünkü. Bülent geliyor terasa, "geciktim... bir arkadaşa takıldım, biraz lafladık da" diyor. Sonra gazete üstüne konuşuyoruz. Birinci sayının ikinci baskısının yapıldığını, ikinci sayıyı hazırlamaya başladıklarını haber veriyor. "Bu sefer daha tedbirliyiz herhalde" diye de ekliyor. Biz Bülent'le çıkmak zorundayız. Yüzü kararıyor birden Ümit'in, neşesi sönüyor. Ben de onunla orada kalmak istiyorum, ama gitmem gerek. Bülent durumu hem bildiğinden, hem de havayı hemen fark ettiğinden, "Sen de gel istersen bizimle" diyor. Ama onun kalması gerek, "Çok isterdim ama..." diyor, toplantısı mı var, nöbetçi mi? O sıralar TİP Gençlik Teşkilatı sorumlusu. Bense bir şey söyleyecek durumda değilim. Sevdadan iki arada bir derede olmaktan sersemlemiş vaziyetteyim. Onca uykusuzluk, yorgunluğa rağmen, olağanüstü bir enerji hissediyorum . Saatlerce koşabilir, ya da her hangi bir işle saatlerce uğraşabilirim. Koparak ayrılıyorum ordan, gene gözlerimde gözleri, ne olur gitme, diyor bu bakışlar. Bülent çıkarken "Başarılar... Bu kez daha tedarikli olmalı saldırganlara karşı, öyle değil mi?" diyor.

Gerçekten de onu izleyen günlerde çeşitli üniversitelerden gelip, gazete satanların arkasında duran arkadaş sayısı epey artmıştı. Gazeteye ve bu şekilde satışına sahip çıkılmış, saldırganlara karşı kendiliğinden bir savunma oluşmuştu. Bu savunma, kendini her

olayla biraz daha örgütlüyor, çoğalıyordu. Neredeyse hemen her hafta olayların sürmesi, bu örgütlenmenin çapını daha da büyütmeye doğru itiyordu bizleri ve toplu halde konu üstüne konuşup, tartışma ihtiyacı doğuyor ve seçim zamanı yaklaşıyordu.

Biz 1965 yılının yaz aylarında "Kremlin"in önünde Mahir'le bir de benden dinlemek istediği bu *Dönüşüm* olaylarını ve sonraki gençlik örgütlenmesi meselelerini konuşurken, söz, bütün üniversitelerden gençlerin katıldığı geniş toplantının ne zaman yapılacağı meselesine gelmemişti daha. Benim bir çağrı yapılacağından haberim vardı. Ve gerçekten kısa bir süre sonra program hazırlıkları başlamıştı. Ve o yaz bitip, üniversiteler açılır açılmaz '65'in Kasımında SBF kantininde çeşitli fakültelerden yüzden fazla toplumcu öğrencinin katıldığı bir toplantı yapıldı. Sen de var mıydın o toplantıda Sinancığım? Eğer vardıysan belki de orda karşılaştık ilk kez sevdiğim. Tanıdık, tanımadık pek çok insan katılmıştı toplantıya. Mahir de o toplantıdaydı. Ve genel eğilim toplumcu bir gençlik federasyonunun kurulması doğrultusundaydı. Kuruluşun genel kabül görmesinden sonraki toplantılar bu genişlikte değil, temsilcilerin katılımlarıyla daha dar bir şekilde sürdü ve kurulacak örgütün program tartışmaları yapılmaya başlandı. Program tartışmaları sürecinde iki program önerisi şekillendi ve çok da büyük farklılıklar içermiyordu bunlar. Fakat gene de ortak bir programın ortaya çıkabilmesi için çaba sarfetmek gerekirken, ne olduysa birdenbire kuruluş gerçekleştirildi. Ve 17 Aralık'ta benim de içinde bulunduğum kurucuların başvurusuyla FKF kurulmuş oldu. Bu günden bakıldığında kuruluşun aceleye getirildiği, daha kapsamlı bir kuruluş için çalışmaların sürdürülmesinin daha uygun olacağı apaçık. Ama pratik öyle aktı.

Her zaman yangından mal kaçırır gibi yapılan örgütlenmeler, kuruluşlarındaki hatanın bedeliyle süreç içinde ister istemez karşılaşırlar. Bunun tersi de doğru tabii. Momentinde davranmayı bilmeyip, hayatın ağır çekilmiş filmlerdeki gibi akmasını isteyenler de hatanın öbür yüzündekini ister istemez işlemiş olurlar. Hiçbir şeyin üstünden atlanamadığına göre. Daha doğrusu kişilerce, kurumlarca, iktidarlarca, atlanıyor ama, hayat atlamıyor. Atlayanı atladığı noktadan, geriye çekip atladığı neyse onunla uğraştırıyor. Veya uzun bir süre atlayamaz kılıyor. Ortaklaşa kararlar alınarak bir kongreden doğması gereken gençlik örgütü, Alper Aktan'ın da ne güzel itiraf ettiği gibi: "Aramızdaki kuruluş çalışmaları çok

uzamıştı. Tartışmaya bir son verip, Hüseyin'le federasyonu hemen kurmamız gerektiği kanısında birleştik"* denilip el çabukluğu marifet, federasyon hemencecik kuruluveriyordu.

Ve siyasi örgütlenmelerde, teoridéki karşılıkları kimi zaman likidasyon, kimi zaman tasviyecilik, kimi zaman köksüzlük, kimi zaman hot zotçuluk, kimi zaman pragmatizm, kimi zaman da pozitivizm vb. vb. adını alacak hatalar, başka kesimlerin örgütlenmelerindeki hatalara böyle böyle kapı açıyor işte. Hem de iyi niyetlerle. Cehenneme giden yolların iyi niyet taşlarıyla örüldüğünü bilmezmiş gibi. Türkiye devrimci tarihi açısından TİP'in kendisi bir likidasyonken, onun ön ayak olduğu gençlik örgütlenmesi nasıl olur da kuruluş hatasından beri kalabilirdi? O denli kurulması gerekli ve yerinde olsa da kuruluşunun tarzındaki hatadan nitekim beri de kalmadı. Kendi içinde bile bir kestirip atma tutumuyla kurulması kararlaştırılınca hele. Ya da hareketimizin tarihi açısından ister istemez eskiyi yok sayan, miladı kendisiyle başlatan bir politik tutumun, yani TİP'in girişimiyle kurulmuş bir gençlik örgütlenmesi de momenti doğru bile seçilmiş olsa, sakat doğmak zorunda kalacaktı. Oysa örgütlenmelerde hele köksüzlük, bu gün yeşeren ağacın, yarın kuruması anlamına geliveriyor. Aşı yapılmayıp, öylece duran kök de dalsız, budaksız, yapraksız ve meyvasız çürüyüp gidiyor. Uzun sözün kısası, o momentte bağımsız bir gençlik örgütlenmesi, daha doğrusu, işçi sınıfının bağımsız örgütlenmesinden, bağımsızlığı ile bağımlılığını yarıştırabilecek bir gençlik örgütü kurmak gerekli ve elzemdi. Türkiye çapında yüksek öğrenim gençliğinin sosyalist örgütlenmesini hızlandırıp, onları bir kongre yapmaya doğru seferber etmek en uygunu ve doğru olanıydı. Ama bunu görecek, bu şekilde görüp yorumlayacak politik bir perspektif gerekirdi. Bu perspektife sahip bir politik örgütlenmenin varlığı gerekirdi. Daha doğrusu bu perspektifin varolan politik örgütlenmeye hâkim olması gerekirdi. Yoksa Türkiye'nin pek çok teorik meselesi çoktan, ta '30'larda netleşip, orijinaliteleri çoktan ortaya konmuş, özümsenmeyi bekliyordu ama üstü kasıtlıca örtülünce, o örtüyü çekip alacak bilinçli tutum gerekiyordu. Ne yazık ki bu örtü bilinçli bir tutumla değil, yılların pratiğinin örtüyü sürükleyip, atmasıyla kalkmıştır. Örtü kalktığı halde bile ortada olan mirası görüp incelemek yerine ya görmek istemeyen gözlerin körlüğüyle yüz yüze kalınmıştır ya da

* Ali Yıldırım, *Belgelerle FKF*, Dev-Genç, s. 37.

yeni durumların kavranması için teorik yetmezliklerle tırtıklanıp durmuştur bu miras. Bir de miras yediler var tabii, hani şu "mirası biz devraldık" deyip de, devrimciliği kapitalizmin pazarında bir meta durumuna getiren. Ve önceden ortaya konulmuş pek çok gerçek ve tespit kırk yıllık pratiklerden sonra kabul edilmek zorunda kalınmıştır.

O zamanlar ise kendisine "parti" diyen bu politik örgüt gençlik örgütünü, o zamanki "parti"nin "bir yan örgütü" olarak ele almamazlık edemiyordu elbette. Böylece kimi çevrelerce kurulması tereddütle karşılanan ve fakültelerde bütün birimlerinin kendi örgütlerini henüz kurmamış olduğu bir dönemde, bir gençlik örgütünün hemen kurulması, ister istemez, hem aceleye getirmenin belli sonuçlarını doğuracaktı ki doğurdu. Hem de köksüzlüğün yaratacağı bütün sonuçlara sahne olacaktı ve oldu. Hiç kurulmamış, olsa tabii büsbütün kötü olacak, bu kez de gecikmenin belli sonuçları üstlenilecekti ister istemez. Üstelik gençlik çağı Türkiye gençliğini örgütsüz yakalamış olacaktı. Çok önemli bir gelenekten de mahrum kalındığı yetmiyormuş gibi, teorinin örtüsü kimbilir ne kadar daha kapalı kalacak, bilinçlerde gerçeğin görülme kıvılcımlarının yanması büsbütün gecikmiş olacaktı.

Gençlik örgütlenmesinin sürecine bakarak, Türkiye'de '68, dünyadaki tüm ülkelerden önce başladı diyebiliriz. Dünyadaki hiçbir '68 bizdeki kadar örgütlülüğü yakalamadı gençliği. Üstelik diğer ülkelerden farklı olarak Türkiye, hem "proletarya aydınları" orijinalliğinin, hem de "gençlik" orijinalliğinin yatağı idi. Türkiye'de gençlik orijinalliği yani bir sınıf adına hareket etme tutumu, yaşanan dönem bakımından da proletarya adına hareket etme, hatta proletarya örgütü gibi hareket etme, öylesine hayata geçirilmeye çalışılmıştır ki gençlik örgütü olarak, dünyada hiçbir gençlik hareketinin vermediği kadar can vermiştir Türkiye'de. Kelimenin çifte anlamında bir can veriştir bu. Yani hem canını vermiş, hem de devrimci harekete hayatiyet anlamında can vermiş ve kan katmıştır. Bazı politik çizgilerin yeniden doğuşlarına da, yeni çizgilerin doğuşlarına da bu nedenle o gençlik örgütü aracılığı ile rastlamak kaçınılmazlaşmıştır. Çok önemli iz bırakmaları, unutulmayışları yalnızca kahramanlıklarından ötürü de değildir. Hele bu günden bakıldığında, 1989'dan sonra dünyada olup bitecekleri sanki o günden sezmişler gibi, o gün adını koymamış ve koyamıyacak bile olsalar, sezilerinin kahinliği ile bütün yumruk-

ları, bütün varlıklarıyla canhıraş ve bağımsızca bir girişim kabiliyeti göstermişler, dünyanın bu halini ne pahasına olursa olsun değiştirmeye kalkışma tutumunu eylemle dünyaya çakmaya çalışmışlar ve kalıcı bir eleştiri denemesine girişip, yankısı kesilmeyen bir "hayır!" haykırışının yansıyışını bıraktıkları gibi bizlere, başka bir dünya istemenin olmazsa olmaz tutumunu sergilemişlerdir. Unutulmayışlarının ve unutulmayacak oluşlarının gerçek sebebi budur –eleştirilecek tüm yanlarına rağmen–.

Kuruluşa gelince, arkadaşlar Siyasal'ın kantinine gelmemi önemle istemişlerdi ama ben çağırılışımın nedenini kestirebilmiş değildim. O sırada Siyasal kız yurdundan aşağı indiğimde, baktım, ikinci katta, köşede kuruluş başvurusunu imzalıyorlardı. Alper Aktan, Atilla Arsoy, İsmet Özel oradaydı. Ümit Hassan'ın orada olup olmadığını hatırlamıyorum. Hüseyin Ergün, "Sen de imzanı atarsın değil mi Şirin?" deyince şaşırdım. Program, tüzük oluşturulması toplantılarına katılıyordum ama benim kurucular arasında yer alacağım daha önce benimle hiç konuşulmamıştı. Şimdi ne oldu da böyle bir şey istiyor arkadaş benden diye geçirdim önce içimden, sonra da, hayır, demek yanlış olur artık, diye düşündüm. Sanki çekiniyorum da adımı bu nedenle koymuyormuşum gibi olacaktı. Kaldı ki kuruluşun, bir oldu bittiye getirildiğini de algılamamıştım. Program toplantılarının hemen hemen hepsine katılmıştım. İki metin ortaya çıkmış, iş bunların birleştirilmesine kalmıştı. Fakat bir türlü yapılamıyordu. Bu sürüncemede bırakışa bir tepki de seziyordum arkadaşlarda ama gene de sonuç beklenecek diye biliyordum." Önce bir kurulsun da tartışmalar gene sürdürülür" gibi bir şeyler söylendi. Bir taraftan da sürüncemede kalmasını ben de istemiyordum doğrusu gençlik örgütlenmesinin. Gördüğüm yalnızca pratik bir zorunluluktu. Yoksa o sıralar Sosyalist bir gençlik örgütünün nasıl olması gerektiği üstüne etraflı bir araştırma filan yapmış değildim. Dünya devrimci mücadelesindeki örneklerin nasıl olduğunu, bizim orijinalitemizi hele hiç görmüş, araştırmış değildim. Bunları bir iki yıl sonra Nihat Akseymen'le ve Merih'le oldukça etraflı bir şekilde birlikte yapacaktık. Hatta ne gariptir ki gene Mahir Çayan'la bu kez FKF'nin Dev-Genç'e dönüştüğü o meşhur 1969 Kongresi sıralarında, ben hem hamile, hem de polislerce aranırken, sen de hapisteyken sevdiğim, bir komünist gençlik teşkilatının nasıl olması gerektiği üstüne tartışacaktık. Bu tartışmalar ve daha başka

konuşmalar da zamanın İçişleri Bakanı'nca banda alınmaktaymış da bizlerin o sırada ruhu bile duymuyormuş meğer, hiç kimsenin başına pek gelmeyen bu gerçekle de hemen kısa bir süre sonra hakkımızda açılacak dava nedeniyle yüz yüze gelecektik.* Seninse o bandlarda Sinancığım yalnızca ıslığın var. Ama senin hakkında da açılmıştı dava. Bir ıslığa bir dava. Dünyadaki her hangi bir demokrata bile ıslık çaldıracak bir uygulama.

FKF'nin kurulmasıyla ilgili de o gün için bir pratik zorunluluk ve ihtiyaç olduğunu algılamış, parti dışında daha bağımsız bir örgütlenmeden yana olduğumdan imzalamıştım. Kapalı kapılar ardında bu konuyla ilgili hangi tartışmaların yapıldığından ise zaten haberim yoktu. Parti gençlik teşkilatının var olduğunu savunup da böyle bir örgütlenmeye gerek yok diyenler olduğunu sonradan duyacaktım. 1965 yılının yazında SBF'nin koridorunda sürdürdüğümüz sohbette Mahir'e gençlik federasyonunun kuruluşu için tüm üniversitelere yapılacak çağrıdan söz ettiğimde yüzünden gelip, geçen gölgenin ne olduğunu belki bu gün daha iyi anlıyorum. Belki de böylesi bir çağrı yapılmasını TİP içindeki belli bir çevre kararlaştırmıştı. Sanırım haberi yoktu, üstelik SBF Fikir Kulübü'nün başkanıydı o sırada ve belki de ben baltayı taşa vurmuş oldum. Dediğim gibi bana da pek belli etmek istemedi. Hesaplaşması gerekenlerin başkaları olduğunu düşündü, kimbilir? Ya da haberi vardı da benim bunu neden bildiğimi, neden kararın sızdırıldığını sordu bir an kendine. Öyle ya ben parti üyesi bile değildim, ama o partiliydi.

Mahir'le daha sonra FKF'nin ilk yeri olan Sıhhiye'deki Beyaz Saray Apartmanı'nda verilen eğitim seminerlerine katıldığımı-

---

* "Çekirdek" oluşturmuştuk hatırlarsın, Türkiye'de sosyalist hareketin örgütlenme ve mücadele meselelerini tartışıyorduk. Bir proleterya partisi... gençlik yapılanması, birlikte nasıl oluruz. Sınıf mücadelesi... Mahir (Çayan), Hüseyin (İnan), Yusuf (Küpeli), Ulaş (Bardakçı)... Yusuf Aslan da olurdu, İrfan (Uçar), herkesi tek tek hatırlayamıyorum şimdi hepiniz vardınız.
Bağımsızca bir tutum takınıp... bir çekirdek yani gerçekten bir proleterya meselesi... İstanbul'da da toplantılar yapılmasına karar verildi.
Biliyorsun evdeki abajura mikrofon yerleştirmişler. Dava açıldı gizli örgüt kurmaktan. Hatta İhsan Sabri Çağlayangil de demeçler veriyor "solcuların nefes alışlarını bile dinliyoruz" diye. Bizi kastettiğini ne bilelim.
Yusuf'un şakaları, Mahir'le tartışmalarımız, ne varsa dinlettiler sorguda. Bir de sesimizi aldılar hangi ses kimin... Sinan'ın bir tek ıslığı var... Onu bile ıslığından yargılamaya kalktılar.
Neyse Halit ağabey (Çelenk)... O bantların delil olamayacağını bastırdı da... (Sözlü tarih, enis rıza, 2003)

zı anımsıyorum. Seminerlere katılmak için aylık bir miktar para ödemek gerekiyordu. Böylece örgüte de gelir sağlanıyordu. Bu seminerler daha çok sosyalist teoriyle ilgiliydi. Bu gün aklımda kalan seminer konularından yegânesi: Marksizm ve Egzistansiyalizm konulu olan ve bir SBF asistanınca verilmiş oluşu. Ve fena değildi. Egsiztansiyalizmin üstümüzdeki etkisiyle uğraşma bilgileri edinmiştim kendi adıma. Ama egsiztansiyalistlerden öğrendiklerimi ve öğreneceklerimi de inkâr etmeden. Ama Marksizmin, Egsiztansiyalizme itiraz noktaları benim de içimde duyumsadığım itirazlarla rezonansa geliyordu. Rahat bir nefes alıyordum. O yıllar Sartre'dan, Camus'den, Kafka'dan okuduklarım beni alt üst ediyordu ama içimden bazı şeylere de itiraz ediyordum. Kapitalist düzeni bunaltıcı ve bulandırıcı bulsam da düzenin hayatı paramparça edişini ta yüreğimde duysam da, hayatı o denli bunaltıcı ve bulandırıcı bulmuyordum. Onlar belki bu burjuva yaşantının ne denli bunaltıcı ve katlanılmaz olduğunu iyi yansıtıyorlardı. Bu eserlerde beni düşündürüp, kimi derinlikleri kavramama yardım eden, körlükleri aşındıran ya da pozitivizmin nalın keserinden, toz pembe rüyalardan insanı koruyan pek çok şey vardı. İnsanı pembe gözlüklerden koruyordu, ama gece gündüz kara gözlükler de takmak gerekmiyordu kanımca. Daha sonra FKF'deki seminerler, katılanların azlığından dolayı kesildi. Bu seminerlerde tanımıştım Fen Fakültesi Öğrenci Birliği Başkanı Gülten Savaşçı'yı (Çayan). Sanırım o dönemde öğrenci birliği başkanı tek kız o idi. Hüseyin Ergün tanıştırdığında söylemişti bunu altını çize çize. Bir hemcinsimin böyle seçimleri kazanıp, bir fakültede öğrenci birliği başkanı olması kıvandırmıştı beni. Hoş, başka dönemlerde de kızların öğrenci birliği başkanlığı yaptığı bir örnek var mı, bilmiyorum... Galiba Gülten'den sonra Nalan'dı bir de galiba.

Mahir'le de o seminerlerde mi tanıştı Gülten onu da bilmiyorum ama o zamanlar Asaf Köksal'la nişanlı imişler, bunu ben o sıralar fark etmemiştim seminerlerde. Daha sonra kendisi anlatmıştı ayrıldıklarını, onların okuluyla yaptığımız gezide. Fen Fakültesi'nin düzenlediği bu gezide bir hukuk fakülteli olarak bulunuşumun belirgin bir sebebi yoktu. Otobüste yer vardı ve arkadaşlardan bazıları üstelemişler, ille de gelmemi istemişlerdi. Oraları hiç görmemiştim, merak ediyordum, ısrarlarına "peki" dedim... Akdeniz Bölgesi'ne yapılan gezi bir hafta mı, on gün mü ne sürmüştü ve yörenin tarihi yerlerini gezmiş, doğa harika-

larını görmüş, arkadaşlıklar geliştirmiştik. Bir otobüs genç, yollarda türlü oyunlar oynayıp, türküler, şarkılar, marşlar söyleyip, okullardaki ranzalarda gecelemiş, Side'yi, Antalya'yı, Alanya'yı, Aspendos'u dolaşmış, Toros'ların heybetli güzelliğine tutulmuştuk. O gezide çok ama çok eğlenmiştim. Gülten'le dertleşecek epey zaman bulmuş, arkadaş olmuştuk. İkimiz de 1966 öğrenim yılının o son günlerinde biraz ayrılığın kekreliğini çekiyorduk. Ayrılıktan çok, ayrılığın tarzıydı içimizi acıtan. Onunla ayrılığın analizini ve değerlendirmesini yapmıştık gecelemek için geldiğimiz okulların ranzalarında, uzun uzun. Birbirini anlamak ikimize de iyi gelmişti.

Sanki o gezide ya da gezinin belli bir yerinden sonra nedense Gülten'in kardeşi Orhan Savaşçı da varmış gibi geliyor bana. Ya da dönüşte Gülten'i karşılamaya geldi de o zaman mı tanıştık? Ama Orhan'ın da bulunduğu, bir akşam yemeğinde bu iki kardeşe bakıp, ikisinin de devrimci olmasına, böyle bir kardeşliğe gıpta ettiğimi hatırlıyorum. Kardeşlerin veya akrabaların birlikte devrimci olmaları ikramiye gibi bir şey geliyordu bana. Daha sonra Gülten'le arada bir buluşur, konuşur, bazen de yürürdük. O bana FKF kitaplığına uğrardı; işim bitince de çıkar bir yerlere giderdik.

Bu geziden ne kadar sonra pek bilmiyorum ama, gene bir gün, Gülten kitaplığa gelmiş, benimle önemli ve özel bir konuda konuşmak istediğini, fikrimi öğrenmek istediğini söylemişti. Açıkça: "Şimdi beni durakta Mahir (Çayan) bekliyor, ne dersin gideyim mi Şirin" demişti. Ben de, "yüreğine sor asıl, ama bana sorarsan, Mahir iyi bi insan, ben git derim Gülten" demiştim. Ve de gitmişti. Asaf'la yaşadığı deneyden sonra epey zedelendiğinden, yeniden bir zedelenme yaşamak istemiyordu elbette. Konuyu benimle konuşmak istemesinin sebebi yalnızca buydu. Yoksa yüreği zaten o randevuya gitmesini söylüyordu ona. Evlendiler... Daha sonra Fransa'dan geldiği bir ara Mahir'le bize uğramışlardı, 1969 sonları mıydı, yoksa '70'in baharında mıydı? Bu gelişin o sırada siyasi bir anlamı da vardı. Buna daha sonra değineceğim. Hatta yalnız ikisi değil, Yusuf Küpeli'de vardı yanlarında. Ben eve geldiğimde, onlar konuşuyorlardı. Gülten'le sarıldık, öpüştük, görüşmeyeli epey olmuştu, özlemiştim kendisini, benim içimde neler olacağını kestirmenin acısı, bir de siyasi bir emirvakiyle karşılaşmaya karşı belli belirsiz bir tepki vardı ama, hedefi Gülten değildi. Onun içinde ise Türkiye'de bulunmadığı sıralarda neler

olup bittiğini etraflıca bilememenin sıkıntısı ve bendeki tutumu kendisine karşı imiş gibi algılaması. Onun bir tutum benimsemiş olduğunu gördüm. Özgürce konuşup konuşamıyacağımızı tarttım bir an. Galiba mümkün olamıyacak diye geçirdim içimden. Aramızda bir şey asılıydı havada. Ve ordan burdan konuşmaya başladık. Gezideki bazı arkadaşları sordum kendisine... Bazılarını o da görmüyor ve nerdedirler bilmiyordu.

Gülten'le ondan sonra hiç görüşemedik, o korkunç ve kara günlerde ne çok istedim oysa onunla konuşmayı, görüşmeyi! Onunla adeta bir "kader" birliğimiz vardı ve sanırım hâlâ sürüyor bu "kader" birliği. O da Avrupa'nın bir şehrinde siyasi sürgün. Üstelik o Türkiye'ye hiç gidemedi 12 Mart'tan beri sanırım. Ben hiç değilse 12 Eylül'den sonra başladım sürgünlüğe. Üç yıldır da Türkiye'ye gidebiliyorum. Şimdi ne yapıyor acaba, sağlığı yerinde mi ki? Güler yüzlü, ufacık tefecik, ağır başlı, güçlü bir insandı. Kara gözlerinden zekâ fışkırırdı Gülten'in. Bir de vefasızlıklara duyduğu derin küskünlük farkedilirdi. Doktora için gitmişti Paris'e. Olaylar olup bittikten ve acı içindeyken, yetmiş iki yılının yazında Paris'te okuyan ve onu tanıyan bazı arkadaşlarla haber yollamıştım ona. Bir de türkü bandı yolladım. Bir ses çıkmadı. Geçen gün gezi fotoğraflarımız geçti bir vesileyle elime... Orada gülüşüyle, incecik bedeniyle duruyor. Bazılarında gezi "halkı"ylayız, bazılarında yanyana oturmuşuz. Bazılarında o bizim zıpırlıklarımıza gülüyor.

Gülten Çayan

Bizi neredeyse dört - beş yıl sonra bekleyen acılı korkunç olaylardan habersiz sevinçli, mutlu bakıyoruz objektife Akdeniz Bölgesi'nin bir köşesinden. İçimizdeki burukluk yansımamış fotoğraflara.1966 yılının hangi ayındayız, onu bile çıkarabildiğim söylenemez. Paltolarımız, ceketlerimiz var. Kimbilir bir tatil olasılığından yararlanılıp, kışın sonuna doğru ya da bahar başlangıcında mı yapmıştık bu geziyi?

Ne daha ben seni tanıyordum Sinancığım, ne de ufukta

Gülten'le Mahir'in birlikteliği görünüyordu. Bırakalım dört beş yıl sonra olacaklardan Gülten'le ikimizin habersizliğini, gezi nedeniyle geldiğim bu yerlere, neredeyse bir, bir buçuk yıl sonra, yeniden geleceğimden, Antalya'ya siyasi nedenlerden ötürü tayin edileceğimden, daha doğrusu sürgün olacağımdan da habersiz güzelim güneyin tadını çıkarmaya çalışıyorduk ikimiz de. Beni Antalya'ya sürgün ettiklerinde ama artık seni tanıyor olacağım. Birincisinde birçok arkadaşın yanımda olmasına karşın, ikinci Antalya yolculuğumda yalnız sana yazdığım mektuplar ve senin mektubun arkadaşlık edecek bana.

Sen sömestr tatilinden yararlanıp da ameliyat için İstanbul'a gittiğin sırada yakalamıştı sürgünlük beni. Hatta ara tatilinde sen İstanbul'a hiç de gitmek istemiyordun. "Gitme dersen gitmeyeceğim Şirin, ha ne dersin" diye sorduğunda bir tuhaf olmuştum. Öyle ya yalnızca arkadaştık daha. Sevgili değildik. Böylesi bir soru olağanüstü bir yakınlığın belirtisiydi ama gene de ben bu anlama geldiği şeklinde algılamamayı yeğlemiştim. Annen menisküsünden o sömestr tatilinde ameliyat olmanı istiyordu. Ve senin İstanbul'a gelmeni bekliyorlardı. Ben de ayağındaki bu aksamanın bir an evvel halledilmesinin uygun olacağı kanısındaydım. "Bence gitmelisin Sinancığım" demiştim sana. "Bir an önce kurtulmalısın bu menüsküs denilen dertten. Yoğun eylem günleri geliyor, dizin engel olup, katılamazsan çok kötü olur. Kahrolursun. Bu nedenle bir an evvel halletmelisin". "Gitme, demeni yeğledim, doğrusu Şirin" demiştin, istemeye istemeye gitmiştin İstanbul'a. Ben de elbette gitmeni istemiyordum ama, sağ duyum gitmenden yanaydı. Bunu sana söylemedimdi tabii o sırada. Aralıktan beri neredeyse hemen hemen her gün görüşüyorduk. Behice hanımın toplantısında omzuna vurup da "Sen Sinan mısın?" dediğim günden iki gün sonra partide karşılaşıp da topluca İşkembeciye gittiğimiz o günden sonra arkadaş olmuştuk.

Onu izleyen hafta Fransız Kültür Merkezi'nde, film arasında karşılaşınca ikimiz de çok sevinmiştik. "Merhaba Şirin" diye sevinerek gelmiştin yanıma. Yanında Arif Şentek mi vardı, İsmet Hüsrevoğlu mu, ya da başkaları? Hangi filmdi o gün gösterilen onu da kesin hatırlamıyorum ama, ara bitip de filmin ikinci yarısı için gongun (yoksa ışıklar mı yanıp söndürülüyordu?) bizi çağırışına aldırmıyor, konuşmayı sürdürüyorduk. Sonunda ben, "sizin ikinci yarıyı seyretmeye hiç niyetiniz yok galiba arkadaşlar...

Hadi bana eyvallah, filmin ikinci yarısını kaçırmayayım" demek zorunda kalmış, yanınızdan ayrılmıştım. Hatta içeri girdiğimde, film başlamıştı bile. Siz çekine çekine biraz daha sonra girdiniz ve eğilerek öndeki yerinize oturdunuz. Kapıyı açtığınızda dışarının aydınlığından seçiliyordu tüm tavırlarınız. Bir süre sonra filmi seyrederken birden garip bir ürperti duydum. Nedir deyip, filmden gözümü alıp o alacakaranlıkta salona baktığımda üç dört sıra önde seni gördüm. Arkanı dönmüş, ısrarla bakınıyordun. Ben de gayri ihtiyari bakındım. Birlikte geldikleri arkadaşlarından birine bakınıyor anlaşılan, bundan ötürü geç girdiler demek ki diye geçirmiştim içimden. O loş ışıkta görünüp görünmediğine bakmaksızın, hayrola birini mi arıyorsun, anlamında bir işaret, yapmıştım hatta sana. Beni görmüş, gülümsemiş, evet anlamında başını sallamış ve önüne dönmüştün. Beyaz perdeye yakın oturduğundan, yüzün daha belirgindi.

Çıkışta, kalabalık arasında merdivenlerden inerken "bir dakika, müsadenizle..." diye diye kalabalığı yarmaya çalışıyorsun. Kapıda bana yetiştin. "Hayrola, anlaşılan çok acelen var Sinan" demiştim. "Yahu sorma yukarda bazıları beni alıkoyunca, arkadaşlar beklemeden gittiler, onlara yetişmem gerek. Sen gördün mü onları?" "Evet, çıkalı çok olmadılar şu tarafa doğru kıvrıldılar". Hadi hoşça kal, görüşürüz, ben koşuyorum"..deyip, eyvallah anlamında, elini başına götürmüştün, ben de güle güle anlamında aynı hareketi yineledim. Elimle gösterdiğim yöne doğru koşmaya başlamıştın. Bunu izleyen günler içinde gene partide, orada burada karşılaşır olmuştuk. Ya arkadaşlarla topluca bir yerlere gider, yürür ya da oturup, çay falan içerdik.

Sinematek'te cumartesi matinesinde bir kez daha karşılaştığımızda artık seninle arkadaşdık. Bu biraz daha hoş ve garip oldu yalnız. Film seyrederken birden ensemde bir tuhaf duygu algıladım. Böyle bir şey ilk kez başıma geliyordu. Ama annemden duymuştum, makinenin başında, dikiş diktiği bir gün ansızın ensesinde yanma hissettiğini anlatmıştı bana. Dönüp arkasına bakıyor ki ne görsün? Komşu evden Of'lu imam, gözlerini tahtanın aralığına uydurmuş, anneme bakmıyor mu! Tıpkı onunki gibi benim de sanki ensem yandı. Boynumu tutarak, heyecanla dönüp baktım dört beş sıra ötede sen, perdeye değil, bana bakıyordun! O loş ışıkta bunu algılamak heyecanlandırmıştı beni. Bir tuhaf oldum, hemen önüme döndüm. Oysa girişte seni görmemiştim.

Birinci yarı bitip, salondan çıkmadan, ayağa kalktığımızda hemen birbirimizi selamladık. Ayrı kapılardan çıkmıştık ve birbirimize doğru yürüdük. Sen de bu kez yalnızdın. Sana doğru yürürken "Merhaba... Yahu Sinan, sen ne zaman geldin, girişte yoktun" dedim. Merhaba deyip, hararetle elimi sıktın:

— Geldiğimde film çoktan başlamıştı. Filmin başını anlatırsın bana artık.

— Sen şükret de sonunu anlatmayayım,

deyip gülmüştüm, gülmek bulaşıcı olduğundan, neye güldüğünü bilmeden sen de güldün. "Biliyorsun di mi o fıkrayı?" diye eklemiştim. "Yo..." dedin gülümsemeni sürdürerek. "Polisiye filmlere düşkün ve özellikle de katilin kim olduğunu bulmaya çok meraklı biri uzun zamandan beri görmek istediği filme sonunda bir bilet bulup, yer göstericinin gösterdiği yere kurulmuş. Yer gösteren ayakta bekliyor, fakat kahramanımız hiç oralı değil, bahşişini bir türlü vermiyor. Yer gösterici biraz daha bekledikten sonra, bakmış, parasını alamayacak adamın kulağına eğilip, "katil bahçıvan!" diye fısıldamış".

Bir taraftan sigaranı yakıyor, bir taraftan da gülüyordun: "Neyseki bu film polisiye değil, yoksa yanmıştım. Espri bir yana gerçekten sonunu biliyor musun filmin? İkinci kez mi görüyorsun?" "Yok...canım, nereden bileceğim... hem bilsem bile, korkma sonunu söylemem. Sen nerede girdin filme? Hoş böyle filmleri anlatsan da fark etmez ya. Hatta sonunu söylesen de pek fark etmez, görmek gerek."

Sen filmin neresinde girdiğini söylüyorsun ben de, senin filmi seyretmeye başladığın ana kadarki bölümü anlatıyorum. O arada yanımıza merhaba deyip, tanıdıklar geliyor. Kimi benim, kimi senin tanıdıkların. Ben her zamanki gibi "tanışmıyorsanız, tanışın" deyip, tanıştırma işinden sıyrılıyorum. Olur ha baltayı taşa vurabilirim. Bazı tanıdıkların adını unutmuş oluyorum. Başıma gelmedi değil. Yanımıza gelenler bir iki kez şurada burada görüp de tanıştırıldığım kimseler, isimlerini hatırlamıyorum. Böyle bir yöntem tutturdum gidiyorum. Sense bazılarını tanıştırıyorsun benimle, yanımızda kalıp bir şeyler konuşuluyor, sonra müsaade istiyorlar. Bazılarıyla tanıştırmayıp, uzaktan bir iki kelime konuşuyorsun. "Epeydir görünmüyordun, nerelerdeydin?" Veya "N'aber?" gibi alışılmış sorular soruluyor karşılıklı ve "Buralardaydım" ya da "iyilik N'olsun" gibi yine alışılmış cevaplar veriliyor. Bazı tanıdık-

larla da hiç konuşmadan uzaktan selamlaşıyoruz. Ara bittiğinde ise bakıyorum senin sigaran hâlâ bitmemiş. Ben salona girmeye yöneliyorum ve sigaranı başımla işaret ederek "bunun yüzünden ikinci yarıya da geç gireceksin galiba Sinan" diyorum,. "Hiç öyle bir niyetim yok valla" deyip, aceleyle söndürüyorsun sigarayı "Yanında boş yer var di mi Şirin?" diye de soruyorsun. Var anlamında başımı sallıyorum. Benimle geliyor, yanıma oturuyorsun.

Çıktığımızda konuşa konuşa ne yapacağımızı kararlaştırmadan, yürüyoruz. Filmin üstüne konuşuyoruz biraz. İkimizin de ayrılmaya niyeti yok birbirinden. "Açsındır her halde Şirin, bizim işkembeciye gidelim mi?" "Valla iyi olur, karnım zil çalıyor" diyorum. Köşeyi dönüp aşağıya doğru bulvarın kalabalığına karışıyoruz. Çorapçının önüne gelince, "işte meşhur çorapçı diyorum. Sen, "meşhurluğu nerden?" deyince de "*Dönüşüm*'ü ilk burda satmıştık" "Burda mı saldırdı herifler?" "Yoo... hayır, saldırı epey aşağıda oldu.

Birden gözlerin kısıldı, öfke akıyor uzaklara doğru bakışından. Sonraları hep fark ettim bakışlarındaki bu yoğunluğu. Bunu farketmek için doğrudan gözlerine bakmak da gerekmezdi. Duyguların bakışlarında sanki elle tutulacak kadar somutlaşırdı. Öfken, kızgınlığın, sevgin, sıkıntın, acın. Fotoğraflarda bile belirgin bu.

Ben konuyu değiştirip, "yer bulsak bari" dedim. Senden bir ses çıkmıyordu. "Tabanları biraz kaldırsak iyi olacak" diye hızlanmıştım. Sen de uydun bu hıza. İşkembeci zaten görünmüştü. "Neyse ki her yer dolu değil" dedin. Ön cephe tamamıyla cam olduğundan içerisi hemen hemen tümüyle seçiliyordu. Uygun bir yere oturduk.

— Bu yıl FKF'ye katılma meselesini karara bağlayacağız biliyorsun.

— Federasyona girseniz çok iyi olacak. Marta kadar gerçekleşse...Genel kongrede delege olabilseniz. Daha militan bir ekibe ihtiyaç var FKF'de. Yoksa böyle gitmez. İşler önümüzdeki yıl epey çatallaşacak bence. Baksana herifler gün geçmiyor ki yeni bir saldırı düzenlemesin.

— Yakında bir üye toplantısı yapacağız, katılır mısın?

— Ben katılırım da , olumsuz bir etkisi olmasın?

— Ne olumsuz etkisi olacak. Bir toplantıya konuk gelemez mi yani? FKF temsilcisi olarak toplantıyı izlersin... Üstelik de birlikte yürütülecek somut işler varken... Koro gibi... Kitaplıkla ilgili de

bilgi verebilirsin. Bakarsın kimilerinin soruları olur bazı konularda, onları cevaplarsın.

— Valla çok iyi olur. Zaten biliyorsun, diğer bütün toplantılara katılıyorum. İdeolojik bir tartışmaya da seve seve varım.

— Bilmez miyim... keşke teorik bir tartışmaya girebilecek durumda olsalar da girseler... Nerdee... Tarihini, saatini kararlaştırınca ben sana bildiririm.

Çorbalarımız gelmişti o ara. Garson gittikten sonra konuşmanı kaldığın yerden sürdürdün:

"Sanırım uzun sürmez. Önümüzdeki on beş gün içinde yaparız herhalde. Sen bir yere gitmiyorsun, buradasın değil mi?" "Şimdilik görünürde bir şey yok ama, belli mi olur, bir şey çıkar... İstanbul Kongresi'ne çağırıyor bir arkadaşım beni, bakarsın İstanbul'a giderim kongre için. Ama kongreye gitsem bile iki üç gün sonra dönerim. O kadar uzun kalacak değilim ya. "Demek İstanbul Kongresi'ne gitme olasılığın var. Keşke ben de gelebilseydim seninle ama mümkün değil, hem kulüp işlerinden hem de ara sınavları var. Annemin İstanbul İl Yönetim Kurulu'nda olduğunu biliyor muydun?" "Yoo bilmiyordum. Babanın bir ara, Merkez Komite'de olduğunu biliyordum da, annenin yönetimde olduğunu bilmiyordum. Babana Bursa'da saldırıldığını da biliyorum tabii. Neredeyse ölümden dönmüştü. O zaman bu saldırı bizi çok etkilemişti. Kafamızdan vurulmuşa dönmüştük. Hatta Tebessüm Bursa'dan döndüğünde ayrıntılarıyla anlatmıştı olayı. Ne alçakça saldırmışlar değil mi?" Başınla evet anlamına gelen öfke yüklü bir işaret yapıyorsun. "Olay üzerine hemen Bursa'ya gittim, babamı hastanede o halde görmek... Çenesi kırıldı o olayda."

Yıllar sonra Gün Zileli'nin yazdığı kitapta Bursa'da babana saldıranlardan biriyle ilgili öğrendiklerim beni biraz düşündürdü. Gün ve bazıları Çınarcık'ta CHP'li akrabalarından Ahmet Ergüder'in evinde "taraçada" otururken "ufak tefek, zayıf bir adam büyük bir heyecan"la içeriye dalmış ve ev sahibine yönelerek "bugün Bursa'da komünistlerin hesabını gördük, beyefendi..." demiş.* Ayrıntılarıyla Bursa TİP kongresini bastıklarını, "komünistleri yerlerde sürüklediklerini" anlatmış. Adamın Çınarcık Sağlık Ocağı'nda memur olduğunu, üstelik bu adamın sonradan TİP'e girdiğini belirtiyor Gün, kitabında. Nereden nereye... Okurken içimden o zamanlar Çınarcık Sağlık Ocağı memurundan haberin

* Gün Zileli, *Yarılma*, İletişim Yay., 2010, s. 164

Adnan Cemgil, Bursa saldırısından sonra Nazife Cemgil ile hastanede.

olsaydı... demekten kendimi alamadım. O sırada Gün adamın karşısına geçmiş geçmesine ve herkesin içinde "ne kadar para aldınız... zenginlerin uşaklığını yapıyorsunuz" gibi sözler söylemiş. Ertesi gün de İstanbul TİP'ten Emekçi gazetesinde birlikte çalıştığı ve "ustam" dediği Adnan Cemgil'in saldırıda ağır yaralandığını okumuş.

Düşün sevdiğim, olayın üstünden neredeyse kırk yıl geçti. Ve insan neleri yeni yeni öğreniyor. Baban bana da anlatmıştı Bursa olaylarını. Üstelik o, olayı bir espiri halesine sokarak anlatırdı senin de çok iyi bildiğin üzere. Konuşmayı çok sevdiğinden "herifler en kıymetli yerime, çeneme vurdular, kırdılar yahu" filan derdi. Ama bu olayın seni çok etkilediğini, mücadeledeki yerinin neresi olacağına karar vermende rol oynayan önemli olaylardan biri olduğunu da biliyorum.

Ama sinemadan çıkıp, işkembeciye gittiğimiz o gün bizim Çınarcık Sağlık Ocağı memurundan, onun belki de burnumuzun dibinde bir yerlerde olduğundan hiç mi hiç haberimiz yok ve ben, "demek annen de il yönetim kurulunda. Valla ne şanslısın Sinancığım. Ailecek partili olmak işini kolaylaştırıyordur" diyerek Bursa olaylarından başka bir yere çekiyorum konuyu.

"O kadar da değil. Bazen daha da zorlaştırıyor. Biz büyürken pek bir şey anlatmazlardı bize. Hatta ben lisedeyken, onların ağzından aksini söyleyerek bir şeyler koparırdım. Okuldakilerle, tartışmalarla baş edebilmek için başka çarem yoktu. Bu karşı çıkışlarımdan bizimkiler de hayıflanırlar, benim lisede başka düşündüğümü sanırlardı. Ailem sosyalist ama örneğin gelecek için, aldığım kararlardan daha haberleri yok. Okulun beni bilmem kaçıncı dereceden ilgilendirdiğini bilmiyorlar örneğin. Hayatımın birinci meselesinin devrimci mücadele olduğunu bilmiyorlar. Tabii evdeki genel hava gene de birçok evden farklıdır."

"Tahmin edebiliyorum. *Dönüşüm* olaylarından ötürü bizimkilere mahkemem var bile diyememiştim. Tatilde eve gitmemek için, binbir şey düşünmüş, sonunda burda daktilo kursuna yazılmak zorunda kalmıştım. Mamafih pek de fena olmadı ya.. bahaneyle on parmak daktilo yazmayı öğrendim. Bu durumlarda bile böyle kurnazlıklar düşünmek zorunda kalıyor insan, ailesi doğrudan bu işler içinde değilse. Nerede kaldı devrimci mücadeleyi hayatımın merkezine koyduğumu söylemek. Geçen yıl aldığım bu karardan hiç ama hiç haberleri olmadığı gibi, sosyalist olduğumdan bile haberleri yoktur bizimkilerin. Velhasıl bizler için bir de aileye duyurmamak işi var..."

"Haklısın" demiştin, "hele kızlar bakımından durum daha da zor sanırım." "Evet ama bizimkiler o kadar sıkmaz gene insanı. Oldukça da özgür bırakırlar, güvenirler bana. Düşün 12 yaşındayken beni, tek başıma, trenle Ankara'ya yollamışlardı tatilde. Ayrıca öyle başımda boza pişirmezler ama, mahkemeye düştüğümü bilseler hiç de hoş olmazdı doğrusu o zamanlar."

"Hoş annem '65 seçimlerde TİP'e oy verdi, ona bazı şeyleri anlattım ama o kadar, adını koymuş değilim. Hatta çok hoş da bir şey de oldu. Bir Ali abimiz var Buldan'da. Bizim mahalleye komşu mahalleden. Karısı terzilik yapar. Annem artık eskisi gibi kendisi dikmiyor giysilerini, ona diktiriyor. Neyse lafı uzatmayayım, onlara uğradığımda bir taraftan el tezgâhında işini işleyen Ali abiye merhaba dediğim de biraz da ordan burdan konuşurken, konu tabii memleketin haline filan geldi. Akşam gazetesini okuduğunu, yalnız gazetecinin gazeteleri onlara gizli gizli verdiğini söyledi. İçeride saklıyormuş. Düşün yasal bir gazete, taşrada gizli yayın olup çıkıyor. Velhasıl bu Ali abiyi görsen, çok aydınlık kafalı, çok iyi bir insan. TİP'e oy verdiğini söyleyince çok sevin-

dim. "Yalnız bir şeyi çok merak ediyorum" dedi. "Bizim sandıktan TİP'e benden başka bir oy daha çıktı. O ikinci kimdir bir türlü çıkartamıyorum. Araştırıyor, araştırıyor bulamıyorum. Açık açık da soramıyorum tabii kahvede, şurada burada. Kim olduğunu bir bilsem çok iyi olacak. Memleket meselerini açıkça konuşacak birini bulmuş olacağım" deyince ben gülmeye başladım. "Kim olacak, annem diğer oy sahibi" deyince hayretle, "Yapma ya... sahiden mi?" deyip, kulaklarına inanamadı. "Evet Ali abi annem, kendisi söyledi TİP'e oy vermiş" dedim. "Demek Suat Abla ha... de gidinin ablası de, zaten çok hürmetim vardı kendisine şimdi büsbütün arttı bu hürmet." Bizim aile Halk Partili olmasıyla tanınır. Babam Buldan'da Halk Partisi adayı olarak belediye reisliği filan yaptığı için, bizim aileden Halk Partisi'nden başka bir partiye oy çıkabileceğine ihtimal vermiyor tabii Ali abi. Hoş annem her zaman bağımsız davranmıştır bu konuda babamdan. Bir keresinde de Demokrat Parti'ye oy verdiğini söylemişti, yıllar önce babama. Belki de '50 seçiminde. Bilmiyorum babamı kızdırmak için mi öyle söylerdi, çünkü, galiba babam "hanım biliyorsun değil mi kime oy vereceğini" filan mı demiş, ne demişse. Sen mi öğreteceksin bana kime oy vereceğimi deyip, ona kızgınlığından mı, öyle söylüyor, yoksa gerçekten mi DP'ye attı... Ama eğer '50'lerde attıysa bunun bedelini de kaderin bir cilvesiyle ödedi sanırım."

"Nasıl yani?" diye soruyorsun. '50'lerde Demokrat Parti kazanınca her yerde davullar döğdürmüş biliyorsun. Tabii Buldan'da da döğdürmüş. Bizim ailenin de koyu Halk Parti'li olduğu biliniyor ya, annem giyinmiş kuşanmış, "güne" gidiyor. "Ne günü?" "Buldan'ın memur aileleriyle, önde gelen yerli ailelerinin kadınları günler yaparlar. Ayın belli bir günü filana, belli bir günü falancaya gidilir. Annemin 7'siyle 30'uydu mesela ben çocukken." "Ee... annen giyinmiş kuşanmış güne gidiyor?" "Çarşının içinden geçerken, DP'liler seçimi kazandılar ya, davullar çalıyor, çocuklar zıplıyor. Annemin geçtiğini görünce davulcu kasıtla annemin arkasından davulu daha bir şevkle çalıp, onu kızdırmak için arkasından gidiyor. "Dang dang da dang dang!.."

Annem bu, hiç böyle bir şeye sessiz kalır mı? Öyle arkasından hiç davul çaldırır mı! Davulcu farkında değil tabii kime çattığının "dum dum da dum dum" sallıyor tokmağı davulun böğrüne böğrüne. Annem çarşının içinde, tam yolun ortasında birden durup geriye dönüyor ve davulcunun üstüne doğru yürüyor:

"Şimdi o davulun tokmağını senin elinden alırım da münasip bir yerine öyle bi sokarım ki, apışır kalırsın" diyor. Davulcu neye uğradığını bilememiş, elinde tokmak kala kalmış. Kös kös gerisin geri dönüp öyle bir gidişi varmış ki adamın... "Dönüşte, haddine düştüyse çalsın bakalım arkamdan davulunu... imkânı mı var" diye anlatmıştı annem. "Helal olsun valla annene. Değme bilinçli kadınlar onun davrandığı gibi davranamaz. Hele kasaba gibi geleneklerin göreneklerin insanın üstüne heyüla gibi çöktüğü bir yerde, böyle davranmak pek herkesin harcı değil. Anneni kutlamalı, partimizin sempatizanları nasıl herkese örnek diye anlatmalı. Benim annem de çok kahramandır. TİP milletvekili adayıydı biliyor musun '65'de? Seçimlerde köy köy, kasaba kasaba dolaştı. Onlar da epey hoş şeyler yaşamışlar, oralarda. Sizin taraflıdır annem."

— "Gerçekten mi?"

T— abii... Egeli. Aydınlı. Orada doğmuş büyümüş. Üstelik dedem Kuvay-i Milliye'li. Aydın'daki evlerinde Kurtuluş Savaşı için giysiler dikilmiş. Efeler filan gelirmiş bizim eve. Annem iyice çocuk tabii o sıralar. Liseyi de İzmir'de, kız lisesinde yatılı okumuş.

— Olamaz! Artık bu kadarına da inanmıyorum yahu.. Sahiden mi?

— Tabii...

— Okullarımız da aynı ha. Şu işe bak. Yatılı okuyor hem de.

— Sen de mi İzmir Kız Lisesinde okudun liseyi. Ben gördüm sizin liseyi; hatta orda da kaldım biliyor musun? Kulede.

Bu durumda artık ağzım açık kalıyor. Ama o sırada sormuyorum neden bizim lisede kaldığını. Konu annenin '65 seçimlerinde mebus adayı olması. İlgim oraya odaklı. Sen konuşmanı sürdürüyorsun." Annem iyi hatiptir ha. Pür dikkat dinler herkes, o konuşurken. Ama Şirin senin ailen de baksana ilerici. Annen TİP'e oy atıyor."

— Tabii canım, hiç gerici filan değildirler. 27 Mayıs olduğunda şıkırdım şıkırdım oynamışlar örneğin. Okulda olduğumdan ben görmedim de. 27 Mayıs'ı da sabahleyin okula giderken duydum. Çarşı içinden geçerken radyo bangır bangır bağırıyor ...'bir hükümet darbesi' olduğunu haber veriyor. Hatta 'eyvah hükümet bize darbe indirdi demek' diye üzüntüden koşa koşa okula gittim. Biz Halk Partiliyiz ya, İnönü'nün Uşak konuşmasını, ona karşı düzenlenen "su-i kastı" ya da her gün radyolardan Vatan Cephesi'ne

geçenlerin listesini dinleyip, dinleyip kahroluyoruz o günlerde. Olayları yakından izliyoruz gazetelerden. Sessiz yürüyüşleri, öğrencilerin gösterilerini, ölüm haberlerini "Örtülü Ödenek" kanununu meclise getirişlerini. Bütün bu rezillikleri Menderes Hükümeti yapıyor biliyorum ya, "hükümet darbesi oldu" lafından da hükümetin bu durumda, daha da beter davranmaya başladığını, halka darbe indirdiğini sanıyorum. Üstelik müdür de bütün öğrencileri toplayıp, neredeyse gözlerinden yaş gelecek kadar üzgün üzgün, "hükümet darbesi olduğu için, okulun tatil edildiğini" evlerimize gitmemizi söyleyince büsbütün eyvah, durum çok kötü dedim. Üstelik dışarı çıkma yasağı olduğundan, evlerimizden de hiç çıkmamamız gerektiğini üstüne basa basa tembihlemiş. Üzgün üzgün eve geldim, indirdiği bu darbeden ötürü hükümete de bir güzel küfrediyorum içimden. Annem beni öyle üzgün, görünce 'Ne o Karadeniz'de gemilerin mi battı Şirin?' dedi. Hükümet darbesi olmuş duydunuz mu, ona üzülüyorum. Herifçiler darbe üstüne darbe vuruyorlar" deyince annem, "deli misin, biz sevinçten sabahtan beri şıkırdım şıkırdım oynuyoruz, sen üzülüyorsun' 'Nasıl sevinirsiniz ki bu durumda? Hükümet bize darbe indiriyor, siz oynuyorsunuz' deyince annem kahkaha ile gülmeye başladı. İçerden ne olduğunu soran babama da 'Kızın hükümet darbesine sevinmemiş bak' dedi. 'Nedenmiş o?' 'Neden olacak, hükümet bize darbe indirdi diyor' Babam, 'allah iyiliğini versin kızım bizi sabah sabah güldürdün. Gittiler... gittiler... Başımızdaki zebaniler gittiler diyorum sana, hükümet devrildi. Bize ne darbe indirmesi, onlara indi darbe' deyince kulaklarıma inanamadım, tabii nasıl sevindim. Hükümet darbesinin de ne olduğunu o zaman öğrendim." Sen de gülmeye başlamıştın bunu anlatınca. Bir taraftan da

— İlahi Şirin, ömürsün valla...Biz de çok sevindik 27 Mayıs olunca. Hani halkın 27 Mayıs'ı sevinçle karşıladığını göstermek için gazetelerde çıkan o meşhur çiçeklerle, bayraklarla donatılmış ev vardı ya, bizim evdi o... sevinçten." Buna da ben inanamadım:"

— Nasıl yani, evi çiçeklerle bayraklarla donatınca gazeteciler çekmişler, basmışlar öyle mi?

— Evet... Gazetede çıktı o zaman...

— Sizinkiler iyice ilericiymiş, üstelik de fena halde siyasiler, baksana.

— Evet, öyledirler. İşe girmeme de ses çıkarmadılar mesela. Ben istediğim için peki demişlerdi, yoksa bana yeterince hatta

gerektiğinden de fazla para yollarlardı. Bonkördür babam; çocukken 25 kuruş isterdim, çıkarıp bir lira verirdi. Oysa kıt kanaat geçinirdik. Hele bir ara iyice işleri kötülemişti babamın. Buna rağmen bonkördür. Lisedeyken beni okulda ziyaret ettiği bir gün para vermek istemişti de, param var diye, almamıştım. Döndüğünde anneme sormuş hatta, "sen bu kıza bir şey mi dedin para konusunda?" diye. Paran yoksa vereyim diye ne kadar üstelediysem de, "param var baba" deyip almadı demiş. Annem de 'ne söyleyeceğim yahu' demiş, kendisi öyledir bilmez misin? Kendisine bir şey aldırıncaya, bir şey diktirinceye kadar dünya tersine döner.

Gerçekten de bana bir ayakkabı bile aldıramazlardı bazen. Genç kızlığa yeni ayak bastığımda annem bana ille de hoş şeyler almak, güzel elbiseler dikmek isterdi tabii. Bir gün, "Çarşıdan topuklu bir ayakkabı beğen, hemen alalım" dedi. Süründürdüm de süründürdüm. Sonunda annem kızdı da Denizli'ye bir gidişinde kendisi, 'ister beğen ister beğenme bu ayakkabıyı sana aldım. İşte o kadar!' deyip kestirip atmıştı da genç kızken ilk topuklu ayakkabımı o zaman giymiştim. Hem de çaça topuktu.

— Çaça topuk da neymiş, nasıl topuk o öyle?

— Aa... Sinan sen de bi çaça topuğu bilmiyorsun, tüh tüh tüh... 21 puan bilgi yarışmasında ipana kazanamazsın artık.

— Yandık desene... Bir yolunu bulup öğrenmeliyim dedim ve sana soruyorum işte.. Ne demiş atalarımız, bilmemek değil, öğrenmemek ayıp.

İkimiz de gülüyoruz. Bu arada, "tango topuk, çarliston topuk filan da var mı? Öğrenelim" diyorsun. Sana çaça topuğu açıklayıp, sözüme devam ediyorum. "Palto bile diktirememişlerdi üniversiteye gelirken. Eski paltomla idare ediyorum deyip, geçiştirdimdi. Zaten birçok giysi teyzemin giysisidir. Bana daraltılarak yapılmıştır. Ama onun allengirli paltolarını giymeme olanak yoktu. İlle de bir tane dikilmesi gerekiyordu. Zorla kumaşını aldırmışlardı. Hayır mayır dedim ama, "istemediğin bir kumaştan valla diktiririm, giymek zorunda kalırsın" demişti annem de öyle aldık babamla Ankara'da bu kumaşı, dikilmek üzere Buldan'a gitti bir de kumaş. Sonra da terzi İrfan'a ölçülerimi vermiş, ben de mecburen provaya gitmiştim sömestr tatilinde. Bu palto öyle dikildi."

"Neden peki bu tutum?" diye sormuştun merakla.

"Ilkokul üçe gittiğim yıl fark etmiştim, evde bazen parayla ilgili sıkıntıların baş gösterdiğini. Babam bazen aylarca Diyarbakır'dan

gelmez, para kazanmak için çok çırpınırdı. Buldanlı'nın malı satılmaz, 'mal durgunluğu' olurdu, mallar birikirdi, bir türlü satılmazdı. Bizim evde ise hep bir şeylerden kısılır, bazen para yüzünden tatsızlıklar yaşanırdı, hatta kavga çıkardı. O zaman karar verdimdi pek bir şey istememeye. Ya da çok nadir istemeye. Böyle olması baktım, özgürlüğümü de, evdekiler üstündeki etkimi de arttırıyor. Sonra sonra hep artarak tutumumu sürdürdüm... ama içtenlikle böyleydi. Okuduğum kitapların da etkisi vardı sanıyorum. Oldukça kıt kanaat geçinen ailelerdendi beni epey etkileyen kitaplardaki kızlar. Louisia Alcott'un dört ciltlik kitabını kimbilir kaç kez okudum." "Adı ne ?" "Şu meşhur *Küçük Kadınlar, İyi Zevceler, Jo'nun Çocukları, Küçük Erkekler*... Tabii *Polyanna*'yı da saymalı. Daha pek çok kitap. Ortaokulda bizim kasabanın kitaplığındaki bütün kitapları okumaya kalkıştığım düşünülürse."

"Peki hepsini okuyabildin mi bari?"

"Ne gezer... "B" harifini bile bitirememiştim. Ama bir biriyle ilgili ilgisiz epey kitap okumuştum böylelikle. Nurullah Ataç'ın hiç anlamadığım kitaplarından tut da, Bernard Shaw'un oyunlarına kadar... Sonra da karışık okumaya başladım. *Gazap Üzümleri*'ni bizim kasaba kitaplığında okudum mesela. Ya da Milli Eğitim Bakanlığı'nın beyaz kitaplarından pek çoğunu."

Bu noktada söze girip, babanın o kitapların tercüme bürosunda çalıştığını söylemiştin. Ben hayretle "öyle mi?" deyip, konuşmamı sürdürmüştüm, "Ortaokulda hiç de okumam gerekmeyen kitapları, oyunları. Bir de annemin 12. yaş günüm için aldığı *Anne Frank'ın Hatıra Defteri* beni olağanüstü etkilemişti. Kimbilir kaç kez okudum kitabı. Ama biliyor musun neden hiç ses çıkarmadan o evde kapalı kaldıklarını, pek anlayamadan okudumdu. Kötü bir şeyler vardı onların oraya saklanmalarına yol açan, ama neydi? Onları öyle mahzur koyan neyse ondan nefret ederek okudumdu defalarca kitabı. Çünkü ne ilkokulda ne de Ortaokul'da İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen hemen hiç söz edilmemiştir. Öyle bir cümleyle, şu tarihlerde savaş oldu gibi geçiştirilmiştir. Anne Frank'ın da bu savaşta soy kırımından kaçıp, saklandıklarını ne bileyim... Hem yaşım icabı sanırım en çok da Peter'le aşkı ilgimi çekiyordu... Bir hatıra defteri tutmasına ise gıptayla bakıyordum. Hatta ona özenip, ben de ismini Yeşim koyduğum bir defter tutmaya başladımdı.Tabii benimki öyle kilitli, ciltli hakiki bir hatıra defteri değildi. Arkasında kerrat cetvelleri olan, çizgili bir okul def-

teriydi. Yazdıklarımın annem tarafından okunma olasılığı, ister istemez bir sansür koyuyordu yazacaklarıma, yazdığım kadarının da okunmaması için defteri nereye koyacağımı bilemiyordum. Liseye başladığımda ise oraya götüremeyeceğimi, bunun epey tehlikeli sonuçları olabileceğini düşündüğümden, defteri öyle bir saklayış sakladım ki, liseye giderken, tatilde geldiğimde, bu kez de kendim bulamadım defteri. Nerdedir, hâlâ bilmiyorum bu defter..."

"Gerçekten mi, o kadar büyük mü bu ev?"

"Yo o... aslında pek büyük sayılmaz... Kasabada bazılarının evlerine göre büyükse de... Girdisi çıktısı fazladır, yüklükleri, dolapları... Saklambaç için ideal yani. Hele çocukken. Evde saklambaç oynamıştık da bir kez, annem, ablam, filan... abimi bir türlü bulamamıştım. O da öyle bir saklanış saklanmış ki, artık hiç kullanılmayan bir dolaba girmiş. Misafir odasında, pencerenin önünde bir yer vardır. Ben hiç bilmiyordum mesela o zamana kadar oranın da bir dolap olduğunu ve kapağının da üsten olduğunu. Ara ara bulamamıştım o gün abimi."

"Epey odası vardır herhalde konağın?"

"Valla konak ney denemez bizim eve. Aşağıda yalnızca bir oda vardır oturulan. Koca bir taşlığa açılır. Kapısı perdeli bir mutfak. İki de hanay altı dediğimiz yer. Karanlıktır hanay altları. Oturmak için değildir. Eskiden atları, eşekleri bağlarlarmış herhalde. Şimdiyse babamın fabrikalardan alıp getirdiği hurdalarla dolu. Tel bükücüler, demler, takkalar, iplikler. odun ya da kozalaklar. Hatta turşu küplerinden salatalık turşusunun küpü de hanay altında durur. Taş dibeğimiz de hanay altının hemen girişindedir. Önünde bir de taka tuka. Kahve orda döğülür. Dibek kahvesine meraklı babam. Mutfağın kapısı perdeli demiştim ya, eskiden, benim çocukluğumda öyleydi. Şimdi bir kapı yapıldı. Düşün çocukluğumda mutfakta musluk yoktu. Kovalara konurdu su. Bulaşık ya da el yıkarken, maşrapayla alırdık ordan. Ben oyundan koşa koşa su içmeğe eve geldiğimde de maşrapayı kovaya daldırdığım gibi kafama dikerdim. Annem gorse, çok kızardı tabii ya ama onca işin arasında nereden görecek. Su küpünden su almak vakit kaybı ya, oyun kaçıyor, olur mu hiç... Küpün tahtasını kaldır, örtüsünü aç, suyu iç, sonra gene ört, uzun iş, hangi çocuk uğraşır onunla oyun kaçıyor sokakta.

Buldan'daki ev, avludan evin içi.

Ama bahçemizde bir havuz vardı. Hem de oldukça da büyüktü. Kullanma suyunu ordan alırdık. Bütün mahalleli de gelir ordan su doldururdu kendi evleri için. İçme suyunu ise ya yokuşun başındaki tatlı su çeşmesinden getirirdik ya da Baştatlı denilen çeşmeden eşeklerle, kasalara yüklenmiş tenekelerde getirilen suyu parayla satın alırdık. Çok sonraları bağlandı mutfağa ve yukarı kattaki "abdestliğe" "terkos" suyu.

— Sadece İstanbul'daki suya terkos denir diye bilirdim ben. Oralarda da mı terkos deniyor musluk suyuna?

— Borularla getirilen sulara bizim kasabada da "terkos" deniyor işte nedense İstanbul'daki gibi.

— Belediye hizmetlerinin ilk kez İstanbul'da başlamasından mı acaba yerleşti bu deyim?

— Kimbilir, tabii "tanzingli su" diyenler de var da belediyenin dağıttığı suya...

— Ne dedin, ne dedin?

— Tanzingli su... Musluğu açınca tazyikle akıyor ya... Tazyikli su demezler de, öyle genizden gelen bir ing eklerler. Domuz değil doguz dedikleri gibi.

İçtenlikle gülüyorsun. Ben kasabamızın dertlerini saymayı sürdürüyorum:

— Elektrik bile yeni sayılır. Benim çocukluğumda, yalnız geceleri elektrik verilirdi. O da 12'ye kadar. Sonra sönerdi.

— Eh o da bir şey. Binlerce köy ve kasabanın elektiriği olmadığı düşünülürse, elektrikten geçtim doktoru, okulu yok malum.

— Haklısın. Daha bakalım kaç yıl sürecek, insanların evlerine elektrik alabilecekleri günlere ulaşana kadar. Bizim kasabanın işte uzaktan pıt pıt sesi duyulan bir jenarötörü vardı hiç değilse. Bu jenaratör arada bir bozulur, hadi.. Gene lambalarımızı, fenerlerimizi yakardık. Gece helaya kalktığında fenerle gidilirdi. Motorlu tezgâhların yaygınlaşmasından sonra, sanayi elektiriği getirildi, e tabii yetmiyordu artık o eski jenaratör. Gece 12 sınırlaması da kalkmış oldu. Gene benim çocukluğumda herkes evine su ya da elektrik alamazdı. Buz dolabı bile başlangıçta iki üç ailenin evinde vardı. Radyo bile öyle. Hatta kol saati de öyle herkesin yoktu. Kol saati olan delikanlılar, fotoğraflarını çektirirken sol kollarını çenelerine götürür, saatlerini ille de gösterirlerdi. Fotoğrafçı Rafet abinin dükkânında aynı pozda kaç tane fotoğraf gördüm kimbilir?

Bir taraftan da fotoğraftaki pozu gösteriyorum, sol elimi çeneme koyup. Gene gülüyorsun.

— Saatin fena değil. Evet biliyorum o meşhur fotoğrafları. Bazen de boyanır değil mi? Garip bir renk alır. Ben ama üstünde "İstanbul Hatırası" yazılı kara perdelerin önünde çekilen fotoğrafları çok severim. O fotoğrafçıları da.

— Benim çocukluğumda, Uşak'ta gittiğimiz bir fotoğrafçıda çeşitli giysiler giyip, fotoğraf çektirirdin. Yok efe, Arap emirlerin kıyafeti, bin dallı giysileri. Tiyatro gibiydi valla. Olağanüstü ilginç gelmişti o zamanlar. Beni de köylü kızı kılığına sokup, çektirmişlerdi birlikte bir fotoğraf.

— Evet, kılıçlar, palalar, cepkenler... Çeşitli fotoğraf dekorları da vardır. Resmen tiyatro dekorları gibidir. Merdiven trabzanları, bulutlar.. Ee... evinizi anlatıyordun.

— Ha... evimiz. Ne diyordum efendim..? Yukarı katta bir misafir odası, bir de yatak odası vardır oturulacak durumda olan. Sofa geniş tabii. On sekiz metre, ayak yolu da dahil buna. Yani abdestlikten ölçülünce on sekiz.

— Bir de büyük değil bu ev diyorsun. Saray galiba burası.

— Evet öyle bir saray ki, sofanın tahta aralıklarından aşağıyı görebildiğin bir saray. Annem yeni evliyken, korkarmış aşağıdan birileri ayağını dürtüverecek diye de yan yan yürürmüş, bu aralıklardan ötürü. Sofaya açılan başka bir odada ise oturulmaz... Hem

duvarlarından biri bel vermiş, yıkıldı yıkılacak, hem farelerin istilasında, hem de demlerin depolandığı bir oda. Defteri orda bir yere sakladım işte, ama nereye? Eskiden küfeler dolusu mektuplar da orda dururdu. Abimin pul merakından o küfelerdeki zarflar bir bir tüm sofaya dizdiğimiz su dolu tepsilerde yüzdürülüp, pulları çıkarıldıydı. Epey İnönü pulu çıkardıktı "milli şef" döneminden. Bu odayla yatak odasının arasında bir de kiler gibi kullanılan çok küçük bir yer vardır, penceresiz. Evdeki adı da zaten "kiler"dir. Bizim evde dolapların bile adı vardır."

— Bunu duyunca çok hoşlanıyorsun.

— Nasıl yani?" diye soruyorsun gülerek.

— Nasıl olacak, yatak odasındaki bir dolabın adı mesela: 'Cengiz Abi'min dolabı'dır;

— İki tane mi abin var? Ben bir biliyordum.

— Bu abi, kuzenim, Adile halamın oğlu. Şimdiki E Yayınevi'nin de sahibidir.

— Gerçekten mi? Nereden nereye...

— Gerçekten. Hatta bir de roman yazdı Cengiz Abim [Tuncer].

Artık bu kadarına inanamıyorsun. "Espiri değil, sahi söylüyorum. Bizim taraflardaki tefeci ağalardan birinin öldürülmesini konu ediniyor. Romanın adı da *Hacizli Toprak*.

— Tesadüfe bak, inanır mısın ben okudum o kitabı, babama vermiş galiba kendisi. Tabii yazarının adını hatırlamıyorum da E Yayınevi'nin sahibinin verdiğini hatırlıyorum. Annem de Egeli olduğundan, hepimizi ilgilendirmişti kitap. Fena değildi. Toprak meselesine, tefeciliğe parmak basmış.

— Evet fena değil gerçekten. Bizim kasabanın parkı, kitapta sözü edilen bıçaklanan tefecinin adını taşıyor biliyor musun? Tarakçı parkı. Meşhur zengin bir aileymiş, Buldan'lı değil Alaşehirliler ama nedense parkın adı böyle. Belki de yapılmasına para veren o aileden.

— Ee... Cengiz abinin dolabı hikâyesini anlatıyordun.

— Ha... işte bu halamın oğlu Cengiz abi kitaba çok meraklı olduğundan, gençken evde babası da kitaplarına kızdığından, hatta kimbilir olaylar mı oldu evde bu nedenle. Bize pek anlatılmazdı tabii bu tip şeyler. Biz laf arasında duyar, olup bitenden çıkarmaya çalışırdık pek çok şeyi. Çünkü enişte zengin, tüccarlardan biriydi. Oğlunun da her halde tüccar olmasını istiyordu. Şimdi daha

iyi değerlendiriyor insan. Zaten Cengiz abim çoktan resti çekip, sonradan bırakıp aileyi İzmir'de, İstanbul'a gitti. Ne biçim önemli bir olaydı bu bilsen o zamanlar. Halam yazları geldiğinde dokunulmayan, üstüne soru sorulmayan bir yara, bir konuydu. Amma işte daha onlar İzmir'e taşınmadan annem arka çıkıyor Cengiz abime, "getir oğlum kitaplarını bizde sakla, oradan al al oku. İstediğin zaman gelirsin, biz evde olalım olmayalım, işte burası senin dolabın" demiş, 'Cengiz abimin dolabı' dediğim dolabı da ona tahsis etmiş. Bizim mektup kâğıtları, zarflar, mürekkep şişesi de o dolapta dururdu. Annemle babam "Cengiz'in dolabı" derlerdi. Tabii ben abi dediğimden benim için 'Cengiz abinin dolabı' idi." "Bir abili, bir de abisiz iki adı var yani dolapların." Yürekten gülüyorsun. Diğer abili dolap, yatak odasındaki kapının arkasındaki "Akif abimin dolabı"dır. Ordan, abimin görmez yanından bir sürü kitap, alıp alıp okurdum. *İnce Mehmed*'i, Panait Istrati'nin *Kodin*'i filan oradan alıp okudumdu. Varlık Yayınları'nın küçük kitaplarından epey vardı onun dolabında. Okuduktan sonra yerine koyardım tabii.. Ya da dergiler, resimli romanlar filan. Onun Pecos Bill'eri kıymetliydi, öyle her zaman vermezdi okuyayım diye. Ben de o yokken alır alır okurdum. Abimin bir de koca sofada kapatılmış ocağın yanında iki göz yeri vardı. Ders kitaplarını filan oraya koyardı. "Gönül ablamın dolabı" ise yatak odasında köşedeki en büyük dolaptı.

— Yani sadece abili değil, ablalı dolaplar da var sizin evde

Bu kez ben gülüyorum kahkaha ile...

— Evet bu ablalı bir dolap... Udumuz da orda durur.

— Yapma, ud mu çalan var ailede?

— Ölen Zübeyde teyzem çalarmış, ud da zaten onun udu. Ama başka kimse ud filan çalmasını bilmez ailede. Eskiden arada bir elime alıp, tıngırdatırdım, bildiğimden değil... Ne gezer... Mandolin çalarım bak. Lisede ise bateri çaldım.

— Gerçekten mi?

diye hayretle yüzüme bakıyorsun.

— Valla. Düşün ömrümde hiç bateri yüzü görmemişken. Mahalle düğünlerindeki bandonun zilli davullarına bateri denirse gördüm sayılır ama. Bu ziller davula rapt edilmişti, biz de "zilli davul" derdik. Buldan'ın erkek düğünlerinde çalınırdı. Yani bateri çalmak şöyle dursun, görmemişim bile... Ama buna rağmen lisede müzik dersinde "ta-ti-ta ti-ta-me-ta" gibi ritimleri iyi yap-

tığımı gören müzik öğretmeni, ben daha ne olduğunu anlamadan, "bu iş tamam" deyip, önce etek ölçülerimi alıp, sonra da ordu evine götürdü beni bir başka müzik hocasıyla birlikte. Ve de ilk kez gördüğüm bu müzik aletinin başına oturttular. Müzik öğretmenim, "bir iki vur bakayım" dedi... Vurdum "bir iki." Önünde bir tokmağı var. "Ayağınla devamlı ona basacak, bırakacaksın, basacak bırakacaksın. Ritmi aksatmadan. Tıpkı ta-tü-ta-meta'ları aksatmadığın gibi" dedi. Baterinin fırçalarını gösterdiler. Tahta olanı, ucunda süpürge gibi tellerden püsküllü metal olanı... Sonra da o koca bateri liseye taşındı. Kendim Fransızca bölümü öğrencisi olduğum halde İngilizce bölümü öğrencilerinin müsameresine katılmıştım bateri çalmamın yüzü suyu hürmetine yani. Nasıl ilgi çekti bir bilsen? Hele gündüz öğrencilere verilen matinede... Salon yıkıldı. Atkılar çevrildi havada, hep birden tempo tuttular. Arada bir coşup, ritmi karıştırdığım da oluyordu tabii. "Çuuit çuut rey, gade van vey tıkıt tu dibluu. uuu.." "Choo, choo train chuggin' down the track... got a one way ticket to the blues" ya da "hava nagila, hava nagila"... ya da "O Luna luna, Napolitana". Bu güne bugün karşında Leydi Börd (ladybird) Vokal Grubunun bateristi var yani ona göre.

— İnanılır gibi değil valla. Seni izlemek isterdim doğrusu bateri çalarken. Peki o etek boyunu alma hikâyesi ne oluyor?

— Ha... o mu? Vokal grubunun giysisi bir örnek olsun diye. Kumaş alınıp, hepimize kırmızı küçük puanlı etekler dikilmişti. Üstüne de beyaz buluzlarımızı giymiştik. Beyaz buluzların dikilmesine gerek olmamıştı tabii. Hepimizin sivri yakalı, önden açık beyaz buluzu vardı zaten.Boynumuza da kendimizin baş harfini taşıyan, o sıralar moda olan kolyeler. Şenay'ın kolyesini alıp takmıştım ben mesela.

— Grupta senden başka müzik enstrümanı çalan var mıydı?

— Vardı tabii. İkizler gitar çalıyorlardı.

— Peki sürdürdün mü bateri çalmayı?

— Nerde... Olanak yok ki? Ama mızıka çalarım bak. Mızıka çalarım dediysem, öyle ahım şahım bir çalış değil tabii. Bazı parçaları pratikten çıkarmaya çalışırım, bazen tutar bazen tutmaz. Abimin Almanya'dan getirdiği çok da güzel bir mızıkam var ha... Pompalı cinsinden. Dedim ya mandolin çalarım diye. Onda her istediğim türküyü, şarkıyı çalabilirim. Ama kulaktan tabii. Neyse müzik bahsi bir tarafa gelelim gene bizim dolaplara. Diğer bir kü-

çük dolaba da "meyve dolabı" deriz. Portakal, mandalina, elma, ayva, leblebi testisi, kuru üzüm kesesi orda durur. Misafir odasındaki dolaplardan birinin adı "şekerlik dolabı"dır. Evdeki tek kilitli dolap odur. Kilitli olup da anahtarı bir yere kaldırılmaz, üstünde durur.

— Senin adını taşıyan bir dolap yok anlaşılan? diye merakla soruyorsun.

— "Ne gezer... Aşağı odada "Aşşa dolap", denilen küçük dolapta bana bir göz vermişlerdi çocukken, kitaplarımı defterlerimi oraya koyardım. Daha sonra da abdesliğe giden aralıkta bir deliği bana tahsis etti annem. Önünde perdesi vardır.

— Kiler diyordun...

— Ha... İşte bu kiler dediğimiz yerde ceviz küpü, asıl karışık turşu küpü, erzak keseleri durur. Sofanın cephesi, parmaklıklıdır ve badır bayrak açıktır. Daralarak "abdesliğe" gider. Ayak yolunun pencereleri de parmaklıklıdır ve camsızdır. Takılmadığından değil. Camı olmayan pencerelerdir bunlar. Geleneksel, ev yapısı olarak öyle. Havadar yani. Büyük olup da evimiz bu kadar işte. Bir de bahçesi var tabii. Çocukluğumda çok güzeldi bahçe. Gülleri, şakayıkları, incili çiçekleri ve yediveren çardak korukları, kaysı, vişne, ayva, erik ağaçlarıyla. Bir de yasemenimiz vardı. Şimdi iki tezgâh odası yapıldı. Bahçe ise ipliklerin ve bükülü bezlerin gasserlenip, haşıllandığı, yıkandığı, mengeneyle sıkılıp, sırıklara serildiği yer oldu. Çiçekler, ağaçlar mahvoldu. Köşedeki yediveren gülü duruyor ama, kıymet-i harbiyesi yok. Asma da hâlâ koruk veriyor, büyüdü."

— Bizim evimizin de güzel bir bahçesi var, ama pek bakamıyoruz. Güllerimiz var, kasımpatları, sonra hanımeli. Hanımelleri açtı mı nefis kokar bahçe. Ağaçlar var da bahçenin bakımsızlığı pek belli olmuyor neyse ki. Oldukça da yüksektir ha bazıları. Evin arka tarafındaki çama çıkıp, bazen eve o ağaçtan girerim şimdi bile.

— Deme, o kadar uzun ha bu çamlar? Ağaca çıkmayı çok seviyorsun galiba? Hâlâ çıktığına göre...

— Hı... Hele çocukken hiç inmek istemezdim ağaçlardan. Bazen de bana kızdıklarında veya kızacaklarını sandığımda ağaca çıkar, inmezdim. Beni zor indirirlerdi. "Oğlum gel, bir şey demiyeceğiz, söz" derler dinletemezlerdi. Bir keresinde neredeyse bütün gün inmemiştim.

— Ee... Kızmadılar mı, bütün gün inmedin diye?

— Yo hiç kızarlar mı, yeniden çıkıverir ağaca diye hiç seslerini çıkarmamışlardı.

— Ben de çok severdim ağaca çıkmayı ama, ben ağaca çıkacaksam annemin biraz görmez yanından çıkmak zorundaydım. Bizim ev yokuş üstündedir. İçecek suyumuzu dedim ya yokuşun başındaki tatlı çeşmeden getiririz diye. Testiyle, tenekelerle, kovalarla. İşte bu çeşmenin yanındaki kara dut ağacına çıkmıştım bir gün, ama ne zevkle toplamıştım kara dutları. Eve geldiğimde de annemden bir güzel dayak yemiştim. Üstüm başım dut tetirinden berbat olmuştu ve "lekesi de çıkmaz şimdi bunun" diye diye, pataklamıştı beni. Gerçekten kara dutun tetiri berbattır, insanın ağzının kenarından bile zor çıkar bilirsin, elbiseden büsbütün hiç çıkmaz.

— Hıı... Öyledir.

— Ben de bula bula dut ağacını bulmuşum işte çıkacak. Tabii bunun böyle olması annemin beni dövmesini haklı çıkarmaz, o da ayrı mesele. Bizim bahçede çıkılacak tek ağaç, kaysı ağacıydı. O da tam duvar dibinde olduğundan, çıkılması tehlikeliydi. Daha okula gitmezken, arkadaşımla beşik salıncak kurardık yanındaki ayva ağacıyla, kaysı arasına, bebeklerimizi uyuturduk . Yoldan geçen çocuklar devamlı taşlarlardı kaysı düşürmek için.

— Komşu bahçenin meyve ağaçları da bizim bahçeye sarkar. E e.. biz de sarkan meyveleri bir güzel indiririz gövdeye.

— Komşu hakkı tabii. Ama taşlamıyorsunuz, sarkıyor bahçenize, topluyorsunuz ya da sizin tarafa düşüyor. Bizimki yola sarkardı, komşu bahçeye değil. "Dı" diyorum, taşlana taşlana kurudu güzelim ağaç, kesildi. Hoş yalnızca taşlandığından değil, boyadan, gasser sularından da kurumuştur ya o da ayrı mesele.

— Komşunun meyve ağaçlarına da çıkar mıydın çocukken?

— Yok çıkmazdım. Ama mahallenin çocuklarıyla erik çalmaya giderdik tabii. Bizim de bahçemizde bir dut ağacı var, ama beyaz dut. Yazın hem dibinde otururuz, hem de dutundan yeriz. Ona da epey çıkmışlığım var ama kimseden dayak yemedim doğrusu. Hoş ben hiç dayak yemedim anne babamdan. Kızmaları bile çok seyrek olurdu. Dedim ya o zaman da ağaca çıkar, inmezdim. Yatışırlardı.

— Biz de çok gittik erik, çağla, ekşi elma çalmaya. Arkamızdan koştururlardı. Ceplerimize doldurduğumuz erikler düşmesin diye hem koşar hem de elimizle gerizlerdik cebimizi. Evinizi anlatıyordun.

— Ha bizim ev, bir köşk. Ama öyle görkemli İstanbul Köşkleri gelmesin aklına. Öyle köşklerden biri var bizim mahallede, Erenköy'de. Çok güzel gerçekten. Ama onun yanında bizimkine köşk bile dememeli. Babaannemin arkadaşından kaldı bize.

— Gerçekten mi? Ne iyi arkadaşmış o öyle

— Gerçekten... Yoksa nerde... Babamın ailesi dar gelirli bir memur ailesi. Baba tarafından dedem epey önce ölmüş, ben tanımam. Aile epey önceleri Çankırı'dan gelmiş. Haydarpaşa ile Kadıköy arasında çalışan kayıkçılar da hep Çankırılı'dır, hatta babam onlardan söz edilince, hep "hemşehrilerim" der durur. Kendisi İstanbul doğumlu tabii de. Dedesinin dedesi mi ne leblebici imiş. Ben yalnızca babannemi biliyorum baba tarafından. Aile denince daha çok annemin ailesi anlaşılır bizim evde.

— Desene siz hiç olmazsa ana erkil bir ailesiniz onca baba erkillerin arasında diyorum gülerek. Sen de gülüyorsun espiriyle:

— Tamamen öyle. Hem de kelimenin tam manasıyla ana erkil ha... Benim çocukluğumda evde çok güzel antika şeyler vardı. Kılıçlar, kamalar, vazolar... Acem halıları. Hiç biri kalmadı... Hepsi yavaş yavaş elden çıkarıldı... En üste çatı katına doldurulmuştu bunlar. Bazen oraya girip, oynamamıza izin verilirdi. Masal alemine girmiş gibi olurduk. Elden çıkarılan şeylerin içinde en çok da o kılıca üzülmüşümdür. Kılıç dediysem öyle Osmanlı palası filan değil. Baston şeklinde de kabzasında bir yere bastın mı ince uzun kılıç çıkardı ortaya. Hepsi yok pahasına elden çıkarıldı veya hediye edildi. Bazılarını da hâlâ kullanıyoruz evde.

Bunu söyler söylemez saatine baktın. Çorbalarımızı çoktan bitirmiş, sohbete dalıp gitmiştik. Saate bakınca bir yere yetişeceksin sanıp, "kalkalım mı artık, her halde bir yere yetişeceksin.

Otobüse mi?" dedim.

"Yoo bir yere yetişecek filan değilim de bir de sana karşıdaki tatlıcıda tatlı yedirmek istiyorum, ondan baktım saate.

Gideriz değil mi? Belki sen de biliyorsundur ya. Hemen buradan çıkınca karşı tarafta." "Yo... hiç tatlıcıya filan gitmedim buralarda. Tamam gidelim. Sen kampüse son otobüsü kaçırmayasın." "Oho...son otobüse daha vakit var. Ortalık iyice kararmadı bile. Kaçırsam bile kalacak arkadaş çook. Arif'lerin evi hemen şurda, yakın... Sonra Çağatay'ların evi var...Biliyorsun değil mi? " "Çağatay'ların evini mi? Yo...bilmiyorum. Arif'lerin buraya yakın oturduğunu biliyorum da, Çağatay'ların evde kaldıklarını bilmiyor-

dum. Onlar da yurtta kalıyorlar sanıyordum ben. Evlerine filan gitmişliğim yok." "Maltepe taraflarında. Dolmuşla tam evin karşısında inersin. Caddenin üstündeki bir apartmanın üst katındalar. Bir kaç arkadaş otururlar," "Haa...Mesele yok o zaman, kalacak epey yerin varmış baksana otobüsü kaçırınca." diyorum.

Hesabı ödemek için elini kaldırıyorsun garsona. Hesap hemen geliyor, "ben de" diye bir cümleye başlayacak oluyorum, konuşturmuyorsun bile beni. Halinle, yüzündeki mimikle gösteriyorsun bunu ve hesabı ödeyip, bahşiş bırakıyorsun. Ben o arada mantomu giyiyorum, önümü iliklemiyorum bile. Atkımı da iki yanı önümde salınır bir şekilde bırakıyorum boynumda. Nasılsa hemen karşıdaymış tatlıcı. Sen de öyle kabanını sırtına alıyorsun. Güzel atkın elinde. Çantamı omzuma asarken, diğer elimle de atkını alıyorum . Alıcı gözüyle bakıyorum: "Bu ne güzel atkı böyle yahu. Konuşuyor valla atkın Sinancım" diyorum. "Çok beğendiysen senin olsun." Bunu laf olsun diye değil, canı gönülden söylüyorsun. "Hiç alır mıyım... Ama çok güzel gerçekten, nereden aldın?" "Gerçekten bak Şirinciğim, çok hoşlandınsa senin olsun" "Hayır Sinan, sağol. Yalnızca güzel olduğunu söyledim o kadar. Nereden aldın?" diye sorumu yineliyorum. "Ben almadım. Almaya'dan geldi, hediye. Teyzemin oğlu Bora, Almanya'da, oradan." "Evrupa'dan... desene. Tevekkili değil.. bu kadar güzel. Teyzenin oğlu okuyor mu orada, ne yapıyor?" "Önce okul için gitmişti. Mimar. Bitirdi. Evlendi. Bir kızı oldu. Malasef çocuk mongoloit. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra epey sıkça rastlanıyormuş buna Almanya'da. Çocukluklarını savaş döneminde geçiren veya o dönemde doğan çoçukların beslenmesinin kötü olmasından ötürü onların çocuklarında daha sık görülüyormuş. Bora çok seviyor kızını, orada yerleşti sayılır." Bir taraftan da yürüyoruz.

"Benim de abim Almanya'da okudu üniversiteyi. O da ordan bir alman kızla evlendi, yerleşti mi daha pek belli değil. Bizimkiler Türkiye'ye geri gelme kaydıyla evliliğe peki dediler. Onların daha çocukları yok. Bizimkilerin bu evliliği hazmetmeleri biraz uzun sürdü ama başka çareleri yoktu aslında. Ama nerdeyse on yıldır orda. Bir kere geldiler." "Bora'lar da geldiler bir yaz bize.. Çok tatlı bir insan Ursula. Ailesi de çok iyi bir aile." "Gerçekten adı Ursula mı? Bizim gelinimizin adı da Ursula. O da çok tatlıdır. Kızın Müslüman olduğunu ilan etmek için Mevlit okutulduydu Buldan'da, orada gül suyu dağıtırken millet kızın güzelliğine bayıldı. Ama

görecektin gülsuyunu damla damla dağıtışını. Kimsenin ona bakmaktan gülsuyunun kıdım kıdım verilişine aldırdığı yoktu tabii. İmam nikahı da yapılmasına "peki" dedi abim. Şaştım da kaldım, nasıl peki der diye... Bizimkilerin böyle bir şey istemelerine şaşıp dururken, abime büsbütün şaştım. Çünkü öyle dindar bir hava yoktur evde. Dedim ya açık fikirlidirler bizimkiler. Babam bazen bayram namazına bile gitmezdi. Hatta çocukken belki de evin en sofusu bendim. Sabahları kalkar namaz filan kılardım."

"Gerçekten mi?" diye hayretle soruyorsun. "Gerçekten ya.. Hem de büyük bir huşu içinde. Hatta gene bir sabah kalkıp, abdesimi aldım, dört rekat namazımı kıldım, önce sağa selam verdim, sonra soluma... Pencereden birden alevlerin yükseldiğini görünce o karanlıkta nasıl dörcelenip yukarıya annemle babama koşturuyorum... Bir taraftan da "Annecim, babacım ne olur çabuk gidelim.. Yanar dağ patladı... Lavlar gelecek diye yalvarıyorum"

— Neden yanar dağ...? O da nerden çıktı.?"

— Sorma... nerden çıkacak, Aynur abladan...Bir gece evvel mahalle komşumuz, Aynur Abla bizdeydi. Ona son gördüğüm "Cennet Yolu" (Bird of Paradise, 1951) filmindeki yanar dağı anlattım. Gördün mü sen de filmi? Hani şu beyaz saçlı adamın, Jeff Candler'ın filmi.

— Belki görmüşümdür ama şimdi hatırlayamadım... Eee... ne olmuş filmdeki yanar dağa?

— Ne olacak, filmde lavlar dalga dalga akıyor. Kızılderililer tanrıların gazaba geldiğini, kızı kurban etmeleri gerektiğini söylüyorlar. Başka türlü sakinleşmeyecek yanar dağ... İşte bunu anlattım Aynur ablaya. O da Buldan'da da yanar dağ olduğunu söyledi. Bana: "Kızıldere'nin o sıcak suları nerden sanıyog gız, hep yanar dağdan" dedi. "Ilıcanın o suları, yoksa yumurtayı bile nasıl gaynetcek? Yanar dağ olmasa imkanı mı var bölü bi şe olsung?" İşte ispatı op ortadaydı... Ee... doğruydu demek ki? Derste de tam o ara yanar dağları okuyoruz. Ilkokul üçüncü sınıfta mı neyim? Sabahın köründe o huşu içinde, namazda alevleri görünce, hah.. dedim, Aynur ablanın dediği yanar dağ işte, burada da patladı.

Zavallı annemle babamı görecektin. Can havliyle uykudan uyanıp, beni öyle görünce. Allah... Allah... yarabbim aklı sana emanet. "Bismillahirrahmanirrahim... Bismillahirrahmanirrahim... Allahım sen koru!" diye göğe karşı dua edip, "Kızım ne oldu..? Ne alevi, ne yanar dağı, ne lavı?.." diye hayretle ve kor-

kuyla trabzandan mahalleye bakıyorlar. Şimdiye kadar onları bir kere bile böyle uyandırmışlığım yok...Tabii ne alev var ne bir şey." "Peki neymiş senin gördüğün, halusinasyon mu?" "Meğer komşumuz Hurşit Aşa nene benim gibi namaza kalkınca, bakmış hava yağmurlu, bacayı tutuşturmuş. Benim gördüğüm alevler de o karanlıkta, bal gibi yanardağın alevleri gibi geldi demek ki? Baca da görünmeyince. Kurumlardan böyle kurtulunurdu. Annemle babamın trabzandan baktığı sırada, bacadan kıvılcımlar çıkıyordu artık. Seslendiler hatta.." Huu... Hurşut Aşa teze! Kalktın mı? Bi yeler mi yanıyo?" O da pencereden sabahın köründe, "yangın filan değil, korkmayın, ben bacayı tutuşturdum" dedi. Sonra babamla annem, "kızım ödümüzü kopardın, Türkiye'de öyle yanar dağ manar dağ yok. İçin rahat etsin... Hadi git su iç, sonra da yat, uyu. Ne yapıyordun sabahın köründe kalkıp da? Uykun mu bölündü? Çişe mi kalktın?" dediler. Yok namaza kalkmıştım, selam vermiştim ki karanlıkta kıpkırmızı alevleri gördüm... diye utana utana söylüyorum. "Olur böyle şeyler" dedi babam... "Hadi bak bir şey değilmiş, korkacak bir şey yokmuş... Bacaymış. İçin rahat etsin. Hadi git yat kızım" dedi... Gidip yattım ama epey bir zaman da utandımdı doğrusu. Onlar da pek üzerime varmadılar.

Sofuluğum, bir süre daha böyle gitti. Hatta ille de namaz hocasına gideceğim diye bizimkilerin başının etini yedimdi. Öyle ya okulda bazı arkadaşlarım gidiyorlardı. Başlangıçta mırın kırın ettiler, ne işin var namaz hocasında, filan dediler. Baktılar benden kurtuluş yok. Sonunda "peki, madem istiyorsan git kızım. Ne halin varsa gör" demişlerdi. Hatta Of'lu imama bunun için beş on metre bükülü bez kestiler, dersin karşılığı. Ama sonra çıktı Vehbi'nin kerrakesi. Alçak adam bana sarkıntılık etti."

"Nasıl yani?" diyorsun kızgınlıkla. Karşında görsen paralayacaksın sanki adamı. "Nasıl olacak... Duaların yazılı halini masaya koyup, 'oku gızım' diyor, eliyle de sanki satırları takip ediyormuş gibi ben 'Kulauzu bi rabbin nasi, melikin nasi minşerril vesvasül hannas ellezi yü ves visü fi südürün nasi" filan derken dirseğini göğsümün altına koyup, devamlı okşar gibi, hareket ettiriyor. Ben geri çekiliyorum, o yazılı duayı masada itip, yanaşıyor.

"Bak namussuz, alçağa!" diyorsun. Ben anlatmayı sürdürüyorum, "Namaz kılmayı biliyorum dediğim halde kendisine, illede her gün, bana namaz kıldırıp öne eğildiğimde bacaklarıma bakıyor. Üstelik de öğrettiği için, birkaç kez yaptırıyor bunu. Nasıl

ki başlarken ellerin nasıl duracağını filan da birkaç kez yaptırıp, gösteriyorsa. Öne eğildiğimde fark ettim bunu da. Başlangıçta konduramamıştım. Her gün namaz kıldırıyor... Bu dua işinde de artık ap açık sarkıntılık edince, hemen gitmemeye başladım. Bizimkilere de söylemedim herifin sarkıntılık ettiğini. "Peki neden söylemiyorsun ki?" "Yahu nasıl söyleyeyim? Hadi hadi sana öyle gelmiştir... Sen daha çocuksun filan derler." "Niye öyle desinler ki?" "Bilmiyorum... ama yaşananlar, böyle olduğunu her seferinde anlatır çocuklara. Çok daha küçükken bir oğlanın bana sarkıntılığını söylemedim değil örneğin anneme... Benden epey büyük bir oğlan çocuğu koşarak karşıdan geldi ve apış arama eliyle vurdu geçti. Bunu anneme söyledim. Tutumu buna benzer bir şey olmuştu. Sana öyle gelmiştir, filan dedi. Kendi başının çaresine bakmaya çalışırsın... Bu sarkıntılıkta da çare olarak söylemeyi değil, artık gitmemeyi yeğledim. Bizimkiler derslerimden gitmediğimi sandılar. "O kadar da bükülü bez filan verdik kızım" dediler ama üstelemediler gideyim diye. Bir bakıma da anlamış oldum ne menem birileri olabileceğini ticanilerin. Annem boşuna iki de bir; "hocalarla hacılardan korkacaksın asıl" der dururdu, onlara güvenilmez anlamında. Sofuluğum da böylece son bulmuştu. Neyse yani şaşmıştım bizimkilerin bu imam nikahı istemelerine. Üstelik de nikahı o alçak herif, Of'lu imam kıydıydı. "Deme.." Eee... ne olacak malasef... İlk geldiği yıllarda herif bizim kapı bir komşumuzdu. Karısı daha gelmemişti. Hatta annem bile herifin, bizim evi tahta aralıklarından gözetlediğini fark etmiş olmasına rağmen babama "nikâhı o kıymasın" diyemiyor. Öyle çekingen filan da birisi değildir. Hele ezik hiç değildir. Ama söylese, kendinin üstüne kalır diye çekinir kadınlar. Annemin babamdan dolayı böyle bir kaygısı yoktu tabii de, kasabalının dedikodu konusu olmak istemez. Böyle şeyler açık edilemiyor işte küçük yerlerde. Neyse kapatalım bu tatsız konuyu... "Rastlantıya bak. Demek sizin gelinin adı da Ursula. Anlaşılan bizdeki Ayşe gibi bir isim bu Ursula Almanya'da. İkimiz de gülüyoruz bu rastlantıya. Gülerek espriyi sürdürüyorum: "Yoksa Türkiyelilerle evlenen bütün gelinlerin adı Ursula olmasın?" "Olabilir valla, baksana istatistiki verilerin ortalaması onu gösteriyor" diyorsun gülerek. Neşeyle karşıya geçiyoruz.

Tatlıcıya geldiğimizde yukarı çıkıyoruz. Yalnız duvar kenarındaki bir masada genç bir çift oturmuş, diğer masalar boş. Zaten

çok büyük bir yer değil burası. Yerleşir yerleşmez, garson geliyor. "Ne yersin?" diye soruyorsun. "Fıstıklı baklava" "İki porsiyon, bir de su lütfen" diyorsun. Tatlılar hemen geliyor. Konuşa konuşa başlıyoruz tatlı yemeye. Baklavanın bir dilimini çatalımla ikiye bölüp ağzıma atıyorum: "Gerçekten çok güzelmiş" "Demedim mi... Diğer tatlıları da bu kadar iyi. Şekerparesi, kadayıfı, revani, sütlaç, tulumba tatlısı. Bizim arkadaşlardan biri keşfetmiş burayı. O getirdi ilk kez. Sonra da alıştık. Şehre indiğimizde ekseri uğrarız buraya. Atmosferi de güzel gördüğün gibi." "Doğru... Eve de veriyorlar mı" "Tabii. Zaten belki de en çok paket satışından kazanıyorlardır bence. Baksana pek fazla insan yok." Suyun ağzındaki metal kapağı çıkarıp "Su ister misin?" diye soruyorsun. "İsterim valla, içim yandı" bardaklarımıza suyu koyuyorsun. Suyu içtikten sonra: "Ne demiş atalarımız: Ye acıyı iç suyu ağzın bala dönsün, ye tatlıyı iç suyu ağzın yala dönsün. Gerçekten de yala döndü" diyorum. "Ağzının tadı gelsin diye bi porsiyon daha isteyelim mi? Ama sonra su içmece yok" diyorsun. "Yok canım, ikinci porsiyona yer yok..." diyorum.

O gün orda oturdukça oturuyoruz. Laf lafı açıyor. Su şişesinin ince aliminyum kapağını elinde evirip çeviriyor sonra da yapraklı saplı bir çiçek yapıp, bana veriyorsun. Çok hoşlanıyorum bundan. Burnuma götürüp, çok güzel kokan bir çiçeği koklamışım gibi bir ifade takınıyorum. Sonraları artık bu bir gelenek olacak aramızda. Sen her su şişesinin kapağından bana çiçek yapacaksın ve ben de bunları nefis kokulu çiçekler olarak koklayacağım. Bu çiçeklerden birini saklamıştım, ama evimizi ben toplamadığımdan, siyah deri kaplı defter gibi yitip, gitti.

"Bir kara bira içeriz değil mi, bira içince ille kara bira içerim". Ben içmeyeceğimi söylüyorum. Sen bir de kara bira ısmarlıyorsun garsona. Biranı ağır ağır içiyorsun. Ben bir su şişesi daha açıyorum. Bardaklarımızı "şerefe" diye tokuşturuyoruz. Hiç ayrılmak istemiyoruz. Ama kalkmak gerekiyor. "Artık kalkalım, sen de vakitlice git kampusüne" diyorum. Gene hesabı sen ödüyorsun. Bu sefer artık deminki gibi yarım kalmış cümleye başlamıyorum bile. Hesaba benim de katılmam için, seninle bunu önceden konuşmak gerektiğini çoktan anlamış bulunuyorum. Bir kere de ben getiririm onu, diye geçiriyorum içimden. Bu kez paltolarımızı iyice ilikleyip, atkılarımızı da sımsıkı boynumuza sarıyoruz. Ortalık hâlâ alacakaranlık. Geldiğimiz yoldan dönüp, Hachette

Kitabevi'nin karşı tarafındaki durakta Anıttepe otobüsünü beklemeye başlıyoruz. Soğuktan çenelerimiz çarpıyor, ayaklarımızın birini kaldırıp, birini indiriyoruz ısınmak için.

"Sen bekleme git ne olur Sinan, otobüs şimdi gelir nasıl olsa" dememe rağmen bir türlü gitmiyordun. "Seni eve kadar götüreyim" diye de üstelemiştin, ama ben istememiştim. Üniversiteye ilk başladığım yıllardaki gibi seni götüreyim diyen erkek arkadaşlara, artık sekterlikler yapmıyordum. Gene kabul etmiyordum ama, seni ben götüreyim istersen filan demiyordum artık. Üstelik o gün benimle gelmeni de çok istiyordum doğrusu. Vakit zaten çok geç değildi. Derken Anıttepe otobüsü geldi, hoşça kal, deyip otobüse bindim, sen hoşça kal yerine "görüşürüz" demiştin. Bilet işini hallettikten sonra, kendime yer bakınırken bir de baktım sen de otobüstesin. Ne zaman, nasıl bindiysen? Heyecanla ve tepkimin ne olacağını merak eden bir bakışla bakıyorsun bana. Canım mı sıkılacaktı, yoksa memnun mu olacaktım? Olduğun yerde duruyordun. Kelimenin tam anlamıyla bir sürprizdi doğrusu. Hayret ve sevinç karışığı bir duyguyla ne diyeceğimi bilemez bir haldeyim. İçimdense "helal olsun valla sana Sinan" diyorum. Baktın ki sürpriz epey hoşuma gitti, gülerek yanıma geldin. "Görüşürüz demiştim, bak hemen görüştük işte" diyorsun. Sonra da ötelerde tek kişilik bir yeri bana gösteriyorsun. Ama oturmuyorum. Böyle iyiydi, ikimiz de ayakta heyecanımızı saklamaya çalışarak, konuşmayı sürdürüyorduk. Ne yalan söyleyeyim tutumun çok hoşuma gitmişti. Bu hakiki incelik içime işliyordu doğrusu. Sonra iki kişilik bir yer boşaldı, oraya oturduk. Otobüsten indiğimizde eve kadar yürürken: "Buldan'daki evi epey anlattım, biraz da buradaki evden anlatayım sana" deyip Anıttepe'deki çatı katından söz ettimdi.

Evi Emel'le, Sema bulmuşlardı. "Bizimle oturur musun Şirin?" diye sorunca da kabul ettimdi. Yazları kalacak yurt aramaktan bıkmıştım. Bazen bir yaz boyunca iki yurt değiştirdiğim olurdu. Devrim Kız Yurdu, 27 Mayıs Kız Yurdu, Hacettepe Kız Yurdu, tabii Siyasal Bilgiler Kız Yurdu... Dolaşmadığım yurt neredeyse kalmamıştı. Kaldığım Yardımsevenler Derneği Kız Öğrenci Yurdu yazın kapalıydı. Çalıştığım için yazları da Ankara'da kalmak zorunda olduğumdan, eve taşınmak fikri uygun gelmişti. Ev çatı katıydı. Taşındık, temizledik; gece yorgunluktan bitkin düşüp yataklara serildik.

Elektriği söndüreli beş on dakika olmuştu ki, bir tahtakurusu ordusunun istilasına uğradık. Uyumanın olasılığı yok. Bütün gece tek tek tahtakurusu öldürmekten perişan olduk. Çocukluğumda kocaman ahşap evimizde de olurdu tahta kurusu. Hatta nedense anneannemi hiç ısırmazlar, en çok benle, annemi yerlerdi. Büyükannemi neden ısırmadıklarına bir türlü akıl erdiremez, sorardım. "Kanımı beğenmiyorlar" derdi. Annemse bunu onun sigara içmesine bağlardı. Bu bilmece çözülmemiş olarak kalırdı. Çarşaflarımızda küçük, ezilmiş tahta kuruları ve kan lekeleri gördüğümüzde, anlardık ki o gece, bizi ziyaret etmişlerdir. Annem hemen eline yorgan iğnesini alır, tahtaların arasından onları çıkarıp, avlamaya çalışırdı. Bazen de ölü ele geçirirdik. Ama tek tük rastladığımız, ilaç pompasıyla DDT sıkarak sivri sineklerin yanında mücadele ettiğimiz bizim evin tahta kuruları, tabiri caizse tek tek veya ikisi üçü dolaşan kolcular gibiydi. Bunların yanında lafı bile edilmezdi bence. Anıttepe'deki tahta kuruları düzenli bir ordu halinde, tabur tabur saldırıyorlardı. İlk gece neye uğradığımızı şaşırmıştık. Ancak ertesi günü ve onu izleyen günlerde kaynak arama harekâtıyla küçük bir delikte mevzilendiklerini keşfetmiş, kesintisiz sürdürdüğümüz, esaslı bir ilaçlamayla haşeratı yok edebilmiştik.

Bizim daire evin en üst katındaydı. Kapıdan girince bir oda büyüklüğünde basık tavanlı koridorda bulurdu insan kendini. Zaten oturma odamız burasıydı. Bu koridora açılan küçük bir mutfak, onun yanıda neredeyse dolap kadar küçük bir yer, sağda ise asıl büyük oda bulunuyordu. Koridordaki ve büyük odadaki küçük pencereler tavana yakındı. Çatı kat olduğundan, su zor çıkar, sık sık suyumuz kesilirdi. Gene böyle suyumuzun kesildiği bir günün sabahı, kapının güm güm vurulmasıyla uyanmıştık. Ben ne oluyor, deyip yataktan kalktım ki, ayağım cump diye suya girdi... Kapıya gelenler, ev sahiplerimizin en genç olanıyla kapıcıydı. Onlar olduğunu kapının önünde bağırışlarından anlamıştım. Diğer ikisinin sesi daha derinden, aşağı katın koridorundan geliyordu. Ne olur ne olmaz, diye önce kapıyı açmadım. Evde kalmış üç kadının bağrışları bütün apartmanı ayağa kaldırmıştı. Kapıyı vuransa "açın, açın, sandıktaki her şey mahvoldu, bütün çeyizlerimizi berbat ettiniz, aşağıya su sızıyor" diye bağırıyordu. Ben kapıyı açmadan önce suların içinde yürüyerek, mutfaktaki hiç akmadığı kadar gürül gürül akan çeşmeyi kapadım. Birimiz açık bırakmıştık. Lavaboda bulaşıklar birikmişti, tabii sayın ve pek muhterem

bulaşıklar da lavabo deliğini tıkamışlardı. Hukuken biz hatalıydık, ihmalimiz vardı; kazara bir tazminat davası açılsa, tüm zararı ödememiz gerekirdi. Kapının güm güm vurulması kesilmiyordu. "Ne var, sabahın köründe bu ne biçim kapı çalma" diye kapıyı araladım. Kadın kapıyı ardına kadar açmaya zorlayıp, içeri girmek istiyordu. Ben hukuk öğrencisiyim ya... Kadını durdurdum... "Siz bizim ev sahibimizsiniz ama, bizim hanemize bizim iznimiz olmadan giremezsiniz. Girecek olursanız meskene tecavüz etmiş olursunuz. Bunun da epey bir cezası var. Ona göre" dedim. Kadın büsbütün köpürdü. Ama içeri de giremedi. Söylene söylene indi aşağıya. Biz artık dört koldan suları faraşla kovalara dolduruyor, ya da tahta bezlerini kovaya sıkıp sıkıp, yeniden odaların tabanına yayılmış sulara daldırıyorduk.

Bütün bunları sana ballandıra ballandıra anlatmıştım. "Epey macera geçirmişsiniz" diye gülüyordun. "Tahtakuruları mı, ev sahipleri mi?" diye de sormuştun. "Valla tahtakurularıyla baş etmek epey uzun sürdü. Ordu halinde geliyorlar. Tabur tabur. Zavallı ev sahiplerimiz ise, hemen pes ettiler. Üstelik laf aramızda haklılar da... Her ne kadar ufukta sandıklarındaki çeyizlerini kullanma olasılığı görünmüyorsa da, olsun... Gene de haklılar. Dava etseler tuttururlar valla, aman duymasınlar. Hoş onlarda para çok... Bütün bina onların. Sanırım başka yerlerde de var gayrı menkulleri... Hem sonra bize tahtakurulu, "oturmaya salih olmayan" bir yer kiraladıklarından ve de "rayicin" üstünde, yüksek bir kira bedeli" aldıklarından dolayı, bizim de itirazımıza ve karşı "talebimize" saysınlar artık. Hukuk ağzı nasıl ama? Gene bu kadarı, "talep" "salih" "rayiç" filan anlaşılır cinsten. Ama hukuk dilini normal bir vatandaşın anlamasına olanak yoktur, bilirsin. "Butlan, ke-en nem yekün, makabline şamil," bütün bu dediklerimden bir şey anlıyor musun örneğin?" "Ne gezer, resmen yabancı dil. Babam çok iyi anlar ama bu dilden, annem de." demiştin. "Ee ne de olsa onların zamanında bu denli arıtılmamıştı dil. Hoş şimdi de yeterince arıtıldığı söylenemez... Ama bazı yeni Türkçe zorlamalar da hoşuma gitmiyor benim" "Doğru, ne o öyle 'içi geçmiş dinsel kişi' 'gök konuksal avrat' demeler" İkimiz de gülüyorduk. Ve çeşitli varyasyonlar denemeye başladık. Sen birini söylüyor, ben başka birini buluyordum:

— Garson, iki, içi geçmiş dinsel kişi lütfen, yanında da yeşil salata; limonu bol olsun.

— Ah bu patlıcanlar buruşmuş ayol, artık içi geçmiş dinsel kişi yapamam ben bunlardan... Kızartma bile zor olur valla.

— İmam hazretleri içi geçmiş dinsel kişiden buyurmaz mıydınız?

— Öyle mi denir, aşk olsun Sinan... Sayın dinsel kişi, içi geçmiş dinsel kişiden de buyurmaz mıydınız?, denir.

— Bakar mısınız gök konuksal avrat hanım efendi, bir su rica edecektim...

Bu minval üzere konuşa konuşa evin önüne geldiğimizde, "çay içmeye gel istersen yukarı" demiştim. "İsterim de, diğer arkadaşlar bi şey demez mi? Ya da ev sahipleriniz?" "Ev sahiplerine boş ver, onlar ne karışır. Çeyizlerine baksın onlar. Ev arkadaşlarına gelince; canım ne diyecekler? Onların da arkadaşları geliyor eve, bana sordukları filan da yok. Ben de arkadaşlarımı çağıramaz mıyım yani? Hem sonra tanırsın sanırım en azından Sema'yı, Emel'i tanımasan bile." "İsmen çıkaramadım ama, belki görürsem..." "Sema Nejat Erder'in kardeşidir." "Öyle mi?" demiştin hayretle. Nejat Erder sizin okulun İdari İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesiydi ve TİP'liydi. Ve sanırım sen de seçimlik derslerinden birini o yıl mı, daha sonraki yıllarda mı ne, ondan almıştın.

Merdivenleri pek ses etmeden çıktık. Ne olur ne olmaz? Pek geç değildi ama gene de bir tatsızlık olsun istemiyorduk. Meraklı komşuların kendi sınırlarını bilmemekten doğan şu bilinen tatsızlıklar... Hiç üstüne vazife değilken gelenleri gözetleyip, yukarıdaki genç kızlara kim gelip gidiyor öğrenmek isteyen merakilerin kapı açmaları, seyrek karşılaşılan durumlar değildi. Malum "mahallenin namusu" daima birilerinden "sorulurdu". Bu küçük hesaplıların, merakilerin, can sıkıntısı cumhuriyeti mensuplarının maddeleri yazılmamış ana yasasında her şeye vaziyet etmek hakları ve görevleriydi sanki bilindiği üzere. Biz kızlar da "ne şeytanı gör, ne salavat getir" dikkatinde davranmayı alışkanlık edinmiştik.

Yalnızca Emel vardı evde. Bigodileri ve pijamasıyla oturup ders çalışıyordu. Benim yanımda birinin olduğunu görünce, alel acele, "hoş geldiniz, bir dakika müsadenizle" deyip, telaşla üstünü değiştirmek için odaya geçti. Bense "Sema gelmedi mi?" diye içeri seslendim. "Yok, daha gelmedi. Çay yeni demlendi " diye de ekledi. Mutfağa girip ikimize hemen birer bardak doldurdum. Emel'inkini de tazeledim. O gelince de tanışmıyorsanız, tanışın arkadaşlar deyip, üstümü değiştirmek üzere, elimde çay bardağı

bu kez de ben içeri geçtim. Pazenden, önden düğmeli elbise gibi uzun bir üst ve aynı pazenden pijamamsı bir alttan oluşan giysimin rahatlığını eve gelince ille de arardım. Ayağıma ise Çıkrıçılar Yokuşu'ndan aldığım, renkli, kalın dize kadar gelen yün çoraplar giyerdim. Nakışları şiir gibiydi çoraplarımın. Hem bakarsın çay may dökerdim, dışarlık giysilerime... Annemin verdiği yetiştiriş alışkanlıklarıydı bunlar. Eve gelince üst değiştirilirdi. Çok şık olan annemin kendisi de öyle yapar, bizler de koşulsuz böyle yapardık. Üstümü değiştiğimde Engels'in *Köylü Savaşı* kitabını da aradım baş ucumda, henüz kitabı bitirmemiştim ama , beş altı kitabı birden okuma alışkanlığımdan bitmesinin biraz daha uzayabileceğini düşünüp, "en iyisi Sinan gelmişken vereyim de o okusun, nasılsa çabucak okur; madem ki kitabı aldırmadım çocuğa" diye geçirdim içimden. Kitabı da alıp, oturma odasına geçtim. Beni görünce bir gülümseme yayıldı yüzüne.

Geniş koridorumsu oturma odamızda, hem yatak hem divan olarak kullanılan yere buyur etmiştim seni. Kitabı aldığında sağ ol deyip, tıpkı Erdal'ın kitapevinde yaptığın gibi evirip çevirdin kitabı. Kitapevinde birlikte baktığımızda da söylediğin sözü kendi kendine gene yineledin. "Kapağı ne güzel, ne orijinal böyle" dedin. O dönemlere ait taş basmaları ben de çok seviyordum. Tek tük görmüşlüğüm vardı. Sanat albümlerini kütüphanelerde karıştırma merakımdan bir kaçına rastlamıştım. Köylü savaşı döneminin orijinal taş basmalarıydı belki. Ve sevdiğim, senin ölümünden sonra konusu o dönem köylü savaşları olan bir film de görecektim İstanbul Sinekulüp'te. Öylesine yetkin bir çalışmayla yapılmıştı ki... Ama sen göremedin ne yazıkkı Sinancığım. Kitabı bir süre daha karıştırdın. Sonra elinden bırakıp, oturma odamıza bakındın. Ben yere, mindere, Emel de sandalyeye oturmuştu. "Ho Şi Min'in fotoğrafını asmışsınız ha..." deyince biz gülmeye başladık Emel'le. Sana da anlattık babamın onu Emel'in dedesi sandığını. Sen de yürekten gülmüştün. Biraz yeni gördüğümüz filmden konuştuk, biraz ordan burdan... Konu partiye ve "Mihriciler"e geldi. Güncel siyasi dedikodulardan söz edildi. Emel Siyasal'lı idi ve fakültedeki son gelişmeleri, kendine has tıslayan konuşmasıyla, anlatıyordu; sonra da "hadi bana müsaade" deyip öbür odaya yönelince, "yahu kalsana, neden öyle hemen gidiyorsun, bizi rahatsız filan ettiğin yok" dedim. "O değil de , ders çalışmam gerek. Gerçekten bak." diye de inandırmaya çalıştı. Ama yeni girmişti

ki, dışarda sesler duyuldu, anahtar kapıda döndü. Gelen Sema'yla, Asaf'tı. "Bana ders çalışmak yok bu gün" deyip Emel yeniden yanımıza geldi."Aa merhaba!" Sema'yla Asaf seni görünce önce biraz şaşırmışlardı. "Hoş geldin, nasılsın?" faslından sonra, çay ve sohbet faslı başladı. Sema'yla tanışıyordunuz gerçekten. İstanbul'dandı yanlış hatırlamıyorsam bu tanışıklık. Can Yücel'in karısı, Güler, Sema'nın kız kardeşiydi. İstanbul TİP ekibini, eskileri bizden iyi biliyordunuz.

Ben o sıralarda Can'ı '65 seçimlerindeki mitinglerin birinde görmüştüm yalnızca, bir tanışıklığım yoktu. Güler'i ise o sıralar hiç görmemiş, duymamıştım.Tanışmamız çok sonraları, acılı günler sırasında olacaktı. Can'ın Ant dergisindeki yazılarını, şiir çevrilerini zevkle okurdum. Özellikle *Her Boydan* adında, kasap kâğıdına basılmış dünya şiirlerinden çevirileri, daha doğrusu kendisinin deyimiyle "Türkçe söyleyen"i olduğu bu şiirleri çok severdim. -Şimdi kimbilir nerde, kimin elinde, hangi miras yedide kaldı, o ve yüzlerce başka kitabım? O zamanlar Can'ın kendi şiirlerinden de haberdar mıydım, bilmiyorum. Belki de tek tük okumuştum yayınlanan bazılarını. Ama asıl 12 Mart sırasında ve 12 Mart içinde yazdıklarıyla fark etmiştim ki nev-i şahsına münhasırlığı ile şiirimizin doruklarından biri de o'dur.

Bize ilk kez geldiğin o gün Can Yücel'den uzun uzun söz edildi mi hatırlamıyorum. Ama Güler'in iyi resim yaptığını o gün öğrenmiştim Sema'dan. Hatta Güzel Sanatlar Resim Bölümü'ndeymiş. Sonra da bırakmış okulu. Onu tanımadan biliyordum bunları, sonradan arkadaş olmuştuk Güler'le. Montessori metoduyla engelli çocuklara bir şeyler öğretilen, Çapa'ya bağlı bir merkezde çalışırdı. Sık sık uğrardım oraya. O çocuklarla ilgili yüreğinin enginliğine, sabrına, dikkatine hayran olurdum. Çok daha sonraları Can'la ilişkisinde, büyük bir aşkın, büyük bir vefalılığın bedellerini nasıl ödediğini görmüş, isyan etmiştim. Dayaktan tanınmaz hale gelmiş yüzündeki izlere çare bulunurdu belki, ama dayağın yüreğinde bıraktığı yara izlerine? Bambaşka nedenlerden olsa da ikimiz de yaralıydık o 12 Mart günlerinde. Ben gururla taşıyordum acımı, senin ve başka arkadaşlarımızın katledilişinin acısını. Ama o, belli etmemeye çalışarak, onuru kırılarak taşıyordu kocasından dayak yemenin acısını. Kaynakları farklı da olsa acılı oluşumuz yaklaştırıyordu bizi birbirimize. Balzac'ın dediği gibi iki acı kadar birbiriyle anlaşan şey az bulunurdu. Benimkinin

yanında o kendi yarasından söz etmek bile istemezdi. Görünen köy kılavuz istemediğinden, bir süre sonra saklayamaz olmuştu. Uzun uzun konuşurduk. Kendisinden başka kimse çözemezdi, bu derdi. Kestirip atması gerekiyordu ama neresinden tutacağını bilemediği, iki ucu boklu bir değnekle karşı karşıyaydı. Bırakıp gitse bir türlü, kalsa bir türlüydü. Hele Can hapse girince büsbütün bağlandı eli ayağı, sineye çekmek zorunda kaldı bazı şeyleri. Can, o güzelim insan nasıl böyle bir şiddet kullanır, akıl erdiremezdim. Ama içki alıyordu işte aklını başından insanın. Başka derin sebepleri de caba...

O gün Ankara'da, bizim evdeki sohbetten bir de adada, Burgaz'da oturduklarını öğrenmiştim. Benim o güne kadar hiç gitmediğim Adalar, Ankara'nın o kış günlerinde masal gibi anlatılmıştı ikiniz tarafından... İlk kez 17 yaşında, ablama gittiğimde gördüğüm İstanbul beni de çarpmıştı elbette. Gerek ilkinde, gerekse daha sonraki gidişlerimde bazı yerlerini görmüş, gezmiştim ama Adalar'a gitmemiştim. Ve ne bilirdim ki o sohbetten neredeyse altı yedi ay sonra, nişanlıyken ilk kez sen götüreceksin beni adalara ve başka güzel yerlerine İstanbul'un... Siz de o gün ne ballandıra ballandıra anlatmıştınız ama Burgaz'ı, Büyükada'yı.

Sohbet gittikçe koyulaştı, konulardan konulara atlıyorduk. Son siyasi gelişmeler üstüne konuştuk. Saldırılardan, yaklaşan bütçe görüşmelerinden. Yeniden çay koyalım, dediğimizde "artık biz gidelim ha" demiştin Asaf'a bakarak. "Seni bilmem ama ben kalkayım Asaf. Hem sonra Emel arkadaşa da, ayıp oldu, ders çalıştırmadık" diye de eklemiştin. "Ne ayıp olması, yandaki oda boş. Çalışmak isteyen çalışırdı. Demek ki benim de işime geldi kaytarmak. O kadar da dert değil, oturuyoruz işte güzel güzel" demişti Emel. Ama buna rağmen Asaf'la birlikte, "hoşça kalın" deyip, çıkmıştınız. Kapıyı kapamıştık ki, yeniden zil çalınınca, "bir şeylerini unuttular herhalde" dedi Sema, etrafa bakınırken. Kapıyı da o açtı. Ben ayakta arkasında duruyordum. Baktım nefes nefesesin: "Kitabı almamışım". Hemen kitap nerde diye aramaya başladım, Sema da yanımda, yüzünü görmeden "Hay Allah, ben de unuttum gitti. Nefes nefese kaldın." diyorum, bir taraftan da bakınıyorum. Kapının önünden "Oraya divanın üstüne koymuştum" diyorsun. Neyse bulup, kitabı sana veriyorum. Alırken güzel gülüşünle, teşekkür ettin. Aceleyle yeniden hoşça kal dedin ve "Asaf'ı beklettim" diyerek, hızla merdivenleri indin. Ayaklarının

sesi yankılanıyordu merdivenlerde. Bu arada otomat söndü, ama hemen tekrar yandı. Anlaşılan Asaf hemen otomatın yanında bekliyordu. Ben kapıyı, alt katlardan sesinizi duyunca kapadım.

Daha sonraları bir kez daha gelecektin Anıttepe'deki o eve. İkinci gelişinde kampusa son otobüsü kaçırdığından, "burada kalabilirsin nasılsa Sema bu gün gelmeyecek" demiştim. Önce "uygun olmazsa kalmayayım, geç de olsa arkadaşlardan birilerinin evine gidebilirim" dedin ama ben uygun olmayacak bir şey yok, başka arkadaşlar da bazen kalıyor demiş, seni ikna etmiştim. O soğukta gitmene içim razı olmuyordu ve koridordaki yatakta yatmıştın. Yalnız Emel sonradan biraz rahatsız olmuştu bu durumdan ve bana da tavrıyla belirtmişti, kaldığın o akşam. Asuman kalmıştı bir iki kez. Asaf'ın da kaldığı olurdu bazen, ona ses çıkarmadığını bildiğimden kal demiştim sana. Üstelik biz sevgili de değildik, Asaf'la Sema gibi. Bu nedenle ertesi gün sabah erkenden, kahvaltı etmeden çıkmıştık evden. Sana belli etmemeye çalışmıştım, Emel'in memnuniyetsizliğini. Yürüdük. Havanın ayaz kestiğinin farkında bile değildik. Sen ellerini siyah balıkçı kabanının cebine sokmuş, kaldırdığın yakasından arkana doğru ucu sarkan güzelim atkını ağzına ve burnuna siper edinerek, konuşuyordun. Yanakların al al olmuştu. Sağlıklılık akıyordu yüzünden. Bense atkımla başımı, kulaklarımı örtmüş, uçlarını mantomun içine sokmuştum. Konuşurken nefesim duman olup çıkıyordu ağzımdan. Halka halka yapmaya çalışarak, görüyorsun ben de sigaraya başladım artık Sinan." deyip, hohluyorum havaya sanki sigara dumanı üflüyormuş gibi. "Eyvah, sen fena tiryaki olmuşsun yahu, baksana kahvaltı etmeden tellendiriyorsun. Hangisini tüttürüyorsun?" "Ben har vurup harman savuruyorum arkadaş. Sen hâlâ Birinci'ye talim et öyle. Araba alceksen Mersedes, sigara işceseng Harman cıgarası akıdeş." "O tekerleme başka türlü değil miydi? Menderes'li filan?" deyip benim Egeli konuşmama candan gülüyorsun ve "herkesin o kadar har vurup harman savurmaya parası yok arkedeş" deyip hiç olmazsa arkadaş kelimesiyle katılıyorsun Egeliliğe. "Hem Harman da olsa, marman da olsa kahvaltıdan önce bu meret beter eder insanı, gel etme eyleme, kahvaltıdan önce yakma şu mereti." Der demez, bir koşu ayrılıyorsun yanımdan. Ne olduğunu önce anlamıyorum, yolun kenarında durup bakıyorum; sonra fark ediyorum simit aldığını. Elinde iki simitle gülerek geliyorsun yanıma ve konuya kaldığımız yerden devam

edip," gerçekten Şirin, nasıl alışmadın onca sigara içen arasında sigaraya?" diye soruyorsun. Simitimi yerken meşhur bir paketlik sigara maceramı sana da anlatıyorum. Sigara paketini Denizli'de, satın alış sebebimi dinlerken dişlerini sıkıyorsun. Babamın enseme o yaşta tokat atışı yalnızca canını sıkmıyor, üzüldüğünü de algılıyorum. Konuyu ağırlığından kurtarmak için, Ankara'da otobüsten indiğimdeki kısılan sesimi taklit ederken, gülümsemek zorunda kalıyorsun. "İlk ve son paketim Bafra görüyorsun, bakma sen şimdi har vurup Harman savurmalarıma" dediğimde keyfin yeniden yerine geliyor. "Ama biliyor musun İsmet Özel benim fosur fosur sigara içtiğim kanısında. Devrimci kızların vaz geçilmez imajı olduğundan mı nedir, ille de ısrar ediyordu bir keresinde benim, hem de 'fosur fosur' sigara içtiğim konusunda. Nerden böyle bir kanı edindiyse." "Anlaşılan benden daha iyi biliyorsun sigara içip içmediğimi İsmet" desem de kanısından vazgeçmediydi. "Bütün yol boyu içtiğim o bir paketten sonra içim kaldırmadı artık sigara içmeyi. Tek tük hatır için aldığımda da yalnızca elimde tutup, sigara içme pozları takınır, dalga geçerdim. Belki de İsmet bunlardan birine rastladı da, sigara içtiğime mi hükmetti. Yalnız kibritin fosfor kokusunu sevdiğimden, başkasının sigarasını kibritle yakmaktan hoşlanırım bak. Sen nasıl başladın?" "Belli bir hikâyesi yok... Bilirsin arkadaşlar arasında, lisede önce gizli gizli içilir, sonra da bir bakmışsın tiryaki olmuşsun. Vaktimiz olsaydı da çay içebilseydik, kuru kuru simit pek gitmiyor." diye de ekliyorsun. Kızılay'a yaklaştığımızda, "benim hızlanmam gerek, iş saatime az var" diyorum. Hızlanıyoruz. "Boşu boşuna oraya kadar yorulma, sen bin burdan otobüse" diyorum. Sense otobüsün kalkmasına daha vakit var deyip, benimle bulvarda yürüyorsun. Karşıya geçiyoruz... Sıhhiye'ye yaklaştığımızda "artık sen gelme, ben şurdan hemen kıvrılayım" deyip, Abdi'nin fotoğrafçı dükkânın olduğu girişe kıvrılıyorum, orda merdivenlerle bizim iş yerinin sokağına çıkılıyor. "Hadi hoşça kal" diyor elini sıkıp, yanaklarından öpüyorum. "Güle güle, öğleden sonra telefon ederim" diyorsun girişte durarak. Neden bu kadar seviniyorum bu "öğleden sonra telefon ederim" cümlesine? Çünkü o günden epey önceki bir gün, sizin mimari amfisindeki açık oturumda arkamdan bir güçle sana doğru itildiğimi duyumsamışım, sana sevdalıyım da ondan.

Ne zamandı açık oturum? Ocak ayının başlarında mıydı? Konusu: "Türkiyenin kalkınmasında ve Devrimci Harekette Gençli-

ğin Yeri Nedir?" di. Ben o gün de işten izin alarak gelmiştim açık oturuma. Çünkü oldukça erken bir saatte başlıyordu açık oturum. Mimari amfisine geldiğimde ODTÜ'den bizim partili arkadaşlar en önde oturmuşlar, açık oturumun başlamasını bekliyorlardı. Orhan Silier, Atilla Keskin, İbrahim Seven, Çağatay Anadol, Ergun Bankoğlu, Arif Şentek ve hatırlayamadığım başkaları... Girer girmez beni gördüler, merhabalaştık ama ben yanlarına oturmayıp, yan dilimin, biraz arkalarda bir yere oturdum. Bana "yahu gelsene yanımıza Şirin. Niye gelmiyorsun?" demelerine rağmen, "şimdi orası çok önde, pek önlerde oturmaktan hoşlanmam,burası iyi işte" dedim. Onlarsa niye yanlarına oturmadığımı bir türlü anlayamıyorlardı. ODTÜ sorumlusu olduğumdan belki de kitle içinde biraz ayrı durmanın siyasi kazanım açısından gerekli olduğu kanısına mı varmıştım. Dikkatim dağılmadan, not alarak izlemem gerekiyordu bir de. Zaten hemen hemen bütün ön sırayı doldurmuşlardı. Ben gidince de birinin yerinden olacağını mı düşünmüştüm, her neyse orada oturmak istemedim. Gene de çantamı oturacağım yere bırakıp, yanlarına gidip, merhabalaştım. Ne var ne yok gibilerden bir iki laf edip, espirileştik. Sahneye sandalyeler masalar koyulmaya başlayınca: "Hadi... Başlıyor herhalde" deyip, yerime döndüm. Salon çok dolu değildi. Ve açık oturuma yalnızca sizin okuldaki Sosyal Demokrasi Kulübü başkanıyla, Hür Düşünce Kulübü başkanı tabii bir de SFK başkanı olarak sen katılacaktın. Sonunda siz üç temsilci, gelip, sahnedeki masanın bir tarafına yan yana dizilmiş sandalyelere oturdunuz. Oturur oturmaz, daha açık oturum açılmadan, salona şöyle bir baktın. Beni görünce sevinçle gülümsedin, sahneden bana bir selam verdin, başınla. Ben de selamını aldım ama bir garip oldum. Böyle özel bir selam beklemiyordum doğrusu. Sonra en öndeki arkadaşlara dönüp gülümsedin. Açık oturum başladı. Konuşma sırası ilk sendeydi. Oturarak konuştuğun halde sağ kolunu masanın üstüne uzatıp, bazı noktalara elinle de vurgu yapıyordun. Sesinin tonu olağan üstü etkileyici idi. Bu etkiye söylediklerine canı yürekten inanışının etkisi de katılıyor, salonu sarıyordu. Can kulağı ile dinliyordum. Özetle gençliğin bir sınıf olmadığını, yerinin ise işçi sınıfı partisinin yanı olduğunu söyledin. Türkiye'nin kalkınmasının ağır sanayi kurulması, toprak reformunun gerçekleştirilmesi, dış ticaretin devletleştirilip, ekonominin dışa bağımlı olmasından kurtarılması gibi bir program meselesi olduğunu, gençliğin de an-

cak bu programı destekleyerek Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunabileceğini, yoksa kapitalizmin yarattığı işsizlik-pahalılık cehenneminden gençliğin de asla kurtulamayacağını anlattın. Kurtulduk sananların tüm gençlik içinde ise ancak bir azınlık olabileceğini, bu temel mesele çözülmeden de hiçbir meselenin çözümünün mümkün olmadığını belirttin. Emperyalist sömürünün bilançosunu ve montaj sanayi ve NATO dolayısıyla nasıl göbekten bir bağımlılık içine düşüldüğünü, her hangi bir savaş sırasında Türkiye topraklarının önce gözden çıkarılıp, sonra çıkartma yapılacak topraklar olarak düşünüldüğünü açıkladın. Bizzat Amerikan üslerinin ülkedeki varlığının barışı ve Türkiye'nin bağımsızlığını tehdit ettiğini, savaşa davetiye çıkardığını anlattın. Bu üslerin kullanılmasının TC Devleti'nin iznine tabi olmadığının altını tekrar tekrar çizdin. Bu nedenle TC'nin taraf olmadığı, Amerikan Emperyalizmi'nin ilan ettiği bir savaş dolayısıyla bu üslerden gene emperyalizmin iradesiyle kaldırılacak uçakların tüm halkı istemediği ve asla çıkarlarının elvermediği bir haksız savaşın içine sokacağını anlattın. Birden ne olduysa, sen konuşurken arkamdan dayanılmaz bir gücün beni sana doğru ittiğini farkettim. Olağanüstü yoğun bir duyguydu bu. Neye uğradığımı şaşırdım, alt üst oldum ama, anlatılanları dinleyip, kendi kendimi sakinleştirmeye çalışıyordum ve çok canım sıkılıyordu duruma. Bu yoğun duygu sevdaydı. Bilincine o an varmıştım ve olağanüstü şaşırmıştım. Şimdi bu aşk da nereden çıkmıştı? Oturduğum amfi koltuğunun, not alınması için biraz genişletilen kolunu sıkı sıkı kavramıştım bir elimle. Bedenimi oraya bağlamak için son çarem buydu. Fırlayıp, ordan gitmemek için kendimi zor tutuyordum. Sonra diğerleri konuşmaya başladı. Hür Düşünce Kulübü'nün başkanı senin söylediğin somut şeylerle ilgisi olmayan bir yalelli tutturdu da kendimi toplayabildim. Sen iki kez daha bana sahneden gülümsedin. Bu beni büsbütün alt üst ediyordu. Duygunun gücü anlatılır gibi değildi. Hür Düşünce Kulübü başkanı ceviz ve maymun örneği vererek, sosyalistleri eleştirmeye çalışıyordu. "Nasıl boğazı dar bir sürahinin dibinde ceviz gören maymun elini cevizi almak için sürahiye sokar fakat ceviz tutan elini bir türlü dar boğazdan çıkaramazsa, sosyalistler de cevizi gösterirler ama cevizi alıp da yiyemezsiniz , hürriyet yoktur" anlamına gelen bir yol tutturmuştu. İkinci turda ona gayet güzel bir cevap verdin. Verdiğin cevap, onun bu düzen çerçevesi içinde düşündüğü doğ-

rultusunda mıydı, insanın maymundan gelmesine rağmen, bu çerçeveyi kırmayı düşünebileceğini vurgulamak noktasında mıydı hatırlamıyorum. Ama çok yerinde ve etkileyici bir cevaptı.

Ve sonunda açık oturum bitti. Ben kalkıp, önde oturan arkadaşlara seslenip hemen "hoşça kalın, işim var, gitmem gerek" demiş, mantomu sırtıma alel acele yeni geçirmiştim ki, sen kabanını giymiş, atkını da boynuna sarıp, ucunu arkaya atmış olarak, ellerin cebinde salona gelip yanımda bitivermiştin. Gözlerin cıvıl cıvıldı, sevinçliydin. Merakla bakıyordun, açık oturumla ilgili ne diyeceğim diye. Bense yeni bilincine vardığım bu sevdadan şaşkına dönmüş, heyecandan bir tek kelime bile konuşacak halde değilim. Bir an evvel ordan çıkıp, gitmek, koşmak, koşmak istiyorum. Tabii dışardan bakıldığında bunun anlaşılması olanaksız. Soğukkanlı ve fırtınaları saklamaya alışkınım. "Hoş geldin, merhaba Şirin" diyorsun. Pürüzlü bir sesle ben de merhaba diyor, mantomun düğmelerini ilikleyip, hoşçakal anlamında sana yeniden başımla bir selam verip, başka da bir şey söylemeden çıkıp, gidiyorum.

Çok sonraları olay üstüne konuştuğumuzda, sen o gün, hiçbir şey demeden gidişimden çok kötü olduğunu söylemiştin. "Ben sanıyordum ki güzel güzel konuşur, hep birlikte arkadaşlarla şehre ineriz, bir yerlere oturur çok hoş bir akşam geçiririz. Üstelik sevdiğim, o gün açık oturum üstüne tek bir laf bile etmedin. Bari diyordum sonradan kendi kendime bir cümle olsun, iyi ya da kötü oldu diyemez miydi?" "Ah..." demiştim sana ben ne haldeydim sen biliyor musun o sırada. Hiç aklımda yokken birden sana doğru itilmişim, resmen aşık olmuşum. Şimdi ne yapacağım ben, deyip duruyorum kendi kendime. Gitmek, ordan bir an evvel kurtulmaktan başka bir şey düşünmüyorum, tek çarem buymuş gibi geliyor bana. Bunu duyunca sımsıkı sarılmış, öpmüştün beni ve:

— Bense o günden çok önce aşıktım sana... Ben aptal da o gün, senin tavrını, amfiden çıkıp gidişini, sevdamı anladı, ayağını denk al demeye çalışıyor bana diye yorumlamıştım

— Aşk işte başlangıçta acabalar içinde kıvranmadan edemez. İkimiz de böyle bir süreç geçirdik ama çok uzun sürmedi bence bu.

— Bilmiyorum, bana bazen yıllar sürdü gibi geliyordu... Başlangıçta yanlış bir şey yaparım da arkadaşlığımız etkilenir, bozulur diye susmayı yeğliyordum. Bazen konuşsam mı acaba diyor,

sonra vazgeçiyordum. Ama İstanbul'dan döner dönmez gerçekten açık açık konuşacaktım, artık dayanamıyordum. Dedim ya, daha önce açık açık konuşmayı düşündüğüm her durumda, sanki daha momenti gelmemiş gibi sanıyordum. Sonra da Antalya'ya tayin olduğunu bildiren mektup geldi. Kafamdan vurulmuşa döndümdü, haberi okuduğumda. Üstelik de haberi öyle bir şekilde en sona yazmıştın ki, sanki hemen hergün bir yerlere tayin olunurmuş gibi. Ya da ne bileyim, bizim komşu da yarın akşam bize gelecek der gibi.

— Boşver şimdi bunları konuşmayalım artık sevdiğim, baksana ne kadar çok seviyorum seni" diyorum, kollarımı iki yana açarak, "bu kadar, bu kadar çok seviyorum".

Sen de kollarını iki yana açarak:

— "Ben de, ben de... Ben bu kadardan da çok seviyorum, enner çok ben seviyorum" diyorsun. Çocukken "anneni ya da babanı ne kadar çok seviyorsun?" diye soranlara kollarımı iki yana açarak "bu kadar çok" dediğimi sana anlattığımdan beri senin başlattığın ve benim de yinelediğim hoş bir şey bu kollarını iki yana açmak aramızda. "Hayır sevdiğim enner çok sevenin ben olduğumu biliyorsun" diye üsteliyorum. "Yoo... enner çok ben seviyorum Şirinciğim. Senin beni sevdiğinden de çok seviyorum ben seni. Sen bilemezsin ne denli çok sevdiğimi" "Hayır benim enner çok seven." "Yok sevdiğim, gerçeklik o değil, benim enner çok seven." Kimin diğerini en çok sevdiği konusunda anlaşamadan sürerdi bu. Bağrında dinlenirdim. Daha sonraları da hep sürdü bu "enner çok sevme" meselesi. Aramızdaki tek ama tek yarış bu idi.

Ancak yıllar sonra yazdığım bir şiirde itiraf ettim ener çok sevenin sen olduğunu sevdiğim. Doğum günün dolayısıyla yazmıştım. "Doğumunun 46'ıncı yılında o hâlâ 26 yaşında" diye bir not koydum şiirin başına:

SEVDİĞİM

Seninle özgürdüm;
artardı özgürlüğün senin de.
Ayıkladın dikenlerimi
Ve hergün güzel bir yan ürettin bende. Çoğaldım.
Sensizlikle baş edebilir miydim,

çoğalmamış olsaydım ?
Mutluluktan dizlerimin bağının kesildiği çok oldu.
Çam korusu. Deniz kokusu.
Tırmandığımız tepeler...

Her gün bir yanımı keşfettin benim.
Ben de öyle.
Nedir, tüm hücrelerinde duymak sevinci;
İnsan olmanın tadı nedir öğrendim.
Her sabah kendi kendime dediğim:
İyi ki vardın şu dar-ı dünyada,
İyi ki yaşamaktaydı senin gibi bir insan.
Kızgınsam bile o gün sana, Değişmezdi sabah sevincim
Teşekkür ederdim hayata.
Bağımsız iki insandık
Birbirine bağlılıktan ölebilirken hem.
İki dost. "İki parça can"
Canlılık, heyecan bir de sakinlik
akardı yamacımdan.
Üretimdeki telaş,
militanlığımızdaki ortak disiplin
Devrimci uğraşa her an gönül ve el veren
gençlik.
Birbirini sevmenin,
daha çok sevebilmenin
bir başka biçimiydi mücadelemiz.
Kabına sığmayan
içtenlik.
Seni sevmekten
kucaklayacak olurdum dünyayı

Yüreğim yetişse de yetişmezdi kollarım
Burukluğunu yaşardık
kollarımıza henüz eklenmemiş kolların.

Marşlar.Türküler. Grevler. Şiir
Dostlarımız. Emekçiler. İşçiler. Enerji.
İşgaller. Yürüyüşler. Uçuşan bildiriler.
Coplanmak. Taşlar. Sürgün.

Okumak. Koşmak. Dizinde uyumak.
Salep sıcaklığı soğuk kış günlerinin.

Şevkat şevkati üretirdi,anlayış anlayışı
Gözetilmenin, inceliğin ellerindeydim;
sen de dikkatin.
-kayrılmanın kirine bulaşmadan zerrece-
onaranı oldun dertlerimin
Birgünden bir güne azarlamadın beni
(Abartıyorum sanılır, ama gerçek.
Ve gerçek neyse öylece söylenmelidir)
Sevgili arkadaşım.

Tartıştık mı, ödünsüz tartışırdık ama
Bakmazdı kimse kimsenin gözyaşına
Ülkenin kurtuluşu, gerçeklik için
çarpışırdı düşünceler
Şurda mıydı yol,
yoksa burda mı?
Köksüzlük kavurmaktaydı kuşağı
"Nereden Başlamalı?"
Gördüklerimi gösterebilmezdim
Büyürdü çaresizliğim
Öngörü ve sezgilerimle
naçar
kurşunların önüne geçebilmezdim.

Acıdı elbet içimiz
Hem de çok
Güvenden, saygıdan, sevgiden titresek de.
Güvenle –sevgi
Karetmez üzüntülere.
ah haksızlığın acısı
haklı çıkmanın acısı ah–
Sevgili yoldaşım.

Yutarak okuduğum mektupların
Mapushaneye yolladığım portakallar

Özlemek olur da bu kadar olur
dayanmaksa bu kadar.
Tek yarışımız: Kim daha çok sevecek'ti
Enner çok ben seviyorum
Yoo benim enner çok seven
Birbirini ha buldu ha yitirdi olacaktık
Baştan biliyorduk bunu.
Çok sevmeyi sen kazandın
Sevdiğim.
Sensiz seni sevmeyi ben.

İnsan olmanın, birbirini sevmenin
elle tutulur, gözle görülür haliydi
oğlumuz.
doğmasına zor karar verilen çocuk!
Öylesine çocuk delisiyken –
Bir gün bile engel görmedik onu
Alıkoysa da hayatın zorunluluğu, yoksulluğu
Çocuklar için olduğu kadar,
Çocuklarla da birlikte, demekti kavga.
Hem sonra diğer çocukların da anası babası kılardı
oğlumuz bizi.
İnsanı izledik onda
Serpilen, açan insanı.
Vurgunken, bir kez daha vurulduk insanlara
çocuklardan dolayı.
Neşelenmek olursa bu kadar olur;
Yaşama sevinciyse eh artık bu kadar...

Böylesine güzel ve derin
böylesine dolu dolu olsun da yaşamak
herkes alamasındı nasibini mutluluktan!
Sömürüldüğünden insan,
üstelik gene insan tarafından!
Sırf kendi mutluluğumuz yetebilmezdi bize
Yol uzun yollar uzaktı belki,
varılacaktı fakat menzile
Ah o günlerin yoğunluğu!-
Hayat,

devrimci eylemle anlamlı;
Mutluluk,
ancak mücadeleyle
devamlı olduğundan
bizi pusuda bekleyen acılara,
zulüm ve zorbalıklara
hepsine birden coşup, çağlayan isyan!
Açıkça,
hodri meydan!

İyi ki doğdun,
İyi ki böylece yaşadın
Sevgili Sinan!

Yıllar sonra, 46'ıncı yaş günün için yazdığım şiir burda bitiyor. Ama işte o gün, seni sevdiğimi fark ettiğim o gün fırlayıp, amfiden çıkıp gitmekten, koşmaktan başka bir şey düşünemiyordum, sanki tek taraflı bir sevda içine düşmüştüm, öyle sanıyordum... Gerçekten de mimari amfisinden kendimi dışarı attığımda koşarak gittim otobüslerin olduğu yere. Arkalarda bir yere oturdum. Gözlerimi kapadım, uyuyormuş gibi. Hiçbir tanıdığa rastlamak istemiyordum. Otobüs bir türlü kalkmak bilmiyordu, hareket edince de pencereden dışarı bakıyordum. Görmeden bakıyordum yaprakları çoktan dökülmüş ağaçlara, Ankara'nın kirli havası uzaktan şehrin üstünde bir sis gibi duruyordu. Gittikçe yaklaştığımız bu sise algılamadan bakıyordum. Otobüsün hızlı gitmesi için önünden gidip, çekmek, arkasına geçip itmek isteyerek. Otobüste başkalarının ne söylediğini duymadan...İnince de sokaklarda dolaştım, hiçbir yere gitmek istemiyordu canım. Yalnızca yürüyor, yürüyordum. Yoruldum sonra. Bir yerlerden dolmuşa bindim. Bilmediğim bir yerlerde indim. Sonra kararlar aldım kendi kendime. "Sayıyla kendine gel Şirin" dedim. "Güzelim bir arkadaşlık, bulunmaz bir dostluk var ortada, onu sürdüreceksin ve işi oluruna bırakacaksın, kendin gibi davranacaksın. Ne öyle ordan bir satır bile bir şey söylemeden çıkıp gitmeler, ayıp ki ne ayıp oldu Sinan'a, hatta diğer arkadaşlara da... Kısa sürede telafi et bunu." Bitkin eve dönüp, o gün hemen yatağa atmıştım kendimi.

Ama ertesi gün partide karşılaşacağımı bildiğimden, erkenden gittimdi partiye. En arkada boş bir sıraya oturdum. Her kapı

çalınışında kulak kabartıyordum. Sesinden geldiğini anlamıştım. Salona bir an bakıp, beni görmüş heyecanla başınla bana selam vermiş ama girmeyip, kapının önünden koridorun dibindeki odaya doğru geçmiştin. Kendimi toparlayıp, hemen kalkıp, koridora çıktım. Koridorun dibindeki odanın kapısı açıktı. Hemen girişte üç dört sandalye vardı yan yana. Onlardan birine oturmuş, masa başındaki yönetim kurulundan bir arkadaşla konuşuyordun. Kimdi o gün konuştuğun? Osman Sakalsız mıydı, Metin Gür müydü, Yalçın Cerit miydi? Kapıda beni görünce "gel Şirin, otur sen de" dediydi yönetimdeki arkadaş. "Konuşucak bir şeyiniz varsa girmeyeyim" deyince, o, "yok canım, gizli bir şey konuştuğumuz yok, sen de duyabilirsin, gel otur şöyle" demişti. Bunun üstüne ben de odaya girip, yanına oturdumdu. Bu arada sen gülümseyerek başını bana çevirmiş izliyordun." Sinanla ben de bir şey konuşacaktım da" deyip, "merhaba Sinan" dedim. Gülümseyerek sen de "merhaba" dedin. Konuşacağınızı konuşup, bitirdiğinizde arkadaş, dışarı çıktı. Biz ikimiz sandalyelerde kaldık. Sandalyede yan yana oturduğumuzdan, ben yandan sana gayet normal bir şekilde bir gün önce söylemem gereken şeyleri söylemeye başladım. Açık oturumla ilgili genel bir değerlendirme yapmıştım. Katılım, vs. onlarla aynı masaya oturup, oturulmaması meselesinin önümüzdeki dönem için tartışılması gerektiğini de eklemiştim. Eleştirilerimi de söyledim. Gençliğin somut sorunlarıyla, genel meselelerin nasıl bir bütünlük içinde olduğuna ve bunu ispata daha ağırlık vermek gerekirdi bence. Her yolun neden Roma'ya çıktığını ispat etmek gerekirdi. İşsizlik ve pahalılığın kapitalizmin bir ürünü olduğu iyi açıklanmalıydı. Hür Düşünce Kulübü'nden çocuğun söylediklerine verdiğin cevabı da çok tuttum, demiştim. Durumu geç de olsa düzeltmiştim. "Kusura bakma, hemen çıkmak durumundaydım, çok acelem vardı" diye de eklemiştim. Sen başını önüne eğdin, o konuyla ilgili bir şey söylemedin. Sonra da ordan burdan konuşmayı sürdürüp, birlikte kalkıp toplantı başlıyor diye salona gitmiş, yan yana oturmuştuk. Ondan sonra daha sık görüşmeye ve birbirimize telefon etmeye de başlamıştık. Hatta o gün de gene bitişte arkadaşlarla hep birlikte şehre indik, işkembeciye mi gitmiştik gene ya da başka bir yere? Velhasıl "sayıyla" kendime gelmiştim.

İşte bizim Anıttepe'deki evden çıkıp da yürüdüğümüz o sabah, Abidin'in fotoğraf dükkânının önündeki sokağa kıvrıldığımda ar-

kamdan söylediğin "Öğleden sonra telefon ederim" demene çok sevinişimin bir nedeni de buydu. Gerçekten de telefon etmiştin o gün öğleden sonra. Şehre ineceğini ve beni iş yerinin girişinde bekleyeceğini söylemiştin. "Ordan Nihat'lara gider miyiz?" diye de sormuştun. Artık seni onlarla tanıştırmış, sen de onları çok sevmiştin. Olur demiştim ve Nihat'lara gitmiştik o gün.

Bu arada ben bir de TİP İstanbul İl Kongresi'ne gitmiştim. Ve içimden gelmiş, ordan sana Sosyalist Fikir Kulübü adresine bir "post kart" atmıştım. Neden güzel bir kart değil de PTT'den alınan, dümdüz bir "post kart" atmıştım, bilmiyorum ama, sanırım sana bir kart atmanın yüklenebileceği anlamları en aza indirgemek böyle mümkündü. Döndüğümde baktım karttan hiç söz etmiyorsun, oldukça canım sıkılmış, kart atmasam iyi olacaktı herhalde, fazlalık oldu, bile demeye başlamıştım kendi kendime. Sonunda dayanamamış, sana kartımı alıp, almadığını sormuştum. Gözlerin parlamıştı kart attığımı öğrenince. Yoo... Kart filan almamıştın. Birden içim ferahladı. "Demek eline geçmediği için söz etmiyormuş" diye tekrarlayıp duruyordum içimden. Sense kartın eline geçmeyişine içerlemiş, hangi adrese attığımı soruyordun. "SFK adresine" deyince de "Tüh... keşke yurt adresine atsaydın" demiştin. Yurt adresini bilmediğimden daha emin olur sanmıştım, SFK adresini. Ne de olsa okulda bir tek Sosyalist Fikir Kulübü vardı ama yurtlar bir kaç bloktu.

— Hangi blokta kaldığını bilmiyordum ki?

— Doğru, nerden bileceksin. Sakın postada kaybolmuş olmasın, bu herifler "sosyalist" kelimesinden işgillenip, iç etmiş olmasınlar kartı?

— Neyse artık olan oldu.

Ama sen "tüh be... gitti kart" diye hayıflanmayı sürdürüyordun. Sonraki buluşmalarımızda da birkaç kez durmuştuk gene bu kart meselesi üstünde, artık unutmuştuk ki benim, sizin kulübün toplantısına katılmam gündeme geldi. Üye toplantınıza katıldığım gün seninle birlikte gelmiştik şehirden. Kulübün kapısından girerken kapıda posta kutusuna benzer bir kutu gördüm." Bu kutu ne kutusu?" "Hiç öyle bir kutu işte. Bir işe yaradığı da yok. Dilek kutusu gibi bir şey" "Postacı sakın mektup kutusu sanmasın bunu? Buraya baktın mı? Belki kart bundadır." Deyince, "Doğru valla, biz hiç açıp bakmayız ona. Hatta anahtarı nerdedir, onu bile bildiğim yok. Zaten bir yerden postayla bir şey gelmiyor ki

bize. Okul idaresi vereceği şeyleri bizi çağırıp, veriyor." Üstünden parmaklarını soktuğunda: "Burada bir şeyler var gerçekten, ama parmaklarım pek yetişemiyor" deyip, bir kalemle uğraşmış, sonra da iki parmağına kıstırıp çıkarmıştın kartı. Gerçekten de benim sana attığım post kart'tı. İkimiz de çok sevindik. "Dur yolladığım kartı ben okuyayım sana, hem yazılı, hem sözlü almış olursun arkadaş" deyip, okudum. "Bu da fena bir yöntem değil valla.. Kartı yollayacaksın, sonra da gelip kendin okuyacaksın... Epey garantili. Hatta yazısı okunaksız olanların bence mutlaka böyle yapmasında yarar var" diye de takıldım arkasından. Okuduktan sonra kartı yırtacaktım ki "kart bana yollanmıştır ve de kartımı yırttırtmam arkadaş, üstelik yazıları hiç de okunaksız değil" deyip, elimden almıştın kartı. "Aman buyrun kartınızı, bi şey demedik. Altı üstü bir post kart. Hani bir resim, şu bu olsa anlarım." "Kıymetlidir arkadaş kartlarım, resimsiz de olsa değerinden bir şey yitirmez" deyip, cebine koymuştun. İçimden çok seviniyordum tabii.

— Ben sana daha çok kartlar atarım Sinancığım. İstediğin kart olsun. Madem bu kadar hoşuna gidiyor.

— Sahi atar mısın?

— "Elbette, ondan kolay ne var?" diyorum.

Kulüpte daha kimseler yok. Paltolarımızı çıkarıyoruz. "Şimdi yönetim kurulundan arkadaşlar gelir önce. Onlara zaten söyledim senin geleceğini" Sen yalnız paltonu değil, siyah hırkanı da çıkarıyorsun. Geniş kareli yün gömleğinin kollarını sıvıyor, tahtaya beyaz tebeşirle gündemi yazmaya başlıyorsun. En başa büyükçe bir "gündem" yazdıktan sonra, ilk madde olarak "konukların konuşması" yazınca, onu sildiriyorum. "Bu kez gerek yok bence böyle bir şeye Sinan. Olumlu bir etki bırakmayabilir. Bence sen konuşmanda belirtirsen, aramızda bir de konuk var, ortaklaşa bir koro çalışmasını başlatma teklifiyle geldi kendisi filan dersen daha iyi olur sanırım. Kitaplık meselesini de eklersen, herkesin FKF kitaplığına üye olabileceğini, eve kitap alabileceğini söylersen bence en iyisi olur Sinan. Ayrıntılı bilgi almak isteyenlerin sorularını beklediğimi, bir de başka konularda, teorik veya pratik, fark etmez sorusu olanları cevaplamaya hazır olduğumu belirtirsen yeterli olur gibi geliyor bana. Aksi halde biraz emir vakiyle karşı karşıya bırakmak olarak algılayabilirler... Toplantıya katılıyor olmam bile tedirgin ediyor beni, bir de konuşma yapmak ne dereceye kadar

uygun olur kestiremiyorum. Hani kongre filan yapılıyor olsa neyse de, böyle normal bir üye toplantısında konuk olarak konuşma yapmak..." "Bence bir sakıncası yok ama, sen bilirsin..." deyip gündemin diğer maddelerini yazmayı sürdürüyorsun: "Yönetim Kurulu Adına Konuşma/ Onur ve Denetleme Kurulu Başkanlarının Konuşmaları/ Komite Başkanlarının Bilgi Vermesi/ Eleştiri ve Özeleştiriler/ Fakülte Görevlilerinin Saptanması" diye maddeleri alt alta yazdıktan sonra ellerindeki tebeşir tozunu silkip, gömleğinin kollarını indiriyor, sonra da hırkanı giyiyorsun. Önce Halil Çelimli'yle Fehmi geliyor, arkasından Aydınel. Tokalaşıp, yanaklarımızdan öpüyoruz birbirimizin. Onları epeydir tanıyorum artık. Halil'le hatta "hemşerim" diyoruz birbirimize. Sohbet ediyoruz. Arka arkaya arkadaşlar gelip, bir yerlere oturuyorlar. Bazılarıyla beni tanıştırıyorsun.

Toplantı açılıyor ve yoklama yapılıyor. Gelmeyen çok fazla değil. Bundan önceki üye toplantısından daha fazla katılım olduğunu, bunun olumluluğunu belirtip, gündeme itiraz bulunup bulunmadığını, başka bir madde eklemek veya çıkarmak isteyenin olup olmadığını soruyorsun. Kimseden bir ses çıkmayınca, demek kabul edildi deyip, konuşmana başlıyorsun. Sınıf savaşının çok hareketlendiğini, grevlerin, yürüyüşlerin arttığını, sendikalaşma hareketinde gelişmeler olduğunu; DİSK in kurulduğunu, hemen her gün bir olayın baş gösterdiğini ve ilericilere gerici saldırıların arttığını ve daha da artarak süreceğinin altını çiziyorsun. Ülkedeki ve dünyadaki durumun, özellikle Vietnam Savaşı'yla emperyalizmin kanlı yüzünün büsbütün ortaya çıktığını belirtiyorsun. Tüm dünyada Amerikan Emperyalizmi'nin lanetlendiğini, ülkemizde de NATO'ya Hayır kampanyasıyla, anti emperyalist mücadelenin her gün yükseldiğini belirtiyorsun. İşsizlik ve pahallılığın halk için çekilmez hale gelişi, biz gençlerin geleceğinin de ancak ve ancak meselelerin temelden çözümüne bağlı olduğunu, bu nedenle Türkiye çapında devrimci gençliğin ve özellikle de üniversite gençliğinin güçlerini birleştirmesinin düne göre daha bir aciliyet kazandığını belirtiyorsun. Sosyalistlerin mücadelesinin güçlenmesinin o mücadeleye işçi sınıfının ne kadar damgasını vurduğuna bağlı olduğu kadar, çeşitli kesimlerin güçlerini ne kadar birleştirdiğine de bağlı olduğunu vurguluyor, sosyalist gençliğin önünde başarması gereken bir de böylesi görev durduğunu belirtiyorsun. Sonra da, yönetim kurulu kararlarına,

yapılan işlere, katılınan eylemlere, verilen desteklere değiniyorsun. Önümüzdeki dönemde en önemli eylemlerin NATO'ya karşı açılan kampanya çerçevesinde yürüyeceğini, her anti emperyalist eyleme katılıp, böyle eylemler düzenlemeye öncülük edileceğini, bir de halkın tüm direnişlerinde yanında olmak doğrultusunda çaba gösterileceğini ve çeşitli konularda konferanslar düzenlemeyi planladığınızı söylüyorsun. CIA'in geri bıraktırılmış ülkelerdeki çalışmalarına dair olsun, kültür emperyalizmi konularında olsun çeşitli toplantılar düzenleneceğini belirtiyorsun.

Gerçekten de daha sonraları CIA ile ilgili konferansı Türkkaya Ataöv vermişti, kültür emperyalizmiyle ilgili konferansı ise Aziz Nesin. Aziz Nesin'in üçlü amfideki konferansını ben de izlemiştim. Salon ağzına kadar doluydu ve olağanüstü bir ilgiyle izlenmişti konferans. Bizleri bir taraftan güldürmüş, bir taraftan düşündürmüştü Aziz Nesin. Daha çok "beyin göçü" üstünde durmuştu konuşmasında. Konferans bittiğinde "Aziz amca" dediğin Aziz Nesin'le tanıştırmıştın beni. Üçümüz birlikte yürümüştük. Ben de ona çocukluğumdan beri eserlerini okuduğumu, bizlerin yetişmesinde önemli bir yeri olduğunu söylemiştim. Kazan Töreni'ni 27 Mayıs döneminde evcek okuyup, yüksek sesle güldüğümüzü anlatmıştım, o da gülmüştü. "Belki de imzanızı atmadığınız, okul dergilerinde, Doğan Kardeş'te filan yazdığınız yazıları, monologları da okumuşumdur bundan önce, ama tabii sizin olduğunu bilmeden" demiştim. Bir de on beş yaşındayken (Gol Kralı) *Sait hop Sait*'i okurken onun öyle olmaması için nasıl kitapla cebelleştiğimi, *Sait hop Sait*'in kendini düzeltmesini çok ama çok istediğimi, onun adına utandığımı, asla onun gibi biri olmamaya karar verdiğimi eklemiştim. "Demek maksat hasıl olmuş" demişti. Evet gerçekten de devrimciliği buradaydı onun kitaplarının, en küçük bir öğüt vermeden, sergilediği olay, kişi veya durumu karşıya aldırtarak, okuyanın kendini değiştirme, eğitme ve durumu değiştirme gücünü arttırmak. O gün Aziz Nesin'e Dostoyevski'den okuduğum bazı kitapların da bende böylesine bir cebelleşme yarattığını anlatmıştım. Örneğin *Kumarbaz*'ı okuduğumda, kahramanın kumarı bırakmasını, kendini düzeltmesini nasıl canı gönülden istediğimi, ama kahramanın bırakmayıp, kumarı sürdürmesine canımın çok sıkıldığını, kahramana epey kızıp içerlediğimi belirtmiştim. Bir şey demeyip, gülmüştü. Bir de "ah *Zübük* yeniden çıkabilse!" diye isteğimi belirtmiştim.

Gerçekten de Yeşim'lerin arşivinde bulup, onunla birlikte okuyup, gülmekten kırıldığımız *Zübük* çok ama çok hoşuma gitmişti. "İmkan ve zaman meselesi. O öyle bir dönemdi..." dedi. Daha sonraları İstanbul'da genellikle vapurda karşılaşırdım Aziz Nesin'le. Arada evlerine gittiğim olurdu. Çocuklarıyla özellikle Ahmet'le sohbetler ederdik. Ama o gün beni onunla tanıştırdığın gün hemen hemen üç yıl sonra onun senin ölümün nedeniyle bizleri ziyarete geleceğini ve ikinci görüşmemizin böylesi acı bir nedenden olacağını nereden bilirdim.

Kültür emperyalizmiyle ilgili bir konferansın verileceğini söylediğin o günkü SFK genel üye toplantısında ise konferansı Aziz Nesin'in vereceğini bile daha bilmiyordum. Öylece dinliyordum seni. Tek elinin işaret parmağı ile, kolunu hiç kaldırmadan, bir yerleri gösteriyormuş, bir şeye mim koyuyormuş gibi masanın üstüne yakın bir şekilde hareket ettirişini, izliyordum. Sesinin olağanüstü etkileyici tınısı... Anlattığını canıgönülden hissedişin yansıyordu hepimize.

Sonra da yüzündeki ifadeye yumşaklık getiren belli belirsiz bir gülümsemeyle: "Bu arada şunu da ekleyeyim, sizin de farkettiğiniz gibi bu gün aramızda FKF'den bir konuğumuz var. Şirin Yazıcıoğlu arkadaş. Kendisi bizlerle somut bazı çalışmaları yapma teklifiyle geldi. Örneğin bir koro çalışmasını birlikte yürüteceğiz. Kendisi FKF'deki kitaplığın kurucusu ve sorumlusu. İşte bu kitaplığa üye olabileceğinizi ve eve ödünç kitap alabileceğinizi onun adına belirtmeliyim. Gerek bu konularda, gerekse başka konularda Şirin arkadaşa sormak istediğiniz bir şey varsa sizleri kendisi cevaplayacak. Toplantıdan sonra da zaten sohbet edebiliriz kendisiyle" deyip, diğer gündem maddelerine geçildiğini haber vermiştin.

Gündemin diğer maddeleri biraz daha çabuk ilerliyordu. Komite başkanları çeşitli konularda bilgi verdiler. Eleştiri ve önerilerde birkaç kişi söz aldı. Toplantı bitti. Daha sonra hep birlikte çıkıldı, mimari kantinine gidildi. Birçok arkadaşla o gün tanıştım. Daha önce tanıdığım arkadaşlar da geldiler. Deli İbrahim, Cengiz, Muammer, Umur, Mine, Sait, Arif, Akın, Ahmet Sina, fotoğrafçı Coşkun, Haluk, Hasan Çebi ve başkaları... Çaylar içtik. Üye toplantısına katılmayan başka arkadaşlar da geldiler. Teorik kimi derin konulardan tutalım da, neşeli başka konularda sohbet epey sürdü. Bazı arkadaşlar soru sordu, bazıları eleştiriler yaptı

FKF ile ilgili olarak. İkili konuşmalarda eleştiriler pasiflik ve FKF lokalinde kâğıt oynanması gibi konulardı. Pasiflikten kastın ne olduğunu, her hangi bir aktif eylem olduğunda FKF'nin katılmadığını söyleyebilecekleri bir eylemin olup olmadığını sordum. Din Rask olaylarında molotof kokteylli eylemleri kendim biliyordum, "kokteylleri" nasıl taşıdığımızı da. Böyle eylemleri, kuruluş olarak yaptığını ilan etmesine olanak yoktu elbette bir yasal örgütün. Ama gene de eleştirilerin bir yanına katılıyordum. Ama bence bunu başka türlü formüle etmek gerekiyordu. Bunların FKF'nin daha militanca bir ekip tarafından yönetilmesi gerektiğini gösterdiğini, örgütlenme olarak dışlanmasını hiç gerektirmediğini anlattım. Örgütün yaygınlaşması, tüm ülkeyi kapsaması gerekiyordu. Daha aktif, girişken gençlik liderlerine ihtiyaç olduğunun atlanamayacağını, bu konuda sorumluluk yüklenmek gerektiğini söylemeye çalıştım.

Lokal meselesinde de biraz da şöyle düşünmek gerek miyor muydu? Maddi olanaklar sağlamada başlangıçta ODTÜ güvenildiğini, kuruluşun bu nedenle gerçekleştirildiğini, girmeyince devamlı gelir getirecek bir yol bulmaya çalışıldığını anlattım. Bu belki de mazeret olamaz ama gerçeklik bir süreç içinde oluşur, bu süreci incelemeli, hangi hata paylarının nereye ve kimlere düştüğü irdelenmeli, araştırılmalı dedim. Ve sorunu çözecek öneriler ve pratikler sergilenmedikçe de eleştirilerin, haklı eleştiriler bile olsalar, havada kalacağını anlatmaya çalıştım. Solcu öğrencilerin de kendi fakülte kantinlerinde kâğıt ve satranç oynadıklarını, orada değil o öğrencileri FKF'de vakit geçirmeye çekmek için böyle bir şey yapıldığını anlatmaya çalıştım. Söyledikleri bazı şeylerden ise hiç haberim yoktu doğrusu. Bütün gün çalıştığım için zaten neredeyse herkesin lokalden gittiği sırada geliyordum FKF'ye, kitaplık için. Ama Sinema Günleri'nin gerçekleştirilmesinin eleştirilecek bir tarafı yoktu. Son derece devrimci, iyi filmler gösterildi ve çok da ilgi gördü. Bazen "çay"lar düzenlendiğini ise ilk kez duyuyordum. Lokalin kirala bnmasından dolayı belki böyle bir şey yapılmıştı. Ama eğer bu doğruysa, yanlıştı ve eleştirilmesi gerekiyordu. Ama gençlerin eğlenip, dans etmesinin yanlış olmadığını, yalnız bunlara saplanıp kalınıyorsa yanlışlık olduğunu ama elbette bir gençlik örgütünün merkezinin bu gibi toplantılar yerine başka tipte toplantılar için kullanılmasının doğru olacağını da kabul ettiğimi söyledim. Gerçekten de üniversite gençliğinin bü-

yük çoğunluğu "Çay Partileri"nde dans edip, politikadan uzak duran, vur patlasın, çal oynasın tarzında yaşadığından, bunlara epey tepki duyuluyordu. Ama sekterlik kokan yanını da atlayamazdık. Koro çalışmaları ise Ahmet Yürür yönetiminde geliştirilecekti. Bizim koronun çalışmalarını anlattım. Söylediğimiz türkülerden, marşlardan söz ettim. "Sözleri nerede, var mı yazılı olarak bir yerlerde? Oradan edinelim" gibi bir şeyler söyledi sanırım Akın Atauz. Ben de bunları teksir ettirip, şimdiden sizlere dağıtabiliriz, demiştim. Mimari kantinindeki bu sohbet son derece hoştu ve senin daha sonraki değerlendirmen arkadaşlar üstünde son derece olumlu etkisi olduğu noktasındaydı. O gün oradan senle ve bazı arkadaşlarla çıkıp, hep birlikte şehre inmiştik.

Bunu izleyen günlerde sözünü ettiğimiz marşların teksir edilmesinde yardımcı olmuştun. Gerçekten de arkadaşlara ulaştırmıştık bunları.

Artık iyice arkadaş olmuş, bir taraftan Hüseyin'le birlikte üçümüz gecekondu çalışmalarını yürütürken, bir taraftan da uzun uzun yürüyüp, yoğun konuşmalar yapıyorduk. Okuduğumuz kitaplar üstüne, hayat ve devrimci mücadeleyle ilgili görüşlerimiz ve tasarılarımız üstüne.

Devrimci mücadeleyle yalnızca boş vakitlerimizde değil, tüm hayatımızı alacak şekilde uğraşmaya karar vermiş olduğumuzu zaten çoktan fark etmiştik ikimiz de. Devrimcilik bir yaşama biçimiydi. O günkü koşullarda henüz gençlik alanı içindeki görevimizin bitmediği tespitini yapmıştık. Bu nedenle henüz öğrenciliği sürdürmek durumunda olduğumuzu ama daha sonra işçi sınıfı içinde doğrudan çalışma yapmak gerektiği üstüne hemfikirdik. Kendimizi komünist partisi üyesi sanıyorduk ve öl deseler ölebilecek kadar da TİP'li idik. Yalnız bu gözü kapalı bir bağlılık değil, eleştiren gözlerle bakılarak, kararlaştırılan bir tutumdu. Teoride öğrendiklerimizi hayata geçirme, tutumlarımızı ona göre belirleme girişkenliği içindeydik. Yürümeyen, bizi tedirgin eden şeyleri görmezlikten gelmiyor, daha iyi nasıl olabileceği meselesiyle uğraşıyorduk. Çuvaldızı kendimize batırmak gerektiğini çok yakından algılamış, aynı parti içinde ve aynı değerlendirmeler içinde olmanın, yetmeyeceğini, örgütlü ama militanca davranmak gerektiğini çoktan kavramış, atalet içinde olmaya, partinin kalkan edilmesinin çok zararlı olduğunda hem fikir olmuş, özellikle gençlik örgütlenmesi içinde , pek çok tutumda bunu tespit etmiştik. Bu bizi

partili olmaktan alıkoymuyor, yalnızca bu ataletle mücadele edilmesi gerektiğini anlatıyordu.

Özellikle dünya devrimci mücadelesinin geleneklerini ve yürütülen direnişleri, o direnişlerdeki tutumları çok konuşurduk seninle. Sen bunlarla ilgili daha önce başkalarından hiç duymadığım şeyler bilirdin. Yunan halkının Nazilere karşı direnişi, Fransız direniş hareketinden somut olaylar üstüne konuşurduk. "Resistans"a katılmış bazı aileleri tanıyordunuz ailecek. Babanın Fransa'dayken tanıştığı Bazin'ler İstanbul'a ziyarete gelmişler, onlarla mektuplaşmayı ailecek sürdürüyordunuz. Baban da annen de Avrupa'da faşizm öncesi bulunmuşlardı. Baban Paris'te halk cephesinin yürüyüşlerine katılmış, annen Almanya'da Hitler faşizminin yaptıklarına şahit olmuştu. Savaş başlamadan ikisi de yurda dönmüştü. Yunanistan direnişiyle ilgili *Haydari Kampı*'nı senden duymuştum. Ama okumamıştım, sonra sen getirmiştin okumam için kitabı. Ve bir yunan şarkısını da ilk kez senden duymuştum. Daha o zamanlar bizler arasında Mikis Theodorakis pek bilinmezdi. Maria Farantouri'yi ise hiç dinlememiştik. Güzel sesinle bana "Strose to stroma sou" yu söylemiştin. Ahmet Sina'dan mı ne duymuştun, yoksa ondaki bir plaktan mı ne dinlemiştin. Ezgiyi öylesine çok sevmiştim ki, sana tekrar tekrar söyletip, en azından müziğini belleğime geçirmeye çalışmıştım şarkının. Ama o zamanlar şarkının sözlerinin I. Kambanelis'e ait olduğunu bilmiyordum. Bestenin de Theodorakis'e ait olduğunu bilmediğim gibi. Bundan geçtim, şarkının adını bile bilmiyordum. İkimizin şarkılarından biri olarak yüreğimde duruyordu ezgi. Senin ölümünden sonra rastladım yeniden. Yunanistan'daki cuntanın da siyasi sürgünleri çoğalmıştı yeniden Avrupa'da; Plaklar, filmler yaptılar onlar da tıpkı Şilililer gibi, tıpkı bizler gibi. Plakları bizlere kadar ulaşmıştı 12 Mart döneminde. Farantouri'yle Theodorakis'in bu pilaklarını günlerce kimbilir kaç kez dinledim Nalan'ların evinde o sıralarda. Şimdi Avrupa'da yıllardır arıyorum şarkıyı. Notalarını buldum, sözlerini de... Ama şarkıyı..?

Muş'ta staj sırasında öğrendiğin türküyü de işte o sıralar öğretmiştin:

"Bir jandarma geliyor loy kaymakam konağından
Fiske vursam kan damlıyor o yarin yanağından
Haydi canım, haydi canım, şinanay aslan yarim

Söğüt yaprağı yeşil de dibinde kahve pişir
O kahveyi pişirirken beni aklına düşür
Haydi canım, haydi canım, şinanay aslan yarim"

Türküde "haydi canım"dan sonra "haydi malım" deniyor aslında ama insanın mal edinilmesine karşı olduğumuzdan böyle söylememeye karar veriyoruz seninle. "Orijinallerine dokunulmasa iyi olur tabii ama, bazen zorunluluk işte" diyorsun. "Bu yaptığımız değişiklik hiç kalır benim yaptığım kimilerinin yanında" diyerek, sana bazı türkülere söz bile uydurduğumu anlatıyorum: "Deniz üstü köpürü / Kayığa binsen götürü" türküsünün son dörtlüğü tamamlanmış değildir farkındaysan. İki mısra ile kala kalıyorsun: "Denizin o tasında / Kum yanar sobasında" ee... sonrası yok... Bu türküyü öylesine seviyorum ki, arıyor arıyor bir türlü bulamıyorum son iki dizeyi. Ruhi Su'da bu kadarıyla söylüyor. Ben de dayanamayıp, bir güzel şöyle bir şey ekleyip söylüyorum türküyü: "Benim sana yanışım / Memleket kavgasında." Bunu tabii arkadaşlar arasında türkü söylerken yapmıştım. Elif buraya bi geldiğinde gezdik, dolaştık sabahlara kadar konuşup, türküler söyledik. Bu türkünün son iki dizesini benden tabii böyle duyunca o da sevindi. Neyse orda, İstanbul'da türküyü Elif böyle söylemiş, İstanbul'daki arkadaşlar da türkü sözlerini içeren bir broşürcük mü, yoksa teksir mi ne basmışlar; baktım benim uydurduğum iki dize orda yer almamış mı? Eyvah dedim, hemen mektup yazıp bildirdim ama olan olmuştu bir kere. Arkadaşlar da: "Kötü bir şey değil ki, türküler hele anonim türküler zaten böyle böyle gelişmez mi?" dediler. Bence bu türkü için de yaptığımız böyle bir şey Sinan üzülmeyelim" demiştim, sana.

"Evet özüne dokunmadan, küçük fakat gerekli bir değişiklik, ama stajda öğrendiğimde öyle söylemiyorlardı tabii maalesef. hâlâ alınıp satılan bir mal gibi görülüyor kadın. Hele Kürtler arasında... Akıl almaz hikâyeler duyuyor insan. Bir gelinin kayınpederinin yanında çoçuk doğurana kadar hiç konuşamadığını biliyor muydun? Bazı yerlerde çocuk doğurması bile değiştirmezmiş durumu" "Yo... bilmiyordum. Kadınların ikinci cins oluşunun pek çok göstergelerini biliyoruz belki ama, böyle her somut olayı veya durumu duymak dehşeti arttırıyor. İnanılır gibi değil. Ama Cemo'yu okuduğumda başka bir çizginin

de var olduğunu algıladımdı Kürt kadınları arasında. Okudun değil mi *Cemo*'yu?" "Okudum tabii. Bizimkiler bastı kitabı. Evet böyle, belki de anaerkil dönemlerden kalma bir çizgi de var tabii... Ama büyük çoğunluk için... *Cemo*'yu yazan Kemal Bilbaşar babamın arkadaşıdır biliyor musun?" "Sahi mi?" Evet anlamında başını sallıyorsun. Kitabın bir de ikinci cildi var: *Memo* ama önce *Cemo* basıldı. Çok yaygın bir şekilde de okundu. Bu "bizimkiler"in kimler olduğunu sorunca, annemle babam demiştin. Kitap Evren Kitabevi'nden çıkmıştı. Bunun altını pek çizmemiştin o sıralar, yalnızca değinip, geçmiştin bu yayınevi macerasına. Çoktan kapanmıştı yayınevi. Türküyü öğrettiğin gün evin geçimini sağlamak için babanın başka işleri de denediğini söylemiştin. Bakkallık gibi, sakalık gibi. Geçim derdi için eskilerin neler çektiğini, düşünceleri uğruna nelere katlandıklarını bir kez daha algılıyordum işte. Sonra da yeniden türküye dönmüştük. "Söğüt yaprağı yeşil loy / Dibinde kahve pişir.../ O kahveyi pişirirken beni aklına düşür"

Başka türkü öğrenip öğrenmediğini sormuştum stajda. Başka yeni bir türkü öğrenmemiştin ama bir türkücü gelmişti onun konserine gitdiğinizi anlatmıştın. Ben de çok Azeri türkü dinlemiştim ondan ama hem yorumunu hem de sesinin tınısını sevmiyordum. Hatta söyleyişini taklit edip, seni güldürmüştüm.

O stajdan çok şeyler anlatırdın. Halkı daha yakından tanıma olanağın olmuştu Muş'ta. Sadelikleri ve yoksullukları içindeki yaşama azmi ve uğraşlarını izlemiş, insanların derdini de sevincini de kendi derdin ve sevincin olarak duyumsamanı pekiştirmişti bu staj. Zaten Sinancığım kim olursa olsun karşındaki insanın meselesini kendi meselen olarak alır, öylesine yürekten içten ilgilenirdin ki! Bu yansırdı hemen karşındakine. Güvenle, sevgiyle doldururdu insanın içini bu tutumun.

Bir keresinde okul yaptığınız köyde olaylar çıkmış da o olaylarda hakemlik yapmışsınız. Köyün ağası bir zamanlar kahveciye tarlalarından birini vermiş, daha sonra da kahvecinin kendisi ve oğulları bu yerleri genişletip, başka topraklar katmışlar mülklerine, zengin olmuşlar. Siz staj yaptığınız sırada kahvecinin oğullarından biri kalkıp, ağanın kızını kaçırınca köyde olay olmuş ve köy ikiye ayrılmış. Tam Yeşilçam'lık bir senaryo nerdeyse. Köyde ağadan yana olanlarla, kaçanlardan yana olanlar bir birine girecek. Çatışma çıkacak. Sizler hakemlik edip, olayı önlemiş, olası bir

kan dökülmesini tutumunuzla tatlıya bağlamışsınız. Kaçanlar da epey bir rahat nefes almışlardır tabii.

Bana anlattığın diğer bir olaysa, sizinle birlikte çalışan emekçilerden biri hastalanmış mıydı ya da inşaatta bir kaza mı geçirmişti de hastaneye kaldırılmıştı. Hastanede alışılmış olduğu üzere, ilgisizlik mi, baştan savma bir tutumla mı ne karşılaşmıştınız. Bu nedenle doktorla çatışmışsınız başlangıçta. Sonunda "haklısınız" demiş doktor ve seninle içtenlikle konuşmuş. Onun da derdini dinlemişsin. Kendisinin koca hastanede yalnız olduğunu, bazen hiç uyumadan, nerdeyse otuz saat çalışmak zorunda kaldığını, her gün yüzlerce hastayla tek başına, olanaksızlıklar içinde uğraştığını anlatmış sana. "Ben ne yapabilirim, nasıl baş edebilirim bu kadar hastayla? Sonunda bu hale geliyorum işte" demiş. Sonra da sizlerle dost olmuş. "Her şey apaçık. Yeterli doktor yok, yeterli malzeme, yeterli yatak yok, yeterli hastane vs. Her yol gerçekten sosyalizme çıkıyor. Bütün sorunların birbiriyle bağı tüm insanlığın ortak sorununa, sömürünün ortadan kaldırılmasına çıkıyor. Her şeyin metalaştırıldığı dünyada insan sağlığı da meta elbette. Ve ihtiyaçlar yumağı içindeki insanın birbiriyle ilişkisi insani olmaktan çoktan çıktığından, çoktan mülkiyet ilişkilerine dönüştüğünden insanlar birbirini yiyor ha yiyor ve birbirinin kurdu oluyor işte böyle. Doktoru da çok iyi anlıyordum tabii" demiştin. "Herkesin haklı olduğu bir yerde, bunu yaratan nedenlere eğilip, o nedenleri karşıya almalı, onları ortadan kaldırmalı. Bedeli ödemesi gereken halk olmasa gerek ama değil mi?" demişsin doktora. O da sana "haklısın" demiş.

Sonra TİP'in Muş il başkanının bağ evine gitmişsiniz. Hatta oraya Muş'ta askerlik yapan ve askerlikle başları dertte olan Demir Özlü'yle Herkül Millas da gelmişler. Yani günleriniz yalnızca okuldaki inşaatta geçmemiş hatta bazen yüzmeye bile gidermişsiniz. Akşamları sinemaya, konserlere bile gittiğiniz olurmuş... Tabii konser çok sık rastlanan bir şey değil küçük yerlerde. Konserde hoş şeyler olmuş, ne olduğunu unuttum şimdi. Daha sonra sen tek başına mı veya bazı arkadaşlarla birlikte mi başka yerlere uğramış, ta Erzurum'a kadar gitmiş, oralardaki tarihi eserlerin fotoğraflarını çekmişsin. Çeşitli detay çekimleri yapmışsın. Orda belki de senin çektiğin binaların detay fotoğrafları var elimde. Stajda okul yaparken, ya da yüzerken çekilmiş başka fotoğraflar da var ve o günlere ait bu fotoğraflardan, ortak bir iş yapmanın

sevinci ve enerjisi yansıdığı kadar insana, zaman zaman senin sıkıntın da yansıyor. Hatta o fotoğraflardan birine bakıp "burada canın çok sıkkın, neden?" demiştim de "Bazen böyle olurum işte, uzaklara dalar giderim neye olduğunu çıkaramadan, öfkeyle karışık bir sıkıntı kaplar içimi. Öyle anlardan biri işte" demiştin.

Onu izleyen günlerin birinde hiç telefon etmeden seni bekler buluyorum iş çıkışında. Nasıl seviniyorum buna. Merhabalaşıp, birbirimizin yanaklarından öptükten sonar, "Erdal'ın oraya uğrayacaktım, yeni kitap çıktıysa bir bakayım demiştim, tam senin çıkış saatin olduğunu görünce, dur Şirin'i bekliyeyim de onunla gidelim kitaplara bakmaya dedim. Ne dersin, gidelim mi?" "Aman ne iyi ettin de geldin Sinancığım" diyorum sana, "Valla beni sevindirdin... tabii gidelim." Bir taraftan da yürüyoruz.

Büyük Sinema'nın üstüne çıkıyoruz. Pek çok insanın uğrak yeri Erdal'ın dükkânı.* Mutlaka bir tanıdığa veya bir arkadaşa rastlanır. Hatta bazen yazarlara da rastlamak mümkün. Bir keresinde Orhan Kemal'e rastlamıştım orda, kaç yılıydı, 1965 ya da 1966? Hatırlamıyorum. Dükkânın önündeki trabzanlı yerde ne konuşacağımızı bilemeden durmuştuk. Erdal mıydı, ya da başka biri miydi tanıştıran? Velhasıl gelen giden hiç eksik olmazdı Erdal'ın dükkânına. Nitekim o gün de seninle Abdullah Nefes'e rastlıyoruz. Tam o çıkarken biz giriyoruz. Sarılıp öpüştükten sonra "N'aber kız?" diyor Abdullah. "İki pul, bir ilmü haber." Diye yanıtlıyorum. Gülüşüyoruz. Elinde kitaplar, dergiler. "Yahu ne böyle bütün dükkânı toplamışsın" diyorsun. "Baktım ki kimseler alış veriş etmiyor, çocuk aç kalacak bari ben alayım dedim" diyor. "Neler var bakalım torbanda?" diye ekliyorsun. "Her şey var abi, derde devadan gayri" diyor Abdullah. "Ama şimdi gösteremem vaktim yok valla". Bu ara da Erdal da yanımıza geliyor, "Herif dükkânımda kitap bırakmadı, sildi süpürdü gidiyor" diyor. Biz ona dönüp, "merhaba" derken, Abdullah da hepimize "eyvallah" deyip, gidiyor.

"Yeni nelerin var görmeye geldik" diyorsun Erdal'a. "Yeni çıkan çook.." diyor Erdal. Devlet Ana kalın cildiyle öylece duruyor, yeni çıkmış. Ben alıp almamak arasında gidip geliyorum. Önce elime alıp, evirip çeviriyorum kitabı. Sonra da bırakıyorum. Kemal Tahir hem FKF'deki seminere katılmış, kitapçılarda da imza

* O yıllarda Kızılay'daki Büyük Sinema'nın ikinci katında Erdal Öz'ün kitapçı dükkanı vardı. Sergi Kitabevi. (y.h.n.)

günü yapmıştı sanırım. Ama ben böyle imza günlerine katılmazdım. Yazarına kitap imzalatmak nedense hoşlandığım bir şey değildi. Ama "Asya Tipi Üretim Tarzı" tartışmalarından dolayı kitabı merak ettiğimi sen de biliyordun. Ben kitabı yerine bırakırken, sen Erdal'a "kaça *Devlet Ana*?" diye sordun. Sonra da elini cebine götürüp, para çıkarıp sıraya bıraktın. Erdal paranın üstünü sana verip, kitaba uzandı. Memet Sönmez'in resimlediği çeşitli kitapların isimlerinden ve yazarlarından oluşan, benim çok hoşuma giden, kitabevine özgü basılmış kâğıtlardan birine sarıp kitabı sana uzattı. Sen de alıp bana uzattın: "Kitap senin" dedin. Şaşırdım bu armağana. Ne diyeceğimi bilemedim. Önce itiraz ettim, hayır mayır dedim ama sonunda teşekkür ettim. "Canım elbette ben de okuyacağım ama önce sen okuyacaksın, farkı bu" deyince ikna olmuştum. Daha başka kitaplara da baktık. Engels'in *Köylü Savaşı* yeni çıkmıştı. Bir de onu alacaktın. "Bende var kitap, almana gerek yok yarıladım, bitirince hemen getiririm sana" deyince almaktan vaz geçtin. Ama üstündeki kapağa, içindeki o dönem taş baskı resimleri dikkatle gözden geçirdik. Oradan çıkınca da önce Büyük Sinema'ya gidelim diye düşündük fakat film aman aman iyi bir film değil. Hemen vazgeçtik. Bu arada sen: "Yarın gündüz matinesine Sinematek'e gitmeye ne dersin, programa baktım iyi bir film oynuyor, bu filmde gördüğün gibi iş yok" dedin. "Ne oynuyor ki yarın?" diye soruyorum. "Hiroşima Mon Amour" diyorsun. "İyi gidelim. Orada buluşuruz . Bunda iş yok gerçekten " diyorum. Dışarı çıkıp, biraz bulvarda dolaşıyoruz. Sonra hadi bizim işkembeciye gidelim diyorsun, akşam oldu karnımız acıktı." "Gidelim de bu kez ben ödeyeceğim yalnız ona göre. Yoksa gitmem valla Sinan" diyorum." Yahu ne önemi var Şirin, ha ben ödemişim, ha sen ödemişsin. Ne fark eder?" "Olmaz arkadaş" diyorum. "Öğrenciyiz. Üstelik ben çalışıyorum." "Oraya gidince düşünürüz" "Düşünürüz müşünürüz anlamam, bak açık söyliyeyim de, hesabı öderken kavga çıkmasın Sinan." Bakıyorsun ki iş gayet ciddi, kabul etmezsen gerçekten gitmeyeceğim "İyi, tamam tamam" diyorsun gülerek işkembeciye yöneliyoruz. Bu "tamam tamam"ı hiç beğenmiyorum. Beni razı etmek için geçiştirme gibi geliyor. Bu nedenle "Bak ciddiyim, anlaştık mı" diye altını çiziyorum. Gülüyorsun... Peki anlamında da başını sallıyorsun. Çorbamızı içerken kedi her zamanki gibi, bize tebelleş oluyor. Sonra gene karşıya, tatlıcıya gidiyoruz.

Ertesi gün Fransız Kültür Merkezi'nin girişinde beni bekliyordun. Oysa ben de erken gelmiştim. Sen benden de erken gelmiştin. Merhabalaşıp, sarılıyor ve birbirimizin yanaklarımızdan öpüyoruz . "İkimiz de erkenciyiz ha?" diyorum. Sonra da ekliyorum "Erken giden işine, geç giden düşüne ha düşüne." "Atasözü mü bu, hiç duymadım" derken gülüyorsun. "Aslı erken kalkan işine, geç kalkan düşüne ha düşüne dir de, şimdi böyle söyledim. Bilmem.. atasözü her halde. Anneannem de annem de sık sık söylerler. Erken kalkmak istemediğim durumlarda, özellikle bayram sabahlarında "hadi kalk kalk " deyip, ille de bu sözle beni kaldırmaya çalışırlar. Ah bir bilsen, anneannemde daha ne laflar var" "Evet eskiler derya o konuda. Ama ölümleriyle pek çok güzelim atasözü, deyim de yitip gidiyor. Valla vakit varken yaz sen o lafları Şirin" "Evet yazmalı bir an evvel" Bu arada merdivenleri çıkıyoruz. Sahanlık çok kalabalık değil. Matineler her zaman daha tenhadır. Filmin başlamasını bekliyoruz. Bir kaç kişiyi uzaktan selamlıyorum. Ne yanıma gelecek kadar ne de yanlarına gidecek kadar samimiyiz. Neyse film başlıyor. Başlar başlamaz da içine alıyor bizi.

Ara verildiğinde, "dışarı çıkalım mı Şirin?" diyorsun, filmin etkisinden ilk ağızda soruna cevap veremiyorum. Sonra kendime gelip "çıkalım tabii" diyorum. Sigara içmediğimden aralarda her zaman dışarı çıkmam aslında. Ama biriyle gelmişsem onların hatırını kırmayıp, çıkarım. Bu kez yalnızca hatır için değil, seninle sohbet etmek için de çıkmak istiyorum. Atom bombası üstüne konuşuyoruz. "Ortaokuldayken atomun parçalanmasını öğrendiğimde çok sevinmiş, heyecanlanmıştım... Ortaya çıkan enerjinin devasalığı, bir dikiş yüzüğü hidrojenin parçalanmasıyla açığa çıkan enerjinin milyonluk şehirleri ısıtmaya yeteceğini öğrenmek sevindirmişti beni. Aklım bir türlü almamış, inanasım gelmemişti. Hatta öğretmen şehirlerin bir listesini de vermişti." "Evet" diyorsun,biraz önce yaktığın sigarandan bir nefes alırken, "bilimin kimin elinde olduğuna bakıyor işte... O imkânlar hangi amaca yönelik olarak kullanılıyor, şehirleri ısıtmak için mi, ne için o önemli. Hiroşima'daki gibi olanı da işte böyle..." Sonra da soruyorsun: "Sıradan Faşizmi gördün mü?" "Gördüm evet. Çok önemli bir film. Ağlamadan seyredemedim filmi. İkinci Dünya Savaşı'nın dökümanter filmleri katlanılmazken, insanların onu

yaşamış oluşlarına akıl erdirmek büsbütün olanaksız." Tek tük tanıdıklar da gelmiş, uzaktan selamlaşıyoruz. İkinci yarının başlayacağını anlayınca sigarandan bir nefes daha alıp, söndürüyorsun, içeri giriyoruz.

Film bittiğinde önce oturduğumuz yerden kalkamamıştık hatırlıyor musun? Bu nedenle neredeyse dışarıya en son çıkan ikimizdik. Film çok etkilemişti ikimizi de. Atom bombasının insanda ve insanlıkta açtığı yaralar, savaşın paramparça edişi her şeyi, somutluk kazanmıştı gözümüzde bir kez daha. Ama gene de filmde Hiroşima'lı sevgilinin: "sen hiçbir şey görmedin Hiroşima'da. Hiç" "Hiçbirini. Hiçbirini bilmiyorsun" dediği gibi, biz de ne kadar görürsek görelim fotoğrafları, ya da başka şeyleri hiçbir şey görmedik Hiroşima'da, hiçbirini bilmiyorduk aslında. Ne kadar görülse görülemeyecek olan, ne kadar bilinse bilinemeyecek olan bir şeydi Hiroşima, toplama kampları, İkinci Dünya Savaşı... Gene de onların acısını yüklenmiştik o gün. Dünyayı kana boyayan pazar paylaşım savaşlarının bilincinde olarak yüklendiğimiz, acısı insanların... Akıl almaz direnişlerini bir de... Acılara sebep olan şeyi ortadan kaldırma kararlılığını bileyen.

Ve ben Sinancığım ne bilirdim ki bu filmin daha sonraları benim de acılarımı yükleneceğini. Hem apayrı olaylarla, hem de duygu bakımından olağanüstü benzerlikler taşıyarak..." Aynı acı. Aynı kan. Aynı gözyaşları." Filmdeki sözlerin bazılarının içime işleyeceğini ve bir de yıllar sonra böylesi rezonanslar kuracağını bu filmle ne bilirdim. "Ölümünden duyduğum acıyı şey gibi... ah! Nasıl söylesem tırnaklarım, duvarlar gibi öfkeden." Kulaklarım uğulduyor filmdeki cümleleri anımsadıkça. "...Gün ışığını görüyorum. Hayatımı, ölümünü görüyorum. Sürüp giden hayatımı. Sürüp giden ölümünü. ...Ellerini bile unuttum. Acıyı unutmadım ama.." Acıdan katılacağımı ne bilirdim Sinancığım bu filmi sonradan her seyredişimde. Filmdeki bir cümleden kalkarak her seferinde yazılar yazacağımı bir de. Ölümünün altıncı yılında yazdıklarıma bakıyorum şimdi: "..'Ellerini bile unuttum. Acıyı unutmadım ama' Ben neleri hatırlıyorum acaba Sinancığım, ben neleri hatırlıyorum? Sevinçleri, şefkatleri, koşmaları mı? Unuttum mu kara gözlerini, o bakışı ,o inceliği tavrındaki, bilmiyorum. Düşüncesini değil, kendisini istiyorum şefkatinin, koşmalarının, ellerinin kendisini istiyorum. Ama biliyorum geri gelmeyecekler.

Senin gizli ağıtını çekeceğim. Ben o zamanlar 'acıdan başka şeye vakit ayıra'madım mı? Ayırdım. Çırpındım, kendime düşeni bulup çıkarmak için mücadelede; seferber ettim imkanlarımı. Lakin altı yıl sonra acıdan başka bir şeye vakit ayıramaz mı oldum? Altı yıldır nasıl dolaşıyorum, kimlerle yürüyorum mücadele yolunda?"

O gün seninle seyrettiğimiz bu filmin hayatıma böylesine gireceğini ne bilirdim Sinancığım. Kim bilir kaç kez seyrettim filmi... Her seyredişte de, bir yazı yazarak.... Yıllar sonra Avrupa'da da gördüm filmi... Hem de kaç kez. Gene yazdım bazı yazılar... Nerdedir şimdi o yazılar, ölümünün altıncı yılında yazdığım yazıyı bulup çıkardığım gibi, onları da bulup çıkarabilir miyim kâğıt yığınları arasından?

O gün filmden çıktığımızda açıklık bir yerlere gidip, yürümek yürümek istemiştik. Kapalı bir yeri kaldırmamız olanaksızdı... Yürüdük Kavaklıdere'de, Kuğulu Park'ta, yarı donmuş karların üstünde. İliklere işleyecek kadar soğukken hava, soğuğu duymuyor, insanlığın çektikleri yedeğimizde yürüyor, yürüyorduk. Vietnam Savaşı'ndaki "napalm"ları konuştuk. Napalmların etkisi o anlıktı. Ama atom bombasının? Yıllarca sonra toprağı kazarken, veya başka bir üretimle uğraşırken, radyoaktif ışınlarının insanları öldürdüğünü, bunun arkasının kesilmediğini anlatmıştın o gün bana. "Hâlâ gazetelerde bu tip haberler çıkıyor biliyor musun Japonyada? Filanca yeri kazarken radyoaktiviteden öldü, gibilerden haberler düşün" demiştin. Nâzım'ın bu konuyla ilgili şiirlerini hatırlamaya çalıştık seninle: "Üstümüzden geçti bulut /Bu gemi bir kara tabut./ Bademgözlüm beni unut./ Çürük yumurtadan çürük/ Benden yapacağın çocuk. /Balık tuttum yiyen ölür, /elimize değen ölür" dedik durduk. Şiirin tümünü hatırlamamıza olanak yoktu. Sonra Hiroşima'lı çocuğu hatırlamaya çalıştık. Şiirin adının *Kız Çocuğu* olduğunu sen söylemiştin :

"Hiroşima'da öleli oluyor bir on yıl kadar / Gözünüze görünemem / Görünmez ölü çocuklar." Bu mısralar vardı yalnızca benim ezberimde. Sen, "Şiir galiba ' Kapınızı çalan benim kapınızı birer birer' diye başlıyor. Sonra da 'gözünüze görünemem/ göze görünmez ölüler' diye devam ediyor." demiştin. Bir süre daha uğraşmıştık şiirden bazı dizeleri hatırlamaya: 'Teyze amca bir imza ver/ Çocuklar öldürülmesin / Şeker de yiyebilsinler.' Dizelerini anımsadık. Bu "şeker de yiyebilsinler" dizesi içime işliyor, tüyleri-

mi diken diken ediyordu, dünyanın şeker yiyemeyen çocuklarını hatırlayarak. Kimbilir belki de kendi çocukluğumda yaşadığım şeker kıtlığını da çağrıştırıyordu. Ezberimizde olmadığından şiirin üstümüzdeki etkisiyle bulup çıkarmaya çalışıyorduk dizeleri. Sonraları bu iki şiir de bestelendi sevdiğim. Ama sen duymadın onları. Katledilen başka arkadaşlarımız da duymadı.

Şarkı bile duyamaz ki, kurşunlarla taranan genç!

Sümeyra çok güzel okumuştu iki şiirin de şarkısını. "Kız çocuğu", yollarda seke seke giden bir çocuğun ritminde bestelenmişti. Almanya'ya bir gelişinde "İşçi Korosu"yla yaptığı plağı, dönüşünde dinletmişti bana kendi evinde Sümeyra. Tahsin İncirci'nindi beste. O plaktaki pek çok türkü gibi bu türkü de çok hoşuma gitmişti. Ruhi Su ve Livaneli de aynı şiirin başka bestelerini yaptılar, söylediler. Ama bence en güzeli Sümeyra'nın okuduğu idi. Hatta Yves Montand'dan da fransızca başka bir bestesini dinlemiştim aynı şiirin. Belki de sizler daha ölmeden, Fransızca'sı bestelendi... Kim bilir? Eğer böyleyse, sen Fransızca'sını duydun mu ki acaba Sinancığım?

O gün babanın ve diğer Barışsever'lerin Kore savaşına karşı çıktıkları için, bir bildiri yüzünden hapsedildiklerini anlatmıştın. Bunu ben ilk kez duyuyordum. Konuyla ilgili çocukluğumda "Kunuri Zaferi" gibi hamaset filmleri görmüştüm yalnızca. Kore Savaşı hakkında başka da bir şey bilmiyordum. '52-53 ders yılı ilkokula başladığımda, sınıfımızda dağıtılan "Amerikan Yardımları"nın, ne olduğunu o sıralar hiç kavramadan, NATO günlerinin kutlanmasıyla geçmişti ilkokul ve orta okul günlerimiz. 27 Mayıs bile "NATO'ya, Cento'ya bağlı"lığı ile açmamış mıydı radyodaki ağzını. Seninle Barışseverler hareketini konuştuğumuz o 1967'nin soğuk kış gününde, elbette emperyalizmi ve özel olarak da Amerikan Emperyalizmi'ni çoktan kavramış da olsam, Kore Savaşı'yla ilgili ülkemizde neler olup bittiğinden hiç haberim yoktu işte. Derneği hemen kapatmışlar, baban iki yıla yakın hapis yatmış. O gün ayrıntılarını anlatmadığın bu olayın bazı ayrıntılarını yıllar sonra mektuplardan öğreniyorum. Önce İstanbul Kapalı'dayken sonra Ankara Askeri Cezaevine yollamışlar onları. Duruşmaları orda yapılmış. Annen onu görmek için Ankara'ya gitmiş anlaşılan ki baban şöyle yazıyor 7 Ağustos 1950 tarihli mektubunda:

7. 8. 1950
Askeri Cezaevi. Ankara

Canım Karıcığım;

Geldiğine ne kadar iyi ettin. Önce kendini niye bu kadar yordu; gelmeseydi, demiştim. Ama şimdi seni o kadarcık olsun görebilmenin, elini sıkabilmenin bana neler kazandırdığını her an daha çok hissediyorum: Daha kuvvetli, daha ümitliyim.

Bu sabah zihnimden saatlerle birlikte seni götüren trenin hareketini takip ediyorum: 7.30 Gebze'de... Sekiz buçuk Haydarpaşa'da, 9 evde... Çocukların: "Anne... Anne" diye bağrışarak boynuna atıl-

dıklarını görür gibi oluyorum. "Babamız niye gelmedi?" diye seni sıkıştırıyorlar...

Beni şimdi daha çok sükûna kavuşturan şey, ne kadar iyi olduğumu gözlerinle görmen oldu. Uzaktan, mektupla hiçbir zaman endişeden kurtulamayacaktın.

Kendi kendime kaldıkça seninle çocuklarımızla beraber geçirdiğimiz günleri, anları bir bir yaşıyorum. Bu bana hasretten çok ümit ve cesaret veriyor: Yakında sana ve çocuklarıma kavuşacağıma inanıyorum.

Sen de inanıyorsun, değil mi Sevgilim?

Seni ve çocuklarımı içimde biriken sonsuz sevgi ve hasretlerimle kucaklar, yanaklarınızdan, gözlerinizden öperim, Nazifem. (Mektuplarına ne kadar ihtiyacım olduğunu unutmuyorsun değil mi?)

Annemin, teyzemin de ellerinden öperim. Hatice'ye çok çok selamlar.

Adnan

Bana Jean-Christophe romanının 3-4 ciltleriyle Reichenbach'ın Tabiat Felsefesi adlı Almanca küçük kitabını gönderirsen çok memnun olurum".

Kitaplarla igili bu notu mektubun yan kısmına yazmış baban. Tercüme yapmak için mi istetti dersin bu yabancı dildeki kitapları? Yıllar sonra, taa 12 Eylül sonrası çıkabildi babanın güzel çevrisiyle dilimize kazandırılan Romain Rolland'ın, *Jean Christophe*'u... Hatta Taylan'la üç cildin üçünü de yollamıştı bana. O yıllar nasıl iyi gelmişti *Jean Christophe*'ları okumak. Kaç kez okudum ve kimler okumadı romanı. Okumaktan ciltlerinden koptu, eskidi kitap. O zaman mı çevirmeye başladı dersin bu kitabı? Kimseler basmadı da yıllarca, ancak 12 Eylül sonrası mı bastırabildi? Ya da çevrisini anca o zaman mı bitirebildi? Annen kitapları hemen yollayacağını yazmış İstanbul'a gelir gelmez yazdığı mektubunda, belki de sözünü ettiği kitaplar başka kitaplar. Mektuplar bir gün arayla yazılmış, babanın mektubu hemen bir günde varmadı ya İstanbul'a. Yolda karşılaşmış mektupları:

8. 8. 1950

Çok Sevgili Adnan'cığım,

Bugün İstanbul'a geldim. Biraz dinlendikten sonra sana yazıyorum.

Ankaradan daha az endişeli, fakat yine eskisi gibi üzüntülü ayrıldım. Ben orada iken daha keyifli ve daha sıhhatli olacaksın gibi bir his içindeyim. Benim kuvvetli olduğumu bilirsin. Senin sıhhatli, neşeli, kuvvetli olduğuna emin oldukça gücüm artacak.

Oğlanlar benim yanımda seni göremeyince üzüldüler. Ama epey oyaladım. Hemen mektup yazmaya oturdular. Sıhhat ve neşeleri yerinde. Deniz'i özlemişler. Yarına söz verdim.

Annen iyi. Benim Ankara'da olduğum sırada teyze yüksek ateşle yatmış. Doktor getirmiş, penisilin yaptırmışlar. Ben kendini ayakta buldum. Şimdi hepsi iyiler.

Yarın arkadaşların ailelerine gideceğim. İstediklerini gönderirler. Sana çamaşır ve yatak takımlarını önümüzdeki hafta göndereceğimi umuyorum. Kitapları daha önce postaya verebilirim.

Aydın'dan annemden mektup aldım. Son derece üzgün. Pek çok gözlerinden öpüyor. Ve uzun uzun da sana olan sevgisinden, senin müstesna bir insan olduğundan, hakkın bu kısa zamanda tecelli edeceğinden emin bulunduğunu yazıyor. Nedim sana tevkifhaneye mektup yazmış. Almadın her halde.

Orhan'dan henüz bir haber yok. Bir hafta içinde haber alacağımı tahmin ediyorum.

Bana sık sık yaz Adnancığım. Sen gideli evin keyfi kaçtı. Neşeni çok arıyoruz. Resmimizi çektirip gönderelim.

Yarın İstanbul'a inince İrfan Emin Bey'i de göreceğim.

Annen, teyzen gözlerinden öpüyorlar. Hatice'nin selamları var. Oğlanlarla birlikte hasret ve sevgi ile gözlerinden öper sihatli ve neşeli haberlerini bekleriz sevgili Adnancığım.

Nazife.

Annenin sözünü ettiği, "Hemen mektup yazmaya oturdular" dediği mektubunu, çizgisiz, samanlı bir defter kâğıdına, büyük harflerle " yazmışsın:

"BABACIĞIM SENİ ÇOK ÖZLEDİM SEN BURAYA NE ZAMAN GELECEKSİN ANNEM BU GÜN GELDİ BİZ YARIN DENİZE GİRİCEĞİZ

ELLERİNDEN ÖPERİM

SİNAN CEMGİL"

Bu nerdeyse iki satırlık mektuptan, yazıyı yeni yeni öğrendiğin, üstelik okula gitmeden öğrendiğin apaçık. Kuğulu Park'ta yürüdüğümüz o gün bu olaylar sırasında altı yaşında olduğunu bir de anneni daha sonra Yozgat'a sürdüklerini söylemiştin. Savaş her yere ve her şeye, her dönemde böylece burnunu sokuyor, bedelini ölümlerle, yangınlarla alırken, barış zamanı da hükmünü böylece yürütüyordu. Ona karşı duranların direnişiyle de bu canavar geri çekilmeye zorlanıyordu işte. Babanla birlikte senin "Behice teyze" dediğin Behice Boran ve diğerleri de hapse girmişlerdi. "Sahi mi?" diye hayretle bakıyordum yüzüne. İşte diyordum içimden, bizde de o savaşların ettikleriyle cebelleşenler varmış. Doğrudan tarafı olmadığımız ve sürmekte olan Vietnam Savaşı'na buralardan karşı çıkmak gibi olmadığını algılıyordum tabii o zamanki bu karşı çıkışın. Türkiye'nin katıldığı bir savaşa karşı çıkmanın, hele 1950'lerde ne demek olduğunu duyumsuyordum, bedellerini de işte senin anlatmalarınla öğreniyordum. Daha öğreneceğimden maada.

O gün yollarda yürürken çocukken babanı hapiste ziyaret ettiğinizi anlatmıştın yalnızca, ona mektuplar yazdığından söz etmemiştin:

"1.8.1950

Babacığım.

Seni çok özledim.

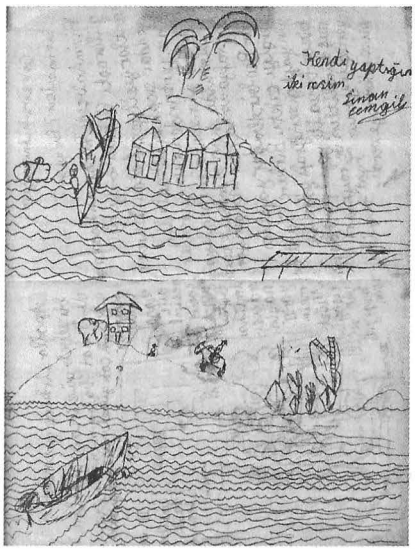
Sen buraya ne zaman geleceksin. Burası çok güzel.

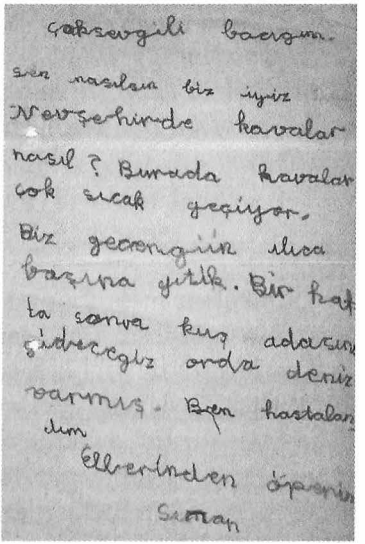
Biz Erenköy'deki mektepten göztepedeki mektebe geçtik. Birinci sınıf daha tenha. Dumrul'un sınıfı daha kalabalık.

Biz okula otomobille gidip geleceğiz... Otomobil çok güzel. Gel de seni de bindirelim.

Gözlerinden öperim. Bana sık sık mektup yaz.

Sinan "Bazen küçük harflerle, bazen büyük harflerle Ankara Askeri Cezaevine yazılmış bu güzel mektubunun arkasına bir de güzel bir resim yapmışsın.

Sinan Cemgil'in babasına yazdığı mektubun arkasına yazdığ yazı ve çizdiği resim.

Kırmızı bir güneş parlıyor. Üst üste beş pencereli bir ev, tepesinde soba borusu. İki yanında iki kule. Minare mi yoksa? Bir de ağaç. Biri kız, biri oğlan iki çocuk. Ellerinde balonlar. Erkek çocuğun elindeki ipin ucunda üç balon var. Silik çizilmiş başka bir çocuk da arka taraftan bakıyor, başı görünüyor yalnızca ve kara kalemle çizilmiş.Mektubundan anlaşıldığına göre, demek önce Göztepe'deki bir okula kaydınız yapılmış. Sonra da Göztepe'de sınıfların kalabalık olmasından ötürü, Erenköy'de bir okula naklinizi aldırmışlar. Ama daha okullar açılmış değil. Sen daha okula gitmeden böylesine güzel mektuplar yazabiliyorsun... Dumrul'un Ekim'de yazdığı mektuptan okulların açılmış olduğu ve sizin birlikte okula gittiğiniz anlaşılıyor. Sen o yıl başlıyorsun okula. Dumrul'sa ikinci sınıfta. Mektubun havasından annenizin artık Yozgat'a gitiği anlaşılıyor. Siz babaanneniz ve cici anne dediğiniz babaannenin arkadaşıyla, tabii bir de Hatice teyzenizle kalıyorsunuz. Dumrul mektubunda Hatice teyzesinden söz etmemiş. Ora-

da olsaydı mutlaka onun da selamı var diye yazardı. Diğer mektuplarda hiç ihmal edilmiyor bu çünkü. Belki de annenle birlikte gitti. İlk günlerde yerleşmesine yardımcı olup, kısa bir süre sonra da hemen döndü Hatice teyzeniz kim bilir:

"Babacığım *13. 10. 1950*

Seni çok özledim sen buraya ne zaman geleceksin burası çok güzel biz mektebe gidiyoruz – cici annem de babaannem de gözlerinden öpüyor

DUMRUL Cemgil"

Dumrul'un mektubunun altına "as. Cezaevi Md." imzalı, kırmızı bir "görülmüştür" damgası vurulmuş Ülkemiz, çocuk mektuplarının da tehlikeli görülüp, kontrol edildiği bir ülke işte. 12 Mart'ta Taylancığım elinde ayıcığı ile beni ziyarete geldiğinde, ayının yarılıp, delik deşik edildiğini fark etmiştik. Berlin'den tanıdıkların yolladığı güzelim ayıcık da kurtulamadı 12 Martın zulmünden. Sizin mektuplarınız da işte "görülmüştür" damgasını yiyor böğürlerine.

Çeşitli hapishanelere çeşitli yıllarda yazdığın bu mektupların bazılarını, senin ölümünden sonra baban okutmuştu bana. Şimdi ise hemen hemen tüm mektuplar önümde. Onların ölümünden sonra ev boşaltıldı ve mektupları Taylan yavaş yavaş getirdi buraya. Evet sevdiğim önce baban, bir yıl sonra da annen öldü. Evladından sonra ölmek, bir anne babanın yaşayabileceği en korkunç acı. Onlar bu acıyı yaşadılar. Ama herkese "nasip" olmayan başka bir mutluluğu da tattılar. Birbirlerini bu denli seven bir çifti, hele bunca yıllara rağmen görmek pek sık rastlanan bir şey değildir bilirsin. Onlar hep sevdiler birbirlerini. Yalnız senin bana söylediğin onların da bir kez bir kriz geçirdikleriydi. Hatta annen söylemiş sana ayrılıyoruz babandan diye mi ne? Sonra da ayrılmamışlar. Sevgilerinin hırpalanmasından değildi sanırım gene de yaşadıkları bu küçük kriz. Yıllar sonra 2000 yılında artık Türkiye'ye girebilince, onları ziyaret ettiğimde de algılanıyordu bu aşk. Baban hâlâ aşıktı sevdiğim, annene. Hatta bunu da söyledim annene. "Evet dedi, böyle" Sonra onlara türküler söyledim. Baban ağladı ve benden türküleri duymaya dayanamadığını, çok üzüldüğünü söyleyince kestim, uyuyunca da odadan çıktım. Annense

devamlı söyleyeyim istiyordu. Baban uyuduğundan, balkona oturup türküler söyledik. Mahalleden bazıları da balkonun çevresine toplanıp bizleri dinlemişler. "Herkese bir ziyafet çektin Şirin, milletin kulağının pasını giderdin" dedi. Onların, senin, Dumrul'un mektupları da söylüyor bu sevgiyi. Ne çok mektup var... İşte seninkilerden biri daha:

"Çok sevgili babacığım,

Sen nasılsın biz iyiyiz Nevşehir'de havalar nasıl? Burada havalar çok sıcak geçiyor. Biz geçen gün ılıca başına gittik. Bir hafta sonra kuş adasına gideceğiz orda deniz varmış. Ben hastalandım

Ellerinden öperim

Sinan"

Artık babanların mahkumiyetleri kesinleşip, Nevşehir'e nakilleri yapılmış. Mektubunu, yeni yeni öğrenmeye başladığın el yazısı ile yazmışsın sevdiğim. Sözünü ettiğin hastalığın neydi acaba? Artık kimseye sorup öğrenemem. Belki de Aydın'dan yazdın mektubu, Kuşadası'na gitmekten söz ettiğine göre... Evet, evet bence büyük bir olasılıkla anneannene gittiniz, Aydın'a. Yaz tatili başlar başlamaz kendinizi Ege'ye attınız.

"5. 6. 1952

Çok sevgili babacığım,

Sen nasılsın? Biz iyiyiz sergi işiyle uğraştığımız için sana mektup yazamadım. Şimdi tatilde bol bol mektupla konuşuruz. Karnemi aldın değil mi?

*Hepsi pekiyi, yazı ve resim iş iyi. Bizim bahçede iki tane sarı gül, bir tane de kırmızı gül var açınca sana yollarız. Bizi annem evvelden kendi sınıfıyla çamlığa götürüyordu şimdi imtihanları var. Çamlığa son gidişimizde menekşe deresine otu*rduk dinlendik.

Ellerinden öperim.

Annemin, Hatice teyzemin selamı var.

Sinan"

Bu mektubu yazdığında yedi yaşındasın. Tarihi atarken önce 5'inci ay diye yazmış, daha sonra 6'ıncı aya çevirmişsin. Yıllar sonra o aylarda neler olup biteceğini bilmeksizin okulundaki sene

sonu sergisinden, güllerden, menekşe deresinden söz ediyorsun ve iki yıldır bir şeyler oluyor, bir alt üstlük yaşanıyor çevrende. Annen Yozgat'a sürülüyor, sürülmek nedir bilmiyorsun. Arkanızdan "yamyamın çocukları" diye bağırıyorlar, neden böyle bağırdıklarını anlayamıyorsun. Yamyam nedir bilmiyorsunuz bile Dumrul'la ikiniz. Babanı ziyarete gidiyorsun Nevşehir'e, neden oraya kapatıldığını anlamaya çalışıyorsun. Sizinle dışarılara çıkamadığı bir yerde kapalı oluşuna akıl erdiremiyorsun. Geldiğiniz bu yerden neden babanla dışarılara çıkamıyor, dolaşamıyorsunuz? Neden bu kadar insan var burada, hepsi erkek üstelik? Sorular dolaşıyor zihninde. Anlamaya çalışıyorsun bir şeyleri. Kocaman kara gözlerinle, merakla, sevgiyle, sevinçle bakıyorsun dünyaya. Sonra durup durup, "anladım yaramazlık edenleri kapatıyorlar buraya" demişsin babana. O anlatmıştı bunu bana. Bir ayrılık bölüyor ömrünü. Baban orada, siz Yozgat'ta, eskiden hep birlikte olduğunuz birçok insan İstanbul'da, Aydın'da. Babanla "Mektuplarla konuşuyorsun" işte dediğin gibi "bol bol." Ona mektuplar yazıyorsun. Sedece sen ve Dumrul değil, ailenin diğer çocukları da yazıyor:

"Sevgili babacığım
sen nasılsın biz iyiyiz, Yozgat'ta havalar iyi. Ankara da havalar iyi mi.
Biz mektebe Sinan'la beraber gidiyoruz, bizim mektebe göçmenlerin çocukları gelecek.
ellerinden gözlerinden öperim

yazan DUMRUL cemgil "

"Sevgili babacığım.
Annem Sana yorgan yastık Çarşaf gönderecek hiç üzülme.
Hafta başında gelecek misin?
Yozgat'a kar yağdı. Artık havalar soğudu. Biz iyiyiz sen nasılsın?
Fahri eniştemler daha Adana'ya gelmemiş..
Biz Fahri eniştemden telgraf aldık.
Gözlerinden öperim.

Yazan Dumrul Cemgil
Yılbaşın kutlu olsun."

Bu iki mektuptan da anlaşıldığı üzere 1950'lerde baban henüz Ankara Askeri Cezaevi'nde. Davaları görülüp, cezaları kesinleşince onları sivil cezaevlerine dağıtmışlar. Dumrul epey haber vermiş mektubunda. Müzehher Teyzenle onun eşi Fahri Enişte sizleri ziyaret etmişler, ta Yozgat'a gelmişler ki onlardan telgraf almışsınız. Dayın Nedim Müren'in kızı "553 Ayşe Meral Müren" eniştesine yazdığı mektupta ise çok güzel bir ev, biri çam, iki ağaç resmi yapmış ve kâğıdın kenarlarını da üçgenlerle süslemiş, boyamış:

"6 -12-1950

SEVGİLİ ENİŞTECİĞİM

Seni çok özledim Ben hastayım Sen nasılsın Dumrul'dan Sinan'dan mektup geliyor mu nazife halamdan geliyor mu nenem iyi ayla Zeynep, Cemal, Memet iyiler annem de iyiymiş Benim röntgenim çekildi. Ciğerlerim zayıfmış şimdi kalsiyum sandoz alıyorum.

Her sabah nenem, yumurtayı sütle çarpıyor bana içiriyor. Ayla ve Zeynep şimdi okula gidiyorlar. Benim ayaklarımda bir şeyler çıktı çok acıyor geceleri uyku uyuyamıyorum yüz numaraya bile kalkamıyorum kucakta beni yüz numaraya götürüyorlar."

Ayşe Meral'in mektubu bana, çocukken öğrendiğimiz bir okul şarkısını anıştırdı. "Erken yatarım / Erken kalkarım / Bir yumurtayı / Sütle çalkarım / Kızarmış ekmek / Biraz da peynir / Aman efendim / Ne hoş olur yemesi" Suçiçeği mi olmuştu acaba, yoksa kızamık mı? Sen de mektubunda hastalandığını yazdığına göre, bulaşıcı hastalık hepinizi sıradan geçirdi anlaşılan. Ama Ayşe Meral'in iki yıl sonraki mektubunda artık hiç hastalıktan söz edilmiyor. Hep birlikte oynuyor, mektuplar yazıyor, mektuplara seviniyor, ailecek bir yerlere gidiyorsunuz.

"9 Haziran 1952

Çok sevgili eniştem

Senin gönderdiğin dergiyi alınca çok sevindim ama onun cevabını veremediğim için çok üzüldüm. Şimdi hem dergiyi hem de mektup yazıyorum.

Dün saat 5 ılıcasına gittik orada eğlendik sonra geldik hepimiz iyiyiz.

Dün mektubunu aldık Nazife halam çok sevindi. Sinan'la Dumrul'da çok sevindiler. Babam yarın İstanbul'a gidiyor biz şimdi hepimiz iyiyiz.

Burada mektubuma son verirken senin ellerinden öperim
Babamın ve amcamın selamları var."

Ayşe Meral'in "amcam" dediği, annenin de mektubunda "daha bir ses çıkmadı"diye belirttiği senin "Orhan dayın." Daha o zamanlar Amerika'ya gitmemişti anlaşılan. Yıllardır oralarda ve profesör. Ben onu hiç görmedim, tanımıyorum. Bu mektupların babana ne kadar iyi geldiğini tahmin edebiliyorum. İkinize defterler hazırlamış oralarda. Dumrul'un verdiği cevaplardan, size sorular sorduğu anlaşılıyor, mektuplarla sizi yetiştirmeye, geliştirmeye çalışıyor. Dumrul bir cevabında:

"1- Etkasaptasatılır. Sebze manavda, sabun bakkal dükkânında, ekmek fırında satılır.

2- Deniz suyu tuzludur.

3- Koyun yavrusu kuzu, keçinin yavrusuna oğlak, atın yavrusuna tay, eşeğin yavrusuna sıpa derler.

4- Taksim Meydanı İstanbul'dadır.

5- (Kendine bir saat sorulmuş ki, Dumrul cevap yerine altıyı gösteren bir saat kadranı çizmiş)

6- Armut manavda. Lahana manavda, patates manavda, pastırma sucuk bakkalda satılır.

7- Odun kömür kullanılır. hastalanmıyalım diye yapılır"

Daha sonra anlaşılıyor ki 8. soru aritmetik sorusu, toplamalar ve çarpmalar yapmış Dumrul. Babasının sorularını bir bir güzelce cevaplamış.

Yıllar sonra Gramsci'den *Hapishane Mektuplarını* çevirecek olan baban, onun gibi çocuklarını oralardan eğitmeye çalışıyordu işte, o sonsuz enerjiler ve çocuklar için kocaman bir yürek, bitmez sevgiler taşıyan, hayat dolu bu insan. Hapishanede mektup yazmak da, mektup almak da en baş uğraşlarından biridir insanın bilirsin. Babalık, annelik, araya giren onca engellere rağmen mektuplarla yapılmaya çalışılır işte böyle. O da düzenli bir yazış-

ma mümkünse tabii. İyi saatte olsunlar mektuplara el koymazsa ya da kişinin yakınları bile olsa pisikolojik veya sonu jikle biten başka nedenlerden üreyen engeller oluşturulmamışsa arada... Ben de bilirim evladından uzak olmanın, mektup beklemenin ne demek olduğunu. Ama sizin oturmuş bir mektuplaşma sisteminiz var, mektuplarınız ne olursa olsun ulaşıyor yerine o günlerde. Bizim, hele yurtdışında iken, oturmuş bir mektuplaşmamız olamamıştı, oğlumla sevdiğim. Üstelik engeller her zaman düşman cephesinden değil, dost olması gerekenlerin cephesinden de geliyordu. Onu bana, buralara yollayacaklarını beklemek... Bunu hemen yapıvereceklerini sanmak saflığıyla umut etmek... Günlerce haber alamamak...Yazdığın mektupların yerine varıp varmadığını bilememek... Kuş olup uçmak ister insan... Sürgünün kırıktır kanadı. Türkülere geçer hükmün, "Ben bir çift güvercin olsam/ Kalenin burcuna konsam/ Çırpınsam yanına varsam." Ama çırpınıp varamazsın. Mektuplar gelmez... Bunlara bu tutumlara şahit olmadın iyiki Sevdiğim. Sen hep yazmışsın ama annene de babana da, hem de "tarife gibi" değil, mektubunda dediğine göre "uzun mektup"lar yazmışsın:

"Çok sevgili babacığım,

Biz iyiyiz sen nasılsın?

Sen bize tarife gibi mektup yazmışsın ben sana uzun mektup yazıcam. Sen dükkâna elektirik tesisatını yaptırdın mı? Dumrul'a 2 tane güvercin aldık; biri kahverengiydi, biri de siyahtı. Siyahı uçtu bir daha gelmedi. Ama onların kanatları kesikti, kahverengisi bize kaldı.

Annem bize Tarih Şeridi aldı. Şöyle bir kitap, up uzun, bizim odayı kaplıyor; içinde hep tarihten bahsediyor.

Derslerimizde hep din dersleri yapıyoruz. Benim doğum günümü unuttun mu yoksa.

Gözlerinden öperim.

Sinan"

Bu mektubu yazdığında kaç yaşındaydın acaba Sinancığım? Tarihi yok mektubunun. Ama Kasım ayı olduğu kesin ve dükkândan söz ettiğine göre baban hapisten çıkmış ve henüz Dumrul'la ikinizi İstanbul'a yanına aldırmamış olmalı. Bir bakkal dükkânı aç-

maya karar verdiğinden, eksik gedikleri tamamlamakla uğraşıyor anlaşılan. Ya da babanın hapiste olduğunu sizden sakladıkları için sen onu dışarda ve dükkânın bazı işleriyle uğraşıyor zannediyorsun. Her ne hal ise. Babanın senin doğum gününü unutması ise bana pek olası görünmüyor ama, belki de mektup gecikti ya da gerçekten dışarı çıkmış ise, kim bilir sana bir sürpriz yapmak istediği için, yani tam o günler Yozgat'a gelmeyi düşündüğünden, doğum gününden söz etmedi. Mektubun altında eski harflerle bir şeyler yazılmış. O tarihlerde mi yoksa daha sonra düşülen bir not mu çok merak ettim. Ah bir eski yazı bilene okutsam!

Güvercinlere dair yazdıkların ise içimi titretti. "Evet" dedim "siyahı uçtu bida gelmedi." Ah... siyahı uçtu bida gelmedi... Ve güvercinin yüklendiği anlamlar üşüştü kafama. Yürüyüşlerde taşınan pankartlarda veya duvar afişlerinde barışın sembolü oluşundan tut da, Picasso'nun çizdiği güzelim barış güvercinlerine, seyrettiğimiz filmlerdeki güvercin sahnelerine, bu arada Hiroşima Mon Amour filmindeki barış mitingi sahnesine, Aya İrini'deki konserde müzik dinlerken, güvercinlerin belli belirsiz kanat çırpışlarının tavanda hissedilmesine kadar bir sürü şey geçti gözümün önünden ve senin bu mektubu yazdığın dönemlerde benim başımdan geçen acılı bir güvercin hikâyesi de geldi aklıma tabii. O dönemde ikimizin güvercinle ilgili duyumsadıklarımızı düşündüm. Çocukluğumuzun güvercin hikâyeleri farklı Sevdiğim. Gidip de bir da gelmeyen siyah güvercinin neden gittiğini sordun elbette kendine. Benim güvercin hikâyem ise seninki gibi masum değil.

Bizim öyle evde beslediğimiz güvercinimiz filan yoktu. Bir kedimiz vardı. Zaman zaman da tavuk, horoz ya da hindi alınırdı eve. Kaçmasın diye de ayaklarından birine uzun bir iple bir nalın teki bağlanır, zavallı hayvan onu sürükleyerek dolaşırdı bahçede. Öyle sizin güvercinler gibi serbest bırakılmazdı yani. Sonra da kesilip, yenilirdi. Başka evlerde kafeslerde kuş besleyenler vardı tabii. Özellikle kekliği olanlara özenirdim, bir kekliğim olsun isterdim ama kafeste olmayan bir keklikti istediğim. Avcı olanların avlanmalarına yarardı kafesteki keklik. Ava götürülür, meydana konur ve onun ötmesine diğer keklikler gelir, avcılar da gelenleri avlarmış. Ama oldum bittim bir kuşun kafeste oluşuna dayanamam, onu salıvermek gelir hep içimden. Hele mahpusluk denilen şeyi yaşadıktan sonra... Güvercinlerle tanışıklığım kafeslerde başlamadı; onları bizim trabzandan izlerdim. Çift çift çatı altla-

rında guruldayıp dururlardı. Birbirlerine ne söylediklerini merak eder, onların ötüşünü taklit ederek, konuşmalarına katıldığımı sanırdım. Ve benim acılı güvercin hikâyeme "Sapan ve Kumru" adını verebiliriz. Sen sağken başımdan geçen bu olayı sana anlattım mı Sevdiğim? Anlatmadıysam, artık bu acılı hikâyemi de hiç bilemiyeceksin. Ben o zamanlar sizin bu güvercin hikâyenizi hiç bilmiyordum. Dumrul'un hayvanlara meraklı olduğunu bilirdim elbette, ama "biri kahverengi, biri siyah" güvercinlere, siyahının uçup gidişine, kanatlarının uçlarının kesik oluşuna dair bir şey bilmiyordum. İşte şimdi biliyorum. Sokaklarında güvercinden geçilmeyen Duisburg'ta öğrendim bunu. Bazen Duisburg'un bu güvercinlerinden biri, metrolara zıpkın gibi girip, süzülerek uçar. İnsanların yaptığı bu yeraltı dehlizlerinde ne arıyor bu zavallı güvercin, yolu nasıl oldu da buralara düştü, çıkacak bir yer arıyor, ah bulabilse çıkışı, diye hayıflanırken, gelip tramvay bekleyenlerden birinin önüne konuverir, "bana bir kırıntı ver" dercesine.

Benim hikâyem ise Buldan'da geçiyor. Şu damlarında, çatı altlarında güvercini hiç eksik olmayan Buldan'da. İşte bizlerin kumru dediği bu güvercinlerle güzel güzel geçinip gidiyorken, olanlar oldu bir gün. Ve ne olduysa abimin sapanından oldu. Benim neden bir sapanım olmadığını, bana neden bir sapan yapılmadığını anlayamazdım bir türlü. "Kızlar sapanla oynamaz" mı denmişti, yoksa kendiliğinden kabul edilen bir olgu mu idi bu bilmiyorum. Ama zaman zaman ağabeyimin görmez yanından onun sapanını alır karşı damlara sapanla taş atardım. Sapan, yukarı sofada evdeki adı bazen, "abdeslik başındaki delik", bazen de "göz" olan yerde abimin ders kitapları ve başka şeylerinin yanında dururdu. Sapandan vınlayarak çıkan taşın kiremitlere sertçe vuruşundan sonra sıçraması, yuvarlanması çok hoşuma giderdi. Damına sapanla taş attığım Esat'lar bağa göçtükleri için bu tıkırtıları duymazlardı tabii. Bizim bağımız olmadığından yazları mahallede birkaç komşuyla ıpıssız kalakalırdık. Sapanla taş atma oyununu komşumuz Tellilerin bağına her yaz bir haftalığına gittiğimde de sürdürürdüm. Arkadaşım Osman'la dağ bayır dolaşır, onun sapanıyla istediğim kadar taş atma talimleri yapardım. Ağaç gövdelerine ildirmeye çalışırdım taşları. Kuşları vuramayacağımı, o denli ehil olmadığımı bilirdim. Ama Osman çok iyi sapan kullanır, bazen de bir kuş vurur, çocuk halimizle ateş yakıp,onu kızartıp yemeğe çalışmamız bana büyük bir macera gibi gelirdi.

Gene sıkıntıdan patladığım sıcak bir yaz günü öğleden sonra, evde dolaşıp dururken, abimin sapanını aldım. Taş toplayıp, oraya buraya atmaya başladım. Taşın vınlayarak ve birdenbire hızla gidişine bayılıyordum doğrusu. Babam sofadaki karyolada mışıl mışıl uyuyordu. Abim de arkadaşlarıyla bir haftalığına başka bir yerlere gittiğinden, sapanı rahat rahat kullanıyordum. Aşağıya inip, bu kez bahçede cebime doldurduğum küçük taşlarla oraya buraya sapan çekmeye başladım. Hanay altından annemle, yeni gelen misafirlerin konuşması duyuluyordu. Şirvani erik ağacımızın aşılanmış tek dalında baktım bir kumru. Sakin sakin duruyor orda. Sapanı ona yönelttim, hiç de vurmak niyetinde değilim. El, kol hareketlerimden hemen uçup gidecek sanıyorum. Ama o öylece dalda duruyor ve uyuklayan gözlerle bana bakıyor. "Kışt, kışt" dedimse de bana mısın demiyor, öylece oturup, uyukluyor. İnsanlardan kendilerine zarar gelmeyeceğine inandıklarını ne bileyim kumruların. Kaç kez ilgiyle saatlerce seyrettiğim, gurklamalarını dinleyip, küçük çocukların kendi ellerini tutarak, yanacıklarına kendi avuçlarını sürdürerek sevme oyunu olan ve annemden öğrendiğim, "guguuk guk / guguuk guk / Mameşcık / Gadeşcık/ Yağ dökmüş / Nereye? / Dereye / cıp cıbı cıp cıp cıp" tekerlemesiyle oynayıp, onların gurklamalarını taklit etmeyi bildiğim güvercinlerin, insandan kaçmayan huylarını bilmiyordum doğrusu. Ne yaptıysam kumruyu uçuramadım. Kuşların bir el hareketiyle pır diye uçmaları bu gün de hoşuma gider, çocukken haydi haydi hoşuma giderdi. Yeniden çektim sapanı, kuşla hemen hemen karşı karşıyayız, "Kuş! bak valla uç diyorum sana, karışmam, bu sefer vururum ama, sen bilirsin" dedim kuşa. "Neden dinlemiyorsun kumru, uçsana,vururum ha!" diye yineledim. O hiç oralı değildi. Kışt kışt'larıma bana mısın demiyor; hiç istifini bozmadan, dalda tünemiş, duruyordu. Derken denk getireceğime hiç ama hiç inanmadığımdan çektiğim sapanın gerilmiş taşlı ucunu birdenbire bırakıverdim, işte bu onu kaçırır diyordum içimden. Hiç olmazsa taşın vınlamasından kaçardı. Ama taş isabet almış, tam böğründen vurulmuştu kumru. Can havliyle uçabildiği kadar uçup, hemen dört beş metre ötedeki küçük çam ağacının dikenli yaprakları arasında çırpınmaya başladı. Ben dehşete kapılmış, üzüntüden ne yapacağımı bilemez bir halde içeri anneme koştum. Eteklerine sarılıp, hüngür hüngür ağlıyordum, "ama anne git dedim gitmedi, kışt dedim, uç dedim uçmadı" diyordum. Önce ne olduğunu an-

lamayan, benim bu halime de alışık olmayan annem, hemen bahçeye fırladı. Çam ağacında kumrunun çırpınışını görünce, "ha... şimdi anlaşıldı" deyip, kuşu daldan kurtardı. Yarasının ölümcül olmadığını söyledi. "Kurtulur korkma, ona şimdi ben tentürdiyot filan sürerim, merhem sürerim" deyip beni yatıştırmaya çalışıyordu. Ağlamaktan katılan beni teselli ederken de "bu kulağına küpe olsun, bir da hiçbir kuşa taş atma olur mu. Hele kumrulara. Onlara kimse dokunmaz kızım. İnsanlara alışıktır kumrular... Kışt dediğin halde uçup gitmemesi de kumruların insanlardan korkmamasından. Hadi ağlama artık, olan olmuş" dedi. Konuklar da, "ağlama galan be gızcaz. Guşla çabutcek iyileşirle, göcesing bak" deyip teselli ediyorlardı beni. Annemse, "Hem sonra abinin gözünü neden karıştırıyorsun! Sapanı da yerine koy, hadi koş tendirdiyot şişesiyle pamuk paketini, bir de dermojeni getir" diye ekledi. Nasıl fırladım dediklerini getirmek için ecza dolabından. Kulağıma küpe olmuştu ki hem de nasıl bir küpe! Bir daha sapanı elime almadım. Güvercin de bir süre sonra uçup, gitti, böğrü yaralıydı ama "kanatları kesik" değildi.

1967 yılının Hiroşima'yı seyredip de yollarda yürüdüğümüz o soğuk kış gününde de güvercinler uçuyor muydu acaba çevremizde? Soğuktan büzülmüşlerdi belki de kumrucuklar... Biz ayırdında değildik o sırada onların. Birbirimizin anlattıklarından başkasına belki de şöyle bir değip geçiyordu dikkatimiz. O gün, annenin Yozgat'tan tayinininin bir türlü çıkmadığını, onun da istifa ettiğine değinmiştin yalnızca. Ama o süreci, önce babanın sizleri İstanbul'a getirdiğini, ailenin tek geçim kaynağının annenin maaşı olduğunu, ailecek Yozgat'ta kalmanın her bakımdan imkânsız olduğunu ve daha başka ayrıntıları hiç anlatmamıştın. Tabii bazıları anlatılmadan da kestirilebilecek şeylerdi. İki yıl içerde kalmış bir "sicilli"yle Anadolu'nun Yozgat gibi bir yerinde kalmak hem çocukların mimlenmesi hem de içerden çıkan için hemen hemen ikinci bir hapislik demekti. Tüm aile bakımından ise iyice hedef tahtasında yaşamak gibi bir şeydi.

Baban gününü tamamlayıp, içerden çıktıktan sonra annenin İstanbul'a tayinini yapmadıklarından, bu kez de anneden ayrı kalmak zorunda kalıyorsunuz epey bir süre. Hatta o dönemde annenizin tayinini istediğiniz bir dilekçe yazıp, yollamışsınız, bir millet vekiline:

Sayın Bayan Nazlı Tilaban
İstanbul Mebusu ve Anneler Günü öncüsü / Ankara
Beş yıldır haksız yere ayrı yaşatıldığımız annemize kavuşturulmamız için çalışmanızı bu anneler gününde sizden istiyoruz. Saygılarımızla
Yozgat'ta Öğretmen Nazife Cemgil'in Çocukları
Dumrul Cemgil Sinan Cemgil

Dumrul ve Sinan Cemgil / İkinci Orta Sokak No:25 / Göztepe

Dilekçeyi sizin adınıza babanız kaleme almış. "Beş yıl" ayrı kaldığınızı okuyunca bir tuhaf oldum. Bu kadar uzun sürdüğünü bilmiyordum; ben, İstanbul'a tayin çıkmayınca, hemen aynı yıl içinde annen istifa etti ve İstanbul'a yanınıza geldi diye biliyordum. Ya da istifa etmiş olduğu için böyle olmuştur diye düşünüyordum. Bu kadar uzun sürsün... Ayrıca annenize kendi yazınızla yazdığınız bir de kutlama var. Belki de bir telgraf metni bu. Altını yalnız ikiniz değil, dayın Nedim Müren'in kızı Ayşe de imzalamış:

"Bayan Nazife Cemgil
Lisede öğretmen / Yozgat
Haksız yere ayrı yaşatıldığımız bu anneler gününde seni hasretle anarak ellerinden öperiz Sevgili annemiz.
Oğulların / Dumrul Cemgil Sinan Cemgil / Kızın / Ayşe Müren

Velhasıl tayin bir türlü çıkmıyor, bu kez de annene mektuplar yazıyorsunuz:

"1- 3 - 1954

Cumartesi
Çok Sevgili Anneciğim
Senden uzak kaldığımıza biz de üzüldük. Bugün senden mektup aldık hepimiz çok sevindik.
Sana söz verdiğimiz gibi derslerimize çok çalışıyoruz burada havalar o kadar sıcak ki okula giderken sırtımız pişiyor, anneannem de çok iyileşti ateşi 36,5.
Babam bugün bize biri kırmızı diğeri gri olan iki kalem aldı.

Yakında sömestr tatilinde buraya geleceğin için çok sevindik. Bizim mekteplerde de Celal Bayar gelecek diye tatil edecekler. Türkan ablanın, Saadet ablanın Melahat ablanın ve Hikmet hanımların Emine hanımların ellerinden senin de gözlerinden öperim Sevgili anneciğim.

Sinan Cemgil"

Köşesine: "Anneannem, babam, Hatice teyzem gözlerinden öpüyorlar" diye de eklemişsin. Mektubun arkasına ise eski yazıyla gene bir şeyler yazılmış. Ya baban annene senin mektubunu yollarken arkasına, ona bir iki satır karaladı ya da belki de bunları senin ölümünden sonra yeniden okuduğunda bir şeyler not etti. Onları tekrar tekrar okurlardı çünkü.

O günlerde senden kalan fotoğraflara ve yazdığın mektuplara can kurtaran simidi gibi sarılırdık. Teselli olmayan bu teselliden başka hiçbir şey bizi teskin edemezdi. Acıyı biraz teskin ederken üreten bir şeyler vardı her fotoğrafında, her mektubunda, senden kalan her eşyada. Fotağraflarını büyüttürmek, onlardaki sen olmayan seni görerek acımızın yeniden dağlanışıyla yüzyüze gelmek ve bilmediğimiz fotoğraflarını edinmek umuduyla bizi arayıp, sorması gerekenleri ne edip edip biz arayıp, bulmaya çalışırdık... Ve bu arayışı onca yıldan sonra hâlâ sürdürmekteyim Sinancığım. Deli İbrahim'in evinde onun teybine okuduğun Nâzım'ın *Sıra Neferi* şiirinin bandını hâlâ edinebilmiş değilim örneğin. Ya da henüz ulaşamadığım başka fotoğrafların. Ah fotoğrafların...

Fotoğraflarını bilgisayara geçiriyorum şimdi. Seni düşünmeyi daha da yoğunlaştırıyor bu. Zaten yıllardır düşüncenle ve fotoğraflarınla yaşıyorum. Fotoğrafları hem çok seviyorum, hem de nefret ediyorum. Sensizliğin büsbütün altını çiziyorlar. Kendini istiyorum senin, fotoğraflarını değil. (Bu cümleyi kim bilir yıllardır kaç kez yazdım defterlere !)

Yalnızca fotoğraflarla yaşayabildiğim günler oldu "12 Mart"ta... Vuruluşundan dört ay sonra Dev-Genç Davası'ndan ötürü tutuklanmıştım. Fotoğrafları ve mektupları yanımda götürmemezlik edememiştim. Ancak onlarla nefes alabiliyor, onlarsız yapamıyordum. İstanbul ve Ankara Birinci Şubelerinden sonra, Mamak Cezaevinde müdürün karşısına çıkarılıp,ayni gün Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşuna getirilmiştim. Bilmiyorum kaçıncı kez üstüm gene aranmıştı. Valizdeki fotoğrafları ve özellikle mektupları sor-

duklarında " özel mektuplarım, fotoğraflarım" demiştim . Onları okurlarsa haklarında bir milyonluk tazminat davası açacağımı da eklemiştim. Fotoğrafların bir ikisine şöyle bakıp, mektupları gerçekten okumamışlardı. Ve yanıma almama izin vermişti polis kadınlar.

Bugün inanılmaz gelebilir. Ama dokunmadılar, dokunamadılar... Olayın yeniliği, acının büyüklüğü ve sesimdeki ton nedense durdurdu onları. Ya da kaç "merciden geçirilerek" getirilmiştim. Bir sakınca olsaydı onlar el koyarlardı bunlara, diye düşündüler. Sorumluluk onlardan gitmişti nasıl olsa. Ayrıca 12 Mart'ta, hele başlarda onlar için de yeniydi her şey. Oysa 12 Eylül'de mektuptan geç, fotoğraflardan birini bile yanımda götürmeyi göze alamazdım. Gözümün içine baka baka hem okurlar hem de imha ederlerdi. Bunu epey önce sezdiğimizden 12 Eylül'den iki üç ay önce kitapların bazılarını, fotoğrafları, mektupları ve yazdığım defterleri emin bir eve götürmüş, garantiye almıştım... Avrupa'ya çıkarken de sınırda ne olacağı belli olmadığından, yanımda getirememiştim. Yeniden içeri alınma olasılığı epey yüksekti. Sınırdan soyadı farklılığı ile yırtabilmiştim. Ancak iki yıl sonra bir tanıdık, tehlikeyi göze alarak, –kitapların dışında– "evrak-ı metruke"lerimi getirdi bana.

İşte şimdi onları ve daha sonra bulabildiğim başka fotoğraflarını bilgisayara geçiriyorum. Ve fotoğraflar her zamanki gibi gene içimi acıtıyor. Ne onlarsız yapabiliyorum, ne de onlarla. Cansızlıkları içindeki canlılıklarıyla, nereye bıraksam, nereye assam ya da yapıştırsam orada öylece duruyorlar. Onları yalnızca zihnimde "yaşamaya" kavuşturabiliyorum. Bu da fotoğrafın varlığından duyduğum sevinci gölgeliyor. Her bakışta artık fotoğraftaki anın, o günlerin ve senin olmayışının acısını ve hıncını yeniden oluşturuyor. Çaresizlik kaplıyor içimi. Ölüme, yitişe, geçip gidişe... Zamansız ölümlerin, imhaların önüne geçemeyişin çaresizliği! Üzerlerine titrediğim fotoğraflar ben baktıkça yaşayıp, bakmadıkça sessizliklerine, "natürmort bir hale" bürünüyorlar. Fotoğraflar benim umurumda ama ben fotoğrafların umurunda değilim. Boy boy, çeşit çeşit fotoğraflar... Kenarları tırtıklı veya tırtıksız... Rengi uçmuş, uçmamış; sararmış veya sararmamış. Fotoğrafçıda ya da başka yerlerde çekilmiş... Şurada, burada, içeride, dışarıda... ilkokulda, lisede, üniversitede... İstanbul'da, Yozgat'ta, Ankara'da Muş'ta, Buldan'da... Başkalarıyla veya tek başına çekilmiş fotoğ-

raflar... Bebekliğin, çocukluğun, gençliğin... Siyah beyaz fotoğraflar. Yaşlılığın yok fotoğraflarda. Sen hiç yaşlı olmadın ki sevdiğim. Anna Seghers'in bir romanının adındaki gibi: *Ölüler Genç Kalır*.

Dedim ya, annenle baban da o günlerde çocukken yazdığın mektupları tekrar tekrar okurlardı ve işte belki de o zaman eklediler bu eski yazıları mektuplarının arkasına.

Dumrul'sa 1955 de annesine yazdığı bir mektupta resimler yapmış. Yaptığı resimlerden biri de senin resmin; "Berduş Sinan" diye de belirtmiş. Ne kadar güldüğümü bilemezsin Sinancığım. Sen gördün mü acaba bu "Berduş Sinan" halini?

Adnan Cemgil tarafından Nevşehir hapishanesinden gönderilen mektuptaki suluboya resim.

Ah... Sinancığım, senin oğlun da, Taylancığımız da, küçücükken sana mektuplar yazardı, daha doğrusu, okuma yazma bilmediğinden bana yazdırırdı. Bunlardan biri dört yaşındayken yazdırdığı ve hem anneme yazdığım mektupta hem de benim o zaman sana yazdığım defterlerin birinde duruyor. 4 Mart 1974 deki bir yazıda anlatıyorum: "...Uyanır uyanmaz hemen yatağıma koşup, ne yazdığımı sordu. "Anneannene mektup yazıyorum" deyince:

— Babama da mektup yaz anneciğim.

— Ne yazayım babana?

— Ben söyleyeyim sen yaz.

deyip başladı yazdırmaya:

"Sen gelmeyecek misin? Baba sen nereye gittin?

Bir oyuncak vardı, onu kaybedince bir tane daha aldık. Ayşe abla geldi. Ben şimdi Ayşe ablayla oynuyorum. Arada bir anneanneme gidiyorum. Çok çok gözlerinden öperim. Bu gün Ayşe abla

gidiyor. Ayşe abla uyuyor, annem yazı yazı yazıyor, ben de ona söylüyorum. Annemle arada bir gezmeye bahçeye çıkıyoruz. Ben kitap okuyorum. Hopi ile Kati. Ben de oturuyorum".

Mektuptan belki de senin ölümünü ona söylemediğimi, sakladığımı çıkarabilirsin. Ama değil sevdiğim. Açıkça söyledim gerçeği. Üstünde çok düşündüğüm konu nasıl, ne zaman söyleyeceğim meselesiydi. Devamlı fotoğraflarını öper dururdu. Artık üçüne girmiş, çocuk bahçesinde, salıncakta sallanıyordu. Senin nerede olduğunu sordu. Ben de baban öldü Taylancığım dedim. Ölmedi diye bağırdı, kızdı bana. Öldü ama yavrum, gerçeklik bu dedim. Kollarıma aldım onu, yanacıklarından öptüm. "İnsanlar neden ölür anne?" diye sordu. İnsanlar doğarlar, yaşayıp sonra da ölürler, dedim. Ölüme olağanüstü bir anlam yüklememeye çalışarak yapmam gerekiyordu. Ama daha sonra annenle baban farklı şeyler söyledi ki bu mesele yeniden gündeme geldi. Ve yeniden bana ölmediğini, uzaklara çalışmaya gittiğini söyledi. Ben de o zaman: "ne kadar isterim bilemezsin Taylancığım babanın ölmemiş olmasını, ne kadar çok sevinirim, anlatamam. Fakat gerçeklik babanın ölmüş olduğu Taylancığım, ben öldü biliyorum, dedim. Ama çocuklar bazı şeyleri büyüklerden daha iyi bilirler. ..o da ayrı" diye de ekledim. Sonra da senin onu ne denli çok sevdiğini, onunla nasıl oynadığını filan anlattım. Arada bir gene, "anne, babam beni çok sevdiği gibi neden uzakta?" diye sorardı. "Halde" kelimesi yerine "gibi"yi kullanırdı. "Hoşça kal" yerine "güle güle"yi kullandığı gibi. Dilimin döndüğü kadar anlatmaya çalışırdım. "Baban uzakta değil, öldü Taylancığım. Ama uzakta da olsa bir insanın sevebileceği meselesine gelince. İnsan uzakta olabilir ama gene de çok sevebilir. Bunun tersi de bazen gelir insanların başına. Hiç uzakta değildir, burnunun dibindedir o insan ama sevmeyebilir" filan diye anlatmaya çalışırdım. Kendisinden örnek verdiğimde iyice ikna olurdu. "Sen bazen yazlığa veya anneanneye filan gidiyorsun. Deden, nenen, ben uzakta kalıyoruz. Buna rağmen bizleri sevmeyi sürdürüyorsun. Görüyorsun ki mümkün Taylancığım." "Doğru" derdi, "ordan size kart da atıyorum değil mi?" Velhasıl senin ölümün konusunda da işte böyle iki arada bir derede kaldı çocuk.

Mektubunda sözünü ettiği Ayşe ise Altan Erbulak'ın birinci eşinden olan kızı. Hafta sonu bize gelmişti, gerçekten de biz bu mektubu yazarken salonda o mışıl mışıl uyuyordu. Okula gitme-

diği halde kitap okuyorum demesi de boşuna değil. Kendisine okuduğum bütün kitapları ezberler, sonra da yüksek sesle okur, sayfaları da zamanında çevirirdi. Bunu ilk *Çuf Çuf Tren*'ini okurken fark etmiştim. O yatağında yatıyor, ben de okuyorum.Bir yerde yanlış mı okumuştum, yoksa bir cümleyi mi atlamıştım ne, beni hemen düzeltti. Ağzım açık kaldı. Sonra kitabı eline verdim, hadi sen oku Taylancığım, deyince baştan sona okudu. Sonra bi baktım diğer bütün kitapları da ezbere okuyor. Hele bir gün sayılarla ilgili bizi hayretten hayrete düşürmüştü. Ahmet Altan'ın evine uğramıştık. Taylan'la Ahmet satranç oynuyorlar, Dehen'le ben de sohbet ediyorduk. Ahmet de ara sıra, "bu oğlan beni fena sıkıştırıyor yahu satrançta, ciddi ciddi yenecek galiba , başlangıçta çocuk mocuk diye aldırmadım, şimdi gidiyor taşlarım bir bir" filan diyordu. Bunların satrancı bitince kalın bir kitaptan birimiz bir şey mi ne gösterdi birimize...Taylan eğilip, 785 gibi sayıyı okudu. Önce inanamadık. Sonra başka rakamlar bulup gösterdik kendisine. 1893, 7052 vs... Hepsini okuyordu. Ne diyeceğimizi şaşırdık. Bütün ondalık sistemi sökmüştü.

Daha sonraki günlerde ise yaşı dolmadan da okula gitmeyi kendisi sağladı. Bir gün Parmak Çocuk Yuvası'ndan geldi, "Ben yarın yuvaya gitmeyeceğim anne" dedi. Üç yıldan fazladır gittiği yuvasına gitmeyeceğini o zamana kadar bir kere bile söylememiş olan çocuk şimdi açıkça ve kararlı bir sesle "Yarın yuvaya gitmeyeceğim" diyordu. Nedenini de söylemiyor, kararlı bir sesle gitmeyeceğini belirtiyordu. Taylan da öyle her şeye pek itiraz eden bir çocuk değildi. Ne yapacaktım? Tam da o sıralar, girip girip, sonra da Cemgil olduğum öğrenilince hemen atıldığım işlerden birine yeni girmişim. "Aman etme eyleme oğlum, yuvaya gitmezsen ne yaparız. İşten çıkmak zorunda kalırım, o zaman da evimizin geçimi mümkün olmaz. Taylancığım ne olur..." filan dedim. "İşten çıkman gerekmez anneciğim. Yemeklerimi ısıtmasını biliyorum zaten. Anahtarımızı da balkondaki yerine koyarsın. Ben sabahleyin kahvaltımı yapar, kapıyı çeker, kapatırım. Evin yanında oynarım, anahtarımızla öğleyin kapıyı açar, öğle yemeğimi yerim sonra uyurum, kalkınca da eğer dışarda oynamak istersem önce anahtarı balkondaki yerine koyarım, sonra da kapıyı çeker gene çıkarım" dedi. Evimiz üç çıkmaz sokağın tam ortasında olduğundan, çocuklar rahat rahat oynarlardı. Hele çıkmazlardan birinin yanı arsaydı, çıkmaz sokak dediğimiz bir patikaydı, park

etmek için bile arabaların girmesine olanak yoktu. Diğer çıkmazın en sonunda yalnız bizim evin kapısı bulunurdu ve çocuklar orda devamlı bilya oynarlardı. Diğeri ise evin arkasında bir merdivenle çıkılan kaştı ki daha asvalt bile yapılmamış, topraktan bir yoldu. Yani çocuklar için bulunmaz bir yerdi evimizin yeri. Bu nedenle teklif akla uygun görünüyordu. Çünkü Taylan sık sık "hayır" demezdi ama, bir de hayır dedi mi, mümkün değil aksini yaptıramazdın ona. Peki demek zorunda kaldım. Gerçekten de iki ay, okullar açılana kadar sürdürdü bunu. En küçük bir aksama ve problem olmaksızın. Sonra da okula, üst kattaki arkadaşı Kerem'in öğretmenine götürdüm Taylan'ı. Çizgiler yaptırdı. "Çizgileri ve genel durumu çok çok iyi, benim sınıfıma gelebilir. Ama kayıt meselesiyle sizin ilgilenmeniz gerek, söyledim müdüre bana hayır dedi çünkü" dedi. Yaşını büyütmek için dava açtım. Dava dilekçesini okula getirince kaydını yaptılar. Görüyorsun oğlumuz kendi dirayetiyle, yaşı daha dolmadan okula böyle başladı. Bana yazdırdığı bu mektuba kendi kargacık burgacık yazısıyla, büyük harflerle "BABA" yazıp, kendi isminin baş harfleriyle de imzaladı: "T C"

Bu baş harflerle ilgili yaşadığımız kimi hoş şeyleri de hiç bilmiyorsun Sinancığım. Bir gün banliyö treninde giderken yandan geçen vagonların üstünde ay yıldız içinde TC leri görünce Taylanımız: "Aaa bak anne Taylan Cemgil" dedi. Onun bu olağanüstü dikkatine bir kez daha şaşmış, hem acı acı, hem de hoşlanarak gülmüştüm. Ah yavrucuğum o TC başka TC. Hiç ilgisi yok Taylan Cemgil'le. Ya da ilgisi başka bir şekilde tecelli ediyor. Ama vagonların üstündeki anlamı Türkiye Cumhuriyeti demek çocuğum. Bak altındaki DDY'i görüyor musun? Onlar da Devlet Demir Yolları'nın baş harfleri. Hepsi birden Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları demek oluyor yani, demiştim. Aradan geçen yıllar içinde de o amblemleri her görüşümde hatırlayıp, gülümsetmiştir beni. Bir de ilkokul birinci sınıftayken tüm alfebeyi ezberlerken, "SŞT" de takıldığını, sırayı şaşırdığını söylemişti bana:

— Bir türlü olmuyor be anneciğim. Öğretmen bu gün iyice tekrarla dedi, ama o yere geldim mi gene şaşırıyorum.

— Sen hiç meraklanma bak şimdi ben sana nasıl hatırlayacağının ip ucunu söyleyeceğim. Çok kolay. "Sinan, Şirin, Taylan" diye düşüneceksin. Sinanın baş harfi S, Şirinin baş harfi Ş, Taylanın baş harfi de T. Baban, annen, sen.

Gözleri parlamıştı.

— Gerçekten, doğru be anneciğim! Sinan, Şirin, Taylan. SŞT.

Oysa Hiroşima Mon Amour'u seyredip de yollarda yürüdüğümüz o gün seninle ne bir oğlumuz olacağından, ne de onun sana böyle mektuplar yazdıracağından ve altını da böyle TC harfleriyle imzalayacağından haberdarız. Aramızda açıklanmamış da olsa oluşmakta olan sevdanın büyüsü ve insan olmanın tadı içinde dünya halklarının İkinci Dünya Savaşı'nda aldığı derin yaraları bir kez daha filmde görmüş olmanın, atom bombasının korkunçluğunu bir kez daha algılamanın hıncı içinde, barış hareketinin uyandırdığı çağrışımlarla meşgulüz o gün parkta yürürken. Bizden epey uzakta görünen İkinci Dünya Savaşı günlerini kavramaya çalışıyoruz.

Babanın, Behice hanımla ve diğerleriyle birlikte yargılandıklarından, birlikte hüküm giydiklerinden başka bir de birlikte *Yurt ve Dünya* adında bir dergi çıkardıklarını anlatmıştın o gün. Daha başkalarını... Aybar'ı, Abidin Dino'yu, Aziz Nesin'i, Ruhi Su'yu... Çocukluğundan tanıyordun pek çoğunu. Dizlerinde büyümüştün onların. Amca, teyze diyordun onlara.

Dedim ya biz pek iyi bilmiyorduk o dönemde bunları ya da kulaktan dolma bir şeyler biliyorduk. Sen eskileri kişi olarak tanısan da, hareketin tarihiyle ilgili bazı şeyleri birçok kişiye göre daha fazla bilsen de gene de bütün yanlarıyla hareketin köklerini biliyor sayılmazdın. Bir tek bildiri yüzünden insanların zindanlara atıldığı bir ülkede her şey zaten konuşulmaz, bir yasak perdesi arkasında gizlenirdi. Hele siz çocukken sizi korumak, okulda başınıza bir şey gelmesinden çekinildiğinden, pek çok şey anlatılmazmış. Bu durumu çok iyi anlayabiliyorum. 27 Mayıs sonrası ise sisin yavaş yavaş dağılması biraz daha konuşulur kıldı bazı şeyleri. Birkaç kez belirttiğim gibi eskilerle ilgili bilgimiz öbek öbek, birbirinden ayrı, kopuk parçalar halindeydi. İçinde yaşadığımız zamanın daha sonra baş gösterecek sorunları bizleri sarsınca, hareketin köküyle ilgili yoğun araştırmalara ve düşüncelere düşecektik. Bense bu satırları yazarken Behice Boran'ın hapisten babana yazdığı mektuplardan haberdar değildim daha. İşte şimdi neler neler olup bittikten sonra okuyorum Behice hanımın o dönem babana yazdığı mektupları. Sen okumuş musundur acaba? Baban sana pek çok şeyi anlatırdı, biliyorum. Hatta Fransa dönüşü Moskova'ya uğradığını da sır olarak söylemiş sana. "Pek

bilinmez bu demiştin, zaten kimselere söylemez." Tarih Vakfı'na anlattıklarında da değinmemiş elbette gene buna. Tüm arşivler artık bir zamanlar Sovyetler olan, o ülkede meydanda olsa da tutumunu değiştirmemiş.

Şimdiyse Adnan babam da Nazife annem de toprak oldular. Mezarlarından çıkarıp da sorgulayamazlar artık onları. Behice Boran da buralarda ölmüştü ve cenazesine gidememiştim. Onunla ve başkalarıyla 12 Mart günlerinde Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nda birlikte hapis yatmıştık. O gün seninle yollarda yürürken, anlattığın Barış Severler meselesiyle ilgili Behice hanımın yazdığı mektupları okuyacağımı, hele böylesi koşullarda okuyacağımı nerden bilirdim ki sevdiğim.

O gün senin çocukluğunda neler duyumsayabileceğine yormuştum kafamı. Filmde görüntülenen barış mitingleri, taşınan pankartlar, protestonun yurtdışında bu boyutlarda oluşuyla bizde yaşanılanların çelişkisini düşünmekle meşguldüm. 1967 yılının o soğuk kış günlerinden birinde seninle yürüdüğümüz sırada, daha ne bir barış hareketi şekillenmişti Türkiye'de ne de daha derneği kurulmuştu. 1 Eylül gününün barış günü olduğunu bile bilmiyorduk bizler. Belki tek tük bilen vardı, ama hareketin bütün dünya için gelenekleri daha sonraları edinildi. Örneğin 1 Mayıs da bunlardan biriydi o günlerde. Devlet tabii çok iyi bildiğinden, o gün bütün eski komünistleri içeri almayı gelenek haline getirse de, üstelik o gün "Bahar Bayramı" yutturmacasıyla tatil de olsa, devrimciler başlarda 1 Mayıs'ı toplu olarak anmaya, onu bir eylem günü yapmaya daha cesaret edebilmiş değillerdi. Hareketli geçen o 1965 yılının 1 Mayıs'ını "Gazi Çiftliği'nde" kırlarda geçirmiştik örneğin. Ataol, Necmiye'yle, Abdullah Nefes, nişanlısı Süheyla'yla, ben de Ümit'le birbirimizden epey aralıklarla oturmuş, öpüşüyorduk kırlarda. Daha DİSK bile kurulmamıştı. Ondan sonraki yıl öğrenmiştim asıl 1 Mayıs'ın ne olduğunu. Ama 1966 yılında da yalnızca kapalı yerlerde anıldı belki de 1 Mayıs. 1968 de ise, seninle nişanımı aileme haber verdiğim mektubu "işçi sınıfım bana kuvvet ve cesaret ver" diyerek 1 Mayıs'ta yazmıştım.Tabii siz sosyalistlerin çocukları olarak diğer çoğunluğa göre bu günlerin anlamlarını bizden daha iyi bilirdiniz. Ama bu günlerin toplu kutlanmaları, hareketin başka geleneklerine sahip çıkış sonra sonra gerçekleştirildi. 1 Eylül'ün Barış Günü olduğunu Kuğulu Park'ta yürüdüğümüz gün daha bilmiyordum belki ama

babanın, Behice Hanımın ve diğerlerinin bir bildiri yazıp, dağıtmalarından ötürü başlarına gelenin, iktidarların bu kadarcık bir barış yanlısı protestoya bile tahammülsüzlüğü, kanımı dondurmuştu o gün yeniden. Sonradan bütün bunlarla ilgili daha geniş bilgiler edinsek de, bu mektupları, Kore Savaşı'ndan yıllar sonra, dünyada açıkça ilan edildiği söylenmeyen, ama çoktan çıkmış bulunan bir üçüncü dünya savaşı döneminde okuyacağımı nereden bilirdim. Dünyanın en önemli barış güçlerinden sosyalist bloğun çöküşünden de sonra okuyacağımı hele... Her gün Irak Savaşı'ndan ve Ortadoğu'dan bombalama ve ölüm haberleri gelirken... "Irak'ta nükleer silah bulunuyor" bahanesiyle Amerikan Emperyalizmi'nin saldırdığı, korkunç savaşlardan birini daha çıkardığı, Avrupa'dan da bazı emperyalist devletlerin doğrudan desteklediği, bazılarının da parsadan kendilerine düşecekleri beklediği bir sırada okuyacağımı nereden bilirdim. Yalnızca Behice Boran'ın değil, o yıllarda yazılmış daha başka mektupları da buralarda okuyacağımı ne bilirdim... Annenle babanın o sırada birbirlerine yazdıkları, ya da sana yazdıkları veya senin yazdıklarını, Dumrul'un ve başka çocukların mektuplarını bu günlerde okuyacağımı... Yüzlerce mektubu iki aydır düzene koymaya çalışıyorum Sevdiğim. Bazen gülüp, bazen ağlıyarak okuyorum onları. O günleri kestirmeye çalışıyorum mektuplardan.

Behice Boran'ın babana hapisten yazdığı mektuplarından biri 14 Ağustos 1950 tarihini taşıyor, (Atom bombası da Ağutos'ta atılmıştı biliyorsun Hiroşima'ya) :

"14.8.1950

Kardeşim Adnan Bey,

Ben de size bugün yazacaktım. Geçen hafta bir mektup yazmıştım, o gün Nazife geldi, ondan haberlerinizi aldım mektubu göndermedim.

Biz bir soğuk algınlığı geçirdikse de bu gün iyiyiz. Biz de yemeğimizi kendimiz pişiriyoruz, çamaşırımızı da meydancı kadın yıkıyor. Her gün bütün Ankara ve İstanbul gazetelerini gözden geçiriyoruz, başka iş güç olmadığından artık pek siyasi kesildik! Bu günkü "Kudret" gazetesini gördünüz mü? Kore'ye asker gönderme işinde bir ihtilaf çıkmışmış. Bizim dava görülünceye kadar bakalım bu mesele ne şekiller alacak?

Nevzat mektubunda avukat işini soruyor. Duruşmada bulunmasına izin çıkar çıkmaz, bunu avukata telle bildirmeli imişiz. Haberiniz ola.

Bizim buradaki odamız İstanbul'dakinden güzel. Çiçekler ve ağaçlı bir bahçeye bakıyor, fıskiyeli bir havuz da gece gündüz şakır şakır akıyor. Geceleri bir mehtabımız eksik. Yanımızdaki Asri Cezaevi'nin radyosu, o olmazsa civardaki "Aile Bahçesi" ninki, de muziğimizi temin ediyor. Aftan sonra hapishane boşalmış, tutuklu ve mahkûm cem'an yekun 7 kişi! Hasılı bizim rahatımız yerinde. Bütün bir kışın yorgunluğunu çıkarıyorum, safra kesesi rahatsızlığına bire bir.

Bizim tahkikat acaba neden bu kadar uzun sürüyor? O beğenmediğimiz, insanı bir halvet gibi terleten cezaevi arabasını bayağı özledik, bir gezinti oluyordu hani...

Bize üçtür tifo-tifüs aşısı yapılıyor. Size de yapıldı mı? Bu vesile ile bugün revire çıktık, bahçesinde biraz dolaştık, sanki kıra gezmeye gitmiş gibi olduk. Dönüşte de sizin mektupla annemden bir mektup gelmiş buldum, böylece bu günüm pek keyifli geçmiş oldu.

Size bu mektup kaç günde gelecek bilmem. İstanbul'a mektuplar pek geç gidiyor. Belki bu mektup elinize varmadan sorguya çağırırlar da görüşürüz.

Cemal bey nasıl? hâlâ öyle üzgün mü? Arkadaşların hepsine ayrı ayrı selamlar, Muvakkar hanımdan da keza... Mektuplarınızı eksik etmeyin. Güzel bir yemek pişirdiğimiz gün hep sizleri anıyoruz.

Behice Boran

Mektupta bir de "görülmüştür" damgası var. 4 Eylül 1950 tarihli mektupsa iki tane "görülmüştür" damgası taşıyor, daha doğrusu "imzası" demeli. Bir çıkışta bir de babanın eline gelişte... Görüldüğü tarihler de atılmış. Biri 4 Eylül, diğeri 6 Eylül 1950. Çifte kavrulmuş olarak "görülmüş" olan bu mektupsa şöyle:

" 4 Eylül 1950

Kardeşim Adnan Bey,

Dün sabah son "Posta" gazetesi hakkındaki savcılığa istidayı imzaladık. Fakat mektubunuzda bahsettiğiniz –ve bence en mühimi olan– davaya tesir edici neşriyatın durdurulması ve bu çeşit neşriyat yapan gazetelere tahkikat açılması hakkındaki istida hâlâ

elimize gelmedi. Mektubunuzda da böyle bir istida yazdığınızı yazmıştınız. Bunu ihmal etmemenizi bilhassa rica ederim. Gazetelere tekzipler iyi olmuş, kısa, vazıh ve isabetli.

Dün avukat Saffet bey geldi. 2 Numaralı askeri mahkemeden bizi temsil ve müdafaa etmesine müsaadesini diledik. Eğer Saffet beyi kabul ederlerse o zaman hepimizin vekaletini alacak.

Ben artık iyiyim. Vitaminleri ihmal etmiyorum ama yine de başım hastalıktan kurtulamıyor. Hep öyleyimdir, bilirsiniz. Yalnız hapishanede hasta olmak çifte mahpusluk oluyor, bir bahçeye çıkabilmek bile bir imtiyaz halini alıyor.

Sizler nasılsınız? Bize ara sıra yazsanız pek iyi olur. Sizden bir haber alınca pek seviniyoruz. İstanbuldakiler sık sık yazıyorlar. Nazife'den de bana vaziyetini yazmasını rica etmiştim. İş meselesi ne oldu? Şöyle tavsilatlı bir mektup bekliyorum sizden...

Hepinize pek çok candan selamlar. Bir soruşturmaya çağırsalar da görüşsek. Bunun için de, yani bizi çağırmaları hususunda da, bir müracaat yapılamaz mı? Böyle ila nihaye bekleyecek miyiz?

Tekrar selamlar.

Behice Boran"

Mektupları çeşitli duygularla okudum. Behice hanımın dirayeti seziliyor en başta. O zamanki hapishanelerle sonraki hapisliklerin farklılığı çarpıyor insana. Onunla 12 Mart döneminde, Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu'nda, at ahırından bozulmuş hangara sıralanmış ranzalarda, ortada bir tek soba, günde bir teneke kömür, soğuktan kakırdayıp, yirmi yirmi beş kişilik koğuşta kaldığımızı hatırlıyorum ister istemez. Kapıdan girer girmez ilk ranzanın üstündeki yerini. Onların 1950'lerde yemeklerini kendilerinin pişirmelerine karşın, biz kendimiz pişirmezdik, askeriyeden gelirdi kumanya. Dışarı bakıp da manzara, hele fıskıyeli havuz görebileceğimiz pencereler de yoktu. Pencereler, pencere olmaktan ziyade tavana bitişik havalandırma delikleriydi. Manzarayı ancak dışarı çıktığımızda, tel örgülerin arkasından görürdük. Havalandırmaya çıkışımız geliyor sonra gözümün önüne... Behice hanımın diri bir tavırla volta atışı ve tel örgülerin çevresini turlayışı, güzel sesiyle bazen bizi kırmayıp, eski marşların bazılarını söyleyişi. İçimin kırgınlığı o zaman onlara, yani TİP yöneticilerine kırgınlığı. Onlardan, TİP'ten çoktan kopmuş oluşum. Ta '69'larda... Onun sizin okulda verdiği, o anlattığım,

ışıkların söndüğü konferans, o konferansta senin omzuna vurup tanışmış oluşumuz; bizler için olağanüstü önemli günlerde yapılan kongrelerdeki konuşmaları Behice hanımın; yıllar sonra 12 Mart çıkışında Spor Sergi Sarayı'nda yaptığı ve artık senin duyamadığın konuşma; o konuşmayı dinlerkenki duygularım; salonun kalabalığı ve daha sonra toplantı üstüne yazdığım yazı geliyor aklıma. 15 Kasım 1976 tarihini taşıyor defterimdeki yazı. Senin doğum gününde yazmışım ve artık senin asla okuyamayacağın bu mektubu:

"İyi ki doğdun Sinancığım, iyi ki doğdun. O içtenliği görebildi seni tanıyanlar; o yalınlığı; o zekâyı gözlerinde parlayan; o özveriyi, kimseleri aldatmayan o dürüstlüğü; görebildiler o atikliği, inceliği, coşkuyu dolu dizgin; hüznü, acıyı elle tutulur; sevinmeyi anlatılmaz ışıltılarla; güveni dağ gibi; hoş sedayı, o filinta endamı, o güzelliği, o espri gücünü, o telaşı kimi zaman; o sakinliği, o dövüşkenliği, belagatı, sürükleyiciliği, netliği, başarıyı, disiplini, düşünceliliği, özeleştiriyi görebildiler. Tadabildiler dostluğu, arkadaşlığı, anlayışı, hoşgörüyü, sözü doğruluğu, adam kayırmamayı tadabildiler. Düşmanlar kin ne imiş gördüler, öfkeyi; ölmek var dönmek yoku davadan.

Ben hem bunları gördüm hem gözlerinde erimeyi, omzuna sonuna kadar yaslanmayı, kollarının gücünü, dostluğunun imkanını, yoldaşlığını, merakını, şevkatini, üste titreyişini, neşelendirişini, üzmekten kahroluşunu, sevmeni, aşkının mutluluğunu, armağanın oğlumuzu, bazı konularda tartışmanın sevincini ve ızdırabını tadabildim.

İyi ki doğdun Sinancığım.

Sürünerek gittim gene bugün mezarına. Orada durdum düşündüm yeniden. Kavgaya getirdiğiniz o döğüşken, o kararlı ruhu. Onu nasıl mal edeceğimizi harekete. Hangi tavırlara en güzel bir eleştiri oluşunuzu düşündüm. Aynı zamanda eleştirilecek yanlarınızı da.

Ölümün uzaklaşışını düşündüm sonra. Çiçeklerini. İlk gün oralardan gelen dağ çiçeklerini.Toprağına baktım, mezar taşına. Dayandım öylece taşa. Ağlasam ağlamaları beğenemedim; döğünsem döğünmeleri, toprağına kapanmaları da.

Sonra yalnızlığımı düşündüm bir kere daha. Arkadaşsızlığı onca arkadaşa rağmen. Sevdasızlığı düşündüm, Taylan'ın babasızlığını, ananın babanın oğulsuzluğunu.

Dünyanın, dostların, uçan kuşun, dal süren, yaprak döken, meyve veren ağacın, evimin, ömrümün Sinansızlığını düşündüm. Sosyalizmin has çocuğu. Sosyalizmi, sosyalistlerimizi, hareketin bir yakasının hanyada, bir yakasının konyada oluşunu düşündüm. Sağ kalamazlığınızı, kurşunları, pusuları, jandarmaları, sabah seher yelini düşündüm. Örgütsüzlüğü bir de.

Düşünmeyi düşündüm sonra. Yürüyen, tökezleyen, dinlenen, eğlenen, koşan, davranan, tafralanan, hışırdayan, gülen, hüzünlenen, dalayan, tebelleş olan, abanan, ağlayan, durulan, coşan, yeniden dörcelenen, doğan, çekiç sallayıp, toprak süren, kin tutup hesap soracak olan hayatı düşündüm.

Öylece düşündüm; kendimle kaldım mezar taşında.

Hiçbir şey, hiç kimse imdadıma yetişmedi sosyalizmdem başka. Sosyalizmse öylece duruyor işçi sınıfsız, ağzı dili lal, kimi zaman nezarette, kimi zaman ekonomizmden sille yiyip inmeleniyor, susuş kumkumalığından, sekterlikten yakasını kurtaramadı. Sol çocukluktan da, kariyerizmden de... Güçleri bir araya getirmeyi öğrenemedi. Sosyalizmi el birliği ile düşürdüğümüz hali düşündüm.

Dün geceyi düşündüm, Şili Dayanışma Gecesi'ni.* Herkes oradaydı. Bir zamanların arkadaşları vardı. Sağa bak tanıdıktı, sola bak tanıdık. Çeşitli gruplardan, fraksiyonlardan, "parti"lerden. Bu insanların hepsi bir başkasını görmekten acı çekiyordu, sıkılıyordu yahut. Birlik ruhu yoktu. Tam manasıyla birlik olamazdı şüphesiz ama, bu kadar da bölünmüşlük, suni değil miydi? Ortak tek duyguları baktım hüzündü. Elini gezdiriyordu salonda hüzün. İnsanlar hapse girip çıkmışlar, işkenceler görmüşler, sürgünler, hasretlikler, ihanetler, zulümler... Ölümler görmüşlerdi, görüyorlardı ve daha da göreceklerimizden mada...

Şilililer vardı güzelim sesleri, çalgıları, şarkıları ve faşizme karşı meşgaleleriyle. Üç kişiydiler. Ne kadar insan katletmişti Şili'deki adı Pinoşe olan faşizm. Coşkuluydular; belli, yurtlarını özlüyorlardı.

Platin saçlı bir "genel başkan" konuşurken baktım gözlerim yaşarıyor. Kaç defa dinlemiştik bu sesi. O bir zamanların

* Spor Sergi Sarayı'nda gerçekleşen gece çok kalabalıktı. Şili'den Inti Illimani ve Türkiye'den birçok müzisyen katıldı. (y.h.n.)

"parti"sinde, üniversitelerde amfilerde, kongrelerde. Senin ona "teyze" deyişin düşüyor aklıma. Bir zamanlar uğrunda ölebileceğimiz o "parti" düşüyor. Mitingleri, kapalı salon toplantıları, seçimleri, millet vekilleriyle... Olağan ve olağanüstü kongreleriyle, ili-ilçesi, özellikle Ankara-Çankaya ilçesiyle, koşuşturan militanlarıyla o parti düşüyor aklıma. Gençlik teşkilatı FKF, onun kuruluşu, işleyişi, bu gençlik örgütünün, o partiyle ilintilerindeki prensipsizliği, sonra Dev-Genç, ölümünüz düşüyor aklıma... Şimdiki halimiz. Hemencik geçiveren, bir saniyelik bu düşüncelerin ömrümün en güzel kaç yılını kapladığını biliyorum. Yeniden yaşasam gene öyle yaşamayı seçeceğim ömrümün o yılları. Bir çok gerçeği bilemediğimiz, bilmeye de o yıllar imkanımızın olmadığı günleri düşündüm.... Neleri, nasıl söylemek gerektiğini bu konuda. '60'lardan bu yana, on altı yıldır siyasetiyle hem hal olmuşluğumuz var bu yurdun. İşte bu 16 yılın bütün düşünce davranış, duygu, ilişkiler bütününü kâğıda dökerken düşünüyor ha düşünüyorum."

1976 yılının Kasım'ındaki yazı sürüp gidiyor daha... Şili gecesiyle ilgili bu yazıdan çok daha önce, 1973'lerde gene sana yazdığım ve gene senin asla okuyamayacağın Şili'yle ilgili mektupsa:

"Sinança ah... Neler oldu bir bilsen... Bir bilsen neler oldu dünyada. Şimdi yüzlerce işçi kurşuna dizilmekte Şili'de. Allende'yi öldürdüler. Halk direniyor. Ama Şili için kısa vadede kurtuluşu göremiyorum, okuduklarıma bakılırsa, öğrendiklerimin ışığında. Bir gün mutlaka tabii ama...

Bazen içimden oralarda olmak geçiyor. Yanıyor yüreğim, dövüşsem diyorum. Kurşuna dizilen yoldaşlarım geliyor gözümün önüne, silah atan direnen kardeşler, Şili'li kardeşlerim... İmha ediliyorlar... Ah imha! Sonra, kalacak kahramanlıklarla kalabalıklanıyor içim, hıncım artıyor. Bakıyorum ki burdayım ve ağlıyorum. Ve işte Sinancığım bu 1973'lerdeki yazdıklarım da sürüp gidiyor...

Platin saçlı "genel başkan"ın şu 2004 yılında okuduğum, babana yolladığı mektuplarının hatırlattığı, çağrıştırdıkları da bunlar velhasıl. O gün, 1967'nin o son günlerinde yollarda yürürken barış severlerle ilgili anlattıkların, bu gün sözü buralara kadar getirtiyor insana işte sevdiğim. Ve senin altı yedi yaşında olduğun o yıllarda Behice hanımın içerden babana yazdığı bir kaç mektup daha var. Annenin babana yazdığı mektuplar ise o kadar çok ki... Şimdi okuduğum şu mektuptan anlaşılıyor ki artık çoktan sürül-

müş Yozgat'a annen, önce sizden ayrı kalmış bir süre, sonra sizi yanına aldırmış, oralarda okula gitmeye başlamışsınız bu kez de. Dedim ya bazen gülerek, bazen iki gözüm iki çeşme okuyorum mektupları:

Kasım 1950 / Yozgat

"Sevgili Adnan'ım

Dün bugün mutlaka gelmesi lazım gelen mektubunu alamadım. Acaba fazla meşgul olduğu için yazamadı mı diye düşündüm. Belki de iki mektubunu birden alırım.

Bugün gazete geldi. Ben soyunuyordum. Sinan heyecandan titreyerek bana geldi, parmağını Ulus'ta çıkan resminin üzerine koymuş: "Bu kim anne? Söyle bu kim?" Babanı tanımadın mı dedim. Gezmeğe gittiğinizi, resminizi çektiklerini söyledim. Sonra da gazeteyi kaldırdım. Ondan sonra huzuru çok kaçtı. Zorla yatırdım. Şimdi biri sağımda, biri solumda mışıl mışıl uyuyorlar. Bir taraftan sana yazıyor arada da gözlerimle ikisini okşuyorum. İyi ki getirttim, yoksa bütün seneyi nasıl geçirirdim diyorum.

Bizim ailenin intibak kabiliyeti müthiş. Oğlanlar da alıştılar. Hele kamyona deli oluyorlar. Fakat sokak zevkinden mahrum olduklarını taktir edersin. Çocuklarla çok anlaştılar. Geçen ay başında liseye bir hoca tayin edilmişti. Günün birinde ortadan kayboldu. Sonra müdüre bir mektup gelmiş: "Yolda giderken bir kamyona rastladım. Bir anda Yozgat'a tahammül edemeyeceğimi anladım, atladım gidiyorum. İstifamı bakanlığa vereceğim." O kadar tahammül edilmez bir yer değil ama edememiş işte.

Bu gün ilk soğuk dalgası başladı. Lise kasabanın bir ucunda. Açıktan kopup gelen rüzgârın yanaklarımı kavurduğunu düşündüm de kışın ne kadar soğuk olacağını kestirmeğe çalıştım. Oğlanlara kalın takımlar hazırlamalı. Mektepleri eve pek uzak değil ama yine de birkaç yüz metre yürümeleri lazım.

Davanız hakkında biraz malumat verebilir misin? İkinci celse ne zaman? Resimde biraz zayıf görünüyorsun. Yarın İstanbul gazetelerine de bakacağım. Artık hemen her gün seni bekliyoruz. Çocukları omzunda taşıyacak kadar kuvvet topla. Oğlanlar öyle ayrılık acısı çekmişler ki bir an yalnız kalmak istemiyorlar. Hele Sinan her işiyle benim meşgul olmamı istiyor. Ben mektepten dönmeden yemek ye-

miyor. Onları nasıl içim sızlayarak bıraktığımı, onlarsız geçen günleri nasıl bir türlü tüketemediğimi, çocuklara karşı nasıl bir vicdan azabı duyduğumu şimdi söyleyebilirim artık. Ama onların rahat olduğunu bilseydim bu acıya seve seve aylarca katlanırdım.

Evi haraca kesmişler. Bizden mektup aldıkları günler sebepsiz yere saatlerce ağlarlarmış. Babaannelerini o kadar bıktırmışlar ki "bana sakın mektup bile yazmayın" demiş. Huyları değişmiş. Benim baskıma ancak razı olabiliyorlar. Onlar o minicik iç alemlerinde neler, ne fırtınalar geçirdiler kim bilir! "Yozgatı sevdiniz mi?" diye sordum. Sen varsın ya, güzel dediler. Belki tam bu kelimelerle ifade etmediler ama buna yakın konuştular.

Günaydın Adnancığım. Birkaç geceden beri iyi uyuyamamıştım. Akşam pek uykum geldi. Bütün gece uyudum. Tabir caizse bütün gece de rüya gördüm. Rüyalı uyku bir şeye benzemiyor. İnsan yoruluyor adeta. Ama bir hayli eğlenceli fasılları vardı rüyamın.

Dün sana 30 lira yolladım. Sana vadettiğim parayı... Maalesef henüz ekim maaşını vermediler. Bakanlık rapor mazeretini kabul etmemiş. Mektep o devre için maaşsız mezun kabul edilmemi teklif etmiş. Henüz buna cevap gelmedi. Müstafi addedilmem gerekirmiş. Çocuk zammı için de senin işte olmadığını ispatla meşgulüm. Mektubu bu sabahki postaya yetiştireyim. İlk derse de yetişmem lazım. Oğlanlar biz de yazalım dediler ama vakit yok. Hatice'den selamlar. Oğlanlarla birlikte hasret ve sevgi ile gözlerinden yanaklarından öperiz sevgili Adnan'ım.

Nazife Cemgil
Nakıpzade Cami karşısı 13"

Mektup tarihsiz. Ama Askeri Cezaevi müdürünün "görüldü 20.11.1950" parafı olmasaydı bile kestirilebilirdi ne zaman yazıldığı. Babanların duruşması ile sizin Yozgat'a getirtilişiniz çakışmış sevdiğim. Annene elinde gazete, koşup da "Bu kim anne, söyle bu kim?" deyişini gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. O heyecanını, telaşını, babanı özleyişini, al al olmuş yanaklarını. Çocukların gerçekliği, adını koymadan sezinleme kabiliyetinin içini nasıl burkup, ezdiğini. Size söylenmeyip, belli edilmemeye çalışılsa da çevrenizde olup bitenlerden, ya da bir şeyler konuşulurken siz konuşmanın üstüne gelince susuluverişinden, anlamazsınız diye kimi fısıltılardan sezinlemiş olduğun gerçekleri.

O gün "zorla" yatışının ve "huzur"unun kaçışının nedeni, babanı çok özlemiş olmanın yanı sıra, sezdiğin bu gerçeklerin de payı var mıydı acaba Sinancığım? Biraz daha büyüdüğünde, tavan arasındaki kupürleri, bir rastlantı sonucu bulduğunu ve gizlice okuduğunu söylemiştin bana. "Bize söylemezlerdi ama bir şeyler olduğunu sezerdim ben zaten. Küpürleri okuyup gerçeği öğrendiğimde meselenin saklanmış olması bana çok kötü gelmişti. Açık açık söylenmiş olsaydı o denli kötü olmayacaktım. Bize yalan söylenmesine, aldatılmaya alışkın değildik. Ama en önemli bir konuda böyle davranılması iyi gelmemişti bana. Neden yaptıklarını da anlayamamıştım. Şimdi de anlayabildiğimi söyleyemem. Bizi korumak için yaptılar mutlaka ama, zaten çevre bilirdi ki, çevrenin bilip dedikodular ürettiği bir konudan bizim haberdar edilmememiz garibime giderdi doğrusu, hınçlanırdım. Hele lisede. "Sicilli Komünist"lerin çocukları olduğumuz için yanımızda bizi kışkırtacak laflar edip dururlardı. Onlarla baş edebilmek için bilgilenmeye ihtiyacımız vardı. Ben de bunu evde, karşı düşünüyormuşum gibi sağlamaya çalışırdım".

Bazı şeylerin bilinmesi bazen çocuğun okulda kendi başını derde sokmasına da neden olabilir biliyorsun. Çocuk kısmı bazen bilemez hangi gerçeği, ne zaman, nerede söyleyeceğini. Velhasıl söyleseler bir türlü, söylemeseler bir türlü. Ama gene de hazırlamak gerektiği açık bazı konularda. Pek aynı değil ama ,benzer bir şey yaşamıştım oğlumuzla ilgili. 1 Mayıs'ı bizim okullarda "Bahar Bayramı" diye okuturlardı bilirsin. Evde tabii 1 Mayıs işçi sınıfının birlik, dayanışma ve mücadele günü olarak anılıyor. Hatta neden işçi bayramı olduğunu bile sormuştu Taylan bana. Dilimin döndüğü kadar anlatmaya çalışmıştım. Sınıfta herkes: "1 Mayıs Bahar Bayramı" deyince, Taylan parmak kaldırıp, "1 Mayıs Bahar Bayramı değildir öğretmenim, işçilerin mücadele ve dayanışma günüdür" demiş. Neyse ki ilkokul öğretmeni çok iyi bir öğretmendi de söylediği bu söz oğlanın başına her hangi bir dert açmadı. "Ha öyle mi Taylan, peki" deyip, onu oturtmuş. Siz ilkokuldayken, sınıfta konu Kore Savaşı'yken veya NATO iken, sizler de Kore Savaşı'na katılmanın yanlış olduğunu, bu savaşın sırf amerikan çıkarlarına hizmet ettiğini filan söylediğinizi düşün bir Sinancığım. Hele o yıllarda, DP'nin iktidara yeni geldiği, okullarda NATO günleri kutlandığı, ortalıktan Amerikan hayranlığından geçilmediği ve millete bedavadan

"Amerika... Amerika... Müttefikiz seninle hürriyet savaşında" gibi şarkıların plaklarının dağıtıldığı günlerde. Zor bir durum velhasıl sevdiğim.

Annenin babana, babanın annene yazdığı mektuplar dedim ya epey kabarık. Annenin kendi mektubunda belirtip, babandan gelmesi gerekirken daha almadığı mektup, babanın 10 Kasım 1950 tarihli şu mektubu mu acaba?:

"Sevgili Nazifeciğim;

Dün Hatice'den telgraf aldım. Cumartesi'ye hareket edeceklerini, Pazar sabahı yedi buçukta Ankara'da olacaklarını yazıyor. Maalesef onları görebilmeme imkan yok.

Sana bunları biraz da beyhude yere yazmış oluyorum. Çünkü sen bu satırları okurken onlar yanında olacaklar. Sevgili oğlancıklarımı benim için de çok çok öp. Mektuplarım eline en az beş günde geçtiğine göre, sen şimdi bunları Çarşamba günü yani ayın on beşinde okuyacaksın demektir. Bu gün Sinan'ın doğum günü. Her halde bu gün onları sevindirecek bir şeyler hazırlamışsındır.

Yine bu gün (yani Çarşamba) muhakememiz başlıyor. Geçen günleri hep, mahkemeye gidip dosyayı tetkik etmek ve not almakla geçirdik.

Dosyamız birçok kaatlarla hayli kabarık olmakla beraber içinde aleyhimize delil olabilecek, bizim suçlu olduğumuzu ispat edebilecek tek satır yok. Zaten olması da mümkün değil. Bunun için neticeyi büyük bir güvenle bekliyorum.

Gönderdiğin resimlere çok sevindim. Bunların (daha doğrusu birinin, çünkü ötekinde sen görünmüyorsun) gelişi, senin için kafamdan bir türlü atamadığım endişelerimi azalttı. Hele resmin güzel bir havada çıkmış oluşu da bunu kuvvetlendirdi.Resim pek küçük olduğu için senin ne kadar şişmanladığını tayin edemedim. Yüzün hafifce toplu görünüyor galiba. Fakat rica ederim sakın fazla şişmanlamaya heves etme! Tartıl, eğer 51 kiloyu geçmişsen derhal perhize başla! Bunu şaka söylediğimi ilaveye lüzum görüyorum, çünkü son mektuplarında o kadar çok şişmanlamaya başladın ki, adeta, birkaç dirhem eti kendine çok görüyorsun diyeceğim geliyor.

Dumrul'la, Sinan şimdi ne yapıyorlar? Mektebe yazdırdın mı? Yozgat'a geldiklerine, sana kavuştuklarına kim bilir nasıl seviniyorlardır. Ben de bir aranıza katılabilsem. Çocuklar da oraya geldikten

sonra artık İstanbul'u aramıyorum. Yalnız annemle, teyzemin sıhhatlerini düşüneceğim o kadar. Siz geldikten sonra Yozgat vilayeti nazarımda kıymet kazandı.

Bu gün yine dosya tetkiki için mahkemeye gidiyorum. Yarın teyzemin işinin istinabesi var. O her halde gideceği günü unutmaz. Sana çocuklar için istettiğin aşıları gönderttim. Aldın mı?

Bir araya gelişinizin sevinciyle seni ve çocuklarımı kucaklar, hasret ve sevgilerimle gözlerinizden, yanaklarınızdan öperim sevgili Nazifem.

Adnan'ın

Hatice'ye de çok selamlar. Yeni ahbaplar edindi mi? Ev sahiplerine de selamlar."

İçinde yargılananların suçlu olduğunu "ispat edebilecek tek satır" bulunmayan dosyalarla görülen davaların ne ilki, ne de sonuncusu elbette babanların tam senin yaş gününde görülmeye başlayan davaları. Kararların başka mercilerce çoktan verilmiş olmasına rağmen, bu davalar öyle sanki adil bir yargılama yapılıyormuş gibi günlerce sürüyor. Dünyada Kore Savaşı'na karşı çıkan başka barış güçleri de var. Hele İkinci Dünya Savaşı'nın daha yeni bittiği, korkunç etkilerinin acısının geçen beş yıla rağmen sürdüğü bir sırada... Elbette ki pek çok ülkede tepkiler artıyor. Sosyalist blokla, kapitalist bloğun "soğuk savaşı"nın sıcak göstergesi olan Kore Savaşı, hele NATO ülkelerinde, halkı hangi emri vakilerin beklediğini açıkça göstermesi bakımından da önemli. Bu nedenle protestolara, tepkilere yol açıyor.

Babanların duruşmalarından çok önce, Ağustoslarda Mehmet Ali Aybar'ın babana yazdığı mektupta bu karşı çıkışların Fransa'dakine değinilmiş. Ve tabii Askeri Cezaevi müdürü, Aybar'ın mektubuna da bir "görülmüştür" damgası basmış:

"27 Ağustos, 1950
İstanbul

Kardeşim Adnan,

Rahatınız iyiymiş; askeri cezaevleri sivil hapishanelerden iyidir derlerdi, demek doğru. Sıhhatinin, neşenin yerinde olduğu da resimlerden belli. Hele bir tanesine bayıldım: Cigaranın dumanını sa-

vurtuyorsun hani. Ferahlı şeyler de düşünüyorsundur. Geçenlerde size gittim; Nazife hanım evde yoktu, annenle oturduk. Annene bayıldım; o kadar metin ki... Behice'ye de yazdım; Paris Radyosu dün gece şöyle bir havadis verdi: Fransa'da 18 barışseveri mahkemeye vermişler. Onlar da Kore'ye asker yollanmasını protesto etmişlermiş. Askeri mahkeme haklarında beraat kararı vermiş. Mahkeme kararı üstüne halk şenlikler yapmış. Düşünüyorum: Mutlaka sizler de beraat edeceksiniz diyorum. Çünkü Türk hâkiminin Fransız yargıcından daha az adil olduğunu, hadiseleri daha az kavradığını kabul edemem. Roanne Mahkemesi'nin beraat kararı, bana sizin de beraatinizi müjdeliyor gibi geldi.

Bir isteğiniz var mı? Gazete, kitap falan gibi, yahut görülecek bir işin. Hemen yaz. Her ne kadar tanımıyorsam da arkadaşlara selam ederim. Seni tekrar tekrar kucaklarım kardeşim. Siret mahsus selam eder.

M. Ali Aybar"

Ama ne yazık ki, Aybar'ın beklediği beraat müjdesi yerine Fransız Mahkemesi'nin kararının tam zıddı bir karar ulaşıyor herkese: Mahkumiyet! 1950 sonrası Fransa'nın barışçıları beraat ederken, Türkiye'nin barışçıları modern-antika karması karanlığın iktidarınca yargılanıp, mahpus ediliyorlar işte böyle. Demokrat Parti hükümeti Amerikan emperyalizmine, barışseverleri hapse atarak yaranırken, bizdeki "demokrasi"nin ne menem bir demokrasi olduğunu da göstermiş oluyor tabii. Böyle "demokrasi"nin, böyle kararı. Böyle kuşun böyle yahnisi yani. Mesele hâkimlerin adil olup olmadığında değildi çünkü...

Onlar savaşa karşı çıktıkları için mahkum edilmişlerdi ama, yalnız Türkiye için 700'den fazla ölü, 2000'den fazla yaralı, 200'den fazla tutsak, 175 kayıpla kapanan Kore Savaşı, Türkiye'de bu bilançodan sorumlu olanların, para babalarının işine yarayacaktı ve NATO'ya kabul edilmekle ödüllendirileceklerdi. Kore Savaşı'nda ölen, yaralanan, kaybolan diğer uluslardan, ABDli, Koreli, Çinli insanların sayısı ise, yani o savaşın genel "bilanço"su, bu rakamların kat be kat üstündeydi elbette.

O gün Kuğulu Park'ta yürürken emperyalizmin Birinci ve İkinci Dünya Paylaşım Savaşları'ndaki, Kore'de ve gündemdeki Vietnam Savaşı'ndaki vahşetini biliyorduk bilmesine elbette ama ağaçlarda birikmiş karlara ve insanın iliklerine işleyen soğuğa al-

dırmadan yürüyor yürüyorduk parkta. Kuğuların baharda yüzdüğü su donmuş muydu? Kuğular orada değildi mutlaka. Öylesine ilgim sana ve konuştuklarımıza yönelmişti ki, anımsamıyorum bu ayrıntıları. Çevrenin, içimizin sıcaklığı ve heyecanıyla zıtlık içinde olduğu duygusunu hatırlıyorum yalnızca. Soğuk, durgun, ıssızdı belki çevre ama kışın güzelliği senin yanımda olmanla artıyordu; bunu da duyumsuyordum. Seyrettiğimiz film, atom bombası, İkinci Dünya Savaşı, Barış Severler Hareketi, babanın içeri alınması, Yozgat'a sürgün edilişi annenin... Bu acılı, kahredici, üzüntülü şeylerden konuşsak da, artık onların geçmiş oluşu, birlikte olmanın tadını arttıran titreşimin yoğunluğu, gelecek güzel günlere duyduğumuz inanç, adını koyamadığımız binlerce şey sevindiriyordu bizi. Üstü silme karla örtülmüş bir banka oturduk. Kalktığımızda kardaki izler güldürmüştü ikimizi de. Harita gibiydi. Sonra başka banklara da "kardan haritalar çizmek" amacıyla oturup, kalktık . Bir ağacın altındayken dallarını silkeleyip, karların üstüne dökülüşünü seyretmek için yana seyirtmiştim. Simsiyah saçlarında dallardan dökülen kar tanecikleri ne güzel duruyordu. "Şirin! Hatırladığım kadarıyla kar topunu seviyordun değil mi? Al sana işte bir kar topu!" deyip yerden aceleyle aldığın, şöyle bir sıkıştırdığın kar topunu fırlattın. Bana değmemesi için eğildimdi. Ama paltomu sıyırıp geçmişti. Ben de davrandım karlara.Sen o arada bir yenisini atıp fırlattın. Benim attığımsa senin uzağından geçti. Bu arada bana doğru gülerek geliyordun. Yanıma geldiğinde, atkının ucu, demin yerden karları avuçlarken kar olmuştu. Onları silkeledim. Ağır ağır bir tur daha attık. Hiç kimselerin olmadığı parktan çıktığımızda, çay içecek sıcak bir yer aramaya başlamıştık. Bir taraftan da Kızılay yönüne doğru yürüyorduk.

Önünden geçtiğimiz bir çok evin mimarisi çok güzeldi. Geleneksel Türk evlerinin mimarisinin geliştirilmiş şekli olan bir evin mimarının kim olduğunu söyledin bana. Gerçekten çok hoştu bina. O köşklere has ince çizgilerle, modernlik çok güzel bir şekilde sentezleştirilmişti. Hayran hayran baktık. Yakandaki rozetini sormuştum o ara. Mimari rozetiymiş ve insanın yaptığı ilk pilanı sembolize ediyormuş. Hatta çıkarıp, elime vermiştin daha iyi göreyim diye. Küçücük bir şeydi. Nerdeyse bir santimden küçük bir kare. Bir milim kalınlığında metalden yapılmış karenin kenarlarının birinde küçük bir açıklık vardı. Kapının yeriymiş...

Çok ilginç gelmişti bana. Sonra da kendi elimle tekrar siyah kabanının yakasına takmıştım. Nefeslerimiz birbirine karışıyordu, heyecanlanmıştık. Çok kısa süren bu duraksamadan sonra yeniden yürümeye başladık. Demin ki güzelim evden başka diğer evlerin de mimarisine de bakıyor, üstünde konuşuyorduk ama, benim aklımın artık mimaride filan olduğu söylenemezdi. O günden çok daha sonra, bu günü ve yürüyüşümüzü konuştuğumuzda gülüşmüştük o günkü halimize, senin de aklının evlerin mimarisinde olmadığını söylemiştin bana. "Ben seni bir güzel öpmek istiyordum açıkçası sevdiğim. Ama kendimi zor tuttum. Oğlum Sinan dedim kendime, bir çuval inciri berbat etmek olur bu, baksana o hiç oralarda değil" "Hiç de değil Sinancığım, ben de oralardaydım!" "Nerelerdeydin, nerelerdeydin bakalım" demiş sarılmış, öpmüştün bir güzel beni, "o günün acısını mutlaka çıkarmalıyım" deyip tekrar tekrar öpmüştün.

Kuğulu Park'ta yürüdüğümüz o gün soğuğa aldırdığımız yoktu ama artık fena halde üşümüştük, "Buralarda pastane mastane bulamıyacağız anlaşılan Şirinciğim, gel en iyisi biz, dolmuşla Kızılay'a inelim" demiştin ve benim: "pastane bulamasak da mastene bulurduk belki" cevabıma gülerken, oradan geçen, o zamanların "steyşın" dolmuşlarından, önde iki kişilik yeri olanlardın birini durdurmuştun. Adet olduğu üzere şöförün yanına önce sen bindin, ben de senin yanına.

O yıllarda dolmuşlarda 45'lik plaklar dinlenirdi. Alaturka, aranjman, bazen türkü ne varsa. Arabeskler yeni yeni yaygınlaşıyordu. Ben pek bunlara katlanamıyordum. Bindiğimizde gene bir plak çalıyordu. Ama çok açılmamıştı sesi. Hatta kısılmıştı da diyebilirim. Ordan burdan sohbet edildiğinden belki de kısmıştı şöför. Kapıyı kapadığımızda, sohbete kaldıkları yerden devam ettiler içerdekiler. Günlük siyasetten tutalım da her şey konuşulurdu dolmuşlarda. Artan petrol fiatları, odunun kömürün "bu kara kışta" pahallılığı, günlük politika, Ankara'nın pis havası.. Her şey ama her şey... O gün biz de sohbete katıldık mı hatırlamıyorum. Kızılay'a yaklaştığımızda, ayağını ileriye doğru gerip, arkaya kaykılarak cebinden bozuk para çıkarıp şöföre uzattın. Sonra da "bizi gökdelenin orda indiriverin" demiştin. Erkeklerin bu kaykılarak ceplerinden bir şey çıkarmaları hareketinden nedense çok hoşlanırdım. Senin halinden ise tabii büsbütün hoşlanıyordum. Sana bakıyordum yan gözle.

O gün Kızılay'da hangi pastahaneye oturduk? Ya da pastahaneye oturmaktan vazgeçip gene işkembeciye mi gittik? Onu izleyen günlerde artık seninle sık sık buluşuyor, günlerimizin çoğunu birlikte geçiriyorduk. Partide, eylemlerde, toplantılarda, yürüyüşlerde hep birlikteydik. Aramızda sevda çoktan örülmeye başlamıştı. Ama ondan hiç söz etiğimiz yoktu.

1967 yılı sona ermiş, 1968 yılına girmiştik. O yıl başını nasıl geçirmiştik? Sen bize mi gelmiştin? Her zamanki gibi gene çaylar içip, bir şeyler mi yemiştik? Ya da FKF'de gündüz türkülü, şiirli bir toplantıya mı gitmiştik? İstanbul'dan arkadaşlar mı gelmişti? FKF'de bir toplantıdan sonra İstanbul'dan gelmiş arkadaşlarla hep birlikte türküler söylediğimiz gün o yıl başı mıydı? Hani şu senin benim yanıma oturup da hiç yanımdan ayrılmadığın gün. Ruhi Su'dan yeni öğrendiğimiz türküyü söylüyorduk tüm arkadaşlarla. Türkünün "Evlerinin önü zeytin ağacı / Dökülmüş yaprağı kalmış siyeci / Eğer senin gönlün bende yoğ ise / Sen bana kardeş de ben sana bacı" dörtlüğünü bana dönerek öyle güzel söylemiştin ki içim bir tuhaf olmuştu. Resmen türkünün burası özellikle bana yöneltilen bir soru gibiydi. "O da beni seviyor, o da beni seviyor" diye tekrarlayıp duruyordum içimden. Neredeyse dayanamayıp, "benim gönlüm de sende Sinancığım" deyiverecektim. Ama tuttum kendimi. Hatta açıkça "Ha ne dersin bu dörtlüğe Şirin?" sorunu da duymazlıktan geldim o kalabalıkta. Zaten türkü daha bitmemiş, sürüyordu, "ne diyeceğim" diye belli belirsiz mırıldanıp türkünün arkasını söylemeye koyuldum: "Yoruldum da yol üstüne oturdum./ Güzeller başıma derilsin deyi/ Gittim padişahtan ferman getirdim/ Herkes sevdiğine sarılsın deyi" Senin birinci dörtlükle bu denli ilgilenmeni, bana doğru özellikle dönerek söylemeni, üstelik türkünün arkasını söylemeyi kesip de bana soru sormanı "ilanı aşk" olarak alıp almamakta teredüt etmiştim işte ; hoş sonra gelen dörtlük de benim cevabım niteliğinde sayılabilirdi doğrusu. Ama ben senin gibi bunun altını çizmek istemedim. Ve sana bakarak söylemiyordum da. Belki de ben Antalya'dan döndükten sonra olmuştu bu, FKF Kongresi'nden hemen sonra ya da yılbaşında mıydı? O yıl başını nasıl geçirdiğimizi hatırlamıyorum işte. Yılbaşılarında kendinden geçerek eğlenmelere zaten oldum bittim karşı çıkardım. Ama kendince, eş dostla eğlenmeyi severdim oysa.

Hele çocukken yılbaşlarında bir evde toplanıp, eğlenmek, iple çektiğim, çok sevdiğim, bir şeydi. Tombalalar çekilir, "ıspanak yat-

tı kalktı, yatsın kalksın pırasa" gibi oyunlar ya da "sessiz film"ler oynanır; meyveler, kuruyemişler yenilir, "Milli Piyango"nun büyük çekilişi heyecanla radyodan dinlenirdi. Kasabanın o durgun havasında yılda bir yaşanan bu gece 12'lerden sonraya kadar "uyumama özgürlüğü" içimin içime sığmamasına yol açar, olağan üstü bir şeylerin beni beklediği duygusuyla girerdim yatağa. Sonra üniversiteye gelip de arkadaş evlerindeki yılbaşlarını yaşayınca sevincim tam tersine sıçramıştı çoktan. Oralarda ellerinde içki kadehleri, bazılarının birbirini ancak o gün tanımış olduğu bu ilintisiz kalabalık, eğlenilmeden, eğleniyormuş gibi yapıldığı duygusunu uyandırırdı nedense bende. Eğlenmek zorunda olup da eğlenmeyen, ha bire içki içen insanlar. Çevremdekilerin hüzünlerini sıkıntılarını, adeta şampanyayla yıkayıp görünmez kılmaya çalıştıklarını sanırdım. Yılın diğer günlerinde akıllarından çıkmayan pek çok şeyin, yılın bu son gününde de hatırlanışına içerlemenin bir belirtisiydi sanki yapılanlar. Hüzünlerini, hayattan sıkılıyor oluşlarını çekip alamazdım arkadaşlarımın. Çeşitli çevreden bu arkadaşlarımın ve onların tanımadığım arkadaşlarının hayatına sanki kıyıdan bakardım. Yılbaşlarında onlara karışmayan yanım daha da belirginleşirdi. Onlar, bilmediğim bir hayat edinmiş gibi gelirdi bana. Üniversiteye başladığım ilk yıl Olca'yı arayıp, arayıp sonunda bulmuş ve onun beni de götürdüğü böyle bir yılbaşında tas tamam bu duyguları yaşamıştım. Daha sonra ona iğreti duran bu hayata neden "peki" dediğini sormuştum hatta. Sıkılıyordu. Daha sonra Yeşimlerin evinde biraz daha farklı ama gene hüzünle tıka basa dolu bir yıl başını hatırlıyorum. Hiç değilse orda güzel müzikler dinlemiştik. Bir de tabii "Yılbaşı Baloları" veya "Eğlenceleri" denilen, partiler vardı. Böylesi balolara ve eğlencelere hiç mi hiç katılmadım. Şehrin çığrından çıkan bu yılbaşı eğlencelerine tepki duyardım. Hatırladığım yıl başları sayılıdır.

Bunlardan biri de '65'i 66'ya bağlayan bir yılbaşı. Yılın o son gününde Özkan Mert İstanbul'a *Sosyal Adalet* dergilerini götürecekti. Bense Erses'in ille de gidelim diye beni razı etmeye çalıştığı bir arkadaşın evine gidecektim yılbaşı için. Özkan askere gitmeden önce Ankara'ya uğramış, bazı arkadaşları görmek istemişti; Ataol'u, İsmet'i, Haluk'u, Abdullah'ı... İzmir'den tanıdığım Özkan'ı ürkek kediye benzetmiştim bu kez. Pek konuşmuyor, yalnızca izliyor, askere gitmeden önce hemen her şeyi belleğine yer-

leştirmek, askerliğin şimdiden üstüne yığılan karabasanını böylece gidermek istiyordu sanki. Belli etmek istemediği bir içerleme içindeymiş gibiydi. Ya da içinin içine sığmayışını bu içerleyiş ve ürkeklikle bastırmaya çalışıyorudu. Uzatmalı sevgilisi Özel'den ayrılmıştı. Kimsesiz, tek başına kalmışlığı hayata ve şiire dair sorulara vermeye çalıştığı cevapları belirginleşmeye başlamıştı gözünde ve içinden şiirler yazmayı sürdürüyordu. Herşey şiir vesilesiydi sanki. Abdullah'ın Büyük Sinema'nın oradaki odasında hep birlikte epey oturmuş, dergileri Özkan'ın götüreceği belli olunca, Abdullah o gün dergileri götürmekten kurtulduğuna sevinmiş, sonra da Sosyal Adaletin yerinden, dergi paketlerini almaya gitmiştik. O zamanlar şehrin içinden bir yerden kalkan otobüsün yazıhanesine de uğrayıp, Sosyal Adalet paketlerini emin bir yere bırakmıştık. Herkes bir yere dağılmış, Özkan'la yollarda yürümüştük. Belli bir saatte Erses'le buluşup, "Yeni Yıl"ı kutlamaya(!) gidecektik. Özkan'ın otobüsünün kalkmasına epey vakit olduğundan ona " Sen de istersen bizimle gel", dedimdi.

Gittiğimiz ev, bizim okuldan bir asistanla evli, Pıtırcık'ların eviydi. Ve o yılbaşında Erses gene Erses'liğini yapmış, kulağıma eğilip biraz önce sigara değil, esrar içtiğini söylemişti bana. Böylece ben de esrarın nasıl bir şey olduğunu görmeden, ömrümde ilk ve son defa, esrar içilen bir ortamda bulunmuş oldum. Sigara bile içmeyen bana esrar içirmek haydi haydi mümkün değildi ama Erses "duman altı" olduğumu söylemişti. Daha önceden bildiğim bu deyimin ne anlama geldiğini böylece tam anlamıyla kavramış oldum. Yoksa eskiden, yangında ya da bacadan çıkan dumanların içinde kalma sanırdım. Argo deyimleri lisedeyken espiri uğruna öğrenmeye, ezberlemeye çalışırdık. Bir kütüphane müdavimi olarak, merdivenlere çıkıp, en üstteki raflardaki kitaplara bir bir bakar, kıyıda köşede kalmış, kimsenin yüzüne bakmadığı kitapları bulup çıkarır, okurdum. Bunlardan biri de *Türkçe'de Argo* kitabıydı. Hatta kütüphaneye bakan kadın "Şirin nerden bulup okuduysan şu *Türkçe'de Argo* kitabını, her gelen bir aydır o kitabı soruyor, millete tavsiye edecek başka kitap bulamadın mı?" demiş, çıkışmıştı bana. Millete tavsiye ettiğim filan yoktu, yalnız "cızlam etmek" , "aynasızlar" gibi kitapta bulduğum deyimleri okumuştum kızlara, onlar da bayılmışlardı. Tabii "duman altı olmak" deyimine de rastlamıştım o kitapta. Ama ne anlama geldiğini ancak yeni öğreniyordum işte. O yılbaşında tabii ben, durumumda bir olağanüs-

tülük sezinlemesem de dans edip duruyordum. Esrar içilmesine ise epey canım sıkılmıştı. Aklımın köşesinden bile geçirmediğim bu oldu bittiyle karşılaşmak ise nerdeyse çileden çıkarıyordu beni, Erses'e fena halde içerliyordum. İçilen de aman aman bir sigarayı geçmiyordu oysa. Ama olsun, habersiz duman altı bile olmak canımı sıkıyordu işte. Özkan'ın otobüsünün hareketine epey zaman olmasına rağmen, hemen ordan, o evden çıkıp gitmek istemiştim. Erses kalalım diye ısrar ediyordu. Daha yeni yıla girmemiştik. Onu dinlemeyip, "Sen kal, biz çıkıyoruz" deyip, dışarı atmıştım kendimi. Özkan'da beni izlemek zorunda kalmıştı. Erses de alelacele arkamızdan bize yetişti. "Oldu bi kere işte Şirin, peki demiyor, bana kendimi tahripten başka bir seçenek bırakmıyorsun ki" der gibiydi. Daha önceki günlerde de böyle kendini hırpalayan şeyler yapar, ispirto içer, elinde kadehler kırar, beni üzerdi. Ve bunları onunla yeniden sevgili olmayı her reddedişimin arkasından yapardı. O zaman da bilirdim durumun benim kabul etmeyişimle ilgili olmadığını. Asıl meselesi kendisiyle, hayatla ve ona yüklediği anlamlarla ilgiliydi elbette. Epey yürüdük üçümüz o soğukta. Erses de Özkan da efkârlıydı. Erses ne zamandır uğraştığı halde ikinci kez sevgili olmayı bana bir türlü kabul ettiremediği için efkarlıydı; Özkan'sa o çekilmez askerliğe iki yıl nasıl katlanacağını düşünüp, düşünüp efkarlanıyordu. Adını koyamadığı başka bir sürü şey de cabaydı tabii. Efkarlanacak şey mi bulamayacaktı bir şair. Bense Ümit'ten ayrılalı ayları bulsa da efkarlı değil, aman aman bir mutluluk içinde de değildim. Onların çakır keyif halleriyle konuşmalarını izliyor, Erses'in serzenişlerine cevap bulmaya çalışıyordum. Eğlenmek, içten olmak, ölesiye sevmek, döğüşmek ve hüzünlenmek için bilincin içkiyle veya başka bir şeyle bulandırılmasını anlamadan yürüyordum. Onlar arada koluma giriyorlar, ben kollarından kendimi kurtarıyordum. Koşa, yürüye Kızılay'a geldiğimizde Özkan'ın otobüsünün kalkmasına az kalmıştı. Otobüs, bagajları üstte ve açıkta olan eski otobüslerdendi. Dergi paketlerinin iyice bağlanmasına, brandayla üstlerinin iyi örtülmesine özen gösterdiğimizi anımsıyorum. Özkan otobüs hareket etmeden gitmemizi istemişti. El sallayıp, ayrılmak ne ona göre ne de bize göre tahammül edilecek cinsten bir ayrılık sahnesi değildi. Yeşilçam filmlerindeki sahnelere gerek yoktu. Askerden bana duyarlı mektuplar yazdı daha sonra Özkan. Ben de ona yazdım. Belki biraz içini acıttı yazdıklarım. Sonra da kesildi mektuplaşmamız.

1966 yılbaşını evinde geçirdiğimiz Pıtırcık bizim fakültedendi. Erses'ten onun Moskova'da bir öğretmenden neredeyse iki yıla yakın keman dersleri aldığını, son derece güzel keman çaldığını, ama artık, kemanına hiç elini sürmediğini öğrendiğimde, nedense çok üzülmüştüm. Yalnızca emeğin yitip gidişinden, ülkemizin çok iyi keman çalabilecek bir sanatçıdan yoksun kalışından değildi sanırım bu üzüntü. Bütün ömrümce bir müzik enstrümanını, özellikle de piyanoyu çok iyi çalmak isteyip de olanaksızlıklardan öğrenemeyişimin hüznünü hatırlatıyordu bana. Fırsat eşitliği olmayışının altını çiziyordu bir kez daha. O böyle bir olanağa sahip olmuş, dünya çapındaki bir hocadan keman dersi almış, kıymetini bilmiyordu. Bense çok istediğim halde bırakalım ders almayı, bir piyanonun başına ancak 12 yaşındayken oturabilmiştim. Bahçelievler Cumhuriyet Lisesi Müdüresi olan teyzeme tek başına gönderildiğim tatilde, onun okulundaki müsamere salonunda duran pianoyu ilk gördüğümde olağanüstü bir duyguya kapılmıştım. Hele teyzemden piyanoyu tıngırtatma izni aldığımda, kulaklarıma inanamamıştım. Tuşlara basıp, bildiğim kimi parçaları çıkarmaya çalışmak, parçayı biraz çıkarınca da sanki bir konser salonunda konser veriyormuşum gibi tuşlara basıp, hayaller kurmak... Für Elise'in "Passion flower of my heart" olarak bildiğim motifini tekrar tekrar çalıyordum. Parçanın o sıralar moda olduğu üzre klasiklerden alınıp, melodi dünyasına uyarlandığını hiç mi hiç bilmeden. Tabii bu arada parçanın Beethoven'in olduğunu da bilmiyordum. Tuşlar bazen çalmayı istediğim parçanın sesine uymamak için direnirlerdi. Bulmak için üst üste dener, hiç ummadığım siyah tuşlardan birinin imdada yetişmesine şaşar, sevinir konserimi sürdürürdüm. Arada gene tuşlara bakıp, halledilmesi olanaksız bir bilmecenin karşısında olduğum duygusunu yitirmeden elbette... Tek seslilikten kurtulamadan... Sesler radyodan dinlediğim gibi çıkmıyordu. Klavyenin uzak köşelerindeki tuşlar ve pedal bana, ben onlara bakardım. Ve tabii asla bir piyanom olamayacağını ve piyano çalmayı öğrenemeyeceğimi farkedecek kadar da büyümüştüm.

Ortaokulda bir mandolin edinmek için bile epey çaba sarf etmem gerekmişti. Sinancığım, senin de gördüğün ve onun tıngırtısı eşliğinde benden kimi türküleri, okul şarkılarını dinlediğin mandolinime annemin arkadaşı öğretmen Hadiye ablanın orda rastlamıştım. Hiç ummadığım bir sırada çıkıvermişti bir dolabın köşe-

sinde karşıma ve kesinlikle o zamanlar "Hızır aleyhisselam" yaptı bu işi diye düşünmüştüm. Çünkü bir mandolin edinme umudum annemin "hayır"ıyla çoktan suya düşmüştü. Kasaba ortaokullarındaki öğretmen kıtlığını bilirsin. Bir dersin öğretmeni varsa ikisinin öğretmeni mutlaka yoktur ve asli öğretmenleri olmayan bu dersler ilkokul öğretmenlerince doldurulurdu . Müzik, resim, beden eğitimi gibi dersler bu kabil derslerdendi senin de bildiğin gibi. Orta birdeyken, bizim de komşumuz olan ilkokul öğretmeni Hamdi bey gelirdi müzik dersimize. Bizlere, bazen harmandalı oynatır, bazen de kemanıyla tek bir şarkıyı: "Söyle bana zavallı gül/ Neden böyle üzgünsün/ İlk baharın hasreti mi/ Seni mahsun eyleyen"i çalardı. Şarkı benim çok hoşuma giderdi ve o zamanlar müziğinin kime ait olduğunu da bilmezdim. –Schubert'in miydi?–Ama müzik dersleri de böylece geçerdi. Ondan sonraki yıl, gene bir ilkokul öğretmeni geldi müzik dersine ve bizden mandolin alabilecek durumda olanların mandolin almasını istedi. Ben de eve mandolin alınması gerektiğini söyledim. Önce alınacak gibiydi ve Denizli Lisesi'nde yatılı okuyan abim hafta sonu geldiğinde ona da bu mandolin meselesini açıp, Denizli'den bakıvermesini istemişti annem. Abimse "öyle şey mi olur, mandolin almayı zorunlu tutamazlar. Herkes nasıl alabilir ki, isteyenler alsın demiştir öğretmen" deyince madem zorunlu değil, diye almaktan hemen vazgeçmişti annem. Aslında bu tür işlerimizle annem ilgilendiği için, babam olmaksızın hemen oracıkta: "Madem mecburiyet yok, şimdi bir de mandoline dünyanın parasını verecek halde değiliz" demişti. "Dünyanın parası" olup da 30-35 liraydı o sıralar bir mandolin. Tabii sinemaya 15 Kuruşa gittiğimiz düşünülürse, o zaman için epey paraydı bu "meblağ" Elbette abim bana mandolin alınmasına karşı çıkmamıştı, yalnızca öğretmenin herkesi zorunlu tutamayacağına vurgu yapmıştı. Ama etkisi işte böyle olmuş, annem "hayır" demişti. Hiçbir şey söyleyemedimdi ama çok üzülmüştüm. Konuyu bir de babamla konuşmak ise aklımın ucundan bile geçmedi. Evimizde annemle babamı öyle karşı karşıya getirmek hiç mi hiç alışıldık bir şey olmadığı gibi, annemin öfkesini büsbütün alevlendirip, daha kötü olaylara kapı açabilirdi. Hoş söylesem bile, "Bu işleri anneniz bilir, hayır dediyse, hayırdır; ben karışmam" diyebilirdi. Umutlarım suya düşmüş, müzik öğretmeni, bizim ve diğer sınıflardaki mandolini olanlarla ayrı bir mandolin korosu çalışmalarının hazırlıklarına yavaş ya-

vaş başlamıştı. Notalar yazdırılıyor, yer, zaman konuşuluyordu. İçim gidiyordu bu çalışmalar başladığında katılamayacağım diye. Derken işte tam o günlerde rastlayacaktım Hadiye hanımın, öğretmen okulunda zorunlu olduğu için aldığı, sonra da çoktan bir kenara koyduğu mandolinine. Rastlayış hikâyem de annemin sinemaya babamla gidemeyişiyle dolaylı olarak ilgiliydi.

Babam Şarlo'nun filmleri artık gelmemeye başlayınca sinemaya hiç gitmez olduğundan, bir sinema meraklısı olan annem de geceleri sinemaya gidebilmek için ille de bir arkadaşa gereksinim duyardı. Benimle gitmesine olanak yoktu çünkü okul müdürü yasak listesine çoktan "geceleri sinemaya gitmek" maddesini de eklemiş bulunuyordu. Gecelerden vaz geçtik, bazen Pazar matinalarına gitmek de yasaklanırdı. Hatta Pier Angeli'nin yeni yetmelerin sorunlarına değindiği güzelim filmine matinede bile gitme yasağı konduğu için tebdil-i kıyafet ederek gitmek zorunda kalmıştım. Gençler için iyi bir film olduğunu okumuştu annem bir yerlerde ve bu saçma yasaklara da kızdığından gece mece demeyip, o götürmüştü beni. Yukarda, balkondaki localardan birine savcı beyle eşi, annem ve bir de bendeniz: "Kadriye Hanım" rahatça kurulmuştuk. Ben Buldan'lıların "üstlük -peştamal" dedikleri kılıktaydım. Annemin peştamalını gerinmiş, ayağıma onun müslüm çoraplarını geçirmiş, orada sık sık yapıldığı gibi bir de müslimlerin üstüne kısa çorapları çekmiş, annemin de topuklu pabuçlarını giymiştim. Başımı önce yazmayla bağlayıp, "yarım" denilen küçük küçük karelerle hep o örnek dokunan, koca üstlüğü de örtündüğüm gibi güle kıkırdaya dördümüz yola koyulmuştuk. Bana "Kadriye hanım" deyip deyip gülüyorlardı. Annemin çok seyrek olarak kullandığı bu "üstlük-peştamal" tam yörenin sıcak havasına ve geleneklerine uygun bir dışarlık giysiydi. Oralılar manto yerine kullanırlardı "üstlük- peştemalı" ve gene kendileri el tezgâhlarında yıllardan beri aynı örneklerle, birkaç renkle dokurlardı. Benim o gün "gerindiğim" pamuklu cinsindendi. Bir de bunların ipekten olanları vardı ki efir efir eser ve hışırdar; kadınlar sıcak havalarda, önemli bir yere giderken hep ipeklilerini "gerinirlerdi."

Locaya yeni yerleşmiştik ki, bizim orta okul müdürü, tam da bizim locanın arkasındaki sandalyeye oturmaz mı? Kolunu uzatsa, locamıza değebilecek ya da oturanlarla el sıkışabilecek kadar yakın. Savcı bey amcayla, selamlaştılar hatta. Tabii çok mukallit

bir insan olan savcı bey, kulağıma eğilip, "Kadriye hanım, siz de tanırsınız ortaokul müdürünü, neden selam vermiyorsunuz kendisine, ayıp olmuyor mu?" diye takılmıştı. Bu takılmalar, yüreğimi ağzıma getire getire, film boyunca çeşitli şekillerde sürmüştü . Tabii ben üstlüğümle yüzümü öyle bir örtüş örtmüşüm ki, ancak tek gözüm açıkta. Zaten Buldan'lı kadınlar da yolda bazen, erkekleri görünce, "yarım"larının kenarını yüzlerine çekip, böyle tek göz yaptıklarından özel olarak dikkati çekmiyordu benim yüzümü kapamam. Tüm üstlük peştemallı kadınlar yapmazdı elbette ama özellikle çarşının içinden geçerken, bazıları ağızlarını örterek, bazen de işte şimdi benim yaptığım gibi tek göz yaparak geçerlerdi. O gün o filmi seyrettim ama benim ki de bana yetti, ödüm koptu. Müdür ha anladı, anlayacak diye soğuk terler dökmüştüm. Ama ne yalan söyleyeyim film ergenlik döneminin sorunlarıyla ilgili, öylesine iyi ve güzel bir filmdi ki bütün bunlara değmişti. Filmden geç, yani güzel olmasaydı bile o yaşta gece sinemaya gitmek başlı başına bir macera olduğundan gene değerdi doğrusu ve yeterdi bana. Böyle "savcılar" gibi ahbaplarla ya da komşumuz Kadriye hanım teyzeyle gitme gibi istisnalar dışında annem hemen hemen hep Hadiye ablayla gidiyordu geceleri sinemaya.

Numune Kardeşler Sineması'na çok yakın olan Hadiye öğretmenin evine kadar annemle birlikte gider, ben Hadiye öğretmenin evinde onların sinemadan dönmelerini beklerken, hem derslerime çalışır, sonra da onun *Yelpaze* mecmualarını okurdum. Bir gün *Yelpaze Mecmuaları*'nın eski sayılarını koyduğu dolabı göstererek, oradan istediğim eski sayıları da alıp okuyabileceğimi söyledi. O akşam, açıp dolaba baktım ki neredeyse *Yelpaze*'lerin tüm sayıları orda tepeleme yığılmış. En arkalardaki eski mecmuaları indirirken, baktım köşede bir mandolin. Tabii gözlerim parladı. Gökte ararken yerde bulmuştum işte mandolini. Ama asıl mesele onu nasıl Hadiye abladan ödünç isteyeceğimdi. Anneme dönerken çıtlattığımda: "kendin iste, ben karışmam" dedi. "Bu günüme gelir mutlaka, o zaman sorarsın" diye de ekledi. Annemin "kabül günleri"nde ortadan toz olan ben, o kabül gününde, abdeslik yolunda biraz ona yardım ettikten sonra, merdiven başına oturup Hadiye ablanın gelmesini dört gözle beklemeye başladım. O geldikten sonra da bu kez müsafir odasının eşiğine oturup, annemden mandolin meselesini Hadiye ablaya açmasını her eşikten

geçişinde isteyip duruyordum. Annem, "Kızım eşikte ne oturup duruyorsun? Kalk iftiraya uğrarsın bak" filan gibi laflar ediyordu ama eşikten bir türlü kalkmıyordum. Sonunda annem "Hadiye ablası bak Şirin sana bir şey söylemek istiyor. "Söyleyeceğini" söylesin de eşikten kurtulsun. Yoksa üstüne çay ney dökülecek. Baksana her gelip, geçişimde eteğimden çekiştirip, duruyor. 'Söylesene' diye diye kulağımın etini yedi" demişti. Ne söyleyeceğimi merak eden Hadiye Hanım, "Evet seni dinliyorum Şirin, ne söyleyeceksin?" deyince, açık açık dolapta gördüğüm mandolini bana ödünç verip veremeyeceğini sormuştum. "Veririm vermesine de pek iyi bir mandolin değildir ki o, eski bi şey, telleri de eksiktir, üstünde bir yeri çatlaktır hatta, sesi sızırtılı çıkar bu yüzden. Böylesi de kabulüm diyorsan, tabii neden olmasın" dedi. Dünyalar benim olmuştu. Mandolinin çatlağını marangoza yapıştırttım. Tel tedarik ettim. Ve öğretmen de beni mandolin korosuna aldı. Hemen mandolinin nasıl tutulacağını, solfejin yerlerini, tellerin adını, penayı yani mızrabı nasıl kullanacağımı, perdelere nasıl basacağımı beş on dakika gösteridi. Hemen çalışıp, birkaç gün içinde notaların yerini ezberledim. İlk çalıştığımız parça: "Do mi sol mi mi sol mi mi re re.." "Dostluğun biz sevgisiyle/ Toplandık her an burda/ Bu sevgi bağı kopmaz hiç/ Dağılsak bir gün yurda" Ne yazık ki bütün bir yıl emek emek çalışıp da repertuarımıza başka parçaları da eklediğimiz mandolin koromuzun konseri, genel provada, öğretmenimizle müdür arasında çıkan münakaşadan ötürü gerçekleşemedi. Öğretmenimiz kızgınlıkla salonu bırakıp, gittiğinden koro olarak müsamereye çıkamamıştık. Sevincimiz kursağımızda, mandolinler elimizde kalakalmıştı. Tabii ertesi yıl da müzik dersimize gene başka hoca gelmişti. Ama ben onu izleyen yıllarda bildiğim türküleri ve şarkıları hep çıkarmaya çalıştım mandolinde. Yaz gecelerinde "sofa"daki sedire oturur, pencerenin önünde saatlerce hem mandolin çalar, hem de söylerdim: "Sarı zeybek şu dağlara yaslanır/ Yağmur yağar silahları ıslanır/ Bir gün olur deli gönül uslanır/ Yazık olsun Telli doru şanına/ Eğil bir bak mor cepkenin kanına" Ya da o yıllar iyice meşhur olan Zeki Müren'in şarkılarını: "Ben yaralı bir kuşum / Kimsesizim berduşum" , "Bir demet yasemen" vb... Hatta bizim çıkmaz sokağa oturan komşular hiç seslerini çıkarmadan dinlerlermiş. Sonradan söylemişlerdi bunu bana. Bir ses çıkarıp, bir şeyler soracak olsalar hemen pen-

cerenin önünden kalkar gider, mandolin çalmayı bırakırmışım... Hatta bazen, "kaçıp gitmeyeceksin ama" deyip korka korka isteklerde bulundukları da olurdu.

Ondan sonraki yıllarda Hadiye ablanın "senin olsun" dediği o mandolini her gittiğim yere götürürdüm. Ama Avrupa'ya getirememiştim. Nerdedir şimdi? Kırılıp, telleri koparılıp, atılmıştır bir kenara. Her yere götürürdüm dediysem, yanlış anlaşılmasın. Taşındığım şehirlere götürürdüm: İzmir'e, Ankara'ya, İstanbul'a. Yoksa eğlencelere neye götürmezdim. '65'i 66'ya bağlayan yılbaşında da elbette yanımda yoktu mandolinim. Pıtırcık'ın bir mandolini olsaydı orda onlara çalardım şüphesiz. Ama o bütün ricalarıma rağmen bir iki nota bile çalmamıştı kemanıyla o gün. Nazlandığından değildi çalmayışı. Kemanı artık içini acıtıyordu. Kılıfından çıkarıp, bana gösterdiğinde de baktım kötü oldu. Başka bir döneme aitti sanki keman. Ve onun güzelim kemanı da bizim evdeki ud gibi öyle bekliyordu bir gün biri gelsin de dıngırdatsın diye.

Velhasıl keman dinleyemediğim o yıl başını böyle geçirmiştik ama seninle ilk yıl başımızı nasıl geçirdiğimizi hatırlamıyorum ne yazık ki. Sen 1968'e girdiğimiz o yıl bana bir defter armağan etmiştin. Siyah deri kaplı çok güzel bir defterdi bu. Önce almak istememiş, "Gücenirim ama, yılbaşı armağanı geri mi çevrilir hiç?" dediğin için "peki" demiştim. Defteri çok ama çok sevmiştim. Ne yazıkki Sinancığım o defter yok elimde bu gün. '71 yılında olaylar başlayınca, evimizi toplayan arkadaşlar, defterin sayfalarının yırtılmış olduğunu görünce çöpe attılar mutlaka. Bir tedbir olarak yırtıp, daha doğrusu ikiye bölüp, kabının arasına koyduğum defteri, öyle görünce atmayı unuttuğumu sandılar herhalde. (Öyle sanmasalar bile biraz okuduklarında zaten, ortadan kaldırılması iyi olur bu defterin diye düşünmüşlerdir.) Oysa günü gününe pek çok şeyi oraya yazdığımdan, bir nevi günlük olan defteri her hangi bir polis baskınından koruyabilmek için yapmıştım bunu. Yırtılmış bir deftere, okul defteri muamelesi çekeceklerini mi sandım nedir. Saflık işte. Şimdi elimde olsa nasıl yararlanırdım. Bazı olaylar neredeyse saati saatine kaydedilimişti. Özellikle FKF 1968 Kongresi'nden bir iki ay sonraki olaylar, olağanüstü Genel Yönetim Kurulu toplantıları sonrasında Doğu Perinçek'in FKF'den atılması vs. titizlikle kaydedilmişti. Neylersin iki faşizmin ikisinde de evi başkaları toplayıp, taşıyınca...

Sonradan başına böylesi haller gelen ve annenin sana yolladığı bu defteri bana yılbaşı armağanı olarak verip sen İstanbul'a menisküs ameliyatı için gitmiştin.

6 / Şubat / 1968
İSTANBUL

Şirinciğim,

Sonunda İstanbul'a salimen geldik. Nefis bir hava vardı burda. Ankara'nın karından sonra şaşırtıcı geliyor.Evdeki hava da bir o kadar nefisti.Senin tahminlerin doğru çıktı.

Konuşmalarımız parti sorunları falan gibi konular üstüne oldu. Hiç de endişelendiğim gibi okul üstüne söz gelmedi. Sonunda ben dayanamadım; kendilerine durumumu anlattım.Okul ve gelecek üstüne düşüncelerimi ılımlı bir dille anlattım.

Geldiğim günden beri kitaplara sarıldım, bol bol okuyorum. Ne zamandır çok özleyip de yapamadığım bir şeydi bu. Gerçekten çok güzel ve faydalı bir dinlenme oluyor benim için.

Bugün, düzenin küçük burjuvalara sağladığı olanaklardan faydalanarak hastaneye yattım. Burası bir ayak bacak fabrikası. Kolu, bacağı sarılı bir sürü insan... Bir de dışardakiler var. Yani hastane kapısında bekleyenler, (içeri girebilmek için).

Yarın ameliyat olacağım. Biraz önce yatağın ucuna "ameliyata hazırlanacak" yazılı bir levha astılar. Sabaha karşı gelip beni hazırlayacaklar. Nefis bir mizansen var. İnsanın aklına tuhaf şeyler gelebilir. Bütün bu akla gelebilecek tuhaf şeylere içtenlikle gülüyorum. Sanıyorum nedeni, sosyalist olmanın verdiği bir moral sağlamlığı. İnsan fazla bireysel sorunlara dalmıyor.

Şimdilik dileğim, bir an önce kavganın içine dönebilmek. Önümüzde oldukça çetin mücadele günleri var...

Partinin kuruluş gününde, "devrimci koronun" başarılı geçeceğine inandığım sınavını şimdiden kutlarım. Birazdan gelip elektrikleri söndürecekler, mektubu bitirmeliyim.

Ayın 20'sinde Ankara'da olabileceğimi sanıyorum. Buradan istediğin bir şey varsa yerine getirmeye çalışırım.

Yakında görüşmek ümidiyle hoşça kal,
Sevgiler

Sinan Cemgil

Antalya'ya sürgünlük ise beni tam da senin İstanbul'a gittiğin bu sömestr tatilinde bulmuştu. Bana armağanın olan defteri ve başka defterleri daha yanıma alarak hazırlığımı yapmış, Anıttepe'deki evden de sen İstanbul'a gittikten hemen sonra taşınmak zorunda kalmıştım.

Neden ayrılmak zorunda kalmıştım, aradan yıllar geçtikten sonra pek anımsayamıyorum ama, eve çok sık uğramayışım, evle ilgili yapılması gerekenleri ister istemez ihmal edişim veya alel acele yapma zorunluluğu, kızlarla aramda tatsız bir konuşmaya yol açmıştı. Tatsız olup da öyle bir birimize söylenmemesi gereken şeyler söylenmiş değildi. Ama bir nevi sorgulama tutumu apaşikardı. Neden eve gelmediğimi sormuşlardı, arkadaşlarda kaldığımı söyleyince, Emel belli bir tonla "biz de arkadaşınız" demişti. Münasip bir lisanla ya burada kalırsın, ya da kalmazsın demeye getiriyorlardı. Peki madem, deyip ayrılmıştım. Nihat'larda ya da Siyasal Bilgiler Kız Yurdu'nda kalıyor, eşyalarımın orda burda oluşunun sonuçlarına katlanmaya çalışıyordum. Bir taraftan da hiç aksatmadan partideki, FKF'deki işlerimi yürütüyordum. Ve tabii senden mektup beklediğimi bilmeden mektup bekliyordum. Mektup bir türlü gelmiyordu. Senin gitmek istemeyişin, bana açıkça, "kal dersen kalacağım Şirin" deyişin bir umudu yakmışken içimde, şimdi senden mektup gelmeyişi canımı sıkıyor, umutlarımı da örseliyordu. Belki de bacağı ameliyat edildikten sonra yazar, diye düşünüyordum. Oysa sen gider gitmez, hemen mektup yazmışsın, tabii ki Anıttepe adresine. Evden ayrıldığım için mektubun elime bir hafta sonra geçmişti. Sevinçten uçuyordum mektubu elime aldığımda "Demek çoktan yazmış, demek çoktan yazmış" diye tekrarlayıp duruyorum içimden. Zarfı nasıl yırttığımı, mektubu nasıl bir sevinçle okuduğumu tahmin edersin. Daha ilk başında, hitap şeklinin içtenliğinden sevgi çarpıyordu. "Şirinciğim diyor, Şirinciğim diyor" diye tekrarlayıp duruyordum. Sonra akl-ı selim kuru sesiyle sevincime tebelleş oluyor: Ya ne diyecekti, 72. Koğuştaki gibi "Muhterem bir huzura" diye mi başlayacaktı mektuba? Bu hitaptan kendine paylar çıkarma kızım Şirin. Hem sonra sen de ona yolladığın kartında böyle hitap etmedin mi? Yoo ben kartımda "Sevgili Sinan" dedim.

İçimdeki sesi susturup mektubunu yutarak okuyorum:

İçimdeki sevinç mektubunun sonunda alıp başını gidiyor: "Sevgiler diyor! Sevgiler diyor! Selamla geçiştirmiyor." Bu baş-

langıçtaki hitap şeklinden de daha önemli bir göstergeydi sevdaya. Ve tabii sevdanın o bitmek tükenmek bilmeyen acabaları, git gelleri sürerek... Kendimi yatıştırmaya çalışarak tekrar tekrar okuyorum mektubunu. "Salimen geldik" deyimini kullanışına gülümsüyorum içimden. Gitmeden önceki bir sohbetimizde, sana İstanbul'a giden bir "taşralı"nın telgrafından söz etmiştim. 'Adam varır varmaz, "Kartal, Pendik / Salimen geldik" diye bir telgraf çekmiş yakınlarına...' demiştim. "Ne hoş telgrafmış o öyle" diye gülmüştün. "O da bir şey mi daha ne hoşları var bilsen" deyip, babamdan dinlediğim ve tabii diline dolayıp, tekrarladığı için de hiç unutmadığım başka bir telgraf içeriğini de hemen oracıkta anlatıvermiştim: "Adım: Musa, soyadım: Köse... Bir masa, bir kasa. Telgraf adresim kısa" Sen gene gülmüş ve "Tabii bu da diline pelesenk ettiği, tekrarladığı bir şeydir mutlaka" demiş, "Ama ben 'Kartal-Pendikliyi daha çok tuttum" demiştin. Sonraları birimizden birimiz, yalnızca İstanbul'a giderken değil, başka yerlere bile gitse, gider gitmez yaz, anlamında bir deyim olarak yerleşmişti: "Bir Kartal, Pendik çekersin artık" ya da "biliyorsun Kartal-Pendik" gibilerden.

"Okul üstüne söz gelmemesi" meselesine de gülümsemiştim. Gerçekten de gitmeden önce okulla ilgili bir tartışma çıkacağını, evdekilerin canını sıkacaklarını sanıyor, hatta gitmek istemeyişinin bir diğer nedeni de bu imiş gibi görünüyordu. Devrimci mücadelenin hayatının birinci derecede meselesi olduğunu, okulu bitirmenin senin için o denli önemli olmadığını onlara bu momentte anlatmak zorunda kalma ve zamansız bir tartışma çıkma olasılığı seni düşündürüyordu. Ben de: "bak göreceksin, derslerle ilgili hiçbir şey sormayacaklar, hiç canını sıkma... Birdenbire bazı gerçekleri kafalarından boca etmeye de gerek yok bence; telaşlanırlar... Belki biraz ucundan çıtlatıla bilinir. Ayrıca zamanı geldiğinde sizinkiler, senin içindeki atılımı, tüm varlığınla devrimci mücadeleye kendini vermek isteyişini herkesten daha çok anlayacaklardır. Şimdi ise henüz okulu bırakmamızı icap ettirecek bir durum yok ki devrimci mücadele açısından, gençlik içinde yapmamız gerekenler henüz bitmedi ki... Şimdi bahsedip de boşu boşuna onları kaygılandırmaya da gerek yok değil mi? Ameliyat olacağın için gidiyorsun; bol bol okuyup, onlarla çok hoş bir tatil geçireceksin; okul konusunda canını sıkmayacaklar bak görürsün" demiştim. Mektubunda "senin tahminlerin çıktı" dediğin de bu

nokta. Mektubunun son cümlesi "Yakında görüşmek ümidiyle"yi okurken içimden: "Maalesef Sinancığım pek yakında görüşemeyeceğiz", diye geçiriyordum. Antalya'ya tayin olduğumun "tebliğini" çoktan "tebellüğ" etmiş bulunuyordum ve 15 günlük yol izni içindeydim. Mektubunun havası ve içimden gelen ses, bu yol izninden yararlanarak bir iki günlüğüne, İstanbul'a yanına gidivermeye itiyordu beni. Kararsızdım. Duygularıma kalsa hemen atlayıp otobüse geliverecektim yanına. Öyle ya mektubu "sevgiler" diye bitirmen beni sevinçlere gark ediyordu. Sonra yeniden aklı selim başını kaldırıyor, beni alıkoyuyordu. Ne yani insan arkadaşına yazdığı mektupta "sevgiler" diyemez miydi? Sonunda akl-ı selim baskın gelip kaldım ve tekrar tekrar okuduğum ilk mektubuna ben de hemen bir cevap yazdım. Antalya'ya tayinimi hemen bildirmem, adresimi verip, gitmeden önce senin Ankara adresini edinmem gerekiyordu:

12 Şubat 1968
Ankara. SBF Öğrenci Yurdu

Merhaba Sinancığım;

Neyse bir kâğıt geçti elime. Mektubun da bir hafta sonra geçti. Yarın partimizin 8. kuruluş günü. Tarifsiz sevinçler içindeyim. Bir de ayağını merak etmekteyim. Ama iyidir mutlak. İstanbula gelsem mi acep?

Şunca birbirini tutmaz cümleden sonra havadislerimi vereyim de içim rahat etsin. Ayın 3'ündeki aylık toplantıdan, özeleştiri ve eleştiri konusundan, bazı şeyler aktarayım defterimden. (Biliyorsun bir parti defterim var)

1. "Başkanın özeleşirisi : Atilla Sarp olayında hatalıyız. Birinci hata söz verilmeyişi. İkinci hata parti açısından yararlıdır diye kısa yoldan hareket etmek. Gecekondu faaliyetlerinde de ihmallerimiz var. Köy çalışmaları da yetersiz. Aksadığımız diğer taraf: üyelerin hepsini bir eyleme itememek. Görev taksimi yaparken daha dikkatli olmamak. Üyelere görev verince arkasını bırakmamak gerekiyor çünkü. Ortak toplantılara hazırlıksız çıktık" vs. vs.

2. "10 Şubat 1968. Mehmet Ali Aybar Kurtuluş Savaşı ve Sosyalizm konulu konferansını verdi". Çok kalabalıktı salon ve bu kadar bilimsel bir konferans olabilir. İlk kez TİP'in Marksist bir parti

olduğu kesinlikle ortaya çıktı. Ve diyalektiğin kanunlarını öyle bir biçimde açıkladı ve Türkiye'mizle bağladı ki anlatamam. Mihricilerin Mao'dan aktardıkları milli burjuva, bilmem ne burjuva gibi safsatalarının da Türkiye için geçersiz olduğunu ispatladı. (Cümle biraz garip oldu, Mao'nun dediği şeyler safsata değil elbet, Mihricileredir bu sözüm biline) Sonra biz marş söyledik.

3. Havalar yağışlıdır. Yollar çamurlu. Bu şu demektir: Buzlar eridi.

4. Burada – partide- fena halde insana ihtiyaç vardır. Bildiri dağıtma işleri aksamaktadır.

5. Senin gittiğin gün Ankara'dan, ben de evden gittim. Önemsiz ve fakat garip olaylar.

6. Bir de Antalya'ya tayin oldum Sinancım. Ayın 7'sinde tebelliğ(!) ettim tayin kararını. İzzet Ararat da Elazığ'a tayin oldu.

(Allah dördüncü tip kâğıttan ve üçüncü tip kalemden korusun. Adres değiştirmenin yan tesirleri bunlar; yani kâğıtlarını unutmuş oluyorsun ve mürekkebin bitiyor kaleminde; arıyorsun , mürekkebini de unutmuşsun. Yurttaki kızların hepsinde de ayrı tip kâğıt oluyor mirim, üstadım. Böylece bu konuya koca bir paragraf ayırmış oluyorsun.)

İkimizin de tayini aynı günde yapıldı. Bildiğin cins eğlenceli değil, aman pek güldüm. Odada sanki ölü var, ağlayanlar sızlayanlar. Oturup hepsiyle ayrı ayrı konuşuyorum. Bu işin ne kadar olağan olduğunu açıklamaya çalışıyorum vs. vs. Yani demem o demektir ki ayın 19'unda Antalya'ya müteveccihen(!) hareket ediyorum. Şimdi 15 günlük hazırlık izni içindeyim ve nezleyim. Bu nezleyle bilmem nasıl başarılı bir sınav(!) vereceğiz. "Dirliğim düzenim umudum canım / Solum sol tarafım imanım dinim" li türküler söyleyip, aksırmak hoş olmasa gerek. Fakat bakma böyle dediğime sen, burnumuz nezledir, kalbimiz serin; başaracağız elbet.

Diğer taraftan sana ders konusunda yüklenmeyişlerine çok sevindim. Dayanamayıp kendinin söylemesi pek hoş. "Nat rispansıbıl" olmamanın güzelliğidir bu. Ben de Mart'ta senelik iznimi alınca memlekete gideceğim. Dağlarıma gideceğim. Bana da hiçbir şey sormayacaklar bilirim iş hususunda. Sonra ya Mart ortasında ya Nisan başında Ankara'ya döneceğim evsiz yurtsuz bir "Janne" olarak ve de işsiz ve fakat asla güçsüz ve umutsuz değil. Yani Sinancım mektubun başında İstanbul'a gelsem mi, melsem mi dediğim halde

gelemeyeceğim gayetle ortaya çıkıyor mektup sonunda; görüşmek mümkün değil bir aydan önce. Sen Siyasal adresine bir haftaya kadar mektup atarsan elime geçer -ki at- sonra ben sana Antalya'dan Sosyalist Fikir Kulübü adresine (!) bir kart atarım, bir ay sonra gelip okumak üzere kendim sana. Şaka bir yana bu bir hafta içinde atacağınız mektuba Ankara adresinizi yazarsanız bizi memnun etmiş olursunuz. Çünkü PTT denilen kurum mektupları açıp okuyormuş. Adreste sosyalist geçince, daha kesinlikle açıp okuyacaktır tabii ki. Uzun sözün kısası, Aydın havası: Ayağından beni haberdar et. Baki selam. Gözlerinden öperim.

Şirin

Bu ilk mektubumu o zamanki en hızlı posta hangisiyse onunla hemen yollamış ve içimden de "ne olur Antalya'ya gitmeden verdiği cevap elime geçsin", deyip durmuştum. Senin ilk mektubunun gecikerek elime geçmesi, adreslerin alınıp verilememesi oralardayken mektuplaşmamızı aksatabilir diye hayıflanıyordum. 'Yoksa atlayıp, otobüse İstanbul'a mı gitseydim?' demelerimin arkası kesilmiyordu. En yeni ve önemli havadisin Antalya'ya tayin edilişim olmasına rağmen, bununla değil de başka şeylerle mektuba başlamamın belirli bir nedeni var mıydı diye soruyorum kendime. Haberi birden verip de seni şoka sokmak istemedimdi sanırım. Geçici bir süre de olsa beni oralardan, özellikle de senden ayırıyor olması canımı çok sıksa da , tayin edilme o günkü koşullarda pek sık başvurulan bir uygulama olmasa da beni gerçekten şaşırtmamıştı. Tayinimi beklediğimi söyleyemem ama siyasi nedenlerden dolayı başa gelebilecek daha beter şeylerin çoktan dökümünü yapmış olduğumdan, '66 yılındaki listeye sürgünlüğü yazmasam da, tayin olağan gelmişti bana. İş yerimde, düşüncelerimi saklama konusunda kendimin de çok dikkatli davrandığı söylenemez. Hele ikinci yılda büsbütün açıkça davranmaya başlamıştım. Ne de olsa bizlerde "eski tüfekler"in dikkati yoktu. Onlar gizlilik ortamında gözlerini siyasete açmışlar, gizlilik ortamında mücadeleyi yürütmüşler, bırakalım eylemi, sosyalist düşünceye sahip olmanın ve bunun için örgütlenmenin bedelini işkenceler, çeyrek asır süren hapisler, sürgün, tecrit vb. olarak ödemişlerdi. Arada legal mücadele için hareketin toprak altından her başkaldırışında, yeniden kesilip, biçilmelerle karşı karşıya kalmışlardı. Bizlerin üstünde

ise ne olursa olsun 27 Mayıs'ın nisbi demokratik havası etkindi ve legal mücadelenin verdiği nisbi bir rahatlıkla davrandığımız kesindi. Bu nedenle iş yerinde iftar saatini bekleyen arkadaşlara yüksek sesle Çetin Altan'ın köşe yazılarını okumaktan tutalım da, iş arkadaşım olan kızların bazılarını FKF kitaplığına üye yapmaya, açık açık kimi tartışmalara kalkışmaya, üstüne üstlük bir de onları sendikaya üye yapmaya ve kamu sektöründe çalışanların sendikalaşmasını talep ettiğimiz yürüyüşe katılmalarını sağlamaya kadar, pek çok açık(!) verdiğim söylenebilir.

Zaten FKF başkanı İzzet Ararat'la aynı gün tayinimizin çıkması da rastlantı değildi. Bu günden bakınca asıl hayret edilmesi gerekenin, tayinimiz değil, bir gençlik örgütü başkanının bir işte çalışması olduğu kanısındayım. Belirttiğim gibi o zaman da yadırgamıştım onun bir işe girmesini. Olması gereken tutumdan ne denli uzağız diye düşünmüştüm. Ama gene de durumun vahametini gereği kadar algıladığım söylenemez. Yalnızca FKF'de daha militan ve profesyonel bir ekibin iş başına gelmesi gerektiği kanım büsbütün güçlenmişti. İzzet'in SSK'da çalışmaya başlamasının, kamu kuruluşlarında çalışanların sendikalaşmasının hızlanmasında etkili olduğunu da belirtmeliyim. Fen Fakülteli Asuman'ın da, bu sendika faaliyetlerinde, hatta sendikalaşma isteğine yönelik yürüyüşün hazırlanmasında epey emeği vardır. Ve bizim tayin edilmemizin nedeni de hem TİP'li oluşumuzun tespit edilmesi, hem FKF'li oluşumuz hem de bu sendikalaşma ve yürüyüştü tabii ki.

Ama niye daha önce değil de şimdi çıkmıştı bu tayin? Bürokrasinin ağır işliyor oluşu desek, bu kadar da ağır işlemezdi, sosyalistleri "temizlemek" söz konusu olunca. Bence çoktan biliyorlardı sosyalist ve TİP'li olduğumuzu. Genel bir saldırı ve temizlik planlarına hız verdikleri açıktı. Yeni yıl girer girmez daha da yoğunlaşmaya başlamıştı bu. TİP'in güçlenmesi karşısında ortanın solu politikasını icad eden CHP'de saldırılarını artırmış, İstanbul İl Kongresi'nde İnönü açıkça belirtmiş: "Şimdi kalkmışlar, kalkınma, plan, yabancı sermaye, petrol geleceği ve anti emperyalist mücadele hakkında bizimle doğru yön yarışması yapmak istiyorlar" gibi laflar etmişti. Çünkü sözünü ettiği bütün bu alanlarda şimdiye kadar kendilerinin de ortak oldukları politikalarının bütün foyası TİP tarafından ortaya çıkarılmış, sergilenmiş, halkın ilgisi çekilmişti. Senatoda Fethi Tevetoğlu ise açıkça Akdeniz İlericiler

Kongresi'ne katılacak olan TİP'in komünist olduğunu söylemişti. İçişleri Bakanı Faruk Sükan ise TİP'in Suriye Baas Partisi'yle bağlantısı olduğunu ileri sürüyor, "Bilimsel sosyalistlerin nefes alışlarını bile biliyoruz" diyordu. Bir şeyler elden gidiyordu ve tedbirini almaları gerekiyor, bunu hızlandırmaları icap ediyordu. Devlet kurumlarında tespit ettikleri devrimcileri zaten bir yolunu bulup, hemen işten atıyor, öğretmense en ücra köşelere tayin ediyorlardı.

Biz SSK çalışanları D cetvelindeydik. Yani öğretmenler gibi memur değil, işçi statüsünde olduğumuzdan bir siyasi partiye üye olabilirdik. Bunun siyasi sakıncası dışında, yasal bir sakıncası(!) yoktu elbette. Bizi işten TİP'e kayıtlı olduğumuz için doğrudan atamayınca, böyle tayinlerle istifamızı sağlamaya çalışıyorlardı işte. Nitekim sonunda da olan bu idi. Senelik izinlerimizi kullandıktan sonra ne ben Antalya'ya döndüm, ne de İzzet Elazığ'a. İstifayı neden başta vermediğime gelince ailemle konuşmadan, işten çıkmak istememiştim. Eğer siyasetle uğraştığım için mırın kırın edecek, nasihat ve göz dağı verecek olurlarsa, Antalya'ya geri dönecektim, fakülte de ne zaman biterse bitecekti. Tabii ki bunu hiç istemiyordum ama zorunlu kalırsam kısa vadede başka bir çözüm görünmüyordu. Ekonomik bağımsızlığın gereğini ta lisedeyken anladığımdan, aileme siyasi ödün vermemek için Antalya'ya dönmekten başka çarem kalmazdı o zaman.

Gerçekten de daha lisedeyken –felsefe hocamızın da etkisiyle– kendi bacakları üstünde durma, emek vermenin önemi gibi şeyleri öğrendiğimizden Gönül Tolon'la iş aramaya karar vermiş, nasıl bir iş olabilir diye de kafa yormuştuk. Eve verilen bir iş bulursak, bütün hafta çalışır, hafta sonunda iade eder, sonra yeniden alırız diye de hayal ediyorduk. "Hatta İzmir İş ve İşçi Bulma Kurumu'na gidip, yatılı öğrenci olduğumuzdan harita boyama işleri gibi eve alınarak yapılan, parça başına işler bulunamaz mı?" diye sormuştuk. Bize gülmüşlerdi. Ama biz kendi girişkenliğimizle, dükkânların camlarında iş ilanları bulmak için çarşıda dolaşmalarımızı sürdürmeyi bırakmamıştık. Hafta sonu "evci çıkmak" denilen izinlerimizin iki üç saatini, hafta içi birkaç saatlik "çarşı izinleri"mizin çoğunu camekanlarda iş ilanları aramaya ayırmıştık. Kendimize uygun işi bir türlü de bulamıyorduk. Ama çalışarak okuma fikri içimize çoktan yerleştiğinden elbette 1963 Kasım'ında fakülteye başlar başlamaz hemen Ankara İş ve İşçi Bulma Kurumu'na yazılmıştım. Hoş başta üniversite sınavlarını

kazanamadığımı sandığımdan kasabalıların "Alan Yazı" dediği, resmi adının ise –Buldan'ın kurtuluş gününe atfen– "4 Eylül İlkokulu" olduğu okulda çoktan öğretmenlik yapmaya, yani çalışmaya başlamıştım bile. Kısa süren bu öğretmenliğime gelince:

Başöğretmen Rıza beyle üçüncü sınıfa girer girmez, çocuklar hemen otomatiğe bağlanmış gibi ayağa fırlamış ve "Türk'üm, doğruyum, çalışkanım. Yassağım..." diye ant içmeye başlamışlardı. Bu ani tutumdan, çok şaşırmış, neye uğradığımı bilememiştim. Ama ta bizim zamanımızdan beri bildiğim ve bizlerin de hafta başındaki merasimde "kokmaz sönmez"den sonra söylediğimiz andı, onların sınıfta hem de yanlışlarla söyleyişlerine için için gülmüş, hepsini hayalimde bağrıma basmıştım. "Yasam" diyecekleri yerde böyle "yassağın" deyişleri tüm yemine bambaşka bir anlam veriyordu elbette. Çocuklar "andı içip" bitirdikten sonra baş öğretmen beni tanıştırmış ve sınıftan çıkmıştı. Onu izleyen günlerde işime yavaş yavaş alışmaya başlamıştım. Çocukları çok seviyor, bir birimize her gün daha da alışıyorduk. Aradan üç hafta geçmemişti ki yüzünde sevinç ifadesiyle başöğretmen Rıza bey "Müjde!" diye gene sınıfa girdi ve annemin telefon ettiğini, hemen eve gitmem gerektiğini söyledi. Ne olmuştu da dersi bırakıp gitmem gerekiyordu, bir türlü anlamıyor; soran gözlerle baş öğretmene bakıyordum. Baktı ki sınıftan çıkmıyorum, üniversite sınavlarını kazandığımı, hiç vakit kaybetmemem gerektiğini söyledi. Çocuklar donmuş kalmışlardı. Ben de ne yapacağını bilmez durumdaydım. Onlardan hiç ayrılmak istemiyordum ama ister istemez bırakacaktım. Çocuklar "öğretmenim bizi ne olur bırakma" demeye başlamışlardı bile. İçim eziliyor, gözlerim yaşarıyordu. Başöğretmen: "sen hemen eve git, gece otobüsüne yetişemezsin yoksa. Ben onlara durumu anlatırım, ikna ederim, dersi zaten ben sürdüreceğim. Sonra da seni geçirmeye gelirler" dedi. Çaresiz, çocuklara "hoşça kalın" deyip, eve koştum. Babam işi icabı İzmir'e mi ne gitmişti, annem evde yalnızdı; alelacele durumu anlattı. Aile dostumuz, hâkimlerin Ferruh teyze telefon etmiş, benim hemen o gece gelmem gerektiğini belirtmişti. Hatta annem şaşkınlıkla "Şimdi ben onu neyle yollayayım ki oraya hemen!?" deyince Ferruh teyze her zamanki pratikliği ve aklı başında biri oluşuyla "Kız Suat neyle olacak, otobüsle elbette, hemen derhal burda olması gerek, yoksa hakkı yanar" demişti. iki yeri kazanmıştım: Dil Tarih'in Fransızca bölümüyle, Hukuk Fakültesi'ni... Hukuğun yedek lis-

tesinde çıktığımdan, eğer kaydımı hemen yaptırmazsam hakkım yanacaktı. Meşhur tahta bavula alelacele bazı giysilerimi ve çamaşırlarımı koyup, son Denizli otobüsüne yetiştim. Annem telefonla "Pamukkale" gece otobüsünden yerimi ayırttırmıştı çoktan. Çocuklarım otobüsün oraya, beni geçirmeye gelmişler, ağlıyorlardı, ben de ağlıyordum ama gitmem gerekiyordu. Sarılıp, öpüştük, el salladık birbirimize ve ayrıldık. Yirmi günlük öğretmenliğim de böylece son bulmuş oldu.

Bu durumda Hukuk Fakültesi'ne kaydımı yaptırır yaptırmaz gene bir iş aramam normaldi elbette. Ama bu kez öğretmenlik istemiyordum doğrusu, çocuklarımdan ayrılması çok zor olmuştu. İş ve İşçi Bulma Kurumu hemen tam da istediğim gibi bir iş göstermişti: Gazeteciler Derneği'nde sekreterlik. Kızılay'ın hemen çıkışındaki adrese hemen her gün uğruyor, kapısını hep kapalı buluyor, kimseyle görüşemiyordum. Günün çeşitli saatlerinde kapalı kapıyı yoklamaktan artık bıkmıştım. Telefonlara ise zaten kimse cevap vermiyordu. İki üç ay sonra sabrım taştı, başka iş istedim, "size uygun bir iş bulunca bildiririz" deyip baştan savıyorlardı. Nerdeyse umudu kesmiştim ki, bir yıl gecikmeyle de olsa, SSK'da bir iş sınavından haberdar edilince çok sevindim. O sıralar ayağım incindiğinden, pek kımıldayacak halde olmasam da, ille de bu sınava girmek benim için çok önemliydi. Odadaki arkadaşlarım itiraz edip, "sen delisin valla hiç bu halle yürünür mü?!" deseler de ayağımı sürüye sürüye gidip, yazılıdaki saçma sapan sorulara –Prut Savaşı ne zaman yapılmıştır ve sizin yorumunuz nedir? gibi sorulara– cevap vermiş, işe girmeye de hak kazanmıştım. Ve işte iki yıla varmadan da Antalya'ya sürülmüştüm; laf aramızda Sinancığım iyi ki de sürülmüşüm diyorum şimdi. Yoksa birbirimize yazdığımız mektuplar daha az olacaktı.

Mektubumda komiklik olsun diye "Nat rispansıbel" olmamanın güzelliğidir bu, gibi laflar paralıyorum. "Not not not responsible" diye söylenen o yıllar meşhur olmuş bir melodinin ilk dizesiydi bu. Zaten daha sonraları senin de çok iyi fark ettiğin gibi, dilime o gün veya o günlerde taktığım lafı, şarkıyı, dizeyi şurda burda,tekrarlayıp durmak huyumdu. Neylersin babamın huyu... biraz değişerek de olsa bana da geçmişti. O günlerde "Nat nat nat rispansıbel"ı pelesenk edinmiştim. Gene böyle deyip durduğum bir gün hatırlarsan "söylediğinin anlamının sorumsuz ceviz demek olduğunu biliyorsun değil mi Şirin?" demiştin, çünkü senin

söylediğin bir şeyden hemen sonra melodisiyle söylemiştim ve hafif bir esinti geçmişti yüzünden. Anlamının sorumsuz ceviz olduğunu öğrenince bu kez ben bir tuhaf olmuştum, sanki sana öyle demişim gibi olmuştu, "eyvah!".. diye geçirmiştim içimden. Oysa ben tamamiyle senin söylediğinden bağımsız olarak, masadan kalktığımız ve artık gideceğimiz bir sırada, huyumun icabı ve keyfim de epey yerinde olduğu için dilime pelesenk ettiğim bir melodiyi söylüyordum. "Yoo... Nereden bileyim, İngilizce'den anlamam ki, biz Fransızca çocuğuyuz arkadaş. Rastgele söylüyorum işte öyle, anlamını neyi bilmeden." Yüzünde hafif bir ferahlık belirince benim de içim ferahlamış, paltomuzu giyip, çıkarken ve ara sokaklarda yürürken anlatmaya devam etmiştim:

— Babam da böyledir; diline taktığı şeyi söyleyip durur, insanın içini ılıtır. Hatta bu nedenle annemle takışırlar bazen. Mehmet Âkif meraklısı olduğundan, *Safahat*'tan kimi dizeleri kendine göre bir makam tutturup iskambillerinin başında beş kere, on kere yineler durur.

— Sahi mi? Gerçekten Mehmet Âkif meraklısı mı?

— Ya... Fena halde tutkundur Mehmet Âkif'in şiirlerine, onun dürüstlüğüne, dirayetine. Abimin adı da Mehmet Âkif bu nedenle. Ben çocukken ailecek toplu halde *Safahat*'tan şiirler okunurdu evde. Hatta "Küfeci"den "Öksür oğlum, nefes al/Haydi oldu giyin, yazayım şimdi sana/ ala bir kodoin" vs. gibi dizeler okunup, onun fakirlikten hasta hasta çalışmak zorunda oluşuna ve ölümden kurtulamayacağına ağlar; ağladığım görülmesin diye de yatak yığının üstüne örtülen Siirt battaniyesinin arkasına saklardım başımı.

— İlginç. Ee... bütün *Safahat*'ı ezbere mi biliyor da baban onları yineleyip duruyor?

— Yok canım. O kadar da değil, yalnız bazılarını bilir ezbere. Ya da pek çok şiirin bazı bölümlerini. En çok da Seyfi Baba'yı söyler. Yazın evin üst katındaki koca sofanın dibine kurulan, cibinlikli karyolasında, kışın aşağı odanın sedirinin üstünde açtığı iskambil kâğıtlarının başında, bir bacağını yatakta kıvırıp, diğerini sarkıtmış bir tarzda uzun süre otururken: "Geçen akşam eve geldim / Dediler Seyfi baba hastalanmış/ Nesi varmış acaba?/ Bilmeyiz oğlu haber verdi geçerken bu sabah" dizelerini beş altı kez, bazı mısraları da bazen biraz değiştirerek, örneğin "geçen akşam" yerine ikinci yinelemesinde "geçen günkü akşam" diyerek, mesnevi makamından bir şarkı söylüyormuş gibi tekrarladıktan sonra, şi-

irin başka bölümlerine geçer, gene mesnevi makamından: "Sopa sağ elde/ Boşanan yağmur iliklerde, çamur ta belde/ Yakamuzlar saçarak dört yanından fenerim/ Çifte sandal yüzüyorduk o yüzer ben yüzerim/ Kaldırımın gel diyen taşları olmasa insan batacak" bölümü de söylenir.

— Bakıyorum sen de ezbere biliyorsun ama.

— Ee... ne yaparsın... Yılllardır dinleye dinleye ezberledik. Abim "Çanakkale Şehitleri"ni ezberlerken de böyle bütün şiiri ezberlemiştim onunla birlikte, daha okuma yazma bilmeden. İstiklal Marşı'nın on kıtasını da dinleye dinleye böyle ezberledimdi. Neyse... Sonra Seyfi Baba'nın evine, kapının önüne gelinir. Orada birkaç dizeden şairin eve nasıl gireceği meselesinin olduğu anlaşılır. Fakat şair birden fark eder ki "kapı zaten aralık"tır. İşte bu bölüme gelince biz evdekiler, "eyvah şimdi işte yandık!" diye düşünürüz. Ve babam başlar "kapı zaten aralık"larına. Bir söyler, iki söyler... Beş, on... Annem artık dayanamayıp: "Gir Asım Allah aşkına artık, gir şu kapıdan içeri!" diye sinirli sinirli bağırır. Babamsa hiç istifini bozmadan, ordan alıp, şuraya koyduğu iskambil kâğıtları elinde: "beş defa daha söyleyip, öyle gireceğim hanım" deyip, mesnevi makamından "kapı zaten aralık"larını sürdürür. Biz de artık bir, iki diye saymaya başlarız. Bazen dediği rakamı aştığı olur tabii... İşte benim de şimdilerdeki "kapı zaten aralık"larım bu ne anlama geldiğini bilmediğim "nat rispansıbıl" senin anlayacağın, iki de bir söyleyip duruyorum görüyorsun.

Anlatırken babamın mesnevi makamındaki sesini taklit ettiğimden, sen gözlerinden yaşlar gelene kadar gülmüş:

— Bakma sen, biz de öyleyizdir.. hatta ailecek yineleyip durduğumuz meşhur laflarımız vardır: "Bir itibar bir itibar, buz dolabından armutlar" ya da babamın teatral bir şekilde anlattığı hikâyenin son cümlesi: "Yüce kumandan Bravida: gitmelisin!" yahut dayımın Egelilerin konuşmalarından aktardığı: "Haşgeş gibi yarem, elleşme allasen" gibi laflar, yeri geldikçe aileden biri tarafından tekrarlanır durur.

Böyle demiş ve bu sözlerin bazılarının hikâyelerini anlatmıştın. "Bir ihtibar bir ihtibar / Buz dolabından armutlar"ın hikâyesi Muzaffer teyzenin oğlu Cemal'in kaynanasının lafıydı. Cemal oldukça genç yaşında bir evlilik yapmış, çoktan ayrılmıştı ama, anlaşılan biraz sonradan görme ve kibarlık meraklısı olan kadıncağızın hikâyesi siz teyze çocukları arasında sürüyordu. Bu arada

gene aynı kadının özenti başka bir lafının da ikide bir yinelendiğini aktarmıştın: "Sevgiiiliim... Çiçekleri vazoya koydun mu?" Bunu daha sonraki yıllarda da öyle güzel bir şekilde, o kadını taklit ederek yapardın ki gülmemin önünü alamazdım... Ve o gün de gülmemizin önünü alamamış, neşemiz sürmüş, birlikte başka tekerlemeler bulmaya başlamıştık: "Samson – Dalila / Yakalara balina/ Lübnan gitti teraviye/ Evini bıraktı haramiye/ Tenekeci muslukçuuu..! Tenekeci, muslukçu uu!" gibi ve bu ortak huyumuza ikimiz de iyice gülmüştük. Mektupta işte espriyle karışık o hoş olayı anıştırmak için kullanıyorum, bu kez anlamı nedeniyle tabii ve senin sorumsuz bir ceviz olmadığının altını çizerek.

Başka bir melodiyi değil de neden bunu dilime doladığıma gelince... Özel bir nedeni yok. Melodilerle çevriliydik o yıllar. Ben bir de hoşlandığım bazı melodilerin İngilizce veya Fransızca sözlerini dergilerden arayıp bulmaya, bulamazsam dil bilen bir arkadaşıma arattırmaya ve okunuşlarını yazdırtıp, ille de söylemeye eskiden beri meraklıydım. Velhasıl melodiler hayatımızın bir parçasıydı biraz. Hele FM kanallarının başlamasından sonra. Kız yurdunda radyoyu sonuna kadar açar, tüm oda, her gece saatlerce dans ederdik. "İkinci melodi benim", "üçüncü benim" diye niyetler tutardık. Radyoda artık dans edecek müzik bulamadığımızda da, kendimiz çalar, söylerdik. Daha ziyade ben söylerdim tabii, onlar dans ederlerdi. Hele, kastanyet niyetine kullandığım toplu iğne kutusunu masaya vurarak söyleyince orkestra iyice tamam olur, kızlardan biri: "En büyük boy niveya kremi kutusu ve toplu iğneler orkestrası alkışlarınızla huzurunuzda!" gibi takdimler yapar, alkışlar gırla giderdi... "İtz navır nevir/ kamhold mitaym/ kis mi may darlig / bimayn tunayt" (I'ts now or never/ come hold me tight / kiss me my darling / be mine tonight) gibi daha önce okunuşlarını, ingilizce bilenlere yazdırıp, öğrendiğim melodileri anlamlarını bilmeden söylerdim. Dans faslı bitince de ciddi şarkıları söylemeye sıra gelirdi, onların tercümelerini yaptırmaya, nerelerde ne zaman söylendiğini bilmeye meraklıydım. "Repertuar"ımdaki (!) Green Fields, Yesterday gibi ya da We shall overcome someday, Where have all the flowers gone, Guantanamera gibi parçaların anlamlarını da öğrenmek için epey uğraşmıştım doğrusu. "Nat rispansıbel" öğrenmeye çalıştığım melodilerden değildi ama, söylediğim biçimde anlamının "sorumsuz ceviz" olduğunu öğrendikten sonra şarkıyı iyice espiri konusu

yapmıştım. Örneğin yurtta kızlardan birine "hadi ordan sorumsuz sen de" demek istediğim bir durum mu var? Hemen: "Hadi ordan sen de Nat rispansıbıl" filan deyip gülüşürdük. Mektupta Türkçe "sorumsuz ceviz olmamanın güzelliğidir bu" gibi bir cümle yazmak, aynı hoşluğu vermiyordu bana göre; hatta edebiyat paralamak anlamına bile gelebilirdi; hem olay ikimizin arasında geçmişti; hem sonra ingilizce bildiğine göre, dizeyi kuralına göre yazmasam bile, mesele de yoktu.

Mektupta kinayeli bir şekilde değindiğim karta, hani şu sizin Sosyalist Fikir Kulübü'nün genel üye toplatısına katılmak için geldiğim gün mektup kutusundan, birlikte çıkarıp da sana kendimin okuduğu ve İstanbul'dan yolladığım meşhur (!) post-karta ondan sonraki yıllarda da hep değinip duracaktım. Yalnızca ben değil, sen de yeri geldikçe espirili bir şekilde hep hatırlar, başkalarına da anlatırdın. Postayla ilgili hikâyeler bitmez, çocukluğumda geçen bir diğer maceramı da hemen buna eklerdik. Bu diğer macera(!) çocukken postanede çalışan dayıma, Ankara'ya, yazdığım mektupla ilgiliydi:

İlkokul ikinci sınıfta mı neydim, hayat bilgisi dersinde "mektup" konusunu işlemiştik. Herkes bir yakınına mektup yazacaktı, ben de Ankara'daki dayıma yazmaya karar verdim. Evde de gerek annem gerek babam mektup yazarlar, sık sık çeşitli yerlerden de mektuplar alırlardı. Postacının her gelişi beni çok sevindirir, hem postacı Niyazi amcayı çok sevdiğimden, hem de bir gün bana da mektup yazılacağını, düşler, o geldiğinde kapıya koşardım. İçimden de "bak postacı geliyor" şarkısını söyler, bizim Niyazi amcanın gelişine bu şarkının uymadığını geçirirdim aklımdan. Sınıfta konuyu işleyip de ödev verilince hemen işe koyuldum. Mektubumun iyi bir mektup olmasını istiyor, iki de bir babama, anneme bir şeyler sorup duruyordum. Mektup, bir türlü bitmek bilmiyordu ve o denli sürüngü ki sonunda mektupla ilgili kendilerine hiçbir şey sormamamı ve söylemememi istedi annemle babam. Ben de mektubu bitirdim, zarfın üstüne: "Bay Selahattin Göbelez/ Ankara" diye, arkasına da kendi adımı ve Buldan yazıp, postaneye koştum. Pulun mektubumun köşesine yapıştırılışını, üstüne kuvvetle damganın vuruluşunu da zevkle izleyip, dayımdan merakla cevap beklemeye başladım. Her gün okuldan gelince telaşla; "bana mektup yok mu?", diye soruyordum. Bir iki hafta sonra annem gülerek "var... var... sana kendi yazdığın bir mektup var"

dediğinde ise önce anlayamadım. Sonra annem dayıma yazdığım mektubu ocağın üstündeki raftan alıp elinde sallayınca, mektubumu tanıdım, şaşkın bir ifadeyle "Ama ben onu postaya atmıştım" dedim. Annem: "atmışsın ama, koca Ankara'ya mektup adressiz gönderilir mi hiç kızım... Tabii geri geldi. İnsan hiç sormaz mı adresi?" dedi.

— Sen de babam da 'bir daha bu mektupla ilgili tek bir laf duymayacağız ağzından' demediniz mi? Ben de sormadım. Hem sonra bize mektuplar hep 'Bay Asım Yazıcıoğlu / Buldan' diye gelmiyor mu?

— Öyle geliyor da, kızım burası küçük bir kasaba ve baban da tanınmış bir insan, ama Ankara'da kim kime, dum duma... "Bay Selahattin Göbelez, Ankara" ! Kim tanır, kim bilir, sarı çizmeli Mehmet Ağa...

— Ee dayım PTT de çalışıyor, nasıl bilmezler?

— Bunun üstüne annem kahkahayı koyverdi... "İlahi kızım, beni güldürdün... Koca Ankara'da bir tek dayının çalıştığı postane mi var sanıyorsun. Sürüsüne bereket kim bilir kaç tane var..."

Mektubumu bu kez sokaklı numaralı bir adrese yolladım ve dayımdan da hemen cevap aldım. Babamsa olayı diline dolayıp, uzun süre "Bay Selahattin Göbelez / Ankara" deyip bana takıldı durdu. İşte ben de sana takılıyordum mektubumda, yollayıp da kendimin okuduğu post kartla ilgili.

Oğlumuzun da var Sinancığım benim de ikide bir ona takıldığım böyle bir posta hikâyesi. Bana, Avrupa'ya ilk geldiğim sıralarda, Zürih'e bir mektup yazıyor, –bir güzel adresi de yazmış o tabii zarfın üstüne– ve posta kutusuna atıyor. Pul ney yapıştırmadan. Yazdığı mektuplara, kartlara o zamana kadar pulu hep başkası yapıştırdığından, pul yapıştırmadan atıyor posta kutusuna. Tabii mektup asla elime geçmedi. Çok iyimser bir dilekle, mektubu adrese kadar getirip, pul parasını benden almaları ne güzel olurdu. Hele o, ekmek gibi, su gibi mektup beklediğim günlerde. Gerçekten de sürgünlük mektuba olağanüstü anlamlar katıyor. Ve yıllar içinde mektup konusunu bir yaraya dönüştürüyor.

O günler nasıl mektup beklerdim... Almanca kursunda postanın geleceği saat yaklaştıkça duramaz olur, tramvaya atlar postacıyı karşılamaya Freudenberg Sokağı'na koşardım. Kaldığım öğrenci yurduna yaklaşan dokuz on ev ötedeki postacıyı adım adım izler, sabırsızlıkla 146 numaraya ne kadar kaldığına bakardım.

Postacı alışık olmadığı bu duruma başlangıçta şaşmış, bir şeyler söylemiş, sonra öğrenci yurdunda müdürün yanında sabırsızlıkla mektuplara baktığımı görünce, tutkuyla bir şeyleri bekleyenlerin engellenemezliğini kabul edip, izlemelerime alışmıştı. Her gün, o günün mektup gelme olasılığı ile yüklü olmasından ötürü anlamlıydı. Ama beklediğim mektuplar gelmezdi. Yolların ağzı dili olsa da söylese gelmeyen mektupların yarattığını. Ağaç ömrümün, açıktaki kökleri Avrupa'nın soğuk, cansız tutumlarından donup, örselenirken, ülkeme kadar çılgın bir büyüme ile uzattığım köklerimin bir damarı mektupsuzluktan zedelenir, kururdu. Velhasıl dostlukların açık yürekliliğini dereceğime, suskunluklar derledim. Hiç mi gelmezdi mektuplar? Gelirdi. O gelenlerse ihtiyacım olan, ömrümün çoktan hak ettiği şefkatleri, anlayışlılığı getireceğine, kibirli ezikliklerin sitemini, hem suçlu hem güçlü densizliklerin hoyratlığını taşırdı. Bir de selamsız sabahsız pintilikleri. Bir diğer mektuplaşan ise kendi çıkarlarının pervanesinde, çoktan mektuplaşmayı monologa çevirmiş, daha beşinci mektupta patavatsızlığın ve kendini bilmezliğin bencilliğinde, biraz da bizantizme bulanarak çoktan paramparça etmişti mektuplaşmayı, dostluğu, kardeşliği. İşte böylesi bir zamanda oğlumuzun yazdığı o pulsuz mektup elime geçseydi ilaç gibi gelirdi her halde Sinancığım. Ama neylersin, pullu damgalı mektupların bile bazen iç edilip, sahibinin eline ulaşmadığı bir dünyada ve bir Türkiye'de pulsuz bir mektubu niye ulaştırsın posta idaresi adrese, değil mi ama? Posta ve mektup hikâyeleri bir yana, Siyasal Bilgiler Fakültesi Kız Öğrenci Yurdu'ndan sana yazdığım 12 Şubat 1968 tarihli mektuba yeniden dönersem:

Mektubun başında sıraladığım şıkların, hepsi parti defterinden aktarılıyor değildi tabii. Yalnızca özeleştiri ve konferansla ilgili bir iki satır "parti defteri"mdendi.

Atilla Sarp olayının ne olduğunu çok iyi hatırlayamıyorum. Epey uzun süreden beri partiye uğramazken, o günlerdeki bir üye toplantısına katılmıştı da söz mü istemişti Atilla Sarp da verilmemişti? O sırada hâlâ üye miydi? *Yön* dergisinde bazı açıklamaları mı ne çıkmıştı Atilla Sarp'ın? Ya da herkese açık bir toplantıda mı söz istemişti de verilmemişti? TİP'in kuruluşundan beri partiye emeği geçen bir ailedendi Atilla. Babası "Şair" diye anılan ve Terzi Tevkifatında içeri alınanlardandı. Ailenin diğer fertleri kimi daha çok militan, kimi yalnız destek veren de olsa, hep devrim-

ciydi. Atilla'nın kendisi ta kurulduğundan beri TİP'liydi ve üstelik TİP'in bir zamanlar Gençlik Teşkilatı Başkanlığı'nı yapmıştı. Ama bir süredir "Mihrici" diye biliniyordu ve partiye hiç uğramıyordu. Ne olursa olsun, böyle bir söz verilmeyiş eleştirilmişti. İl ya da ilçe yönetim kurulu da bu hatasını kabul etmiş, senin İstanbul'da olman nedeniyle katılamadığın üye toplantısında "özeleştiri" yapmıştı. Mektubumda sözünü ettiğim "Başkan" da bizim Çankaya ilçesinin başkanı.

"Özeleşiriler" derin bir takım tahlillere dayanılarak yapılmıyordu tabii. Böyle söz vermeme tutumlarının ne anlama geldiği, nelerin, hangi korkuların yansıması ve belirtisi olduğu atlanıyordu. Teorisine güvenen daha farklı davranırdı elbette. "Parti yararına" diye kocaman bir lafın arkasına gizlenmenin, parti yararına olmadığını zaten çok kısa bir zamanda görecektik. Belki hatasını teslim etmek özeleşiri için en önemli adımdır ama yetmiyordu tabii. Şunda hatalıyız, bunda hatalıyız demek belki günah çıkarmaktı ama özeleştiri hiç değildi.

Gereken nitelikte bir özeleştiri bilince varmaya ve ağızlardan düşmeyen diyalektik metodu ne kadar ve nasıl kavradığımıza bağlı elbette. Olayların bizleri eleştirmesinden sonra yapıldığı sanılan özeleştiri ise bir nevi gerçeği teslim etme zorunda kalmaktan başka bir şey değildir oysa. Hoş bu bile Türkiye'de önemli bir adım sayılmalı. Çünkü kör gözün kör parmağına açığa çıktığı halde olguları da kabul etmeme eğilimi henüz oldukça yaygın ve güçlü. Oysa içinde yaşadığımız şu dönemde her zamandan daha çok hayati önem taşıyor kendini doğru eleştirebilmek. Gerek Türkiye'de, gerek dünyada devrimci mücadelenin yeniden doğrulup, ayağa kalkabilmesi, bu korkunç çöküşün üstümüze yığılan enkazından sağ ve sağlıklı çıkabilmenin ön şartı. Dediğim dedik, çaldığım düdük, tutumları hâlâ oldukça yaygın. Bir derinlik arayışı da kendini belli etmiyor değil. Ama işte o zamanlar böyle sade suya tirit kabilinden "özeleştiriler" yapılırdı. Hoş, eleştirdiğini sananların da eleştirileri özeleşiriyi hiç içermezdi, o da ayrı mesele. Bir fetiş söz ele geçirilir ve karşıdakine yalın kılıç savrulur dururdu. Bunu çok iyi gördüğünden olsa gerek , herkesin birbirine "oportünist!" dediği günlerde, hemen hemen nerdeyse bir yıl kadar sonra, Dr. Hikmet Kıvılcımlı boşuna yazmadı *Oportünizm Nedir?* kitabını. Ve sen bu kitabı okurken o kadar tad almıştın ki... Arada yüksek sesle gülmekten kendini alamaz, "Harika!" der du-

rurdun Sinancığım. Bense o sıralar doktorun hem *Oportünizm Nedir?*'ini hem *Zortlama* gibi kitaplarını kırgın bir duyguyla okurken "Ah... doktor geç kaldın bunları yazmakta. Artık gitti gider, ok yaydan çıktı. Henüz görünmese de okun yaydan çıktığı. Bir yıl önce yayınlansaydı bu kitaplar, etkisi bambaşka olurdu bilinçlerde, ama şimdi..." derdim içimden. Sizin hazırlıkları yakından bildiğimden, olayların nereye doğru akmakta olduğu sezgisiyle, Doktor'un yazdıklarını hayranlıkla ama acıyla okurdum. Velhasıl ister söz vermeyerek, ister başka tutumlarla hangi dönem, hangi örgüt veya kurumda olursa olsun, eskiden üstü örtülmüş her mesele sonradan ister istemez baş verecektir. Bu baş verişlerden sonra da derinlemesine bir bilince varma yerine ya biz haklı çıktık tutumu güçlenmiştir, ya biz dememiş miydik, ukalalığı azıtmıştır, ya da olayların üstü pozitivist tutumlarla örtülmeye çalışılmış, böylece önleneceği sanılmıştır. Velhasıl derdin ucu derinde. Parti defterime dönemin ve kendimin hamlığı nasıl da yansımış değil mi Sinancığım. Hele Aybar'ın konferansıyla TİP'in Marksist bir parti olduğunu söylemek!

Konferansın ayrıntılarını bu gün tam hatırlamıyorum tabii. "Geniş Cephe" tartışmalarının yavaş yavaş başlamasıyla ilgiliydi sanırım. Türkiye'de hangi sınıfların var olduğu, bu sınıfların konumlanışı ve mücadele yöntemleri, hâkim üretim tarzı üstüne sürekli bir bilgi edinme, tartışma, seminerler düzenleme, konferanslar verme, çıkan kitaplarla tezler geliştirme gibi siyasi bir yoğunluk içindeydik. Biz daha çok CHP ile aramızdaki çizginin bulanıklaştırılmasına itiraz ediyorduk. TİP'e karşı geniş bir kampanya vardı ve TİP'e her hangi bir tahammül gösterilmiyor, her vesileyle saldırılıyordu. Hele CHP'nin TİP ile her hangi ortak bir işe ya da eyleme girişme isteği hiç mi hiç yoktu. Sosyalizmden ise öcü gibi söz ediyorlardı. Dolayısıyla böyle tartışmalar, MDD'cilerin onlara verdiği bu pirim, bize CHP'ye tabi olmak, kendi varlığımızdan vazgeçmek, sosyalizmden vazgeçmek olarak yansıyordu. İktidarın epey uzak olduğu ve sosyalistlerin güçlenmelerinin esas olduğu, kimi tabuların yeni yeni kırılmaya başladığı bir dönemde, tekel dışı burjuvaların partisi CHP'yi ürkütmemeyi esas alan, onu "kendimize çekme" girişimleri olarak öne sürülen bu kendinin ne olduğunu saklama politikası bizi etkilemiyordu. Bir iktidar taktiği olarak da algılamıyorduk. Dimitrov'un *Faşizme Karşı Birleşik Cephe* kitabını okumuştuk elbette ama bütün bunları bir

"Birleşik Cephe" taktiği olarak algılamıyorduk bile. Kapitalizme karşı oluşumuz, mücadelenin aynı zamanda anti- kapitalist, aynı zamanda da anti-emperyalist olduğu bilincini yumuşatan, tutumlara, tezlere itibar etmiyorduk. İşçi sınıfının varlığından şüphe edenler karşısında, tekel dışı burjuvaları, tekel içinde görmesek de, halk sınıf ve tabakaları içinde hiç mi hiç konumlandırmıyorduk elbette. Hele yapısı, Çin'den olağanüstü farklı bir Türkiye'de, dost bir "Milli burjuva" söz konusu bile edilemezdi; onları ya da "asker-sivil-aydın güçleri" ürkütmemek için, bir kaşık suda koparılan fırtına canımızı sıkıyordu. Ayrıca Sovyet - Çin çatışmasından haberdardık elbette ama bu ayrılığın sebeplerini etraflıca bildiğimiz yoktu ve bu çatışmanın sonuçları henüz biz gençlerin üstüne yansımamıştı. Mao'dan her çevrilen ve piyasaya çıkarılan kitabı hemen okusak da, Sovyet'çi, ya da Çin'ci olmak gibi bir derdimiz hiç yoktu. Bağımsız bir tutumla kendi ülkemizdeki işimize bakmalıyız diye düşünüyorduk.

Kendi adıma Türkiye'ye özgü durumun ne olduğunu, okuduğum temel kitaplardan çıkarmaya çalışıyor, şemalara pek uymadığını görüyor, ama bize özgü, orijinal yanımızın ne olduğunu bir türlü netleştiremiyordum. "Amerika'yı yeniden keşfetmeye" çıktığımın da farkında olmadan o kitabı okuyup, galiba şöyle, bu kitabı okuyup bak burası da böyle demek ki diye kafa çatlatıyordum. Okumak ve kitaplardan ve yaşadıklarımdan Türkiye'nin durumunu bulup çıkarmak çoktan bir tutku halini almıştı. Örneğin Brümer'i okuduğumda, "Türkiye galiba o devirlerin Fransa'sını andırıyor" gibi bir düşünce uyanıyordu. Yani Türkiye'deki hâkim üretim ilişkilerinin feodalizm olduğunu söyleyenlerin dedikleri yetmiyordu elbette. Bir Ortaçağ kasabasında doğsam bile yani antika çıkrıklarda masır dediğimiz masuraların, çağların sarılışını, bunların yüz yıllardır aynı usullerle çözgülere geçirilişini, gene orta çağ tezgâhlarında elle dokunuşunu görsem bile, üretimin kapitalist pazar için üretim oluşu, çoktan başlamış bir sürecin gün be gün kendi kasabamda da gelişimini görmek, yani kapitalist üretim ilişkilerini açıkça fark etmek, bu el tezgâhlarının yerini motorlu tezgâhlara bırakışını da izleyişim ve mal durgunluğundan tutalım da paranın değerinin gün geçtikçe düşüşüne kadar kapitalizmin tüm sonuçlarını daha çocukluğumda yaşamaya başlayışım Türkiye'deki hâkim üretim ilişkilerinin "Feodalizm" olduğunu söyleyenlere inanmamı engelliyordu elbette. Ya da Engels'in

Konut Sorunu'nu okuduğumda kendi kasabamın, hemen her evde kendi tezgâhında çalıştığı halde ve küçük üreticiler olmalarına karşın, sanki koca bir fabrika gibi alınabileceğini, üstelik bu fabrikada malları ellerinde toplayanların hiçbir üretim masrafına katılmadan üreticilerin mallarını yok pahasına alıp, pahalıya kapitalist pazarda sattıklarını ve üreticileri borçlandırarak kendilerine nasıl bağımlı kıldıklarını görüyor, okuduklarımla yaşadıklarımın ortak noktalarını bulmaya çalışıyor, tartışıyordum kendimle. Üretim araçlarının belli ellerde toplanmaya başladığını da izliyordum. Türkiye'deki kapitalizmi olduğundan geriye çekenlere de, ileriye iten değerlendirmelere de katılmanın imkânsızlığını açıkça görüyor, ama bizim bize benzeyen yanımızı, yani modern-antika karması yanımızı, en modern gericilikle en antika gericiliğin domuz topu olmuşluğunu açıkça seçemiyordum. Hele örgütlenme meselesinde köksüzlüğün bizi kavuracağını hiç mi hiç algılamıyor, çoktan teorik kimi tespitlerin ve incelemelerin Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından yapılmış oluşundan bihaber –üstelik yayınlanmış bütün kitaplarını hemen okumuş olmama rağmen bihaber– içinde onun da kitaplarının yer aldığı bir deryaya dalmış, okuyor, okuyordum.

Aybar'ın, mektupta değindiğim konferansı verdiği günlerde, artık yavaş yavaş devrim yöntemi meseleri ile, Türkiye'nin sosyal yapısı ve örgütlenme, iktidar taktikleri çorba yapılarak tartışılıyordu çoğu zaman, ama daha tartışmalar yoğun "strateji tartışmaları" şeklini almamış, yaygınlaşmamıştı. Tabiri caizse, daha ön hazırlıkları yapılıyordu. Çeşitli konferanslarda söylenilenlere, değerlendirmelere karşılıklı cevaplar veriliyordu. Diyelim Asya tipi üretim tarzı ile ilgili bir seminer mi verildi, Türkiye kapitalizminin de böyle Asya tarzı olduğu mu söylendi, ona cevaplar verilip o tarzdaki kastların Türkiye'de olmadığı ispat ediliyordu. Marx'ın değindiği "Doğu Despotizmi"nin Türkiye üzerindeki etkilerinin ne kadar olduğu, sorusunu uyandırsa da benim kafamda, bir Hindistan olmadığımızı, kastlar yerine sınıf atlamalarının daha yoğunluk kazandığını ve yoksul köylülüğün bir bölümünün hızla proleterleşmekte olduğunu algılıyordum kendi adıma. Ya da sınıflar yelpazesinde, milli burjuvanın devrim güçleri arasında yer alması meselesine bir seminerde değinilmişse, ona başka bir konferansta cevap veriliyordu. Paslaşma daha çok yukarılarda bir yerlerde olanların arasında sürüyordu sanki. Çoğunluğa inen bitmez

tükenmez tartışmalar henüz başlamamıştı. Belki de şöyle demek daha doğru: 1966 Tip Kongresi'nde su yüzüne çıkan MDD tartışması belli dar bir çevreyi etkileyip, TİP'den sınırlı kopuşmalara yol açmış ve '68 yılının ortalarına kadar da TİP'ten yoğun kopuşlara neden olmamıştı. Ama her iki tarafta da memnuniyetsizlik, sübjektivizim ve tarafgirlikler olarak kendini gösteriyordu. Taraflar arası çizginin, herkes için tam kesin hatlarla belirlendiği söylenemezdi. "Mihrici" ve "parti yanlısı" gibi yaftalar kullanılıyordu şüphesiz, ama tartışmalar henüz ayyuka çıkmamış, netlik kazanmamış ve partili birinin artık "Mihrici" olduğu, arada bir duyulsa da bu, 1968 FKF Kongresi'ndeki sürprizden sonra aldığı hıza henüz ulaşmamıştı. Mektubumda yazdığım Aybar'ın konferansı sırasında ise MDD'nin etkisi çok yaygınlaşmış değildi ve TİP yönetici kadrolarında ise henüz bir çatlak görünmüyordu. Hele bizler "öl!" deseler, ölecek denli "partili" duyumsuyorduk kendimizi. Böyle duyumsayanların başında da Hüseyin İnan gelirdi. Partiye söz edenlere öfkeli bir kızgınlık duyar, onların yaşama biçimlerini eleştirir, 'içkiye verdikleri paraları partiye verseler, devrime daha çok katkıları olur bunların' der dururdu. Sen de çok öfkelenirdin. Hatta Antalya'ya yazdığın mektupta onları değerlendirişin benden daha keskin bir çizgideydi. Kendi adıma onlara içerlesem de bir çatı altında olunması gerektiği kanısını taşırdım hep. Özgür bir tartışma ortamı ve eylemde birlik ilkesinin hayata geçirilmesi kaydıyla güçlenmemize yarardı bence. Ama bir tahammülsüzlük, birbirini dışlama, semtine uğramama yavaş yavaş kendini gösteriyordu. Ama iş henüz karşılıklı yumruklaşmaya, bıçak çekmelere varmamıştı. O daha sonraları yaşanacaktı.

Senin İstanbul'da olduğun sırada izleyip, mektubumda söz ettiğim konferansta, Aybar'ın diyalektik mantığın ögelerine değinmesi, henüz tekrar tekrar okuduğum *Anti-Dühring*'in büyülü havası içinde bulunan beni epey etkilemişti elbette. Ama bir partinin Marksist bir parti olmasına bunların yetmeyeceğinin henüz farkında bile değildim. Bunu ancak o yoğun tartışmalar, yeniden yoğun okumalar, araştırmalar ve pratik tutumlarla olaylar sonucu ancak bir süreç içinde 1969 yılının sonlarına doğru görecektim.

O ara, 15 günlük yol iznim de çok işime yaramış, parti kuruluş gecesi hazırlıklarına ve başka şeylere daha çok vakit ayırabilmiş ve gitmeden kuruluş gecesine katılabilmiştim. Tayinimizi tebellüğ(!) ettiğimiz haftadan bir hafta sonraydı kutlama. 8. Kuruluş

Kutlamaları, hafta sonu tatilleri nedeniyle TİP'in asıl kuruluş gününden bir gün sonra yapılmıştı. Asıl kuruluş günü sana mektup yazdığım gün olmasına rağmen, "anma günü" diyeceğime "yarın partimizin kuruluş günü" filan diyorum sanki 13 Şubat'mış gibi. Hoş bazı kaynaklarda da 13 Şubat olarak veriliyor ya... Mektubumda bu küçük ayrıntıya dikkat etmemişim işte. Senin yazdığın mektuptan anlaşıldığı üzere İstanbul'daki kutlamalar Ankara'daki kutlamalardan sonra yapılmış.

Ankara'daki kutlamada salon ağzına kadar dolmuş, taşıyordu. Ruhi Su da katıldı, türküler söyledi. Biz "Devrimci Koro" olarak "programa" ondan sonra çıktık. Hatta söyleyeceğimiz türkü ve marşları anons ederken Ruhi Su arkadaşın biraz önce söylediği "Bilmem şu feleğin bende nesi var/ Her gittiğim yerde yar ister benden" türküsünü biz de söyleyeceğiz , bu türküyü iki kez dinlemiş olacaksınız" diye belirtmiştim. Çünkü hemen oracıkta o türküyü listeden çıkarmak, geçişlerde aksamaya yol açabilir, karışıklık yaratabilirdi biz amatörler için. "Ruhi Su arkadaş" demek de ne kadar uygun düşmüştü o da ayrı mesele. Hemen oracıkta aklıma gelivermişti bu. Yoldaş kelimesi tabuydu daha o sıralar... Yalnızca kendi aramızda, sessizce söylenirdi. Mikrofondan onca insan içinde, "Ruhi Su yoldaş", diyemezdim. Yalnızca "Ruhi Su" demek ise laubalilik gibi gelmişti. "Sayın Ruhi Su" demekse aklımın köşesinden bile geçmiyordu. Bana göre, böyle bir hitabın son derece bürokratça olacağı kesindi. Yani biz gençlerin o sıradaki jargonuna uygun değildi. En uygunu "arkadaş" demek diye düşünmüştüm, öyle ya ikimiz de parti üyesiyiz filan diye kendimi ikna etmeye çalıştım, pek de uygun olmadığını bile bile... Sonradan da hiç kendisiyle bu konuyu konuşmadım; üstündeki etkisinin ne olduğunu da bilmiyorum; kızdı mı, küstahlık diye mi düşündü, yoksa üstünde durmayıp, gülüp geçti mi? Belki de hoşuna gitti; söylenmiş geçmişti işte...

"Ah meşeler güvermiş varsın güversin/ Söyleyin huysuza durmasın gelsin aman tez gelsin / Ah varmasın kötüye asılsın ölsün / Kötü adamın var ömrünü yok eder" türküsüyle başladı koro. Ve "Hayali gönlümde yadigar kalan / Bir yanım deryada çalkanır şimdi / Onbeş mürşid ile boğulup ölen / Bir yanım deryada çalkanır şimdi. - Garip garip öter derya kuşları / Su içinde uykuları düşleri / Bir gelin döküyor kanlı yaşları / Bir yanım deryada çalkanır şimdi.-Yarelerim tuz içinde kanıyor / Uyku basmış ela gözler

sönüyor / Bir yanımda Suphi Neşat ölüyor/ Bir yanım deryada çalkanır şimdi. -Gelir günler gelir yarem sarılır / Bir gün olur elbet hesap sorulur / Bu hesabı soracaklar bulunur / Bir yanım deryada çalkanır şimdi.. "Of... of.." ile yani "Onbeşler Ağıtı" ile de bitirmiştik koro olarak programımızı.

Onbeşler Ağıtı'nın orijinalinde son kıtada "Bir yanım Acem'den, Çin'den çevrilir" dizesi yerine kendimin uydurduğu "Bu hesabı soracaklar bulunur" sözleriyle söylemiştik, "Bir yanımda Suphi Nejat ölüyor" dizesinin ikinci tekrarında ise dizeyi "Bir yanımda kardeşlerim ölüyor" diye söylüyorduk "Onbeşler Ağıtı" nı. Neden böyle söylediğimize gelince. Çok belirgin bir nedeni olduğunu söyleyemem. Mustafa Suphi ve Nejat'ın kimler olduğu çok bilinmezdi herkesce o dönemde... Eskilerin kursaklarında kalmıştı bu. Bir yanımızın Acem'den ve Çin'den çevrili olmasını ise bir türlü anlayamıyorduk. Sınırlar kalkmalı dediğimize göre, oraların da sınır olmaması gerekmiyor muydu? Çok da üstünde durmadan sanki böyle söylemek daha uygunmuş gibi gelmişti. Tabii orijinaline bağlı kalmak prensibini zedelemekte olduğumuzun da farkında olmadan. Üstelik adının Onbeşler Ağıtı olduğunu bile bildiğimiz söylenemez. Adını, "Hayali Gönlümde" sanıyorduk. Daha sonraki mektuplarımda kuruluş gecesine hiç değinmiyorum. Bunun nedeni içeriklerden söz etmeme alışkanlığından öte, her toplantıya teyple gelip, orada ne olup bittiğini kayda geçiren hükümet görevlilerine rağmen, yazılı bir şey bırakmama tedbiri mi bilemiyorum. Oysa genel olarak pek tedbirli olduğumuz söylenemez. Hukuk öğrencisi oluşum, beni bazı konulara dikkat etmeye itse de genellikle tedbirli olmadığımız kesin. Sonradan yaşanılan pek çok şey bunu doğrulamıştır maalesef. Zaten tedbirli olmak, gençliğin bir özelliği değildir ki...

Derken daha Ankara'da iken, senden mektubuma, dört gözle beklediğim bir cevap geldi:

15 Şubat 1968
İstanbul. Hastane

Şirinciğim,

Bugün ziyaret günüydü. Anam mektubunu getirdi. Sevindiğimi söylemem gereksiz ama gene de söyleyeyim: çok sevindim.

Acele cevap verme gereğinden derhal kaleme sarıldım. Mektubu en hızlı araçla yollayacağım. Mektubunu okuyup bitirince ne

yalan söyleyeyim içim ezildi. Ne garip bir sürpriz bu yahu! Elbette çok olagan çok doğal bir iş bu ama gene de seni Ankara'dan uzaklaştırıyor. Oysa senin Ankara'da olman çok gerekliydi bence. Bence değil objektif olarak öyle. Omuz başımızda kesik bir kol gibi duyacağız boşluğunu. Oysa Ankara'ya döner dönmez seninle konuşmak istiyordum. Ayrıntılarıyla şu gençlik örgütleri sorununu tartışalım diyordum. Biliyorsun bu ara bizim FKF'ye bağlanma sorununu görüşeceğiz yönetim kurulunda. Bu konuda çok yararlı olacağına inanıyorum. Antalya'ya da gitsen peşini bırakmayacağım. Mutlaka yazışacağız. Seni oralarda yalnız bırakmayacağımı bilmelisin.

Antalya sosyalist hareketin hızla geliştiği bir yer. Oradaki eylemini şimdiden kutlarım devrimci arkadaşım.(Nezle olsan da, yüreğin sıcaktır!)

Nisan başında Ankarada yapılacak NATO mitingine mutlaka gel. Şöyle kol kola yürüyüp, devrimci marşlar söyleyelim.

Partiyle ilgili haberlerine sevindim.Genel başkanın konferansını mutlaka bizim okulda tekrarlamalı. Boş bırakmaya gelmeyiz biz(!)

Geçen gün Müfit'ten bir mektup aldım. Bildirileri dağıttıklarını yazıyor. Kırıkkale'de saldırmış teresler bizimkilere, ama bildirilerin hepsini de dağıtmışlar.

Yarın İstanbul'da partinin 8'inci kuruluş yılı kutlanacak. Ben hastanedeyim, tarifsiz sevinçler içinde ve de sol bacağım alçı içinde... Ameliyatım iyi gitti, çok iyiyim. Bendeki keyif kimsede yok. Boyuna kitap okuyorum.

Geçen gün Ostrovski'yi okudum Şirin. Ve bitirince kitabı öpüp başıma götürdüm...

İyi yolculuklar, sevinçli, mutlu günler dilerim Şirinciğim. Hoşça kal.

Sevgiler
Sinan Cemgil

ANKARA ADRESİM:
Sinan Cemgil
Orta Doğu Teknik Üniv.
Erkek Öğrenci Yurdu
Blok I
Ankara"

Adresini öylesine açık bir şekilde yazmıştın ki yüksek sesle gülmekten kendimi alamadım. "Espri olsun diye adını bile yeniden yazmış" diye geçirdim içimden. Sosyalist Fikir Kulübü'ne yolladığım kartın başına gelenler, artık bu adrese yollayacağım mektubun başına gelmeyecekti besbelli!.. Hele bu denli çabuk cevap verişin ağzımı iyice kulaklarıma vardırıyordu. Sevinçten pır pır ediyordu yüreğim. "Ankara'da olman çok gerekliydi bence" demekten kendini alamayışın, sonra da hemen arkasından "bence değil objektif olarak öyle" demek zorunluluğunu duyuşun. "Oysa Ankara'ya döner dönmez konuşmak istiyordum senle" deyişin, eksikliğimi duyacağını belirttiğin abartılı sözler, tayinimi öğrendiğindeki duyumsadığın eziklik... Antalya'ya gitsem de peşimi bırakmayacağını, beni oralarda yalnız komayacağını söylediğin cümleler... Hepsi hepsi sevdanın kanıtları olarak duruyorlardı bir an gözlerimin önünde. Sonra da hemen bitmez tükenmez acabalara düşüyordum tabii.

Mektubunda sözünü ettiğin bildiriler "NATO ya hayır!" kampanyası dolayısıyla tüm Türkiye'de dağıtılmasına karar verilen ve belli yörelerde gerçekleştirilecek mitinglerin ön hazırlığını oluşturan Türkiye İşçi Partisi bildirileriydi. ODTÜ'den pek çok arkadaş da sahip çıkıp, yavaş yavaş partiye kaydolmaya, toplantılara gelip gitmeye başlamışlardı. Partiye kaydolmasalar bile görüldüğü gibi '68 Şubatı'nda TİP'in böylesi bildiri dağıtma eylemlerine katılıyorlardı. Müfit (Özdeş) anlaşılan sana bir mektup yazıp, yaşadıklarını anlatmış. Ankara çevresine bir ekip olarak dağıtmışlar demek ki bildirileri. O dönemde Ankara çevresine ve köylerine ekipler halinde gidilir, buna da "köy çalışması" denilirdi. Müfit'ten başka daha kimler vardı ekipte bilmiyorum. - Gün Zileli kitabında aynı dönem sanırım Müfit Özdeş'le, köy ekipleri olarak TİP'in bildirilerini dağıtma eyleminden ve o sırada başlarına gelenden, dövülme olayından filan söz ediyor, acaba aynı olay mı? Neyse, ama güler yüzlü, R'leri biraz yutarak konuşan, sakin Müfit Özdeş'i çok iyi hatırlıyorum. Daha sonraları "Beyaz Aydınlık"-"Al Aydınlık" ayrılığı baş gösterdiğinde onun "Beyaz Aydınlıkçı" olduğunu öğrendiğimde üzülmüştüm. Ama işte o sıralarda yavaş yavaş TİP'e sempati artıyordu sizin Sosyalist Fikir Kulübü'nde. Senin başkan seçilişin elbette tesadüfi değildi ve senin ve diğer partili arkadaşlarımızın etkisi güçlüydü. Seyhan Erdoğdu gibi MDD

çizgisinin önemli savunucularından birinin sizin okulda asistan olmasına rağmen böyleydi bu.

Mektubunda bana *Ostrovski*'yi okuduğunu yazıyordun, ben okumuştum da sana da tavsiye ettiğim için mi acaba okuduğunu özel olarak belirtiyordun. O sıralarda okumuş muydum, bilmiyorum. Sana verdiğim cevapta hiç değinmiyorum kitaba. Ama kitabı bugün bile hatırlıyorum. Olağanüstü bir direnç, yaşama sevinci ve kararlılık saçılıyordu kitaptan. Mücadele sırasında neredeyse kötürüm olmuş bir insanın, buna rağmen mücadeleyi sürdürme kararlılığını, azmini anlatıyordu.

Senin yazdığın gibi ben de Antalya'ya giderken "orada hemen partinin işlerine sarılacağım" ilişkileri geliştireceğim "eylem beni bekliyor!" diye düşünüyordum. Ama hiç de umduğum gibi olmadı. O kadar istediğim halde giderken partinin adresini bile edinememiştim. "Nasılsa bulursun, yüz tane parti binası yok ya Antalya'da, merkezde bir yerdedir" demişlerdi. Tanıdıkların ve partili bazı arkadaşların, il yönetim kurulu başkanının adını adresini istemiştim, onu da vermemişlerdi. "Binada zaten onlara rastlarsın ne lüzum var" demişlerdi. Bir tek TİP Genel Merkezi'nde çay ocağına bakan Remzi, Alanya'daki kız kardeşinin adını, adresini verdi, o kadar.

Parti binasını araya araya ayağıma kara sular inmiş, bir türlü bulamamıştım. Yolda kime sordumsa bilmediklerini söylemişlerdi; sanki ahret suali soruyormuşum gibi de yüzüme garip garip bakmışlardı. Zaten ilk gittiğim günlerde 'nerede kalacağım' meselesiyle çok uğraşmıştım. Tek başına oralara birdenbire tayini çıkmış birine, hele bir genç kıza, kimse bir odasını kiralamak istemiyordu. Otelde kalmak ise zaten bir genç kız için hoşgörülecek tutum değildi, kaldı ki ne param buna yeterdi, ne de kaldığım otelin koşulları elverişliydi. Banyo bile yapamıyordum. Partiyi ve partilileri de bir türlü bulamıyordum. Üstelik yepyeni bir ortamda, beni devamlı gözetleyen iş "arkadaş"larının karşısında sabahın sekiz buçuğundan akşamın beş buçuğuna kadar çalıştıktan sonra yapmak zorundaydım bu arama işini. Ama halktan insanlarla tanışıp, neler ürettikleri, ürünlerini nerelerde pazarladıkları, geçim kaynakları ve sorunlarının neler olduğunu bıkmadan, usanmadan ve ısrarla öğrenmeye çalışmıştım. Onlarla konuştum, dertlerini dinleyip, düşüncelerimi söyledim. Sorularını cevaplamaya çalıştım. Ama Ankara'ya yolladığın ikinci mektubunu aldığımda daha

Antalya'ya gitmediğim için mektubunda eylemle ilgili söylediklerine heyecanlanıyor, orada parti binasını bile bulamayacağımdan habersiz, yalnızca mektubuna seviniyor ha seviniyordum.

O sevincin kapsamını bu gün de hatırlıyorum. Bütün hücrelerim sanki sükun buluyordu. Sevdanın belli belirsiz nefesi dolaşan mektubunu kim bilir kaç kez okudum... Bilhassa o cümleleri ayrıca okuyordum. Birkaç kelimelik nereye çeksen oraya gidebilecek bu cümleler, bendeki sevgiyi harlatıyor içim içime sığmıyordu. Ancak sana yazmakla baş edebiliyordum kendimle. Bunlar mektuptan çok, seninle yazılı sohbetlerdi:

17 Şubat 1968
Ankara. Saat:13

Haber bülteni: ABD de
35 bin öğretmen görevinden istifa etti vs.

Sinancığım, şimdi atsam şu mektubu eline geçer m' ola? Bir de ayağın alçıdan çıktı mı ola? Ne demeye alçıya koyuyorlar ayağını; kırdılar mı; bu iş kemikle mi ilgiliydi be şekerim? Ben kasla ilgili sanıyordum. Ya yanlış sanıyorum ya doğru. Şunca soruyu cevaplamak, yürüyecek ayağının borcudur. Bir de şunu söyleyeyim, mektupların (her iki mektubun) ferahlık veriyor bana. Bir de sana yazmak korkunç hoşuma gidiyor. –Bilginize sunarım azizim–

Bugün bana bir kalem armağan ettiler odada. Gözlerimi yaşarttılar yani benim. Herkeslere hoşça kal dedim. Gidip biletimi alacağım şimdi. 250 Türk avans verdiler; bozdurup bozdurup harcamak düşüyor bana ve de dünyanın en rahat kunduralarını alacağım. İllallah nasırımdan çünkü. Hâlâ bir ilaç alıp, kurtulamadım şundan. Bazı konulardaki tembelliğime hayret ederim her zaman.

Dün sizin okula gittim. Millet kaydını yeniliyordu. Sen de birine devretmişsindir tabii kayıt yaptırma işini. Bana öyle geliyor ki sen bu tip işleri kattiyen düşünmüyorsun. Neden böyle bir kanı uyandıysa bende. Neyse. Arif'i gördüm, sana mektup attığından söz etmişti daha önce –Sinematek'te gördüydüm. Çok nefis bir Bulgar filmiydi oynayan– nedense dün gelmedi yanıma, anlaşılan çok işi vardı. Bu çocuğun bir derdi var ama Allah bilir. Sen ona çok yardımcı olacaksın. Aman sizin okulun yönetmeliği ne garip öyle. Biri üçteyken ikiye geçtiğini(!) söylüyordu. Deli İbra-

him de sosyolojiye geçecekmiş falan filan –Bu tip havadisler ayağı ameliyatlı birine iyi gelir kanısıyla anlatılmaktadır. Burada belirtmekte özümün mektup üslubunu temize çıkarmak bakımından, yarar var– Diğer taraftan Akın'la konuştum koro işini. "FKF'liler bu işi gevşetirlerse bize gelebilir mi bu Ahmet Yürür" falan gibi sözler etti. Böyle bir şey her iki örgütün ilişkileri açısından iyi olmaz kanısındayım. En azından örgütsel olmaz. Çünkü FKF teklif etti böyle bir ortak çalışmayı. Ben İzzet'e falan da söyledim. Hakkı abiyle de konuştum, Ahmet Yürür'le, konuşacak bu hafta içinde. Ortak bir saat tespit edilecek ve çalışmalara başlanacak. Ben olsaydım iyi olacaktı. Çünkü beraberliği sağlamak daha kolay olacaktı ve Nisan başındaki mitingte hep birlikte türküler söyleyebilecektik. Gene de Sinancığım sen bu işin birlikte yürütülmesini sağlayıcı çaba gösterirsin değil mi? Ve ben mutlaka Nisan başında mitinge koşacağım yanı başına. Zulüm bir gün duracaktır. Halk zinciri kıracaktır, diyerek."

Nisan başında bu miting yapıldı mı yapılmadı mı hatırlamıyorum ama Can Savran'ın ölümü tam da Nisan başına rastladığı için, biz seninle İstanbul'a gidecektik. Tabii mektubunu aldığım Şubat günlerinde daha bütün bu olacaklardan habersiz, marşlardan, korodan söz ediyoruz işte.

Mektubumda sözünü ettiğim ODTÜ ile birlikte bir koro çalışmasına çok önceden karar verilmişti biliyorsun, hatta sözlerini yazıp sana verdiğim, birkaç marş sizin okulda teksir edilmişti. Böyle bir ön çalışmanın, koroya ilgiyi arttıracağını düşünüp, marşları yazıp, sana vermiş sen de teksir ettirmiş, SFK çevresine dağıtılmıştı. Şimdi evirip çeviriyorum marşların yazıldığı ve yıllardır sakladığım teksir edilmiş sayfaları.

Teksir kâğıtları ve teksir makinaları bir alemdi o zamanlar. Bir bildirinin, afişin ortaya çıkması epey zaman ve emek alırdı... Mumlu kâğıtlara daktilonun şeridi yedeğe alınarak yalnızca harflerin vurmasıyla yazılır, sonra da kolla çevrilen teksir makinelerinde basılırdı. Az teksir makinesi kolu çevirmedik.. Mumlu kâğıtlara yazılması ise başka bir dertti. Pahalı oldukları için mümkün olduğu kadar yanlışsız yazılmasına çalışılırdı. Ve tabii boyası neyi ile bir şeyi teksir etmek, aynı zamanda masraf demekti. Marşların, türkülerin teksirini ODTÜ'nün üstüne alması, işi kolaylaştırmıştı tabii. Sana sözünü ettiğim, sizin okula gittiğim o gün pek çok arkadaşla mimarinin kantininde oturmuş, çay içip

sohbet etmiş, kulaklarını çınlatmıştık. Deli İbrahim uzun saçlarıyla bir masadan öbür masaya gidiyor, şamata gırla gidiyordu. Onun gibi uzun saçlı başka bir delikanlı daha ilgimi çekti. İkisinden başka bu denli uzun saçlı olan yoktu. Sonradan Ertuğrul Kürkçü olduğunu öğreneceğim bu uzun saçlı delikanlı, kantinde olduğum süre içinde oturduğu masanın başından hiç kalkmamış, bir şeyler içiyordu. O gün onunla konuşup, konuşmadığımı hatırlamıyorum. Sanırım onunla tanışmam biz evlendikten sonra ve onun Sıhhiye'deki evimize gelmesiyle oldu. Hatta o zaman onunla uzun uzun konuşmuştum. Devrimci mücadeleye katılma kararlılığı apaçıktı. Ve ona "yalnız bu uzun saçlarını kesmezsen seni ciddiye almazlar, kestir bence saçlarını" demiştim. Kaç yıldır içinde olduğum çevrenin esaslı yanlarının yanında kimi ön ve bön yargılarının, yafta yapıştırmalarının ve bazı kolaya kaçan değerlendirmelerini bildiğim için söylemiştim bunu kendisine. Başkalarının gözünde bu kararlılık, içtenlik uzun saçlarınca gölgelenmesin, ön yargıya hedef olmasın diye. Gerçekten de daha sonra saçlarını kestirmişti Ertuğrul. Ama o gün Mimarinin kantininde kendisiyle tanışıp, tanışmadığımı hatırlamıyorum. Aklımda kalan sizin Sosyalist Fikir Kulübü'nün Yönetim Kurulu'ndan Halil Çelim'liyle ve sanırım Fehmi Sönmez'le orada karşılaşıp, sohbet ettiğim. Akın ise her zamanki gibi düzgün giyinmişti ve koyu renk uzun paltosuyla boyu biraz daha uzun görünüyordu. Şehre ineceğinden onunla ayak üstü konuştuk koro meselesini. Yanında güleç yüzlü, saçlarını topuz yapmış bir kız vardı. Hallerinden sevgili oldukları anlaşılıyordu ve sanırım onunla da beni o gün tanıştırmıştı. Sevil Güvezne'nin iki ay sonra Elmalı toprak işgallerine giderken kaza geçirecek arkadaşlardan olacağını bilmeksizin elini sıkmış, ikisinin de sarışın oluşu dikkatimi çekmişti. Evet, Can Savran'ın ölümüyle sonuçlanan kazada, Filiz Saltuk'un, Ahmet Kardam'ın ve Bekir Harputlu'nun bulunduğu Volkswagen'de Sevil Güvezne de vardı ve epey ağır yaralanmıştı sanırım. Velhasıl o gün ne kendisi, ne ben, ne de eli onun omzunda duran Akın Atauz neredeyse iki ay sonra olacaklardan habersiz ayak üstü koro meselesini konuşuyorduk. FKF'lilerin işi gevşeteceği ön yargısı ise biraz garibime gitmişti Akın'ın. Zaten hali hazırda bir korosu vardı FKF'nin, birlikte çalışmayı da FKF teklif etmişti; niye işi tavsatsındı? Kendisine de bunu söyledim o gün. Benim tayinimden dolayı aksama ihtimalini bertaraf etme-

ye çalışıyordum işte, zaten bu nedenle koro işini Ahmet Yürür üstlenecekti.

Ahmet Yürür'ü çok önceleri, TİP'e ilk gelip gitmeye başladığım yıllardan tanırdım. Konservatuarda öğrenci miydi o yıllar? Nurtüre Cerit'le o zamanlarda mı evlenmişti? Nurtüre, Yalçın ve Münir Cerit'in kız kardeşiydi ve TİP'e akşamüstüleri uğradığımda sık rastladığım kişilerdendi. Ahmet Yürür'le birlikte çıktıklarını hatırlıyorum. Ama daha sonra Nurtüre'ye bir iki kez rastlamama rağmen, Ahmet Yürür'e pek rastlamaz olmuştum. Ona ancak başka arkadaşlar aracılığı ile ulaşabilirdik. Hakkı abi o sıralar merkez ilçe başkanıydı sanırım ve Ahmet Yürür eski arkadaşıydı. Mektubumda "Hakkı abiyle" konuştuğumu söyleyişimin nedeni bu. Ama daha sonraları olayların akışı içinde bu ortak koro çalışması bir türlü hayata geçemedi. Ama Ahmet Yürür de bir koro oluşturdu. Hatta Nâzım'ın "Akın var akın, güneşe akın, güneşi zapt edeceğiz, güneşin zaptı yakın" şiirini Ahmet Yürür o sıralarda bestelemiş, sizin mimari amfisinde koroyu ve bu besteyi ilk kez dinlemiştim...

Mektubuma üstelik hemen tarihin altına yazdığım bir haberle başlayışımdan anlaşılmalı, seninle ne denli konuşmak istediğim Sinancığım. ABD'deki 35 bin öğretmenin istifa nedenini bu gün hatırlamıyorum, ama mevcut uygulamalara bir hoşnutsuzluk olduğu kesin. Böylesine yoğun bir istifa kitle olaylarının Amerika Birleşik Devletleri'nde savaş karşıtı hareketin toplumun bütün sınıf ve tabakalarına nasıl yayıldığının da önemli bir belirtisi. Bu istifalardan daha üç dört ay önce milyonların yürüdüğü Pentagon Yürüyüşü'nde yedi yüze yakın kişi göz altına alınmıştı. '68 Ocağının sonunda Vietkong büyük bir saldırıya geçmiş, Saygon'daki Amerikan elçiliği 6 saat boyunca işgal edilmiş, Şubat'ta ise Vietnam Savaşı'nda önemli bir dönüm noktasına gelinmiş, Vietnam gerillalarının direnişi yeni bir niteliğe sıçramıştı. Türkiye'de ise onu izleyen yıllarda, bırakalım öğretmenleri, bütün sınıf ve tabakalardan kitlelerin gösterileri epey yoğunlaşacaktı. Hatta öyle ki herhalde dünyanın hiçbir yerinde yargıçlar gösteri yürüyüşü yapmamıştır. (Yalnız Duisburg'ta yüz kadar yargıç, çalışma saatlerinin uzamasını protesto etmek için havaya siyah balonlar saldılar şu 2006 yılının Mart'ında) Ama Türkiye'de yargıçlar, avukatlar bile 17 Şubat '68 tarihli bu mektubu yazdığımdan neredeyse bir-iki yıl sonra, cübbelerini giyip yürüyüş yapacaklardı. Ve öğretmenler ise

tam tamına bir yıl sonra daha örgütlü ve devrimci mücadeleye daha yakın olduklarından, haydi haydi binlerce kişinin katıldığı gösteriler düzenleyeceklerdi. Zaten çoktan örgütlenmişler ve 1965 lerde TÖS ve İlk-Sen kurulmuştu. Mektubumda sözünü ettiğim ABD'deki öğretmenlerin bu toplu istifaları nasıl sonuçlandı, hiç hatırlamıyorum. Ama dünyanın her yerinde gün geçmiyordu ki yığınların katıldığı bir gösteri, bir protesto olmasın.

Mektupta sözünü ettiğim ve Sinematek'te gördüğüm Bulgar filmi ise "Şeftali Hırsızı" idi. Filmden bu gün aklımda kalan ayrıntı aç bilaç, çaputlar içindeki savaşın somut bir sonucu imiş gibi duran adamın, ceketinin düğmeleri.. Savaşta ölmüş diğer uluslardan askerlerin giysilerinden alınmış düğmelerdi ve o birer birer düğmeleri tutarak belirtiyordu bunu. Sen de görmüş müydün acaba Sinancığım? Çünkü bazen tekrar tekrar gösterilirdi filmler. Bulgar Filmleri Haftası veya Sovyet Filmleri Haftası gibi haftalar düzenlenir, bazen de bir rejisörün toplu filmleri gösterilirdi. O gün Bulgarca seyrettiğim alt yazısı fransızca olan filmi, olağan üstü bir dikkatle seyrederek anlamaya çalışmıştım. Lisede öğrendiğim Fransızca yetersizdi tabii, bu nedenle başka melekelerimi de geliştirmeye çalışırdım. Daha sonraları çeşitli dillerdeki pek çok filmi sen tercüme ederdin hatırlıyor musun? Hangi dilde olursa olsun, Fransızca, İngilizce, İtalyanca... Çevreyi rahatsız etmeden kulağıma fısıldardın.

Mürekkebim olmadığı için sana onunla yazamadığım mektupta sözünü ettiğim dolma kalemi iş arkadaşlarım armağan etmişti. Benim birden tayin edildiğimi öğrendikleri zaman kafalarından vurulmuşa dönmüşler, çok ağlamışlardı. Bazıları ise "sen demiştin, sen demiştin... bütün bunları. Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar demiş durmuştun bize" diye yineleyip, durup durup boynuma sarılmaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Onları yatıştırmaya çalışıyor, bu uygulamanın çeşitli kurumlarında ve kademelerde çalışan devrimcileri temizlemek ve böylece kendi çıkarlarını korumak, kollamak için sınıf savaşının bir gereği olarak, burjuva devletinin sözcüleri tarafından yapıldığını söylüyor, sömürünün sürmesini isteyenlerin, sömürüye karşı ve onun kaldırılmasını isteyenleri yıldırmak için her çareye baş vurmalarında şaşacak bir şey olmadığını anlatmaya çalışıyordum. Benim tayinim bazılarını ise çok öfkelendirmiş, "ben de devrimci olacağım, ben de militan olacağım" diyen bile çıkmıştı aralarından. Ama bunu söyleyen

kız, bizim orada daha yeni işe başladığından, kendisini çok yakından tanımıyordum. Bu nedenle tüm ısrarlarına rağmen onu FKF'ye götürmemiş, kimseyle de tanıştırmamış, "oku, kendin nasıl davranacağını fark edersin, zaten" demiştim. Kalemi armağan ettiklerinde ise bu kez benim gözlerim yaşarmış, duygulanmıştım.

Mektubumda senin menisküs ameliyatınla ilgili söylediklerim ise cehalet incileri. Sanki eklemle ilgili olunca bacağı alçıya alamazlarmış gibi. Ama bu ameliyattan sonra da bazen dizlerinden çektiğin olmuştur arada. Gene de atikliğini hiç yitirmedindi, gözünü kırpmadan ordan oraya atlar, beni şaşırtırdın.

Mektuba ara verdiğim, başka şeyler yapmak zorunda kaldığım zamanlarda da durmadan aklımdan seninle konuşuyor, bu konuşmaların çok azını yazıya döküyordum. Velhasıl taşınma iznimden yararlanıp, gitmeden bütün arkadaşlarımı görmeye, bazı işlerimi halletmeye çalışıyordum. Öyle ya sana, İstanbul'a bile gelmeyi kaç kez geçirdim aklımdan. Ama bir oraya bir buraya koşturup, sana, İstanbul'a gelmiyor, bitmez tükenmez, daldan dala atlayan, mektupluktan çoktan çıkmış bulunan 17 Şubat '68'de başladığım seninle yazılı sohbetime hemen küçük bir zaman aralığı bulur bulmaz devam ediyordum:

Saat: 18:30 SBF Kız Öğr. Yurdu

Şimdi eğitim çalışmasından geliyorum. Orhan Silier'in emperyalizm üzerine konuşmasını dinlemekten öğrendiğim rakamlardan kafam alt üst olmuş. Daha doğrusu daha berrak. Tek çıkar yol tarihin yüklediği görevi en iyi biçimde yapmak. Çok iyi devrimci olmak. Bu rakamlardaki romansı - romansı diyorum, başka bir şey diyemem- anlatamam... Gerçeklerin bu kadar yalın anlatıldığı yer bu rakamlar diyarı. Korkunç bir şey. 39 Milyar dolarlık yatırım, 124 milyarlık kâr. 954 ile 963 yılı arasındaki emperyalist bilanço. 1 liralık yatırıma karşı 3 lira kâr. Daha neler de neler maydanozlu köfteler. Diğer taraftan dün ve evvelsi gün Meclis'e gittim. "Meclis içi bit Pazar aman" Sadun hoca bütçe tenkidini yaptı. Silkeledi görme. Daha önce Feyzioğlu'nu dinlediydim. Bütçeyi tenkit ediyor sözüm ona beyzade. Bizim partiyi bütçe sanıyor olmalı dedim ben. Kusmuk bir adam. Beynime fena halde ağrılar girdi herif konuşurken. Bağırıp yuhalayamıyorsun ki, polis durmuş tepende zebani gibi;

azıcık öne kaykılsan derhal ihtar ediyor. Faşizm –Fasişt– ne olacak. Başka ne beklenir? Genel Merkez'de bir iş üstlenmiştim. Onu da yarım bırakıyorum hep bu faşizm yüzünden. Hem şimdiden özlüyorum arkadaşlarımı, faşizm yüzünden. -Biraz da arkadaşlarım yüzünden. Ya ayakları ameliyatlı, ya askerdeler, ya da başka yerlerde okuyorlar. Vs. –Espri bir yana Hüseyin'den (Ergün) mektup geldi. Bu FKF ile iş birliği ya da katılma konusunda ona da yaz. Teorik olarak daha çok katkısı olur. Ben burda olsaydım pratik yararım çok olurdu. Gene de bir plana göre tartışırız, planını sen yap istersen. Ayrıca tartışma olacağını sanmıyorum konuları, görüşlerimizi açıklayıcı olacaktır bu konuşmalar. FKF'nin bu genel kurulundan sonraki durumunu kestiremiyorum. Çünkü FKF'den çok parti ilgilendiriyor beni. Orada sadece somut işler yapıyorum kendime düşen. Ama bu konuda gençlik örgütlerinin olanaklarını mümkün olduğunca birleştirip, güçlenmeleri gereğine de inanıyorum. Parti açısından tabii. Bu örgütlerin asgari iyi çalışmaları partiye etki ediyor. Bildiri daha iyi dağıtılıyor örneğin... Yani partinin bu tip işlerini üstlense ve bunu başarsa fonksiyonunu yerine getirmiş olacak. Bu da örgüt disiplini sorununa dayanıyor sonunda ve disiplin asgari olanaklar sağlanmadıkça zorlaşıyor. Maddi olanaklar örneğin. Tam ve yeter şart değil tabii ki disiplin için ama gerekli. Bu devre sevilen ve heyecanlı bir yönetici kadroya ihtiyacı var FKF'nin... İş yapma kabiliyeti fazla olan bir başkana ihtiyacı var. Kim ola, kim ola, yok. Doğal başkanından yoksun olunca işlerin aksaması daha bir kesin hale geliyor. Hemen her gün düşünüyordum bu konuyu. Son sıralar kesif bir çalışmaya girdim ve zorunlu olarak uzaklaştım. Şimdiyse gidiyorum Antalya'ya. Bana öyle geliyor ki sen bir takım düğümleri çözeceksin örgüt işiyle ilgili olarak. Bu yıl olmasa bile seneye Ankara'da bütün gençlik örgütleri bir elde toplanacak. Bu bugünkü yapısı icabı FKF örgütü olacak. Burada tartışılacak şey yok. FKF'yi işler hale getirme yollarında tartışılacaktır bence... Fakat sizin fikir kulübünün bu işe evet demesi FKF'nin bu devre kesin tutarlı ve etkili bir iki eylemiyle mümkün olur. Yoksa sizin okulun evlatlarını sen benden iyi biliyorsun, olmaz bu iş.

Sana bu mektubu şimdi atarım inşallah. Saat çoktan 19:30. Bir de yollarda yazarım sana. Hemen yaz olur mu? Seviniyorum çok mektup gelince. Kitap okuyamıyorum, o yüzden fena halde gıpta ediyorum sana. Devlet Ana'yı aldırdım da ne oldu, 30 sayfa mı ne okudum, o kadar. Ama Antalya'ya götürüyorum bir yığın kitap.

Dersler ise Allah kerim. Sınıfımı geçmek istiyorum. (Fena bir istek sayılmaz) Bir de şiir yazıyorum. Daha doğrusu aklımdan yazıyorum, o anda kâğıda geçirmediğim için yazılmamış oluyorlar ve hayıflanıyorum: Ne güzel şiirdi tuh, diye. Bana, Antalya'ya havadisleri bolca yaz. Ayağın çabuk iyi olsun. -Benim nezlem hâlâ berdevam- ve rozetini yitirme, ben benimkini yitirmiyorum, bir de güzel atkını kimselere armağan etme. Selam, Sabah. Gözlerinden öperim.
Şirin

O sıralar, nasıl da teskin etmeye çalıştığım bir duyarlılık ve şiir içindeyim... Bütün bunları sana hem iletmek istiyor, hem de iletilecek yoğunluğun dozunda kantarı kaçırmamaya çalışıyorum. Yanına İstanbul'a, o kadar gelmek isteyip de gelmeyişim biraz da bu kantar nedeniyle zaten.

Daha önce de değindiğim gibi TİP'teki eğitimler her cumartesi yapılırdı. Konuları kimin derinleştireceği ve sunacağı çok önceden belirtilir, programdaki sıraya göre gidilirdi. Senin katılmadığın o hafta Orhan Silier titiz araştırmacı haliyle oldukça iyi hazırlanıp, sunmuştu Türkiye'deki emperyalist bilançoyu. Onu seni tanımadan çok önce, FKF kuruluşu zamanlarından tanırdım. İnce uzun boyu, sakinliği, kelimelerin altını çize çize konuşması ve ağırbaşlılığını ne olursa olsun elden bırakmayacağını her an hatırlatan tavırları ilginçti. Yalnız bir kere zorla bu ağırbaşlılığını bıraktırdık ona hatırlarsan. Hep birlikte gene eğitimden mi ne çıktığımız bir gün kar epey birikmişti, "ben yokum, hayır mayır" demesine aldırmayıp, zorla onu da kar topu oyununa katmış, hatta biri yakasından karlar atmıştı da, ona, "siz şimdi görürsünüz" dedirtmiştik. Yerlerden beceriksizce kar toplayışını, böylece birkaç arkadaşın, yakın mesafe onu kar topu bombardımanına tutuşundan sıyrılmaya çalışışını hatırlıyorum. Dönemin der top olmuş neşesi ve heyecanı, gün geçtikçe çoğalıp büyürken ondan uzak durmak isteyenleri de ister istemez, anlık da olsa içine çekiyordu işte böyle. Orhan Silier pratiğin potasında şaşkın ve beceriksiz olsa da, araştırmanın sıkıcı, bunaltıcı, bazan yıldırıcı olan ve sonsuz sabır isteyen dehlizlerinde sakince kaybolmadan yol alır, yüzlerce kart, kitap, istatistik arasından yüksünmeden titizce geçer, sonra da topladıklarını heyecansız sunardı. Sanki araştırıp, ortaya çıkanın etkisini kendisinin ruhundan bir şeyler katması bozacakmış gibi,

gayet yerli yerinde ortaya sererdi. Yüreğiyle de bakmasını bilmeyenler, bilimsel objektifliği ancak bu şekilde sağlayabileceklerine inandıklarından olsa gerek. Böylesi bir sanki haricinde oluş, dinleyenlerin hepsini etkilemez, etkileyemezdi elbette. Ama ne denli emek verilip, hazırlanıldığını herkes teslim etmek zorunda kalırdı. O günkü eğitim de öyleydi. Pür dikkat dinlemiştim kendisini o gün ve sana yazdığım mektupta da verdiği rakamlardan yalnızca bir kaçına değinmiştim.

Sana yazışmanı sağlık verdiğim ve daha önce de değindiğim Hüseyin Ergün'ü ise *Dönüşüm* olayları ve FKF'nin kuruluşu sürecinde tanımıştım. Ona güvenir ve değer verirdim. Genç yaşına rağmen kırçıllaşmaya başlamış saçları, orta boylu ve gülümser yüzüyle anımsıyorum onu. Herkesin konuşmasına Öz Türkçe kelimeleri yerleştirmeye çalışıp da pek başaramadığı o yıllarda, o çoktan bu Öz Türkçe kelimeleri dağarcığına katmış özenle Arapça veya Farsça kelimelerden sakınarak konuşurdu. Kardeşlerini de devrimci mücadele içine çekebilmiş oluşuna şaşardım. Onunla rahatça konuşur, düşüncelerimi açar, tartışırdım. FKF başkanlığını bırakıp da askere gitmesi beni epey endişelendirmiş, ona duyduğum güvende küçük bir soru işareti oluşmuştu ama yapacak başka bir şey yoktu. FKF'nin işleyişinde epey bir gedik açılacaktı ve bunun sonuçlarını hiç de iç açıcı görmüyordum. Hele *Dönüşüm*'ün militanca satıldığı, her satışta olayların çıktığı günlerde Kudret Ulutürk'ün ürkek tavırlarını çoktan tanımış biri olarak, onun devraldığı başkanlığın etkisinin olumsuz olacağını sezinliyor, işlerin büsbütün aksayacağı kanım güçleniyordu. Bu nedenle Hüseyin'le mektuplaşmayı sürdürüyor, önerilerini alıyor, eleştirilerimi bildiriyor, bazı konuları tartışmaya çalışıyordum. Askerlik için gittiği Erzurum'da FKF'nin bir birimini oluşturmaya çalışmış, bunda da başarılı olmuştu. Daha sonraları, askerden döndüğünde ve tartışmaların epey yoğunluk kazanması döneminde yeniden FKF çalışmalarının içine dönmek istediğinde geç kalmıştı. Ama *Emek* dergisinin çıkarılması işiyle uğraşıp, sorumluluğunu da üstlenmişti. Mektupta sana ondan söz edişim de FKF'yle baştan beri daha yoğun ilgilenmiş olmasından ötürüydü. Ve o yıl sizin kulübün FKF'ye girmesi ve senin başkan olman düğümleri çözecek, gençliği doğal liderine kavuşturmuş olacaktı. Ve Hüseyin'le seni mektup yazarak yaklaştırmaya çalışıyordum. Bütün bunlar bir yana FKF ile ilgili mektubumda yazdıklarım, o

zamanki gençlik örgütlerine genel bakışın sığlığını da yansıtıyor. Partinin bazı işlerini yapması düşünülen bir örgüt..! O zamanki yaygın deyimiyle "partinin yan örgütü" Ve böylesine tabi oluş, gençlik örgütünü sonunda büsbütün bağımsızlık ilanına ve siyasi örgütmüş gibi davranmaya itmiştir. Düşünülenin komsomol benzeri bir gençlik örgütü olduğu bile söylenemez. Partinin bir takım işlerini- bildiri dağıtmak gibi- yüklenmesi yetermiş! Pöh... pöh... pöh... Ne cevherler yumurtlamışım ama(!)Tabii bu cevherler yalnızca bana özgü değil, TİP'in o sırada gençlik örgütlerine bakışını da yansıtıyor. Hele Türkiye gibi "gençlik orijinalliği" olan bir ülkede! Yani gençliğin bir sınıf adına hareket etme eyiliminin olağanüstü güçlü olduğu bir ülkede gençlik örgütüne böyle bakmak bütün sonuçlarını doğurmuştur ister istemez. Oysa her alanın kendi örgütlenmesini kurması ve bu demokratik örgütlenmelerin siyasi örgüte bağımlılıklarıyla bağımsızlıklarının yarışması gerekirken. Dillerden düşmeyen demokratik merkeziyetçilik, gerçekten de ciddiye alınmadıkça, yalnızca pragmatistçe merkeziyetçilik ayağıyla işleyen sosyalist örgütlenmeler, hele bu saatten sonra işçi sınıfını ve halkı iktidara hiç taşıyamaz.

Senin de bildiğin gibi TİP Genel Merkezi'nde üstlendiğim görev, parti üyelerinin sınıf yapısı araştırmasında, tüm üye fişlerinin taranması işiydi. Birkaç arkadaşla birlikte çalışıyorduk. Diğerleri kimdi? Asaf, Asuman?

Sözünü ettiğim rozetlerimiz TİP rozetleri. Program açıklamalarının yapıldığı toplantıların birinde sen benim rozetim yok sanıp, bana bir tane armağan etmiştin. Ben de armağanını almış, çantamdan çıkarıp, "ama sen de bunu kabul edeceksin" diyerek benimkini sana vermiştim. 'A... benim rozetim var, istemez' gibi bir şeyler söylemeyip, armağanını alışımdan çok duygulanmış, içinde benim verdiğim rozetin bulunduğu yumruğunu teşekkür babında, bağrına götürmüştün. "Bu rozeti artık hiç yitirmem" demiştin. Bu nedenle değiniyorum "yitirme" meselesine. Atkını kimselere armağan etme deyişimin nedenine gelince, atkını bana armağan etmeye kalkmandan ötürü değildi yalnızca. Senin de algıladığın gibi özel bir ilgiyi de dile getiriyordu şüphesiz. Gerçekten de bu güzel atkıyı kimselere armağan etmedin, arada ben de takardım boynuma ve bu atkı sonradan Komer'in arabasının ODTÜ'de yakılmasında, fitil rolü gördü. Arabanın deposuna sokulan atkı bu atkıydı. Mektubu yazdığım sıralarda ne sen ne de

ben böyle bir tarihsel işlev yükleneceğini bilmeksizin, bu güzelim atkıdan söz ediyoruz işte.

Burada, Almanya'da bir gün senin meşhur atkının tıpkısını, adamın birinin boynunda görünce, bir garip oldum. Bir süre izledim gözlerimle. Neredeyse gidip, adama atkıyla ilgili sorular soracaktım. Yeni mi almıştı atkısını, eğer böyleyse nereden almıştı ya da bana satıp satmayacağını soracaktım. Görüyorsun yitip giden bu atkı, benzeriyle bile insana böyle şeyler düşündürebiliyor. Tabii böyle yapmadım. Ama işte bir küçücük nesne yüklendiği anlamlarla, alıp bizi gençliğimize, çocukluğumuza ya da bir güne, bir ana veya duyguya, yere, kişiye götürebiliyor. Hele sürgünlükte... Eskici pazarlarından çocukluğumda evimizde bulunan bükülüp, açılabilen yirminci yüzyılın başlarından bir elbise askısını ya da annemin çeyizindeki işlemeleri taşıdığı için bir mandal torbasını satın alışım, koparılıp alındığım yerlerden ve insanlardan bir zerreyi sanki yanımdaymışlar sanmaktan başka nedir ki. Biçare bir avunma. O atkıyı görünce adama gidip de sormamak için kendimi nasıl zor tutmuştum! Zaten Almanya'ya gelir gelmez atkının aynısını bulabilir miyim acaba diye epey bakınmış, bulamamıştım. Hoş hâlâ daha bakınıyorum ya. Bu atkıdan başka bir atkı daha var hayatımda sözünü edebileceğim. Ama o atkı, yitip gitmedi hâlâ duruyor Sinancığım.

Oğlumuzla Eminönü'de bulmuştuk lacivert ince yünden dokunmuş, iki yanında ince beyaz çizgileri olan o atkıyı. Bulmadan önce başından neler geçmişti bu lacivert atkının bilmiyorum ama biz bulduktan sonra epey şeyler geçti. Ve belki de daha sürecek macerası. Çünkü bir torunumuz oldu Sinancığım, –artık dede oldun– Ona, torunumuz Defne'ye armağan edeceğim bu atkıyı ve bakalım onunla daha neler yaşayacak lacivert atkı. Defneciğimin adı gibi barışlı olsun bu kez atkının macerası. Çünkü biz onu oğlumla bulduktan sonra pek öyle sevindirici değildi macerası. Gerçi başlarda atkının keyfine diyecek yoktu. Çünkü onu çamurlardan kurtarmış, yıkayıp, ütülemiş sevinçle Taylan'la ikimiz kullanır olmuştuk. Neyse uzatmayalım '81'in ocağında, içeri alındığımda da bu atkı vardı boynumda. Götürülürken de, işkence ederlerken de bu atkıyla bağlamışlardı gözlerimi. (Gözlerimizi bağlarlarsa tanınmayacaklar ya(!) Öylesine apaçıkken kimlikleri!) Sen tabii bilmiyorsun bu lacivert atkıyı ve hikâyesini Sinancığım. 12 Mart'a

değil, 12 Eylül'e ve sonrasına ait çünkü bu hikâye, hatta yazdım bunu 'Sürgünden Notlar' adıyla:

"Yıl 1981, Ocak Ayı. Gene Ankara. İşkence odası. Kapıdan girince solda, kirli tahta bir masa. Pencereler. Önlerine eski sandalyeler sıralanmış. Karşı duvarda raflar. Sağ köşede kocaman bir süt güğümü. Odaya girer girmez önce ağzına kadar suyla dolu bu süt güğümü dikkati çekiyor. İçinde çeşitli kalınlıkta ve boyda sopalar. Sopalardan bir demet, süt güğümünden bir vazo. Sopalar ıslak olunca daha çok acıtıyor olmalı. "Islatıncaya kadar dövmek"; "Seni bir güzel ıslatırsam" gibi cümleler yanıp sönüyor kafamda. Islatmak sözcüğü burdan geliyor olmalı. Dilciliği bırak şimdi. Sopaları saklamak gereğini bile duymamışlar. Her şey apaçık. Belki de bilhassa saklamıyorlar, falakadan önce, göz dağı vermeye başlamanın bir çeşidi. Elektrik işkencesi aletlerini meydana bırakmamışlar, sağdaki demir dolaba kaldırmışlar. Sözüm ona saklıyorlar. Bir de sıra sıra dizilmiş, içleri su dolu plastik bidonlar, karşı duvardaki rafların en altında. Sonradan öğreniyorum bu kadar çok bidonun ne işe yaradığını.

Hep birlikte dışarı çıkıyoruz. Hava kararmış. Bir steyşın arabaya bindiriyorlar. Teyzemdeki çantamı da arayacaklar. Çantayı almaya gidiyoruz. Semte geldiğimizde beni şoförün yanında bırakıp, iki sivil eve giriyor. Evdekiler dünden beri merak içindedirler. Hiç olmazsa böylelikle haberleri olacak. Zaten evi aramayacaklar. Yalnızca benim valizimi alacaklar. Ne de olsa eniştem subay, çekinirler. Gerçekten de iki sivilin girmesiyle, çıkması bir oluyor. Ellerinde mavi valizim. Annem de arkalarından, olduğu gibi fırlamış dışarıya. Ceket filan yok sırtında. Üşütecek. Arabanın içinde olduğumu görüyor. Sorulu, üzgün ve korkulu gözlerle bakıyor. Elimle selam veriyorum. Şube numarasını işaret ediyorum, parmaklarımla. Kollarını iki yana açıp, başıyla neden diyor. Ah... bütün analar gibi cefakar anacığım, neden olacak...

Dönüşte çantam aranıyor. Kazak, çamaşır, pazenden diktiğim bigodi çantası vs. Başka bir şey yok.

Dünkü sorgum birkaç cümle. Eski dosyalarıma bakıp: "Sen neymişsin sen. Sana göstereceğiz" diyorlar. Hüviyetim kendiminki. "Kimliğimi sizden saklamadım" diyorum. "Açık açık da anlatmadın ama kim olduğunu" diyorlar. "Nüfus Cüzdanım elinizde. O yeter derecede anlatıyor". Bütün bu konuşmalar, dün kızlardan

adının "Kolombo" olduğunu öğrendiğim, komiserle aramda geçiyor. Demir dolabı açarken yandaki odaya sesleniyor:

— Baksana.

Sivil kapıda göründüğünde, dolaptan çıkardığı bir elektrik işkencesi aletini uzatıp:

— Öteki sağlam ama, bunu tamir ettir. İkisi de lazım olacak bu gece.

"Gün gördüm günler gördüm/ Seni gördüm şad oldum." En sevdiğim türküler çalıyor, raftaki radyoda. İşkence yapılan gencin çığlıkları duyulmasın diye, radyo sonuna kadar açık. 'Kolombo'nun 'sağlam' dediği ile yapıyorlar. Öteki tamirden daha gelmedi. Bir taraftan da benim önümde yapılan işkenceden, etkilenme derecemi; kararımda değişiklik yapıp yapmadığıma bakıyorlar. İstedikleri hiçbir tepkiyi vermiyorum. Boş gözlerle bakıyorum. Etkilenmemem gerek. Yüzümde hiçbir değişiklik yok. Halkın geleneğini bilmiyorlar. Kan kusup, kızılcık şerbeti içtim diyen.

Türkü sürüyor. "Yaz günü Temmuzda/ Sen terle ben sileyim". Söyleyen yöresel ağızla ne güzel söylüyor. İlk kez Ruhi Su'dan duymuş, türküye vurulmuştum adeta. Daha sonra kimlerle, hangi koşullarda dinlediğimiz, söylediğimiz bu türkü! Çağrıştırdıkları. Etkilenmiyorum. Telkin değil, gerçekten etkilenmiyorum. Bu iyi. Bir kabuk içindeyim. Kocaman bir hindistan ceviziyim sanki. Hiçbir şey işlemiyor, geçmiyor kabuktan içeri. Delikanlıyı sürüyerek götürüyorlar. Geride kalan işkencecilerden biri bana: "Bak iyi düşün, doksan gün elimizdesin" diyor. Odada yalnız bırakılıyorum.

Oysa ben çoktan düşünüp, kararımı vermişim. Ta... yıllar önce. İşte önünde yeni bir sınav dönemi kızım. On sekiz yıldır onurla sürdürdüğün devrimci mücadelen. Konuşursan her şey mahvolur. Direnirsen kazanacağın bir hayat. Bu sınavı vermelisin. Uzun vadede ölümü göze almak, kısa vadede on beş günlük süreler koy önüne. Kazanırsan bir on beş gün daha. Sonuna kadar. Ne keskinlik yap, ne kof güvene düş. "Hadi konuşturabilirseniz beni, konuşturun" diye efelik taslayanların nasıl bülbül kesildiklerini unutma. Efelik taslanmaz, yapılır. Söz değil, iş. Biliyorsun dayanmak mümkün. İnsan her şeye elverişli çünkü. 12 Mart'ta işkencede dayanan, ser verip, sır vermeyen arkadaşlarını düşün. Ölüme gözünü kırpmadan gidenleri. Tüm dünya deneylerini. Haydari Kampı'nı, Yunanistan'daki toplama kamplarını Nazilerin.

Filmlere, tiyatrolara, kitaplara konu olmuş direnişleri. Vietnam'ı. Akla gelmeyecek her çeşit işkenceye nasıl sadelikle göğüs gerdiklerini. Konuşmamak için dilini dişleriyle kesip, atanı; konuşmamak için intihar etmeyi başaranları. Sıra sende. Örgütünün, senin onurun ve başka şeyler kurtulacak direnirsen. Diğeri yaşarken ölmek. Buraya kadar tüm durum lehinde. Neredeyse yüzde yüz aleyhindeyken, her şey tersine sıçradı. Hiçbir açık yok. En küçük ayrıntıları hesapladın. Düşün hâlâ delilleri ellerinde tutuyorlar ve delil haline dönüştüremiyorlar. Polisiye filmlerdeki gibi değil durum. Zehir hafiye değiller. Antikalıkları işine yaradı. Şimdi artık tek delilleri senin konuşman. "Delil arayacak kadar saf dil değil"ler hâlâ yıllar önce Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya dedikleri gibi. Doğru. Ama bu gün için "itiraf" üstüne kuruyorlar oyunlarını. Şartlar o günden çok farklı. İşte geçmişteki mücadelenin armağanı. Önünde iki yol var. Ya direniş geleneğini sürdüreceksin ya da teslimiyet. Düşün yirmi yılını zindanlarda geçiren, her işkencedeki sınavı yüzünün akıyla veren önderin Kıvılcımlı'yı. Zılgıt henüz yeni. Tüm kurumlarda istedikleri gibi yaygınlaşamadılar. Lehine bu. Göreyim utandırma beni.

Gece dokuza doğru alıyorlar beni "tezgâha." Nedense kalabalıklar. Yere plastikten bir şey seriyorlar. Gözlerimi kendi atkımla bağlıyorlar. Önce falaka. İndiriyorlar aralıksız "demetten" seçtikleri sopalarla. Tabanım. Sorular... Sorular. Arada "bak biz sana saygılı davranıyoruz, çırılçıplak soymuyoruz" diyorlar. Bağırmamaya karar verdiğimden bağırmıyorum. Falakanın kâr etmediğini anladıklarından olsa gerek, elektiriğe geçiyorlar. "Sen bizi mecbur ettin." Ben onları mecbur etmişim. Demek ki zor, sadece onların elinde değil.

Önce tahta sandalyeye ters, ata biner gibi oturtuyorlar. Eteğimi çıkardılar daha önce. Kollarımı yana açtırıp, uzunca bir kalasa arkadan, kayışlarla bağlıyorlar. Sanki çarmıha gerildim. İsa ve Ortaçağ engisizyonları saniyede gelip, giden düşünce. Gözüm hep kapalı. Kimlerdir, seslerinden tanıyorum. Elektriği veriyorlar. Şimdiye kadar tanımadığım bir şey. Yalnızca ütü yaparken elektirik çarpmıştı bir keresinde, ordan tanıyorum desem değil. Bu bambaşka bir şey, hiç benzemiyor o kısacık elektirik çarpmasına. Kollarım hızla burularak çekiliyor karşıt yöne. Koparmak istiyorlar sanki. Fena ama, böyleyse dayanılmaz değil. Sorular yağıyor:

— Kocan nerde?

Randevu yerini ve saatini söylememeliyim.

— Bilmiyorum

— Ankara'ya neden geldin?

— Kendi işlerim için.

Yeniden elektrik, daha şiddetli. Tehdit, küfür. Kafadan atmaları, işte filanca yakalandı, itiraf etti; sen de konuş, cinsinden. Durumum elverişli olsa güleceğim bu zavallılıklara. İçimden gülüyorum. Trajik ve komik maalesef durum. Tekrar elektrik tekrar aynı sorular. Bir de doktor var, kalbimi ve nabzımı kontrol ediyor. İşi sağlığa uygun(!), bilimsel yapıyorlar. İzin çıktı anlaşılan, yere yatırıyorlar. Kollarıma, iki yandan iki kişi bastırıyor. Kalasa yapıştım sanki. Vücudumun çeşitli yerlerinde telin ucu gezdiriliyor. Ağız, kulak, göğüs, karın, ayakların altı. Daha çok da ağız ve göğüsten. Ağzım, dilim paramparça. Göğsüm çatlayacak. Bir yandan da devamlı su dökülüyor. Her tarafım sırılsıklam. Daha çok da sol yanım ıslak. Sol kulağım suyla dolu. Tam da marazi kulağım. Bidonlardaki suyun kerameti şimdi anlaşılıyor. Basınç, sarsıntı, acı. Benden ses çıkmıyor. En uygunu hiç konuşmamak. Bilmiyorum bile dememek. Suskunluk. Onlar işkence edecek, senin görevin dayanmak. Sınıf savaşının gereği bu. Ellerinde gül desteleriyle karşılayacak değillerdi ya? Düşmanın belli: Finans-kapital. Bu işkenceciler haşere, tahta kurusu. Sakin davranmalıyım. Kişisel hiçbir dalaşmaya girme bu haşerelerle.

Hep sağ tarafıma veriyorlar elektriği. Biraz da sol kulağımın oraya verseler ya diye geçiriyorum içimden. Ne kadar sürdü? Tamamen kendimdeyim. Hiç konuşmamak işime yarıyor. Bir ara baygınmışım gibi bir hal takınıyorum. Korktular sanırım. Ellerinde, 'tezgâhta' kalacağımı sandılar herhalde. Biraz telaşlandılar. Doktor yeniden kalbimi dinliyor.

— Bu günlük bu kadar, ayağa kalk!

İki yanımdan tutup, kaldırıyorlar. Zor kalkıyorum. Kalasın kayışlarını, gözlerimi çözüyorlar. Kollarım sanki benim değil. 'Kolombo' kollarımı kaldırmamı söylüyor. Kaldıramıyorum. Bilinen öğütlerine başlıyor. "Bak yarına kadar düşün", müşün; "yoksa 90 gün işkence". Bana "kötü davranmak istemiyor"larmış. "Şimdi şu valizini de al". İçi yeniden gözden geçiriliyor. Sonra sandalyenin üstüne bırakıyor memur. Ama alamıyorum. Elime tutuşturuyorlar. Kollarımı yukarı kaldıramasam da bakıyorum, taşıma gücü yerinde.

— Atkım nerde?

Diye soruyorum. Bunu özellikle yapıyorum. Şaşırıyorlar. Beklemedikleri bir tutumla karşılaştılar. Başkasının malını iç eden birinin suçluluğu ile kapının yanındaki portmantoyu gösteriyorlar. Tahtadan yapılmış, yuvarlak portmantoda çeşit çeşit yirmiden fazla atkı asılmış. Bir atkı ağacı. Kareli, düz, uzun, kısa,örgü, kumaş, kırmızı, mavi, siyah, yeşil, gri atkılar. Kiminin ucu sarkıyor, kimi dertop edilmiş. İşkenceden sonra hepsi burada bırakılıp gitmiş. Benim atkımın ucu elimin hizasına kadar sarkmış. Ucunu tutup yere çekiyorum. Şımşırık olduğundan diğer ucu yere çarpıyor. Eminönü iskelesinde oğlumla bulduğumuzda da ıslaktı. Zar zor, parmaklarımla, ortalıyorum. Düşmana hiçbir şeyimi vermemeliyim. Ne sırrımı, ne devrimci onurumu, ne de atkımı."

İşte Sinancığım maceralı dediğim ve gelirken ta buralara kadar getirdiğim atkı bu atkı. Hatta burada, bir tanıdığa gittiğimde de kayboldu bir ara. Sonra apartmanın kapısına Almanca bir yazı yazıp, bıraktık 'önemlidir, anısı var, bulan getirsin' gibilerden. Trabzana ardılmış bulduk iki üç gün sonra. Baktım ki bu atkının gözü yerde, kullanmayıp, kaldırdım... Torunumuza armağan edileceği günü bekliyor artık. Sinancığım, yeniden o günlere ve Antalya'ya gitmeden 17 Şubat 1968'de başlayıp, sürüp duran mektubuma dönersem:

Mektubumun sonuna, fasişt diye yanlış yazılışın nedenini açıklama babında bir de dip not düşmüşüm: "Bir piyeste metresi bir kapitaliste 'Fasişt!' diye bağırır, cahilliğinden. Adam hakaret diye sözlüğe bakar, hiç de hakaret değilmiş, der.. Perde iner." Yani kadın faşist diyeceğine fasişt der. Kelime oyunlarına düşkün olunca, bunu sana yazma uğruna, bir sıra "faşizm yüzünden" diye tutturmuşum. Meclis balkonundan eğilmenin yasağına, siyasi nedenlerle tayin edilmelere böyle deyivermek, nisbi demokratik ortamın verdiği rahatlık ve faşizm görmemiş saflık içinde, sözüm ona şaka yapmak işte. Elbette siyasi olarak bir faşizm içinde olduğumuz tespiti de yaptığımız yoktu. Ama gerçekten mecliste o gün biraz öne kaykılarak oturunca nöbetçinin ikazıyla yeniden geriye çekilerek oturmak zorunda kalmıştım, öne kaykılmak bile yasak olunca, nerde kaldı alkışlamak veya protesto sesleri çıkarmak!

17 Şubat 1968 tarihli ve böylesi bir dip notla biten bu mektubumu postaya atmasına atmıştım ama sana yazmak isteğim bir türlü dur durak bilmediğinden, yazmayı bundan sonra defterler-

de sürdürmüştüm. Yalnızca senden cevap geldikten sonra yazmak, o sıradaki "halet-i ruhuyem"e hiç mi hiç uymuyordu doğrusu. Tabii gene bir oraya bir buraya koşuşturup duruyordum. Bu arada Antalya'ya gitmeden önce akrabalarımı ziyaret edip, "hoşça kalın" demem gerekiyordu. Üstelik teyzem telefonda, benimle konuşmak istediği bir şey olduğunu, mutlaka gelmem gerektiğini de söylemişti. Dayımın eşi, oğlu, kızı bir de anne annem ve teyzem Ankara'daydılar senin de bildiğin üzre. Zaten teyzem, bir ara Eskişehir'e ve Erzurum'a tayinini saymazsak, hep benim çocukluğumdan beri Ankara'da idi. Bu nedenle Ankara çocukluğuma dahil olan bir şehirdir. Hatta beş-altı yaşlarındayken uzun bir süre anneannemle, teyzemin yanında, Ankara'da kalmış; çocukluğumun en önemli deneyimlerinden bazılarını da gene Ankara'da edinmiştim.

Ne deneyimler... Ne deneyimler... Çocukların "doğum günü" diye kutlamalar yaptıklarını ve bu kutlamalara giderken hediyeler götürüldüğünü; tahta dişlerini şak şuk indirip kaldırmaktan çok zevk aldığım bezik tahtalarını; çocukların da içebildiği kakaoyu ve bu kakaoyu bana ikram eden komşu villadaki insanlara Amerikalı denildiğini, bu Amerikalıların Amerika diye bir yerden geldiğini, başka bir dili konuştuklarını; radyodan her sabah merakla dinlenen hava raporunu ve bu raporda belirtilen "don ihtimaline" karşı, bahçedeki tüm ağaçlara birer birer gidip: "Sakın aldanmayın! Çiçek açmayın, Soğuk geliyor!" diye seslenerek haber vermeyi; çocuk bahçesi denilen yerleri ve oradaki tadına doyum olmayan kaykayları, tahterevallileri, kasabamdaki "sallangeç"lerin tersine,insanın bacaklarını hiç kesmeyen rahat oturulabilen zincirli salıncakları; ekmek almaya gittiğimde seyretmeye doyamadığım, el yapımı küçük renkli heykelcikleri, babamın sergi denilen yerde, Buldan dokumalarını tanıttığını, geceleri gökyüzündeki ışıldakları hep o zaman görmüş, öğrenmiştim.

Ankara'da gecenin karanlığında göğe ulaşan ışıldakların bir o yana bir bu yana yaptıkları taramalar bana masalımsı gelirdi. İkinci Dünya Savaşı'nın üstünden hemen hemen beş yıl geçtiğinden, ışıldakların Ankara göklerinde hâlâ "düşman uçağı" aradığından, Demokrat Parti'nin seçimleri kazandığından ve Kore Savaşı'na girmiş olmaktan dolayı durumun büsbütün kritikleştiğinden, bu savaşa karşı çıkanların hapsedildiğinden, tabii bu arada babanın ve arkadaşlarının da neredeyse iki adım ötedeki bir yerde, hapiste

bulunduğundan ve sizlere hasretle mektuplar yazdığından hiç mi hiç habersiz, ışıldakların tılsımına bakar, hayran kalırdım. Sanki geceleri çocuklara şenlik olsun diye karanlıkta bir o yana bir bu yana hareket ederdi bu ışıldaklar. Biz çocukların genel olarak pek kaale alınmadığını, aman aman düşünülmediğini algılasam da, ışıldakların biz çocukların şerefine ışıldadığını sanırdım nedense. Belki de teyzeme sormuştum da o mu "çocuklara şenlik olsun" diye cevaplamıştı beni? Ve ben büyüklerin yalan söylediğini çoktan öğrenmiş bulunmama rağmen gene de buna inanmıştım da bu nedenle mi biz çocuklar için sanıyordum? Bilmiyorum. Bildiğim gecenin karanlığında ışıldakların beni büyülediği idi.

Bir de adına sirk denilen kocaman çadırlarda, hayvanların olağan üstü hünerler gösterdiğini, akıl almadık masalımsı pek çok başka şeyin o sirklerde yapıldığını hep Ankara'da görmüş, öğrenmiştim. Ve ilk kez o zaman gitmiştim Medrano Sirki'ne. Sen de gittin mi acaba Sinancığım Medrano Sirki'ne?

Bu sorunun gereksiz olduğunu sirk üstüne yazdığın mektubundan öğrendim şimdi:

"Çok sevgili anneciğim

Sen nasılsın? Biz iyiyiz.

Evvelki mektubumu postaya yetiştiremediğim için eline geçmedi. Bize alınan kanadiyenler ve pijamalarımıza çok teşekkür ederiz. Anneannem ve Hatice teyzem senin kendilerine gönderdiğin hediyelere de çok memnun oldular.

İstanbul'a (Apollo) sirki geldi. Okulla beraber 1 liraya girilecek. Bu sirk evvelce gelen Medrano sirkinden daha güzelmiş.

Ellerinden öperim sevgili anneciğim.

Sinan"

Bu mektubundan daha önce fark ettiğim bir diğer mektubundan ise, Medrano Sirki'nden epey sonra gelen ve benim ilkokul üçteyken gene Ankara'dayken gittiğim, Apollo sirkine sizin bilinmedik bir nedenden ötürü gidemediğinizi öğrendim. Mektubun sanırım '54-55 yıllarında yazılmış, o yıllar daha annen Yozgat'ta, siz İstanbul'dasınız Mektubu özene bezene divitle, dolayısıyla da mürekkeple yazmışsın ve resimler yapmışsın. Mektupta mü-

rekkep lekeleri var. Yazarken mi oldu bu lekeler acaba sevdiğim, yoksa daha sonra okunduğunda gözyaşlarıyla mı ıslandı mektup?:

"Çok sevgili Anneciğim!

Sen nasılsın? Biz iyiyiz.

Bizim bahçede kocaman kocaman güller açtı. Erikler büyüdü, dutlar yeşil yeşil oldu. Burası o kadar sıcak ki.. İstanbulun bazı yerlerinde denize girenler var. İki gün sonra karne alıyoruz. Dumrul da ayın 31'inde ilk tarih, coğrafya imtahanına giriyor.

Ben bir abajur yaptım sergiye çıktı. Bir kere Fuat beyin yaptığı seligrafiyi gördük. Biz de boya ile boyanmış düralitleri ve raykları yerleştirdik. Fuat bey ikimize yövmiye verdi.

Apollo Sirki'ne bir sebepten gidilmedi, fakat babam bizi götürecek. Sirk çok güzelmiş.

Aşağıdaki resimler imtihana ait. 1. resim çocuk imtihan odasına giriyor. 2. resim müfettiş öğleyin yemeğe gidiyor. 3. resim. İmtihanda iki çocuk.

Kendi yaptığım iki resim.

Sinan Cemgil

Hangi sebeple gidemediniz acaba Apollo Sirki'ne Sinancığım? Sonradan gittiniz mi acaba?

Sirkten başka, "hayvanat bahçesi" diye bir yer olduğunu da ilk kez Ankara'da o zaman görmüştüm. Dünyada fil diye bir hayvan olduğunu da öğrenmiştim. Mohini'yi, daha sonra da Azade'yi görür görmez çok sevmiş, onları teyzemin, önceden kesekâğıdına doldurduğu fındık, fıstık, cevizlerle beslemiştim. Bu işi öylesine sevmiştim ki hemen her hafta oraya gitmek ve özellikle Mohini'ye fındık fıstık vermek ister, "Ne olur teyzeciğim, beni gene Mohini'ye götür" diye yalvarırdım. Her hafta olmasa bile, beni kırmayıp, birkaç kez götürmüştü teyzem. Bir keresinde de Azade yeni geldiğinde gitmiştik. Senin çocukken yazdığın mektupların birinde de sözü geçiyor onların:

"Çok sevgili babacığım,

Mohini'ye gittik orası çok kalabalıktı. Oradaki aslanı ayakta bulduk. Orada bütün hayvanları gördük. Hayvanların yarısı ölmüştü. Kocaman kulaklarını sallaya sallaya şeker kamışlarını yiyordu. Mohini küçük diye ona hiçbir şey vermiyorlar. Azadi hortumuna bir yığın saman aldı. Samanları üstüne attı. Sonra silkindi. Samanları yere attı/ Gözlerinden öperim.

Sinan

Ne güzel anlatmışsın Sinancığım Azade'yle, Mohini'yi. Sakın sevdiğim, çocukken aynı zamanlarda gezmiş olmayalım Ankara Hayvanat Bahçesi'ni? Böyle bir rastlantı olasılığı içimi garip bir duyguyla dolduruyor şimdi. Yıllar önce üstünde durulmayan ayrıntılar, olasılıklar nasıl da heyecanlandırıyor insanı. Çocukluğumuzda aynı yıllarda Ankara'da bulunmuş olma kurgulara sürüklüyor beni. Mohini'yle Azade'nin Hayvanat Bahçesi'nin hemen girişindeki yerleri geliyor gözümün önüne ve ikimizin çocukluk hali. Başka çocuklar içinde bu iki çocuk da bakıyor fillere. Yıllar sonra aynı kentte tanışacakları, birbirlerine sevdalanacakları akıllarının ucundan bile geçmeden, ellerindeki kese kâğıdından çıkardıkları kuru yemişleri hortumlarını uzatan Mohini'yle Azede'ye vermeğe çalışıyorlar. İçlerinden taşan sevgilerini de iletiyor bu yemişler fillere. Filler anlıyor sevgiyi. Başka kafeslerin önünden geçiyorlar sonra. Yanında teyzesi olan kız kafeste bir gelip bir giden aslanı okşamak istiyor. Elini tam uzatırken, teyzesi telaşla bağırıp, engelliyor. "Delirdin mi kızım, hiç yırtıcı hayvanların kafesine el uzatmaya kalkışılır mı?! Paramparça ederler insanı." Kuşlar cennetinden geçiyorlar sonra, balıkları seyrediyorlar. Uzun boylu biraz hüzünlü duran genç bir kadının yanında biri kumral, diğeri esmer iki oğlan çocuğu da bakıyorlar merakla kuşlara. Balıklara... İçleri içlerine sığmıyor, kuşların ötmelerini taklit ediyor kara gözlü esmer çocuk. Kumral olanı ise, balık akvaryumlarından birine başını dayamış, balıklardan ayıramıyor gözlerini. Hava olağanüstü güzel, hangi mevsim acaba? Sen belki de babanı görmeye geldin o yıllarda Ankara'ya ve belki de göremedin; bense babamla birlikte geldimdi ilk kez Ankara'ya Sinancığım:

İki gün bir gece süren yolculuktan sonra Tren Ankara Garı'nda durduğunda nereye bakacağımı şaşırmıştım. Sonradan adının

peron olduğunu öğrendiğim yerlerde hayran olduğum trenler sıra sıra durmuştu. İnsanlar eşyalarını yüklenmiş, hamallar kapılara üşüşmüş, baş döndürücü bir gelgit başlamıştı. Bütün bu arbede içinde ne yapacağımı sanki kendim bulup çıkarmalıymışım gibi geliyordu. Herhalde trenden inmeliydim. Kapıyı açmaya çalışırken, kompartıman kapısından Babam, "kızım nereye gidiyorsun, herkese allaha ısmarladık demeden?" diye seslenince geri döndüm. Babam kompartımandakilere, eşyaların bazılarını, pencereden hamala uzatıvermelerini istiyordu. Kompartmandaki amcalar yolculuğumuz boyunca bana çok iyi davranmışlardı, yalnız içlerinde biraz ihtiyarca olanından, birden dişlerini ağzının önüne doğru çıkarıverdiği için epey ürküyordum. Takma diş, denilen şeyden o zamana kadar hiç haberim olmadığından, tabii bunu adamın bir hüneri sanıyordum ve ayrılırken de gene yapıverecek diye korkuyordum. Durumu anladığından mı nedir, dişlerini "hart" diye çıkarıveren bu amca, "gel kızım bak hiç öyle bir şey yapmıyacağım şimdi. Hem sonra sen hiç yaramazlık etmedin ki" diyordu. O da dahil, kompartımandakilerin hepsi hoşça kal deyip, yanaklarımdan öpmüşlerdi.

Asıl öpülme yağmuruna, perona indiğimizde uğramıştım. Hemen hemen herkes bizi karşılamaya gelmişti. Büyükannem, teyzem, Afife yengem, kuzinim Uğurkan abla, kuzenim Haydar abi. İçlerinden her yaz bize gelen "büyükanne" dediğim anne annemle, Buldan'a bir kere gelmiş olan teyzemi ve Afife yengemi tanıyordum. Ama Uğurkan ablayla Haydar abiyi ilk kez görüyordum. Uğurkan abla öylesine bir sevecenlikle sarılmıştı ki bana, onu o saat çok sevmiştim. Ordakiler durup durup bana sarılıyor, yanaklarımdan öpüyorlardı. Neyse eşyaların hepsi indirildi de millet beni öpücüklere boğmayı bıraktı; akan kalabalığa karıştık. Uğurkan ablam bir elinde çanta, diğeriyle kolumdan tutmuş, beni hiç bırakmıyor, insan seli içinde merdivenlerden inip, çıkıyorduk. Bu kadar kalabalıkla hiç yürümemiştim. Buldan'daki düğünler de kalabalık olurdu ama, yüzlerce insanın merdivenlerden inip, yeniden başka merdivenlerden böylesine çıkışını ilk kez yaşıyordum.Uğurkan ablaya nereden geçtiğimizi sorunca, "garın yer altı geçidinden" dedi, "sakın yanımdan ayrılma". Zaten kolumu hiç bırakmıyordu ki ayrılayım. Sonra taksiye binme faslı başladı. Tıkış tepeş bindik taksiye; ben, Uğurkan ablanın kucağına oturtulmuştum. Takside Haydar abimin olmadığını fark edince, sordum. O otobüsle gele-

cek dediler. Sonradan "Bahçelievler Semti" olduğunu öğrendiğim semtteki eve geldiğimizde evin kocaman bir bahçe içinde ve bir saray gibi oluşu ve bu eve benzeyen başka evlerin de asfalt ve kaldırımı olan sokaklarda yan yana dizilmiş oluşu beni büsbütün şaşırtmıştı. Buldan'ın taşlı yollarından, bir birinin üstüne yığılmış ahşap, hiç biri diğerine uymayan evlerinden sonra burası tamamen bambaşka bir ülkeymiş gibi geliyordu. Masallarda anlatılan yerlerden birine gelmiştim işte. Adına Ankara deniyordu.

Yorgunluktan bitkin haldeydim. Ve hâlâ trende gittiğimi sanıyordum. Ama beni hemen uyutacaklar diye de ödüm kopuyordu. Eve, evdeki eşyalara, kocaman pencereden görünen ağaçlara, çimenlere bakmaya doyamıyordum. Akşam olduğunda gelenlerin arkası kesilmiyor, salon doluyordu. Çepeçevre sıralanmış oturan herkes beni kucağına alıp öpüyor, sonra yanındakine uzatıyordu. Karışık, garip duygularla gidiyordum yeni tanıştığım bu insanların kucağına. O günkü kadar kucaktan kucağa böyle gezmemiştim. Bu denli hırpalanmak bir taraftan canımı sıksa da, hatta bir utanma kaplasa da içimi, sevilmek hoşuma gidiyordu. Kendi evimizde böyle şapur şupur öpülüp, bağra basılmazdım. Hele kucağa alınıp, böyle oturtulup, zıplatmak! Üstelik artık, büyüdüğüm, beş yaşına yaklaştığım söylendiğinden beri, annemin ayaklarına basarak kaldırma oyunu da hemen hemen son bulmuştu. Arada gene de "leylek leylek havada, yumurtası tavada" oynadığımız olur, annem karnıma dayadığı iki ayağıyla beni havalara kaldırırdı. Bazen de sevgiyle kollarımı ısırır, diş yerlerinden oluşan yuvarlığı gösterip "bahçe yaptığını" söylerdi. Bazen de tam bileğime gelen yere "saat" yapardı. Saatim var, diye dolaşırdım. Babamsa her fırsatta yanaklarımdan ille de bir makas almak isterdi. Bu öyle bir "makas" alıştı ki, yanağım acır, "makasın çok keskinmiş baba" demek zorunda kalırdım. Böylesi sözlerim onu güldürür, "seni gidi kerata seni" der gene bir makas almaya çalışırdı ama nafile, ben kaçardım. Şimdi ise öpücüklere ve sevgiye boğulmam hem hoşuma, hem de tuhafıma gidiyordu işte. Her şey başka olduğu gibi insanların tutumu da başkaydı buralarda. Oysa gözlerimden uyku akarken benim ilgim yalnızca onlara değildi; eve, odalara, eşyalara bakmak istiyor, bizim oralarda hiç rastlamadığım şeyleri keşfetmeye çabalıyordum. Ve sevilme işinin artık bir sona ermesini de bekler olmuştum doğrusu. Bütün öpülmediğim, sevilip kucağa alınmadığım zamanların bedelini büyükler gene bana

ödetiyor, beni bu kez de sevgi ve öpücükleriyle bunaltıyorlardı. İçimden "Bir kurtulsam" demeye başlamıştım. Derken keskin bir zil sesi doldurdu odayı, irkildim.

Siyah bir aletten geliyordu bu ses. Teyzem o siyah aleti kaldırınca zil sesi durdu. Kulağına götürüp, konuşmaya başladı. Karşısında biri yokken böyle konuşmaya başlaması bana komik geliyordu. Bizim kasabanın delileri böyle kendi kendine konuşur, bizi güldürürdü. Bunu bir oyun sanıyor, anneannemin kucağından sedire kayıp, olan biteni merakla izliyordum. Teyzemse siyah şey elinde, ciddi ciddi kendi kendine konuşmayı sürdürüyordu:

— Merhaba abi, sen miydin? Zaten tahmin ettim. Evet evet, sağ salim geldiler. Evet o da geldi. Bak veriyorum.

Deyip, sonradan adının telefon olduğunu öğrendiğim aleti elime tutuşturdu ve "Selahattin dayın seninle konuşmak istiyor bak" dedi. Hiç tanımadığım bu aletin neresinde dayım olduğunu anlamış değildim ve ne yapacağımı bilemeden, küçücük ellerimle tutmaya, düşürmemeye çalışıyor, bir yandan da süzgece benzettiğim oyuncağın iki yanındaki deliklerine bakıyordum, aletin içinden,derinden anlamadığım bir ses geliyordu. Durumda bir olağanüstülük vardı ama, neydi? Evet evet bu büyüklerin de oynadığı kocaman bir oyuncaktı. Odadakiler hep bir ağızdan "kulağına götür, kulağına götür" diyorlardı. Tıpkı teyzem gibi ben de kulağıma götürdüm, sonra yeniden bağrıştılar: "Ters götürüyorsun, öbür türlü, öbür türlü!" İçimden onlara kızıyor, "hangi türlü?" diyor, kordonuyla büsbütün başıma dert olan aparatı, çevirmeye çalışırken, büyükannem gene imdadıma yetişip, aleti kulağıma doğru götürdü, sonra yeniden bana bıraktı tutma işini. Biri kulağıma sanki radyodan konuşur gibi bir şeyler diyordu:

— Hoş geldin. Nasılsın benim akıllı kızım?

— ...

— Alo... Şirin duyuyor musun beni?

Odadakilerin hepsi bu kez de, "Alo de, merhaba dayıcığım de" deyip duruyorlardı. Büsbütün şaşkına döndüm... Dayım nerdeydi ki? Bu siyah borunun içinde miydi. Otomatik olarak, söz dinleme huyundan nereye alo ya da duyuyorum diyeceğimi bilmeden, aleti kulağımdan çektim, ahizeyi mikrofon gibi ağzıma götürdüm ve sesi duyduğum yere:

— Duyuyorum deyince, odadakiler hep bir ağızdan güldüler. Sonra baktılar ki duruma içerliyorum anneannem, "kulaklı yere

konuşacaksın kızım, ağızlık orası" dedi. Anneannem gene yetişmişti imdadıma.

— Duyuyorum. Sen nerdesin dayı?

— Postanedeyim, işten şimdi çıkamıyorum, gece ben de geleceğim ama sen çoktan uyumuş olursun. Ama yarın gündüz seni mutlaka görmeye geleceğim. Ee... nasılsın bakalım? Yolculuğun iyi geçti mi?

— Burdan seni nasıl duyuyorum?

— Senin elindeki telefondan benim elimde de var. Aramızda da tel var. Sesi tel getirip, götürüyor.

— Tel çok mu uzun?

— Evet ya çok uzun

diyordu dayım gülerek. "Yarın, geldiğimde seninle telefon yaparız, o zaman daha iyi anlatırım oldu mu? Hatta buradaki telefoncu ablalar sana hoşuna gidecek bir şey de yollar belki" diye sürdürüyor konuşmayı sonra da: "Şimdi telefonu kapıyorum, hadi gözlerinden öperim benim tonton kızım." Elimde ahizeyle kalakalmıştım. Ne yapacağımı önce bilememiş" dayı dayı nereye kayboldun?" deyip duruyor, odadakilerin gülüşleri arasında bu hayran olduğum, sihirli alete bakıyordum. "Teyzem telefon konuşması bitti, şimdi ahizeyi yerine bırakalım" deyip, bana telefonun nasıl kapanacağını öğretmişti. Birkaç kez ahizeyi kaldırıp yerine koydu. Bana da yaptırttı. Öndeki delikli yuvarlak şeyin ne olduğunu sorunca "Numaralar. Telefon edeceğin kimsenin telefon numarasını buradan çeviriyorsun, onun telefonu çalıyor, açınca konuşmaya başlıyorsun. Ama sen daha rakamları bilmediğinden, yalnızca bize telefon geldiğinde bakabilirsin ama, numara yerine dokunmak yok tamam mı?" Başımla tamam diyorum. "Zil çaldığında telefon geldi demektir, ahizeyi kaldırıp 'alo!' diyeceksin. Konuşma bitince de ahizeyi yerine işte böyle koyacaksın. Tamam mı?" Gene başımla tamam dedim. "Başınla değil, peki teyzeciğim, diyeceksin." Teyzemin tutumunu içimden onaylamadığımdan, hiç de "peki teyzeciğim" demiyordum. İlk gün olduğundan mıdır nedir, üstelemedi.

İşte benden ışıldakların gökyüzünü taradığı o yıllar hep dediğine "peki" dememi bekleyen, ama aynı zamanda beni hiç kırmayıp "Mohini'ye", Gençlik Parkı'na götürüp dönen dolaplara, çarpışan otomobillere bindiren, türlü türlü oyuncaklara boğan, anneannemin "yeleme" dediği bu teyzem 1968 yılında Jandarma

Albayı olan ikinci eşiyle Yeni Mahalle'de oturuyordu. Benim daha telofonu bilmediğim o Ankara'ya ilk geldiğim yıllarda Cumhuriyet Lisesi müdiresiyken, yıllar sonra, 27 Mayıs'ın azizliğinden mi nedir, önce Erzurum'a sonra da Eskişehir'e tayin edilmiş, benim Antalya'ya tayin olduğum o günlerde, uğraşa uğraşa tayinini Ankara'ya yaptırabilmiş ama bu kez kıyı semtlerden birinde, Yenimahalle'ye yönetici olarak değil, öğretmen olarak atanmıştı.

'68'in kara kışında, 'hoşça kalın' demek için uğradığımda teyzemin yüzündeki ifade bir tuhaftı. Salonda hep birlikte otururken, birden ayağa kalkmış, konuşmak istediği bir şey olduğunu söyleyerek, beni, tıpkı yaramaz çocuklara yapıldığı gibi, herkesin içinde değil, başka bir yere, başka bir odaya götürmüştü. Durumdan çok sıkılmıştım ama, onu tıpış tıpış izleyerek odaya da gitmemezlik edememiştim. Hayal kırıklığına uğramış bir ifadeyle, tayinimi duyunca durdurmak için uğraştığını söyledi. Tayin nedenini öğrendiğinde ise çok kötü olduğunu, kafasından vurulmuşa döndüğünü ve şaşırdığını ekledi." İşçi Partisi'yle ilişkisi var hatta üyesi" demişler. "Nasıl öyle komünist bir partiyle ilişkin olur, hı, nasıl?" deyip duruyordu. "Üstelik bir de üyesi" imişim; ben öğrenciymişim, politikayla neyle ilgilenmek, benim neyimeymiş; derslerime çalışıp, bir an evvel fakülteyi bitirmeli, ailemi kurtarmalıymışım. Miş mişim de miş mişim. Hatta kendisini uyarmışlar "Saadet hanım bu işi fazla kurcalamaya kalkmayın, hele tayini durdurmak için filan hiçbir girişimde bulunmayın, yoksa siz de okkanın altına gidersiniz" demişler. Teyzem gözlerini döndüre döndüre, kendilerini hiç mi düşünmemişim, diye soruyordu ve "enişten albay bilmiyor musun, onu da tehlikeye sokmaya ne hakkın var?" gibi ipe sapa gelmedik sözler etmişti. Bu mantık karşısında ağzım açık kalmış, onu yatıştırmaya çalışmıştım. Korkularını, kaygılarını, anlamıyor değildim. Bir devrimcinin aile çevresine de ne kötülükler yapılabileceğini daha o zamanlar pratikten bilmesem bile, kestirebiliyordum. Aynı zamanda bu işlere armudun sapı var üzümün çöpü var diye girilmeyeceğini de. Çevremdekilere siyasi kanaatlarımdan dolayı devletçe yapılacak baskıların sorumlusu sanki benmişim gibi davranılmasına, bu sade suya mantığa sinirlenmiştim tabii. "Neyse, tamam artık teyze daha fazla uzatmayalım, gitmeden önce bir hoşça kalın demek için uğramıştım, bunları duymak için değil. Hem sonra ben sizin siyasi kanaatlarınıza karışıyor muyum?" deyip, odadan çıkmıştım. Kendisi taa benim

çocukluğumda ilk Ankara'ya geldiğim zamanlardan beri DP'liydi ve koyu CHP'li olan ve bir zamanlar CHP adayı olarak Buldan Belediye Başkanlığı yapmış babamla sürekli tartışırlardı. Bense onunla daha sonraki ilişkilerimde siyasi konulara değinmemeye çalışırdım. Kendisiyle tartışmak, ön ve bön yargılarıyla uğraşmak mümkün görünmezdi bana. İyi yüreğine rağmen hayata tamamen alışılmış değer yargılarıyla bakardı. Yüzeyden bilgilerinde israr eder, onları sorgulamadığı gibi karşısındakinin bilgilerini ve kanaatını her zaman sorgulayıp, kendisinin "doğrularına" nasıl olur da gelmez diye sinirlenir, üstelik bir de buna şaşardı. Nasıl olurdu da onun gibi düşünülmezdi(!)... İyi ve bonkör yüreğine, bazen neşesiyle bizleri gülmekten kırıp geçirmesine rağmen, böylesi bir kifayetsiz despotluğu vardı işte. Bunda uzun yıllar lisede yöneticilik yapmasının etkisi olduğu kadar, meseleleri derinlemesine algılamayışının da etkisi vardı. Şatafata meraklı olacak kadar kuş beyinli değildi şüphesiz ama teşrifata, şıklığa, mondernliğe değer verir, bir taraftan da çevresine yardım etmek için çırpınırdı. Aşırı bir kibarlık, şıklık ve nezaket merakı hemen algılanırdı. Bu yüzden annemi de kızdırdığı olur, bazen de takışırlardı. Hatta bir gün ona "bu üstündekini değil de başka bir şey giy, filanca gelecek, ayıp olur" gibilerinden bir şeyler demiş. Annemse teyzemin dediğini yapmadığı gibi, sinirlenip, gelenlere de çıkmamıştı. Annem şık bir kadın olmasına rağmen, -her ne kadar bu şıklığı, yıllardır kasabada bulunmak ve pek çok başka olay, ister istemez epey aşındırsa da- sadelikten hoşlanır, kendisine eğreti gelen hiçbir tutumu benimsemez, hele nezaket abartmalarına, gösterişe hiç gelemezdi. "Kim olursa olsun ya beni olduğum gibi kabul eder, ya da kimse kim beni ırgalamaz, feriştah olsa ne yazar" derdi. Ellili yıllarda, bir kere de ben yaşamıştım teyzemin bu hiyerarşi telaşını.

Müdüresi olduğu okula gelen Eğitim Bakanına, hiç sıkılıp çekinmeden hoş geldiniz deyip, elini sıkışıma bir türlü akıl erdirememiş, "koskoca bakana nasıl olur da bu denli rahat davranırsın" diye nerdeyse benden hesap sormuştu. Sanki kapı komşumuzmuş gibi hoş geldiniz deyip, üstelik bir de kendimi tanıtmam, elini sıkmam, onu hayretten hayrete düşürüyordu. Hele 12 yaşında bunu yapabilişime "pes valla!" diyordu.

Oysa babam bize taşralı olduğumuzdan asla yüksünmemeyi, zengin olmadığımızdan asla utanmamayı öğretmişti. Kendimize güvenmeliydik. Karşımızdaki de bizim gibi bir insandı. Ama tey-

zeme benim bakan eli sıkmam olağan bir şeymiş gibi gelmiyordu işte. İki de bir "hangi cesaretle" deyip duruyordu. Antalya'ya tayinim meselesine de bakış mantığı aradan yıllar geçmesine rağmen elbette gene aynıydı. Öğrenci halimle, hangi cesaretle politikayla ilgilenirdim. Derslerime bakmalı, bir an önce "hayata atılmalı"ydım. "Atılma"mı beklediği "hayat"ın ne menem bir şey olduğu malumdu.." Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım hayatı", yani hayatiyetsizliğin "hayat"ı.

O gün teyzemle bu konuşmayı yaptığımda canım sıkılmasına sıkılmıştı ama gene de içinde bulunduğum genel yoğun heyecanımı ve hele sana sevdalı oluşumun büsbütün arttırdığı yaşama sevincimi etkileyemiyor, doğrusu vız geliyordu. Sonuçlarının neler olabileceğini kestirsem de o sıralar hiçbir şey çanlarıma ot tıkayamazdı. Gene de tabii Yenimahalle'deki evden çıktıktan sonra hemen troleybüse binmeyip,bir süre yürüdüm yollarda. Seni düşündüm ve sana yazmak isteği kabardıkça kabardı içimde. Ama hemen yurda gidip, yazmaya başlamadım. Halledilmesi gereken bir sürü şeyle uğraştım. Önce partiye uğradım; Özkan salonda Yalçın'ı bekliyordu. "Partili olduğun için Antalya'ya tayin edilmişsin ha? Seni tayin edenler sosyalist galiba; deli mi ne bunlar, öyle yerlere hiç militan biri tayin edilir mi, çıkarını hiç bilmiyor valla şu bizim burjuvazi" diye esprileriyle beni güldürdü. Sonra Yalçın'la, Erçin Odman iç odadan çıkıp yanımıza geldiler. Onlar bu kez görüşmek için başka odaya gidince biz Erçin'le parti meseleleri üstüne bir süre daha sohbet ettik. Yalçın'la partiye bir cip alma işini konuşmak için gelmişti: "Dağ bayır, dolaşılır köylerde. Ankara çevresine gitmelerimiz kolaylaşır" diyordu. Beni de çok heyecanlandırmıştı bu proje.

Sonra birlikte çıkıp Siyasal Tiyatro Kulübü'ne gittik. Halil Ergün tek başına dekor işleriyle uğraşıyordu. "Tiyatroda amatör ruh diye buna denir Halil" diye takıldım ona." Hem oyunda baş rolü oyna, hem dekorlarını hazırla, helal olsun valla" diye ekledim. Rejiden Erçin sorumluydu. Biraz oyun üstüne konuştuk. Rollerinin bir iki yerini gösterdiler, konuyu anlattılar. Oyun bir futbolcunun hayatından kalkarak insanın metalaştırılışını anlatıyordu. Yazarı da tanınmış bir İtalyan yazarıydı galiba. Sonra da üçümüz dekorları çaktık. Geç vakitlere kadar dekor çakma işiyle espriler yaparak, neşeyle uğraşmıştık. Oyun hemen ertesi gün mü oynanmıştı siyasalda? Ve ben oyunu o zaman mı görmüştüm? Yoksa Mart'ta

Antalya'dan döndüğümde mi görmüştüm? Ne zaman görmüşsem göreyim, çok beğenmiştim. Profesyonelliğe yaklaşan bir amatörlükle oynanmıştı oyun. Gerçekten SBF Tiyatro Kulübü'nün oynadığı oyunlar çok tutulurdu. Salonlar ağzına kadar dolduğu gibi neredeyse izleyenler sahnede bile kendilerine oturacak bir yer buluyor, oyunu kaçırmıyor, ille de seyrediyorlardı. Zaten o yıllar bir tiyatro patlamasının yaşandığı yıllardı. Amatörü, profesyoneli hangisi olursa olsun oynayanı ve seyircisiyle bir bütün oluşturan, olağanüstü coşkuların yaşandığı eserler sahneye konuldu ve seyredildi. Halil'in daha önce bir tiyatro geçmişi olup olmadığını bilmiyorum ama oradaki oyunlarıyla oldukça ilgi çektiğini biliyorum. Erçin'se, yanlış hatırlamıyorsam daha sonraları kısa bir süre AST'a filan girdi.

O gün dekorlarla cebelleşmemiz biraz daha sürdü; sana mektupta da yazdığım gibi öfkeyle indiriyordum çivilere çekici ve geç vakit ordan çıkıp, yurtların bulunduğu sahanlığa geldiğimizde onlarla da vedalaştım. Espiri kabilinden 'gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var' gibi sözler ettik birbirimize, yurtlarımıza çıktık. Siyasal Bilgiler'in erkek yurduyla kız yurdu yan yanaydı. Ve ben şubat tatili dolayısıyla epey boşaldığı için orada kalabiliyordum. Mektupta da belirttiğim gibi arkadaşlarla birlikte kaldığım Anıttepe'deki tahtakurulu evden tam da o sıralarda ayrılmak zorunda kalmıştım. O gün siyasal kız yurdunun merdivenlerini çıkarken içimden sana yazıp durmayı sürdürüyordum. Odaya gelip de pijamalarımı giydikten sonra kâğıt yokluğundan, bana kimin verdiğini bilmediğim devlet demir yollarının defterine başladım yazmaya. Neden o sıra içinde bulunduğumuz Şubat ayının sayfalarından başlamadım da, ta üç ay sonrasının, 18 Mayıs 1968 Cumartesi sayfasından başladım, hiç bilmiyorum. Şubat sayfaları başka yazıp çizdiklerimle dolmuştu da ondan mı? Ya da kim bilir baharın güzel ayı Mayıstan mı başlamak istedim? İki üç yıl sonra, bu baharın en güzel ayı diye bellediğim Mayıs ayına kanların bulaşacağından ve bana "Mayıs ayı ne aymışsın" dedirteceğinden habersiz, başlıyordum bu oldukça uzun, çeşitli tarihleri içeren ve çeşitli renkte kalemlerle yazılmış defter mektuba:

18 Şubat 1968

Sosyalist bir ailenin olması çok mutluluk verici bir olay Sinan. En azından mücadeleyi bölmüyor. Neden söylüyorum bütün bunları? Seninle dertleşiyorum Sinancım. Sinirlerimi bozdu da küçük burjuva teyzem. Beni dinlersin diye yazıyorum. Şu sıralar nedense çok duygulu sıralarım. Teyzem eve çağırıyor beni ve konuşacağım seninle deyip, odaya sokuyor. Sanki mahkûmum. Malum laflar. Tayinimin sebebini araştırmış, TİP'le ilgim varmış. Komünizm bilmem ne izim, malum sözler. Hadi hoşça kalın dedim. Şu kadar derdim değil; lakin Buldan'a anama babama bildirecekler; gereksiz ve vakitsiz bir çatışma doğacak. Üstelik en yararlı olabileceğin bölgeye yararlı olamadan. Sonra troleybüse bindim. Gülüyorum tabii bir yanımla. Bunlar henüz başlangıcı olayların. Yeniden kendimi bir sınava çekiyorum. Gene başarıyorum sınavımı.

Sıkıntı verici tek şey gereken cevabı verememek. Gereken cevap hangisi olabilir? Hiçbir türlüsünden anlamazlar, anlayamazlar ki? Bir de onca güzelliğini ve aydınlığını fark etmeden ölüp gidiyor dünyadan şu karanlık kafalılar. Biliyorum bunlara üzülmeye hiç vaktimiz yok Sinan. Hem bunu bilmek hem de azıcık yanması yüreği bu olaya insanın, çelişkimiz... Bütün akrabaların ve hatta hemşehrilerin, doğup büyüdüğün ve o kadar sevdiğin yerin insanları, hep sana karşı. Buna rağmen eylemi sürdürmek:

"Nerede olursan ol...
İçerde dışarda, derste sırada
Dayan tırnak ile dayan diş ile
Sevday ile düş ile
Yürü üstüne üstüne
Tükür yüzüne celladın
Dayan rüsvay etme beni
Gör bak nasıl yaratılırım yeniden
*Kahraman genç ellerinle"**

Velhasıl böyle işte Sinancım giderayak sevincime gölge düşürdüler. Düşürdüler de ne oldu sankim. Sadece hınçlandım o kadar. Sokakta laf atan birine cevap verememek, haddini bildirmemekten doğan sinire benzer bir duygu.

---

* Ahmet Arif, *Hasretinden Prangalar Eskittim.*

Burası yurt odası. Yedi yatak var. Yalnızım bu yedi kişilik odada. Üç çift tokyo, garip bir kırmızı balon ve takvim tablolarına benzer tablolar; çoğunda ya bir dere, ya deniz, ya göl var. Bir de çeşitli kartlar. Koparılmış ekmek parçaları masada. Yıllardır alıştığım yurt odaları. Bavullarım hazır. Yarın hareket var. Biletimi aldım 30 liraya. Yanımdaki koltuğa bayan diye yazdılar. Yolculukta çok dikkat edilir bu işe. Sabahın 4'ünde Antalya'ya varacakmışız. Güneşli, güzel Antalya'ya. Saatin 23:15 olduğu şu sıralar ne de yorulmuşum. Tiyatro Kulübü'nde panolarını çaktık oyunun. Santrfor'u oynayacaklar. Bir çivi çakışımı göreceksin mirim üstadım, eh yani marangoz bellersin. Vakur ve kendimden emin indiriyorum beynine çivinin çekici. Zaten sinirli zamanlarında ya çamaşır yıkayacaksın –korkunç temiz olur– ya çivi çakacaksın –umduğundan da sağlam olur– Erçin'i tanırsın belki. Bizim Çankaya üyesidir. SBF Tiyatro Kulübü'nün başkanı. Bu işe partiye jip alabilmek için girişti. Biletleri satmada bizim yardımcı olmamız gerekiyor yani. Tanısan –tanımıyorsan– çok seversin Erçin'i. Çok aklı başında, nefis bir insan. Gün geçtikçe nasıl da büyüyor saflarımız. Sevinçliyim.

Gayri uykum geldi. Yatacağım, yarın erken kalkacağım. Onun için hadi hoşça kal sana, iyi geceler bana.

Mektubuma yollarda devam ederim. Mektubun başında pek öfkeliydim, dertleştikçe seninle düzeldim. Sağ ol ve ayağını çabuk iyileştir. –Hoş şu mektubu okuduğun sıra çoktan iyileşmiş olacak ya–

Şirin

18 Şubat'ta yazdığım mektup burada bitiyor Sinancığım. Ve ben mektuplarımızla yıllarca sonra gene Şubat günlerinde cebelleşip duruyorum. Arka arkaya mı sıralasam, yoksa arasına kimi açıklamalar yaparak mı ya da hangi açıklamaları koysam kitaba diye kafamı paralıyorum. Onları yeniden yeniden okumuş olmama rağmen her okuyuşumda gene o günlere gitmek, içimde sızıyla o günkü bize bakmak dayanılır gibi değil sevdiğim. Zaten belki de bu nedenle epeydir ara verdim. Ama sürdürmeliyim. Sürgünlüğün, yaşadığımız günlerin katlanılmazlığının üstüme yığılmasına rağmen yazmaya devam etmem gerekiyor. Ah bir bilsen Sinançа... Modern gericilikle, antika gericiliğin arasında çoktan Üçüncü Dünya Savaşı çıktı. Irak'ta etmediğini bırakmıyor gene

Amerikan Emperyalizmi. Ve işte mektupları bu günlerde yeniden okumak, acılarımı büsbütün arttırıyor, depreştiriyor.

Neyse Sinancığım, lafı uzatmayıp, mektuplarımıza dönersem, ertesi gün, yani Antalya'ya gideceğim gün, son hazırlıklarımı yaparken, boş bulduğum bir aralıkta, gene aynı deftere, çeşitli renkte kalemlerle –önce siyah mürekkeple, sonra da mavi, yeşil tükenmezlerle– yazmayı sürdürdüğümü görüyorum. Yani sevdiğim sana yazmalara kalemler dayanmıyor ve biti bitiveriyorlar gördüğün gibi:

19 Şubat 1968
Saat :16

Dedim ya sana yazmak korkunç hoşuma gidiyor diye. Azıcık vakit buldum mu sarılıyorum kaleme. Sanki polisiye roman yazar gibi saat bilmem kaç oldu, saat falanca uykum geldi, saat 16 henüz hareket etmedim vs. Şimdi şöyle baştan bir okudum yazdıklarımı pek zevklendim. Saati saatine uymuyor kişinin. Ve "dünyanın en güzel çiçeği insan" diyor bir Vietnamlı şair. Demin balkon kapısından dışarlara baktım. Pis, isli Ankara'ya. Binalar, binalar yüksek binalar sonra gecekondular. Kale. Hepsi insanın yapısı. Bu şehir, şu içinde barındığım yurt. Giyindiğim eşya, okuduğum kitaplar. Şu tahtayı çakan elin sahibi. Hep insanız. Ne güzel

"ve lakin neden tiftiği yok
Altmış haneden otuzunun?
Tiftiği yoktu Yunus'un
Attığın taş dediğin kuşu vurmuyor
Dünya trene bindi
Gayri dünya öküzün boynuzunda durmuyor"

Kalemim fena halde mürekkep damlatıyor. Saat 16:15 (Bunu yazıp gülüyorum) fena halde vakit geçmek bilmiyor. Biraz hüzünlüyüm. Neden ola ki? Fakat gene de daha çok sevinçliyim. Bir şeylere çok seviniyorum, neye ola ki? Karmaşık duygular "efenim"

Eşyalarım:
2 Bavul
1 Çanta
1 Kaşkol

demek 4 parça. Tabii mavi ceketimi saymıyorum. Sinancığım hoşça kal ben Antalya'ya gidiyorum.

Hareket: 18:40

Fehmi (Sönmez) uğurladı beni. Gayet oynak bir koltukta oturuyorum. İşte Birinci Şube! Yanımda kimseler yok. Bundan memnunum, senden gayrı kimseyle konuşmak istemiyorum şu anda. Boğazım ağrıyor çünkü.

Solumda gecekondular, sağımda blok apartmanlar. De gidinin dünyası de... Shell! (Böyle mi yazılıyor ola?) Ortadoğu, sizin okulunuz. Türk Petrol. Demek hâlâ Ankara'dayız. Başladı karanlıklar. Yol uzun yollar uzak...

Bu otobüsün pencereleri perdesiz, vallah billah perdesiz.

Bir kilo portakal aldım iki Türk'e. Düşün hayatın pahalılığını üstadım. Beş tane de mendil aldım, kar gibi, nezle burnum şenlensin.

Fehmi (senin) ayın 25'inde geleceğini söyledi. O zaman biraz daha geç atacağım bu mektubu demektir. Atana kadar kaç sayfa olacak kim bilir? Şimdi biraz *Afrika Efsaneleri*'ni okuyayım.

Amanın ne güzel hikâyeler, efsaneler. Tanrıyı yeryüzünden gitmeye mecbur ediyorlar o da gökyüzüne çekiliyor. Hiç bu türlüsüne rastlamadıydım. Tam yolda okunacak kitap.

Radyoda reklam programları. Şimdi duyduğumu hiç duymamıştım. Mutlaka böylesine reklamların hiç olmayacağı bir gün gelecek. (Cümlelerime dikkat nazarlarınızı çekerim)

Yağmur yağıyor / Seller akıyor / Şirin Yazıcıoğlu / Camdan bakıyor

"Baba: Kadın erkekten daha çok okudu muydu o evlilikten hayır gelmez. Tek kızımın benden izinsiz evlenmesine razı olamam.

Anne: Peki bey hediyeler ne olacak?

Kız : Ağlıyor (Hıçkırık)

Baba: Ya benim hatırım ya Ayhan. (Müstakbel damat)

Bir konuşma, hukuki bir açıklama.

Bir başkası: "Ben babayı haklı buluyorum," vs. vs.

İşte program-ı TIRT diye buna derler. Saat 9 olmuş. Bir tatlı, zeki çocuk uyuyor babasının kucağında.

Bu bütün insanlar neler düşünüyor? Biri sigara tuttu. Hatırın için alsa mıydım? Alıp da sana vermek için saklasa mıydım? Harmandı üstelik. Allah sigarınızı bol etsin Sinan Cemgil. Birinci mi

içerdiniz sevgili dostum? Yoksa ikinci miydi? Üçüncü sigarası var mıdır? Sigara değiştirmek, ayakkabı ya da sınıf değiştirmek gibi midir? (Şu çanta şimdi mutlaka düşecek ve benim ayaklarım hep üşüyecek)

Mikrofonda Tiyatro

Serbest çağrışım üstüne olur yolculuk mektupları. Tahammülünü arttır arkadaşım. Çare yok çekeceksin yolculuğun sonuna değin.

Fehmi bana Kuzey Vietnam'a kan göndereceğinizi -öğrenci birliği olarak- söyledi. Sen bu işe ne dersin? Ben az tutmadım bu işi. İlk bakışta pek mükemmel ve alkışlanması gerek bir şey gibi geliyor. Düşününce biraz Türkiye'yi, olmaz diyor insan.

Mektubun (defterin) 7 Haziran 1968 Cuma'sına geldik. Mektup bizden daha tez ilerliyor. Onun zamanı yapraklarla. Bizimki gün gün, saat saat. Ne güzel şey yaşamak...

Yolculukta uyumak adetim olsa da uyusam ne olur... "Ne gezer efendim."

Yollarda deftere yazdığım mektuba burada ara verip, neredeyse kırk yıl sonra gereksiz bir soru yönelteyim sevdiğim sana: Fehmi Sönmez'e sen mi yazmıştın acaba beni geçirmesini ? Hangi vesileyle gelip eşyalarımı taşımama yardımcı olup, geçirmişti beni? Sen İstanbul'a gittikten sonra da elbet, sizin Sosyalist Fikir Kulübü'nün yönetim kurulunda oldukları için onlarla o ara epey sık görüşüyordum. Gitmeden önce hazırlıklarına başladığımız koro işini bir hale yola koymaya çalışıyordum ve elbette onların da haberi vardı Antalya'ya tayinimden ve ne zaman gideceğimden. Zaten mektubumda da belirtmiştim ya, "dün sizin okula gittim" diye, o zaman mı ille de biz geçireceğiz diye tutturmuşlardı, yoksa Sinan bize ne der? Filan mı demişlerdi geçmiş gün... Ama büyük bir olasılıkla sen yazdın onlara beni geçirmelerini..? İşte cevapsız kalacak bir soru daha.

Yollarda giderken bir okuyor, bir sana yazıyordum o gün. Okuduğum *Afrika Efsaneleri*'nden öyle bir tat alıyordum ki, bunu seninle paylaşmak istiyordum. Bu nedenle dayanamayıp, efsanelerden birinin tümünü üşenmeden mektuba yazmış, sana aktarmışım.

Şimdi nerede ve kimdedir acaba bu *Afrika Efsaneleri* kitabım? Belki bir gün rastlarım bir eski kitaplıkta kim bilir? Ha ne dersin

Sinancığım... Efsaneyi bitirir bitirmez Afyon'a geldiğimiz anlaşılıyor mektubumdan:

"Hediyelik Afyon kaymakları!" Bu Afyon'a geldik demektir. Afyon'un sokakları bir garip sokaklardır. Silahını hoplata hoplata bir polis geliyor loy. Şafak Sineması. Mor boyalı otobüsler.. Şu çocuğun beresi senin berene benziyor, şu asker ağa mutlak kıtasına dönüyor, düşünceli çünkü.

İki jandarma geliyor loy
Şafak sinemasından
Kurşun sıksan donuyor loy
Afyonun havasından

Bu Şafak Sineması han gibi bir şey anlaşılan, bir köpek çıktı şimdi de. Artık allengirli bir hatun çıkmasını beklemek hakkımdır. Hoppala bir 15'lik delikanlı Şafak Sineması'na doğru ilerliyor. (Hayatta hemen hemen hiç polisiye okumadım ama kötü bir polisiye roman yazarı olabileceğim fikri uyanmadı mı sizde hâlâ?)

Aman ne güzel bir fayton. (Buldan'da payton deriz)

Otomobilimizi neden sallıyorlar? Yan koltuktaki yurttaş sana yazdıklarımı okumağa çalışıyor. Ben şu yazıları senin okuyabileceğinden şüpheliyim. O çalışsın bakalım.

Vatmanımızın şapkasını göreceksin. Belediye zabıtası sanki. Yazıdan da anlaşıldığı üzere hareket ettik. Midem bulanıyor. Hayrettir ilk defa böyle oluyor. Boş olduğundan olsa gerek.

Saat: 0:40. Yollar fena sarsıyor. DP'nin asfaltları buralara uzanmamış. Kitabım bitti. Tek kitapla çıkarsan yola böyle olur. Sakın siz tek kitapla yola çıkmayın. Şimdi hep virajlardan geçiyoruz. Gökteki ay bir sağıma bir karşıma geçiyor.

İçimden fena halde resim yapmak geliyor. Hayatta en çok başardığım resimler kuş, çiçek ve çam ağacı resimleri. Bir de resim olmadığı için modern resmi. Ve yaptığım bütün modern şekiller başka imzalar altında sergilenmiştir okulda. (Çünkü müzik öğrencisi idim).

Shell'e geldik. Hayır hayır biz Shell'e değil, Shell bize geldi ve fakat gidecektir bir gün. (Merak ediyorum şu mektubu hangi şartlarda okuyacağını. Bana anlat ya da yaz.) Gelelim tekrar resim konusuna. Çiçek resimlerine Vietnam'lılardan, onları tanıdıktan sonra başladım. Bir de yanına –genellikle– bir silah oturtuyorum

fakat tahta oyuncak tüfeklere benziyor. Bu ya tüfek bilgimin noksanlığından ya resim bilgimin. Bir de teknik resimden pratikte hiç anlamam fakat perspektife dair ve ilk evin planına dair teorik(!) bilgim vardır. Yalnızca şurada ettiğim perspektif lafından ve gördüğüm bir mimari rozetinden öte kaynağım yoktur. Fakat Japon mimarisinin betonu ne biçim kullandığından haberdarım. İmdi durum vaziyetler bu merkezdeyken dersleri ne yapacağız mimar Sinan. Ciddi ciddi Şubat bitmekte Mart başlamaktadır. Devrimci öğrenci sınıfını da geçmelidir. Benim halimi sorma. Bilmem kaç bin küsurluk sayfa tutan derslerimden kiminden kitabım yok, kiminin kitabı var, okuyanı yok. Sen bana çalış, de valla.

Azizim sana 18 Mayıs'tan –19 Mayıs, 27 Mayıs dahil– beri mektup yazmaktayım. 19 Haziran'a geldik. 1 ay bir gün eder. Oysa daha saat 1:30. Ve bir yere geldik neresi acep? Hay be Isparta! Memleket-i Şahane-i Morrison. Tam karşımdaki tabelaları aynen yazıyorum, sırasıyla:

Beyoğlu / Tıraş Salonu, Hakkı Gülyağı, Suyu, Otel Beyoğlu / Antalya Sandıklı / Ramazan Özay, Otel Agora, Yemekler / Zeytinyağlılar, Massey-Ferguson, Otel Site Palas.

Bir sinema afişi Casus Avı. Afişin yanındaki tabela: Emniyet Oteli.

En karşıda: Erdoğan jet otobüsleri"

Mektubumun havasından da anlaşılacağı üzere, kitapsızlıktan öyle sıkılıyorum, öyle sıkılıyorum ki, artık saçmalamaya başlamışım. Bir süre dışarıyı seyretmiştim pencereden. Gece anlatılamayacak kadar güzeldi, ay ışığında. Dağların, ağaçların silüeti. Otobüste değil de, dışarda, gecenin içinde olmayı nasıl istiyordum bir bilsen. Senin de yanımda olmanı tabii Sinancığım. Mektuba bunları yazamayınca saçmalamak kaçınılmazdı elbette:

"'Rüzgâr uyumuş, ay dalıyor' saatsa 3'e 5 var. Ah bir kitap olsa. Midem böyle bulanıp bulanıp durmasa. Böyle buğulanıp durmasa pencere. (Pencere olmasa Atilla İlhan olacaktı ve fena olacaktı) Nâzım'dan şiirler olsa da okusam. Ezbere bilmem ki kendim kendime okusam. Ya bir iki mısra ya üçtür bildiğim.

"Gün her zaman bulutlu kalmaz
Sabahın sahibi vardır
Herhal ilerdedir yaşanacak günlerin en güzelleri
Şimdilik sohbetimizde kederi

Kesilip satılmış
Bir ceviz ağacının"

Güney kendini belli ediyor. Nasıl yumşadı hava... Sanki bahardayız. Bilime rağmen bu iklim işlerine aklım hiç ermemiştir. İstediğim kadar açıklayayım hâlâ şaşarak bakıyorum denize ve bu ısı değişikliklerine, dağların sağlam temiz havasına. Bu ya çok büyük bir yaşama sevincinden doğuyor ya çocuk kalmış bir yanımdan, ya da her ikisi yüzünden. Bilemiyorum. Bildiğim bir şey varsa hâlâ şaşkın ve hayranım bu olaylar karşısında.

Voila Antalya!

Antalya'da hava öylesine güzel, öylesine bambaşkaydı ki buraya sürgüne değil de tatile gelmiş gibiydim. Ömrümün yeni bir döneme girdiğini duyumsuyor, olağanüstü bir şeyler olacakmış duygusu yakamı bırakmıyordu. Yıllar öncesinden tanıyordum bu duyguyu, İzmir Kız Lisesi'ne gittiğim gün de böyleydi. İçime sığdıramadığım neydi? Özgürlük duygusu mu, beni bekleyen yeni şeyler, onların verdiği sevinç ve merak mı? Yalnız yıllar önce yatılı okula gidişimden farklı olarak, bu kez içimde gittikçe büyüyen sevdanın sevinci her şeye doğru akıyor, gözümün iliştiği hemen her şeyi, her durumu, sana yazmak yazmak istiyordum. Sana yazmak seni yanımda kılıyordu sanki. Bundan dolayı mı yıllardır sana mektuplar yazmaktayım Sevdiğim? Üstelik aradaki farkı duyumsamanın katlanılmazlığını bile bile. Sen sağken yazma duygusuyla, sen öldükten sonra yazmanın farkı yazıya gelir gibi değil. Ama o gün, yıkanabilmek için banyolusunu tuttuğum, otel odasında pencereden baktığımda içimdeki duygu yoğunluğunda, dışarı fırlayıp koşmak koşmak, hemen o gün keşfetmek istedimdi Antalya'yı. Seni yanımda isteyişim öylesine baskın gelmişti ki dışarı çıkmaktan vazgeçip, pencereden bir süre hacı namzetlerini izleyip,sana yazmayı sürdürmekte karar kıldım. Tabii artık tarih: 20 Şubat 1968'di ama ben tarihe aldırmaksızın, tüm yol boyu yazdığım deftere devam ediyordum:

"Sinancığım. Uykusuz bir gecenin sabahı. Bir otel odasındayım. Elimi yüzümü, ayağımı yıkadım; dişlerimi fırçaladım ve artık düşünebilirim. Antalya'ya geleli 4 saat oldu. 4 saattir bir şoför ve orta 3. sınıftan ayrılmış yazıhaneye bakan evli ve fakat karı-

sından ayrılmış 2 emekçiyle konuştum. Aydınlanmaya hazır iki kafa buldum. Konuşma Çetin Altan'ı okumaya karar vererek bitti. Bana çok yardım ettiler. Tavuk suyu (çorbası pardon) içirdiler; nohut üstü pilav yedirdiler gecenin dördünde, parasını kattiyen ödetmediler. Kitaplarında öylesi yazmazmış. Başlangıç için fena sayılmaz.

Geleli beri korkunç gülünç olaylar oluyor. Anlatmak istiyorum. Yazmak güç, etkisi yarı yarıya düşüyor. Senin dediğin gibi nefis bir mizansen var. Şimdi mesela hacı namzetleri bindirildi otobüse. Yüz kadar kişi ellerini açtılar, biri bir şeyler diyor, diğerleri amin çekiyor. Tek bir adamın elleri cebinde, bir de çocukların. Kadınlar bir tarafta, erkekler diğer tarafta. Tam otobüsün –Kamil Koç– kalktığı yerin yanında yeni bir bina yapılıyor. Saydım 6 katlı. En üst katın çatısında avcum kadar büyüklükte mavi yassı nazarlık, bir de çocuk ayakkabısı ve pırıl pırıl bir güneş.

Odamda telefon var. Açtım sordum ince bıyıklı, şamar oğlanı otelciye: (Mürailik adama vergi sanırsın.)

— Banyodan sıcak su nasıl akacak?

— Daha ziyade yazlıktır onlar efendim.

— Ee... Ne önemi var o zaman benim banyolu oda tutup fazla para ödememin?

— Evet efendim, 15 lira. İndirim yapamayız. Genel banyo var.

— Kardeşim ben neden banyolu oda tuttum biliyor musunuz? Yararlanabilmek için.

— Daha ziyade soğuk su akar efendim.

— (Artık iyice makaraları bırakacağım, gayet ciddi) Demek soğuk su akıyor "daha ziyade"?

— Evet efendim, fiatlar 15 lira.....

Bu minval üzere devam ediyor.

Gökyüzü masmavi burada Sinan. Takır da takır faytonlar geçiyor. Hiç uyumak istemiyorum. Çocukken sinemaya ya da başka bir yere gideceğimiz zamanki duyguya benzer bir duygu var içimde. Yeni bir durum içindeyim. Canım çıkıp, gezmek istiyor, çıkmamam gerekiyor oysa. Yarın işe zinde başlamalıyım. Gerçekten beni yalnız bırakmıyorsun; bak kaç gündür hep yazıp duruyorum sana.

Gözlerinden öperim, bir de selam ederim. Uyuyayım azıcık.

Şirin"

Biraz uzanmıştım ama uyumak ne mümkün. İçim içime sığmıyor, bir o yana bir bu yana dönüyor, okumaya çalışıyor sonra da düşünüyordum. Seni, devrimci mücadeleyi, yaklaşan FKF kongresini, bu nedenle senelik iznimi mutlaka Mart'ta almam gerektiğini; sizin kulübün bu sene FKF'ye girip girmeyeceğini... İçimden "ah ne olur girseler de Sinan FKF başkanı olsa, partiye militan kadro akımı hızlansa" ya da "ortaklaşa koro işinde bir terslik çıkmasa da yürüse bari" diye tekrarlayıp duruyordum. Sonra yeniden düşüncelerime dönüyor: Partinin bütün Türkiye'de düzenleyeceği yürüyüş ve mitingleri, saldırıların yoğunlaşma olasılığını, belirsizlik çemberi içindeki, burada kimlerle ve nasıl ilişki kuracağım meselesini, parti binasını nasıl bulacağımı, Antalya'daki günlerde nerede ve nasıl kalacağım hakkında en küçük bir fikrimin olmadığını; kendi odamda yıkanamadığıma göre, otelin genel banyosunda asla yıkanmayacağımı; pencereden demin seyrettiğim hacı namzetlerini, gerici saldırıların giderek artacağını; gittikçe güçlenen, sana duyduğum sevdanın almakta olduğu seyri, tayinimin nedenini teyzemin aileme bildirip, bildirmediğini, ne olursa olsun onlara, özellikle de anneme düşüncelerimi açıkça söylemem gerektiğini... Düşünüyor ha düşünüyordum. Bütün bunlara rağmen sevincimi bir yerlere sığdıramıyor, heyecanımı teskin edemiyor, yeniden kalkıp pencereden bakıyor, uykusuzluktan bitkin sonra gene uzanıp, kitabı elime alıyor, sayfanın bir yerinde, ordan oraya atlayan düşüncelerime devam ediyor, sonra gene kitaba dönüyordum.

Derken biraz dalmışım. Öğleye doğru uyandığımda eşyalarımın bazılarını çıkarıp, dolaba astım ve giyinip çıktım. Sırtımda, balık sırtı paltomun FKF askısından çalınışından sonra teyzemin terzisine diktirmek zorunda kaldığım yeni siyah paltom. Havanın soğuk olmamasına rağmen ellerimi cebime sokuyorum. Belli belirsiz bir ılıklık çarpıyor yüzüme. Palto fazla galiba, ama çıkarmak da pek akıl karı değil. Sanki Şubat'ta değiliz. Deniz kıyısına doğru yürüyor, yürüyorum. İki yıl önce de bu kadar güzel miydi buralar? Kış mevsiminin belli belirsiz hüznü belki geziniyor sahilde ama benim hüzünle bir işim yok, dedim ya, içimin sevincini hiçbir yere sığdıramıyorum. Kıyıdan aldığım taşları denize fırlatıyorum. Sahilde benden başka kimse yok. Küçük küçük dalgaların kıyıya vuruşunu dinliyor ve içimden sana mektup yazmayı sürdürüyorum. Kâğıda geçirecek bir yer bulmalıyım. Önüme gelen yere

girip de oturamayacağım için, rahatsız edilmeden öğle yemeğini yiyebileceğim bir yer arıyorum. Tek başına bir genç kızın kendisine askıntı olunmadan bazı şeyleri yapabilmesi konusunda deneylerim oldukça kabarık. Ve deneyler kelimenin tam anlamıyla bazen pahalıya mal oluyor. Örneğin tek başına gittiğin sinemada rahatsız edilmemek için sıra başından iki kişilik yer alıp, diğeriyle arana boş koltuğu koyup, sıra başına oturmak; hava kararıktan, özellikle de gece ise dolmuşa ön tarafa veya iki kişilik orta tarafa binip, yanındaki yerin de parasını ödeyeceğini bildirmek gibi. Tek başına rahatsız edilmeden dışarda yemek, en pahalıya patlayanı. Ancak biraz lüks kaçan bir yerde mümkün çünkü. Hele hiç tanımadığım, bilmediğim bu şehirde..! Turizmin eli epeydir gezinmeye başlasa da, gene de her yer bir genç kız için tekin değil. Deniz kıyısı manzaralı bu otelin lokantasında hem rahat yemek yiyebilir, hem de meraki gözlerden ırak, rahat rahat sana yazabilirim. İçerisi şimdilik çok dolu değil. Yanımda getirdiğim defteri çıkarıp, önce yazdıklarımı yeniden okuyorum, sonra kaldığım yerden sürdürüyorum yazmayı:

"Öğle.

Fena halde kazıklanıp çıkacağım buradan. Antalya'nın tek lüks otelinde öğle yemeği. Grand Otel. Listede bilmediğim yemek isimleri. Karşıda deniz. Güneşi anlatamam fakat. Çok nefis üç gemi denizin üstünde. Bir Fransız çift oturuyor yandaki masada. Bağıra bağıra konuşuyorlar. 20 Türk ile kurtarırsam paçayı amin. Buradaki evlerin mimarisi çok güzel. Nasıl zarif. Ahşap, serviler ve palmiyeler var aralarında, minyatürler gibi."

Sonradan sana da anlatmıştım ya, hayran kalmıştım oturduğum yerden seyrettiğim manzaraya. Gittikçe masalar dolmaya başlamış, orada da göze batar olunca, sana yazmayı bırakmak ve kalkmak zorunda kalmıştım. Sonra gene yürüdüm, deniz kenarına indim, havanın güzelliği anlatılır gibi değildi. Hatta paltomla çakıl taşlarının üstüne uzandım. Daha dün karlı buzlu Ankara'dayken, bugün deniz kenarında, üstümde paltoyla da olsa böyle uzanmak garibime gidiyordu. Daha sonra sana armağan etmeyi düşündüğüm, güzel çakıl taşları topladım kıyıdan. Tabii bunu mektuba yazmadım. "Taş ağırbaşlılıkla içindekini söyler" kimindi bu söz? Paul Valery'nin? Ve o çakıl taşlarını dönüşümde sana armağan et-

tiğimde nasıl duygulanmış, sevinmiştin. Hep sakladın o çakıl taşlarını. Evlenince de ikimizin hazinesinin arasına koymuştuk. O, su şişesi kapağından yapılmış bir çiçekten, aydınger kâğıdına şablonla yazılmış "Seni çok seviyorum Sinancığım", "Seni çok seviyorum Şirinciğim" yazısından ve bir biletten oluşan hazinemize. Hazinemizden elimde kalan yalnızca aydınger kâğıdı. Evi arkadaşlar topladığı için, çakıl taşları atıldı her halde. Sahilden o gün topladığım bir birinden güzel çakıl taşları cebimde, otele dönerken postanenin nerede olduğuna bakındım, öyle ya uzadıkça uzayan mektubumu yollamam gerekiyordu, avare avere oraya gidiyor, buraya gidiyor bir türlü PTT işaretini göremiyordum. Sonunda aramaktan vaz geçtim. Akşam üstü yiyebileceğim bir şeyler alıp odama döndüm. Günün yorgunluğu sinmişti üstüme ve bir güzel uyku çekip, ertesi gün işime başladım.

Onu izleyen günlerde iş yerinde çok bunaltıyorlardı beni. Ankara'daki çalışma ortamından, oradaki havadan, zerrece eser yoktu. Yalnızca hava değil, çalıştığım yer, her şey can sıkıcıydı.Gözümü açtırmıyorlardı. Kafamı işten bir an olsun kaldıramıyordum. Benden önce haberimin gittiği kesindi ve ne yapıp edip, istifa etmemi sağlamaya çalıştıkları belliydi. Hangi vesileyle tanıştığımı hatırlamadığım bir kız arkadaş, kendi evlerinde şimdilik geçici olarak kalabileceğimi söyledi, ama bir oda aramama da yardım edecekti. Bu nedenle mektubumun sonuna şöyle bir not eklemişim ve artık mektubu postaya atmaya karar vermişim:

"(Şimdi Mübeccel diye bir arkadaşın evindeyim.) PTT'ye gidiyoruz. Mektubumu bitiriyorum. Selam. Sevgi.

Şirin"

Bir gün önce postaneyi bir türlü bulamayışım tesadüfi değilmiş. Arkadaşla dolmuşa atlayıp, öyle gittikti o gün postaneye. Mektubun normal bir zarfa sığması da mümkün değildi tabii. Sarı zarf alıp, onunla yollamıştım.

Antalya'daki ilk hafta iş yerimde bunalarak çalıştım ve hafta sonunda ne yapıp edip Alanya'ya, Remzi'nin verdiği adrese gitmeye karar verdim. İki yıl önce gördüğüm yerleri bu kez başka koşullarda görmek ve gördüğüm, duyumsadığım her şeyi sana yazmak isteği, pır pır eden bir şeyler vardı devamlı yüreğimde. Bahar dolaşıyordu kanımda ve bir engellenmezlik taşmaktaydı içimden:

TCDD defterinin 1 Mart 1968 Cuma sayfasından başlayan ve Şubatta yazılan ikinci mektup gene yollarda başlıyordu:

"24 Şubat. Bu ne güneştir böyle, bu ne sıcak? Yazılardan bildiniz mi otobüste olduğumu, Alanya'ya gittiğimi ve şu yıkılmış köprüyü şimdi geçtiğimizi, kara tüylü, sürüden ayrılmış şu tiftik keçisini bildiniz mi? Burası Mobil... Buradan gözünün alabildiğine bakacaksın Sinan, hep bakacaksın ve biri sana baktığın o göz alabildiğine toprakların, pamuk tarlalarının, Tugay'lara -Antalya da ortanın solu bir aile- ait olduğunu söyleyecek.

Arka taraftan biri "Erdemli'yi gezemedim bu yıl" diyecek. Erdemli köyler de var çok şükür deyip, sevineceksin. Sonra sürüler... Telgraf direkleri, telleri...

'Telgrafın tellerine, kuşlar mı konar.'

Buralar Allahım ne güzel yerler. Şu inekler çok zayıf. Karşıda kuruyan çamaşırlar; belli ki fakir insanların. Yani Türkiye'miz kuruyan çamaşırlarından anlaşılan insanların memleketi. Ve işte çam ormanları. Uçurtma uçuruyor çocuklar.

Eski DP Mebbusu Mehmet Ak. Sağlı sollu Ak'ların topraklarından geçiyoruz ve bir süre daha geçeceğiz, Karaların Memed'leri aydınlanıp uyanana kadar. Portakallıklar... Portakal yemeyen güney halkları... (Sinancım her güzel şeyin altında hüzün yatıyor biliyorsun)

Köprüden geçiyoruz. Aksu akıyor aşağıdan. "Boztepe İnekhanesi" geliyor arkasından. Gözün aldığı kadar pamuk tarlaları. Milyonlara patlayan su tesisatları. Müteahitlere ihaleyle bırakılan, devlet eliyle şahıs zengin etme tesisatları.Hala akların arazisinden geçiyorüz. İşte çeken traktörü olmayan bir pulluk. Tarlaların ortasında yapayalnız kurumuş bir ağaç. Kırmızı topraklar, demirleri bol belli. Yeşil üstlüklü, kırmızı peştemallı kadınlar oturmuştular, onları geçtik. Ve dosdoğru kavaklar başladılar:

"Irgalanma kavak seni budarlar
Budar budar, odun eder düzerler"

Şu geçtiğimiz arazinin pamukları bitmeden Ak'lara satılmıştır... Kaçtan? 5'ten. Almam 5'e, alırım 3'e. Ağam etme eyleme... Sen bilirsin... Buyur ağam, buyur beyim... Vay kurban...

Mezarlık. İnsanlar ölmüşler, buraya gömülmüşler. Ölen ölür kalan sağlar bizimdir.

(Enteresandır mezar taşlarının üstüne..) - cümle bitemedi.(') geldiğimde anlatırım söz."

Ankaraya döndüğümde: "Sahi, mezar taşında ne yazıyordu Şirin? Bayağı merak ettim doğrusu" demiştin ama ben hatırlayamadımdı. Ve tabii bugün de hatırlamıyorum, mektubu okuduğum her seferinde ben de merak ediyorum, neydi acaba, diye. O gün sana "Bunu hep merak edeciğiz maalesef Sinan" demiştim de sen: "Belli mi olur, bakarsın aynı yerden bir kez daha geçer, ya da bir gezi düzenlenir, belki de birlikte gideriz oralara, görürüz ne yazdığını mezar taşlarının üstünde" demiştin. "İnsan olanın ne olacağı belli mi olur, belki" demiştim ve eklemiştim: "O mezar taşlarında ne yazıldığını şimdi unuttum ama çocukluğumda öğrendiğim bir tekerlemede gayet barizdi ne yazıldığı mezar taşına" deyip tekerlemeyi söylemiştim: 'Damdan düştü bir kurbağa / Titretti kuyruğunu/ Yoldan geçen jandarma / Alıp götürdü onu/Onun mezar taşına şu cümleler yazıldı:/ Damdan düştü bir kurbağa/ ... Onun mezar taşına şu cümleler yazıldı... vs 'bu minval üzerine gidiyor tekerleme." "Bir ayağında mesti var/ Bir ayağında mesti var, gibi dönüp duruyor desene" demiştin ve eklemiştin: "Damdan düşen kurbağa tekerlemesinden çeşitli sezinlemeler çıkarılabilir tabii..." "Ne gibi yani, ölümü hiçe sayış, jandarmaların rolü vs. filan mı?" "Evet, halkın jandarma dipçiğinden çok çektiğini... Diğer taraftan bu baskının dile getirilişinde bir bıkkınlık da seziliyor... Belki de milyonlarca ölümle sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi filan ama gezilerde söylediğimiz '99 şişe rafın üstünde', ya da 'domatesin çekirdeği kırmızı kırmızı' gibi tekerlemelerden farklı olduğu açık" "Doğru, bildiğim başka bir tekerlemede de böyle bir gizli taşlama var, ya da o sıradaki sosyal hayattan bazı yansımalar; ordaki baş sivrisinek Menderes mutlaka. Belki sen de biliyorsundur ya şu istasyonda buluşan sinekleri" "Ha şu... 'İstasyonda buluştu iki sevdalı sinek / Bunlara ihanet etti bizim baş sivri sinek/ Helvacı! Helva! Kendir tohumlu helva! Şeker lokumlu helva!' diye başlayan tekerleme mi? Nasıl geliyordu arkası" deyince ben sürdürdümdü: "Atlar grev yaptılar/ Biz et vermeyiz diye/ Bunu gören kasaplar/ Saldırdılar kediye../Helvacı helva!kendir tohumlu helva!/ Şeker lokumlu helva!' Belki de bu Aziz Nesin'indir kim bilir" diye de eklemiştim. "Sanmıyorum", demiştin sen, sonra da bütün bu tekerlemeleri nereden bildiğimi sormuştun. Bazısını abimden, bazısını babamdan, ya da mahalleden, okuldan ....

Alanya'ya giderken yazdığım mektubumun arasına serpiştirdiğim kimi mısralar da öyle, dönemin izlerini taşıyor. Kilometrelerce süren Ak'ların arazisinden geçerken anıştırdığım ise o sırada oynayan 'Karaların Memed'i' adında bir tiyatro oyunu nedeniyle. Kavakların çağrıştırdığı mısralar ise liseden beri yoğun folklor çalışmaları içinde oluşumdan, bu çalışmaları bir süre Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde de sürdürdüğümden, aktüel. "Ben bir kavak/ Yol üstünde biterem/ Gelen geçenlere gölge ederem" diye başlayan bir Erzurum barı. Ekipte gerçekten ne güzel barlar öğrenmiştik, karışık veya yalnızca kadınların oynadığı barlar. Hele o inanılmaz güzelim salınımlarla sahneye girişleri kadın ekibinin... Birbirinden güzel folklor ekiplerinin oyunlarını zevkle seyrederim ve bu gün de etkiler beni; özellikle Erzurum ekibinin oyunları. Erkek ekiplerindeki o dirilik... Sonradan ne şaşmıştık ama Sinancığım ikimizin de Erzurum ekibinden oluşumuza. Sen sizin okuldaki folklor çalışmalarına devam etmiştin bir süre. Epey sonraları karşılıklı bazı figürlerini göstermiştik birbirimize. Senin atikliğin ve diriliğin de katıldığı için oyuna, büsbütün güzel oluyordu figürler. Zaten atikliğinle ne çok şaşırtırdın beni. Voleybol oynadığınız bir fotoğraftan da taşıyor nerdeyse bu atiklik.

Korkut Muş Ağustos 1967

Şimdilik atikliğinin örneğini bu fotoğrafta bırakıp yeniden 1968'in 24 Şubat'ında Alanya'ya giderken yollarda başladığım, sonra da kaldığım evin bahçesinde ertesi gün sürdürdüğüm mektuba döneyim:

25 Şubat Pazar
Alanya

İyi ki geldim buralara. İyi ki geldim bu mevsimde. Kocaman bir güneş denizin üstünde; ahşap bir evin, adlarını bile bilmediğim çiçekleriyle çevrili ahşap balkonunda oturuyorum. Dört hoperlörlü minarelere, çiçek açmış bademlere, yoldan geçen insanlara bakıyorum. Vietnam'lılar da, Hue de kahramanca savaşıyorlar, takviye kuvvetler alıyorlar. Bu gün burada Pazar, onların yok Pazarları, Cumaları.

Sabahın en erken bir saatinde Hacı Ömer'in öldüğünün önce selası, sonra Türkçe ilanı verildi. Belki zengindi bu ölen. Zenginlere yapılır daha çok bunlar.

Uzaktaki dağlar mavi. Bulutlar arasında belli belirsiz. Çocukluğumda okuduğum, Mavi dağlar ardında, masal kitabım geldi aklıma. Mavi dağlara bakıp, onun ardını merak eden bir çocuğun masalıydı. Benim masalımdı. Belki de hayatım böyle geçecek, sosyalist olduğum için ordan oraya sürecekler. Ve hiçbir şey yapmamış olacaklar böylece. Gittiğin yerde mavi dağlar göreceksin, onların ardını merak edeceksin. Bu kadar. Yani bize hiçbir şey yapamazlar. Bu güzelliklere bakıp, gene soruyorum kendime: Hapishane? Hay hay... Ölüm? Hay hay... Bütün bu güzel şeylere, insanlara, dostlara, çiçek açmış kaktüs dalına rağmen. (Düşün tam bir deve dikeni dalı. Yeşil. Ucunda kırmızı bir çiçek açmış.)"

Neredeyse kırk yıl öncesindeki o Alanya sabahını düşünüyorum da... İçimin pırpır edip durması, olağanüstü bir şeylerin beni beklemekte olduğu güçlü duygusu, o yoğunluk sürüyordu... Bu yoğunluğu sana iletmek isteği... Ama bir taraftan da iletememe, ya da dizginleme zorunluluğu... Baharla çevrili olmak... Ve ömrümde ilk kez orda gördüğüm bu çiçeğin daha sonraları hep bizim çiçeğimiz olacağını ve Almanya'da bir arkadaşın evinde rastladığımda da beni müthiş heyecanlandıracağını, onun seve seve o çiçeği sırf bizim ikimizin çiçeği olduğu için bana vereceğini; bu

çiçeğin her mevsim yeşil kalacağını ve çiçek açacağını bilmeksizin, Alanya'da '68'in Şubat'ında hayran hayran çiçeği seyrediyor, sana resmini çiziyorum işte. Erkenden kalkmış, sabahı içime sığdırmaya çalışıyor, bir olağanüstülük içinde sana yazıyordum. Evde herkes henüz uyuyordu. Yaşama sevincimi nereye koyacağımı bilemiyor, yürümek yürümek istiyordum. Yeni tanıştığım ve ilk kez geldiğim bir evden öyle kimselerin haberi olmadan çıkıp gitmek uygun olmaz diye herkesin uyanmasını bekliyordum."

Ve ömrümün ordan oraya sürülerek geçeceğini ta buralara geleceğimi ve bu satırları Almanya'ya gelişimin tam 25'inci yılını doldurduğu günlerde yazacağımı ne bilirdim Sinancığım. Sana yazdığım mektupta bir sezgi olarak: "belki de ömrüm hep böyle geçecek, sosyalist olduğum için ordan oraya sürüleceğim" diyorum ama, sürgünün taa buralara uzanacağını ve mavi dağların bana şiirler ve yazılar yazdıracağını kestirmeksizin tabii.

İçinde mavi dağların geçtiği çocukluğumu anlatmaya çalıştığım epey uzun yazı nasıl başlıyordu? Hatta yazıyı, fikrini almak için Mina Urgan'a okumuştum. Cumhuriyet'in çocuk edebiyatıyla ilgili açtığı bir yarışa katılmak istediğimden başlamıştım bu yazıya. Mina: "Biz bunları zevkle okuruz Şirin ama bu yazdıkların çocuk edebiyatı değil" demişti, ben de yazıyı sürdürmemiş, tabii *Cumhuriyet*'in yazı yarışına da katılmamıştım. Şimdi "evrak-ı metrukeler"im arasından bulup çıkardım:

"Küçük kız bu yıl da okula gitmiyordu. Tifodan yeni kalkmış, o tombul yanaklı sağlıklı çocuk gitmiş, yerine zor konuşan, çelimsiz bir çocuk gelmişti. Buna rağmen ille de okula gitmek istiyor, okulu düşlüyordu. Baktılar olacak gibi değil, ona bir "podye" diktiler. Yalnız annesi diğer okul çocuklarının podyesi gibi iki cepli değil, podyenin tam ortasına bir tek cep oturttuğundan küçük çocuk önlüklerini andırıyordu. Olsun. "Rengi kırçıllı da olsa, okul çocuklarının giydiği kumaştandı ya ona bak sen" diyordu kendi kendine, "sahici bir podye işte". Üstelik beyaz yakasını taktı mı büsbütün sahici oluyordu. Okul çantasını ise zaten babası bir yıl önce İstanbul'dan getirmişti ve domuz derisinden dikilmiş kahverengi güzel çantasına bakmaya kıyamıyordu. Sabahleyin kahvaltısını edip, çayını içer içmez hemen güzelim "podye"sini giyiyor, yakasını takıyor, saçlarına beyaz taftasını annesine bağlatıp, içine defterini kalemini ve kitaplarını koyduğu çantasını kaptığı gibi, bahçenin okul diye bellediği köşesine gidiyordu. İçindeki ses,

"burası okul değil ki kız deli" diyordu ona. O da biliyordu buranın okul olmadığını. Bunu her seferinde böyle fısıldayıp durmasına ne lüzum vardı? Ama her sabah buraya gelip de kendini avutmasa, dayanamayacaktı bu yıl okula yazılmayışına. Okula gitmek, okumak isteği içini kabartıyor "Badi badi yürüyerek yoluna devam etmiş" diye biten ördeğin hikâyesini; teyzesinin gönderdiği oldukça kalın sahici bir kitap olan *Mavi Dağlar Ardında* masal kitabını kendisi okumak istiyordu. Annesi işlerinden vakit bulup da ona kitap okuyamıyordu ki. Ördeğin hikâyesini daha sık okusa da, masal kitabını ancak bir kez okuyabilmişti. İki de bir bölünen bu okumalara okuma denirse tabii.

Kasabalarının dağları o masaldaki dağlara benziyordu. "Bence tamtamına o kitaptaki gibi" diye tekrarladı. Masaldaki çocuk mavi dağların ardını merak ediyor; az gidip, uz gidip, o dağların ardına bas-ü badel mevti aramaya çıkıyordu. Basübadelmevtin ne olduğunu annesine sorduğunda "hayat suyu" demişti annesi, "O sudan içen, hiç ölmez, devamlı yaşar." Artık o günden sonra o da hep kendi kendine "Sahi öyle bir su var mı ki?" diye sorup durmuştu. Hem varmış gibi geliyordu ona, inanıyordu; hem de yok olduğunu biliyordu. İçindeki ses "hadi canım olur mu hiç öyle şey" dedikçe yüreği cız ediyor, hayat suyunun var olduğuna içindeki sese inandıracak yeminleri sıralıyordu. "Valla billa, iki gözüm önüme aksın ki var, anam babam ölsün ki var" diyordu. İçindeki ses aldırmıyordu. Hep böyleydi zaten, onun dediklerine aldırmaz, zehir gibi söyleyiverirdi söyleyeceğini. Kazdağlıların Aysel insanın iki meleği olduğunu söylediğinde de içindeki ses: "Hiç öyle şey olur mu?" demişti dobra dobra. Biri sağ omzunda, diğeri sol omzunda olması gereken meleklerini bir kere olsun görebilmek için haftalarca uğraşmıştı. Hızla başını bir sağa, bir sola çeviriyor, meleklerinin uyuduğu bir zamana denk getirmek için çok gayret gösteriyordu. Sağ yanında iyilik meleği vardı. Daha çok onu görebileceğine inanmıştı ve çeşitli yöntemler geliştirmişti. Örneğin sanki hiç oralı değilmiş, artık meleklerini görmek istemiyormuş gibi bir haller takınıp, yolda güzel güzel yürürken, meleğini ansızın yakalamak için başını birden çevirivériyordu. Ama nafile meleklerini göremiyor, başını bir sağa bir sola çevirmekten yorgun ve sersemlemiş, üstüne üstlük bir de içindeki sesin onunla dalga geçip, gülmesiyle uğraşıyordu. "Hıh... hani gördün mü meleklerini?! Göremedin işte!.. Göremedin işte!" deyip duruyor, hiç susmuyordu ses.

Bir keresinde de Feççilerin abtestliğinin altından "destur" demeden geçerse taş olacağını söylemişlerdi büyükler. "Sakın ha... Yanılıp da destur demeyi unutursan yandın! Valla taş olursun!" demişlerdi. Taş olmanın merakı, korkusunu o kadar geçmişti ki dayanamayıp bir gün abdestliğin altından geçerken destur dememeyi göze almıştı. Sonra da kollarını iki yana açıp, bekledi. Taş olacaksa öyle dümdüz taş olmak istemiyordu doğrusu. Önce ayaklarından doğru mu taş olacaktı, yoksa başından mı başlayacaktı taş olmaya? Bekliyor bekliyor, taş olmuyordu. Tabii içindeki ses gene ona gülmüş, insanların öyle durup dururken sırf bir kelimeyi söylemedi diye taş olmayacağını fısıldamıştı. Hoş taş olmayışına sevinmişti elbette ama gene içindeki sesin kazanmasına içerlemiş, kızmıştı. Ona kızgınlığından, bir daha denedi. Kim bilir belki destur dediğini sanmıştı Allah, bu yüzden onu taş yapmamıştı. Bu kez zıplamadı. Ağır ağır, destur demediğini Allah'ın iyice görmesini sağlamak için, ağzını da eliyle kapayarak geçti. Nafile taş olmuyordu. İçindeki ses bu kez üstüne varmadı, kızdırmadı onu. Teselli de etmedi. Küçük kız "büyükler yalan söylüyor" diye geçirdi içinden. "Hem de şeddelisinden yalanlar." Onların yalanlarına inanıyor, sonra da içindeki sese alay konusu oluyordu işte böyle. Geçen gün, güneşin doğuşunu görmek için, ille de ufuk çizgisine değdiği anda görmek için ama, sabahın köründe kalktığında da içindeki ses gene onunla alay etmişti. O bu alaylara kulak asmamış, evde herkes daha mışıl mışıl uyurken, çenesini yumruğuna dayayıp, misafir odasının penceresinden dört gözle güneşin doğuşunu beklemeye başlamıştı. Önce karanlık yavaş yavaş çekilmiş, "alacakaranlık" yerini soğuk bir aydınlığa bırakmıştı. Sonra gittikçe sararan bir ışıltı ortalığa yayılmış, ufuk çizgisinden dosdoğru göğe giden çubuklar belirmişti. Küçük kız hiç kıpırdamadan bekliyordu. Gözlerinin önünde bir şeyler uçuşmaya başladığı halde gözlerini inatla açıyor, hiç kırpmıyordu. Sonunda güneşin ucu göründü. Gözünü ondan ayırmadan, büsbütün ortaya çıkmasını bekledi. İçindeki ses de dikkat kesilmişti. Anlaşılan o da merak ediyordu güneşin ufuk çizgisine değişini. Baktıkça rengi ağarıyordu güneşin. Küçük kızınsa gözleri kamaşıyordu. Derken güneş tümüyle ortaya çıktı. "Tühh... Kaçırdık gene!" Oysa hiç kırpmamıştı gözünü, ne kadar yanmış, yuvarlak şeyler uçuşmuştu gözlerinin önünde ama gene dayanmıştı.Güneşin son ucunun ufka değişini görememişti işte. Ne demişti arka-

daşı Tellilerin Osman: "Güneşin ufka değdiğini gören hiç ölmez, hep yaşar." "Nereden biliyorsun hiç ölmeyeceğini?" "Büyüklerden duyduuum" demişti Osman ve yemin billah etmişti doğru olduğuna. Yazık onca dikkat kesilmesine rağmen işte görememişti. Gören var mıydı acaba? "Gören varsa hiç ölmez, hep yaşar durur." Her zaman yaşamak nasıl bir şeydi kim bilir? O böyle düşündükçe içindeki ses başını kaldırıp: "Kız aptal, hiç her zaman yaşanır mı!" demişti. O kazanmıştı gene. İşte güneşi ufka değdiği anda görebilmiş miydi? Destur demeden abdestliğin altından kaç kez geçmiş, taş olmuş muydu? Hani meleklerinden birini olsun, hiç olmazsa sağındaki iyilik meleğini görebilmiş miydi? Hayır. Hep içindeki ses haklı çıkıyordu. Şimdi, dağlarına bakarken, bengi su üstüne kurduğu düşte de içindeki ses kazanacaktı herhalde. Halbuki ne kadar güzel olurdu öyle bir pınar bulsa. Ama masaldaki çocuk gibi günlerce aç susuz, yayan yapıldak yol almaya dayana bilir miydi bakalım? Neden dayanamasındı? Kepsel bağlarına giderken onu yorulmasın diye, heybenin gözlerinden birine, iki büklüm koymuşlardı da, ta varana kadar bir kerecik olsun tısı çıkmış mıydı? Sıkıntıdan, acıdan her yeri uyuşmuş, eşeğin her adım atışında heybenin içinde der top, sarsılmış, gıkını çıkarmamıştı. Ama dönüşte asla heybeye girmeyeceğini söylemiş, her kes gibi o da yürüye yürüye dönmekte israr etmişti." Yorulursun, mecalin kalmaz... Bak kucağa mucağa da almayız" dediler ama, dinletemeyince, çaresiz kabul etmişlerdi. Dönüşte saatler süren yürüyüşte ayakları kopmuştu ağrıdan ama gene de hiç yakınmamıştı. Bal gibi dayanırdı. Ama masaldaki çocuğunki gibi demir asası ve demir çarığı yoktu ki! Sahi bu demirden asayla demirden çarık nasıl bir şeydi acaba? Babasının bastonunun demirden olduğunu tasarladı. Boyundan büyüktü baston. Pek işine yaramazdı. Peki çarık? Ne olduğunu sorduğunda, "köylülerin giydiği ayakkabı" demişti annesi. Oysa kasabaya Perşembe pazarına gelen köylülerin ayağında ya siyah lastik olurdu, ya da yırtık pırtık pabuçlar. Zaten çoğu yazın yalın ayak dolaşırlardı. Gelinlik köy kızlarına ise kırmızı mor bağçıklı, hep aynı tip rugan ayakkabılar alınırdı. Kendi evlerine gelen ve bazen iplik ayırma işleri için yanlarında çalışan köylülerin ayaklarında da hiç çarığa benzer bir şey görmemişti. Yalnız Rüştü amcanın bakkal dükkânında,köseleden, patlıcan dizileri gibi asılmış, uçları sivri, yukarıya kalkık, gene köseleden bağcıkları sarkan şeylerin çarık olduğunu duymuştu. Bastonun

demirine aklı eriyordu da, o köseleden şeyleri gözünün önüne getirince, çarığın demirine bir türlü aklı ermiyordu. Kâzım eniştesinin demirhanesinde yapılabilir miydi acaba? Kurban bayramında, kelle ütületmeye gittiğinde görmüştü demirden aletlerin, gereçlerin yapılışını. Uzun uzun seyretmişti. Demirciler maşa, kürek, soba borusu, kasabalıların "gümül" dedikleri güyüm, pulluk filan yapıyorlardı. Hiç demirden çarık ya da baston yaptıklarını görmemişti. Eniştesi onun eline o kocaman körüğün saplarını tutuşturmuş, ocağa hohlatmıştı. Körüğe bastırdıkça ocaktaki korlar harlanıyordu. Korların arasına demirler sokulmuştu. O korlaşmış kıpkızıl demirleri eniştesi ve kalfası "dilsiz" ateşten çekip, üzenginin üstünde çekiçleriyle dövüyor, şekil vermeye uğraşıyor, demire vuruyor, vuruyorlardı. Sonunda nerdeyse bir ezgi ortaya çıkıyordu: Tın... tın da...tın tın / Tın... tın da tın... tın... sürüp gidiyordu. Sonra da çeşitli şekiller verilmiş bu kızgın demirler suya sokuluyor "caz!" diye olağanüstü bir ses çıkarıyor, dumanlar tütüyordu. Onların çalışmalarına bakmaya doyamazdı. Hoş bütün diğer esnafın çalışmasına bakmaya bayılırdı ya... Hele onu da işe koşarlarsa büsbütün mest olur, yüreği minnetle dolardı. Demircilerin işlerinde başka bir heyecan biraz da tehlikeli bir yan seziyor, etkileniyordu. Hem sonra esnaflar öyle iş yaparlarken çocukların kendilerini seyretmesinden her zaman hoşlanmazlar, azarlarlar, bazen de onları kovalarlardı. Ama halasının kocası Kâzım eniştesi onu hiç azarlamıyor, hatta çocuğun bu merakından içten içe hoşlanıyordu bile. Kendisini böyle hoş tuttuğu halde çocuk ona kendisi için demir asa ile demir çarık yapıp yapamayacağını bir türlü soramıyordu. Utanıyordu. Ya gülerlerse... İçindeki ses "ben sana demedim mi" yi yapıştırırdı hemen ve büsbütün canını sıkardı. Niyetlenip, niyetlenip vazgeçiyordu sormaktan.Ne yani, o da demir asasız, demir çarıksız çıkardı mavi dağlar ardındaki hayat pınarını aramaya. Böyle nalınıyla..."

Yazı uzayıp, gidiyor Sinancığım... Bu gün espiriyle karışık soruyorum kendime: Gerçekten yola nalınlarımla mı çıktım da böyle kanayıp duruyor ayaklarım, diye? Şaka bir yana, sonraları yola çıkarken, ne demir asa ne demir çarık düşündük, biliyorsun. Belki biraz "demir disiplinli proletarya partisiydi" hep düşündüğümüz diyebilirim. Mavi dağlarla ilgili dedim ya bir de şiir yazmıştım:

KALICI OLAN HALKTIR YALNIZCA

Demirden gerçekler
ve kurşun askerler...
Çelik asası çocukluğumun
Aşındırırdı masal kitabım
ve demir çarıklarım
mavi dağların ardını.
Bengi suyu aramaya çıkardım
Aşardım yamaçları,
koşup, arşınlardım kayaları, karlı yolları
Yanımda sürüklediğim içimdeki ses.
Dinmeyen merakım
cıvıldaşıp duran umudum,
yani bitmeyen çocukluğum.

Yıllar geçti
mavi dağlar durdu yerinde.
Okullarına gittim hayatın
Öğrendim: Kavuşamaz insan sonsuzluğa
Her şey geçer, her şey değişir
ve her şey ölümlü
Sonsuz olan harekettir sonsuzca
Mavi dağlar ardında
akmaz ölümsüzlük pınarları
hasret akar, zaman akar
bir de akıp duran, tarihidir insanlığın boyuna.
Ve dünya durdukça
kalıcı olan bir şey varsa
sınıflar değil, yığınlardır
üreten halktır yalnızca"

Ama hâlâ mavi dağlar peşimi bırakmıyor. Üstelik yirmi yıl sonra yeniden gördüğüm Buldan'daki mavi dağlarım da dahil olmak üzere orman yangınlarıyla orası burası kelleşen manzaralarıyla bırakmıyor peşimi. Yani mavi dağlar da değişiyor görüyorsun, şimdilik yerlerinde dursa da. Ama çocukluğumun mavi dağları gür ağaçlarla kaplıydı.

'68'in Şubatında, pek de Şubat ayına benzemeyen o bahar kokan günde, Alanya'da o evin küçücük bahçesindeki ağaçların dibinde, iki yıl önce Fen Fakültesi'yle oralara yaptığımız geziyi de düşündüm tabii. Bu kısacık kalışımda daha önce gördüğüm yerleri özellikle pilaj yerini –adı Karpuz Kaldıran mıydı?– filan göremeyeceğim kesindi. Başka bir yanını ve güzelliğini keşfediyordum işte bu kez Alanya'nın. O gün ev halkı uyandıktan, kahvaltı edildikten sonra, dağlara doğru çıkmıştık. Tezgâhında bezler dokuyan Seher ablayla konuşmuş, kekik dalları toplayıp, dönmüş, dönüşte de gazete almıştık. Gazetelerden bir saldırı furyası çarpıyordu insana; bin bir duyguyla özellikle de öfkeyle okuduktan sonra yeniden sana yazmaya oturmuş, 25 Şubat 1968 tarihli bu bitmez mektubumu sürdürmüştüm:

"Öğle vakti

Dövmüşler arkadaşlarımızı. Şimdi okudum gazeteleri. Bilemezsin buralardan izlemenin tuhaflığını bu haberleri. Vayy kurban... Ben çiçeklere ve denize ve göğe bakarken arkadaşlarım dayak yiyorlardı. Bu biraz acı Sinancığım bu biraz acı. Ama çok güzel bir eğitim devresindeyim. Vurucu ama... Olayı tek başına bir şey yapamadan göğüslemeyi öğreniyorum. Çünkü eylem her yerde ve çeşitli.

Bunu biliyorum. Kimine savaşmak düşer cephede, kimine haber toplamak, kimi susmak zorundadır bütün gün, kimi ha bire anlatacaktır: Dünyayı, dünyadaki olayları ve memleketimizi; soygunu, talanı, vurgunu. Sonuncusu şu sıra görevim mekân ve zaman icabı. Bunu en iyi bir şekilde nasıl yapabilirim sorusunda aklım şimdi. Bu soruyu biraz pratikteki olaylar cevaplayacak, biraz da benim çabamla ortaya çıkacak. Uzun süre burada kalsam daha çok önemi var yukarıdaki sorunun cevaplanmasının. Fakat bugün için uzun vadede bir yarar getirecek. Belli olmaz, daha önce anlattığım nedenlerden ötürü ailemle gereksiz bir çatışmaya düşersem, buraya dönmek zorunluluğunda olabilirim. Bakalım nasıl olacak?

Başkaca ne var ne yok? Fehmi, hemşehrim Halil nasıllar? İyisiniz hepiniz... Bunu biliyorum, buna inanmak istiyorum.

Ben de herşeye rağmen iyiyim... iyiyim... iyiyim...

Burada bir Seher abla var. El tezgâhında bez dokuyor. Birbirinden güzel kara gözlü, ala gözlü, perperişan çocukları var. Kocası temizlik işçisi. Onunla konuştuk. Ne mendiller işlemiş görsen.

Bir mani öğrendim. (Amanın bu güney insanları bu tip şeyleri pek biliyor. Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun bura evlatları oluşunda bir keramet var) fakat bu öğrendiğim maniler Tatar manileri... Şınlamak denilen bir adetin manileri. Ve bu iş sabahlara kadar sürermiş... Bak şöyle:

Çatır tavnun çeşmesi
Salkın sunun içmesi
*Okumak yazmak pek aruv**
Vay hasretlik çekmesi

Karşıda durasın
Hem külesin
*Percimek di aklım** (")*
Dört bölesin

Velhasıl bu da edindiğim folklor bilgileri... Bir de selam. Sabah. Mektup, arkadaşım.

Şirin
Alanya 1968 Şubat 25"

Bu iki Tatar manisini bir yolunu bulup, ille de sana yazmak istiyordum. Ama Antalya'da değil, epey önceden Ankara'da, aynı evde kaldığımız arkadaşların birinden, Tatar Emel'den öğrenmiştim. Gerçi manilerin tatar manileri olduğunu belirtiyorum. Ama mektubun akışından hiç de Antalya'da ya da Alanya'da öğrenmediğim anlaşılmıyor doğrusu. Hatta tam tersi, sanki oralarda öğrenmişim gibi bir anlam çıkıyor. Hasretini çektiğimi ya da aklımın acabalarla bölünüp durduğunu açık açık yazamayınca, manilerden medet ummaktan başka çare kalmıyor. Hoş mektubumun sonunda artık seni özledim diye yazmışım açık açık... Özlemek başka, "hasretlik çekmek" başka değil mi ama? "Şınlamak" denilen Tatar geleneğine gelince. Genç kızlar genç delikanlılar, düğünde veya hıdırellez gibi şenlikler sırasında karşılıklı oturur, bir birlerine böyle maniler söylerler, sabahı ederlermiş. Böylece birbirlerini daha iyi tanır, kimin kimden hoşlandığı bu şınlamalarda

* İyi, güzel, geçerli demekmiş
** Mercimek kadar aklımı

belli olurmuş. Ailelerin böyle bir seçim olanağına peki demesine, kaç göçün olmayışına çok şaşmıştım duyduğumda. Mektupta bu ayrıntılara çok değinmiyorum tabii...

Saldırıların birdenbire tırmanışı, dayak olayları içimi titretiyordu. Olayların içinde olamamanın acısı, sürgünde olmayı daha da sıkıntılı kılıyordu. Ama kendimi yatıştırmaya çalışıyordum. Sevgimi, merakımı nereye koyacağımı bilemiyordum. Olaylar büsbütün her duyguyu harlatıyordu.

Alanya'dan Antalya'ya dönerken artık yollarda yazmamışım. Karanlıktı da ondan mıydı, yoksa yalnız dönmediğim için miydi? Ama Antalya'ya gelir gelmez gene oturmuşum yazmaya:

"Antalya. Aynı günün akşamı. Oralarda olsam ne yaparım bu dövülme olayıyla ilgili...Tabii gereksiz bir soru. Öfkemden ediyorum ettiğim lafları. Yani seni merak ediyorum hem ayağından ötürü hem (giderek) mitinglere katılamayacağından ötürü. Katılamamanın ne demek olduğunu buradan çok iyi kestirmemden ötürü... Pis bir şey... Ama çok kavgalara katılacağız be Sinancığım. Katıldıysan hiç merak etmiyorum. Birkaç sille de benden vurmuştur deyip ferahlıyorum. Bu anlaşılmaz bir duygu. Olaylardan sonra birini dövsen hırsını adeta alacaksın. Anlatabiliyor muyum? Bu hırs laf atan birini dövmeyi düşünmek gülünçlüğüne düşürüyor insanı, var git gayri sen getir üstünü...

Burası Pırıltı'ların evi. Bir arkadaş pansiyoner olarak kalıyor burda. Remzi'nin (çaycı Remzi) tanıdığı. Ben de birkaç gündür burda kalıyorum... Üşüyorum... Soba yok odada. Bir kurt dolabı yiyor çıtır çıtır... Bu evin adamı balatacı. Sabahtan akşama çalışıyor. Fakat bir tarafları köylü... Ağaymışlar.. Tercüman okuyorlar. Anlatınca meseleleri doğru buluyorlar. Çok garip çelişkiler içindeler. Arabaları, buz dolapları, çamaşır makinaları ve borçları var. Anaları hacı. Sevimli halk insanları, ne tam işçi, ne tam köylü, ne tam şehirli, ne tam küçük burjuva. Araf'ta kalmışlar. Güç böylelerine anlatmak meseleleri. Çok az ilişkimiz oldu tabii. Artınca değişeceklerdir. Fakat gidiyorum.

Şunu çok kesinlikle öğrendim, biz partililer halkın şimdilik önem verdiği değer yargılarına saygı göstermeliyiz. Bu bir perdeyi ortadan kaldırmaya yarıyor. Bu hiç de ne kendini ne de onları aldatmak. Onlar sofra duası bilmiyorlardı, ben biliyordum, öğrettim. İktisadi meseleleri anlatırken karşı tarafın dini istismarını daha iyi anlıyorlar. Rakamları söylüyorsun... Şimdi söyleyin

ben Allah'a karşı gelecek bir söz ettim mi, diyorsun. Tabii iyi bir karşılaştırma imkânı bulmuş oluyorlar. Allah konusunda hele hiç tartışmaya girmeye gerek yok... Taktik olsun falan diye de yapılmıyor bunlar. Onları sevmek, anlamaktan gelen bir davranış biçimi.. İşte bu noktada sosyalist ahlakın yüceliği çıkıyor ortaya... İnsancıl oluşu çıkıyor ve bu hiç de aşağılanarak söylenilen propaganda için her yol mübahtır sözünü doğrulamıyor. Üstelik sosyalist propaganda en iyi ahlak biçimi özü bakımından. Her yol denilen şeyle yapılana propaganda denemiyor. Olmuyor, amaca varmıyor çünkü.

Seni özledim. Bu mektubu ne zaman atarım bilmiyorum. Ankara'da mısın, İstanbul'da mı? Hele bir gelsin mektubun..."

.....

Elbette o gün sofra duasını onlara öğretmiştim, ama sofrada dua yapılırken ellerimi dua yapanlar gibi açmamış, hele hiç içimden dua okur gibi de yapmamıştım, onların "el-ham" ları bitince de onlar gibi şükür deyip yüzümü sıvazlamamıştım. Seramoniye katılmadığımı algılamışlardı ama ben onlara nasıl saygı duyup, bir şey demiyorsam, onlar da bana bir şey dememek, sormamak gerektiğini algılıyorlardı. Kendi kasabamda da her zaman böyle olmuştu. Alman ve katolik yengemin Müslüman olduğunun ilanı anlamında bizim evde okutulan koca mevlitte, mevlit şerbeti, gül suyu dağıtmak için ordan oraya seyirtmiş, başımı da örtmüştüm. Ama herkesin ayağa kalkıp, dizildiği bir sırada ben oturmuş, onların dediklerini tekrarlamamıştım. Ve kimse de bana neden böyle yapıyorum diye sormamıştı. Üstünde konuşulmadık, karşılıklı bir anlayış, saygı ve sevgi dolaşırdı ortalıkta. Yani açık edilmemiş bir alayın, küçük görmenin zerresinin olmadığı bir yerde gelişebilecek olan duygular boy atardı. Ramazanda teravih için ya da bazen mevlit için ille de benim de kendileriyle gelmemi istemişlerdi bir keresinde mahalleden arkadaşlarım. Kırmayıp, onlarla camiye gitmiştim ama, ayakkabımı çıkarmadan, kadınlar bölümünün kapısı dibinde oturmuş, onları seyretmiştim. O zaman da ne soru sormuşlar, ne de eleştirmişlerdi. Üsten bakmayan, kendilerinden kopmadan ama kendileri gibi olmadığım bazı yanlarımı da onlardan hiç saklamadan davrandığım için, ilişkilerimiz daha da güçlenmişti.

Bu gün de aynı düşünüyorum. Üstelik kitle kuyrukçuluğu da değil bu. Ne olduğunu ve ne düşündüğünü onlardan saklamadan,

onların vicdanlarına karışmadan kendininkine de karıştırmamak zor tutumu. Alaylar, bıyık altından gülmelerle çözülebilecek bir sorun da değil. Hele yasaklar koyarak dini büsbütün kahramanlaştırmaya hiç gerek yok. Madem ki Engels'in dediği gibi: "Her din, insanların günlük varlığını egemenlik altında bulunduran dış güçlerin, onların kafalarındaki fantastik yansımalarından, dünyasal güçlerin, içinde dünya-üstü güçler biçimine büründükleri bir yansımadan başka bir şey değildir..." doğal güçlerin yanı sıra, bir o kadar yabancı ve başlangıçta bir o kadar açıklanmaz bir biçimde insanların karşısına dikilen güçler olan toplumsal güçler de işe karışır ve onları, doğa güçlerinin doğal zorunluluk görünüşlerinin tıpkısı bir doğal zorunluluk görünüşü ile egemenlikleri altına alırlar. Başlangıçta içlerinde sadece doğanın gizemli güçlerinin yansıdıkları fantastik kişilikler, böylece toplumsal nitelikler kazanır, tarihsel güçlerin temsilcileri haline gelirler. Evrimin daha da gelişmiş bir aşamasında, çok sayıdaki Tanrıların tüm doğal ve toplumsal nitelikleri, bu kez soyut insanın yansımasından başka bir şey olmayan her şeye kadir tek bir Tanrıya geçirilir... Bu elverişli kullanılabilir ve her şeye uyarlanmaya yetenekli biçim altında, din, insanlar o güçlerin egemenliği altında kaldıkları sürece, onları yöneten yabancı, doğal ve toplumsal güçlere göre, dolaysız, yani duygusal biçim olarak varlığını sürdürebilir. Oysa bu günkü burjuva toplumunda, insanların, gene kendileri tarafından meydana getirilmiş iktisadi ilişkiler, gene kendileri tarafından üretilmiş üretim araçları aracılığıyla, sanki yabancı bir güç aracıyla yönetilir gibi yönetildiklerini birçok kez görmüş bulunuyoruz. O halde dinsel yansımanın gerçek temeli ve onunla birlikte, dinsel yansının kendisi de varlığını sürdürür. Ve burjuva iktisadı, bu yabancı egemenliğin nedensel bağlantısına bir göz atmaya izin verse de, bu, hiçbir şeyi değiştirmez. Burjuva iktisadı ne genel olarak bunalımları önleyebilir, ne bireysel kapitalisti kayıplarından, karşılıksız borçlardan ve iflastan, ne de işçiyi işsizlik ve sefaletten esirgeyebilir. Atasözü hep haklı: İnsan önerir, Tanrı düzenler (Tanrı, yeni kapitalist üretim biçiminin yabancı egemenliği). Salt bilgi burjuva iktisadı bilgisinden daha ileri ve daha derine de gitse, toplumsal güçleri, toplumun egemenliği altına almaya yetmez. Bunun için her şeyden önce toplumsal bir eylem gerekir. Ve bu eylem yerine getirildiği, toplum, tüm üretim araçları üzerine el konması ve planlı bir biçimde kullanılması aracıyla, kendine

ve bütün üyelerini, şimdilik kendileri tarafından üretilmiş, ama karşılarına ezici bir yabancı güç olarak dikilen bu üretim araçlarının onları egemenliği altında tuttuğu kölelikten kurtardığı zaman; yani insan sadece önerir olmaktan çıktığı, ama düzenleyici de olduğu zaman, –işte ancak o zaman, dinde yansıyan son yabancı güç ortadan kalkacak ve böylece, artık yansıtacak hiçbir şey bulunmaması basit nedeniyle, dinsel yansının kendisi de ortadan kalkacaktır.

Tersine, Bay Dühring, dinin bu kendisine vaadedilmiş bulunan doğal ölümle ölmesini bekleyemez. Daha köklü biçimde davranır. O Bismarck'tan da daha Bismarkçıdır; sadece katolikliğe karşı değil, ama genel olarak tüm dine karşı ağırlaştırılmış mayıs yasaları çıkarır; gelecekteki jandarmalarını dinin izlenmesine gönderir ve böylece onun şehitlik mertebesine yükselmesine yardım eder ve ömrünü uzatır. Nereye bakarsak bakalım, her yerde o özgül Prusya sosyalizmi!" (Engels, *Anti-Dühring,* s.463-464-465., Sol Yay.)

Hem işçilerin iktidara geldiği ve bir süre iktidarda kaldığı ülkelerde, hem de çeşitli grup ve fraksiyonlara ayrılmış sosyalistler arasında. Sosyalist ülkelerde dinle ilgili yapılanlara çoğu kere inanmazdık ama tam da Engels'in eleştirdiği gibi epey yasaklar konulduğu bu gün apaçık ortada maalesef. Neylersin hata yapılmadan doğrulara varılamıyor, hem sonra sosyalizmin bir orta çağını da yaşamadan edemezdi insanlık. Kapitalizmin çığrından çıkmışlığı dünyayı düne göre daha bir salhaneye çevirdikçe, sosyalizmin o ortaçağını arayanlarımız olsa bile, sosyalizmin orta çağına gerilemeye olanak yok. İnsanlığı bekleyen artık sosyalizmin yeni çağı. Ama bilinçler henüz allak bullak olduğundan biraz fazla beklenecek herhalde. Bir zamanların kimi Marksistleri, Marksizm'e yeniden "ütopya" demeye çoktan başladılar. Üstelik bunu da dönmeyişlerinin bir belirtisiymiş gibi söylüyorlar. "İnsanlığın ütopyalara ihtiyacı var"mış! Güler misin ağlar mısın? Dialektik materyalizm, tam da ütopya olmayışın somutlanması iken. Ve bu günkü koşullar düne göre objektif olarak daha da elverişli üstelik... Ama sübjektif dediğimiz koşullar işte oldukça gerilerde. Oysa şu anda dünyada kapitalizm öncesi üretim ilişkilerinin son kalıntılarının da yavaş yavaş "temizlenmesi" girişimiyle uğraşıyor finans kapital. Eski antika müttefiklerine artık ihtiyacı yok. Artık onlar kârın önünde bir engel kendileri için. Bazı ülkelerin finans kapitalleri bunu ayan beyan, kabaca, burjuvazinin daha önce ilan

ettiği hakları hiçe sayarak yapıyor. Bazı ülkelerin finans kapitalistleri ise bu yeni paylaşım savaşında daha temkinli davranma yanlısı, diplomasi usullerine uygun yapılsa iyi olur diye düşünüyor. Ama nafile... Modern gericilikle antika gericilik arasında çıkan bu savaş, daha da alevlenerek sürecek. Dünya emekçilerine ve halklarına şaşkınlıklarından arınıp, yeni bir dünya isteme bilinçlerini düne göre daha da bilgiyle donatmak düşüyor. Örgütlenmelerin kazanılmış hakları muhafaza etme sınırlılığı içine kısılıp kalması, kazandığımız hakları daha da hızla kaybetmemize yol açtığına göre. Mücadeleyi yeni bir dünya istemeye doğru yükseltmekten başka kurtuluş yok.

O günlerde *Anti-Dühring*'i okuyalı bir iki yıl olmuştu, arada hep baş vurduğum bir kitap olsa da bu satırları yazarken yeniden okumak geçti gene içimden ve okudum. Ne denli güncel diye düşündüm. Engels'in ön görülerinin dahiyane oluşuna zaten her zaman hayran olurdum, gene bir kez daha hayran oldum.

Yeniden o günlere, yazdığım mektuba dönersem:

Hafta sonu hem Alanya hem de dönüşte Antalya'da yazdığım uzun mektubu, artık yerini öğrendiğim postaneye atabilmek için ertesi gün işe giderken yanıma almıştım. Öğle paydosunda hemen dolmuşa atlayıp, mektubu atarım sanıyordum.. Ama iş yerinde o gün başka bir bölüme yollanıp, orada çalıştırılmıştım. Oraya ise sigortalı işçiler daha sık geliyorlar, işlerini halletmeye çalışıyorlardı. Memurlar öylesine aşağılayıcı bir şekilde davranıyorlardı ki işçilere, öfkeden burnumdan soluyordum. Bürokrasinin Türkiye'de nasıl işlediğini hepimiz biliriz. Hele devlet dairelerinde, böylesi resmi yerlerde memurların, o tepeden bakan, oraların kıralı despotluklarına çoktan alışığızdır. Ama böylesi doğrudan hakaret edilmesi büsbütün dayanılmaz gelmişti bana. Üstelik o gün oraya gönderilişimde bir kasıt, bir provakasyon da görüyordum. Hır çıkarmam isteniyordu, onların istediklerini yapmayıp, hemen kaleme sarılmış, böylece uzun mektubumu büsbütün uzatmıştım ve içimi sana dökmüştüm. Mektubun başına da zaten: "(Antalya) sonradan ektir." Diye bir başlık atmışım:

"26 Şubat 1968

1

Burada işçilere gel de gör nasıl muamele ediyorlar. Gel de gör... Köpek muamelesi çekiyorlar... Sinirimden kulaklarım ağrıyor. İş arasında yazıyorum bunları sana Sinan. Hani bunları da yazmasam, bu öfkeyle atılacağım veznedeki adamın üstüne bir güzel pataklayacağım. Bre gafil, bre kendini bilmez diyerek... Senin babanın köpeği mi diyeceğim? Demiyeceğimi de bilerek sana anlatıyorum Sinancım bana mektup yaz."

Hem mektubumu bu havayla bitirmek istemediğimden, hem de kısacık öğle paydosunda postaya gidip gelmede bir terslik çıkar da iş yeriyle büsbütün takışırım diye öğleyin değil akşama çıkışta gitmeyi uygun görmüştüm postaya. Ve yine sürdürüyordum mektubumu:

(...)

"İstanbul'da da çıktı olaylar... Vay kurban. Tabii çıkacak... Ne söyleyebilirim ki? Diyecek sözüm o kadar çok aslında... Saniyede neler neler geçiyor aklımdan. Üstelik şimdi akşam... Öldüresiye yoruyor gereksiz büro işleri. Neler neler geçiyor aklımdan. Öğrenci örgütlerinin, FKF'nin sorunlarından tut da, sizin kulübün, partimizin ve ortak davranışın ne olacağını, bundan sonra ne olabileceğini aşağı yukarı kestirebilmek istiyorum. Oysa ne kadar yorgunum.. Bunları tek taraflı konuşmak güç ve biraz da yararsız. Her gün yeni olaylar oluyor. Attığın taş dediğin kuşu vurmuyor. Hep o meraklı çocuğum hâlâ. "Yarın ne olacak?" Sen olayların içinde miydin? Bizimkiler çok mu hırpalandı? Arkadaşlarım benim... Kıvanıyorum hepinizle, hepsiyle.. Kıvanmak düşüyor burdan. Ne yapsak da artık dayak yemesek. Mutlaka örgütlenmenin daha sıkı olmasını sağlayacaktır bu olaylar. Ve fakat doğan günün getireceği şeylerden biri partinin kapatılması ve bir karşı devrim hareketi olabilir mi? Hatta Halk Parti'nin istediği bir hareket. Temizleme yapabilirler mi? Yaparlarsa bizim hazırlığımız nedir? Bütün bu sorular şimdiden tam olarak yanıtlanamaz. Çünkü pratik gösterir bazılarını. Fakat temkinsiz olmak da kötü sonuçlar doğurur. Bütün bunları bana yazacaksan, mektubu mümkün mertebe kapa. Çevresini seloteyple yapıştır. Bu benim septikliğimden değil... Mektupların her çeşidinin açılıp, okunması adettenmiş(!) burada. Ya böyle Sinancığım.

Akşam oldu. Denizle gök aynıdır sanırsın. Ufuk çizgisi silindi. Her yer koyu bir mavi. Başımın ağrısı geçer gibi oluyor.. Bir yer-

lerde bir şeyler yanıyor. Sanırım gemide. Ve ben içimden haykırıyorum:

Halkımız uyanacak.

Bu taptaze güneş, devrimin üstüne doğacak. Bu denli duyguların önemi büyük burda benim için. Yalnızlığa düşmemem gerek. Aslında eylemsizliğin getirdiği bir şey bu tabii. Beş gün sonra iznim gelirse Buldan'a gidiyorum. Bana mektup yaz. Gözlerinden öpüyorum; selamlar ediyorum sana ve tanıdık her dosta. Yüreğinizin ne denli kavi olduğunu biliyorum.

Şirin

Not: Önce öbür mektubu oku "26 Şubat tarihliyi."

Mektubumu bu gün okuyunca, yalnızca eylemsizliğin getirdiği bir ruh hali içinde bulunmadığımı söyleyebilirim. Hem olayların haricinde olmanın dayanılmazlığı hem de büyük şehirlerde olayların yeniden tırmanışına rağmen, taşraların o bildik kımıltısızlığını algılıyor olmanın bilincime çarpışı, bunun uyandırdığı sezgileri yaşıyordum. Parti binasını bile bulamayışım, Antalya'da her şeyin bir tatil havasında akıyor oluşu da büsbütün canımı sıkıyor, halkın bilinçlenip, bize katılması olgusunun henüz epey uzakta olduğunu seziyordum. Sana mektubumda sorduğum sorulara ister istemez içimden verdiğim cevaplar içimi acıtıyor, bunların gerçek olmamasını elbette canı gönülden istiyordum. Olaylar giderek büyüyecekti, böyle bir tırmanışın sürmesini onlar sağlayacaktı ve bizim hazırlığımız hiç de yeterli değildi. Seziyordum bunu. Ama bunları görmezden gelmeden, kafamdan uzaklaştırıyor; bütün yüreğimle inandığım halkın içinde sakladığı o potansiyeli bulup ortaya çıkarma enerjimde bir eksilme olmadığı gibi, her şeye rağmen daha büyük bir yaşama sevinci ve enerji yükseliyordu içimden.

Derken dört gözle beklediğim mektubun geldi, ben sana yazarken sen de bana yazıyormuşsun meğer. Bu umutlarımın güçlenmesine yol açıyordu. İçim içime sığmıyor, "kalp kalbe karşı" deyip duruyordum. Ve tabii açılmıştı mektup, buna karşı yapacak bir şeyim yoktu, yalnızca artık mektupların SSK adresine gelmemesi gerektiği kesindi ama zaten Antalya'da günlerim sayılıydı ve bir sonraki mektubun Buldan'a gelmesini sağlamam gerekiyordu.

Mektubunu rahat rahat ancak öğle tatilinde okuyabilirdim ama şefin kendi işine dalmasını beklemek için geçen 15 dakika bile bana 15 saat gibi gelmişken, öğleye kadarki saatler kim bilir ne kadar uzun gelecekti? Açıkçası beklememe olanak yoktu. Mektubunu, bin bir manevrayla dosyanın arasına koyup, okumaya başladım:

25 Şubat 1968
İstanbul

Şirinciğim,

Şu anda evde yalnızım. Babamın çevirisini daktilo etmekteyim. Evdekiler mitinge gittiler Taksim'e. Anam çantasına bir kerpeten aldı babam da bir pense (silahlarımız şimdilik bunlar ne yapalım) Ankara'daki olayları gazetelerde okudum. İki yiğit arkadaşım hastanede, biri komadaymış. Her tarafım yanıyor, göğsüm çatlayacak. Zor sabrediyorum. Yüreğimiz serin olmalı biliyorum.Bir de kavganın dışında kalmanın ne demek olduğunu biliyorum. Ancak kavganın içinde olmakla özgür ve mutlu olabiliriz.

Bu olaylar çok doğal aslında. Saldıracak elbette sırtlanlar bize. Tarih önünde hesaplarını görmeye çıkmışız çünkü. Mutlaka da göreceğiz. Savaşımız hiç de kolay olmayacak. Emperyalistlerle savaşıyoruz çünkü, önümüzde şimdilik maşaları var. Çok soğukkanlı ve örgütlü olmamız gerekiyor. Bu bize tarihin yüklediği bir sorumluluk. Parti saflarımızı iyice sıklaştırıp kendimizi bir güzel bilemeliyiz savaşa. Objektif koşullar bizim lehimize. Ayrılıkları çok iyi kaldırabileceğiz gençlik örgütleri arasından. Bu sadece işin bir yanı. Önemli olan, büyük kentlerde, etkili olan gençlik örgütlerini parti çizgisinde birleştirmek. Gençlik örgütü konusunda sorumluluğumuz bu. Gerçek eylemimiz partimizin saflarında şu ya da bu şekilde dövüşmek. FKF konusunda senden ayrı düşünmüyorum. Bundan sonra devamlı parti çizgisinde eylem birliği içinde olacağız. Bu işin kesinlikle tartışması olamaz. FKF iyi bir yönetici kadro seçecektir, buna mecburdur. Devrimci olma sorumluluğu bunu zorlar. Mihricilerin etkisinin iyice azalacağını sanıyorum, yok hergelelik karıştırmaya devam ederlerse... Karşı devrimcilere acınmaz.

Şu anda bir telefon geldi. Taksim mitingi nefis olmuş. Otuz bin kişi kadar toplanmış. Bizimkiler çok iyiymiş. 100 kadar it saldırmış, fakat bizimkiler püskürtmüşler, ondan sonra da dilleri bir yer-

lerinde sus pus seyretmişler. AP milletvekilleri hareketlerini idare ediyormuş. Şimdi Sinan Cemgil ne oldu? Tabii sevincinden havaya uçtu! Şöyle bir güzel güldü...

Ayın 23'ünde -bu güne göre iki gün ö nce yani- Zonguldak Ereğlisi'nde işçiler son olayları protesto eden bir miting yapmışlar. İşçiler konuşmuş, korkunç hatipler varmış içlerinde. 3500 işçi daha DİSK e girmiş.

Bir haber daha sana, biraz eskiye ait ama çok güzel. Saros Körfezi'nde bu sene bizimkilerle Amerikalıların yaptığı NATO tatbikatında, harp oyunu gereği Amerikalılar çıkartma yapacaklarmış, bizimkiler de iki kilometre geri çekileceklermiş. Amerikalılar çıkmışlar ve başlamışlar ilerlemeğe, bizim subaylar geri çekilme emri vermişler ama Mehmetçik diretmiş, geri çekilmeyelim diye; kimisi ağlıyormuş... "Kumandanım nasıl çekiliriz, düşman geliyor" diye. Ancak 500 metre geriletebilmişler. Sonra vazgeçmiş subaylar emirlerinden. Hikâyeyi anlatan tatbikata katılan bir teğmendir ve akrabamdır.

Yarın akşam Ankara'ya hareket ediyorum. Beni bırakmak istemediler, biraz bacağım yüzünden biraz da faşizm yüzünden. Ama kavga döğüş, tatlılıkla, sosyalist bilinçlerine seslenerek, anamı öperek kabul ettirdim ki gitmem gereklidir. Kendileriyle pek görüşemedik burada. Anam sabah ev işi yapıyor sonra ilçeleri denetlemeye, sendikalara, yönetim kurulu toplantılarına gidiyor; dün DİSK'in büyük kongresindeydi, bir konuşma yapıp, coşturmuş milleti (iyi hatiptir). Babam kapanmış çeviri yapar (para yetiştirmek için) ve partideki görevlerini yapar. Çok sıkılıyor çeviri yapmaktan. Sıkıldığı zaman benle konuşuyor uzun uzun. Parti üstüne konuşuyoruz, çok faydalı oluyor benim için de. Yarın sohbetimiz bitecek, ben Ankara yolunu tutacağım. Yazın bir hafta kadar burda kalıp, ver elini Munzur Dağları. İki ay kadar Erzincan'da dağ köylerini dolaşacağım. Tabii bütün bunlar Haziran seçimlerinden sonra. Parti beni seçim komitesinde görevlendirmiş. Ankara'ya gidince ne yapmam gerektiğini öğreneceğim.

Sana mektubu Ankara'dan atabileceğim, adresini (Antalya) yazmamışsın. SS kurumu desem gider m'ola. "Bir de şunu söyliyeyim mektupların ferahlık veriyor bana. Bir de sana yazmak korkunç hoşuma gidiyor "Şirinciğim bilgine sunarım."

Sana mektubumda yazdığım cümleyi alıntılayıp, "Şirinciğim bilgine sunarım" diye eklemen yüzümde ister istemez bir gülümseme oluşturmuştu. Hemen toparlandım. Kendimi ele verdiğim duygusuyla meymenetsiz bir suratla beni izleyen karşımdaki şefe kaydı gözüm. Velhasıl mektubunu okurken içimden yükselen sevinç, heyecan ister istemez dışarı taşıyordu ve ben bunu çevreye belli etmemek için epey zorluk çekiyordum. Ne olursa olsun halimden gene de bir acayiplik seziliyor ve okumalarım ikide bir bölünüyordu. Bana göz açtırmayan şefim kontrol babında yanıma geliyor, ne yaptığıma bakıyor, bir şeyler soruyordu. Bense o yerinden kalkar kalkmaz, sayfayı hemen değiştirip, dosyanın üstünden bir şeyler kaydeder gibi yapıyor; şef masasına dönünce de gözünü üstüme dikmesine aldırmadan, mektubunu bıraktığım yerden okumaya devam ediyordum:

"Ankara 27 Şubat

Bu sabah Ankara'ya geldim. Şu anda vakit öğleyi 2 saat kadar geçiyor. Birazdan kulübe gidip, cenge hazırlanacağız. Bugün bizim okulda Türkeş'in konferansı var. Sabahtan beri sana yazabilmek için içim içimi yiyor. Kurtuluşu herkesten kaçıp kafeteryanın sakin bir köşesine sığınmakta buldum. Bir solukta mektubunu yuttum. Bir defa belki birkaç defa daha okuyacağım (öbür mektubun gelene kadar). Bütün mektupların hep aynı akibete uğrar çünkü. Ne kadar güzel şeyler. Çok güç veriyor bana.Sana yazacak o kadar çok şeyim oluyor ki? Zaman çok hızlı gidiyor. Her dakikayı sana yazmak istiyorum. O zaman da mektup, mektupluktan çıkacak, bir türlü gönderilmeyecek. Zarfı kapamak güç iş.

Dün akşam evden ayrıldım. Annem uzun süre kapıdan baktı. Sanırım gözleri nemliydi. Gece trende sana yazacaktım. Sarsıntıdan yazamam sandım. Ama hiç de öyle değilmiş. Otobüste bile yazılabilirmiş mektup. Bir şey daha öğrendim senden.

Dostlarla kucaklaşmak güzel şey. Hele buradaki işçi arkadaşlarla içtenlikle kucaklaşmak... Biraz önce bizim üniversite sendikasının başkanıyla konuştum. Partiye girecek. İrfan usta da girecek bir gün, ötekiler de arkasından. İşçiler içinde oldukça etkili oluyorum. İnsanca bir sevgi çok yaklaştırıyor kişileri birbirine ve de inançlı olmak sapına kadar.

Dün gece arkadaşlar nöbet beklemişler Genel Merkez'de. Saldıracaklarmış, saldırmamışlar. Bu gece ben de gidiyorum. Kanım kaynıyor Şirin. Zincirden kurtulmuş gibiyim. Bağır, bağır bağıracağım.

Şimdi yağmur yağıyor inceden. Ankara'yı görmekteyim oturduğum yerden. Çankaya sırtlarını. Çankaya sırtlarında burjuva apartmanları arkasındaki gecekonduları temizleyecekler. İmar İskan Bakanlığı şehir dışında ayrı bir site yapıyor onlar için. Koşullar orada da kötü ama şimdikinden iyi. Ne güzel değil mi? Halktan korkuyorlar kahpeler. Öyle tiksiniyorum ki şu burjuvalardan, kusasım geliyor, hele şu okuldaki genç züppeler...

İnsanları seveceksin ve insanları sevdiğin için nefret edeceksin insanlardan.

Şimdi çocuklar sopaları ve demirleri hazırlamışlardır. Ben, tek bacağımı sürüyerek dövüşeceğim. Yazmayı bırakmam gerekiyor Şirinciğim. Ama zarfı kapatmayacağım postaya atana dek. Saat 7'de kente ineceğim. Partiye giderken atacağım. Şimdilik beraberce kalkalım masadan ve döğüşmeye hazırlanalım.

Saat: 2.55
Gece yarısından sonra
Genel Merkez

Beklediğimiz saldırı olmadı. Öncü ile indik. Yönetim kurulunda son Ankara mitingi eleştirildi. Çok aceleyle hareket edip, iyi örgütlenmemiş olmanın sonucu olduğu anlaşıldı bu yenilginin. Genel Başkan son derece öfkelenmiş bu duruma ve bizim gençlere militanlık dersi vermiş. "İşçi Partisi toplantılarında kürsü teslim edilmez karşı tarafa" demiş. Bu işi temizlememiz gerekiyor. Oysa İstanbul mitingi son derece iyi örgütlüymüş. İstanbul ilçelerinden gelen partili işçi arkadaşlarımız kale gibi baraj kurmuşlar. FKF de çok iyi örgütlüymüş. En ufak ayrıntısına kadar her şey çözülmüş. Ankara'da FKF'nin ve ODTÜ'nün tedbirsiz davrandığı ortaya çıkıyor. Parti de biraz ihtiyatlı davranmaktan fazla sahip çıkmamış. Tabii bu bizler için deney oluyor. Düzelteceğiz kendimizi. Son olaylarla da anlaşılıyor ki Anayasa cephesi diye bir cephe yok. Yalnız biz varız. Partinin onayıyla Ankara mitingine CHP'liler de çağrıldıkları halde gelmemişler. Çok da iyi oluyor bence.

Son olaylar gerçekten çok ilginç. Mecliste başlayan saldırı kamu oyunda hiç de hoş karşılanmadığı halde herifler üstüne üstüne gidiyorlar. Polis bize saldırıyor. AP'lilerin, CKMP'lilerin saldırı fısıltıları dolaşıyor ortalıkta. Politik amacı sanırım bir: bütçe görüşmelerinde ortaya çıkan kepazeliklerini örtmek -dikkatleri başka tarafa çekerek- bir de bizi yasa dışına itmeye çalışmak. Devlet gücü seni korumadığına göre kendi kendini savunmaya mecbursun. Partide milis teşkilatı kurma önerileri oluyor. Buna çok dikkat etmek gerekir. Böyle bir örgütlenmeyi partinin yapması tehlikeli olur. Bizi kışkırtıp karşı saldırılara geçirmeyi umuyorlar. Bir de böyle yarı gizli hafif silahlı bir örgütlenmeyi partiyi kapatma bahanesi olarak kullanacaklarını düşünüyorlar gibi geliyor bana. Şimdiye kadar ne yaptılarsa yasa dışına düşüremediler bizi. Burada bir de garip ve kötü bir çelişki var. Herşeye rağmen çok iyi örgütlenmek gerekiyor. Bütün numaraları seçimler için vs. Bu gerilimi ne kadar sürdürecekler bakalım. Pek söktüremeyecekler bu yolla. Daha ne numaralar göreceğiz kim bilir?

Burada on kişi kadar varız. Kimimiz uyuyor, kimimiz bir şeyler okuyor, Sinan Cemgil mektup yazıyor ve arada Asaf ile çene çalıyor. Remzi çay yaptı, içtik. Rahat bir gece geçiriyoruz. Üstümüzdeki katta sosyete kumarbazları oyun oynarlarmış.

İş bu satırlar uzun süre çene çalıp, Genel Başkanın odasında bir saat uyuyup, uyanıp okula, Sosyalist Fikir Kulübü yönetim kurulu toplantısı için dönüldükte yazılmaktadır. Ders programını daha almadım. Henüz dersleri düşünecek vaktim yok. Bu sömestr üç ders alıyorum. Okul doktoru sosyalist bir adam istediğim zaman bana rapor verecek. Böylece çalışmadığım sınavlara daha sonra girebileceğim. Geçelim bu tatsız konuyu.

Gladkovun Çimentosu'nu okudum. Okuduğum en güzel roman. Bana yaz, sende yoksa sana bir tane armağan edeceğim. Her işini bırakıp okumalısın. İnsanı daha sağlam bir yere getiriyor.

Ve Şirinciğim para durumun nasıl? Bozdurup bozdurup harcadığın 250 Türkün bitti mi? Burada kolaylıkla komün kurulabiliyor ama orada güç olur sanırım.

Bir türlü hoşça kal diyemiyorum. Çabuk dön. Rozetimi yitirmiyorum. Sevgiler.

Sinan Cemgil"

Lisede hoşlanmadığımız hocaların derslerinde kitabın arasına roman koyup, okuduğumuz gibi iş yerinde dosyanın arasına koyarak ve yakalanacağım kaygısıyla okuduğum mektubun bitince, baştan yeniden okumamak için kendimi zor tuttum. Ve öğle tatilini iple çekmeye başladım. Ve saat 12'ye gelir gelmez de kendimi dışarı attım ve mektubunu bir daha bir daha okudum. Güldüm, duygulandım, düşündüm... Anlaşılan işler epey büyüyecek, bu saldırılar artacaktı.

Sözünü ettiğin ve Ankara'da başarısız geçen miting "Uyanış" mitinglerinin ilkiydi ve 200 kişilik sağcı bir grubun demir kancalarla, sopalarla saldırması sonucu 8 i ağır, 50 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştı. Miting daha çok hem gerici *Bugün* gazetesinin "Kadıköy'de Kuran yakılıyor" kışkırtması üzerine Komünizmle Mücadele Derneği'nin Osmaniye'de, kendileri de bir yalan uydurarak, eceliyle ölen bir genci solcuların öldürdüğünü yayıp, camide cenaze namazında bu yalanları haykırıp, ahaliyi kışkırtarak tekbir getirerek kaymakamlık binasına doğru yürümelerine de bir cevap niteliğindeydi. Hem de Meclis'teki saldırılara karşı bir tepkiydi. Meclis'te Çetin Altan, AP'lilere "çoğunluğunuz var ama, ağırlığınız yok" deyince, kavga çıkmış, TİP'lilerin üstüne yürünmüştü. Bundan iki üç gün sonra gene Çetin Altan'la Yunus Koçak mecliste AP'lilerin saldırısına uğrayarak ağır şekilde yaralanmışlardı. Ankara'daki miting tam da sömestr tatiline denk geldiğinden ne istenen kalabalığa ne de yeterli örgütlülüğe ulaşabilmişti. Ama annenle babanın yanlarına kerpeten ve pense alarak gittikleri, senin bacağından ameliyat olduğun için katılamadığın 2. "Uyanış" mitingi senin de anlattığın gibi çok başarılı geçmişti.

Mektubunu nefesim kesilerek tekrar tekrar okuyup, tabii hemen kaleme davrandım. Yanımdaki deftere yazmaya başladım:

"1 Mart 1968
Hâlâ Antalya

Bir hızır gibi yetişti mektubun. Gözlerimi yaşarttı. İşten çıkıp dolmuşa binince kendimi gülümserken yakaladım.. Daha önceki, 26 tarihli mektupta sorduğum sorulara cevap mektubun. Aşağı yukarı benim verdiğim cevaplara yaklaşıyor. Fakat kesin olarak dayak yememiz nasıl mümkün olacak onun yolu henüz belli de-

ğil. Milis Teşkilatı işi yaş. Hemen haberi olur istihbaratın. (Benim tayin sebebim ben gelmeden gelmiş buraya mesela. Daha partiye uğrayamadım. Yarın uğramayı düşünüyorum. Partili bir arkadaşı aradım, bulamadım) Fransa'dan çekilen telgrafa çok sevindim. Bir de bu haftaki Antta çıkan sosyalist gencin babasına mektubuna.

Komadaki arkadaş nasıl oldu?..Kim bu arkadaş? Vay köpekler...

Gelir günler gelir yarem sarılır
Bir gün olur elbet hesap sorulur

Neden bir ayağını sürüyerek gidiyorsun kavgaya? İyileşmedi mi ayağın? Alçıdan çıkmadı mı? -Bir zahmet bu konuda gereken bilgiyi verirseniz çok sevineceğiz-

Ben iyiyim. Yarından sonra Buldan'a gidiyorum. Memleketime yani... Evimize... 28 metre sofalı, her yanı badır- bayrak açık evimize... Görsen severdin evimizi. Tahtadır. Tahtaları kuruyunca ayrılmış birbirinden. Aşağıdan (hanay altı) bakınca çalar saatin kaç olduğunu görebilirsin. Bahçesinde eskiden gül ağaçları vardı. Demet demet toplar öğretmenlere götürürdüm. Şimdi yok gül ağaçları. Çimento yaptılar her yakasını... İplik boyanıyor tezgâhlar için. Buldan'da epey kalırsam Bilim Kurulu için detay çalışması yapacağım. 100 evi dolaşsam kâr kârdır. Cem'e (Eroğlu) gelmeden önce konuyu açtımdı. Çok az konuşabildik. Bana sadece birkaç soru söyledi sorulabilecek... Sana, bir sorup etraflıca, bana bilgi ver; en azından tutturacağım yol nasıl olmalı bunu bir öğreniver, diyeceğim ama vaktin yok be şekerim.(Zafer bayramı. ..hey gidi günler hey)"

Bu noktada defterin geldiği sayfa 30 Ağustos olduğu için parantez açılıp, bir okla da gösterilerek belirtmişim bu durumu. Defterin tarihleriyle bağlantımı konudan çıktığıma aldırmaksızın ille de her fırsatta belirtmeden de edemiyorum. Tabii yeniden sadede gelip, "Bilim Kurulu" için yapmayı düşündüğüm araştırma konusuna dönüyorum:

"Ben şöyle bir taslak hazırladım. Önce ailenin kaç kişi ve kimlerden kurulu olduğunu, bunların üretime katkılarının olup, olmadığı, yaşları, vs. Sonra ailenin geçim kaynaklarını... Kaç yıldan beri böyle olduklarını... Genellikle çalışma biçimlerinin ne olduğunu, tabii daha yan sorular da var, soracağım. Babam da sanırım 20 yıl önceki Buldan'la karşılaştırma yapmamı sağlayıcı şeyler anlatır. Cem'in soruları tam kalmadı aklımda fakat o daha çok 10 yıl ön-

cesiyle şimdiki arasındaki farkın ne olduğunu istiyordu. Yani onlar mı talebe göre mal üretiyor, yoksa arz mı talebi yaratıyor o zamandan beri vs. Bu tip bir sorunun tam cevabını alabilmek için anket sorusu sormaktan anlamak gerekir. Benim sosyalist bilincimden öte baş vuracak bilgim yok. Bir öğrenirsen, sen kendi fikrini yazsan da yararlı olur Sinancığım. Hadi hoşça kal, gözlerinden öperim. Mektubunu çabuk yaz. Buldan'dan ne istiyorsan onu da yaz.

Şirin

Yeniden okuyunca mektubunu, bazı sorularını cevaplamadığımı gördüm. Hayır Sinancığım *Çimento*'yu okumadım. Para durumum çok iyi, çünkü bugün ayın 1'i ve tasarruf bonolarını kesmediler, mali yıl başladı bütçe kabul edildiğinden. Bir de mektubun bir yerini okurken cevapladığım şeyi, mektuba yazmamışım. Ankara'daki olaylardan sonra yapıldığı için İstanbul mitinginde daha temkinli olundu ve Pazar gün olması da avantaj. Bu Ankara'da basiretsizce davranmanın kaçıncı örneği oldu. Bu da var unutmamalı ama sizin okul ne yapmış, daha doğrusu ne yapamamış? FKF bu ara epey gevşedi. Seziyorum bunu. Ahmet Karlı'nın gidişi sebep bir bakıma. İzzet'in tayini çıktı. Lokal her zaman açık olmadığı için toplanma olanağı azalıyor vs. Neyse... Gene upuzun bir mektup sana. Yollarda giderken de yazarım. Gözlerinin muini ol.

Günaydın. 2 Mart Cumartesi. İşte gene pırıl pırıl bir güneş. Yatağımdan daha çıkmadım. Oturduğum yerden, pencereden görüyorum güneşi. Garip rüyalar gördüm. Aslında rüyalar yalnızca freydik bir olaya dayanmıyor. Dayansa bile bilmem kaçıncı dereceden dayanıyor. Rüya da bir sosyal olay. Daha doğrusu insanın sosyal oluşunun da bir ürünü. Zihin en çok neyle meşgulse onu görüyor. Şüphesiz bilinçaltı meselesi doğru ve fakat bilinçaltına itilen her olay mutlaka cinsel olacak değil. Örneğin şu gördüğüm rüya: Bir gösteri yürüyüşü düzenleyeceğiz, önce miting var, kapalı bir salondaymış... Miting olmaz ama, öyle rüyamda. Türkeş'le bir başka adam kapıdan giriyorlar. Türkeş'in yanındaki adamda yaba var. Önce arkadaşlar davranıyoruz... Adam bizi atlatıyor. Sonra ne oluyor –rüyayı ben gördüğüm için– adamla çene çalıp, –korkunç salak bir adamdı– dalga geçip, yabayı alıyorum. Daha doğrusu o veri-

yor. Alıp, bizim yabaların yanına koyuyorum. Sonra çok heyecanlı olarak açık havaya çıkıyoruz. Çok kalabalığız. -Gene rüyayı ben gördüğüm için- ha babam bir o tarafa bir bu tarafa koşuyorum, üç marş söyleyecekmişiz, onları yazdırıyorum. (Tam o sırada olacak iş mi) Hem koşup, hem bağırıyorum. Sesimin kısıldığını duyumsuyorum. Bir; önce Ankara marşı, sonra , "Meclis meclis üstüne / Bu meclisin aslı ne amman", daha sonra "Tanklarıyla toplarıyla gelseler dahi sosyalist olacak Türk'ün ülkesi" ni söyleyeceğiz diyorum. Koşturuyorum. Bakıyorum sonra yabaların yanındayım. Türkeş herife fena öfkelenmiş, yabayı verdiği için. Al geri, diyor. Ben, o artık mafiş, diyorum... Hadi bey amcam çıkın da salonu kapatacağız gibi laflar ediyorum. İşte böyle bir rüya.

Şimdi işe gideceğim... Hoşça kal. Sen derse... Yok... Yok bugün cumartesi... Bu gün aylık toplantımız var partide. Eleştiri ve özeleştiri üstüne yine galiba. Nisanda çok önemli eğitim programları vardı, kaçıracağım ister istemez.

Selam.

Şirin"

Mektubumda yazdıklarımı şimdi düşünüyorum da... O zamanlar cumartesi günleri yarım gün çalışılırdı. Gördüğüm rüyanın değerlendirmesini bu gün yaptığımda, bilinçaltında nasıl da bir darbe beklediğimi algılıyorum. Ve örgütlenmenin şekli ve tarzının olayların önüne geçemeyeceği sezisinin gücünü bir de. Devamlı saldırıya uğruyor olmak, hem savunu meselesini gündeme getiriyor, hem de o zamanki örgütlenme biçimi ve tarzının yetmezliğini göze batırıyordu. Bu durum ister istemez, onu izleyen yıllarda pek çok gerçeği görmemize yol açmıştı. Rüyanın bu gün bana gösterdiği bunların ucunun yavaş yavaş görünmeye başladığı. Elimizdeki olanakların hemen hemen hiç oluşu belirdiği gibi direnç ve inanç da belirgin rüyada. Tabii bilincin ilkelliği de sırıtıyor. Yabayı alma yönteminin zavallılığı, hazırlığımızın yetersizliğinin üstünden lafla gelinebileceğine, başarıya ulaşılabileceğine inandırmaya çalışmak kendini ayan beyan ortada.

İş yerinde son günüm de bitince, hemen hemen hiç özel bir eşyam bulunmadığından masanın çekmecesinin anahtarını da üstünde bırakarak, meymenetsiz şefe usulen bir hoşça kal deyip, içimden de yüzünü bir daha görmem umarım, deyip, dışarı fırla-

dım. Dolmuşa atlayıp, sana rahat rahat yazabileceğim yere, o meşhur otelin denize nazır lokantasına gidip oturdum:

"2 Mart. Öğleden sonra 2

Antalya'da son günüm. Burası o kazıklandığım otel. Şimdi kahvemi yudumluyor, sana yazıyorum. Nefis bir hava. Gökyüzündeki bulutlar bildiğin gibi değil. Burda olsan bulut oyunu oynardık... Şu sol taraftaki kılıç balığına benzemiyorsa paran geriye. İşte onun altındaki yüzen bir adam bulutu. (Şimdi fincanı düşürüp kırdım. Uyuyan ve horlayan patronu uyandırdım. Uyanınca "horladım mı, rahatsız ettim mi?" diyor bana) Rüzgâr çıktı. Kılıç balığı bulutum dağılıyor. Daha doğrusu bulutlar bir bütün oluyor. Ve işte İspanya'yı çizdiler. İtalya yarım adası da var ama Mora'ya benzeyen bulut çok ırak düşüyor... Yarım bir Avrupa haritası. Eminim sizin Ankara'nın bulutları safi siyah bir perdeye benzemektedir. Tabiri caizse "demir perdeye". Gazeteleri alıp okumadım daha... Sabahtan beri duyduğum eksikliğin sebebi anlaşılıyor... Okudum ve gördüm ki seçim kanunu Meclis'e gelmiştir. İşler bayağı çatallaşmaktadır. Amerika Vietnam'daki yenilgisinin karmaşası içinde Türkiye'ye baskıyı arttırdı epey. Hükümet ha babam azmaktadır. Vietnam'daki olaylardan sonra Türkiye'de bunların olması genelliği ve özelliği içinde olağan dediğin gibi. Değişir mi seçim kanunu? Değişse bile Anayasa Mahkemesi var ama o mahkemeye de fazla bel bağlamaya gelmez. Fakat CHP'de karşı olunca (ne olacak bakalım?) yapamayacaklar gibi geliyor. Farz edelim ki değişti bu seçim kanunu. Ne olacak? Çeşitli şeyler olabilir ama en olağanının ne olabileceği hakkında kararım yok. Acaba başlayacak mı dersin arbede? Halkın bilinçlenen kesiminin direnme biçimi ne olabilir? Hareketin bu devrede ne olacağını iyimser olmayan tahminlerle doğudaki halk ve aydın kesimi belirleyecek bence. Başarı sağlayacak en iyi direnme biçimi anayasanın verdiği haklar olabilir. Kamuoyunun etkilenme oranı şüphesiz arttı 27 Mayıs'tan bu yana ama bir iç çatışma için erken mi değil mi vakit, bunu olaylar gösterecek. (Yandaki koltukta bir müteahit bir "komprodor" konuşuyorlar. Projelere bakıyorlar. Nato şeyi meyi gibi konuşmalar geçiyor.) Ordunun tutumu, senin anlattığın misalde kaale alınarak ne olacak dersin? Çok ikircikli bir durum. Şu Cumhurbaşkanı (Hacı bey) yüzünden pek tutarlı olacağını sanmıyorum. Çünkü Demirel birçok kesimini ele geçirdi

sanırım. Faşistler... Olayları fazla büyütmeden, fazla da küçültmeden: Çok hızlı bir devredeyiz. Tarihi sorumluluğumuzu en iyi bir biçimde yüklenmekten başka yapacak işimiz yok. Namuslu olmanın çok güç aynı zamanda çok mümkün olduğu bir devreye girdik. Türk Sosyalizmi bu önümüzdeki devre ya yaklaşacak ya biraz daha uzaklaşacak. Bize bağlı bu tarafı; objektif şartları, lehimize olan objektif şartları, gene en iyi bir biçimde değerlendirmek türk sosyalistlerine, partimize düşüyor. Eğer ki partimizi kapatır mapatırlarsa, tarih o döneme geldi demektir ki demokratik ortam mortam işi bir yana olur ve kerpeten, pense vs. Hücumu savuşturmanın en basit şekli karşı hücumdur ve fakat ayağı yerde olarak ve gene gücümüzü hiç küçümsemeden. Çünkü dünyanın en güzel çiçeği insan, değil mi ki? Ve insan olmak her şey olmak. Dünyanın bütün halklarının öyküsüne, bizim kurtuluş savaşımıza bakmak yeter ama, şu emperyalistler somut olarak çıksa karşıya daha kolay. Şimdi maşalar şaklıyor. İşte bu maşalara karşı hücumumuz bastırılabilir mi? Yunanistan örneği, İspanya... Bu soru bir güvensizlik işareti değil, asla öyle anlama –anlamazsın zaten öyle– halkın genel potansiyele rağmen özel potansiyelini kestiremiyorum. Çünkü partinin etkinliği hakkında etraflı matematik bilgim yok. Hüseyin'in mektuplarına bakılırsa doğuda iyi bu iş. Burada mesela değil o kadar. Parti binasını bir türlü bulamıyorum. Uğramadan ayrılmak ayıbıma gidiyor. Kalkıp, biraz daha araştırayım.

Bulutlar gittikçe koyulaşıyor. Güneş kayboldu. Fakat:

"Gün her zaman bulutlu kalmaz
Sabahın sahibi vardır
Herhal ilerdedir yaşanacak günlerin en güzelleri
Şimdilik sohbetimizde kederi
Kesilip atılmış."

Bir seçim ağacının. Mektup mektupluktan çıkıyor gayri. Roman mı yazıyorum ne? Neler yazılabilir daha... Fakat artık yazmayacağım. Mektubu gidip atacağım. Hem sevinçli, hem kederli, hem düşünceli, hem bir çocuk gibi hürüm.

Selam. Sevgi.

Şirin

1 Mart '68 de seçim kanununun değiştirilişine -daha önceki mektubumda da yazdığım Nâzım'ın şiirini yinelediğime aldırmaksızın, ya da fark etmeksizin- şiirin son dizesinden yararlanıp "Şimdilik sohbetimizde kederi/ Kesilip atılmış bir seçim ağacının" diyorum, "ceviz ağacı" yerine. Çünkü bu değişikliğin partinin çıkaracağı millet vekili sayısını epey etkileyeceğini de biliyordum. '65 seçimlerinde TİP'nin meclise 15 milletvekili sokmasına yol açan milli bakiye sisteminin kaldırılması AP tarafından nihayet gerçekleştirilmişti. Ve tabii ki Anayasa Mahkemesi de bu kaldırışı hiç de Anayasa'ya aykırı bulmamıştı. Aybar '69 seçimlerini kastederek, "Başa güreşeceğiz" demesine rağmen '69 seçimlerinde TİP ancak 2 Milletvekili sokabilmişti Meclis'e. Ama bütün bunlara daha vakit vardı ve biz işte mektuplarımızda tırmanmaya başlayan olayların neler getirebileceği üstüne tahminler yürütüyorduk.

Mektubumdaki "hareketin bu devrede ne olacağını, iyimser olmayan tahminlerle doğudaki halk ve aydın kesimi belirleyecek bence" tespitime gelince. Kürt halkı diye açık açık yazmayışımın o dönemdeki jargonla ilgisi var elbette ama, sözlü konuşmalarda ve milliyetler meselesini konuşurken açık açık belirttiğim halde, alışkanlıklardan henüz kurtulamadığım da açık. Eskilerin "Şark Meselesi" dediği, bizlerin Türkçeleştirip, "Doğu Meselesi" dediğimiz, elbetteki ezilen milliyetler ve özellikle Kürt meselesiydi; ve de tespitimdeki "doğudaki halk da" Kürt Halkıydı. Gerçekten de '67 yılının Eylül'ünden beri Diyarbakır, Silvan, Siverek, Batman, Tunceli ve Ağrı'da "Doğu Mitingleri" düzenlenmiş, halkın ilgisi umulanın da ötesinde olmuştu. Elbetteki bu potansiyel belirleyici faktörlerden olacaktı, açıkça kanımı güçlendiren bu mitinglerin havasıydı. Bu potansiyel herkesi etkilemiş hatta Ankara'da da Kasım '67'de bir miting düzenlenmişti. (Mehmet Demir'in konuşma yaptığı miting o miting miydi?) Mitinglerde Kürt kimliğine göndermeler yapılması gericiliğin hiç hoşuna gitmediği için Erzurum'da gerici bir tepki olarak "Anadolu Şahlanış" mitingleri düzenlenmişti.

Mektuptaki sınıf tespitleri çorbasına gelince... "Bir müteahitle bir komprodor" konuşuyormuş yan masada! Ne cevherler yumurtluyorum! Sınıf konumlanışlarıyla ilgili kafalardaki karışıklık, ilkellik sırıtıyor. Hâkim sınıflar içinde Kurtuluş Savaşı öncesi levantenleri hâlâ görüyor olmak o sıradaki köşe yazarlarının üstümüzdeki etkisi. –Üstelik hâkim sınıflar bile değil, bir sefil zümre, tekelci burjuvazinin içindeki finans-kapital zümre-

sinin hâkimiyetiyken söz konusu olan– Özellikle Çetin Altan bir "Komprodor" lafıdır takmıştı ağzına, iki de bir yazıp duruyordu. Biz de bir ondan bir bundan alıp, hâkim sınıflara bazen şu, bazen bu adı takmakta bir sakınca görmüyorduk. Ama çok kısa bir zamanda bunlar örselenip, değişecek ve öyle bir araştırma ve tartışma yoğunluğu içine girilecek ki görüşler netleşecek, billurlaşacaktı.

Başka arkadaşlara da mektup yazmıştım Antalya'dan; askerliklerinin neredeyse son aylarını sürdüren İsmet'e ve Hüseyin'e belki de Elif'e (Gönül Tolon) de bir kart atmıştım. O gün Grand Otel'den kalkıp son bir tur atmıştım deniz kenarında. Eşyalarımı zaten çoktan toplamış, biletimi almış, ertesi günü iple çekmeye başlamıştım. Ev sahiplerim beni ağlayarak uğurladılar. Bir taksiye atlayıp gittimdi Kamil Koç'un yerine. Otobüste yerime oturur oturmaz hemen kaleme deftere sarıldım tabii. Daha sonraki günlerde mektup uzadığı ve başka tarihleri de içerdiği için, postaya atmadan önce, yolda yazdığım mektubun başına bir de not düşmüşüm;

"Yol Mektubu Önce Okunacak" diye. Ve sonra otobüsün sarsıntısından, kargacık burgacık yazılarla sürdürmüşüm mektubumu:

"Tarih: 3 Mart 1968
Sabah saat:6.30

Yine yollarda Şirin. Bir mor dağı tırmanıyoruz. Geçtiğimiz yolları görüyorum. Çok çıktık. Sisler arasındayız, gayri yolları göremiyorum.

Gerçekten ferman padişahın dağlar bizimdir Sinan. Vay kurban. Bir köylümüz çarıklı ayaklarıyla çiğniyor yolları. Tarlalar başladı. Bir köy. Adı: Dağ. Kimi uzun, kimi kısa tomruklar... İşte Jandarma Teşkilatı. Kambersiz düğün, Jandarmasız köy olur mu? Dağ başında bir kavak bir de tabela: Shell. Arkasından "Good journey". Ve fakat uzaklarda bir yerde baştan başa çiçeklenmiş bir ağaç. Ağaçlar, ağaçlar hepiniz ne güzelsiniz ne çok yararlısınız. (Benzin alıyoruz Shell'den. Para verecek şoförümüz; "al" diyecek Kamil Koç'un parasını. Milli burjuvamız mı şimdi Kamil Koç? Yazıhanede bir resmi vardı; dün bilet almaya gittiğimde gördüm.

"Birliğimizin müessisi ve sahibi" yazıyordu resmin altında. Şimdi Shell in vitrininde de Super Shell, Donax Shell vs yazıyor. Ve yağmur yağıyor. Ben de sana yazıyorum. İyi ki yazıyorum. Yoksa şuralarda dağ başlarında ne olduğunu bildiğim, fakat ne olduğunu bilmez, bir Shell'e katlanmak güçtür, bu sabah vaktinde.)

Karşıki dağlarda Hors olayı olmuş. Sen bilirsin, sanırım sizin bir arazi dersi var. "Va mı?" Ne tuhaf görünüyorlar. İlkokulda öğretmen dağ resmi yapın dese, bu dağları yapsan, "dağ değil" der. Biraz öğretmenin bilgisizliğinden, biraz da bu dağların dağsızlığından.

Tükenmezden her yanım battı. Mektup da battı.

Arkamda iki tip konuşuyorlar. Siyasetle hiç uğraşmamak fikrindeler: "Bana gel AP'ye kaydol dedi. Hayır dedim. AP benim karnımı doyurmuyor dedim" gibi laflar ediyorlar. Şimdi de İşçi Partisi'nden söz ediyorlar. Neyse...

Gazeteleri okudum. Sen de okudun. Onun için söz etmeyeceğim. Karmaşık duygulara sürüklüyor insanı. Sevinçli. Kederli vs.

Bu kaleme de fena bozuluyorum. Üstelik ayaklarım üşüyor. Görüyorsunuz şikâyet ediyorum.

"Visit To Eğridir."
"Daima en iyi netice Bayraklı Boyalarıyla"

Yazdıklarımın üstüne yukardan tıp tıp su damlıyor. Haksız mıyım dersin şekerim şikayetlerimde.

Uzaktan kırmızı kiremitli damlarıyla bir köy göründü. Evleri dıştan düzgün. İktidarın eli değmiş buraya. Çok sevdiğim bir türkü çalıyor radyoda: "Uy Havar"

Dinar'a geldik: "KANAT Sobacı ve Lehimci" (Aynen)

Sevgiler Sinancım.
Artık İmzamı atıyorum: Şirin
Ve mektubu da PTT'ye atıyorum.
EN SONRA OKU LÜTFEN

(Bu iki yaprağı yani 16 Mart'la 17 Mart'lı yaprağı atlamışım. Eğer mektuplar resim olsaydı buraları boş bıraktığım için kırık alırdım.

Bana "pırıltılar" mor sümbüller, sarı çiğdemler, kokulu yapraklar verdiler. Ben de aldım, kitabımın arasına koydum. Çin Kurtuluş Savaşı'nın arasına.

Daha bitiremedim. Ve galiba şu sayfayı da bitiremeyeceğim.

Not: Devrim Stratejisini benim için alırsın değil mi? Gelince alayım dersem, toplatılır belki. Bir de "TİP Haberleri"m , Türk Sinematek Derneği'ne geliyor, onları da bir zarfa koyup gönderiver dersem çok şey mi demiş olurum?)"

Neyse ki sonunda mektubuma bir nokta koyup, postaya atmaya karar verebilmiştim. Ama nerede postaya attım, bunu kestiremiyorum. Dinar'da mı Denizli'de mi? Aslında her şeyi her dakikamı yazmak istiyordum ama olanak yoktu tabii. Lenin'in kitabını benim için satın almış, Ankara'ya dönüşümde hemen vermiştin. Gerçekten o dönemde bazı kitapları aldın aldın, toplatılırsa artık bulman mümkün olamazdı. Bu nedenle kitap toplatılmasına, yasaklanmasına karşı da eylemler, yürüyüşler yapılmıştır. Herhalde "Yasaklanmış Kitapların Kitabı"nı basan tek ülke de Türkiye'dir dünyada. Gerçekten de İçişleri Bakanlığı 1975 de böyle bir kitabı bastırıp, valiliklere, emniyet müdürlüklerine göndermişti. 138 Sayfalık bu kitapta mahkemece beraat eden birçok kitap, dergi, gazete, bülten de yer alıyordu. Onun için en emin yol kitap çıkar çıkmaz almaktı. Ama TİP Haberleri dergimin neden Sinematek Derneği'ne geldiğini bu gün anlayabildiğim söylenemez, hatırlamıyorum. Sanırım tanıdık her hangi bir adres vermek, adres sahibinin başına iş açacağı için, Sinematek adresini verdim. Üyesi olduğumdan böyle bir olanak vardı anlaşılan. Neyse...

Torosların virajlarını döne döne sonunda otobüsümüz Denizli'ye ulaşmıştı. Buldan otobüsünün kalkmasına da epey vardı. Kapılar ve bagaj daha açılmadığından, elimde bavulum kalakaldım. Otobüsün kalkmasına kadar ne yapsam diye etrafıma bakındım. Bir sıcak çay içsem hiç de fena olmazdı doğrusu. Ama nasıl, nerde? Ordaki bir kahveye girip girmemekte önce tereddüt ettim ama sonra tafrayla, tuhaf bakışlar arasından geçip, bir masaya oturdum. Bir genç kızın kahveye girmesine hiç alışık olmayan garson delikanlı, telaşla ama belli belirsiz bir sevinçle yanıma seğirtti. Elindeki, bizim yörelerin dokuması olduğu anlaşılan büyük mendilini omzuna atarken ne içersiniz anlamında, "buyrun?" dedi. Çay ısmarladım. "Simit ve peynir de isterseniz aldırayım" deyince cana yakınlığına sevinip, hemen "isterim" dedim. Kitabı-

mı çıkarıp, okumaya başladım. Kitap, erkek kalabalığının arasında yılışanlar olursa ona karşı bir kalkandı. Ankara'da da gece geç vakit dolmuşlarda filan hemen kitabımı çıkarıp, okumaya başlardım. Bunu daha sonraki yıllarda İstanbul'da da sürdürmüşümdür. Tabii bazen laf atmalara, askıntı olmalara, yılışmalara kitap kâr etmezdi. O zaman başka yöntemlerle durumun üstesinden gelmeye, baş etmeye, savuşturmaya çalışırdım. Akla geldik gelmedik ne yöntemler denemişimdir! Bir ikisi dışında hepsi de başarılı olmuştur. Şaşırtarak, şoke etmek en çok denediğim yöntemdi. Ama gündüz gözü, tehlikenin pek olmadığı, bu gibi kalabalık yerlerde, kitap en iyisiydi. Ben hararetle okumamı sürdürüyor, sayfaları çevirirken de kitabın adını göstermemeye özen gösteriyordum. Kitap kapaklarını saklamak, herhangi bir sürprizle karşılaşmamak için kendiliğinden oluşan bir tedbir, bir alışkanlıktı bizde. Daha önce de belirttiğim gibi öylesine sık kitap toplatmalar yaşamış, öylesine inanılmaz hem trajik hem komik hikâyeler dinlemiştik ki... Hele taşralarda kitap konusunda başına bir şey gelse, polise düşsen, derdini artık Marko Paşa'ya bile anlatamazdın. Sosyal Bilgiler kitabından dolayı polise götürülen mi ararsın, –neymiş kitabın isminde 'sosyal' kelimesi geçiyormuş– ya da bir polis baskınında *Anti-Komünist Yayınlar* kitabına el konulmasına itiraz edip: 'ama o anti-komünist' diyen kitap sahibine, görevlinin "ben anti manti anlamam, içinde komünist lafı geçiyor mu geçmiyor mu ben ona bakarım" deyip kitaba el konulmasını mı ararsın? Bu arada eski Komünist takiplerinden bize anlatılanlar da artık işin cabasıydı. Polis raporlarından bazı cümleler: "... Kuzeye döndü, bir sigara yaktı ve Bolşevik fikirler düşünmeye başladı". Velhasıl kitap düşmanı iktidarların zoruyla kitapları kaplayarak okur olmuştuk. O gün benim kitabım kaplı değildi ama neyse ki kahve de pek dolu değildi. Ama oradakilerin meraklı bakışları yetip de artıyordu doğrusu. Çayımı yudumlarken simitle peynir de geldi. Simiti bitirince parayı ödeyip, epey de bahşiş bırakarak, hemen çıkmak, Denizli'de dolaşmak istedim ama koca bavulla bunu yapmak zordu. Kahveciden bavulumu orada bırakıp, bırakamayacağımı sordum. Bu kasabalı olmanın yerleştirdiği bir tutumdu ve büyük şehirlerde de dayanamayıp, sürdürdüğüm huyumdan kendi yöremde hele hiç mi hiç vaz geçemezdim doğrusu. –Hoş Avrupa'da bile arada bir torbamı içeri girdiğim dükkânın kasasına bırakma teklifinde bulunduğum olmuştur. Şaşkın bakışlarına

rağmen, "peki" demeden edememişlerdir kasadakiler ya da bazen içinde değerli bir şey olup olmadığını sordukları olmuş, tuhaf tuhaf baksalar da torbayı bırakmama ses çıkarmamışlardır– Ne yapayım, koca bir kasabayla tanış olarak yaşamak, büyük şehirlerdeki yabancılaşmaya karşı dayanılmaz bir itiraz oluştururdu içimde. Dolmuşta giderken yanımda oturan birisiyle konuşamamak, ya da asansörde birlikte bulunduğun insana sanki yokmuş gibi davranmak beni olağan üstü tedirgin eder hâlâ. Günlük hayatın küçük sorunlarını hemen çözüverme eğiliminin yanında bir de buna elbette insanları merak etme ve onları ne olursa olsun tanıma isteğimi, sırf insan oluşlarından dolayı onları kendime yakın hissetme durumunu da eklemeli. Yıllar içinde ister istemez oldukça aşınıp, durulan bu huyum çoktan tüm insanlıkla bir bütün oluşu duyumsama, fark etme bilincine, bununla yetinmeye doğru yani epey soyutluğa doğru eyginleşti elbette, fakat büsbütün de yok olmadı. Ama bu huyumdan ötürü bazı hoş şeyler de gelmiştir başıma:

Fakülteye girdiğim ilk yıl, babamın Buldan'dan getirdiği, içi çarşaf dolu kapaklı sepeti teyzemlerden almış, vaktim olmadığı için de yurda uğramadan, arkadaşlarla buluşmuştum. Ama resmen Kızılay'da dolaşmama engel olduğu için kapaklı sepeti, arada bir tavuk yediğimiz büyük Ceylan Tavukçusu'nun vestiyerine "ben sizin müşterilerinizden biriyim, arkadaşlarımla sık sık burada yemek yeriz. 'Sepeti göstererek', bunu bir iki saatliğine buraya bırakabilir miyim?" diye sormuştum. Oldukça şık giyinmiş bir kızın eline böylesi bir kapaklı sepetin yakışmadığının zaten farkında olan vestiyerdeki adam, şüpheli şüpheli yüzüme bakmış, bu alışılmadık sorunun arkasında bir şeyler aramış ve sormuştu: "Ne var kapaklı sepetin içinde?" Ben de saf saf, "Ne olacak? Çarşaf" demiştim. "Ne çarşafı?" diye dehşetle sormuştu adam üsteleyerek. Ben de amma da tuhaf ha diye geçirmiştim içimden, öyle ya kasabamda bir dükkâna bir kapaklı sepet, böyle uzun soruşturmalardan sonra bırakılmazdı: "Ne çarşafı olacak, yatak yorgan çarşafı" dedim. Adam gene inanmayan ve ikna olmamış gözlerle bakıp, "açın, bakayım o zaman" deyince, garipseyerek, sepetin kapağının değneğini çekip, açmıştım. Adamsa tertemiz çarşafları gözden geçirmeye bir bir silkelemeye başlamıştı. Bense neden böyle yaptığını bir türlü anlayamadığımdan, nutkum tutulmuş adamın beyaz çarşaf fobisi mi ne var diye seyrediyordum. Aramadan sonra

"tamam" dedi adam, "burada bırakabilirsiniz, geç kalmayın ama, yoksa çarşaflara el koyarız ha karışmam" diye de espiri yapmıştı. Ben gene anlamayan halimle kapaklı sepeti bırakmadan önce kapağını kapayıp, değneğini geçirmiş, arkadaşlarla gezip tozduktan sonra gene anlamayan halimle kapaklı sepeti geri almış, çok teşekkür etmiştim.

Biliyorsun Sinancığım, sen hapse girip de Hamdi'yle tanışana ve ona bu hikâyeyi anlatana kadar da bu anlamazlığım sürmüştü. Sonra Hamdi bize esrarın tabakasına da argoda "çarşaf" dendiğini anlatmıştı ve hep birlikte çeşitli senaryolar düşünüp, ne gülmüştük ama? Anlaşılan vestiyerdeki adam çarşafı argodaki anlamında algılamış, karşısındaki kapaklı sepetle hiç bağdaştıramadığı şıklıktaki genç kızın da takipte olduğunu ve bu takibi filmlerdeki gibi savuşturmak istediğini sanmıştı. Yoksa, öyle durup dururken şehir insanı, tak kapı 'merhaba bu sepeti buraya bırakabilir miyim' der miydi hiç! Altında mutlaka bir bit yeniği olmalı diye düşünmüştü vs. Senaryo varyasyonlarından sonra da benim saflığıma gülmüştünüz ikiniz. "Sendeki de ne cesaret ama Şirinciğim. Tanımadan etmeden, 'selamün aleyküm, ben sizin burda tavuk yiyen bir müşterinizim, bu sepeti burada bırakabilir miyim?' deyişine hayran olup, şaşmamak mümkün değil" demiştin. "Daha başkalarını da bilsen, iyice şaşarsın" demiştim ben de. 'Bu babtan daha başka maceralarında mı var?' diye hayretle bakmıştınız Hamdi'yle ikiniz yüzüme. "Bunun gibi eşya bırakmak değil" demiş ve 27 Mayıs Kız Öğrenci Yurdu'nun hemen dibindeki kırtasiyeciden nasıl dolmuş parası istediğimi anlatmıştım. Dolmuştan tam da orada inmiştim, parayı bozmuyordu dolmuşçu, kırtasiyeciye koştum onlar da bozamayınca, 'öyleyse bana bir lira verin, sonra getiririm' deyişime şaşmışlar ama lirayı da vermişlerdi. Dolmuşçuya parasını ödemiş, yollamıştım. Üstelik o sırada 27 Mayıs Yurdu'nda da kalmıyordum, yani göz alışkanlıklarıyla bile beni tanımalarına olanak yoktu. Ama onlardan bir lira istemekten başka da bir çözüm görünmüyordu. Tabii onu izleyen günde hemen paralarını getirmiş, "faiziyle mi istersiniz?" diye de espri bile yapmış, onları güldürmüştüm ve böylece artık tanış olmuştuk. Tabii o gün Hamdi'yle sen de "ilahi Şirin" diye diye gülmüştünüz.

Antalya dönüşü, Denizli'de kahveciye bavulumu bıraktığımı o gün size anlatmak aklıma bile gelmemişti artık. İlginç bir yanı olmadığından olsa gerek, hatırlamadım. Öyle ya kendi yöremdey-

dim ve bu kabil istekler, hiç mi hiç yadırganmaz, her gün yaşanırdı. Bu nedenle de zaten o gün hiç şaşırmadan: "Tabii" demişti garson delikanlı "bırakabilirsiniz, ben göz kulak olurum bavulunuza".

Bavulumu kahvede bırakıp hemen bir dolmuşa atladım, İncili Pınar'ın oralarda bir yerde indim. Delikli Çınar'daki yolun iki yanında uzanan ağaçların görkemi gene duruyordu durmasına ama yıllar önce okul gezisiyle geldiğim yerlerin o zamanki tılsımı yok olmuştu. Yürüdüm, yürüdüm... Düşündüm. Sen geçtin tabii düşüncemden, saldırılar geçti, hareketin geleceği noktalar, Ankara ve İstanbul dışında güçlü olunmadığının bilincinin baskın gelişi, Sosyalizmle ilgili işimizin uzun süreceğinin sezgisi, ailemin tayinimle ilgili tavrına göre yeniden Antalya'ya dönme zorunluluğunun içimi karartacak oluşu geçti elbette, ama buna pek ihtimal vermiyordum. Fakülteyi bitirmemden yana tavır koyacakları inancım baskın geliyordu nedense. Buldan otobüsünün kalkmasına epey vardı ama artık kapıları açtıklarını ve müşterileri almaya başladıklarını kestirdiğimden gene bir dolmuşa atlayıp, geri döndüm. Bavulumu almak için kahveye uğradığımda, garson hemen koşup, bavulu yüklendi ve bana vermedi, "otobüse kadar götürürüm zaten hemen şurda Buldan otobüsü" dedi. Bavulu bagaja teslim ettikten sonra kendisine teşekkür edip, para vermek istedim ama "rica ederim, lafı mı olur" deyip, kabul etmedi. Elini sıkarak, hoşça kal deyip, yeniden teşekkür ettim. O hemen işine geri döndü. "Ah şu bizim insanlarımız nasıl da cana yakındırlar" diye geçiriyordum sevinçle içimden. Otobüste ise yerler tek tük dolmuştu. Hemşehrilerimden beni tanıyanlar hoş geldin deyip, hatırımı sordular. Tanımayanlar, tanıyanların: "nasılsıng abem? Nasılsıng amcam" demelerine bakarak : "Sen Buldanlımıg? Kimledensing" diye sordular. Yöre ağzıyla: "Hattadladan" olduğumu söyleyince de "Gonuşmagdag anaşıldı sen di bizdensing" deyip hoşnutluklarını belirtiler. Sonunda hareket ettik. Pencereden yıllardır gelip gittiğim yollara, tarlalara, ağaçlara baktım. Sana yazmak istesem de, meraklı ve tanıdık bakışlardan, hatta sorulardan kurtulmak olanaksız olacağından mektuba hiç girişmedim. Bahar gelmişti ve pencereden bakmak da çok hoşuma gidiyor, sevinçten, sevgiden içim titriyordu. Yaklaşıyorduk ve Buldan uzaktan görünmüştü. Yalnızca bu görünüşün uyandırdıkları, çağrıştırdıkları kadar, kasabam üstüne neler yazardım acaba diye geçiriyor-

dum içimden. Mektup şeklinde değildi düşündüklerim daha çok çocukluğumun, ellili yılların Buldan'ıydı otobüsün penceresinden bakarken çağrışım yapan. Hatta bu çağrışımları yazıya döküp, Ankara'ya döndüğümde fikrini sormak bile geçti aklımdan ama hemen o günlerde yapmadım bunu, yıllar sonra geçirdim bu çağrışımları yazıya:

Kasaba, dağların yamaçlarına kurulduğundan, irili ufaklı taşlardan örülmüş yollar, hemen hemen hep yokuştu. Taştan setlerden, basamaklardan gençler seke seke, yaşlılarsa düşmemek için yan yan inerlerdi. Kasabanın dışına çıkıldığında toprak yollar başlardı. Çarşı içindeki sokakları ise belediye parke taşlarla döşetmişti.

Kasabayı bir akarsu kıyısından böler, bazı küçük dereler, dört yandan bu çaya ulaşırdı. Bu küçük derelerin çoğu yazın kurur, kışın duyulmaz şırıltılarla akardı. "Boklu Dere"yse yazları kokusunu daha da keskinleştirir, sinek vızıltıları arasında dört mevsim füme renginde akardı. Kasabanın kanalizasyonu oraya boşaldığından halk arasındaki adıydı bu. Kestane Çayı'nın yatağındaki büyük kayaları bir zamanlar dağların yamacından nasıl olup da sürükleyip getirdiğine ve suyun derin yatağına yakışmayacak kadar cılız akışına, bazı mahallerde kıyısına dikilmiş çınar ağaçlarının görkemine şaşardınız. Bir de arıklardan akan soğuk mu soğuk yayla suyu vardı kasabanın. Çocuklar yaz günleri Değirmen Deresi Bağları'nın orada, cıbıl ayaklarıyla bu suyun arıklarında yürümeyi severler, aralarında soğuk suya dayanma yarışı yaparlardı. Bazen de mahalle aralarına bırakılan sularda yürümek, hele yeni çıkmış beyaz naylon ayakkabıların üstünden suların püskürüşünü seyretmek çok zevkli olurdu. Bahçelerin, bostanların bir bölüğü bu suyla sulanırdı. Nazlıydı yayla suyu. Çok sıcak günlerde kururdu. Susuzluktan bostanı, bahçesi telef olanlar suyun daha yukarı mahallelerde idareli kullanılmadığından, sebil edildiğinden yakınırlardı. Bazen de kavga edilirdi su yüzünden.

Kasabalılar, bir birinin üstüne yığılmış gibi duran, hiçbiri diğerine benzemeyen neredeyse orta çağdan kalma ahşap evlerinde, dokuma tezgâhlarının çukurundaydı çoğu zaman. Bitmek bilmez bir didinme, çabalama, üretmek üretmekti onların hayatı. Birlikte soluk alıp verdiklerini fark etmeden çeşit çeşit üstlükler, peştemallar, çarçaflar, sofralıklar, masa örtüleri, tülbentler,yağlık dedikleri mendiller, peçeteler, havlular, daha çok da astar dokur-

lardı. Elleri tezgâhın tefesini ve ipini yılların alışkanlığı ile çeker, ayakları ayakçağa şaşmaz bir uyumla basar: "Şıkkı dı şıkkak/ şıkkı dı şıkkak".. Kasabanın dilidir bu ses. Bu eller, iplikleri tel tel aynı sabırla "dem" denilen taraklara geçirir, yine aynı sabırla çözgüyü yumak dibine ustalıkla ularlardı. Kücü örerdi bazıları.

Kelep kelep ham iplikler, yazın sıcağına, baharların yağmuruna, kışın soğuğuna aldırmaksızın, mahalle aralarındaki ahırlı, dağarlı pınarlarda, yılların yöntemiyle kasserlenir (beyazlatılır), haşıllanır, boyanır ve tokulanırdı. Sıkılır yılların mengenesinde, dedelerden kalma sırıklarda kurutulur, çırpılırdı. O bildiğimiz, asırlardan beri kullanılan çıkrıklarda, yaşlıların, çocukların, gençlerin el emeği göz nuruyla masuralara, çağlara sarılırdı. Çağ seleleri, gene onların sırtlarında çözgülere taşınır, çözgücülerce geniş sofaların, tahta direklerine yıllardan beri aynı şekilde çakılmış, çivilere geçirile geçirile çözülür, yumak edilir; ataların öğrettikleri üzere hesabı tutulurdu.

Yazları bağlarına göçen kasabalılar, tezgâhlarını bu kez bağ evlerine kurarlar; kendi marangozlarınca yıllardan beri aynı yöntemlerle yapılmış çıkrıklarını, elemnelerini eşek, at sırtında oraya taşırlardı. Üzüm, incir veya başka meyvelerle ya da bostanlarla uğraşırken de peşlerini hiç bırakmazdı dokumacılık.

Beşikler sallayıp, çocuklar büyütür; çalgılı-tombalı düğünler kurar; oğlanlar everip, kızlar gelin ederlerdi (evlendirilirlerdi).

Onlar da Yemen'e, Balkan'a, Çanakkale'ye asker yetiştirmişlerdir. Evlatlarının kimi oralarda kalmış, kimi dönebilmiş, kimi tabana kuvvet kaçmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda davranan da vardır, davranmayan da.

Cumhuriyeti bilmez bir sevinçle karşılamışlar, sonra da unutmuşlardır. Cumhuriyet kadınların üstlük peştemallarıyla, erkeklerin sarığı, fesiyle uğraşmıştır. Başka işi yokmuş gibi. Erkekler şapkalarına ve şapkasızlıklarına alışmışlar; kadınlar mantolarına şarpa dedikleri eşarplarına pek alışamamışlardır. Bazılarında manto, askerin "teftiş fırçası" gibi "lüzumunda" gösterilmek üzere evin bir çivisine asılıp, giyilmez, bekletilir; bazıları zinhar öyle "gevur icad"larını evine sokmaz ama gene de giymek isteseler de pahalı olduğu için manto diktiremeyenler çoğunluktadır. Cumhuriyet bütün okuma yazma bilenleri bir çırpıda okuyamaz, yazamaz hale getirmiştir. Çocukların kitapları, defterleri yad olmuştur dedelere, amcalara, dayılara arada bir de hala ve teyzelere. Bazıları

zaten eski yazıya da yeni yazıya da "yad"dır. Bazıları azimle yeni yazıyı bellemiş, heceleye heceleye gazete bile okur olmuştur.

Cumhuriyet bir de bankayı açmıştır başlarına. Lakin ne borçları azalmış,ne de para değer kazanmıştır. Gün günden büsbütün artmıştır borçları, iflasları; para daha da kalplaşmış, pul olmuştur. İşler durulmuş, malları evde birikir olmuştur, yalnızca bankaya değil, tefeciye, iplik bezirganına borçlandıkça borçlanmışlardır. Kasabalı "çengelci" demiş bunlara; çengeli sana bir taktı mı kurtulamazsın, çırpınırsın balık gibi, borcun üç misli artar; dokudukların yok pahasına kayıp gider elinden ve yeniden dokumak için ipliğin bir topunu olduğundan üç misli pahalıya alırsın.

Bankanın açıldığı yıllarda Halk Evi'de açılmıştır. Orada oynanan piyesler, sinemalar yalamış geçmiştir kasabalıyı; Şarloyu sevmişler, "Arabın Aşkı" adıyla oynayan Otello'ya ağlamışlar belki, ama işte o kadar. Ezanları Türkçe dinledikleri de olmuş. İkinci Dünya Savaşı onlar için Alman-Rus savaşı. Ha girdik gireceğiz diye çok korkmuşlar. "Sağır Sultan" dedikleri İsmet belki onları savaşa sokmamış ama şekersiz, ekmeksiz, kahvesiz komuştur, sonra başlarından hiç eksik etmediği candarma. Davullarla, zurnalarla kutlamış "Demir Kıratın"–Menderes'in– iktidarını kasaba.

Ve artık sonra Cumhuriyeti sadece Cumhuriyet Bayramları'nda, Mustafa Kemal'i 10 Kasım'larda, Büyük Millet Meclisi'ni 23 Nisan'da sözü edilen kuru sözler "hamaset edebiyatı" olarak dinlemiş durmuştur kasabalılar. 30 Ağustos ise onlar için subay terfi zamanı. Miralaysız, amiralsiz oluşumuza hayıflanır bazıları. Kurtuluş Savaşı'nı, 19 Mayıs'ı, gençlerin "jimlastik"lerine karıştırırlar. 4 Eylül'de kasabalarının kurtuluşunu kutladıklarını unutmuşlardır. Bu gün anlamından soyunmuş, birlikte olmanın, birlikte eğlenmenin tabiiliğini kazanmıştır. Gençler Eylül'ü dört gözle beklerler; yavuklular birbirlerini ancak o zaman görebilirler ya da birbirlerini beğenip, seçerler. Nişanlılar çok uzaktan da olsa bakışabilir, oğlan evi kız evine,kebap dondurma yollar. Erkekler o gün kendilerine "içki içme" izni verirler, zaten içenlerse daha fazla içme hakkı bulurlar kendilerinde. Kadınlar iş yapmayıp, boş oturmanın yadırgısıyla, ellerini nereye koyacaklarını bilemez, bu kez de kızlarına vaziyet etme işiyle uğraşırlar, "onu öyle yapma, şöyle yap! Oraya bakıp durma! Otur oturduğun yerde" deyip dururlar. Ya çocuklar? Eylül gelse de kebap, dondurma yeseler, "güleş" seyretseler. Dağ bayır dolaşmanın özgürlüğünü, kaybolmanın

tadını tatsalar. Bu kadar kalabalığı, renkli curcunayı görmekten, babalarını, ağabeylerini sanki oyunlarına katılıyormuş gibi yakın bulmaktan, evin işten bunaltan havasından uzak, sarhoş olurlar. Dayaktan, azardan kurtulmasalar bile, bilirler gevşer iş.

Velhasıl "Allah'ın ve devletin dibinde" kasabalılar yaşadıklarını pek akıllarına getirmeden yaşar dururlar....

Çocukluğumun Buldan'ı bunları düşündüğüm sıralarda bile çoktan değişmeye başlamıştı. Sen de gelip gördündü ya Sinancığım... Pek çok üretici hâlâ el tezgâhlarında üretim yapsa da, çoktandır çözülme başlamış, yerini yavaş yavaş motorlu tezgâhlara bırakmıştı ve süreç gittikçe hızlanıyordu. Kasabalı küçük üreticilerin pek çoğu Almanya'ya işçi olarak gitmiş, sanayi elektiriği kasabanın çehresini değiştirmiş, apre santralı, çözgü makinası kurulmuş, motorlu tezgâhlar yavaş yavaş belli ellerde toplanmaya başlamıştı bile. Pek çok eve elektrik, radyo hatta buz dolabı girmiş, ama telefon daha her eve girmemiş, telefon numaralarından da anlaşıldığı üzere ancak iki yüz, üç yüz aileyi bulmuştu ve hâlâ "Manyotolu"su kullanılıyordu, önden çevirmeli telefonlara ancak, '80'li yılların ortasında, 12 Eylül döneminde geçilebilmiştir. Velhasıl modern antika karması üretim gene de sürüyor ve kasabanın orta çağdan kalma çehresi aşınıyordu.

Bu satırları yazdığım yıllarda ise -yani neredeyse kırk yıl sonra- Sinancığım büsbütün değişmiş durumda artık kasaba. El tezgâhı belediyenin açtığı bir el dokuma merkezinde turistik bir gösteri olmuş. Çevre köylerden kasabaya göçler yoğunlaşmış. Fabrikamsı iş yerleri oluşmuş. İplikler yalnızca apre santrallarında boyanıp, beyazlatılıyor. Mahalle aralarındaki çeşmelerin suyu ise kurumuş. Dokumacılık büyük bir sıçrama yapıp, üretilenler çeşitlenip, çok güzelleşmiş, neredeyse dünyanın her yerine satılmakta. Almanya'da, bir televizyon programında kasabamdaki moda defilesini, karışık duygularla seyrettim mesela. Truva filminin kostümlerinin bizim yörelere yakın Kızılca Bölük'te yapıldığını öğrenmek, hele bununla ilgili bir de röportaj izlemek heyecanlandırdı beni. Ve yıllar sonra gittiğimde bir birinden güzel perdeler, örtüler satın aldım Buldan'dan. Yalnız mahallede ikindi sonrası, güneşin yavaş yavaş çekilmesiyle evlerinin önünde, sokakta toplaşan kadınların, peştamal, üstlük kenarı bükmeleri, koza yapmaları geleneği değişmemiş, sürüyordu. Bir farkla, artık kendilerinin tezgâhlarının ürünlerini değil, başka tezgâhlardan çıkan malların

kenarlarını büküyor, kozalıyor, parça başına sömürünün ne denli yüksek olduğunun delili olarak harıl harıl çalışıyorlardı. Üstelik parça başına ücret aldıkları malların çeşidi çoğalmıştı. İşlemeli bez çantalara, tahta çıtalar geçiriliyor, örtülere mavi cam boncuklar dikiliyor, perde kozaları tahta boncuklarla süsleniyordu. Kasnak makinesinde yapılan işlemeler de çeşitlenmiş, renklenmişti. Kasabanın o yazlarının sıcağına, karlarına rağmen yürümeye elverişli ve sağlığa uygun taşlı yolları sökülmüş, betonlaştırılmış, çoğalan taksilerin, özel arabaların geçmesine elverişli kılınmıştı ama bir taraftan da yaz sıcaklarını büsbütün çekilmez, kışları buz tuttuğunda inilmez, çıkılmaz kılmıştı. Kasabanın sesi değişmiş, eski şıkırtı, yerini kulak tırmalayan madeni bir şakırtı ve harıltıya bırakmıştı. Her yerde, her ağaçta, bir toza batmışlık, bir yeşilinde azalma, orman yangınlarından oluşan bir kelleşme görülüyordu. Zevksiz beton evlerin, her çatıda boy gösteren televizyon antenlerinin göz tırmalayan manzarası kaplamıştı ortalığı. Hoparlörden okunan ve kulağa bir bağırtıymış gibi gelen ezan seslerini duyunca, bir kere daha çocukluğumda zevkle dinlediğim, minareden okunan, yalnızca müezzinin sesinden oluşan, sabah ezanlarını düşündüm.Hoş hoparlörler Türkiye'de daha ben lise sondayken minarelere takılmaya başlamıştı, ama daha yeniydi ve bizim kasabaya daha gelmemiş ve geldiğinde de her caminin minaresine takılmamıştı.Yani bir anda, karabasan gibi kasabanın 12 minaresinden hoparlörlerle bas bas bağırılmıyordu daha. Buldan'da bir tek Çarşı Camiinde hoparlör vardı; hatta 3 Mart '68 tarihli ve artık Buldan'dan yazdığım mektubumda bundan söz ediyorum sana:

"3 Mart 1968
Buldan . Evimiz

Sinancım,

Sinancım evimize geldim. Anama babama kavuştum. Çok sevindiler gelişime. Fakat hiç tezahürat göstermediler. Bizim evin de bu rahat havası pek hoştur. Babam yatıyordu geldiğimde. Odaya girince gözlerini açtı... Aa dedi. "Erken gelmişsin" Hiç istifini bozmuyor ha. Elini öpeyim dedim. "Sonra öp" diyor. Hayır şimdi öpeceğim diyorum ben de. Sevincini nasıl gizler. (Hayat boyu böyleydi) Anam sinemaya gidiyordu. Yolda karşılaştık. Döndü eve. Sen gelme dedim. Önce anahtarı verecek oldu, sonra kabullenmedi. Tek

eğlencesi biliyor musun sinema... Çok ısrar ettim ne olur git sen sinemana diye. Peki dedi. Gitti şeker anneciğim. Günlük hayatta değişiklik yok yani..."

O gün "Alanyazı"da otobüsten inince, çevreme bakınmıştım. Taksiler yoktu o zamanlar. Dağ, bayır, yokuş, iniş demeden gidebilen haki renkli askeriyenin ciplerine benzeyen cipler vardı. Cipçilerin sayısı da onu on beşi geçmezdi. "Bizim cipcimiz"i görüverince çok sevinmiş, beni eve atıvermesini istemiştim. O kısacık yolda hoş-beş edip, hal hatır sorduk. "Öküz Önü"ne geldiğimizde, "burda inivereyim, yokuş başına kadar, çıkmana gerek yok abe" dedim ve parasını da uzattım. Birinci isteğime "farketmez" dedi, parayı eliyle itip, "para işini Asım amcayla hallederiz... şimdi ben senden alırsam o bana kızar" dedi. Ama hiç olmazsa yukarı çıkmamasında ısrarlı olunca "Peki madem öyleyse" demek zorunda kaldı. Bavulumu yüklendiğim gibi yokuş başına varmadan, çevreme bakındım. Cip, manevra yapıp, geri döndüğünde akmayan "Öküz çeşmesi"nin orada, kasabanın o kımıltısız değişmezliğinin ağırlığı altında, çelik çomak, taş üstü, kıral, mazı vb. oynadığımız yerlere bakındım. Dede Önü'nden çocukların sesi geliyordu.

Gerçekten de mahallemiz neredeyse olduğu gibi duruyordu. Çocukluğumda altına girip, ıslandığım pınardan artık su akmıyor, hüzünlü bir viranlık akıyordu. Annemle, sana mektupta yazdığım gibi yokuşta karşılaştık. Sarılıp öpüştük, geri dönüp kapıyı açtı, bavulumu bıraktım, onu gitmeye ikna edip, onunla yokuş başına kadar yürüdüm, içine sinmeye sinmeye yokuştan indi. Arkasından bakmak için kaşın oraya, Tellilerin evinin önünde eskiden beri yerim olan kütüğün üstüne oturdum. Hem epey yol almış annemin arkasından, hem de değişmez manzaraya, çarşıdan doğru gelen yola şöyle bir baktım.

Öküz çeşmesinin yanında hemen Güsün nenenin kırık dökük bahçe kapısı vardı. Yağmurdan grileşmiş tahtalarla çevrilmiş helanın da bulunduğu, otlar bürümüş bu küçük bahçeden bir iki basamakla sırtını Dorcuların evinin arka duvarına dayayan iki göz odanın oraya varılırdı. Asıl ev zelzelede yıkıldıktan sonra, yapılmıştı odalardan biri. Güsün nene gecekondu görünümündeki bu odada oturur, diğerine odununu, kozalağını koyardı. Yazları dışarıya,odasının önüne kurduğu çıkrığında, başkalarına çağ, ya da masır sarardı. Mahalleli çarşısına, suyuna gidiverir; akşama doğru, bizim çıkmazın orda toplaşıldığında, onunla kaşta oturan-

lar arasında, konuşmalar olurdu. Bazen kaştan, aralarında süpürge otlarının bittiği taş yıkıntılardan bir iki kadın onun yanına iner herkese ikram edilenden ona da götürür, bazen de ısrarlara dayanamayan Güsün nene öküzlerin evini dolanıp, kaşa, komşuların yanına gelirdi. Suyuna, çarşısına gidiversek de biz çocuklardan epey çekerdi Güsün nenecik. Çişimiz geldiğinde, onun kırık dökük, bahçe kapısının hemen dibindeki, at sineklerinin vızıldadığı helasına girer ardından daha olmamış narların çiçeklerini koparırdık ağaçtan. Köylülerin kasketlerine soktukları nar çiçeklerinden, bizler daha çok pipo yapardık. O gün aklımdan bunları geçirerek izlediğim, nenenin ölümünden sonra oğlunun oturduğu, büsbütün harabeye dönüşen evi ve bahçeyi buruk duygularla seyrettim. Sonra yeniden uzaklara, annemin gidişine baktım. Çoktan Paşalların evinin önüne varmış, tam onların evinin karşısında oturan Dr. Zihni Bey'in karısı Elvan ablaya seslendiği anlaşılıyordu. Sinemaya birlikte gideceklerdi demek ki. Elvan abla yıllar önce İstanbul'dan bizim Buldan'lı Doktor Zihni Bey ile evlenip gelmiş, çok gurbetlik çekmiş, annem ona epey arka olmuştu ve iyi arkadaştılar. Annemin sesi duyulmuyordu elbette, oldukça uzaktaydı, ama kaşta durup ona baktığımı fark edince uzaktan el salladı, bir taraftan da gir artık içeri, dinlen, uyu anlamına gelen işaretler yapıyordu.

O gün durup baktığım bu kaştan, annem de bana bakar eve geç kaldığımda kızgın olduğu zamanlar, durur, gelişimi izlerdi. Ve eve geldiğimde de ne biçim bir dayak yiyeceğimi onun iki ellerini yumruk yapıp, birbirinin üstüne vuruşundan çıkarırdım. Yolu gelene kadar da bizim yörenin deyimiyle "suyum ocağa vurulur" yüreğim korkudan "küb küb" ederdi. Derken Elvan abla da yola inip bana uzaktan el salladı ve onlar yukarı parkın orda gözden kaybolunca bakışlarım yeniden bizim gazabımıza uğrayan Güsün enenin nar ağacına kaydı. Artık kurumaya yüz tutsa da, gene de büsbütün kurumamıştı, yeşil bir iki dalı ölüme kafa tutuyordu . Nar ağacı ve bizim çıkmaz sokağın kaşı çocukluğumda yediğim dayakları çağrıştırsa da içimde bir hüzün yoktu. Dedim ya sana sevdalı oluşum sevinçle, heyecanla dolduruyordu içimi, daha ne olacağını bilmediğim bu sevgi, içimde gittikçe büyüyor, çocukluğumun hiç çıkmamak üzere kazınmış anıları içinde hüzünlü olanların üstüne çoktan serpiştirdiğim hoşgörüyü, anlayışı büsbütün güçlendiriyordu. Sosyalist olduğum için çoktan af etmiştim elbette annemle babamı ama, bu yoğun sevgi zihnimden büsbütün silinmelerine olanak olmayan bu

olayları başka bir boyutta algılatıyor, objektifleştiriyordu. Nasıldı şu nara inar dediğim için yediğim dayak hikâyesi?

Daha okula başlamadan beş altı aylık Ankara "sakin"lerinden olma, maceramı saymazsak, doğduğum ve orta okulu bitirene kadar sürekli bulunduğum kasabada, annemin farklı oluşu, onun beni farklı giydirmesine duyduğum tepki daha da güçlendirmişti Buldanlılar gibi olma duygumu. Onlar gibi giyinmek, onlar gibi konuşmak onlar gibi oturup kalkmak isterdim. Bu nedenle evde epey olaylar yaşanmıştır. Annem, hele o zamanlar iyice düzgün konuşurdu ve bizlerin de düzgün konuşmasını sağlamaya çalışırdı. Oysa ben mahallede annemin istediği gibi İstanbul şivesiyle konuştuğumda "ağızlık dakınıvemiş" diye alay edileceğimi bildiğimden, onun istediği gibi değil, bizim tarafların ağzıyla konuşurdum. Evde şiveme her zaman dikkat edemediğim için de paparayı yerdim.

Nitekim bir akşam yemeğinde nara inar demenin bedelini fena ödedimdi. Beş yaşlarına hatta altı yaşlarına kadar biz de yemeklerimizi, yer sofrasında yerdik. Buldan malı sofralık yere yayılır; ortasına kasnak konulur, büyük sini kasnağın üstüne yerleştirilir ve bizler de sofralığı dizlerimizin üstüne alarak, sininin çevresine otururduk. Yemek de ortadan, ya kaşıklarla veya "banıç" denilen, ekmeğin yemeğe daldırılıp, alınması demek olan tarzda, yani elle yenilirdi. Sofraya çatallar gelmesine gelirdi ama onları annemle babam dışında pek kullanan olmazdı. Tabii çorba mutlaka kaşıklanırdı. Bir akşam yemeğinde geçmiş gün hangi yemekler var idiyse onlar yenilmiş, üstüne de meyva olarak, nar getirilmiş ve bölünmüş siniye bırakılmıştı. Sofrada annem babam ve Dımbazlar köyünden "Ümmuhan Bacı" var. Kendisine evde Ümmuhan bacı denmekten çok "bacı" denirdi ve adeta evin bir insanı gibiydi. Kendisini çok severdim, o da beni çok severdi. Onun şefkati halktan insanların, halk insanlarının şefkatiyle ilk tanışmam değildi belki ama, çok önemli bir kaynağım idi. Bir duygunun hakiki olup olmadığını çocuklar kadar anlayan yoktur. Sevginin sahici olup olmadığını hemen anlar çocuk. Anne babaya bir gösteriş için mi yapılıyor, yoksa gerçekten bir hoşgörü ve sevgi mi karşılaştığı hemen anlar. Bacımın sevgisi hakikiydi. Neyse lafı uzatmayalım, narlar bölünmüş ama sininin karşı yakasında, benim oturduğum yere uzak. Nedense hiç kimse de bana bir parça uzatmıyor. Zaten biz çocuklar alışkındık öyle düşünülmemeye. Baktım kimsenin bana nar uzatacağı yok. "Enkinden bene de vering" dedim. Annem: "bir kere "enkinden" değil, ondan

bana verir misiniz?, denir. Peki ne o ?" dedi. Beni bekleyenin pek de hoş bir şey olmadığını anlamış olacağım ki, hiçbir şey söylemeden omzumu kaldırdım. Neyse ne, verin işte gibilerden. Ama annem bu, hiç vazgeçer mi ? Üsteledi :"Adını söyle vereyim" Ben de "İnar" dedim. Annem hiçbir sinirlilik göstermeden: "İnar değil nar" dedi. Ben gene neyse ne, anlamında omzumu kaldırdım. Annem üsteledi. "Hadisene... Ne onun adı?" Ben gene "İnar" dedim. Bu kez sinirli bir sesle "İnar değil, nar!" diye bağırdı. Hadi, söyleyeceksin: Nar!" Bunun üstüne ben de: "Hayır..inar" dedim. Babam bırak yahu çocuğu filan dese de, "Sen karışma Asım. Bu nar bu gün söylenecek..." Fakat ısrarlar, tehditler, tokatlar bana "nar" ı söyletemiyordu. Babam "sofra zehir oldu" diyerek, bastonunu alıp kahveye gitti. Ben, nar diyene kadar, çıkarılmamak üzere üstüpü balyalarının üstüne oturtulup, farelerin cirit attığı karanlık hanay altına kapatıldım.. Ama bacım hanay altına gizlice gelip, fısıltıyla "nar deyive yorum, nar deyive" diye yalvardı. Bense ağlamaktan, hıçkırık haline gelmiş nefes alışımla: "hayır nar değil, inar" demeyi sürdürdüm. Bütün ömrü boyunca "inar" demiş bacım bile "nar deyive yorum" derken inara nar diyordu ama bana söyletemediler o gün. Sonra bütün gece orada tutulamayacağımdan inara nar demeden, uyku zamanı çıkarıldım. "Hortla şimdi" diyerek kızgınlıkla yatırdı annem beni. Aşağı odada Ummahan bacıyla yalnız kaldığımızda, ağlamaktan içimi geçirdiğimi duyan bacım beni yanına yatırıp, teselli etti.

Buldan'a geldiğim gün bizim çıkmazın kaşından bir iki saniye bakışım, çeşitli çağrışımlar ve nar ağacının uyandırdıklarını da orada bırakıp, sana hemen geldiğim saatlerde yazmaya başladığım 3 Mart 1968 tarihli mektubuma dönersem:

"İş meseleme sevinmişler... Teyzem yazmamış anlaşılan. Babamla gelir gelmez siyaset konuştuk. "Sizin dairedeki arkadaşlarınız AP'li mi" deyince , "Yok biz TİP'liyiz dedim. Ooo (şaka gibilerden şaşarak) Komünist o ya" dedi. Dikkat babacığım Anayasa dışı laf ediyorsun dedim. "Neneyen ben anayasaya babayasaya" (Ne yapayım ben Anayasa'yı baba yasayı) diyor. İşte bu kadar.

Burası benim doğduğum yer... İşte çocukluğumda oynadığım "Dede Önü". Şimdi başka çocuklar "cicili tavuk" oynuyorlar. Bir güzel oyundur ki bütün bir öğleden sonra sürer, asla bitmez... Çünkü biri mutlaka "vızar" (mızıklar). Hah tam lafımın üstü müydü! İşte başladılar "Vızdırıvedim vızak kelek" diyor çocuklar bir ağızdan. Ne az şey değişmiş... Minarelere "hoparlör" takılmış ve tepesindeki te-

neke külahlar maviye boyanmış... Gene kiremitler kara kara... Kırmızı kiremitli evler teker tüker... Ya zenginlerin evleri, ya hükümet yapısı evler öyledir. Binalar yani... Karşıda özlediğim dağlarım... Kumralı tepesi... İşte tütüyor gene Gökçü Nene'nin bacası. Mahalledeki komşularımız: Fetçile, ("r" kullanılmaz) Gökçüle, Gazdağla, (Kazdağlılar) Beyle, Öküzle, Ev yakanla, Munkurla, Çeltikle, Gaymakla, Tellile, Gaboğlanla, (Kabaoğlanlar) ve biz, Hattatla.

Saat 16. Sen şimdi sanırım partide toplantıdasındır. Ya da son, kalmış 'NATO'ya Hayır' bildirilerini dağıtıyorsundur, bilmem kaç trenine... Ya da hiçbiri değildir.. Okulundasındır. Yurdunda, proje vermişlerdir gene, canın tepelere tepelere gitmek istiyordur... Kim bilir? Ama mutlaka gene bir işin vardır ve her birine yetişme çabası içindesindir.. Öyle misin mirim üstadım? Ayağından dolayı vardır hâlâ merakım. Dün PTT'ye attığım mektubu yarın alırsın, orada da okursun ayağın üstüne varyasyonlarımı, şimdi de okuyorsun.

Gerçek şudur ki buralarda gördüğüm her şeyi, duyduğum her sesi yazmak istiyorum. Mümkünü yok. Nefis bir duyarlık içindeyim. Bunu bir benim duymam ağırıma gidiyor. Bu güzelliği, bu nefis duyguları paylaşmak istiyorum. Yazıya getirince bakıyorsun olmuyor.

Uzaktan düğün davulu sesleri geliyor. Gelin almadan dönüyorlar. Minarenin operlöründen: bir, ki, üç, dört diyorlar Sinancığım. Düşün bir.. Bozuldu anlaşılan... Hey yarabbim... Nefaset bir güneş, çamlarla birlik bir anadolu kasabası. Bu kasabanın içinde bir ses: bir,ki, üç, dört diyor... İşte gene... (Hiç dört diyenini duymadıydım) Çocuklar da başladı: 1,2,3,4 demeye 1,2,3,4 ve davul sesleri. Havada bulut çok... Bu ne dumandır./ Hoparlörü taktılar, bu ne imandır.

İşçilere gidip, "merhaba" dedim. Patron kızı Şirin... Vay kurban... Çok severler beni...Sevindiler. "Nasılsın abem?" diyorlar... "İyiyiz abem" diyorum ben de. İyiyiz...Tabii iyiyiz, değil mi Sinan? Anayasa Mahkemesi'nin verdiği son karar üstüne daha da iyiyiz. (1.2.3... -4'ler kalktı- Burası Çarşı Camisi... Operlör tamiratı dolayısıyla neşriyat yapıyoruz... Dikkat ..Dikkat! Burası Çarşı Camisi, operlör tamir şantiyesi..") Vallahi aynen yazıyorum... Hiç ilavem yoktur... Ve de başımın ağrısı çoktur.. Hoşça kal diyorum. Selam sana buralardan... Buldan'dan ki güneşli, çam kokulu, dost gülüşlü bir selam.

Şirin"

3 Mart '68 tarihli mektubum burada bitiyor ama, elbette sana yazma isteğim hiç bitmediğinden hemen ertesi gün de bir mektup döşeneceğim. Ama ertesi günkü mektubuma geçmeden önce mektubumda sözünü ettiğim bazı noktalara değinmek istiyorum.

Anayasa Mahkemesi'nin kararının ne olduğunu çıkarmaya çalışıyorum. Martın hemen başında kabul edilen yukarıda da sözünü ettiğim ve Milli bakiye sistemi yerine, '61 de uygulanan seçim çevresi barajlı nispi temsil yöntemine dönen Seçim Kanunu'nun iptal edilmesi olamaz. Anayasa Mahkemesi'nin bu kadar kısa sürede karar vermesi olasılığını görmüyorum. Her ne kadar daha sonra gene de kanundaki baraj uygulamasını kaldıran bir bozma kararı verse de, Seçim Kanunu artık Milli Bakiye'nin uygulandığı bir kanun olmaktan kesin olarak çıkmıştı. Ama benim mektubu yazdığım sıralarda sana yazdığım Anayasa Mahkemesi kararı bu değildi. Büyük bir olasılıkla bu senin de sonraki mektubunda belirttiğin ve hükümetin kürsüden okumadığı, TBMM Başkanlık Divanı'nın TİP'i atlayarak oluşturuluşuna değin bir kaldırma kararıydı büyük olasılıkla.

Değinmek istediğim diğer konu: Bildirilerin banliyö trenlerine dağıtılması gelenektendi, bu nedenle senin de belki oralarda bildiri dağıttığını düşlüyorum. Ben de birçok kereler bildiri dağıtmaya çıkmış, bazen de polisin engellemeleriyle, karşılaşmış, bazen de kovalamacalar yaşamıştım. Özellikle de bu banliyö treninin durduğu Kurtuluş'a yakın istasyonda gelirdi başımıza. Dağıtılması yasak olmayan bütün bu bildiriler sanki yasakmış gibi engellenir, bildiri dağıtmak bile militanca bir iş olur çıkardı. O aylarda, TİPin "NATO' ya Hayır!" bildirileri ise çok yaygın bir şekilde dağıtılmış, sömestr tatiline girilmesinden ötürü pek çok TİP'li öğrenci köylerde ve başka yerlerde bu bildirileri dağıtma eylemine katılmıştı. Olayların çıkması biraz da bu eylemleri engellemek, elbette seçim öncesi göz dağı vermek içindi. Çünkü tam o dönemeçte partiye, hangi eğilimde olunursa olunsun, sahip çıkma bilinci güçlenmişti ve TİP'e yoğun saldırılar, bu sahip çıkışı daha da pekiştirmişti.

Lakaplar meselesine gelince... Sana mektubumda yazdığım gibi bizim "lakabımız" Hattatlar idi. Soyadı Kanunu çıkınca babam soyadımızı Hattatzâde olarak yazdırmak isteyince, kabul etmemişler. Babamın bana söylediğine göre "Türkçe değil" gerekçesiyle reddetmişler. O da mecburen Yazıcıoğlu diye yazdırmış. Bu küçücük olay bile düşündürüyor insanı. Teorik nedenlerini açık-

lasa da, gene de insan kızgınlıkla, 'nasıl da en özlük konularına bile burunlarını sokma hakkını bulurlar kendilerinde' diye söylenmekten kendini alakoyamıyor. İnsanın hangi soyadı alacağına, çocuğuna hangi adları koyacağına veya koyamayacağına bile devlet vaziyet edip duruyor yıllardır. Hele bu son yıllarda Kürt adlarına yapılan itirazlar nedeniyle, itirazlara karşı hukuki yolla kaldırma müracaatları da oldukça kabarık. Hangi isimler konabilir diye bir liste yapılmış, konsolosluklarda. Güler misin ağlar mısın? Ama neylersin balık baştan kokar. Kurtuluş Savaşı'nda büyük yararlılıklar gösteren kadınlarımızdan Ankara'nın Kazan Köyü'nden, Satı Çırpan'ın adını Mustafa Kemal "Hatı Öz" olarak değiştirip, ancak bu gıcır gıcır isimle milletvekili olmasını sağladığı bir ülkede böylesi gülünecek ve ağlanacak olaylara sık rastlanır elbette.

Onlar dolaylı yasak listeleri yapa dursunlar, ben de orijinal aile lakaplarından oluşan listeler yapıp duruyorum yıllardır Sinancığım. Tabii mektubumda bu listeden isimler yer almıyor ve hatta taşınmış komşularımızın adı da var sana yazdıklarımın arasında. Örneğin Munkurlar... İki kızları vardı Munkurların: Mine'yle, Büke. Mahallemizden taşınalı yıllar olmuştu. Bahçelerinde havuzları ve çeşit çeşit çiçekleri bulunan, bizim çıkmazın tam karşısında ve yokuş başındaydı iki katlı evleri. Bu evin bahçesine ve şırıl şırıl fıskiyeli havuzuna bayılırdım. Bazen bir pinpon topu konurdu fıskiyeye ve top fıskiyenin akışına göre bir yukarı çıkar, bir aşağı inerdi ve biz çocuklara bir sihir gibi görünürdü. Bu havuz başında çekilmiş annemin bir fotoğrafı var. Çeşmesinden akan suyu avcuna doldurmak isterken. Bir de Mine'yle, Büke'nin fotoğrafları... İki fotoğrafı da annem çekmiş. Pek çok çiçeğin ismini o bahçedeki çiçeklerden öğrendim. Yıldız çiçekleri, yusufçuk, yılan çiçeği, beyaz zambak, mor zambak... Bahçenin üç dört basamakla çıkılan setine dikilen yıldız çiçekleri öylesine yüksekti ki biz çocuklar içinde kaybolurduk. Kekremsi kokularını sevmezdim ama, rengarenk oluşlarına hayran olurdum bu çiçeklerin. Bizim bahçemizden tanıdığım çiçeklerden de vardı. Güller, inci çiçekleri, şakayıklar. Bizim çiçekler daha çok duvar diplerine dikilmişken - tabiii dibinde pek çok kereler fotoğraf çekilen küçük çam ağacının yanındaki kırmızı gülü saymazsak- Munkurların bahçesinin hemen her yeri sırf çiçekti nerdeyse. Bahçeye ayak basar basmaz insanın içi açılır, bir sürprizle karşılaşmış gibi olurdu. Yokuştan

inen çıkanlar, yüksek tahta parmaklıklı çatısı da bulunan kapının aralıklarına başlarını dayar, bahçenin güzelliğini seyrederlerdi. Komşumuzun ne iş yaptığını şimdi hatırlamıyorum ama bayramlarda Buldan'ın dışına kurulan bayram salıncaklarından, döner dolabı Mine'yle Büke'nin babası Munkur Şükrü amca çalıştırırdı. Bir bayram gününde, tamir ederken mi nasılsa, salıncaktan düşüp, öldüğü haberi ulaştığında inanamamıştım bu ölüme, tanıdığım bir insanın ölümüyle ilk karşılaşmamdı bu... Arkadaşlarımın babasız kalışlarına inanamıyor, bu üzüntüyle nasıl baş edeceklerini kestiremiyordum. Bu olay olduğunda artık onlar bizim mahallede oturmuyorlardı ama gene de arada bir görüşürdük. Onları görmeye hemen gitmiştim ama neneleri evde olmadıklarını söylemişti. Munkur Şükrü'nün ölümü bir vaka olmuş ve epey konuşulmuştu kasabada. Kasabanın durgun havasını ancak böylesi nadir rastlanan olaylar bozabilirdi zaten. Tüm çocukluğum boyunca ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemediğim bir de öldürme vakasıyla sarsılmıştı kasaba. Hırsızlıklara bile nadiren rastlanır ve dükkânlar kapılarını kapayıp, kilitlemeden öğle paydosu yaparlar, açık kapıya girilmez anlamında bir sandalyeyi ters koyup giderlerdi yemeğe ya da namaza. Yangın, zelzele gibi felaketler ise kasabalıların dilinde milat haline dönüşürdü. İşte Munkur Şükrü'nün bu genç ölümü de olay olmuş, epey konuşulmuştu kasabada.

Çoktan taşındıkları halde onların da adını ama yalnızca kendi mahallemizdeki, üstelik yalnızca kapılarımızdan birinin tarafındaki komşularımızın lakaplarını yazmışım sana Sinancığım. Bir de bahçe kapımızın tarafında komşularımız var elbette. Onlarla daha seyrek görüşülürdü. Ben de o tarafta oynamaya daha seyrek giderdim. Tengizler, Zehirler, Mestanlar, hep o taraftaydı. Hepsini yazmaya kalkışsam uzun sürer diye anlaşılan kısa kesmişim. Oysa şimdiki listemdeki aile isimleri oldukça kabarık. Üstelik yalnızca Buldan'dakiler değil, Uşak'taki lakaplardan da epey var listede. İsimlere bakıp, bakıp düşünüyorum. Örneğin, renklerden oluşan lakapların nedeni acaba eskiden beri dokumacılıkla uğraşan bir kasaba olduğundan Buldan, o rengi düşürme yeteneği o aileye ait olduğu için mi onlara örneğin "Kırmızıla" "Mocula" (Morcular) dendi. Ya da yalnızca o renklerde mal dokuduklarından mı acaba bu lakabla ünlendiler gibi sorular uyanıyor kafamda. İsimlerin bazıları ise başka çağrışımlar yaratıyor. Çoktan mahallemizden taşınan, kapı bir komşumuz Kabaoğlanlar örneğin. Sen biliyorsun

Sinancığım onların evinin içini. Babamın iplik asmak için çoktan satın aldığı bu evde, yazları ben otururdum; okur, ders çalışır, uyur, ancak yemekten yemeğe kendi evimize geçerdim. Seninle Buldan'a nişanlı olarak gittiğimiz o 1968'in yazında da ben o evde oturmuş, sen bizim evde, misafir odasında yatırılmıştın. Tabii arada benim yanıma çıkardın. Hatta babam evdekilere sen benim yanımda olduğun zaman "çocukların üstüne birden gidivermeyin öyle sakın" diye tembihlemiş. Sonradan annem anlatmıştı bana da ağzım açık kalmıştı. Pek çok insandan daha ileri fikirli olduğunu bilirdim de babamın, hoşgörüsünü bu noktaya kadar çıkarabileceği pek aklıma gelmezdi. Tabii bu hoşgörüde seni çok sevmiş ve güvenmiş oluşunun da payı büyük. Kapı bir komşumuzun adının uyandırdığı diğer çağrışım ise, çocukken nalınlarımızı tersinden giyip, ellerimizi de çırparak: " Ben çakal oldum puu..." ve arkasından da, "gün battı Gab'olanla yattı/ gün battı Gab'olanla yattı" diye onları kızdırışımız. Gerçekten de mahallede en önce onların ışığı söner, "tavuk gibi erkenden tünerler" diye lafları edilirdi. Biz çocuklar da onları böyle kızdırırdık işte. Velhasıl bazıları güldürür beni bu aile isimlerinin, bazıları da düşündürür böyle.

Sürgünden yirmi yıl sonra gene mahallede komşularımızla kapı önünde birlikte oturup, sohbet ederken sorup öğrendiğim, onlarla adeta isim bulma oyununa dönüşen ve bizleri neşelendiren bazı lakabları da hemen ekledim listeme. Yıllar önce "Hörüden" duyduğum lakaplara da rastlarım bazen onların bana söyledikleri arasında. Çocukluğumda düğünlere tüm kasabalıyı çağırma işine "Hörüye ünnettirme" denirdi. Kadının adı mı Hörü'ydü, bu işi yapan kadınlara mı Hörü denirdi bilmiyorum ama Hörü kapı kapı dolaşır: "Yoveşlerig gız evi, o... o... dan yukarı bucaktan, senig Tovacıların oğlan evi, Moramıtların gız evi" vb. şeyler diye diye her kapıya uğrar, aileleri bu düğünlere çağırırdı. Ben de duymadığım, bilmediğim lakapları bu vesileyle duyar, öğrenirdim. Annem bu çağrılara pek aldırış etmez, gitmeyeceği için Hörüyü "hı.. hı.." diye dinler, eline bir bahşiş tutuşturup, onu başından savmaya bakardı ama ben, yorgunluktan terlemiş ve kızarmış yüzünü, yazmasını soluklanıp yeniden bağlayışını ilgiyle izlediğim, bana "gıscazım beni bi badak sucaz gatıve be" diyen ve sevecenlikle bakan, bu insanın sonuna kadar söyleyeceğini söylemesini ister, duymadığım, bilmediğim lakaptaki bu aileleri merak eder, düğünlerine de gitmek isterdim. Hatta bu nedenle küçük yaşımdan beri tanışmadı-

ğımız kimi ailelerin evlerine ziyaretler yaptığım bile olurdu. Beni hoş tutup, buyur ederler, "kimlerig gızı" olduğumu sorarlar, bazen şeker, "üzüm-hottuk", ceviz, biz kasabalıların "köte" dediği üzüm suyuna sanırım nişasta katılmasıyla yapılan ve güneşte kurutulduğu için uzun süre saklanılabilen yemişler ikram ederlerdi. Bunların içine badem ya da fındık konulanlar "köötü"ler gibi baklava dilimi şeklinde değil, uzun kalın çubuklar gibiydi ve onlara nedense "sucuk" denilirdi. Ama ben bu ikram edilen şeylere elimi sürmezdim. Onlar ısrar ederler, çeplerime koyuvermek isterler, ben gene istemeye istemeye red ederdim. Annemin haberi olursa, diye korkumdan alamazdım. Çünkü annem hep bize sıkı sıkıya tembih eder, ailecek tanımadığımız kimselerden bir şey almayacağımıza söz verdirtirdi. Ailecek görüştüklerimizin ikramlarını da her zaman sınırlı aldırırdı ya... İki şekerden fazlasına izin yoktu mesela. Çay asla içemezdim, yalnızca koruk şerbetine izin vardı. Hele sokakta gelene geçene dağıtılan yemişlerden almam yasaktı. Gerekçesi de bizim evimizde vardı, onlar evlerinde olmayıp da yiyemeyen çocuklar için dağıtılıyordu. Ailecek hiç görüşmediğimiz ama benim tanışım olan bu insanlar, hatta bazen bize iadeyi ziyarete bile gelirlerdi. Bu ziyaretlerden annem şaşırır kalır, tanımadığı bu insanların neden geldiğine başlangıçta akıl erdiremezdi. Tabii sonra iş belli olur, bazen hoşlukla karşılar, güler, o insanlara iyi davranır, beni sokaktan "misafirin var" diye çağırır, kızmazdı; bazen de insanlar gittikten sonra beni bir güzel haşlar, "bilmediği etmediği" bu insanları "başına sardırdığım" için kızar, "ziri kadar başınnan, ne işin var senin tanımadığımız insanların orda? Bir daha olmasın bak valla, ayaklarını kırarım" diye azarlardı.

Bu diğer lakaplardan da sonradan söz etmişimdir mutlaka sana ama dedim ya listemdeki sayıların gittikçe kabardığından haberin yok Sinancığım. İşte bazıları: Cinibizle, Hebille, Kaykılla, Beddeşle, Goncula, Dıgıdıgla, Öpbenle, Dombeyle, Dıbırdıgla, Yoveşle, Hepdedile, Caranla vb... Tabii hepsinin sonuna bir 'r' harfi gelmesi gerek. Ama konuşurken 'r' ler yutulur biliyorsun bizim kasabada. Caranlar ise senin de tanıdığın gibi anneannemin ablasının, yani annemin teyzesinin gelin gittiği ailenin adı idi. Anneannem yazları geldiğinde benim Caran nene, Caran dede, dediğim, bu akrabalarımızın Baş Tatlı'daki bağlarına bazen yalnız ikimiz, bazen de ailecek giderdik. İki büklüm yürüyüşüne rağmen, yanaklarının al al oluşu, işlerini hiç yüksünmeden yapışı, güler yüzü,

beni hoş tutuşu bu gün de hatırımda. 1993'ün Martında, ta buralardan anneme yazdığım bir mektupta da söz ediyorum ondan: "... Belki de anneciğim bu mektubu tam da bayramda alırsın. Bu nedenle önce Ramazan Bayramı'nı kutlayayım. Çocukluğumuzda iple çektiğimiz bayramlar... Yeni entariler, pabuçlar, çoraplar... El öptüğümüz akraba, tanıdıklardan aldığımız bayram harçlığı. En çok da Caran nenemi hatırlıyorum. Onun elma yanakları, iki büklüm yürüyüşü, güler yüzü. Eve girdiğimde karanlıktan çevreyi seçemezdim. Hanay altları çok karanlıktı onların değil mi? Merdivenleri dik, basamakların aralığı aynı değildi. Düşme tehlikesini atlata atlata çıkardık merdiveni. Sundurma mı demeli, sofa mı demeli neyse oranın manzarası ise bir şeylerdi. Bütün Buldan ayağının altında... Kasabamız gene eskisi gibi mi? Sanmıyorum. Belki biraz daha büyüdü, belki de nüfusu aynı da gelişmesini sürdürüyor. Motorlu tezgâhlar belli ellerde birikti sanıyorum. Küçük "küçük fabrikacıklar" oluştu. Daha hâlâ el tezgâhı ile üretim yapanlar var mı hiç anneciğim? Olsa bile tek tüktür ve belli alanlardaki dokumacılıkta sürüyordur sanırım. Mesela ipekli yarım dokumacılığında vs... Neyse.

Görüyorsun ki sana 1968'lerde mektubumda yazdıklarım, bugün konuyu nerelere kadar getirdi Sinancığım. O gün gelir gelmez, annemi zorla sinemaya yolladıktan sonra, babamla sana belirttiğim şeyleri konuşmuş, yukarıya benim için annemin hazırladığı misafir odasına çıkıp, beyaz patiskadan yapılmış ajurlu perdeleri açmış, Buldan'ımıza bakmıştım. Sonra da sana yazmaya oturmuştum. Ertesi gün erkenden kalkmış, aşağı odanın kuzinesini yakmış, radyodaki güzelim türküleri dinleyip, akşamdan başladığım tabak bezlerini 'dürme' işime kaldığım yerden devam etmiştim. Kahvaltı ettikten sonra biraz daha dürüp, yukarı çıkmış ve tabii gene kaleme sarılmıştım:

"4 Mart

"Yandım arzuhalımı da nere gönderem
Çıkayım dağlara da gurt yesin beni"

Sabahınan kalktın mı güneşin doğuşunu görürsün... İşini görürsün... Yukarıdaki güzel türküyü dinlersin. Saat hâlâ 7 bilem

değildir. Anam öyle der: "Erken kalkan işine, geç kalkan düşüne ha düşüne".

Mutluyum. Tezgâhta işlenen tabak bezlerini dürdüğüm için, halkımızı anladığım için yani sosyalist olduğum için, sana mektup yazdığım için, güzel günlerin bir gün geleceğine (biz görmesek de) inandığım için hep mutluyum. Bu mutluluğu bu umutlu mutluluğu hiçbir Demirel(!), demir ökçe alamaz... Varsın değiştirsinler seçim kanunlarını... Haykırış Mitingleri düzenlesinler Konya'da, İstanbul'da... Üstümüze demir şişlerle yürüsünler şimdilik. Bu güzel aydınlığı alamazlar...

"Biz yalnız değiliz / Biz yalnız değiliz
Bir gün mutlaka yeneceğiz
Buna bütün yüreğimle inanıyorum"

Mektubuma yazdığım bu dizeler aslında Joan Baez'in söylediği "We shall overcome someday"in Türkçeye çevrilmiş sözleriydi. Pete Seager da söylemiştir aynı şarkıyı. Sen de biliyordun elbette bu dizelerin o meşhur şarkı olduğunu, belirtmeyişim ama senin bildiğinden ötürü değildi sanırım. Her neyse... Mektup, bu dizelerden sonra hemen günlük olup bitenlere sıçrıyor ve tezgâhların çalıştırılmaya başladığını haber veriyor sana.

O yıllarda bahçedeki tezgâh odasındaki üç tezgâhın üçü de üretim yapardı. Onlara orta çağın çıkrıklarıyla masura yetiştirmek mümkün olmadığından çoktan bir de "masır makinası" almıştı babam. Aslında yalnızca masura değil, keleplerden bobin de yaptığı için, bobin makinası da denirdi ya bu makinaya. İşçiler sabahın erken saatlerinde gelirler, akşamın geç vakitlerine kadar harıl harıl çalışır, bazen, mavi, bazen kırmızı çizgili olan branda bezlerini, bazen tahta bezi, bazen de bizim evde "torson" denilen tabak bezlerini dokurlardı. Bir de mülkiyeti annemin üstüne yapılmış, çarşı içinde bir yerde çözgü makinası vardı ki motorlu tezgâhların çözgüleri orada çözülür, yalnızca bizim tezgâhlara değil, başka tezgâhların çözgüleri de orada yapılırdı. Babamın, biraz da annemin girişkenliği ve isteği ile onun üstüne yaptırmasının hiç de ön görülmemiş olumlu sonucu bu çözgü nedeniyle, annemin küçük esnaf sayılması ve Bağ-Kur dan emekliliğe hak kazanabilmesidir. Yoksa onca yıllar, olağan üstü çalışmış, kilolarca balyaları sırtında taşımaktan tutalım da, (bu yüzden fıtık olmuş,

yıllarca karın zarından fırlayanları kendi elleriyle yeniden yerine tıkıştırarak baş etmeye çalışmıştır fıtığı ile) babamın başkalarının tezgâhlarında dokuttuğu bükülü bezleri kasserleyip, yıkamış veya tabak bezleriyle, yer bezlerini Nuh-u Nebiden kalma Singer marka dikiş makinasında saatlerce yivileyip ve onları hepimizden hem daha düzgün hem daha çabuk düren annem, hiç üretime katılmamış, hiç çalışmamış gibi muamele görecekti. Buldan'daki pek çok üreticinin ve işçinin başına gelen de buydu yıllardır.

O zamanlar yalnızca on işçi çalıştıran iş yerlerinde iş verenin işçileri sigorta ettirme zorunluluğu vardı. Bizde üç, bilemedin bazen dört kişi çalışırdı. Babam zorunluluğu olmadığı halde onları sigortalattırırdı. Yanımızda çalışan ilk işçimiz Muzaffer abinin oğlu Yahya'yı da sigorta ettirmiş, hatta sigortalı olmak istemediğini söyleyen Yahya'ya da bir tokat atmış kızgınlıkla. Sonradan Yahya'nın kendisi anlattı bana: "İyi ki o tokadı attı da aklım başıma geldi, ben de sigortalı olmayı sürdürdüm, şimdi bak onun sayesinde emekli maaşım var. Sigorta aidatının -ki o zamanlar çok cüzzi bir paraydı- yarısını ödemekten keraslanıp, sigortadan çıkmak ve o paranın haftalığıma eklenmesini istemek ne kafasızlıkmış! Şimdi oturup kalkıp, Asım Amcaya dua ediyorum." Yahya'dan babamın kendisine sigorta meselesinden ötürü tokat attığını öğrendiğimde, şaşırdım ve onun tepkisi daha doğrusu tepkisizliği de düşündürdü beni. Babamın sigortanın onların lehine olduğunu anlatamayışına da öfkelenişini gözümün önüne getirdim. Anlaşılmamaktan, karşısındakine de bir türlü anlatamayacağını kavradığı durumlarda oluşan bu öfkesini yakından tanırdım babamın. Ama bu öfkenin bir işçiye tokat atmaya kadar vardığını pek kestiremiyordum doğrusu. Ama antika-modern karması toplumsal yapımızı kavrayınca ancak açıklanabilirdi bu tutum ve onun karşısında alınan tavır. İşçi işveren ilişkisi ne kadar modern bir ilişki olursa olsun kasabalarda her şeye sinmiş orta çağ havası ister istemez her ilişkiye yansıyordu işte. Sana mektubumda o zaman ancak yarı yarıya bildiğim bu ayrıntılardan söz etmiyorum elbette ama işçilere, çalışma koşullarına değiniyor, daldan dala atlayıp yazmayı sürdürüyorum:

"İşte işçiler geldi. Tezgâhlar şakırdamaya başladı. Çalıştıkları yeri göreceksin... En iyisi bizimkidir gene...Toz, bulut içinde...Ha çalışır ha çalışırlar... Belki yazmışımdır, ya da söylemişimdir sana: Bir İsmail'imiz vardı. Tezgâh odasında yatardı. Yaz bir kış. Gel-

diğinde Türkçe'yi konuşamazdı. Dağlarda koyun güdermiş. Ve kurtlar yemesin diye ağaca bağlar kendini, öyle uyurmuş... Sonra gitti İsmail burdan... Anamla babama göre "ekmek yediği kapıya nankörlük etti"... İyi ki gitti. Ya da daha kötü olduğu için şimdiki yaşamı –Türkiyemizin genel şartlarına baktığımızdan– gitmese miydi? Okuma yazma bilmezdi İsmail, ben öğretmeye çalışmıştım. Hesabı söktürdüydü. Sonra ben İzmir Kız Lisesi'ne gidince, İsmail de okuma yazma öğrenemedi... Şimdi Süleyman ağabey, Memet ve Halil var. Halil orta okula gitmişti. Fakirlik ne etmeli. "Sat Yunus cevizini/ Cevizden konsol yaparlar /Varlılar varsıza dokur mu kilim / Vay cevizin hali vay benim halim".

Vay Halilin hali. Halil burda çalışır. Haftalık alırlar paralarını, daha öğrenmedim kaçtan olduğunu. Eskiden geceleri de çalışılırdı. Sonra belediye yasakladı. İşçileri düşündüklerinden mi.. ne gezer. Elektrik santralı dayanmıyordu da ondan.... Ya, işte ben Buldan'lıyım Sinancım... Beni oluşturan objektif şartlar bunlar. (Bir kısmı daha doğrusu)..."

Gerçekten de İsmail bize geldiğinde on bir, on iki yaşlarında mı neydi? Annesi ölünce başkasıyla evlenen babası, yeni karısının İsmail'i istememesi üzerine onu çobanlığa vermişti. Ve o da verildiği kapıdan yüz görmediği için olacak, koyunların keçilerin peşinde dağ bayır dolaşıp, geceleri de kendini ağaçlara bağlayarak uyuyabilmişti. Onun hayatı, küçükken dinlediğim masallardaki gibiydi nerdeyse. Gene üvey annenin istemediği annesi ölmüş bir çocuk, babası tarafından dağa, tenhaya götürülür ve uyuduktan sonra da orada bırakılır. Uyandığında babasına bakınan ve arayan çocuğa olayı dala konan bir kuş anlatır: "oğlancık, seni burlara goyup giden bubacık" diyerek çocuğun inanamadığı bu gerçeğin bilincine varmasını sağlar. Bazı masallarda çocuğun ağzından bir tekerlemeyle aktarılır bu bırakılışın bilinci: "Tın tın eder kabacık/ Beni bırakıp, giden babacık." Ama asrımızda uyurken bırakıp gidilmiyor çocuk. Açık açık söyleniyor İsmail'e yapıldığı gibi. Yalnız İsmail'inkinde değil, belki de hepimizin hayatında masalların bir yerine benzeyen çizgiler vardır. Daha önce de belirttiğim gibi benimki *Mavi Dağlar Ardında* masalına denk geldiği gibi, küçükken anneannemin anlattığı "kırk gün kırk gece ölü başı bekleyen" kızın masalına da benzer diyebilirim. Tabii daha o sıralar böylesi benzerlikler olabileceği aklımın ucundan geçmiyor ve sana ondan bundan söz etmeyi sürdürüyorum mektubumda:

"... Saat 9' a varıyor. Gittim tavuğumuza yem verdim. Şimdi oturup yer bezi düreceğim 8 düzüne kadar. Anacığım Denizli'ye gitti. Ne de olsa kalbur üstülerden Buldan'ın... Bir ayakkabı alacak.. Denizli'den giyinir denemez ama, arada kaçamak yapıyor. Hey dünya... Oysa nasıl çalışıp yorulan biri... Bu yaşta çeşitli ağrıları var. Evimizi seviyorum ama hiç sağlığa uygun değildir, bunu da biliyorum. Bizim evi anlatıyorum hep, diğerlerinin evi daha sağlığa aykırıdır da karşılaştırmayı sağlar diye."

O gün tabak bezleriyle, yer bezlerini benim dürmem, annemin Denizli'ye gidebilmesi için vakit bulmasına yol açmıştı. Pazartesi günleri "Denizli pazarı"ydı ve daha sık vasıta bulunurdu. Annem, geldiğim günün akşamı ve hemen ertesi gün erkenden işe koyulmama önce itiraz etmişti ama işlerden o denli bunalmıştı ki benim severek, isteyerek yaptığımı algılayınca da çok sevinmiş, ısrarıma peki deyip, gitmişti. Zaten çok küçük yaşlarımdan beri katılırdım üretime. Çocukken örgü şişine geçirilmiş bobinleri tutardım, "teze"denilen çıkrıktan biraz daha farklı tahtadan aygıtlarda bunları yeniden çile yapan ve akşamları yaptıkları çilelerin gramına göre yevmiye alan çoğu mahallemizden oluşan genç kızlara ve kadınlara. Sonra tel kücüleri geçirirdim demir çıtalara. Bütün bir yaz saatlerce uğraşmıştım bu tel kücülerle. Biraz daha büyüyünce yer bezlerini, "torşon"ları (tabak bezi) yiviler, "dürer"dim. Annem, abim, bazen de babam yerde dürerlerdi. Benim masada dürüşüme önce itiraz etmişlerdi ama ben diretince seslenmemişlerdi. Birkaç yıl sonra da "hakikaten masada dürmek daha rahatmış" diyerek annem de masada dürer olmuştu malları. Dürme işinden başka, sabahları erkenden kalkar, yaz bir kış bükülü bezleri kasserden çıkarır, yıkar, yumuşatmaya atar sonra da belime kadar ıslanarak teknede yıkar ve evimizin "sofa" denilen salonundaki tellere asardım. O zamanlar bir üzülmüş gibi gelirdi bana tüm bu işler. Öyle ya oyundan veya okuyacağım bir kitaptan, dergiden veya gideceğim bir arkadaştan beni alı koyar, saatlerce beni bir yere mıhlardı. "İş" denilen bu umacı hiç bitmez her gün her mevsim değişik görünümlerle var olurdu. Demin de anlattığım gibi ya daha çok yazları yedi sekiz kadın ve genç kızdan oluşan tezelerin başında fabrika artığı bobinleri kelepler haline getiren grubun ihtiyacına göre işe koşulurdum, ya da günlük yaşamımda her zaman benim yapmak zorunda olduğum görevlerimi oluştururdu bunlar. Koca çuvallardan aşağı odaya boşaltılan

bobin dağı arasından birbirini tutan bobinleri bulup çıkarmak, bobinleri çıkmış, bizlerin "sülük" dediği parçaları şişlere geçirip, saatlerce kıpırdamadan tutup,sarılmasına yardımcı olmak ya da ucu kaçmış bobinlerin iplerinin ucunu bulmak, "kösmüş" bobinleri, elimde yumak haline getirmek. Ham iplik toplarını taşımak, ya da onların beyazlatılıp, haşıllanmasından önce açılıp, kelepleşmesini yapmak. Evde iplik "gasserlenip, haşıllandığı" veya boyandığı zamanlar ipliklerin mengenede sıkılmasına veya sırıklara asılmasına, kuruduktan sonra toplanmasına yardım etmek. Çağcılara iplik ve çağları boyumdan büyük selelerde veya çuvallarda sırtımda götürüp, sarıldıktan sonra çağcıdan alıp getirmek. Malların dürülmesine, paketlenmesi ve ambalajına katılmak. Bir de buna ek olarak ev işleri vardı tabii. Neredeyse on yaşımdan beri bulaşığı o zamanlar "abdesliğimiz" olmadığı için hem de yerde, çömelerek yıkar, evleri sarı süpürgeyle süpürürdüm. Hele, o zamanlar küçük küçük taşlardan oluşan evimizin girişini süpürmek işkenceydi. Neyse daha sonraları oraya "çimento döktürüldü" de süpürmenin işkence olması son buldu. Annemin Ankara'ya gittiği zamanlar yemek de yapmak zorundaydım. Dedim ya bütün bu işler bir zül gibi gelirdi o zamanlar. Kaytarmama, bırakıp gitmeme, "yapmayacağım" dememe olanak yoktu. Bulduğum yöntem hiç itiraz etmeden bu "iş"leri bir an evvel yapıp, bitirip,asıl yapmayı istediğim şeylere koşmaktı. Nereye koşmak? Pekos Bill,Tommiks,Teksas dergilerine, Pazar ve Yelpaze Mecmualarına, çeşitli tefrikalara, kitaplara...Ya da mahalleye arkadaşlarımla oynamaya... Yazları onlar bağlara göçtüğünden kimselerin olmadığı inle cinin top oynadığı sokakları hiç sevmez, bu kez de çarşıya esnafların yanına koşardım. Çoğu zaman onlara yardım eder, o işlerin inceliklerini öğrenmeye çalışırdım. Esnafın ordaki işler hiç de zül gelmez, severek, eğlenerek bazen ekmekçilik bazen kahvecilik, bazen manifaturacılık yapardım, oysa bizim evdeki işlerden bunalır, yüksünürdüm. Ama daha sonraları, lisede felsefe hocamızın emek vermenin nasıl bir değer olduğunu anlatmasından sonra, severek yapmaya başladım bu işleri de. İşleri böylesi bir istek ve sevgiyle yapmak kendime çok iyi gelmişti. Bendeki değişikliği annem fark eder, üstünde konuşmazdı ama memnun olurdu. Bundan öte ikimizin ilişkisini de olumlu etkilemiştir bu "işleri isteyerek yapmak". Elbette babamla ilişkimize de olumlu etkileri oldu. Sosyalist olduktan sonra ise büsbütün severek ve isteyerek

yapardım artık bu işleri. Bu kez de annem yaptırmak istemez, "üniversite bu kolay değil ki" deyip, derslerime çalışayım isterdi. Ama ben ona, hem ders çalışabileceğimi hem de belli sürelerde iş yapabileceğimi kabul ettirirdim. İşte Antalya'dan bu gelişimde de sabahleyin erkenden kalkıp, ısmarlanan malların neredeyse yarısından fazlasını dürdüğümü görünce şaşırmış, sevincini nereye koyacağını bilememişti. "İşin hemen hemen hepsini yapmış, bana yapacak bir şey bırakmamışsın nerdeyse kızım" demişti ve Denizli'ye gitmesini "canı gönülden" istediğimi algılamıştı.

Evimizin sağlığa aykırı olduğu meselesine gelince. Bu gün böyle düşünmüyorum Sinancığım. Tam tersine son derece sağlığa uygun yapıldığına inanıyorum. Elbette Buldan'ın başka yerlerinde izbe, karanlık, merdivenlerinden çıkılması zor evler için aynı şeyi söyleyemem. Ama bizim ev bir kere ahşap ve olağan üstü havadar. Yazın sıcağı ile baş edebilecek denli akıllıca yapıldığı üstelik de güzel yapıldığı kanısındayım. Zaten korunmaya alınan evlerden şu anda. Yani ne yıkabilir, ne de mimarisini değiştirebiliriz. Her odanın ocağı oluşu eve epey tarihsel bir karakter kazandırdığı gibi havadar oluşuna da katkıda bulunuyor elbette. Benim çocukluğumda annemle babamın yatak odasındaki ocak kışın yakılırdı. Sonra her odaya odun sobası kurulur oldu ve ocakların yakılması son buldu. Yalnızca mutfaktaki ocağın kullanılması gene sürüyordu. Sonunda tüp gazlar çıkınca o da yakılmaz oldu. Ancak yufka filan yapılacağı, ya da büyük çamaşıra kalkışılıp da benim "Ümmü hala" dediğim, Hattatlar ailesinin "evlatlığı" çamaşırlarımızı yıkamaya geldiği zaman yakılır, ocağa kazan "vurulur", çamaşırlar tursille kaynatılır, kar gibi yapılırdı. Velhasıl o sıralar evimizin sağlığa aykırı olduğu kanısına nereden vardıysam!. Büyük şehirlerin konforlu evlerinin sağlığa çok daha elverişli olduklarını mı sanıyordum ne? Kalorifer medeniyetinin rahatlığına rağmen insanın derisini ve genzini kuruttuğunun henüz farkında olmadığım apaçık Sinancığım.

Derken mektubumda radyo programlarına geçiyorum, tabii tarih gene mektubun başında da yazdığım gibi 4 ya da 5 Mart 1968:

"Bu radyo çıldırıyor... Bir program ki içinde şöyle sözler geçiyor: "Böylesine haktan ve halktan yana bir düşünür" "Emperyalizme ve Faşizme (dünyayı ezen o sıralar) karşı gelen bu düşünür mutluluğu bireycilikten kaçınmak ve mutluluğumuzun

başkalarına bağlı olduğunu söylüyordu. İşte böylesine halktan ve haktan yana bir düşünürün anısına biz de bir halk ozanımızla cevap verelim" Ve arkasından Âşık Veysel.. Daha sonra Fazıl Hüsnü Dağlarca. Dünyaya türk şiirini götürüyor. (Hem ABD de hem Sovyetlerde) Ve bir şiir Dağlarcadan... İşçi, el emeği geçiyor içinde... Ve:

"Yüreğin ölümsüzse bıçağın yeri kalmaz"

Arkasından bir Latin Amerika Küba ihtilal türküsü: Guantanamera... Sonra Fazıl Hüsnü'nün nasıl şiir yazdığı... Sonra da düzenli olmak üstüne kadınlara iki çift laf. (Bu programı vallahi billahi Nuri'nin (Çolakoğlu) karısı hazırlıyor... Kadın saati bu... Bana da kadınlar neden utanmalı, neden utanmamalı konulu bir konuşma yaptırdılardı. Vay kafir kız... Araya sıkıştırıyor işte.) Sonra bir türkü... "Dost dostan ayrılmayınca kadrini bilmez imiş". Bu türkünün fikrine pek katılmıyorum ama güzel türkü.

Elbette senin kadrini yanında olduğum zaman da yani ayrı olmadan da bildiğimi ve her zaman da bileceğimi dolaylı yoldan anlatmaya çalışıyorum. Türkünün fikrine katılmayışımın altını bu nedenle özellikle çiziyorum. Radyo programlarına gelince...

Gerçekten de Nuri Çolakoğlu'nun karısı Ayşe gayet güzel programlar hazırlıyordu o sıralar. Nuri kişisel olarak arkadaşlık ettiğim, görüştüğüm biri değildi ama onu Siyasal Bilgiler'den tanırdım. Sosyalist olmak, bizim saflarda olmak kişisel olarak görüşülmese bile hepimizi sanki arkadaş yapardı o zamanlar. Dönemin ruhu böylesi bir kollektif duyguyu hep üretirdi. Ayşe'yle de o tanıştırmıştı elbette beni. Daha sonra, olayların akışı, çeşitli "fraksiyon"lara savrulmalarla hemen hemen hiç görüşememiştik onunla. 12 Mart sonrasında da rastlaşmamıştık hiç. Ancak Avrupa'da, Londra'da karşılaştık 12 Eylül döneminin ikinci mi üçüncü mü yılıydı ne? "Türkiye'de Demokrasi" konulu bir toplantıya katılmak üzere Londra'ya çağrılmıştık. Bizlerin çağrılmasını sağlayan işçinin sesiydi. Ve 12 Mart döneminden beri görmediğim bazı arkadaşları da o zaman görmüştüm. Yörükoğlu adıyla tanınan Nihat Akseymen'i, Merih'i, Vatan Partisi'nden tanıdığım Engin'i... daha başkalarını. Türkiyede Demokrasi olmadığını anlatmak üzere epey davetli vardı. Nuri Çolakoğlu BBC'de çalıştığı için, onun adına izlemeye ve görüntülemeye gelmişti toplantıyı.

Çünkü toplantı Londra Belediye Reisinin de katıldığı resmi bir toplantıydı ve basının geniş ilgi alanı içindeydi.

Yıllardır görmediğim birçok tanıdıkla, o yıllar Avrupa'da karşılaşmak, üstelik ummadık tesadüflerle karşılaşmak, hem sevindirir hem de hüzünlendirirdi beni. Sevindiridi; yıllar sonra da olsa arkadaşlara, tanışlara rastlamak hoş bir şeydi elbette; hüzünlendirirdi; faşizmin birçok siyasiyi sürmeyi başarmış oluşu gerçeğini, her karşılaşma bir kez daha vururdu kafama ve cız ederdi içim. Sürgünlüğün kahrı biraz daha büyürdü. Sürgündeki siyasilerin bu denli fazla oluşu, faşizme karşı verilen uğraşlar 12 Eylül sonrasında yurtdışını neredeyse Türkiye'ye dönüştürmüştü. Tüm örgütlerin merkezleri, karar organları hemen hemen yurtdışındaydı. Ülkede yapılamayan siyasi tartışmalar, yurtdışında yapılabiliyordu. Bu faşizme karşı mücadelenin örgütlenmesini, platformların oluşturulmasını sağlasa da, sürgünlüğün kahrının koyulaşmasını engelleyemiyordu elbette. Kimlerle, kimlerle karşılaşmadım ki? Saymakla bitmez.

Zürich'te karşılaştığım ilk 12 Eylül sürgünü Mehmet Filiz idi. Çok somut bir dava yoksa Türkiye'ye dönmesini sağlık vermiştim kendisine. Ondan iki üç ay önce geldiğimden, biliyordum onu nelerin beklediğini, sürgünlük denilen acının yoğunluğu dile gelir gibi değildi. Elimde olsa ben hiç düşünmez, geri dönerdim ama mecburdum. O ise ele geçen Vatan Partisi Kongresi'nin bantlarının yol açacağı davanın nereye ve kimlere kadar gideceğini kestiremediği için gelmişti. Yoksa çoktan partiden ayrılmış, Ankara'da sürdürdüğü yayın evi de kapanmıştı. Zaten karşılaşmamızdan çok kısa bir süre sonra da dönmüştü gerçekten İstanbul'a.

1981'in sonbaharında bana gökten bir armağanmış gibi gelen ikinci rastlaşma ise faşizme karşı 20 bin kişinin katıldığı Duisburg'taki yürüyüşte olmuştu. Sabiha ile karşılaştığımızda birbirimize öyle bir sevinçle sarılmış, ellerimizi bırakmayıp, ağlamaya başlamış, onun yanındaki çocuk, duruma hayretle baka kalmıştı. Sabiha onun Ulaş olduğunu söyleyince bu kez "ah Ulaş'cığım, bu kadar büyüdün ha!" deyip onu tekrar tekrar bağrıma basmıştım . Bizdeki ve durumdaki olağanüstülük Ulaş'ı çok etkilemiş o güzelim lacivert gözlerini kocaman kocaman açarak, merak ve heyecanla: "Anne kim? Anne kim?" diye tekrarlıyor, sorusuna cevap vermeyen halimizi izliyordu. Biz kim bilir kaçıncı kez sarılıp, yeniden yürüyüşün akışına katıldığımızda bir annesi bir ben alarak

sözü, Ulaş'a anlatmaya çalıştıktı kim olduğumu? Zaten o yürüyüşte pek çok başka arkadaşa ve tanışa rastlayacaktım.

Bazı tanışlarla ise ayrı siyasi örgütlerden olduğumuzdan ve köprülerin altından da epey sular aktığından, karşılaşıp görüşmek istememiştik. Atilla Keskin bunlardandı. Çok çok sonraları görüşüp, konuşmuşuzdur Atilla Keskin'le... Bazıları ise 12 Mart'tan beri buralardaydı ve çeşitli işlerde çalışıyorlardı, görüşmek istediklerini ulaştıranlarla görüşürdüm. Bazen bir siyasi tartışma toplantısında, bazen bir Avrupa şehrinden diğerine giderken yolda, bazen ben trenin içinde, yıllar öncesinin bir arkadaşı istasyonda öyle birbirimizi tanır hayretten baka kalırdık. Gece yarılarına kadar süren tartışmalar, tüm örgütlerin eylem birliğini sağlama çabaları içinde bu eski tanışıklıklar ve dostluklar eriyip gider, içimde hüzünlü bir tortu bırakırdı... Sana '68'lerde yazdığım mektupta adı geçtiği için değindim bu konuya ve elbette Nuri Çolakoğlu'na... Sürgünde tüm karşılaştıklarımın bir listesini çıkarıp, onlardan söz etmeye kalkışsam, -belki yeri geldikçe gene değineceğim bazılarına –ipin ucunu kaçırmış olurum. Bu nedenle şimdilik bu kadarla yetinip gene 1968'lerde yazdığım mektuba ve o günlere döneyim.

Sana Buldan'dan yazdığım o gün, bir süre daha tabak bezlerinden, yer bezlerinden dürüp, öğle yemeği için sofrayı kurdumdu. Babamla yemeğimizi yemiş, o sedire uzanınca, düzineleri tamamlamış, sana yazdığım mektubumu sürdürmek için, yukarıya, yatağımın bulunduğu misafir odasına çıkmış, sobayı yakmıştım. Oturma odasında babam kestirirken onun yanında rahat rahat yazamazdım:

"Saat 13.30
yemekten sonra

Görüyorsun sana mektup yazmıyorum da günce yazıyorum. "Dost bir Şirin'in Evrak-ı Metrukesi" diye oku dur. Kâğıtlardan da anlaşıldığı üzere her hangi bir yerde ve zamanda yazılıyor. Dinlendiriyor beni. Şimdi zaten paydos vaktim. Babam uyuyor. İncecikten bir yağmur yağıyor. (Meteoroloji haberlerini vermeden de içim rahat etmez..İlle havadan söz edeceğim. Havadan sudan konuşuyoruz işte).

— Ee nasılsın mirim? İyisindir inşallah.

— Bendenizi sorar iseniz hamdolsun iyiyim.

(Yazdığım şu iki cümleyi hiç beğenmedim. Mektubumun bütünlüğünü bozdu. Neylersin olacak artık, yırtıp atayım mı yani. Hem bir mahmurluk çöktü üstüme. Uykum mu geldi ne, sabahın 5' inde kalktım. Dinlenince fark ediyor insan.) Evdeki halim bir ömür: Ayağımda yamalı bej çoraplar. Pijamam, sonra anamın mavi bir basması, sabahlık niyetine... Üstüne bej bir ceket ama göreceksin.. Çengelli iğne ile tutturuyorsun yakasını. Fakat çoraplarımla asorte! Bu ünlem cümleye ait değil sadece yanındaki kelimeye aittir. -Bilginize sunarım Sinancım- Saçlarımı arkadan ördüm. Korkunç rahat bir kıyafet. Bazı rahatsız bayanlara tavsiye ederim. Tam bu noktada gazeteler geldi:

"Allahsız komünistleri Müslümanlar ezecektir" Allah Allah...

"Azgınlara son ihtar. Ya tam susturacağız. Ya kan kusturacağız" Bak sen...

"Kızıl Tahrikçiler sizi sağır sultan bile kurtaramaz" Şiddetli alkışlar...

"Vatan hainlerine vatan şairi diyenler kahrolsun", "Nizamı değil, kafanı değiştir", "Tipli tipsiz, bir avuç ipsiz", "Stalin'in çocukları", "Haykırıştan yumruğa", "Tek yol İslamdır"

Heyyt keyfim arttı doğrusu. Daha yazayım mı? Ne olur yazayım; bak işte bir inci daha: (okumuşsundur ya bir de benden dinle) "Mao'yu bizden sorun" "Zafer Allah'a inananlarındır". Son fikr-i ikazlarını(!) yapıyorlarmış... Sıra fiili ikaza gelmiş. "Sırası batasıcalar" derdi babaannem olsaydı.

Şimdilik hoşça kal... Paydosa paydos. Selam. Sevgi. Haber.

Bu da İmza

Şirin

Not: Çetin'in yazısına ne dersin?"

4 Mart '68'de Çetin Altan'ın *Akşam* gazetesindeki köşesinde ne yazdığını hatırlamıyorum ama gazetede yer alan sloganlarını aktardığım mitingin, Milli Türk Talebe Birliği'nin öncülüğünde, Komünizmle Mücadele Derneği'nin birçok şubesiyle, milliyetçi derneklerin katıldığı Taksim Meydanı'nda yapılan "Şahlanış Mitingi" olduğunu biliyorum. Ve ben bunları Buldan'a gazeteler

öğleyin geldiğinden, ancak yemekten sonra okuyabiliyor ve sana aktarabiliyordum.

Çetin'in yazısına ne dersin? Sorusuyla bitirdiğim mektuba bir de şöyle bir not koymuşum:

"Kâğıdın başı. En önce okunması..."

Bir diğer not ise şöyle:

"Not: Aşağıdaki satırlar bir kitabın sayfalarından aynen buraya aktarılmıştır. Kitabı geldiğimde özünüze takdim edeceğim, şimdi okuyup, bitirmedim. (Aydınlar ve Toplum. (Gramsci) Gramski. Çan yayınları.)

Leyleği havada uçarken (!) görmüşsen gene yollara düşersin (Aydın'a gidiyorum). Ve kâğıt, defter vs. almamışsan yanına, bir de arkadaşına yazmak istersen, mecbur boş bulduğun yaprağına yazarsın kitabın. Öylesine yeşillik - zeytinlik, incirlik, portakallık-yerlerden geçiyorsundur ki hayran olursun. Portakallar turuncu turuncudur, tam onların arasında pembe çiçekleriyle bir ağaç duruyordur. Ve incir ve kırmızı bakır ve demir. Biz devrimi bunlarla yapacağız ve de türkülerimizle. Shell... Shell... Shell... Sarmış bütün güneyi ve Ege'yi. Daha çok vuruyor kafana kafana: Devrim... Devrim lafını.

İşte gayri bu kadar. Haykırış mitingleri vs. Olsun. İt ürür kervan yürür ve de bu kitabı okur iken beni aklına düşür.

Şirin
6 Mart 1968"

Neredeyse kırk yıl önce kitabın boş sayfalarından birine yazdığım bu mektup bana neler neler düşündürdü bilsen Sinancığım. Düşün diğer mektuplarımızı ve kitaba yazılmış bu mektubu da hem 12 Mart'ın hem de 12 Eylül'ün gazabından kurtarabilmiştim. Bir arkadaş da yıllar sonra onları saklayıveren arkadaştan alıp ta buralara kadar getirmişti. Mektuplarımızı saklarken daha kolaylık olsun diye kitaba yazdığım bu sayfayı kestim, mektuplarımızın arasına koydum. Kitabı da Avrupa'da yavaş yavaş edindiğim kitapların arasına. Ne oldu, kim istedi de kitabı okuması için vermek zorunda kaldım? Hatırladığım geri getireceğinden emin olduğum biri oluşuydu. Ama geri gelmedi ve şimdi yok kitap. İstanbul'da eski kitapçılarda aradım bu kitabı, bulamadım...

O gün otobüste bir okuyup, bir sana boş bulduğum sayfasına yazıp duruyorken, kitabımın başına bunların geleceğini tabii hiç bilmeksizin, bazen de onu kapayıp, pencereden akıp giden bahara, nereye sığdıracağımı bilemediğim bu diriliğe bakıyor, Gramsci'den okuduklarım üstüne düşünüp, özümsemeye çalışırken, kitaptan ne gibi dersler çıkarmalıyım diye kendime soruyor, kararlar alıyordum. Sonunda Aydın'a varmıştık. Çarşı içi ve çevresi oldukça değişmişti ama, yolların planı hemen hemen aynı kalmıştı. Çocukken bana daha uzun gelen bu yollardan hemen bir çırpıda geçiverip, Hilmi amcamın evine ulaşmıştım. Hilmi amcam öldüğünden, çok sevdiğim, Zübeyde yengeme baş sağlığına geliyordum. Son kez altı-yedi yaşındayken bıraktığım Aydın'daki amcamın evine, yirmi iki yıl sonra gitmek garip bir duygu oluşturmuştu içimde. Yitip gidişin bilincine varışın uyandırdığı burukluğa, çocukken daha büyükmüş gibi gelen evin pek de öyle büyük olmayışına duyduğum hayret karışıyordu. Hemen girişteki mangal devirdiğim oturma odasının büründüğü sessizlikte de hüzünlü bir şeyler vardı. Amcamla karşılıklı oturduğumuz pencere önündeki sedir; onun ben öksürünce "at şu öksürüğü pencereden dışarı" deyişi, benim: "Atıyorum; atıyorum amcacığım, yeniden girip geliyor kapıdan" deyişim. Amcamın buna kahkahalarla gülüşü. O kahkahaların artık olmayışı... Çocukluğumun Aydın'ını o kısacık sürede arayıp bulma telaşım. Sokaklardaki ve çarşı içindeki değişikliklerin çarpıcılığı. Yengemle o günleri hem gülüp, hem ağlayarak, yad edişimiz, onun artık orta yaşlılığın sınırlarını aşmaya başlayışı, sevgisindeki hakikilik... Bu duyguları ve oraları '68 baharındaki o günde sana yazmak geçti mi geçmedi mi aklımdan hatırlamıyorum. Senin anne tarafından Aydın'la bağlarının olduğunu o sırada biliyordum elbette ama, o günlerde bu ilintinin anlamı hiç de şu satırları yazdığım sıradaki gibi değildi. Üstelik bazı ayrıntıları da çok sonraları edindim. Hele bazılarını dedim ya topluca bana getirilen mektuplardan çıkarabiliyorum şimdi.

Aydın'daki değişikliklerden annen de söz ediyor Temmuz 1952'de babana, Nevşehir hapishanesine yazdığı mektubunda. Bense tam da onun değiştiğini söylediği bu '50'lerin Aydın'ını arıyorum o '68 baharında.

Annen mektubunu babasının yani senin Cemal dedenin yazıhanesinde yazıyor. Kuvay-ı Milliye'ye katılmış, Aydın'daki evde askere elbiselerin dikilmesini, efelerin bir çoğuyla da toplantılar

yapılmasını sağlamış, Cumhuriyet'ten sonra İstiklal Madalyası almış ve önce yargıçlık sonra da avukatlık yapan babasının yazıhanesinde. Mektuptan anlaşıldığına göre, bu yazıhane onun ölümünden sonra yok pahasına satılmış. Ama o zamanlar Aydın'da doktorluk yapan kardeşi, yani senin Orhan dayın o yazıhaneyi kiralamış anlaşılan ve kendisinin muayenehanesi yapmış. Annen de mektubunu, babasının masasına oturup garip, duygular içinde yazıyor, yitip gidişe, babasının artık olmayışına, başka şeylere duyduğu hüzün belli belirsiz sezilirken, sevinç de algılanıyor mektubundan :

"4 Temmuz 1952

Canım Adnancığım,

Şimdi şu anda nerede olduğumu bilsen... Orhan'ın muayenehanesinde. Yani babamın yok pahasına satılan eski yazıhanesinde. Garip bir şekilde de onun yerine oturmuş bulundum.

Dün dörtte Aydın'a geldik. Hepsi istasyonda idiler. Anacığım nasıl zayıflamış, küçülmüş bilsen. Hani hatırlar mısın, şu İstanbul'a geldiği zamandaki gibi. Ağladım haline. Aydın'a geldiğime pek memnunum. Anacığımı çok özlemişim. Oğlanların saadeti görülecek şey. Su başında, bahçede nasıl saadet duyuyorlar bilemezsin.

Yozgat'tan ayrılacağım saatte oğlanların kitaplarını, Aydın'a gelince de mektubunu buldum. Öyle sevindim ki. Hele çocukların kitaplarına bayıldım. Ne güzel düşünmüş ve yapmışsın. Çocukların da hoşuna gitti. Ama onlar asıl birkaç sene sonra daha çok şevkine varacaklar.

Şimdi muayeneden çıktım. Yumurtalık iltihabı, böbrek hassasiyeti ve safra kesesi hassasiyeti, sinir za'fı filan gibi nimetler bulundu. Yarın idrar tahlili yaptıracak Orhan. Ama umumiyetle "demir gibisin 100 sene yaşatır bu bünye seni" diyor.

Aydın çok değişmiş ve güzelleşmiş. Epey de inşaat var. Bizim ev harap ama bahçe ve manzara pek güzel. Önünde yüzme havuzları ve kabinleri var. Suyu bizim bahçeden akıyor. Yalnız bu sene sularda kolibasili olduğu için müsaade edilmiyormuş.

Dünden beri boyuna senden bahsediyoruz. Hep aramızdasın. Buradaki umumi kanaat de senin tamamen sebepsiz yere yattığın. Nedim'in işi iyi. Artık davalarını iyi takibediyormuş. Çocuklar hepsi aslan gibiler. Ayşe annesinin yanındaymış, henüz onu görmedim.

Ayla genç kız olmuş adeta. Boyu bana yakın. Kendi çocukluğumu hatırladım. Sana uzun ve havadisli mektup yazacağım. Kararımdan daha uzun burada kalmak tasavvurundayım. Senin çıkmandan bir iki gün evvel İstanbul'a döneceğim. Kararımda her hangi bir değişiklik olursa yazarım yine sana. Anneciden de yazacağım. Burada en büyükten en küçüğe kadar hepsinden sevgi selamlar. Oğlanlarla birlikte hasret ve sevgi ile gözlerinden öperiz canım Adnanım.

Nazife Cemgil"

Annenin mektubunda sözünü ettiği Nedim dayının kızlarından Ayşe'yi yıllar sonra yeniden ancak Taylan'ın düğününde gördüm, düşün artık aradan geçen zamanı Sinancığım. Ama Ayla hasta olduğu için gelememişti. Ve Ayla geçen yıl kanserden öldü sevdiğim. Annenin bu mektubu yazdığı yıllarda ayrılmışlar mıydı acaba dayınla yengen? Onun için mi acaba "Ayşe annesinin yanındaymış" diye yazıyor Nazife annem? Ankara'ya ta o zamandan mı yerleşmişlerdi acaba? Yoksa Nedim dayın CHP'den Aydın Milletvekili olunca mı gitmişlerdi onlar da Ankara'ya? Her neyse. Ama siz çocuklar bütün bu karışıklıklara aldırmadan gülüyor, bahçede oynuyor, gezmelere gidiyor, sonra da babanıza mektuplar yazıyorsunuz:

Evet Sinancığım 1952 yılının Temmuz ayında yazdığın anlaşılan tarihsiz mektubunda:

"Babacığım,

Sen nasılsın, biz iyiyiz. Sen de Aydın'a gelsene. Biz burda 20-23 gün kalıp, geleceğiz. Sen İstanbul'a ne zaman geleceksin? Hatice teyzem her gün denize giriyormuş. İstanbul'a gidince biz de gireceğiz.

Ellerinden öperim.

Sinan"

diyor, babanı da Aydın'a çağırıyorsun. Çünkü artık babanın tahliyesine çok az kalmış, günler iple çekiliyor. Yalnız siz değilsiniz elbette günleri iple çeken. Onun nasıl bir sabırsızlıkla bunu

yaptığı içerdeyken kendi elleriyle hazırladığı iki ayın bir karmasını içeren takviminden belli. Başlık olarak ay adlarını kullanmamış. Kocaman bir *SON AY* yazısı ve altına Nevşehir Cezaevinde 1952 diye yazmış. Her geçen güne bir çarpı işareti konulmuş. Cumaya denk gelen ve Haziran'ın 27'si olan kareye oldukça büyük rakamla 1 diye yazılmış. Hapisteki son 30 günü 26 Temmuz'da dolduğundan, otuzun altına *SON*, diye yazılmış ve 27 Temmuz karesinde ise *KURTULUŞ* yazısı okunuyor. Artık Temmuz'un 29'undan sonraki günler yazılmamış bile. Ve en alta bir çizelge yapılmış:

Sultan Ahmet Cezaevi:	29.7.1950 – 1.8.1950
Ankara Askeri Cezaevi:	2.8.1950 – 7.12.1950
" " "	30.12.1950 – 7.4.1951
	8.5.1951 – 28.5.1951 Tutuklu
Üsküdar Cezaevi:	3.1.1952 – 7.2.1952
Sultan Ahmet Cezaevi:	7.2.1952 – 27.2.1952
Nevşehir Cezaevi:	29.2.1952 – 27.7.1952 Hükümlü

Bu tek yapraklı kendine özgü takvim, yıllar sonra gözlerimi yaşarttı. Sen de görmüş müydün acaba Sinancığım bu defteri, içindeki çini kalemle yapılan resimleri ve bu Son ay takvimini? İşte cevabını asla alamayacağım bir soru daha. Ve o günlerde yazdığın diğer bir mektubundan ötürü de yanıtlanamayacak bir sorum daha var sana:

"Çok sevgili babacıgım,
sen nasılsın biz iyiyiz Nevşehirde havalar nasıl? Burada havalar çok sıcak geçiyor. Biz geçen gün ılıca başına gittik. Bir hafta sonra kuş adasına gideceğiz orda deniz varmış. Ben hastalandım.
Ellerinden öperim

Sinan"

Rumuz Cemgil doğduğu gün

1358 Rumi | 1361 Hicri
Temmuz | Recep
8 | Hızır günü 76 | 6

Saat 12.57 Resmi 1942

TEMMUZ

20

Alafranga | Alaturka

PAZARTESİ

Hararetin şiddeti

Dumrul Cemgil'in doğum gününden takvim yaprağı

Mektubunu, yeni yeni öğrenmeye başladığın el yazısı ile yazmışsın sevdiğim. Sözünü ettiğin hastalığın neydi acaba? Artık kimseye sorup öğrenemem. Ve işte bu soru da cevapsız kalacak... Bense '68'in Mart'ında Aydın'da bütün bu ayrıntılardan habersiz, yengemle konuşuyor onun "hiç olmazsa bir hafta kal" ısrarlarıyla baş etmeye çalışıyordum. Dumrul'un da Aydın'da doğduğunun ne o günlerde ne de sonraki günlerde farkındaydım. Annenin 1952'lerde yazdığı mektubunda sözünü ettiği, Yozgat'tan ayrılacağınız sırada ellinize geçen, babanın hem sana hem Dumrul'a ayrı ayrı kendi elleriyle yaptığı defterleri okuyunca ancak fark ettim bunu şimdi. Tabii o defterlere annen "kitap" diyor. *Dumrul'un Hikâyesi* adını taşıyan ve "Sevgili Oğlum Dumrul Cemgil'e (Nevşehir 24.6.52)" ithafıyla başlayan, bu defterin veya "kitabın" çeşitli yerlerine resimler yapmış baban ve şunları yazmış:

"Dumrul'a nasıl ad koymuştuk?

Yıl 1942... Hava cehennem gibi sıcak. Ben işim olduğu için Ankara'da kalmıştım. Nazife Aydın'a gitmişti. Çocuk orada dünyaya gelecekti.

20 Temmuz günü, küçük, basık tavanlı evin içinde meraktan, sıkıntıdan kendimi oradan oraya atıyordum.

Kapı iki kere çalınca. Koştum. Postacı. Bana bir telgraf uzattı. Aydın'dan geliyordu. Acele acele açtım, sevinçle şunları okudum:

"Gözün aydın. Bir oğlumuz oldu"
imza: Lütfiye Müren

Hemen ben de postaneye koştum, şu telgrafla cevap verdim: "Sevgili Nazifeciğim, sana ve minicik oğlumuza uzun ömürler diler gözlerinden öperim."

Ertesi sabah Ankara'dan bir trene atlayıp, Aydın yolunu tuttum. Aydın'a tren akşam üstü gelmişti. Eve gelince bana küçük bir karyolanın içinde yatan ördek yavrusu gibi sarı saçlı bir bebek gösterip "İşte oğlun bu!" dediler. Onu 40 gün önce doğmuş olan Nedim dayısının, ikinci kızı, Ayşe'nin yanına yatırmışlardı. O da kanarya gibi bir kızdı.

Minicik oğlumu kucağıma aldım. Ufacık pembe yanaklarını öptüm, kucağımda sallayıp: "Pış! Pış!" dedim. Öyle sevinmiştim ki... Bebeği kollarımın arasında top gibi havaya fırlatmaya başladım.

Şimdi mühim bir mesele vardı: Çocuğa bir ad bulmak. Ben gelmeden doğar doğmaz, göbek adını ebesi "Ahmet" koymuştu. Ama bir de asıl ad lazımdı. Ben lise talebesi iken Dede Korkut Masalları diye bir kitap okumuştum. Onda bir baba yiğitin çok hoş maceraları anlatılıyordu. Deli Dumrul adındaki bu kahraman hem çok cesur, hem de çok iyi kalpli idi. Hastalara acır, onlara yardım edermiş.

Bu kitabı okurken kendi kendime: "İleride bir oğlum olursa adını Dumrul koyacağım" demiştim. İşte biz bebeğin baş ucunda annesiyle bir ad düşünürken ben birden: "Buldum, oğlanın adını Dumrul koyalım!" dedim. Annesi de bu adı çok sevdi, hemen koştu bütün ev halkını çağırdı. Ve böylece ilk çocuğumuzun adı Dumrul oldu. 20 gün sonra Bay Dumrul Cemgil'i sırtlayıp, Ankara'ya getirdik.

İşte şimdi o küçük bebek büyüdü. 10 yaşında kocaman bir çocuk olarak Aydın'a, doğduğu eve gidiyor.

Adnan Cemgil. Nevşehir
18. VI.1952"

Ve Dumrul'un doğduğu, benim o sıralar daha görmediğim Aydın'daki o eve, sana kitaplara mektuplar yazdığım o '68 baharından iki yıl sonra, seninle birlikte geleceğimiz, hele benim de hamile olarak o eve geleceğim aklımın köşesinden bile geçmeden, Aydın'da bir gün kalıp, dönmüştüm.

Bu Aydın faslıyla ilgili benim şimdi düşündüklerime gelince. Ankara'da çocukluğumuzun kesiştiği bir zaman dilimi beni bu gün nasıl daha çok etkiliyorsa, çocukluğunda senin de Aydın'da bulunmuş olman bu gün daha da çok etkileyip, heyecanlandırıyor. Çocukluğumuzun bazı dönemlerinde aynı yerlerde bulunmuş olmak düşüncesi başka bir büyü katıyor sanki çocukluk günlerime. Acaba diyorum anneannesiyle, teyzesi, dayısı veya anne-

siyle Sinan da amcamın manifatura dükkânına geldi mi ki? Elimde ucuna tavuk teleklerinin, der top edilip bağlandığı toz alma değneği ile ha bire toz alışımı gördü mü ki? Dükkân tezgâhının açılır kapanır, benim 'köprü' dediğim ve günde kim bilir kaç kere altından geçtiğim köşesi onun da ilgisini çekti mi ki? Ya da amcamın bana, benim "kocaman para" dediğim, 25'likleri verdiğinde, koşarak yanına seğirttiğim çarşıdaki ve her gün aynı yerde duran şam tatlıcıdan o da şam tatlısı aldı mı ki? Ama ben mangal devirdiğime göre ya kış çıkışında, ya da sonbaharda Aydın'daydım, o ise yaz günlerinde ordaydı, mektubunda havaların sıcaklığından söz ettiğine göre, demek ki karşılaşmadık Aydın'da, ama olsun aynı yerlerde bulunduk ya sen ona bak, diyorum.

Dönüşte, yollarda gene kitabın boş sayfalarına yazmıştım sana, hadi Aydın mektubu böyle kitapta başladı, kitapta bitsin diyerek:

"Dönüş: Sarayköy. Burada bekliyoruz. "Nur Garajı. Hasan Hazır ol" (Tamirat var bekleyeceğiz) Sinan hazır ol: Şirin (Meteoroloji) hava haberleri: Hava sıcak, gök mavi. Ağaçları anlatamam. Uzun sözün kısası: Buralara bahar geldi.

Buldan'a 19 km. var. Çarşamba'nın gelişinden belli bir Perşembe. Tıpkı böyle ve Buldan pazarı. Soygun günü yani. İçim azıcık buruk. Öğretmen arkadaşımın kafasını ayırmışlar gövdeden. Nacakla. Bu işte bir iş var.

Kâğıt gene yok. Mektubun geldi mi ki? Ne kadar istiyorum gelmiş olmasını. Çok uzaktaki, ayağı ameliyatlı, yüreği kavi bir dostun umut ve haber dolu mektubuna ihtiyacım var; selamını , kelamını özledim.

Şirin

"Kitaptaki yazılar burada bitiyor" diye de bir not düşmüşüm.

Aydın dönüşünde kitaba yazdığım mektup biraz kısa olmuştu. Ama ilkokul arkadaşım Fehmi'nin başının nacakla kesilmesi haberi beni üzmüş, düşündürmüştü. Hemen bizim mahalledeki yokuşun üst bitiminde, Hepdedilerin çıkmazındaydı bir ine benzeyen evleri. Son derece fakirdi ailesi ve dört kardeştiler sanırım. Hepsi de sarışın olan bu çocuklar, ser sefil yalınayak dolaşır, hep sümükleri akardı. Bizim sınıfa gelene kadar, onunla pek bir tanışıklığımız yoktu. Onlar daha çok yukarı mahallenin çocuklarıyla oynarlardı. Bizim yokuştan inip, çıktıkça ona rastlar, hatta biraz

da nemrut bir suratla bizim mahallenin çocuklarını kızdırır, yokuşun yukarı başından taşlar fırlatırdı bize. Hatta attığı taşlardan biri de alnıma denk gelmişti bir keresinde. Okul müsameremizin hemen ertesi günü annemle bir yerlerden gelirken yokuşun başından Hikmet'in attığı kiremit alnıma değip, yaralamıştı beni. Aynı sınıfta okuduğum birinin bunu neden yaptığını bir türlü anlayamamıştım. Kiremiti attıktan sonra gözlerindeki kin ve hasedi hatırlıyorum. Ben de kızgınlıkla yokuşu hızla çıkıp, arkasından onu tutmak için seğirtmiştim ama o toz olmuştu. Annem geri çağırmasa ne edip edip onu öbür mahallelere kadar sürüp yakalamayı aklıma koymuştum doğrusu. Annem müsameredeki başarımdan ötürü göze geldiğimi söyleyip, yaramı oksijen suyuyla temizledi, tentirdiyot sürdü. Bir de üzerine ekmek içi çiğneyip, yapıştırdı. Göze geldiğimi söylediği müsamere ilkokul birinci sınıftayken yapılan ve Numune Sineması'nda ağzına kadar dolu seyircilerce izlenen müsamereydi. Neredeyse bütün gösterilerde rol aldığım için çok kutlanmış, çok takdir edilmiştim. Çin Masalı'ndan, Tarih Baba'ya, korodan, eteğine kelebekler işlenmiş elbiselerimizle oynadığımız, ronda kadar hepsinde yer almıştım. Daha doğrusu yer almak zorunda kalmıştım. Çünkü kendi isteğimizle değil, öğretmenlerin seçimiyle yer alırdık. Hikmet gibi daha pek çok arkadaş yer alamamıştı. Sınıfımızın altmış kişilik bir sınıf olduğu düşünülürse... Hikmet sınıfta, boyu kısa olduğundan en ön sıralarda otururdu. Dördüncü sınıftayken aritmetikteki başarısıyla dikkatimi çekmiş, aramız ancak ondan sonra biraz düzelmeye başlamıştı. Sınıfta aritmetiği en iyi olan bir ikimiz vardık. Onun ve başka bazı arkadaşlarımın ilkokuldan sonra okuyamayacak oluşları beni çok üzer, ailelerine yalvarmaya giderdim: "Ne olur okutun" diye, diller dökerdim. Sanırdım ki geri kafalı oldukları için çocuklarını okutmuyorlar. Hem Fehmi'nin ailesine hem de benim yanımda oturan Selahattin'in ailesine onları ikna etmek için gitmiştim. Fehmi'lerin evinde de dokumacılık var mıydı iyi hatırlamıyorum, sanırım evlerinin altında bir el tezgâhı vardı ve ara sıra bir iki yumak dokunduğu olurdu ve evlerindeki fakirlik, beni çarpmıştı o gün ve ağzımı zor açmıştım. Yalnızca Hikmet'in matematikte çok iyi olduğunu, orta okula giderse başarılı olabileceğini mırıldandım ve kendimi dışarı zor attım. Selahattin'lerin evi biraz daha oturulabilir haldeydi ve tertemizdi ve dokumacılık devamlıydı ve o masır sarmak zorundaydı. Açıkça söylemişlerdi gittiğimde

bana. "Ortu Okulu 'ortaokula' filan yollayamayız. Sona masırımızı kim sacek? Hadı masırı musuru başkası sadı deyelim, zaten yollumaya gudretimiz de yok." demişlerdi. "Gudretimiz yok" demek, gelirimiz, paramız yok demekti elbette. Üzülerek ve onu okula gitmekten alıkoyan bütün bu koşullara dehşetli bir öfke duyarak ayrılmıştım evlerinden. Belli belirsiz fark etmiştim ki yalnızca annesiyle babasının onu okutmak istemeyişinden doğmamaktaydı ortaokula gidemeyişi, zorunluluktu ve üstesinden gelinemiyordu bu adı "fakirlik" olan zorunluluğun. Sonunda Selahattin gene de ne yapıp edip okumuş ama ancak, İmam Hatip'e gidebilmişti fakirlikten. Fehmi de ne etti etti, orta okulu okudu ve "leyli meccane" sınavlarını kazandı sanırım, sonra da öğretmen okuluna gitti. Çok sevinirdim okuduğuna ve tatillerde bazen yokuşun orda karşılaştığımızda bir iki satır konuşurduk. Bu kısa denk gelişlerde sezerdim ki, bize yokuş başından taşlar fırlatan öfkeli çocuk gitmiş, yerine çekingen ve içine kapanık bir delikanlı gelmiştir. Ben üniversiteye gittikten sonra artık onu hiç görmüyordum. Evlenmiş, Buldan'ın çevresindeki bir yere ilkokul öğretmeni atanmıştı. İşte o gün otobüste haber verdiler öldürülmüş olduğunu. O gün otobüste duyduğum olaydan sonra, sana yazmayı bırakıp, pencereden uzun uzun dışarı baktım; çocukluğumuzu, onların fakirliğini, öğretmen olmak için verdiği emekleri düşündüm. Böylesi bir ölümü gerektirecek ne olmuştu ki? Kimse bir şey söylemiyordu. Daha sonra olayın ayrıntılarını bir türlü öğrenemedim. Hâlâ daha bilmiyorum nedir, ne olmuştur. Yalnız bunu karısının yaptığını sonradan annem söyledi. Cevabını hâlâ veremediğim sorular o zaman da döndü durdu kafamda. Olasılıkları geçirdim bir bir aklımdan. Bazı olasılıklar ise ürküttü beni, acaba dedirtti. Böylesi olaylarda senaryo bol, yazmak isteyince.

O gün otobüs hem tamirattan ötürü hem de dolsun diye Sarayköy'de epey beklemişti. Eve umduğumdan da geç gelmiştim. Evde dört gözle beklediğim mektubunu bulmuş, dünyalar benim olmuştu. Tabii hemen yutarak okumuş ve daha önce yazıp, kapadığım ama daha postaya atmadığım mektubumun zarfını hemen yırtmıştım; hem mektubunu aldığıma dair bir iki satır yazmalıydım, hem de kitaba yazdığım mektubu da yollamalıydım. Sayfaları kitaptan yırtıp sana gönderemeyeceğim için, onları kâğıda geçirmiş, kâğıdın boş kalan yerlerine de mektubunu aldığımı belirtmek için alelacele bir şeyler çiziktirerek mektubumu artık

yollamaya karar vermiştim. Zaten bunu da belirtiyorum. Ama aşağıdaki satırlar senin mektubunu okumadan okuyanlara önce biraz anlaşılmaz gelebilir. Mektubunda FKF'ye katılma meselesini tartıştığınız olağanüstü kongrenizden, ODTÜ yurdundaki hallerinizden filan söz ediyorsun. Onlara değinip, dediğim gibi alel acele bir şeyler çiziktirmiş, artık zarfı kapamıştım:

"Sinancığım. Sana yazdım bir mektup. Zarfı kapattım. Sonra yukardaki yazdığım satırları (şu satırlar kelimesi nedense güldürüyor beni) hatırladım. Öbür mektupta yazmayı unuttuğum çok şey var.

Sosyalist Fikir Kulübü için kesif çalışmalarından ötürü kutlarım seni. Sonuca ben de çok sevindim. Bu ilersi için iyi sonuçlar doğuracak.. Senden önce İstanbul'daki arkadaşıma gençlik örgütleri üstüne uzun uzun yazmıştım. Bana yazdıklarınla uyuyor birbirine. Haber yollu söyliyeyim kendimden: Şu eleştirilerden üst ve alt yapılıya yüksek sesle güldüm. Bir de tartışma sahnesi, uyumak isteyen çocuk. Satranç taşları, filler, kapitalizm pek hoşuma gitti. Hele senin öfkeliliğine hazırlanmışken kafam... Diyorum ya ferahlık veriyor mektupların bana. Gecenin 10'u. Ankete gidiyorum komşumuza... Okul arkadaşım marangoz Osman'a soracaklarım var. Hoşça kal. Çok çok gül, neşelen. Sevgiler Sinancım.

Not azizim:
Mart kapıdan baktırmaktadır
Kazma kürek yaktırmaktadır
Küstah bir şekilde yağıyor kar.

Şirin"

Gerçekten de kar lapa lapa yağmış, birikmişti. Bizim bahçe duvarının üstüne annemle kardan adam bile yapmış, kar topu oynamıştık. Mektubun beni sevindirmesine çok sevindirmişti ama bir yandan da düşündürmüştü. Sosyalist Fikir Kulübünün FKF'ye o yıl girmemiş olduğunu okuyunca cız etmişti yüreğim. Öyle ya gençliğin doğal lideri olmana rağmen, FKF'nin resmi başkanı olamayacaktın. Bunun getireceği sonuçların hiç de iç açıcı olmayacağını seziyordum. Parti yanlısı kim olacaktı şimdi? FKF başkanı... Aklıma gelen hiçbir isim yoktu. Bu kaygılarımdan sana bahsedememek de ayrı bir dertti. Ama belki de büyütüyorum, diye dü-

şündüm, o sıradaki işime, coşkuma, sevincime gömüldüm. Kapı kapı dolaşıp, TİP Bilim Kurulu için anket çalışmalarımı sürdürecektim.

Mektubumda sözünü ettiğim çocukluk arkadaşım Osman'la birlikte büyümüş, birlikte okula gitmiştik. Hani şu bağlarında birlikte kuş vurduğumuz, dere tepe demeyip dolaştığımız arkadaşım. O gün anket için gittiğimde tabii annesi Züfra teyze de oradaydı. Osman'la çocukluğumuzda çok yakın arkadaşken, büyüdükçe bu yakınlık neredeyse tuzla buz olmaya başlamıştı. Bu canımı çok sıkar, kasabanın insanı boğan gelenek ve göreneklerinin bu arkadaşlığın üstüne de gölgesini düşürüşüne içim burkulurdu. Ben eski arkadaşlığımla konuşmak ister, Osman'sa bana siz derdi. Anket için gittiğim gün de ayni tutumda olduğunu görünce, açık açık, "Neden siz diyorsun ki Osman? Biz eski çocukluk arkadaşıyız, birlikte büyüdük, çok anılarımız var" demiştim. Gülmüş, sevinmiş, biraz da utanmıştı ama... Bazen sen bazen de siz deyip, anket için sorduğum soruları cevaplamaya çalışmıştı. Bizim "Telli Amca" dediğimiz babası bükülü ipliğini babamın verdiği ve Şile bezinin başka bir çeşidi olan, bükülü bezleri dokuyuverirdi son zamanlarında bize. Babam bu beze Fransızların "sıhat bezi" dediğini söylerdi, annem iç çamaşırlarımızı hep bu bezden dikerdi. Osman, babası çoktan öldüğünden, evde annesinin yanındaki tek evlat olarak, yalnızca o tezgâh çukuruna giriyordu, ama o mason usulü değil kendisinin aldığı iplikten çözdürdüğü yumağı dokuyordu. Ve annesi de her zamanki gibi başkalarınca el tezgâhında dokunmuş ipekli üslüklere kasnağında parça başına parasını aldığı motifler işliyor, ipek ağızlıkları geçirdiği küçük elemnesini de yanından hiç ayırmıyor, komşulara oturmağa gittiğinde de hem kasnağını, hem de bu küçük elemneyi birlikte götürüyordu. Başını eğdiğinde gözlerinden düşmesin diye saplarına lastik bağladığı ve başına geçirdiğinde gözünde sımsıkı duran gözlüğünü takarak, büyük bir tefe benzeyen üslük gerilmiş kasnağına bir tahta yongaya raptedilmiş iri tığıyla çabuk çabuk motifler işler, arada bir şey söylemek için durduğunda gözlüğünün üstünden bakar, ya da gözlüğünü alnına kaydırırdı. Artık kasnak makinelerinin yaygınlaşmasıyla üslüklere elde iş yapılmak neredeyse hemen hemen ortadan kalkmıştı ama işte gene de böyle tek tük yapan ve yaptıran bulunuyordu. Çok daha önceleri elde dokunmuş, daracık enli kumaşlar bile elde yapılan silme işlerle bezenirmiş. Bunların ipekleri

ceviz boyasıyla boyanırmış.Yeşil kabuklu cevizin kabukları kaynatılır, ipekler bu tetirli suya batırılırmış. Babam anlatmıştı ve biliyorsun Sinancığım, evlendiğimizde bize böylesi el işlemeli yüzü olan ve kendisinin "el emeği göz nuru" dediği bir yorgan armağan etmişti. "Bunu işleyen eller çoktan toprak oldu" diye de eklemişti. Bilirdi el işlerini çok sevdiğimi. Hatta ben daha seni tanımadığım yıllarda, misafir odasındaki küçük gömme dolapta keşfettiğim, birkaç eski yenin yanında toza batmış, bu yorgan yüzünden arta kalmış kumaştan bir buluz bile diktirtmiştim. Komşumuz Tellilerin Züfra teyzenin kasnakta işlediği işler bizim yorgan yüzünün işlemesi gibi çok ince değildi, "dartı"lara o kadar sık, ince iş gerekmiyordu ama gene de elde, kasnakta yapılıyordu. Çocukluk arkadaşım Osman'ın kendisi marangozluk öğrenmişti. Bana o gün anlattığına göre marangozluktan hayatını kazanabildiğini söyleyemezdi. Bu nedenle Almanya'ya gitmek için müracaat etmiş, çağrısını bekliyordu. Daha sonra gerçekten de Almanya'ya gitti Osman Sinancığım. Ve ben buralardayken de kalp romatizması olduğu için artık geriye dönmeye karar verdi. Duisburg'ta beni ziyarete de geldiler karısıyla. Sonra da genç yaşında öldü hastalığından. Buldan'a daha sonra bir gidişimde karısı fotoğraflarını gösterdi bana. Baktım, deve güreşinde Fehmi'yle 15-16 yaşlarında bir fotoğraf çektirmişler. Bir fotokopisini aldım bu fotoğrafın. İşte iki okul arkadaşımın ikisi de genç yaşlarında göçüp gitmişlerdi. Elbette Osman yalnızca okul arkadaşım değil, çocukluk arkadaşımdı da. Hikmet için bunu söylemek zor.

Tekrar tekrar okuduğum senin mektubun ise artık Ankara'dan yazılmıştı:

"5 Mart 1968, Ankara

Şirinciğim,

Günler, geceler birbirine karıştı. Toplantılar, tartışmalar, kararlar bir sürü iş vesselam. Bu gün ancak bir durak bulabildim. Öğleden sonra uyandım. Uyanmak gerçekten güzel. Uykusuz gecelerden sonra hele bir fırsat bulup uyudun mu... Vaktiyle koştuğum tepelere doğru şöyle bir yürüdüm. Hava hem açık hem kapalıydı, yerler çamurdu, temiz hava, serin rüzgâr falan filan. Hiçbir şey düşünmediğimi düşünüp, birçok şey düşünerek yürüdüm durdum çamurlara bata çıka. Kuş sesi diye bir şey varmış,

çam fidanları güzel olurmuş, toprak mükemmel bir şey... İkinci kez mektubunu okudum yürürken. Epey yol almışım. Üşüdüm, geri döndüm. Tepeden inerken Enternasyonal'i söyledim.

Evet Sinancığım Enternasyonal'in Fransızca'sını bilirdin ve sonradan bana da öğretmiştin. Hatta kendi el yazınla yazdığın bu Fransızca Enternasyonal'i hâlâ saklıyorum.

"C'est la lutte finale/ Groupons nous et demain/ L'internationale sera le genre humain" Daha o zamanlar Türkçe'si çevrilmemişti Enternasyonal'in. Ancak *Ant* dergisinde yayınlandıktan sonra Türkçe'si seyrek de olsa söylenmeye başlamıştı. "Hatta 12 Mart'ta içerde kurduğumuz koroya ben öğretmiştim Türkçe'sini." "Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık / Enternasyonal'le kurtulur insanlık". Enternasyonal'in Fransızca'sı bulunan kâğıdın arkasına yazdığın notlardan tarihin epey sonraları olduğu anlaşılıyor. Alt alta sıraladığın şıklar şöyle:

— Türk Solu
— Aydınlık
— İlk çatlaklar
— İşçi Köylünün çıkması
— Ayrılığın Dev Genç kurultayında ideolojik çıkışı
— İki dergi. Temelde savunulan şeylerin aynılığı
— Aydınlık. PDA. İşçi Köylü. Kurtuluş.Öncü. Devrimci Tip haberleri.
— Oportünizm ve mücadele
ideolojik mücadele
— Bu günkü aydınlıktaki çatlaklar
1. Kurtuluş Savaşı'nın incelenmesi
Emperyalizme karşı mücadele eden örgütlerin deneyleri

Daha sonraki yıllara ait bu notları şimdilik burada bırakıp, yeniden 1968'in 5 Mart'ında Ankara'dan yazdığın ve tepeden inerken Enternasyonali söylediğin mektubuna dönersek:

"Neler oldu bilsen şu son hafta içinde bizim kulüpte. Önce bir yönetim kurulu toplantısı sonra üyeler toplantısı sonra da olağanüstü genel kurul. Sorun FKF'ye katılma sorunuydu. Konuyu önce yönetim kuruluna getirdim, kabul edildi. Üyeler toplantısında bir genel kurul toplayıp konuyu tartışacağımızı ve somut kararlar alacağımızı bildirdim. Ve efendim sonra olağanüstü ge-

nel kurula gidildi. Kimsenin sözünün kısıtlanmayacağını, herkesin ne stratejisi, taktiği varsa ortaya dökmesini, nasıl eleştiri yapacaklarsa açık açık söylemeleri gerektiğini belirttik. Başkanlık divanı filan seçildikten sonra ilk sözü ben aldım. Sosyalist gençlik örgütlenmelerinin birleşmesi gerektiğini söyledim. Böylece daha uyumlu, örgütlü ve güçlü olunacağını, sürtüşmelerin kalkacağını söyledim. Yirmi iki kişi söz aldı. Kimisi girelim dedi, kimisi aman girmeyelim dedi. Neler neler söylendi görsen, ne bireyci laflar edildi.

— Efendim FKF'ye girersek bağımsızlığımız elden gider. FKF de kâğıt ve şarap var.

— Biz de yozlaşırız.

— Biz daha devrimci ve dinamiğiz, dinamizmimizi kaybederiz öylesi bir örgüte girmekle.

— Bizler alt yapıda eylem gösteriyoruz. FKF üst yapıda oyun oynuyor. Aslında bütün bunlar üst yapı içinde oynanan oyunlardır. (Ne demekse) Köylere gidiyoruz biz.

— Bizden Genel Yönetim Kurulu'na iki kişi girecek, ne etkinliği olur ki?

Olumsuz eleştirilerin ağırlığı bağımsızlık üzre. Bir asil Ortadoğululuk ruhu. Bunların yanı sıra çok da olumlu eleştiriler oldu. Parti doğrultusunda hareketin gerekliliği ortaya kondu. Zaten bu konuda katılmayalım diyenler de farklı şeyler söylemediler. Mihriciler bile strateji falan lafı etmediler. Eleştirilere cevap vermek gene bana düştü. Şu boktan Ortadoğululuk gururunun üstüne üstüne gittim. Bağımsızlık falan gibi hikâyelerin demokratik merkeziyetçi bir işleyiş içinde söz konusu olamayacağını, sosyalist örgütlerde disiplin diye bir şey olduğunu daha buna benzer bir sürü şeyi sayıp döktüm. Kendimizi fazla abartmamamızı söyledim. Strateji konusunda bir anlaşmazlık ileri sürülmediğine göre bu birleşmenin getireceği faydaları, örgütlenen faşist güçlere karşı biran evvel örgütlenip, güçlenmek, ortak hareket etmek gereği üstünde durdum. Parti–Gençlik örgütü ilişkilerini falan anlattım. Velhasıl kelam oylama yapıldı. Yetmiş dört kişi katılalım dedi, altmış iki kişi katılmayalım dedi. Ve de tüzüğümüze göre üçte iki çoğunluk sağlanamadığından katılamadık.

Ne olursa olsun sonuç beni sevindiriyor. Hiç olmazsa bir şeyleri kırdık. Örgüt olarak daha bilinçli bir noktaya geldik. Sosyalist

örgütlenmede sağduyuyla hareket etme gereğini anladık, anlamasak bile bir kulağımızdan girdi (öbür kulağımızdan çıkarken bir şeyler kapabilirsek ne mutlu!) Bundan sonra bizim SFK'nın daha bir rayına oturacağına inanıyorum.

FKF'nin kurultayı ayın 22 ya da 23'ünde. Kurultay sonrası FKF yönetimine partili daha dinamik güçler gelmeli. Şimdiki yönetici kadro hiç hatasını kabul etmiyor. FKF'nin gevşekliğini, eylemsizliğini hep kendi dışında gösteriyor. Öyle sanıyorum ki kurultayda güçlü bir muhalefet olacak. Yöneticilerin partiyi kendilerine kalkan etmeleri doğru olmayacak.

Senin kurultaya katılmanda çok yarar olduğunu düşünürüm. Sorunları doğru yorumlayıp, etkili olabilirsin. FKF'nin bu kurultaydan mutlaka sağlam çıkması gerekiyor. Parti çizgisinde, birleştirici olması gerekiyor. En önemlisi üyeleri arasında sağlam bir güç birliği ve dayanışma sağlaması gerekiyor.

6 Mart

Bu gün ilk defa derse girdim. Sinemaya gider gibi bir şey oldu. Hoşuma gitti doğrusu. Ne de olsa bir değişiklik. Stop.

Aynı gün gece

Akşamüstü okulda bir konferans verildi. Türkkaya Ataöv Amerikan harp stratejisinde NATO ve Türkiye üstüne konuştu. Anlaşmaların bizi nasıl bağladığını falan anlattı.

Sana ayrıntılarını anlatmayacağım. Çok iyi bir konferanstı. Gazete habercisi gibi yazıyorum bu satırları. Aslında şimdi sana yazmak istediğim şeyler bunlar değil. Şu satırları yazmağa başladığımda öfkeli bir adam olarak oturdum karşına. Açıkçası öfkem geçsin diye yazıyorum. Bir sürü şey aksadı bugün. Konferans kalabalık olmadı. Bir takım adamların sorumsuzluğu işleri geciktiriyor. Bir sürü boş vakit harcamak zorunda kaldım. Çiçeklikten filan çıkıp, ısırgan otuna döndüm. Kafam bir sürü sorunla doluyken bir yerde kopukluk olması adamakıllı sinirlendirdi beni. Yorgunluk şu bu doğal olarak böyle yapıyor adamı. Tabii böyle sürmeyecek, yarın yeni bir gün doğacak Sinan da o doğan günde yerini alacak. Böyle anlarda insanın kendine öğüt vermesi para etmiyor. Çok iyi tahlil edebiliyorsun kendini ama gene de zaptedemiyorsun öfkeni. Bırakın öfkelensinler!

Yurtta yazıyorum mektubu. Bir tartışmadır gidiyor sanat üstüne. Tanımlar yapılıyor. Bir sürü şey söylüyorlar. Bir gürültüdür gidiyor. Oğlanın biri uyuyacak, boyuna yatıştırmaya çalışıyor milleti. Kimseye duyuramıyor sesini. hâlâ bağırıyor. Kimsenin dinlediği yok. Aman üstüme geliyorlar. Bana da sordular fikrimi. "Ben ne Allah diyorum ne tabiat, iki satır mektubum var onu bile yazamıyorum" deyip, gayet zıpırca savdım başımdan onları.

Tartışma devam ediyor, uyuyacak çocuk sustu artık. Satranç taşlarından, yüce duygulardan, fillerden ve kapitalizmden söz açılıyor. Yahu güldürdü bu iş beni ister istemez. Nedense şiir okumak geldi içimden. *La Divina Commedia*'sını aldım elime Dante'nin; olmadı... Açtım Orhan Veli'yi, bak ne çıktı karşıma:

Ne kadar severim o insanları!
O insanlar ki, renkli. Silik
Dünyasında çıkartmaların
Tavuklar, tavşanlar ve köpeklerle beraber
Yaşayan insanlara benzer.

Yüz kuruşluk kitaba sığdırmışlar koca Orhan Veli'yi. Kitaplarım duruyor karşımda. İki kara kaplı kitabın arasında "Yoksul Ülkeler Nasıl Soyuluyor" durmuş bana bakıyor. Gözüm gidip gidip ona takılıyor. Amerikan oyunlarını çağrıştırıyor kafam, aldatılmışlıkları, ihanetleri ve de rakamların romansını... Tartışmalar, toplantılar ve kararlar. Güç iş bunlar Şirinciğim çok güç iş. Onun için kutlamalıyız kendimizi. Silahı kapıp dövüşmek ve ölmek; romantik, güzel ve kolay. Ne çok (ve) kullanıyorum..."

Ah Sevdiğim, 6 Mart 1968'de yazdığın mektubunun bu son satırlardan üç yıl sonra olup bitenleri düşünüyorum da. Ama gene de senin mektubunda yazdığın gibi "kolay ve romantik" olduğu için seçmediğini, seçmediğinizi biliyorum o yolu. Hele bu günden bakıldığında daha da farklı anlamlarla yüklü olduğu kanısındayım o çıkışın. Yalnızca Türkiye açısından değil, o dönem sürüp duran arkası kesilmeyen tartışmalara pratik bir cevap verişten öte anlamlarla yüklü. Dünyada olup bitenlerin dönemeç noktası çünkü 1970'ler Sinancığım. Ve özellikle sosyalist sistemin üretim tekniklerini yenileyemeyip, ilk kez üretimde kapitalist sistemden geriye düşmeye başladığının dönemeci. '89'larda olacakların yapı taşları o dönemeçten sonra öncekilerden de daha hızla konul-

maya başlamıştı ve sizin çıkışınız, bir canhıraş, ne olursa olsun bu kapitalist dünyaya "hayır!" deyişin, bir onurlu bağımsız karşı çıkışın, öngörü ve sezilerinizin yap dediğini yapışın anlamıyla yüklüydü. Tutumunuz teori ve pratik birliğin gereğinin altının kahramanca çizilmesiydi. Seçilemeyen ama ufukta beliren dünyayı –yani şu anda bizlerin yaşamak zorunda olduğumuz iki binli yılların dünyasını– değil de başka bir dünya isteyişi ne olursa olsun hayata geçirmek gerektiğinin, lafla değil tutumla anlatılması idi. Elbette, sizin girişiminizden neredeyse yirmi yıl sonra olup bitecekleri gördüğünüzü, buna tepki duyduğunuzu, söylemek istemiyorum. Ama nasıl havasızlıktan boğulma durumunda olan bir insan kendini can havliyle dışarı atarsa, havanın nefes almaya yetmediği tahlilleriyle uğraşmazsa, sosyal olaylarda da kimi durumlarda tepkilerimiz, tutumlarımız bu anlama gelir. Devrimci mücadelede pek çok durumlarda, koşulların elverişli olmadığı ortamda böylesi bir tarzda mücadeleye girişmelere başka başka isimler verilmiştir. Narodnikler vs... Sizlere ise bu günden bakıldığında yalnızca böyle demek yerli yerinde bir değerlendirme olmaz bence. Zaten eğer böyle olmuş olsaydı, halkın yüreğinde böylesi bir yer ediş, böylesi bir zihinde kalış yaşanamazdı. Belli doğruları, belli çekingenlik ve korkaklıklara kalkan edinme eğilimlerine cevap veriş olmanızdan tutalım da, devrimciliğin oyun ve moda olmadığını, pek çok şeyi göze almak demek olduğunun anlatılmasına; zorun oynadığı rolün farkına varılmasına kadar önemli konuları ancak böyle anlatabilirdiniz. Hele sen sevdiğim, dünya devrimci pratiğini yakından izlediğin için, kimi olup bitenlerden hoşnut olmayışını ancak sosyalist sisteme bağımsızlıkla, bağımlılığın yarışarak anlatılması gereğini ancak böyle yerine getirebilirdin. Partilerin kadrolarının kalitesinde düne nazaran daha farklı kalitelerin bulunması gereği lafla anlatılamazdı ki. Ve yalnız Türkiye'de varolan –ya da varolamayan– değil, dünyada da varolan partilerin kadro kalitelerinin eleştirisi pratikle yapılmak zorundaydı. Türkiye için ise haydi haydi böyleydi bu. Türkiye'de objektif koşullardaki durumun kavranması için bile kör gözün kör parmağına olaylar yaşandıktan sonra kabul edilmek zorunda kalınmışken, sübjektif koşullardaki gerçeklikler için de böylesi bir tutumla anlatılması kimi gerçekliklerin kendini dayatması yaşanmadan edemezdi. Yani Türkiye devrimci mücadelesinde teoride çoktan ortaya konmuş meselelerin veya gerçeklerin bile anlaşıl-

ması için pratikte yaşanıp, elle tutulması, kör göze batması, olaylarca batırılması gerekmiştir hep. Proletarya Partisi meselesinde böyle olmuştur, devrimci yöntemler meselesinde böyle olmuştur, Kürt halkının varlığı meselesinde böyle olmuştur, Türkiye'de hâkim üretim ilişkisinin ne olduğu, tekelci kapitalizmin varlığı meselesinde böyle olmuştur, proletaryanın varlığı yokluğu tartışmalarından sonra onun varlığının ister istemez kabul edilmesi meselesinde de böyle olmuştur.

Başka bir şekilde söylersek Türkiye'de tekelci kapitalizmi görmeyenler ancak iki faşizm yaşadıktan sonra onun varlığını kabul etmişler, daha doğrusu etmek zorunda kalmışlardır; proletaryanın yokluğundan dem vuranlar ancak 15-16 Haziran olaylarından sonra, işçi sınıfının varlığını görmüşler, milliyetler meselesi yokmuş ve ayrı örgütlenmeleri gerekmezmiş gibi yapanlar, ancak Kürt halkının yıllar süren mücadelesinin ve örgütlenmesinin sonunda mecburen başka bir ulusun varlığını ve onun örgütlenmesini kabul etmişlerdir. Oysa bütün bu gerçekliklerin teorik değerlendirme ve tespitleri daha 1930'larda Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın yazdığı ve o zamanki partinin merkez komitesine sunmak için hazırladığı –ve sonra da teorik tartışma isteğinin kursağında kaldığı– *Yol* külliyatında yer almıştır. Bu nedenle Dünyadaki partilerin ve Türkiye'deki partinin de nasıl olması gerektiği, pratikte başa vurula vurula anlaşılacaktır. Derdin ucu derinde. Çünkü mücadele tarihi açısından durum büsbütün körlüklerle doludur.

TKP'nin likidasyona uğratılmasının bedeli, onu sanki bir miras malı haline getirmiş, ya sırtını dayısına dayayanın elinde kaldığı var sayılmış, ya orada burada miras yedilerce tırtıklanır sanılmıştır ya da şimdiki gibi dayılar duvarlarla birlikte yıkılınca, bir demokrasi süsü haline getirilmiş, adı var kendi yoka çevrilmiştir. Duvarların ve sosyalist sistemin yıkılmasından sonra pandoranın kapağı açılmış, güçler dengesinin bozulmaması, statükonun sağlanması için olguların olduğu gibi görülüp kavranması yerine, bir rasyonalize ediş, bunu alışkanlık haline getiriş ortaya çıkmıştır. Postmodernizmin sarmaşık dalları gibi ortalığı sardığı şu günlerde, bu "jungle"dan çıkışın her an, her somut durumda metodumuzu nasıl kullandığımıza, bu yaratıcılığa bağlı olduğu fark edilmezse debelenme sürecektir. Hiçbir şey önemsiz değil, hiçbir

şey lüks değildir yani. Aynı önemde olmamayla, önemsiz olmak farklı şeylerdir malum. Jungle'da elinde palalarla, yolu açarken, görünmeyen zehirli sineklerin yolu açmayı ne denli geciktireceği atlanmamalıdır. Palasına güvenmekle yetinmek selamete çıkmaya yetmeyecektir yani. Yetmediği görülmüştür. Zehirli sinekleri görmek, zehirli otları tanımak, yağmurların zamanını, hızını hesap etmek vb vb gerektiği açıktır. Zehirli otların dibine gübreler konmaması ve büyümelerine hizmet edilmemesi gerektiği de açıktır. Ama günü kurtarmak –statükoyu kurtarmak anla sen– pragmatizminin günü bir zaman için kurtarabildiği anlaşılmış olmalıdır. Günün nasıl kurtulacağından başka bir şey düşünmeyen statukoculuğa karşı prensiplerimize en etraflı bir uyuşla cevap veriş ancak yarını da kurtarışın tohumlarını taşıyabilir çünkü. Kapitalist düzenden ve onların iktidarlarından farklı oluşun, her alanda kendini göstermesi gerektiği teorik değil, pratik bir sorundur. İktidar tavrı sosyalist hapishanelerden tutalım da, kültür kurumlarına, bir savaşta ne denli hunharca tutumlarla karşılaşılsa karşılaşsın zafer bizim tarafta olmaya başladığındaki ve "düşman" tarafın topraklarındaki tavırlara kadar her alanda her yerde, her somut olayda burjuva iktidarların tutumlarından farklı ve prensiplerimize uygun olmalıdır. Elbette bunlar soyut laflar, kimsenin böyle olmasına itirazı yokmuş gibi dururlar. Hele iktidara gelme olasılığının daha ufukta görünmediği bu yıllarda. Ama bir zamanlar iktidara gelindiği ülkeler vardı yer yüzünde ve gene de bazı ülkelerde iktidara gelinecektir. Proletaryanın elinde devletin, sadece sınıf düşmanlarını zararsız hale getirmede anlamı vardır; ama iktidara gelinilen yerlerde objektifçe sınıf dostlarına karşı da kullanılmış, maalesef bazı burjuva demokrasilerinden geriye düşülmüştür. Sınıf dostlarının kim olduğu meselesi sanki sübjektif ve o andaki devlet sorumluların kanaatına göre değişirmiş sanılmıştır. Ya da varlık yokluk mücadelesi verilirken bazı konularda, ki genellikle öznellik konularıdır bunlar, dikkat göstermek lüks sanılmıştır. Oysa tamamen teorimizin her şeyin bir bütün oluşundan ötürü atlanılamaz ve hesaba katılmak zorundadır. Oysa bunlar pratikte o sırada atlanabilir konular olarak görülmüştür ve elbette olaylar kendi dillerince atlanılamaz olduklarını gösterip, etekten çekiştirmeler kaçınılmazlaşmıştır. Bence daha sonra bazı alanlarda politikalar üreten örgütlenme veya teorik okulların

doğuşuna yol açan tutumlardır bunlar. Doğanın ihmal edilebilir olarak görülüşü, sonradan Yeşil partilerin veya örgütlenmelerin doğmasına yol açmış, öznelliklerin atlanabilir veya lüks görülmesi Frankfurt Okulu'nu, veya egsiztansiyalizmi doğurmuştur. Bu nedenle bu gün onlardan öğrenebileceklerimiz de vardır. Sistem kurabildiklerini söylemek istemiyorum. Kendi Marksist sistemimiz içinde varolan fakat her verili durumda sentezlerin doğmasına yarayacak bilgilerin edinilmesinde öğrenilecek derinliklerin, yanların bulunduğunu söylemek istiyorum. Yüzeydenliğin, günü kurtarma pratikçiliğinin ve birçok hatanın önüne geçmede önemli olduğunun altını çizmek istiyorum. Onlara kapılıp gitmelerin oluşuna yol açma olasılığından korkulması pahalıya mal olmuştur sosyalistlere ve bu nedenle kapılıp gitmeler daha da fazla olmuştur görüldüğü gibi bu günlerde.

Velhasıl Sinancığım 6 Mart '68 tarihli mektubunun sonunda yazdığın değerlendirmeden sonra, belki daha önce de belirttiğim şeyleri tekrar etmek de olsa, yazmadan geçemedim. Tabii olayların yeni olduğu o yıllarda mektubundaki bu "dağa çıkmak romantik ve kolay" cümlesini okuyup okuyup, kendimi duvarlara vurduğum, değerlendirmene katılıp, ağladığım çok oldu. Mücadelede beni, bizleri yalnız koyduğunuz duygusunu da yaşadım elbette, ne yalan söyleyeyim. Ama şimdi değerlendirmeme başka ögeler de katıldı gördüğün gibi. Ama yıllarca teoride üst üste düştüğüm kadroların bazılarıyla sizdeki yapı kalitesinin olmadığını sezinlediğim her durumda acılardan acılar beğendiğim gerçeği değişmedi. Hele bu gerçeklik bu gün daha da önemli. Bunu söylemekle ne, sizlerin mükemmel olduğunuzu söylemek istiyorum, ne de şimdi her şeyin mükemmel olması halinde ancak bir şeyler yapılacağını söylüyorum. İkisi de değil. Yanlış anlaşılmasın Sinancığım, ancak bu fark edişle, bu hakikilikle, enerjiler sebil edilmez, kapitalizmin imha tutumuna bir de kendi aramızda imha ve işkenceleri arttırma tutumunun gelişmekte oluşuna bir dur denilebileceğini söylemek istiyorum.Tekrar 1968 Mart'ında yazdığın çok tarihli mektubuna dönersem:

"7 Mart
gece

Arif şimdi uyumaktadır. Yatarken "benden de selam yaz Şirin'e" dedi. Yarın sınavımız var. Ders çalışacaktık. Çalıştık yarım saat. Arif okurken ben uyukladım. Ne kötü bir iştir bu... Kendimi nasıl korusam bu derslerden bilmiyorum. Devrimci öğrenci sınıfını geçmelidir... Sırf bunun için geçeceğim çaresiz. Dişimi sıkıp, çalışıyorum. Sen de çalış Şirin. Hiç öğüt vermiyorum aslında. Yararı olur belki birbirimizi uyarmanın. Sen de bana yaz aynı şeyi. İnanıverelim yararlı olduğuna uyarmalarımızın.

Bugün de bir konferans verdik okulda. Behice Boran konuştu. "Devletler Hukuku Açısından NATO" idi konusu. Her zamanki gibi çok iyiydi. Beraber döndük evine. Yolda, meclisteki maskaralıkları anlattı. Gerçekten çok gülünç, hazin olduğu kadar. Bizimkiler en ciddi sorunlar üstüne konuşurken, bağımsızlıktan söz ederken, adamlar gülüyorlarmış, laf atıyorlarmış. Başbakan olacak herif kafasını arkalara devirip, oturduğu yerden söze karışıyormuş arada sırada. Tabii bunlar son derece ağırbaşlı hareketleri. Bir de saldırmaları var ayıların. Ne iğrenç komedidir bu. Başkanlık divanının iptali için Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararı okumamışlar hâlâ. Oysa okumaları gerekmiş. Yargı organlarının kararlarına uyulması gerektiğini söyleyen Anayasa Mahkemesi'ni hiç takmıyorlar. Yapacak hiçbir şey yok. Dönüp dönüp "çoğunluğumuz var bizim, her şeyi yaparız" diyorlar. Ağırlığı ve ciddiyeti olmayan bir iktidar.

Öğleden sonra bir süre genel merkezdeydim. Kırşehir'in Kaman ilçesinden iki partili köylü dost gelmiş. Uzun uzun konuştuk onlarla. Köyleri çok iyiymiş. Çevredeki köyleri dolaşırlarmış. "Nâzım'ın İnsan Manzaraları'nın beşini de okuduk" dediler. Her yerde dostlarımız var, içten, namuslu, köylü dostlar...

Araştırmalarına yardımcı olur umuduyla sana anket örnekleri gönderiyorum. Sosyoloji bölümünden aldım. Soruların niteliği üstüne bazı açıklamalar var. Bu konuda benim de fazla bir bilgim yok. Sosyoloji bölümündeki arkadaşlarla pek konuşmaya fırsat bulamadım. Sanırım oralar dokuma bölgesi. İşletmelerin durumu ne, küçük tezgâhlar büyükleri tarafından yutuluyor mu, ya da gelişiyor mu, aracılık mekanızması nasıl işliyor, üreticiler ne alemde? Gecekondulaşma var mı? Tefecilerin keyfi nasıl? Böyle sorular geliyor

aklıma işte. Tabii bunların cevaplarını almanın yöntemi bilimsel olmalı herhalde. Anketler bu konuda yararlı olur. Gerçi Kırıkkale bölgesi için hazırlanmışlar ama gene de genel sorular var.

Bir iki güne kadar bayram geliyor. (Neydi o eski bayramlar) Hızır gibi yetişiyor şimdi. Bayramın birinci günü Boran'lara akşam yemeğine gideceğim. Yemek duası -pardon sofra duası- okumak gerekir m'ola? Elbette gerekmiyor.

(Sakın bunları yazmamdan senin sofra duanı eleştirdiğimi çıkarma. Yazdıktan sonra yanlış anlamandan korkarak açıklama yapıyorum. O konuda söylediklerine bütünüyle katılıyorum.)

Gerçek bayramlar olsun yeryüzünde ve Türkiye'mizde. İnsanların kurban olmaktan kurtulduğu günlerin bayramları. Koyun etleri dağıtılmamalı fakir insanlara cennete gitmek için. İnsanlar akşam yemeklerinde doysunlar diye kesilmeli kuzular. Amin.

İyi geceler Şirinciğim. Güçlü ve mutlu ol.
Mektubunu bekliyorum, gözlerinden öpüyorum.
Sevgiler

Sinan Cemgil"

Ertesi gün 8 Mart Dünya Devrimci Demokratik Kadınlar günü olmasına rağmen buna hiç değinmiyorsun. Bu ama ne sosyalist mücadelede kadın meselesini atladığından, ne de bu konudaki pratik tutumunun böyle oluşundan ileri geliyor. Yani ikisi de değil. Ama o dönemde dünya devrimci mücadelesinin geleneklerine uygun günlerin kutlanması gibi tutumların henüz gösterilmeye başlanmadığı anlamına geliyor. Çünkü uzun yıllar 1 Mayıs'larda sosyalisleri hiçbir şeyde bir şey yokken, toparlayıp nezarete almak alışkanlığı vardı iktidarların. Ve devamlı o günlerde, Demokles'in kılıcı gibi nezarete alınacakları fikrini ve korkusunu taşımış durmuşlardır hep eski tüfekler. Kendi yaşantılarından çıkardıkları deneylerle bu konuda biraz sütten ağzı yanıp, yoğurdu üfleyerek yeme tutumunu benimsemişler, diğer ülkelerle organik bir bağ kurulması olasılığını ortadan kaldırmak için başlangıçta bu günler sessiz geçiştirilmiş veya kendi içlerinde kutlanmıştır. Yani bu gibi günler henüz ortaklaşa kutlanan günler haline getirilmemişti. Ama hemen ertesi yıl devrimci kadınlar örgütlenmesinden söz edilecekti ve 1971 Yılı 8 Mart'ı da yığınsal olarak kutlanacaktı. İs-

tanbul TÖS binasında yapılan ve sizin harıl harıl arandığınız bir dönemde ben de Ankara'dan İstanbul'a gitmek zorunda kaldığımdan, 8 Mart'ta oradaydım ve o günün sunuculuğunu yapmıştım. Daha sonraki sayfalarda anlatacağım ilginçlikler de olmuştu bu toplantıda. Pratik olarak ise senin kadın meselesiyle ilgili tutumun harıkuladeydi sevdiğim. Bu konudaki inceliğini anlatacağım olayların bazılarına bu gün bile inanmayabilir kimileri. Çünkü genel yaklaşımlar veya tutumlar pek öyle değildi. Ama senin tutumun içimi sevinçle, hayranlıkla donatırdı. Kısaca sana bir de kadınlara karşı bu ince tutumundan dolayı vurgundum. Bana karşı ise zaten büsbütün ince ve dikkatliydin. Lafla belki 8 Mart'ım kutlanmıyor mektupta, ama 9 Mart tarihini taşıyan mektubundan, henüz dile getirmediğin için açık açık söyleyemediğin sevgi akıyor, özlem akıyor, kaygı da tabii:

"9 Mart 1968. Ankara

Saat gece yarısını geçmektedir. Ankara'ya yağmur yağıyor soğuk ve inceden. Çalışma dolabımda dört mektup buldum yurda dönünce. İkisi anamdan, biri senden, biri Sinema-tek'ten. Önce seninkini okudum, sonra anneminkileri, Sinematek'ten gelenin yalnız zarfını yırttım. Pembe bir kâğıt:" Sinematek'te bu ay"

Neler yazsam acep Şirin'e dedim. Şöyle havadan sudan bahsetsem dedim. Güldürücü şeyler yazsam dedim. Ne tuhaf gülemiyorum. Oysa çok sevinçliyim, çok aydınlık içim. Bir gören olsa gemilerim battı sanır falanca denizde. Hep böyle düşünürüm dolmuşlarda giderken. Üç günlük sakalım uzamış demin aynaya baktım. Yarın bayram, tıraş olmalı. İnsanoğlu rahat olmalı, sakallı da gezilebilir bayram günleri. Yak bir birinci sonra devam ederiz.

Geceleri çok seviyorum, sessiz oluyor bu saatler. Arkama bakıyorum yani geçmiş saatlere. Eylemli saatler, güzel ve canlı saatler. Yalnız sesler var; gökdelenin önündeki dolmuş kalabalığı, partideki tahta sıralarımız ve dostlarımız... Bugün bir emekçi geldi partiye. Altındağ'a yeni kaydolmuş. Yugoslavya göçmeniymiş. Boyu kısa, az yaşlı, meşin ceketliydi, gözleri ümitliydi. Sıcacık duyabiliyorsun içinde adamın sevincini, mutluluğunu. Yeni giriyor örgüte.. Nasıl da bir güzel bakıyor dünyaya. Çetin Altan'ın çevirdiği şiir takıldı aklıma. Kelimeleri hatırlayamıyorum, hepsini biliyorum, duyuyorum. Aranjuez mon amour. Yani ispanyolcası

"Aran huez" olan mon amour. "El deber de todo revolucionario es hacer la revolucion" Kaktüsün ucunda açan çiçek... Buldan'daki dokuma işçisi... Kafası karışık asker ceketli sosyalist... "Aydın'da toprak ağaları var, pamuk toplamak çok güc iş.." Kulübe yeni giren, benden altı yaş küçük heyecanlı genç... Postallarım... Birinin altı delindi... Kara paltomun cebi yine söküldü... Tek sigaram kaldı... Şimdi mi içsem, sonra mı? –O da içildi.

"Ve ben
o günden
çok daha sonra:
sağ kalırsam eğer,
şehrin meydan kenarlarında yaslanıp duvarlara,
son kavgadan sonra benim gibi sağ kalan ihtiyarlara
bayram akşamlarında keman çalacağım.."

(Ah Sinancığım mektubundaki ta o zamanlar aktardığın bu şiiri her okuyuşumda nasıl duygular içinde olduğumu hiç bilemeyeceksin. Yukardaki paragrafta aşkın elle tutulur hale gelmiş olmasına, dayanamayıp "Yani İspanyolca'sı Aran huez olan mon amour" deyişinin o gün bende uyandırdığı sevinci sana daha sonraları anlatmama rağmen, ölümünden sonra her okuyuşumda bu şiirin beni ne hale getirdiğini hiç tahmin edemeyeceksin. Öylesine sevinip, havalara uçarak okuduğum mektubunun o cümlelerinden sonra gelen bu şiir, o zaman bile bende de belli belirsiz bir hüzün yaratmıştı. Adı konulamayan, belli belirsiz bir sezişin arada bir insana kendini duyurması mıdır bu? Hayata ve kendimize dair sevincin en yoğun olduğu zamanlarda belki de bir gün ölüneceğinin çelişkisinin daha mı belirgin oluşudur. Ya da o günleri göremeyecek oluşumuzun epey ihtimal dahilinde olduğunun sezilmesi midir? Sen de bu hüznün farkına vardığından olsa gerek mektubunun devamında daha eğlenceli ve ikimizin bildiği günlük yaşantımızdan bazı şeyler aktarıyorsun. Birlikte gittiğimiz işkembecide bize her zaman tebelleş olan kedi, işkembemizi ısmarlarkenki hallerimiz, o hoş anları anımsatıyorsun sonraki cümlelerde) Ve şiiri aktardıktan sonra mektubuna devam ediyorsun:

"Bugün kedi iki defa bacağıma sıçradı. (İki defa küfrettim) Hani o ayaklarımızın altında dolaşan kedi. İşkembecinin kedisi...

Önce çorba getir... Kimdeydi yemek seçme sırası? Parti rozetim... Baklavacıya gidelim mi? Azeri türküleri ne güzel de söylerdin Şirinciğim...

Saat gece yarısını geçmektedir. Ankara'ya yağmur yağmaktadır. Bütün koğuş uyumaktadır. Nasıl da çıkmış şu herifin ayağı yorgandan.. Hayretle baktım... Sonra bu kadar hayret etmeme şaştım. Elim şakağımda uyuyacağım nerdeyse.

Eh tatil yaptık biraz! Kafamızı toparladık, kitap okuduk. Hasılı güç topladık. Bu arada fazla bir olay olmadı. O kadar inanmışım ki uzun mektup yazmanın gereğine, bir sürü şeyi yazayım diyorum. Fazla da ilginç şeyler olmadığını görünce bozum oluyorum. Senle bu konuda yarışmak güç. Aslında böyle bir iddiam da yok. Olan şey şu: Doğadaki etki tepki ilişkisinden dolayı Sinan Cemgil, Şirin Yazıcıoğlu'ndan pek etkileniyor. Bazen düşünüyorum şöyle güzel tabiat tasfirleri yapsam diye, sonra şaşkınlıkla görüyorum ki civarda bir fesleğen saksısı bile yok. Günlerdir gökyüzüne bile bakmamışım. Geçen akşam Boran'lardan dönerken aklıma geldi bu. Taşıt bulamadığımdan yürüdüm Kızılay'a kadar. Yağmur dinmişti, gökte yıldızlar ve aynı cümleden olmak üzere ay vardı. Pek keyiflendim. Eski bir dostu görmüş gibi oldum. Amerikan Elçiliği'nin önünden geçerken vahşi vahşi güldüm. Başına gelecekleri bir bilsen ey koca Amerika gibisine. Son otobüs de kaçtı avareliğimden. Gittim Arif'lere. Camda ışık vardı. Camı tıklattım. (Şu anda aklıma geldi ki polis romanı havası da senin etkindir) Lamba söndü. Camın arkasından bir ses (Arif'in sesi):

— Kim o?

— Çocuk avcısı Rufus, şişman çocukları çalıyorum.

(Gülme ve bir küfür) Kapı açıldı. O yatağa girdi. Ben parti bültenlerimi okudum sonra ben de uyudum.

Ertesi sabah yollar pek hoştu. Bayram şerefine kravat takmış gençler. Bir aile bayram ziyaretine gidiyor; küçüğün boynunda fotoğraf makinesi (Hava yağışsızdır) Albay da karısının yanında pek azametli. Hafif mütebessim. Sanırsın gururlu bir horoz. Hiç bu kadar sempati duymamıştım küçük burjuvalara. Bayram günleri iyimser oluyor insan. İşte böyle böyle Şirinciğim. Senin bültenleri daha almadım Sinematek'ten. Bu akşam açıksa alacağım. Bugün olmazsa yarın olur. Ayrıca Lenin'in kitaplarını da alacağım. *Marksist Eylemin Çocukluk Hastalıkları* diye çevrilen kitabı okudum. Hastalara mutlaka salık vermeli.

"Durum doğrudan doğruya açık, gerçekten yığınsal, gerçekten devrimci bir mücadeleye henüz elverişli değilken, devrimci olmak, devrimin çıkarlarını propaganda ile, bilinçlendirme ile örgüt çalışmalarıyla, devrimci olmayan, giderek gerici kurumlarda, devrimci bir eylem metodunun gereğini henüz anlamayan yığınlar arasında, devrimci olmayan bir durgunluk ve duygusuzluk ortamında savunabilmek çok daha zor ve çok daha değerli bir şeydir. Son ve kesin gerçek büyük devrimci mücadeleye yığınları götürecek olan somut yolu ya da olayların özel seyrini tam olarak bulmayı, hissetmeyi ve saptamayı bilmek..."

"... Burjuva parlamentosunu ve bütün öteki gerici kurumları dağıtmada gücümüz yetmediği sürece, bu kurumlarda çalışmak zorundasınız, özellikle hâlâ papaz takımının ve taşra kavuklarının boğucu havasının hayvanca bir bilinçsizlik içinde tuttuğu işçiler olduğu için, bu kurumlarda çalışmalısınız. Yoksa gevezeden başka bir şey değilsiniz."

Küçük burjuva ihtilalciliği, oportünizm gibi hastalıkların da teşhisleri var.

Sıkı Marksist olmak, hastalığa tutulmayı önlemiyor çok kere. Hem Lenin bunun örneklerini veriyor hem de biz günlük mücadelemiz içinde bir sürü somut örneğini görüyoruz. İyi devrimci yetişmek kolay olmuyor.

Ankara'ya kar yağıyor. Bütün gece yağan kar yolları kapamıştı. (Bu cümleyle roman yazmaya başlanabilir mi?) Kar incecikten yağıyor. Ruhi Su'nun ikinci dizi plakları da çıktı. "İncecikten bir kar yağar" hiç bizim alıştığımız gibi değil ama çok güzel. Bugün artık ciddi olarak işlere sarılmak gerekiyor. Tatil geçti ders çalışamadım. Bayramdan önceki günler iki sınav oldu. İkisine de girdim. Fena gitti sayılmaz. Son gece çalışmasam daha iyi giderdi. Gelelim sana. Şu anda uyarma görevimi yapıyorum: "Yüzlerce sayfa seni korkutmasın, sen kahraman bir kızsın otur ve derslerine çalış. Sınavlara bir şey kalmadı."

Mektubuma son verirken büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperim. (Vaktiyle mektuplarım hep böyle biterdi).

S e v g i l e r.

Sinan Cemgil, 13/3/1968"

Bu iki mektubun arasında bana *Çimento*'yu yollamıştın. Tabii hemen bir çırpıda okuyup bitirmiştim romanı. Bu nedenle romanın son cümlesiyle başlamışım mektuba.

Ve tabii daha 13 Mart '68 tarihli yukarıdaki mektubunu almadan başlamışım yazmaya:

"11 Mart 1968
Buldan
"Ve bayraklar ölümsüz bir alev gibi dalgalanıyordu rüzgârda"
Son
Gladkov

"Ve rüzgârlı havalarda
Yağmur iğri yağar"
Orhan Veli

Yani *Çimento* bitti okuya okuya Sinancığım. İçimden kitabın altına şöyle yazmak geldi: Bu kitabı yazan sağ ol! Bu kitabı bana armağan eden sağol! Oraya yazmadım... Başkaları okumasın... Fantezi olur. Ama buraya yazıyorum... Bunu değerlendirebileceğini o kadar biliyorum ki.

Bir de mektubun bitti okuya okuya. Anlıyordum zaten mektubun gelmeyişinden çeşitli işler içinde olduğunu. Bitmez tükenmez enerjinle ordan oraya ayni önem ve içtenlikle kendini attığını kestiriyordum. Ve şuna da inanıyorum, sınıfını da halledeceksin... Çünkü geçmek uğraşmamamız gereken bir garip duyguyu atacak içimizden ve (görüyorsun ben de ne çok kullanıyorum şu küçücük kelimeyi) iyi örnek olmayı sağlayacak kendimize. Hiç konuyu abartmadan: Sınıfını geçmek de bir başarı tipidir. Çünkü her çeşit devrimciye ihtiyaç var. İyi hukuk bilmezse devrimci bir hukuk mezunu, gülünç düşer; devrimci olmamış olur. Senin yaptığın hiçbir bina çökmeyecektir, çökmemelidir. Her işi en iyi yapan olmalı sosyalist. Yani doğal olarak bir öğrenci statüsü içindeyiz... Devrimin çok farklı bir devresindeyiz... Bize düşenin ne olduğunu hiç abartmadan düşünürsek bunu öğrenci olarak sürdürmektir şimdilik en doğalı. Şartlar onu zorluyor. Meseleye olması gereken açıdan bakmanın ne mimariyi bitirmeye, ne de şimdi olduğundan fazla devrimci olmaya yararı var. Lafın şura-

sındayken söyleyeyim, şimdi yüklendiğin görevi sonuna dek götürmek zorunluluğundasın. Eylem kocaman. SFK kesiminde sana çok şey düşüyor ve bu mimari öğrencisi olmakla mümkün. Başka türlü bir hayat kurmayı denemene şimdilik gerek yok, yozlaşmaya hiç elverişli biri değilsin. Zorlayarak olmamalı yaşantımızın akışı. Bu ona yön vermede aklımızın süzgecine ihtiyaç duymadığımız anlamına gelmiyor biliyorsun. Dediğin gibi sınıfımızı geçeceğiz... Bir arkadaşımızla ders çalışıyorsak eğer (hele bu Arif gibi Şentek ve şeker bir arkadaşımızsa, nasıl o hain? Parti görevini ihmal ediyor mu mimari yoluna... Gelince oraya evlerine gideceğim yemek yemeğe, özledim ailecek onları.) uyuklamamayı öğrenmeliyiz. Çünkü bak Arif'cim kızmış her hal sana, uyumuş... Hele Şirin Yazıcıoğlu ders konusunda kulağı çekilecek insandır. Ve sen bacağından onca rica minnet "söz et" dediğim halde söz etmediğinden kulağı çekilecek insansın ama insansın.

14 Mart 1968

Buldan

Bugün bayram bitti. Yaa neydi o eski bayramlar ve kurbanlar efendim... Şimdi kurbanlar 300 Türkten başlıyor. Bizimki 385 Türktü. Ankara vitrinlerinde kilosu 13 Türk... Ve herkesin burnunu vitrine dayayarak (kuyruğuna gül sokulmuş kurbanları) seyretme özgürlüğü var. Yaşasın vitrin seyretme özgürlüğümüz!"

Ta ilkokul 5. sınıftan beri Orhan Veli'nin şiirlerini ezbere bildiğimden, iki de bir onun dizelerine nazire sözler eder dururdum. Zaten mektuba başlarken Çimento romanının son cümlesinin hemen ardından gene Orhan Veli'den bir dize kondurmadan edememişim. Şimdi de etin pahalılığına değinirken onun Bedava yaşıyoruz şiirine nazire yapıyorum. Onun bütün şiirlerini 5. sınıftan beri ezbere bilme meselesine gelince. Sağ olsun –eğer öldüyse Hatice Hanım toprağı bol olsun– öğretmenimiz tüm sınıfa onun şiirlerinden hiç olmazsa bir tanesini ezberleme ödevi vermişti. Sanırım Varlık Yayınları'ndan çıkan kendi getirdiği kitaptan herkese onun bir tane şiirini yazdırmış, bazılarını ise tahtaya yazıp, hepimizin ortaklaşa ezberlememiz gerektiğini söylemişti. Bizler hem ortaklaşa ezberlenmesi gerekenleri hem de kendimizin sorumlu olduğu şiiri sınıfa okur ve ne anlama geldiği üstüne fikrimizi söylerdik. Tabii bu bir defayla sınırlı kalmadığından, arkadaşların okudukları diğer şiir-

leri de dinleye dinleye ezberlemiştim. Zaten çok eğlendirici gelirdi onun şiirleri o zamanlar bana: "Cep delik, çepken delik / Kevgir misin be kardeşlik?" gibi şiirler olabilişine şaşardım. Gözümün önüne bizim evde mutfakta çivide asılı duran, ancak makarna süzüleceği zaman oradan indirilen kalaylı delikli tas gelirdi; yalnızca annem ona "kevgir" derdi. Bir şiire girme şerefine nail olmuş bu mutfak eşyası gözümde değer kazanır, onu yıkarken epey özen gösterirdim. Ve en çok da Bedava Yaşıyoruz Bedava şiiri hoşuma giderdi. "Sinemaların kapısı/ acı su bedava" der dururdum.

Birbirinden habersiz ikimiz de onun şiirlerinden mısralar koymuşuz mektuplarımıza. Sen Orhan Veli'nin hüzünlü şiirlerinden birinden dizeler yazmışsın, her okuyuşta beni alt üst eden, bense Bedava Yaşıyoruz şiirine göndermeler yapıyorum. Neyse yeniden '68'deki mektubuma dönersem:

"Belki mektubumdan önce geleceğim. Pazartesi ayın 18'inde. FKF'nin genel kuruluna yetişeceğim. Kafam bin bir çeşit işle meşgul ve yüreğinin ezilmesine dur sus demek zorundasın. Burada sefalet günlük yaşantı. Öğrendiğim dalavereler şaşırtmıyor pek tabii ki beni ama etkiliyor. İşte bu işi kesinlikle halletmeliyiz: Bir sosyalist yürek ezikliğine fazla zaman ayırmamalı. Yapacak onca iş var çünkü. Bu kendimizle ilgili konuyu da sosyalist dayanışmayla gidermek kolay. Fakat burda bir arkadaşım var ki korkunç yalnız. Teşkilatı kurmayı düşünüyor. Fakat baştan yanlışlıklar yaptı, etkinliği ne derece olacak bilmiyorum. Bir türlü konuşamadım kendisiyle... Buldan küçük yer. Attığın her adımı ölçerek atmak gerek. Ve "bir şeyler yapmak gerek. Bir şeyler yapmak gerek". Geldiğimde enine boyuna tartışacağız. Bana çok yararın olacak FKF konusunda. Şimdilik hoşça kal. Selamlar Sinancığım.

Şirin

Anketler şimdi geldi. Hepsini gözden geçirdim. Şehir merkezi yerleşim yeri anketi önemli bir anket. Fakat çok az günüm kaldı. Ben kendime göre bazı sorular hazırlayıp, 7-8 aileyi gezdim... Ve inanır mısın ortalamayı almaya hiç gerek yok. Örneklemekle oluverecek. Dün tam 4 oy kazandık. Bilinçli bir Ali ağabeyle konuşmaktan ötürü. Şunu öğrendim: Buldan'da en çok satılan gazete *Akşam* ve gizli satılıyor. Yani sergiye koymuyorlar, içerde duruyor. Geldiğimde bu bölgeyle ilgili bir rapor sunacağım partiye. Bilim

kuruluna yararı olur kanısındayım... Çok enteresan durumlarla karşılaşıyor insan. Sinirlerimizin demir gibi olması gerek.

Bir evde falso verdim. Halamın kocasının (Demirci) karşısında. Bu falso çok şey öğretti bana. Çok kısa bir süre de olsa duygusal idealizm içine düştün mü –davranış olarak– kötü oluyor. Sıkılmadan, kızmadan anlatmak. Karşı taraf çok az sağ duyu sahibi olsa da, bağlantısız laflar etmiş olsa da... Neyse geldiğimde konuşacağız. Şimdi eksik gedik oluyor.

Şirin

(Kaç imzalı mektup oldu allasen?)"

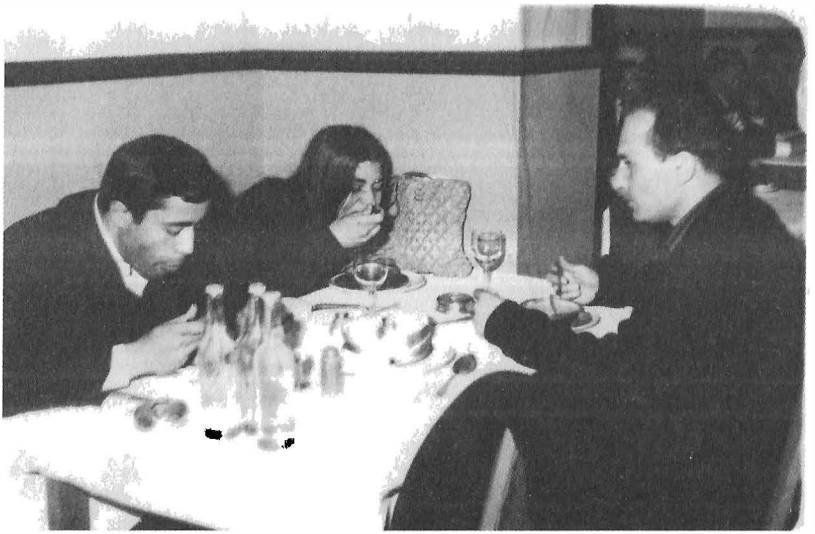
Anket çalışmasıyla ilgili daha fazla ailelere gitmeye vaktim yetmemişti. Hem sonra onların bu ziyaretlerden, başka beklentilerinin olduğunu da fark etmiştim. Okumuş, "yabanlara" gitmiş birinin onlara, nasıl geçindikleri, üretimlerinin durumu, mallarını satıp satmadıkları, satıyorlarsa kime sattıkları, "çengelci" dedikleri iplik bezirgarlarına borçları olup, olmadığı gibi sorular sormasını ancak "hükümetin" kendilerine yardım edeceği şeklinde yorumluyorlardı. Hatta bir evde bunu açıkça belirtmişler, sormuşlardı: "Hükümet bize yardım mı etçek şimdi?" demişlerdi. Böyle bir şey olmadığını, bu soruları konuyla ilgili bir araştırma yaptığımdan kendim için sorduğumu anlatmaya çalıştım. Anlar görünüp, sonra da benden artık durumlarıyla ilgili hükümete müracaat edip, kendilerine yardım edilmesini sağlayacağım umutlarını yineliyorlardı. Böyle bir umudu yerine getirmeme olasılık olmadığını anlatmaya dilimin döndüğü kadar çalışıyordum ama onların beklentilerini ortadan kaldıramıyordum. Tanımadığım ailelere gittiğimde bunun önüne geçmek, daha da zorlaşacaktı. Ancak tanıdığım ailelerle yetinmeye karar verdim. Zaten de artık Ankara'ya dönmem gerekiyordu.

Ailemle durumu açık açık konuşmuştum. Daha doğrusu annemle konuştuk önce. Bu konuşma öyle üstün körü bir konuşma değildi. Anneme gördüğün gibi siyasetle uğraşiyorum anne ve bu mesele ömrümün en önemli meselesi. Bu nedenle birçok şey gelebilir başıma. Bu tayin mayin işin başlangıcı anneciğim. Hatta bu nedenle senin yaşlanma döneminde yanında bile olamayabilirim. Elbette bunu vur patlasın çal oynasın havasında olduğum

için değil, bu işlerle uğraştığımdan ötürü, türlü durumlarla yüz yüze olma olasılığından söylüyorum. Bir evlattan bunları duymak elbette çok üzücü anneciğim ama neylersin ki gerçek. Sen hep bizi yetiştirirken, yalan söylemememiz gerektiğini öğrettin. Şimdi gördüğüm, farkettiğim bu gerçekler karşısında, susup, yokmuş gibi yapamam, varolan gerçekleri inkar edemem, yalan söyleyemem elbette anneciğim. Bundan iki yıl önce de yazın geç gelişimin nedeni bir gazete satımından dolayı mahkememiz olduğu içindi. Tabii daktilo kursuna gidişim de doğru ama asıl sebep, mahkemeye verilmemizdi anneciğim. Görüyorsun baskı yöntemleri gittikçe çeşitleniyor. Böyle böyle, velhasıl siyasi nedenlerden dolayı Antalya'ya tayin edildim, siz de mırın kırın edecek, bunları bırakmamı, vazgeçmemi isteyecekseniz hemen Antalya'ya işimin başına geri döneceğim, fakülte de ne zaman biterse bitecek, demiştim. Bana düşüncenizi açıkça söyleyin hem sen, hem de babam, diye de eklemiştim. Annemin gözleri yaşarmış: "Ne kadar haklı olduğunuzu bilmiyor muyum yavrum... Sen bildiğin gibi yap çocuğum, Ankara'ya dön, işe mişe de boşver." demişti. Annemden olumlu bir tepki beklemiyor değildim ama böylesine olumlu olabileceği ise hiç aklıma gelmemişti doğrusu ve içim sevgiyle dolmuştu. Ertesi gün babamla konuştuğunu, bana onun "Biz ona işe filan gir demedik ki zaten, kendi istediği için girdi, o zaman da söylediğim gibi işe boş verip, fakülteyi bitirsin" dediğini aktardı. "Daha önce de söylediğim gibi ben de Ankara'ya dönmenin en uygunu olacağı inancındayım kızım, işe mişe aldırmayıp, okulunu bitir sen" diye de kendi düşüncesini yeniden tekrarlamıştı. Sonucun aşağı yukarı böyle olacağını kestiriyordum ama onlardan da açık açık bunu duymak içimi ferahlatmış, artık yaklaşmakta olan FKF kongresi için ön hazırlıkları da yakından izlemek için bir an önce Ankara'ya dönmek istiyordum. Seni görmek isteğinin dayanılmaz hale geldiğini de eklemeliyim elbette Sinancığım.

Sana "belki de mektubumdan önce geleceğim. Ayın 18'inde"deyişimden Pamukkale otobüslerinin yazı hanesine telefon ederek, otobüsün kaçta Ankara'da olacağını sormuş, beni karşılamaya gelmiştin. Seni karşımda görüverince neredeyse küçük dilimi yutacaktım. Gözlerinde özlem, sevinç ve sevgi kıvılcımlarını görüp, aynı duygularla yüreğim çarparak sana sarıldığımda, nasıl olur da, saatini neyini bildirmediğim halde, beni karşılama-

ya gelir, sorusundan kurtulamıyordum. Sevinçten uçarak ve hayretle "Nasıl bildin bu otobüste olduğumu?" diye sorunca cinlik akan bir yüzle, gülerek: "Kuşlar söyledi" demiştin. Sonra da: "Yüz tane otobüs gelmiyor ya Denizli'den Ankara'ya. Pamukkale'yle geleceğini biliyordum zaten. Yazıhaneye telefon ettim, iki olasılığın da saatlerini öğrendim. Sabah otobüsünden çıkmayınca, akşam otobüsünü bekledim" dedin. "Ne?! Bu sabah derse girmeyip, otobüsü mü bekledin?" derken içim içime sığmıyor, bu tutum içimi sevinçle doldururken senin dersi bunun için asmana kaygılanıyordum. "Bir günden bir şey olmaz, hem sonra başka işler de vardı partide yapılacak." demiştin. Bavulum ve elimdeki eşyalarla çıktığımızda bir taksiye mi atladık, nereye gittik, bilmiyorum. Bildiğim bir sevinç, heyecan yoğunluğu içinde, birbirine anlatacak ve söyleyecek şeyleri çok olan insanların yaptığı gibi, bir an suskun ama neşeli, sonra da aynı anda karşılıklı konuşmaya başlayıp, konudan konuya atlayışımız. Sen: "Son mektubumu aldın mı?" diye sorarken, benim "Ya sen benimkini aldın mı?" deyişim; senin: "Yoksa 18'inde geleceğini bildirdiğin mektuptan başka bir mektup daha mı alacağım" deyişin neşeyle. Birbirimize bakıp, sevinçten, kahkaha ile gülmemiz. Çünkü aşk neşelidir.

İşkembeci

Daha aramızda açıklanmış bir şey olmasa da her halimizden akan sevdayı içimize sindirmeye çalıştık ve bir süre durulmayı bekledik. Bavulu nasıl aldık, taksiye mi atladık? Öyle ya Maltepe'deki evde kalmadığıma göre... Antalya'ya gitmeden önce SBF'nin yurdunda kalıyordum ama, sömestr tatili olduğundan yerler bomboştu. Şimdi ise fakülteler çoktan açılmış, yurtlara da her hangi bir müracaatta bulunmamıştım. Onu izleyen günlerde neredeyse kalmadığım yurt yok gibi olacaktı: Devrim Yurdu'ndan tutalım da, 27 Mayıs Kız Yurdu, Hacettepe'nin Kurtuluş'taki yurdu, hatta sizin okulun kız yurduna sonra gene eski yurdum Yardım Sevenler'e kadar hemen her yurtta kalacaktım. Ama o gün önce nereye gittik bilmiyorum. Sanırım önce sen akşam yemeği yiyip, Nihat'lara öyle gidelim teklifini yapmıştın. Baş başa konuşacaklarımızı konuşmak ancak böyle mümkün olabilirdi. Nerede? Onu da bilmiyorum. Her zamanki bizim işkembeciye mi gittik ya da başka bir yere. Bütün bu ayrıntılar yalnızca seni görmüş olmanın sevinci ve heyecanı içinde hiç yer etmemiş kafamda.

SON

Fotoğraf Albümü

364(2) arkasındaki not, Şirin Cemgil'in anne tarafından dedesi

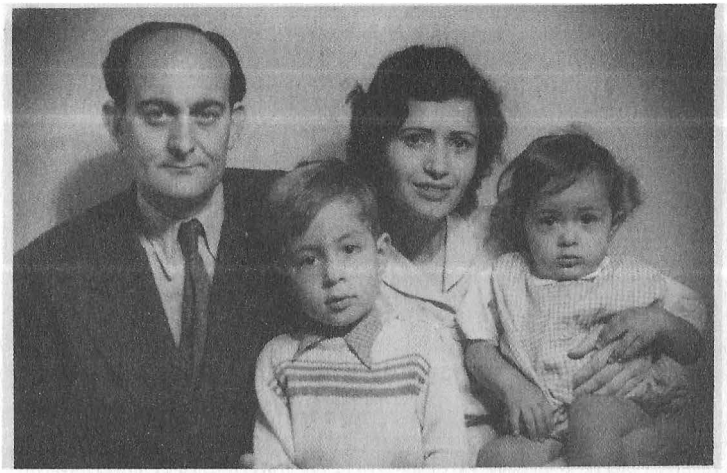
Suat Yazıcıoğlu, (Şirin Cemgil'in annesi) Kandilli Lisesinde öğrenci olduğu dönemden bir fotoğraf.

Asım ve Suat Yazıcıoğlu Nikah

Suat Yazıcıoğlu Şirin'e hamileyken (1944).

Adnan Cemgil, Dumrul Cemgil, Nazife Cemgil ve Sinan Cemgil (1946).

Sinan Cemgil (1946).

Suat Yazıcıoğlu ve kucağında Şirin Cemgil.

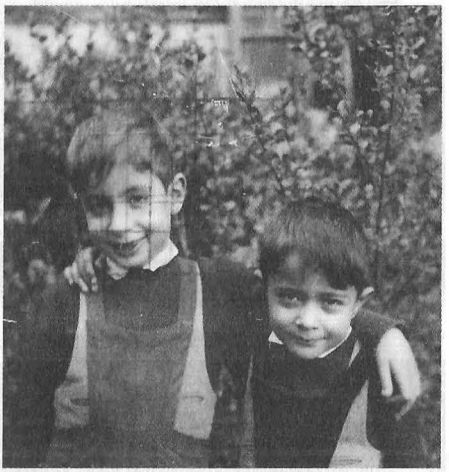
Şirin Cemgil 5 yaşında

Buldan'daki evin avlusu. Suat, Gönül (ablası), Akif (ağabeyi) ve Şirin Cemgil.

Dumrul, Nazife ve Sinan Cemgil. Eylül 1950 Göztepe

Dumrul Cemgil ve Sinan Cemgil

Nazife, Adnan, Sinan ve Dumrul Cemgil, 1952 Yozgat.

Sinan Cemgil, Hatice Müren ve Dumrul Cemgil

Adnan Cemgil, Nevşehir Cezaevinden (1951).

Türkan Aymakoğlu, Dumrul Cemgil, Sinan Cemgil ve bir arkadaşları.

Asım Yazıcıoğlu, Buldan dokumacılar kooperatifi tanıtımı için bir fuarda.

Göztepe'deki evin balkonunda (50'lerin ortaları).

Sinan Cemgil

Dumrul, Adnan, Nazife ve Sinan Cemgil (1958).

Sinan ve Dumrul Cemgil (1960).

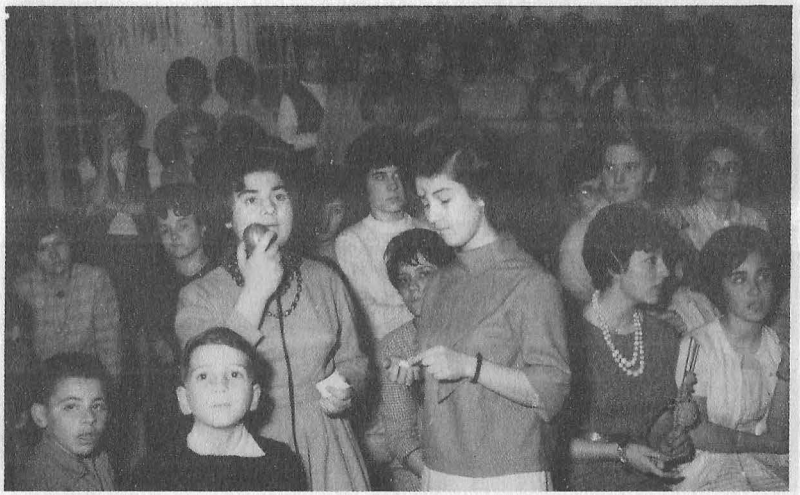
Şirin Cemgil (ön sırada solda) –Buldan'da okul arkadaşlarıyla bir yayla gezisi (1960).

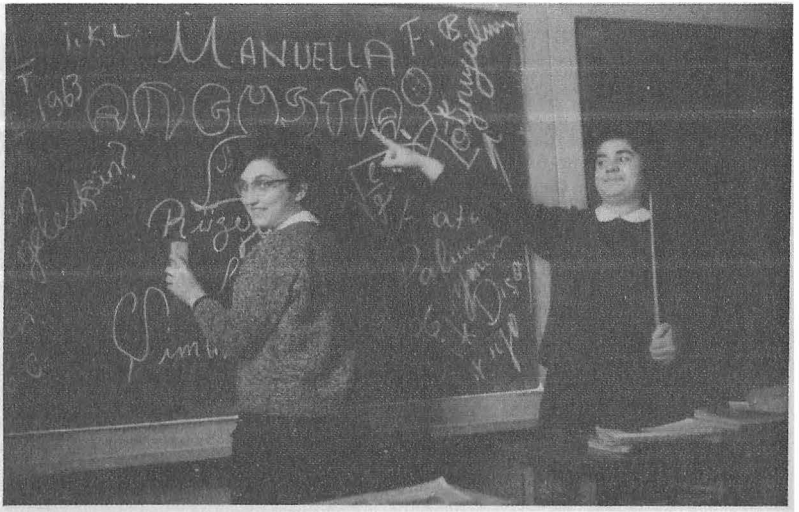
Şirin Cemgil (alt sıra, soldan ikinci) Ortaokul mezuniyet (1960).

İzmir Kız Lisesi yemekhanesi (1962).

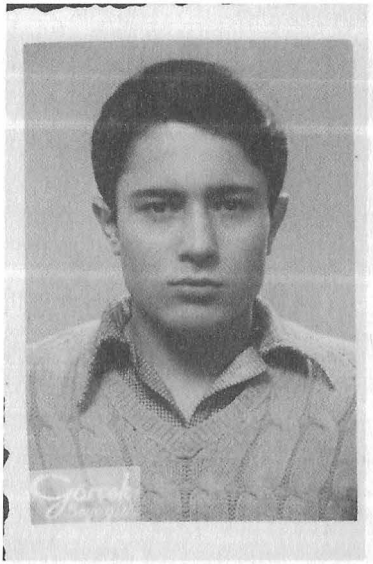
16 Mart 1963, İzmir kız Lisesi

Fatma (Fatoş) Kutay ve Şirin Cemgil (sağda) (Ocak 1963).

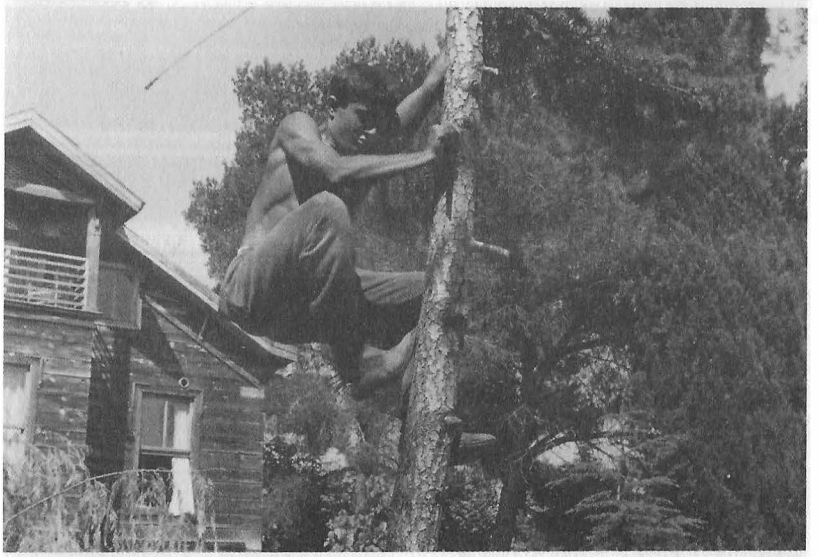
Ursula Hasselbach, annesi ve Akif Yazıcıoğlu (Şirin Cemgil'in ağabeyi)
Almanya'da (1960'ların başı).

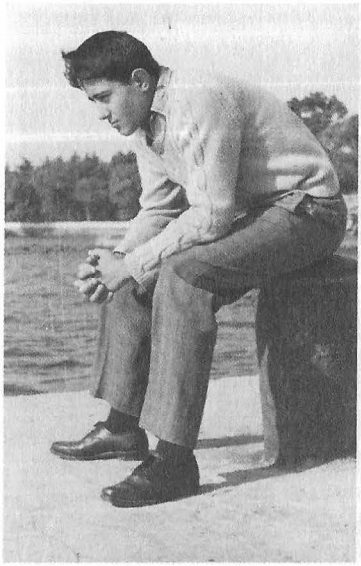
Sinan Cemgil

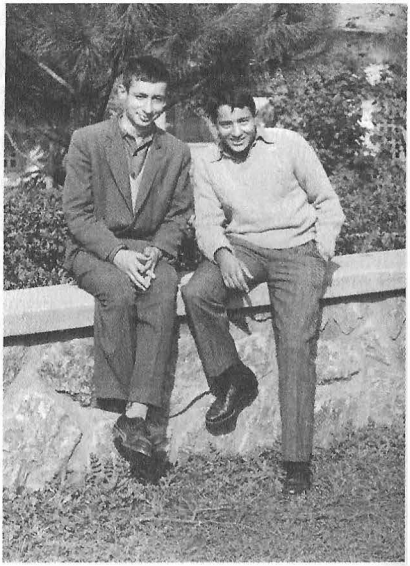
Sinan Cemgil, Pendik Lisesinden arkadaşları ile (1963).

Sinan Cemgil, Göztepe'deki evin önünde ağaca çıkarken.

Sinan Cemgil, İstanbul, Caddebostan sahili (1962).

Dumrul Cemgil ve Sinan Cemgil Göztepe'deki evin önü (1962).

Sinan Cemgil, (1962).

Şirin Cemgil, Kız Yurdu'na taşınırken (1963).

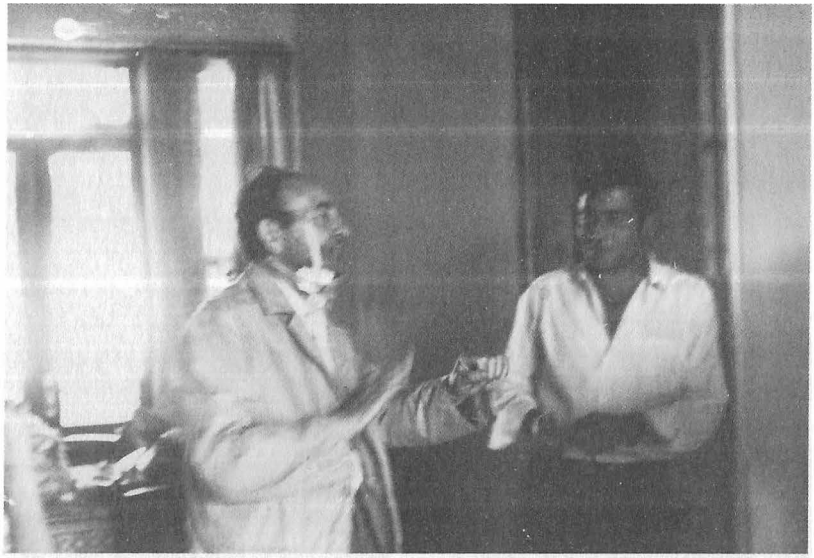
Şirin Cemgil (ortada) Ankara'da. 1963).

Mayıs 1966, Nazife Cemgil (ortada), Türkiye İşçi Partisi, Mehmet Ali Aybar, Çetin Altan ve diğer parti üyeleri.

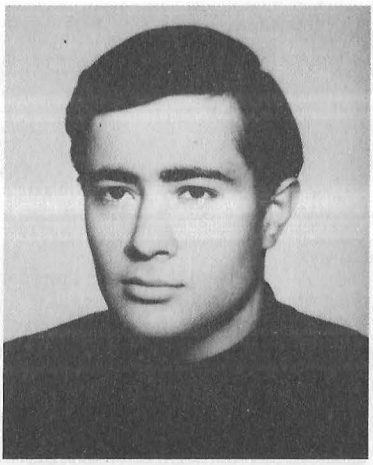
Nazife Cemgil Trakya'da seçim gezisinde.

Adnan Cemgil ve Sinan Cemgil (Bursa'da saldırıdan sonra Sinan Cemgil babasını ziyaret ediyor).

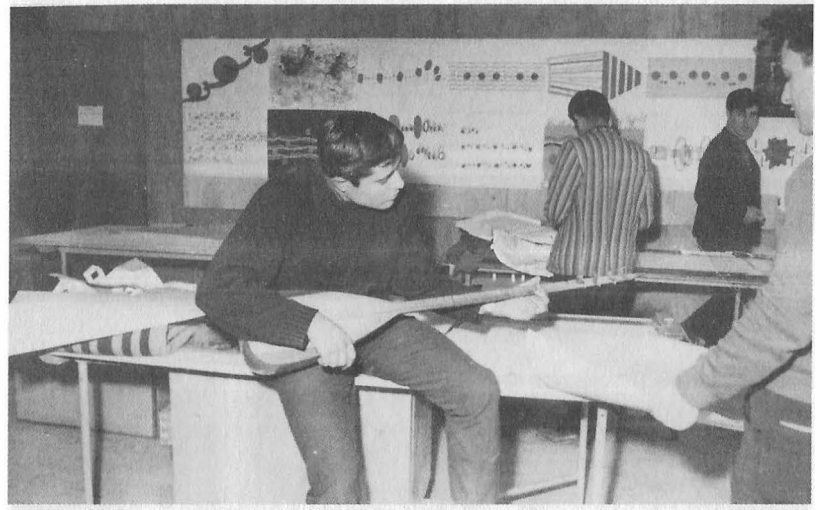
Sinan Cemgil (1963).

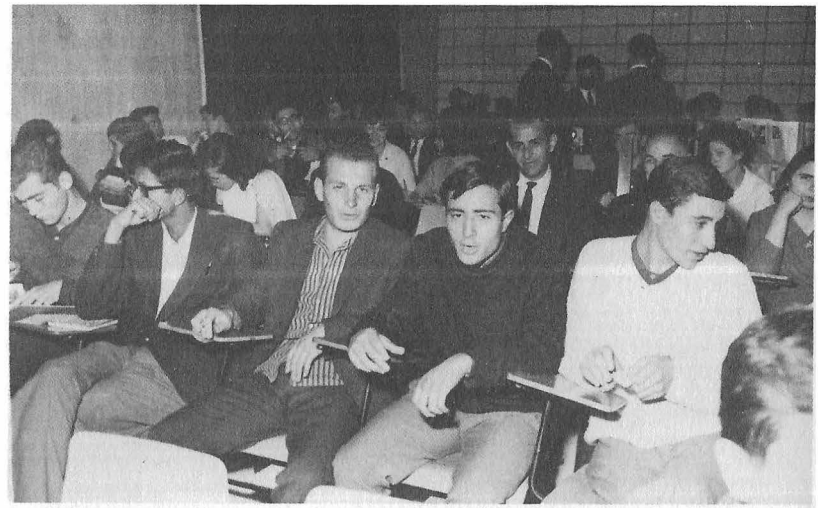
Sinan Cemgil (üniversiteye giriş fotoğrafı).

Sinan Cemgil (en sağda, ODTÜ Mimarlık Fakültesi).

Sinan Cemgil (ODTÜ Mimarlık Fakültesi).

Sinan Cemgil (sağdan ikinci, ODTÜ Mimarlık Fakültesi).

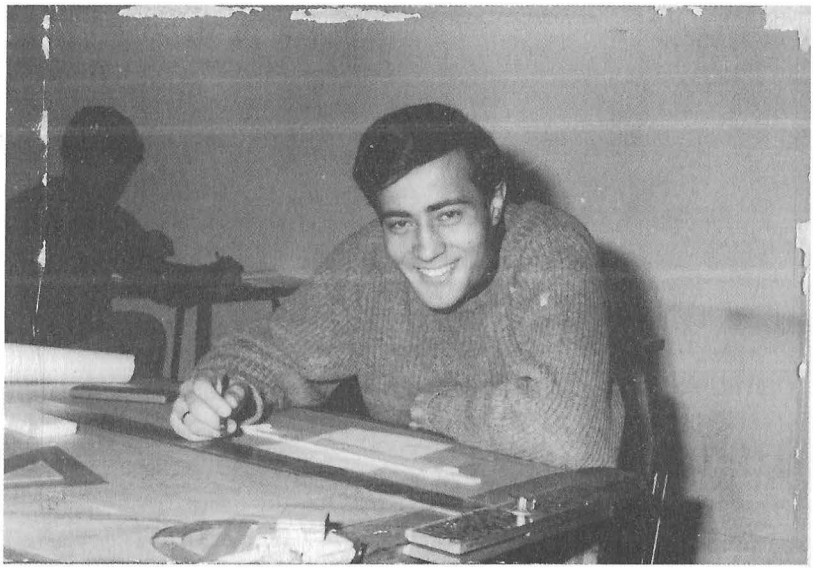
Şirin Cemgil (sol başta, Ankara Üniversitesi).

Şirin Cemgil

Sinan Cemgil (Varto Depremi).

Sinan Cemgil (ODTÜ Mimarlık Fakültesi).

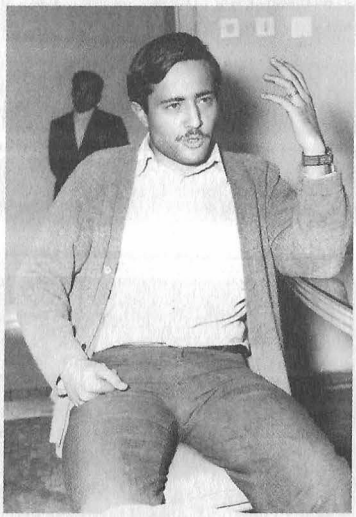
Şirin Cemgil (en sağda, Siyasal Bilimler Fakültesi).

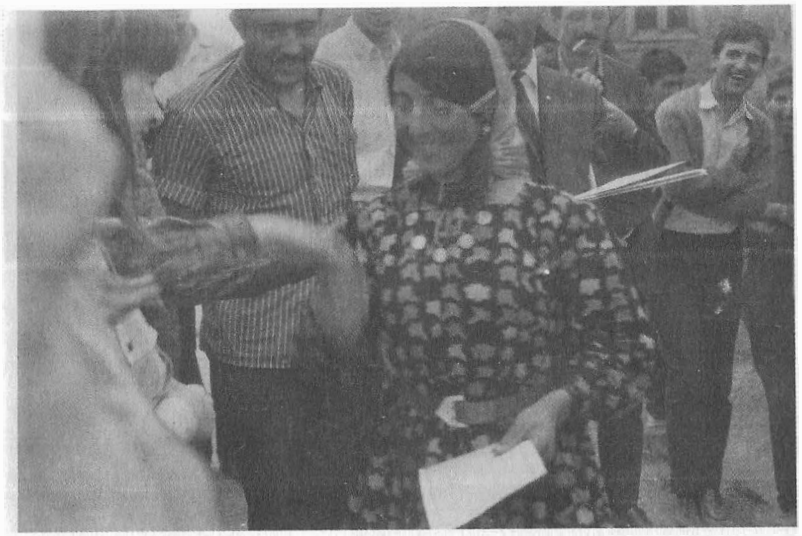
Ruhi Su ve Sinan Cemgil ODTÜ'de (1966).

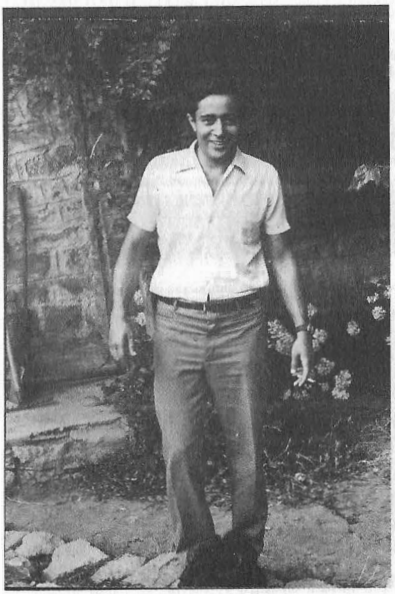
Sinan Cemgil (ODTÜ, 1965).

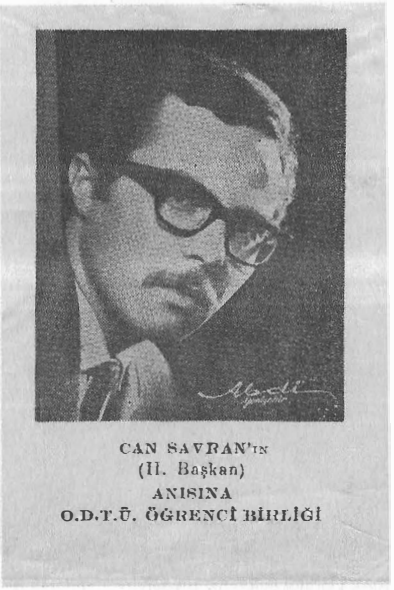
Sinan Cemgil

Halıcılık kursu diploma töreni-Kuruca Köyü Haziran1967

Sinan Cemgil, Göztepe'de evin önünde

Can Savran

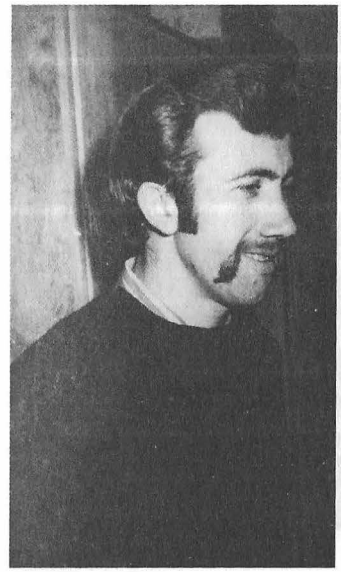
Sinan Cemgil bir forum'da konuşurken.

Kadir Manga

Diyarbakır Cezaevi (1970). En arka Ali Tenk, orta sıra Atilla Keskin, Teoman Ermete, Tuncer Sümer, Hüseyin İnan, Hamit Yakup, ön sıra Ercan Enç ..., ..., Alpaslan Özdoğan, Bahtiyar Emanet, Kadir Manga, Müfit Özdeş (Kadir'in önünde).

Alpaslan Özdoğan

ODTÜ

Şirin Cemgil ve Sinan Cemgil,
havaalanında Komer'i beklerken

Şirin Cemgil, Sinan Cemgil, Ragıp Zarakoğlu,
Masis Kürkçügil, Oktay Etiman,
SBF Mülkiye kantini

Sinan Cemgil ve ŞirinCemgil işkembecide...

24 Aralık 1969 Ankara Merkez Cezaevi.

Nikâh Töreni

Nikah'ta aile fotoğrafı.(Ayaktakiler, soldan sağa) Asım Yazıcıoğlu, Suat Yazıcıoğlu, Dumrul Cemgil, Nazife Cemgil, Adnan Cemgil, (Oturanlar) Akif Yazıcıoğlu, Şirin, Sinan, Gönül Yazıcıoğlu

Sinan Cemgil Taylan Özgür'ün cenazesinde (1969).

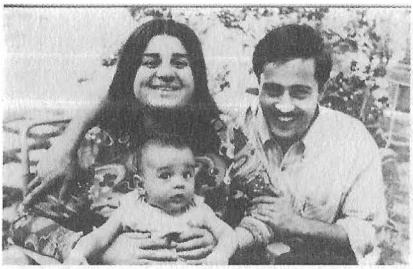
Sinan, Şirin ve Taylan Cemgil. Eskişehir'de Fahrettin ve Müzeher Tanju (Sinan'ın teyzesi) evinde (1970 sonu).

Sinan-Şirin Cemgil aile fotoğrafı
Nazife Cemgil, Taylan Cemgil, Murat Tanju, Adnan Cemgil, Müzeher Tanju (Teyzesi), S.C.

Sinan Cemgil, Taylan Cemgil ve Adnan Cemgil (Ankara 1970).

Şirin, Sinan ve Taylan Cemgil

Şirin Cemgil (arka sıra ayaktakiler, sağdan üçüncü, Ankara cezaevi (1971).

Şirin Cemgil (sağ başta), Sema Gümrükçüoğlu, Ahmet Kale, Haluk Aydın (1970).

Şirin Cemgil (solda) ve Latife Fegan. Feneryolu'ndaki evin balkonunda (1970).

Şirin Cemgil, Duisburg Neuenkamp'daki ev (1984)

Şirin Cemgil, 1983-1984 Almanya

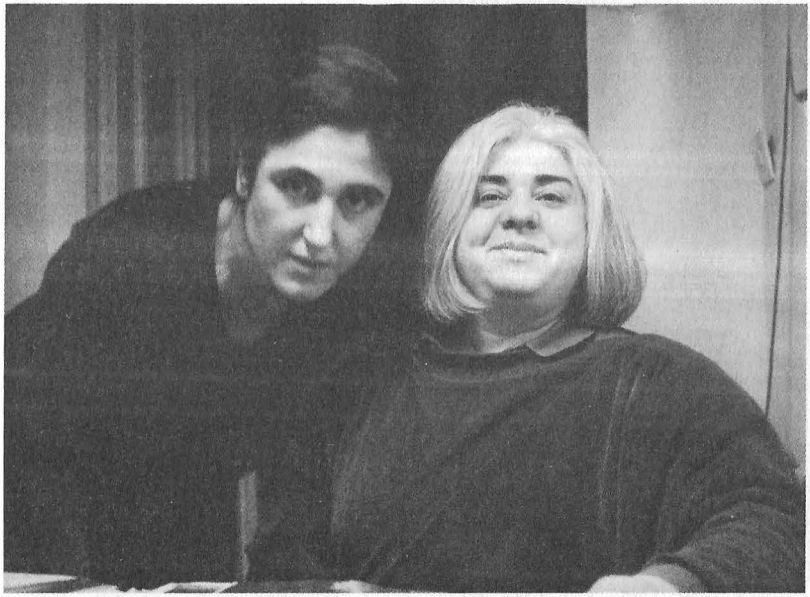
Şirin Cemgil (1987 Schinkelplatz).

Şirin Cemgil (Eylül 1997, Londra).

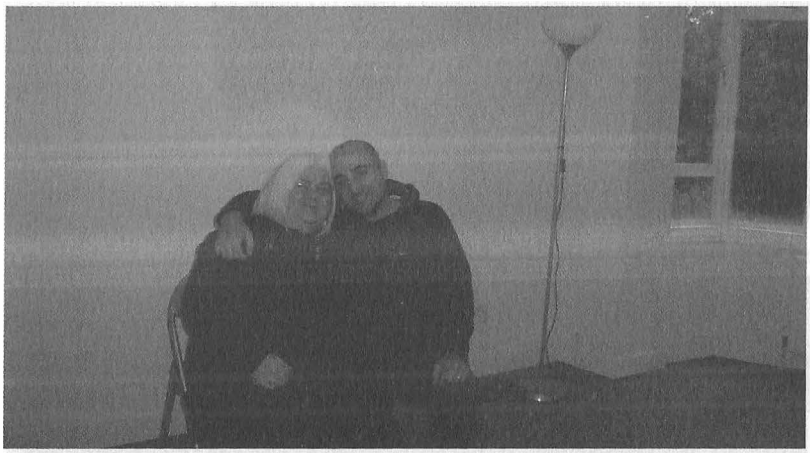
Şirin Cemgil, Vedat Türkali ve Taylan Cemgil
(Eylül 1997 Londra).

Sevgi Özdamar ve Şirin Cemgil

Latife Fegan ve Şirin Cemgil (2003, Almanya).

Şirin ve Taylan Cemgil'in birlikte çektirdikleri, son fotoğraf (Eylül 2008, Cambridge),

Dizin

İsim dizinine soyadı bilinmeyenler alınmamıştır. Kitap içinde soyadları belirlendikçe yeni baskılara eklenecektir. (y.h.n.)

A

Abidin Dino 309, 349
Ahmet (Altıner) 91
Ahmet Arif 68, 110, 115, 230
Ahter 215, 216
Akalın, Cüneyt 177, 199, 203
Aker, Haluk 218, 223
Akışık, Ejder 99
Akseymen, Nihat 171, 200, 261, 501
Aksoy, Muammer 102, 244
Aktan, Alper 258, 261
Alcott, Louisa 146
Alime Teyze 213
Allende (Salvatore) 50, 356
Alpay, Necmiye 200
Altan, Çetin 158, 174, 381, 437, 465, 472, 504, 528, 553
Anadol, Çağatay 185, 286, 301
Ant, Atıl 216
Aragon (Louis) 125
Aral, Fahri 177
Ararat, İzzet 99, 197, 379, 381
Aren, Bülent 134, 139, 169, 202, 218
Aren, Sadun 218, 234, 238, 244
Arolat, Osman Saffet 177
Arsoy, Atilla 244, 261
Asaf, Özdemir 244
Âşık Veysel 501
Asker Memet 151, 152
Asyalı, Nihat 165, 171
Atauz, Akın 316, 403
Avcıoğlu, Doğan 102
Aybar, Mehmet Ali 94, 159, 161, 162, 163, 172, 349, 361, 362, 378, 392, 394, 395, 471, 553

Aydınel 312
Aydınoğlu, Cumhur 198
Aydınoğlu, Ergün 198
Ayme, Marcel 136
Aysel 10, 15, 16, 27, 28, 446

B

Baez, Joan 119, 495
Balaban 218, 221, 233, 234, 235
Bankoğlu, Ergun 301
Baran, Münife 150
Bardakçı, Ulaş 262
Başkaya, Fikret 200, 202, 203
Behraınoğlu, Ataol 200, 216, 219, 220, 221, 223, 224, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 239, 240, 242, 244, 245, 248, 250, 350, 366
Behramoğlu, Nihat 175
Belafonte, Harry 119, 136
Belli, Mihri 177
Birsin Arsan 216, 219
Boran, Behice 115, 178, 180, 330, 349, 350, 351, 352, 353, 526
Boratav, Pertev Naili 136
Bozbeyli (Ferruh) 61
Brecht (Berthold) 36, 110, 117
Brel, Jacques 136
Büke 490, 491

C-Ç

Çağan, Sermet 230
Çakaloz, Hayri 206, 207, 208
Çandar, Cengiz 177
Cankoçak, Uğur 221
Castro (Fidel) 50
Çayan, Mahir 69, 99, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 202, 203, 204, 217, 218, 258, 261, 262, 263, 264, 266
Çebi, Hasan 314
Çelimli, Halil 186, 312
Cemgil, Adnan 60, 102, 271, 345, 511, 543, 546, 554, 564
Cemgil, Defne 17, 81, 411
Cemgil, Dumrul 63, 185, 192, 213, 221, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 342, 345, 351, 360, 419, 510, 511, 543, 544, 545, 546, 548, 552, 563
Cemgil, Nazife 342, 358, 508, 543, 553, 563, 564
Cemgil, Sinan 28, 38, 60, 102, 152, 271, 331, 332, 334, 342, 343, 345, 347, 348, 358, 375, 398, 419, 432, 461, 464, 508, 510, 511, 527, 530, 531, 540, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568
Cerit, Münir 221, 404
Cerit, Nurtüre 221, 404
Cerit, Yalçın 94, 152, 159, 160, 171, 177, 221, 309
Cevahir, Hüseyin 69, 99, 197, 198
Cinemre, Tayfur 56, 57, 61
Çırpan, Satı 490
Çolakoğlu, Nuri 165, 501, 503
Çölok, Ayberk 231, 232

D

Dadaloğlu 75, 452
Dağlarca, Fazıl Hüsnü 501
Dante 110, 521
Dehen 38, 347
Deli İbrahim 155, 156, 157, 314, 343, 401, 403
Demir, Mehmet 198, 471
Demirel, Süleyman 60, 61, 105, 220, 469, 495
Deniz, Metin 167
Derviş, Suat 226, 227, 228
Dimitrov (George) 114, 163, 171, 392
Dizdaroğlu, Olca 231, 223
Doğan, Koray 69, 70
Don Kişot 145

E

Ecevit, Bülent 199, 201
Emel 162, 202, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 376, 452
Engels (Friedrich) 76, 98, 109, 126, 129, 296, 322, 393, 455, 456, 457
Enis Rıza 28, 61
Er, Salih 180
Erbaş, Fehmi 221
Erder, Nejat 295
Erder, Sema 194, 202
Erdi, Salih 102
Ergin 165, 169, 170
Ergün, Hüseyin 133, 197, 198, 246, 261, 263, 409
Eroğlu, Cem 185, 466
Erses 101, 119, 120, 121, 122, 134, 135, 136, 137, 138, 165, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 216, 230, 236, 255, 366, 367, 368, 369
Etiman, Oktay 562

F

Fahri enişte 63, 177, 334, 335
Farantouri, Maria 317
Fatoş 148, 169, 206, 550
Filiz, Mehmet 502
Fişek, Kurthan 185
Frank, Anne 277
Fuat, Reşat 228

G

Gezmiş, Deniz 55, 56, 57, 61, 69, 70, 74, 175
Giritlioğlu, Necmettin 69, 70, 136, 137
Göbelez, Selahattin 388, 389
Gökyüzü, Erdal 220
Gönül (Erendil) 94
Gönül Tolon, Elif 213
Guevera (Che) 50
Gülay 247
Güler 265, 297, 456, 490
Günday, Hüseyin 215, 216
Gündüz, Işıtan 177
Günel 216, 217
Gür, Metin 186, 309
Güvezne, Sevil 403

H

Hamsun, Knut 120, 136
Hassan, Ümit 241, 261
Ho Şi Min 161, 162, 296
Hughes, Langston 87
Hughes, Ted 85, 87

Hülagü 91, 93
Hüsnü, Şefik 228

I-İ

İbsen (Henrik) 136
İlhan, Atilla 435
İnanç, Ezel 138, 175
İnanç, Ömer 138, 165, 166, 169, 170
İncirci, Tahsin 326
İnönü, İsmet 61, 274, 281, 381
Rıza Pehlevi 230

K

Kadir (Manga) 61, 64, 69, 561
Kafaoğlu, Aslan Başer 221
Karaçam, Nail 69
Kardam, Ahmet 183, 403
Karlı, Ahmet 467
Kazgan, Gülten 102
Kâzım 186, 187, 188, 189, 449
Kemal, Mehmet 197
Kemal, Orhan 115, 321
Keskin, Atilla 28, 153, 177, 301, 503
Kıvılcım, Yücel 115, 126, 127, 128
Kıvılcımlı, Hikmet, Dr. 98, 126, 129, 175, 196, 391, 394, 414, 523
Kızıltuğ, Seden 111, 232
Koçak, Yunus 465
Kocalak, Kor 100
Köksal, Asaf 263
Köksal, Neriman 226
Komer, Robert 44, 410, 562
Korcan, Kerim 115
Kotan, Mümtaz 198, 216
Kovacıoğlu, Murat 185, 203
Küpeli, Yusuf 195, 264
Kürkçü, Ertuğrul 403
Kuseyri, Mustafa 231

L

Lenin 24, 76, 98, 114, 126, 474, 530, 531
Livaneli, Zülfü 251

M

Madra, Ömer 203
Makal, Mahmut 225, 231
Makeba, Miriam 119, 136
Mann, Thomas 136
Marlon Kemal 200, 201, 205
Marx, Karl 18, 76, 98, 100, 109, 126, 394
Mehetoğlu, Battal 69
Mehmet Âkif 385
Mehmet Amca 39, 40, 41
Menderes, Adnan 202, 275, 299, 442, 481
Meral 232, 335, 336
Meral, Ayşe 335, 336
Merih 163, 164, 171, 261, 501
Mert, Özkan 223, 366
Millas, Herkül 320
Mine 314, 490, 491
Mondrian, Piet 137
Montand, Yves 136, 168, 326
Mumcu, Uğur 215, 244, 245
Müren, Nedim 212, 335, 342
Mustafa Kemal 128, 129, 481, 490

N

Nalan 317
Nâzım Hikmet 18, 98, 110, 115, 116, 117, 127, 128, 171, 172, 173, 174, 204, 229, 230, 235, 248, 325, 343, 404, 435, 471, 526
Nefes, Abdullah 200, 220, 221, 223, 224, 246, 248, 321, 350
Neruda, Pablo 50
Nesin, Aziz 115, 218, 238, 313, 314, 349, 442
Nigar Hanım 148, 149, 150

O-Ö

Odman, Erçin 427
Onursal, Sevim 100, 101
Orhan Veli 521, 532, 533, 534
Özdamar, Sevgi 123, 213, 250, 567
Özdeş, Müfit 399
Özdoğan, Alpaslan 562
Özel, İsmet 68, 106, 108, 173, 200, 202, 261, 300
Özkayaş, Alp 151
Özlü, Demir 320
Özoğuz, Ali 230

P

Panait Istrati 282
Perinçek, Doğu 173, 215, 374
Piaf, Edith 136
Pir Sultan 75, 116
Pirandello, Luigi 136
Plath, Sylvia 85, 86, 87

R

Red Kit 119
Rifat, Oktay 118
Rilke, Rainer Maria 136
Robson, Paul 136
Ruhi Su 115, 135, 137, 142, 318, 326, 349, 365, 396, 413, 531, 559
Rüştü 171, 448

S-Ş

Sabiha 27, 502
Şahin, Zülküf 198, 216
Said, Edward 82, 83
Sait 313, 314
Sakalsız, Osman 309
Savaş (İncer) 236
Savaşçı, Gülten 263, 264, 265, 266
Savran, Can 90, 94, 161, 402, 403, 560
Seeger, Pete 119, 136
Şentek, Arif 104, 266, 301
Seven, İbrahim 301
Şeyh Bedreddin 75
Sezin, Sezer 227
Shakespeare, William 30, 98, 99, 100, 110
Sibel (Ay) 236
Silier, Orhan 103, 301, 406, 408
Sina, Ahmet 314, 317
Sönmez, Fehmi 186, 403, 433
Sönmez, Mehmet 151, 152, 153, 242, 244
Suda, Orhan 138, 197
Süheyla 123, 124, 165, 171, 225, 249, 250, 350
Sülker, Kemal 102

Sümer 56, 164, 213
Sümeyra 326
Suphi, Mustafa 397

T

Tahir, Kemal 115, 197, 321
Tarancı, Cahit Sıtkı 223
Tatar Emel 452
Tayfun 28
Theodorakis, Mikis 317
Tibet, Kartal 99
Tılaban, Nazlı 342
Tolon, Gönül 175, 213, 382, 472
Toprak, Savaş 168, 236
Tuncay, Çelen 231, 232
Tuncer, Sümer 56, 61, 231, 232, 281
Türkali, Vedat, 567
Türker, Taylan 17, 43, 45, 48, 53, 55, 63, 64, 69, 72, 81, 166, 171, 200, 216, 328, 332, 347, 348, 349, 355, 359, 411, 508, 564, 565, 567, 568
Türkeş, Alparslan 217, 462, 467, 468

U-Ü

Uçar, İrfan 55, 262
Umur 90, 91, 242, 314
Ursula 28, 287, 290, 550

V-W

Valery, Paul 439
Woolf, Virginia 82

Y

Yaşar Kemal 91, 115, 165
Yazıcıoğlu, Şirin 130, 131, 145, 256, 314, 389, 432, 489, 530, 533, 540, 541, 542, 543, 547, 550, 563
Yenersu, Işık 235
Yeşim 101, 116, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 165, 166, 167, 168, 169, 236, 254, 255, 277, 314
Yetkin, Çetin 136, 236
Yıldırım, Ali 244, 259
Yücel, Hasan Ali 136
Yurdakul, Alpay 236, 237, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 255
Yurdatapan, Şanar 185
Yürür, Ahmet 174, 221, 316, 402, 404

Z

Zarakoğlu, Avni 207
Zeybek, Haşmet 187
Zileli, Gün 182, 202, 270 399

Sinança için sosyalist bir kadının, Şirin Cemgil'in hikâyesi denebilir. 1970'lerden bu yana Türkiye'de yaşanan mücadele süreçleri düşünüldüğünde, sayısız devrimci-sosyalist kadının duygularının, dirençlerinin ifade bulmuş hali de denebilir.

Edebi bir dokusu da olan bu kitap, kısa süren bir "dün" ile uzun süren bir "bugün" arasında gidip gelen mektuplaşmalardan oluşuyor. Sancılı, gerilimli, sevinçli. Hasret ve yalnızlık da var kaçınılmaz olarak.

Anlatılanlar, Türkiye sosyalist siyasi tarihinin bir parçası.

Şirin bu kitabın adını "Bitmemiş Yazılar" koymuştu ölümünden önce. Kaleme alacağı pek çok şeyi yazamadı ama bu kitap onun sevgisinin ve hayatının en yalın özeti.

Sinança, hem bitirilememiş bir aşk mektubu, hem bir otobiyografi, hem de siyasi bir anlatı olarak okunabilir.

Şirin'in cümleleri hafızaları tazeleyecek.

THG
00295554
EEA
2018
THG

42 ₺

AYRINTI • YAKIN TARİH
ISBN 978-605-314-032-0
9 786053 140320